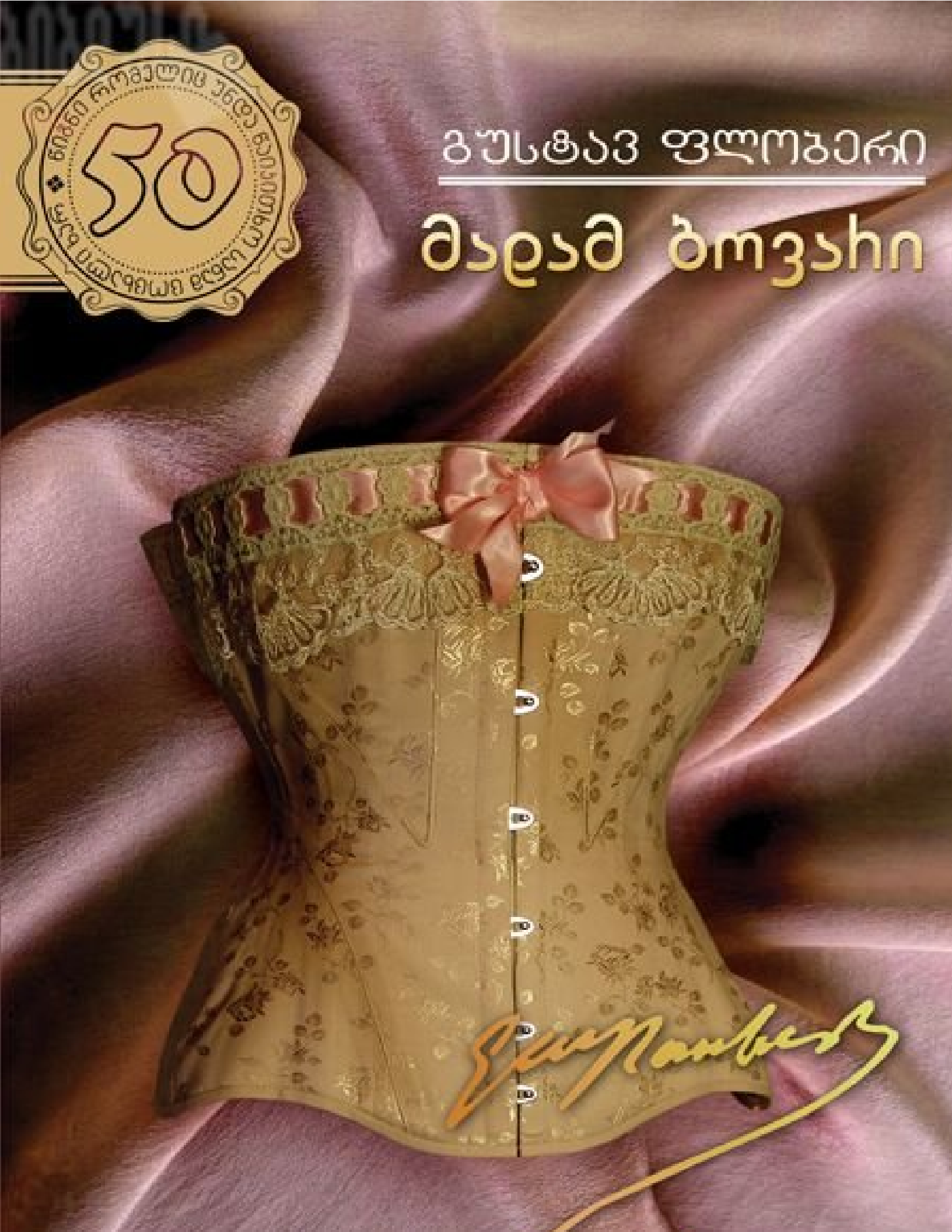
50

წიგნი რომელიც ანდრე გალიმარის ფონდის საფუძველი გახდა

გუსტავ ფლობერი

მადამ ბოვარი

გუსტავ ფლობერი მადამ ბოვარი

ნაწილი პირველი

I

გაკვეთილზე ვიყავით, როცა დირექტორი შემოვიდა; მას შემოჰყვა ქალაქურად ჩაცმული ერთი ახალბედა და კლასის მსახური, რომელსაც დიდი მერხი მოჰქონდა. ვინც თვლემდა, მყის გამოფხიზლდა და ისე წამოხტა, თითქოს მუშაობაში ხელი შეუშალესო.

დირექტორმა გვანიშნა, დასხედითო; მერე კლასის დამრიგებელს მიუბრუნდა:

_ ბატონო როჟე, _ მიმართა დირექტორმა დაბალი ხმით, _ აი, წარმომიდგენია თქვენთვის ეს მოწაფე. მეხუთეში შემოდის, უკეთუ მეცადინეობითა და ყოფაქცევით დაიმსახურებს, უფროს კლასში გადავა, რაც მის ასაკს კიდევაც შეეფერება. ახალბედა კუთხეში იდგა, კარს უკან, ისე, რომ ძლივს ჩანდა; სოფლის ბიჭი იყო, თხუთმეტიოდე წლისა, ტანადობით ყოველ ჩვენგანზე უფრო მაღალი. თმა, ვით სოფლის მგალობელს, შუბლზე სწორად ჰქონდა შეკრეჭილი; სახე _ გონივრული და ძალზე დარცხვენილი. თუმცა მხარბეჭიანი არ იყო, მაგრამ მწვანე მაუდის შავღილებიანი საცმელი, ალბათ, იღლიებში უჭერდა, რის გამოც სახელოებიდან სიშიშვლეს ნაჩვევი დაწითლებული ხელები გამოეყო. საბეჭურით ძალზე აჭიმულ, მოყვითალო ფერის შარვალში ლურჯი წინდები უჩანდა; ფეხთ ეცვა მაგარი, ლურსმნით მოჭედილი და ცუდად გაწმენდილი ფეხსაცმელები.

დაიწყო გაკვეთილზე გამოძახება. იგი ისეთ გულისყურს იჩენდა, თითქოს ქადაგებას უსმენსო. ვერ გაებედა ვერც ფეხზე ფეხის გადადება, ვერც იდაყვებზე დაყრდნობა და როცა ორ საათზე ზარი დაირეკა, დამრიგებელი იძულებული შეიქნა, გაეხსენებინა, რომ ისიც ჩვენთან ერთად რიგში ჩამდგარიყო.

ჩვეულება გვქონდა, კლასში შესვლისას ქუდები ძირს დაგვეყარა, რათა ხელები უფრო თავისუფალი გვქონოდა; საჭირო იყო, კარიბჭიდანვე ქუდი კედლისთვის ისე გვეხალა, რომ შემდეგ მერხს ქვეშ შევარდნილიყო და ამასთანავე, ბევრი მტვერი აეყენებინა; აი, ბიჭობა ეს იყო!

ახალბედამ ან ვერ შეამჩნია ეს ხერხი, ან ვერ გაბედა ჩვენთვის მოებაძა, ხოლო, როცა ლოცვა გათავდა, თავისი ქუდი ისევ მუხლებზე ედო. ეს იყო რაღაც რთული სახის ქუდი, სადაც იპოვიდით ბოხოხის, მრგვალი ქუდის, ბეწვიანი კასკეტისა და ბამბის ჩაჩის ელემენტებს. ერთი სიტყვით, უხეირო რაღაც, რომლის უთქმელი სიმახინჯე ისე ღრმად მეტყველია, ვით სულელის სახე. ოვალური, ვეშაპის ულვაშზე

გადაჭიმული, სამი ზედიზედური კუპატით იწყებოდა; შემდეგ ერთმანეთს ენაცვლებოდა წითელი ზოლით გაყოფილი ხავერდისა და კურდღლის ტყავის ნაჭრები; ამათ ზემოთ ტომსიკისებური რაღაც იყო, რაც მუყაოს მრავალკუთხოვანი ბოყვით თავდებოდა; ეს უკანასკნელი სუტაშით იყო ბარაქიანად მოქარგული, ხოლო კუნწულზე, მეტად წვრილი და გრძელი ყაითნით, ოქრომკედით ნასკვენი რკო ეკიდა. ქუდი ახალი იყო, წინაფრა უბრწყინავდა.

_ ადექით! _ უთხრა მასწავლებელმა.

იგი ადგა; ქუდი დაუვარდა, მთელ კლასს სიცილი აუტყდა. ქუდის ასაღებად რომ დაიხარა, მეზობელმა იდაყვი ჰკრა და ქუდი დააგდებინა; კვლავ დაიხარა და აიღო.

_ დაეთხოვეთ მაგ თქვენს მუზარადს, _ უთხრა მასწავლებელმა, რომელიც ოხუნჯი კაცი იყო.

მოწაფეებში ისეთი გამაყრუებელი ხარხარი ატყდა, რომ საბრალო ბიჭი მთლად დაიბნა; აღარ იცოდა, ქუდი ხელში დაეჭირა, ძირს დაეგდო თუ თავზე დაეხურა. დაჯდა და მუხლზე დაიდო.

_ ადექით, _ გაუმეორა მასწავლებელმა, _ და მითხარით, რა გვარი ხართ. ახალბედამ რაღაც გაუგებარი გვარი წაიბურტყუნა.

_ გაიმეორეთ!

კვლავ ისეთივე გაუგებარი ბურტყუნი, რაც კლასის ღრიანცელმა ჩაახშო.

_ ხმამაღლა, _ მიაძახა მასწავლებელმა, _ ხმამაღლა!

მაშინ ახალგაზრდამ უკიდურესი გადაწყვეტილება მიიღო, პირი უზომოდ დააღო და ისე დაიყვირა, თითქოს ვისმე ეძახისო:

_ შარბოვარი!

შეიქმნა ერთი ღრიანცელი, წივილ-კივილმა მწვერვალს მიაღწია, მერმე ცალკე გამყივან ხმებად დაიფრქვა (ღრიალებდნენ, ყეფდნენ, ფეხებს აბარტყუნებდნენ, გაჰკიოდნენ: „შარბოვარი! შარბოვარი!“). ხან ოდნავ მიწყდებოდა, ხან უეცრად აქა-იქ იფეთქებდა, ვით ცუდად ჩაქრობილი პეტარდა, მაგრამ საჯარიმო ამოცანათა სიუხვის წყალობით წესიერება ნელ-ნელა აღდგენილ იქნა და მასწავლებელმა, რაკი გაიგო შარლ ბოვარის სახელ-გვარი, აკარნახებინა, მარცვალ-მარცვალ ათქმევინა და გაამეორებინა, მერმე საბრალო ბიჭს უბრძანა, წადი, ზარმაცების მერხზე დაჯექ, კათედრის ძირსაო. იგიც დაიძრა, მაგრამ სანამ წავიდოდა, შეყოყმანდა.

_ რას ეძებთ? _ ჰკითხა მასწავლებელმა.

_ ჩემს კასკ... _ გაუბედავად მიუგო ახალბედამ და შეშფოთებით მიმოიხედა.

_ ხუთასი სტრიქონი ლექსი მთელ კლასს! _ მრისხანე ხმით წამოძახებულმა Quos ego*-სავით ერთბაშად შეაჩერა ახალი ალიაქოთი.

_ დაწყნარდით-მეთქი, _ განაგრძობდა გაჯავრებული მასწავლებელი და ცხვირსახოცით სახეს იწმენდდა, _ თქვენ კი, ახალბედავ, ოცჯერ დამიწერთ ზმნას რვეულში Ridiculus sum.*

შემდეგ კი უფრო ნაზი ხმით:

_ იმ თქვენს ქუდს კი იპოვით, არავის მოუპარავს!

ყველაფერი მიწყნარდა. თავები საწერზე დაიხარა და ახალბედაც ორი საათის განმავლობაში სამაგალითოდ იჯდა, თუმცა ნაღეჭი ქაღალდის გორგალი, კალმის წვერზე წამოგებული და გასროლილი, სახეზე ეკვრებოდა, მაგრამ მხოლოდ ხელით იწმენდდა და უძრავად იჯდა, თვალდახრილი.

საღამოს, მეცადინეობისას, თავისი მერხიდან გამოიღო სამკლაურები, საკუთარი წვრილმანი ნივთებიც დაალაგა და გულმოდგინედ დახაზა ქაღალდი. ვხედავდით, რა სინდისიერად მუშაობდა, თითოეულ სიტყვას ლექსიკონში ეძებდა და დიდ შრომას ანდომებდა, ალბათ; ამ გამოჩენილი ბეჯითობის მეოხებით, იგი დაბალ კლასში არ დატოვეს; თუმცა გრამატიკული კანონები გვარიანად იცოდა, სამაგიეროდ მის სიტყვას არავითარი შნო არ ჰქონდა. ლათინური მისი სოფლის მღვდელს დაეწყებინებინა, რადგან მშობლებს, მომჭირნეობის მოსაზრებით, სურდათ, რაც შეიძლება გვიან მიეცათ კოლეჟში.

მამამისმა, ბატონმა შარლ-ბართოლომე ბოვარიმ, სამხედრო ქირურგის თანაშემწემ, რომელმაც დაახლოებით 1812 წელს ჯარში ახალგაზრდების გაწვევის დროს სახელი გაიტეხა, რის გამოც იმავე ხანებში იძულებული გახდა, სამსახური მიეტოვებინა, თავისი პირადი უპირატესობით ისარგებლა და გვარიან მზითევს აჰკრა ხელი; ეს სამოცათასფრანკიანი მზითევი მას მოუტანა ქუდის ვაჭრის ქალმა, რომელიც მისმა ტანადობამ მოხიბლა.

კოხტა, ტრაბახა, დეზებს ხმამაღლა აწკარუნებდა, ულვაშებთან შეერთებულ ქილვაშებს ატარებდა, თითები მუდამ ბეჭდებით ჰქონდა შეჭედილი და მკაფიო ფერის ტანისამოსით გამოწყობილს შესახედაობა მამაკაცური ჰქონდა, თუმცა კომივოიაჟერის ოდნავი იერიც გადაჰკვროდა. დაქორწინების შემდეგ, ორი-სამი წლის

განმავლობაში, ცოლის მზითვით ცხოვრობდა, კარგად სადილობდა, გვიან დგებოდა, პორცელანის (ფაიფურის) დიდრონ ჩიბუხებს ეწეოდა, საღამოობით შინ წარმოდგენების შემდეგ ბრუნდებოდა და კაფეების ხშირი სტუმარი იყო. სიმამრი რომ მოუკვდა, მცირე რამ დაუტოვა; ამის გამო აღშფოთდა, მრეწველობას მოჰკიდა ხელი, მაგრამ ფული წააგო, მერმე სოფლად წავიდა, მეურნეობის დაწყება სურდა. რადგან მეურნეობისა იმდენივე გაეგებოდა, რამდენიც ფეიქრობისა, _ ცხენებს თავისივე საჯდომად კაზმავდა, იმის მაგიერ, სამუშაოდ გაეგზავნა; თავის სიდრს ბოთლობით სვამდა, კასრობით გაყიდვის ნაცვლად; საუკეთესო ფრინველებს თვით ჭამდა და თავისი ღორების ქონით სანადირო წაღებს იქონავდა, _ დიდ ხანს აღარ გაუვლია, რომ ნათლად დაინახა თავისი მეურნეობის ფუქსავატობა.

ერთ სოფელში, კო-სა და პიკარდიის საზღვარზე, ორას ფრანკად წელიწადში დაიქირავა ერთი ნახევრად ფერმა, ნახევრად სახლ-კარი; დანაღვლიანებული, სინანულით დაგესლილი, ზეცის მოსაყვედურე, მოშურნე მთელი ქვეყნისა, ორმოცდახუთი წლის ასაკიდან განმარტოვდა კაცთაგან თავმობეზრებული, როგორც თვითონ იტყოდა ხოლმე, და წყნარად ცხოვრება გადაწყვიტა.

ცოლი ოდესღაც გაგიჟებული იყო მისით: ათასგვარი მონური სიყვარულით აღმერთებდა, რამაც ქმარი უფრო დააშორა. წინათ მხიარული, ექსპანსიური და ძალზე მოყვარული, ხანში შესვლისას (ვით თავღია ღვინო ძმრადქცეული) ცოლი ჭირვეული, მოწუწუნე, ნერვიული შეიქნა. ჯერ რამდენი რამ აიტანა უჩივლელად, როცა ხედავდა, რომ ქმარი სოფლის ყველა გოგოს დასდევდა ან ათასგვარ ნააუგევი ადგილიდან საღამოობით შინ ბრუნდებოდა, მოყირჭებული და ღვინით გალეშილი! მაგრამ შემდეგ თავმოყვარეობა ამბოხდა. ქალი დადუმდა და მუნჯი სტოიციზმით იტანდა წუხილს, რაც სიკვდილამდე შეინარჩუნა. იგი მუდამ გაწამაწიაში იყო, მუდამ საქმობდა. დარბოდა ვექილებთან, თავმჯდომარესთან, ახსოვდა ვექსილების ვადა, ცდილობდა მათ განვადებას; შინ კი აუთოებდა, კერავდა, რეცხავდა, მუშებს თვალყურს ადევნებდა, ვალებს იხდიდა, ხოლო ბატონი არაფერზე თავს არ იწუხებდა, რაღაც მობუზღუნე თვლემაში იყო ჩაფლული, საიდანაც მხოლოდ იმისთვის თუ გამოფხიზლდებოდა, რომ ცოლისთვის რაიმე უსიამოვნება მიეყენებინა, იჯდა ცეცხლის პირას, ეწეოდა და ნაცარში იფურთხებოდა.

როცა ქალს ბავშვი გაუჩნდა, იძულებული იყო, გაეძიძავებინა. შინ მოყვანილს პრინცივით ანებივრებდა. დედა ტკბილეულობით კვებავდა, მამა კი ფეხშიშველს დაატანტალებდა და თანაც ფილოსოფოსობდა, რომ შეუძლია სულაც შიშველმა იაროს, როგორც პირუტყვის შვილებმაო. დედის მისწრაფებათა საწინააღმდეგოდ, მამას თავში ერთგვარი მამაცური აღზრდის იდეალი უტრიალებდა, რომლის მიხედვითაც სურდა შვილი მკაცრად, სპარტანულად აღეზარდა, რათა ჯანსაღი აგებულებისა დამდგარიყო. უთბობ სადგომში აძინებდა, რომის ბლომად სმას ასწავლიდა და საეკლესიო პროცესიების გინებას ათვისებინებდა, მაგრამ ბუნებით მშვიდი პატარა ვერ ამართლებდა მამის სურვილებს. დედა არასოდეს იშორებდა

გვერდიდან _ მუყაოს სურათებს ამოუჭრიდა, ამბებს უყვებოდა, მელანქოლიური ხალისითა და ჭარტალა ალერსით აღსავსე მონოლოგებით ებაასებოდა. მარტოობაში ამ ბავშვზე დაამყარა ყველა თავისი განუხორციელებელი მოლოდინი და გაცრუებული იმედი. ოცნებობდა მის მაღალ მდგომარეობაზე, უკვე ხედავდა დიდს, ლამაზს, გონებამახვილს, გზათა და ხიდთა სამმართველოში თუ მაგისტრატურაში რომ იყო მოწყობილი. მანვე ასწავლა წერა-კითხვა და ორი-სამი პატარა რომანსი თავის ძველ პიანინოზე, მაგრამ ყოველივე ამასთან ბატონი ბოვარი, ვისაც მწერლობა არაფრად მიაჩნდა, ამბობდა: ეგ საქმე გარჯადაც არა ღირსო. განა შევძლებთ როდესმე სახელმწიფო სკოლაში მივცეთ ბავშვი ან თანამდებობა თუ სავაჭრო თანხა ვუშოვოთ? გარდა ამისა, მოხერხებული კაცი თავის გზას ყოველთვის იპოვის ამქვეყნადო. მადამ ბოვარი ჩარბებს იკვნეტდა, ბავშვი კი სოფელში დაწანწალებდა.

ბავშვი ყანის მუშებს დასდევდა თან, ბელტებით აფრთხობდა ყვავებს. თხრილების ნაპირზე მაყვალს კრეფდა, წნელით ხელში ინდაურებს მწყემსავდა, ველზე თივას ქუბავდა, ტყეში დარბოდა, ავდარში კი ეკლესიის წინ ცალ ფეხზე დახტოდა და მნათეს ეხვეწებოდა, დიდ დღესასწაულებში ნება დაერთო მისთვის ზარები ჩამოერეკა, რომ თოკს დაჰკიდებოდა და ექანავებინა.

ამიტომაც აუშვა ტანი მუხასავით; ღონიერი მკლავები შეიძინა და ფერხორციანი გახდა.

თერთმეტი წლისა რომ შეიქნა, დედამ მოახერხა და სწავლა დააწყებინა. ეს საქმე მღვდელს დაავალეს, მაგრამ გაკვეთილები ისე მოკლე და უწესრიგო იყო, რომ აქედან არაფერი ხეირი გამოვიდოდა. მეცადინეობდა ხანგამოშვებით, სასამოსლოში, ზეზე, ნაჩქარევად, ნათლობასა და დაკრძალვას შუა; მღვდელი კიდევ მაშინ დაუძახებდა ხოლმე თავის მოწაფეს, როცა მწუხრის ლოცვა უკვე გაეთავებინა და წასასვლელიც აღარსად იყო. ავიდოდნენ ზემოთ, ოთახში, დასხდებოდნენ: მუმლი და ღამის პეპლები სანთელს შემოეფრქვეოდნენ; სიცხე იყო, ბავშვს ძილი მოერეოდა, ხოლო მოძღვარი მუცელზე ხელებს დაიწყობდა და მალე თვითონაც ხვრინვას ამოუშვებდა პირდაღებული. ზოგჯერაც, როცა მომაკვდავის საზიარებლად წასული მღვდელი შინ დაბრუნებისას მინდორში ცელქ ბავშვს შეამჩნევდა, მიიხმობდა, თხუთმეტიოდე წუთის განმავლობაში გვარიანად რჯულავდა და რაკი შემთხვევით სარგებლობდა, იქვე ხის ძირას აუღლებინებდა რომელიმე ზმნას. ასეთ გაკვეთილებსაც წვიმა ან ნაცნობი გამვლელი შეაწყვეტინებდათ ხოლმე, მაგრამ მღვდელი მუდამ კმაყოფილი იყო თავისი მოწაფისა და იმასაც კი ამბობდა, ყმაწვილს კარგი მეხსიერება აქვსო.

შარლის განათლება აქ ვერ შეჩერდებოდა. მადამი ენერგიული ქალი იყო. დარცხვენილმა ან, უკეთ, დაღლილმა ბატონმა ბოვარიმ წინააღმდეგობის გაუწევლად დაუთმო და ერთ წელს კიდევ მოიცადეს, სანამ ბიჭი პირველ ზიარებას ეღირსებოდა. კვლავ ექვსი თვეც გავიდა, ხოლო ერთი წლის შემდგომ შარლი საბოლოოდ გაგზავნეს

რუანის კოლეჟში, სადაც თვით მამამ წაიყვანა ოქტომბრის დამლევს, წმინდა რომანის ბაზრობის ხანს.

ამჟამად ყოველი ჩვენგანისათვის ძნელი იქნებოდა, რაიმე მოგვგონებოდა მასზე. მშვიდი ხასიათის ბავშვი იყო, რომელიც გაკვეთილთაგან შესვენების დროს თამაშობდა, მეცადინეობის დროს მუშაობდა, კლასში გულისყურიანი იყო, დორტუარში კარგად ეძინა, სასადილოში მადიანად ჭამდა. მეთვალყურედ რკინეულობის ერთი ვაჭარი ჰყავდა განტერის ქუჩაზე, რომელსაც თვეში ერთხელ პანსიონატიდან გამოჰყავდა და ისიც კვირაობით, როცა თავის სავაჭროს დაკეტავდა, გასასეირნებლად ნავსადგურში გზავნიდა, გემები დაათვალიერეო, შემდეგ, საღამოს შვიდ საათზე, ვახშმის წინ, კვლავ კოლეჯში აბრუნებდა. ყოველ ხუთშაბათ საღამოს ბავშვი გრძელ წერილს უგზავნიდა დედას, წერილი წითელი მელნით იყო ნაწერი და სამად დალუქული; შემდეგ ისტორიის გაკვეთილების გადაკითხვას შეუდგებოდა ან ანახარზისის ძველ ტომებს კითხულობდა, საკლასო ოთახში რომ ეგდო. სეირნობის დროს უყვარდა ბაასი მსახურთან, რომელიც მასავით სოფლელი იყო.

ბეჯითობის გამო კლასში მუდამ საშუალო მოწაფედ ითვლებოდა, ხოლო ერთხელ ქების ფურცელიც კი მიიღო ბუნებისმეტყველების ისტორიაში, მაგრამ მესამე კლასის შემდეგ მშობლებმა კოლეჯიდან გაიყვანეს, რათა სამკურნალო სასწავლებელში მიეცათ, რადგან დარწმუნებული იყვნენ, რომ ბაკალავრობას საკუთარი ძალით მიაღწევდა.

დედამ ერთი ოთახი აურჩია ოდეროზეკის სანაპიროზე, მეოთხე სართულზე, ნაცნობი მღებრის სახლში. შესანახ ხარჯზე მოურიგდა, ავეჯი უშოვა _ ერთი მაგიდა და ორი სკამი; შინიდანაც ალუბლის ხის ერთი ძველი ტახტი მოატანინა და დასასრულ, ერთი რკინის ღუმელი და შეშის მარაგიც უყიდა, რითაც მისი საბრალო ბიჭი უნდა გამთბარიყო. ერთი კვირის შემდეგ თვითონ წავიდა, ხოლო შვილი ათასჯერ დაარიგა, ჭკვიანად იყავი, რადგან ახლა შენი თავის ამარა ხარ დატოვებულიო.

ლექციების პროგრამამ, რომელიც კედელზე იყო გაკრული, კინაღამ რეტი დაასხა: ანატომიის კურსი, პათოლოგიის კურსი, ფიზიოლოგიის კურსი, ფარმაციის კურსი, ქიმიის კურსი, ახლა კიდევ ბოტანიკა, კლინიკა და თერაპია, ჰიგიენა და ფარმაკოლოგია რომ აღარ ვახსენოთ, ყველა ამ სახელის ეტიმოლოგია უცნობი იყო მისთვის და უზენაესი იდუმალებით აღსავსე ტაძრის კარიბჭეებად ეჩვენებოდა.
ამისი არაფერი გაეგებოდა; თუმცა გულმოდგინედ უსმენდა, მაინც ვერ ითვისებდა. მაინც მუშაობდა, რვეულები დაკინძული ჰქონდა; ყოველ ლექციას ესწრებოდა, არც ერთ გამოკითხვას არ უშვებდა; თავის ყოველდღიურ მცირე საქმეს ისე აკეთებდა, როგორც მუშა ცხენი, რომელიც თვალახვეული აბრუნებს ჩარხს და არც კი იცის, რა საჭიროებისთვის ტრიალებს ერთსა და იმავე ადგილას.

შვილი რომ ზედმეტი ხარჯისგან გადაერჩინა, დედა ყოველ კვირაში კაცის ხელით უგზავნიდა ფურნეში შემწვარ ხბოს ხორცს, რომლითაც იგი ჰოსპიტლიდან დაბრუნებისას საუზმობდა და თანაც ლანჩებს კედელს უტყაპუნებდა. შემდეგ ლექციებზე უნდა გაქცეულიყო, იქიდან სანატორიუმში, საავადმყოფოში და შინ მრავალქუჩამოვლილი უნდა დაბრუნებულიყო. საღამოს, სახლის პატრონისას მცირე ვახშმის შემდეგ, მაღლა, თავის ოთახში ადიოდა და კვლავ მუშაობას განაგრძობდა წითლად გახურებული ღუმლის ახლოს, რომლისგანაც სველ ტანისამოსს ორთქლი ასდიოდა.

ზაფხულის მშვენიერ საღამოს, იმ დროს, როცა მოთბილო ქუჩები ცარიელია, როცა მსახური ქალები კარებთან ვოლანს თამაშობენ, თავის ფანჯარას გააღებდა და იდაყვდაყრდნობილი გადაეყუდებოდა. პატარა მდინარე, რომელიც რუანის ამ უბანს უსახელო, პატარა ვენეციად ხდის, მის ქვემოთ, დაბლა მიგორავს ყვითელი, მოლურჯო, ხანაც ცისფერი, ხიდთა და მოაჯირთა შორის. მდინარის ნაპირას ჩაცუცქული მუშები მკლავებს იბანენ. სხვენებიდან გამოჩრილ კოჭებზე ბამბის ნართი შრება. პირდაპირ კი, სახურავებს გადაღმა, უსაზღვროდ გაშლილ მოწმენდილ ცაზე წითლად ჩამავალი მზე მოჩანს. რა კარგია, ალბათ, იქ! რა სიგრილეა წიფლებქვეშ! და იგი ნესტოებს იგანიერებდა, რათა ველ-მინდვრის მშვენიერი სურნელება ეყნოსა, რაც იქამდე ვერ აღწევდა.

გახდა, აიწოწა, სახეს ნაღვლიანი გამომეტყველება მიეცა, რაც თითქმის საინტერესოს ხდიდა მას.

ცხადია, უდარდელობის გამო საქმე ისე წავიდა, რომ სრულიად გათავისუფლდა ყველა იმ გადაწყვეტილებისაგან, რაც თითქოს უკვე მიეღო. ერთხელ გამოკითხვას დააკლდა, მეორე დღეს _ ლექციას და რაკი სიზარმაცე გაუტკბა, ნელ-ნელა სულაც თავი გაანება.

კაბარეს შეეჩვია, დომინომ გაიტაცა. ყოველ საღამოს კაბარეს დარბაზში ყოფნა და ცხვრის შავად მოწინწკლული პაწია ძვლების ტყაპუნი მარმარილოს მაგიდაზე თავისუფლების ძვირფას აქტად ეჩვენებოდა, რაც თითქოს ამაღლებდა საკუთარსავე თვალში. ეს თითქოს მაღალ საზოგადოებაში შესვლა იყო, აკრძალულ სიამეთა დაგემოვნება; და შესვლისას კარის სახელურს თითქმის ხორციელი სიამის გრძნობით ეხებოდა. მაშინ ბევრი რამ, რაც მასში დათრგუნვილი იყო, გამომზეურდა. გულდასმით შეისწავლა კუპლეტები, რომლებსაც შემხვდურ ქალებს უმღეროდა, ბერანჟეს თაყვანისმცემელი გახდა, ისწავლა პუნშის მომზადება და ბოლოს, სიყვარულიც იგემა.

ამ წინასწარი სამზადისის წყალობით მკურნალის ხარისხის მისაღებ გამოცდაზე სავსებით ჩაიჭრა. შინ კი იმავე საღამოს მოუთმენლად ელოდებოდნენ, რათა მისი წარმატება ედღესასწაულათ!

შინ ქვეითად გასწია, სოფლის ბოლოს შედგა, დედა გამოიწვია და ყველაფერი უამბო. დედამ აპატია, მარცხი გამომცდელების უსამართლობას დააბრალა, ცოტათი გაამხნევა და საქმის მოგვარებას შეუდგა. ბატონმა ბოვარიმ მხოლოდ ხუთი წლის შემდეგ გაიგო მთელი სიმართლე, მაგრამ გარემოებას შეურიგდა, რაკი აღარც იმის ფიქრი შეეძლო, რომ მისი ნაშიერი ყეყეჩია.

შარლი კვლავ შეუდგა მუშაობას და გამოსაცდელი საგნების ყოველი კითხვა წინასწარ გაიზეპირა. საკმაოდ კარგი ნიშნით გავიდა. რა მშვენიერი დღე იყო მისი დედისთვის! ჩინებული სადილი გამართეს.

ახლა, სად უნდა გამოიყენოს თავისი ხელობა? ქალაქ ტოსტში. იქ მხოლოდ ერთი მოხუცი ექიმიღა იყო, მადამ ბოვარი დიდი ხანია მის სიკვდილს ელოდებოდა, მაგრამ მოხუცს ბარგი ჯერ სრულიადაც არ აეკრიფა, რომ შარლი მის პირდაპირ დასახლდა, როგორც მისი მემკვიდრე.

საქმე ხომ იმით არ გათავებულა, რომ შვილი აღზარდა, ექიმობა ასწავლა, ტოსტიც აღმოაჩინა ხელობის გამოსაყენებლად: მისთვის ცოლიც იყო საჭირო. დედამ იგიც უპოვა: დიეპელი სასამართლოს ბოქაულის ორმოცდახუთი წლის ქვრივი, რომელსაც თორმეტი ათასი ლივრის შემოსავალი ჰქონდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ულამაზო იყო, ნაფოტივით გამხმარი და დაჭორფლილიც, ვით გაზაფხული, მადამ დიუბიუკს არჩევანი მაინც არ აკლდა. მიზნის მისაღწევად დედა ბოვარი იძულებული იყო, სხვა საქმროები ჩამოეშორებინა და საუცხოოდაც დაშალა ერთი მეძეხვის ინტრიგები, ვისაც მღვდლები უჭერდნენ მხარს.

ამ ქორწინებით შარლი თავისი ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას მოელოდა; ეგონა, უფრო თავისუფალი ვიქნები, საკუთარ თავს ისე დავიჭერ და საკუთარ ფულს ისე მოვიხმარ, როგორც მინდაო, მაგრამ ცოლი გაუბატონდა; მისი კარნახით საზოგადობაში ესა თუ ის უნდა ეთქვა, იმაზე გაჩუმებულიყო, ყოველ პარასკევს უნდა ემარხულა, ისე ჩაეცვა, როგორც ცოლი ურჩევდა, დაეჩქარებინა ის კლიენტები, რომლებიც ფულის გადახდას აგვიანებდნენ. ცოლი მის წერილებს ხსნიდა, თვალყურს ადევნებდა მის ყველა მოქმედებას, თეჯირს უკან ყურს უგდებდა, როცა ქმარი თავის კაბინეტში ქალებს იღებდა.

ყოველ დილას ცოლისათვის ფინჯნით შოკოლადი უნდა მიერთმია და ყურადღება არ მოეკლო მისთვის. ცოლი განუწყვეტლად უჩიოდა ნერვების აშლილობას, ფილტვების სისუსტეს, საერთო უგუნებობას. ფეხის ხმა აწუხებდა; წავიდოდნენ და მარტოობას ვეღარ იტანდა; უკეთუ მასთან იყვნენ, უთუოდ ჩემს სიკვდილს ელოდებიანო. საღამოს, როცა შარლი შინ დაბრუნდებოდა, ცოლი

საბნიდან ჩამომჭკნარ მკლავებს გამოიღებდა, კისერზე შემოხვევდა, ლოგინზე დასვამდა და თავის მწუხარებაზე გაუბამდა საუბარს: დაგავიწყდი, სხვა ვინმე გიყვარსო! აკი ეუბნებოდნენ ოდესღაც, უბედური იქნებიო; და იმით ათავებდა, რომ ეხვეწებოდა, რაიმე სარგო წამალი და ოდნავ მეტი სიყვარული მომეციო.

II

ერთ ღამეს, დაახლოებით საღამოს თერთმეტ საათზე, ისინი ცხენის ფეხის ხმამ გააღვიძა, ზედ კართან რომ შეწყდა. მსახურმა სხვენის სარკმელი გააღო და კარგა ხანს ელაპარაკა ვიღაცას, ქვემოთ, ქუჩაში რომ იდგა. ექიმის წასაყვანად მოსულიყო, თან ბარათი ჰქონდა. სიცივით აკანკალებულმა ნასტაზიმ კიბე ჩამოირბინა, ბოქლომი და ურდული გამოაძრო. კაცმა თავისი ცხენი დატოვა და მსახურთან ერთად შინ შემოვიდა. შალის ჩაჩიდან ჩვარში შეხვეული წერილი ამოაძრო და შარლს თავაზიანად მიაწოდა, რომელიც წასაკითხად იდაყვით ბალიშს დაეყრდნო. ნასტაზიმ სანთელი ლოგინთან დაიკავა. მადამი, დარცხვენით, კედლისკენ გადაბრუნდა. ამ წერილით, ცისფერი ლუქის პატარა ბეჭდით რომ იყო დალუქული, ბატონ ბოვარის ემუდარებოდნენ, დაუყოვნებლივ მისულიყო ბერტოს ფერმაში მოტეხილი ფეხის გასამართავად, ხოლო ტოსტიდან ბერტომდე კაი ექვსი მილი მანძილია, ლონგევილსა და სენ-ვიქტორზე გავლით.

ბნელი ღამე იყო. ახალგაზრდა მადამ ბოვარის ეშინოდა, ქმარს რაიმე არ შეემთხვას გზაშიო. ასე რომ, გადაწყვიტეს: გამოგზავნილი მეჯინიბე დაწინაურდება, შარლი კი სამი საათის შემდეგ გაემგზავრება, მთვარის ამოსვლისას. მის შესახვედრად ბიჭს გამოგზავნიან მეგზურად და ჭიშკრის გასაღებად.

დაახლოებით დილის ოთხ საათზე წამოსასხამში კარგად შეფუთნილი შარლი ბერტოს გზას გაუდგა. თბილი ძილით კვლავ მთვლემარე მშვიდი პირუტყვის მოძრაობით გამოწვეულ რწევას მიენდო. როცა ცხენი ეკლით შემორაგულ სასამნე თხრილებთან უეცრად შედგებოდა, შარლიც მყის გამოიღვიძებდა, მოტეხილ ფეხს გაიხსენებდა და ცდილობდა, გაეხსენებინა მოტეხილობის ყველა შემთხვევა, რაც კი ენახა.

უკვე აღარ წვიმდა, თენდებოდა, ვაშლის ხის უფოთლო ტოტებზე უძრავად შემომსხდარიყვნენ დილის ცივი ქარით ბუმბულაბურძგნილი ჩიტები. დაცემული ჭალა თვალმიუწვდენელ სივრცეზე გაჭიმულიყო და ხეთა თაიგულები, კარგა მანძილით ერთმანეთს დაშორებულნი, მოშავო-ლურჯ ლაქებად დაჩნეოდა ვეებერთელა რუხ ფართობს, რომელიც ჰორიზონტზე მოღრუბლულ ცაში იკარგებოდა. დროდადრო შარლი თვალს გაახელდა, მაგრამ აზრი მალე ელულებოდა, თვლემა ერეოდა, რაღაც გარინდებაში იძირებოდა, სადაც წეღანდელი შთაბეჭდილებანი მოგონებათა ბურუსში ინთქმებოდა და თვითონ იგიც ორდებოდა;

ისე ეჩვენებოდა, თითქოს ერთსა და იმავე დროს სტუდენტიც იყო, ცოლიანიც, თითქოს მეუღლის ლოგინშიც ეძინა, როგორც ამ რამდენიმე წუთის წინ და ნაოპერაციევთა დარბაზშიც მიმოდიოდა, ვით ოდესმე. მის თვალში კომპრესის თბილი ორთქლი ნამის გრილ სურნელებას ეზავებოდა; რკინის საწოლების რგოლთა წკრიალიც ესმოდა და მძინარე ცოლის სუნთქვაც... როცა ვასონვილს მიუახლოვდა, თხრილის პირას მინდორზე მჯდომარე ბავშვი შეამჩნია.

_ თქვენ ექიმი ბრძანდებით? _ ჰკითხა ბავშვმა.

შარლის პასუხი რომ ესმა, ხის ფეხსაცმელი ხელში დაიკავა და სირბილით წარუძღვა.

გზადაგზა, გამყოლის ნაამბობიდან მკურნალი მიხვდა, რომ ბატონი რუო ერთ-ერთი კარგი შეძლებული მეურნე უნდა ყოფილიყო. ფეხი გუშინ საღამოს მოიტეხა, ნათლიღების ლხინზე, მეზობლისას. ცოლი ორი წლის წინათ გარდაეცვალა. ახლა მხოლოდ ერთი ქალის ამარა დარჩენილა, რომელიც ოჯახში ეხმარება. ურმის ნაკვალევი თანდათან გაღრმავდა, ბერტოს ფერმას უახლოვდებოდნენ. პატარა ბიჭი ცოცხალ ღობეში გაძვრა და მიიმალა. მერმე ეზოს ბოლოში გამოჩნდა და ჭიშკარი გააღო. სველ ბალახზე ცხენს ფეხი უსხლტებოდა: შარლი იხრებოდა, ხეებქვეშ მიმავალი. ბეჩოში დაბმული ნაგაზები ჯაჭვებს ძაბავდნენ და ყეფდნენ. ფერმაში შესვლისას ცხენი რაღაცამ დააფრთხო. განზე გაუტია.

ფერმა კარგი სანახავი იყო. თავლის ღია კარში მოჩანდა დიდრონი მუშა ცხენები, რომლებიც მშვიდად ჭამდნენ ახალ ბაგებში. შენობათა გასწვრივ მოჩანდა განიერი სანეხველა, რომელსაც ოდნავ ბოლი ასდიოდა, ხოლო იქით, ქათმებსა და ინდაურებს შორის, იქექებოდა ხუთი თუ ექვსი ფარშავანგი _ მშვენება ამ კუთხის ეზოებისა. ფარეხი გრძელი იყო, ბეღელი _ მაღალი, ხელისგულივით შიშველი კედლებით. ფარდულის ქვეშ ორი დიდი ურემი და ოთხი გუთანი იდგა, თავიანთი შოლტებით, საკისურებითა და სრული აკაზმულობით, რომელთა შალის ლურჯი საფარველიც ბეღლიდან ნაფრქვევი მტვრით დაფარულიყო. დაქანებულ ეზოში ხეხილი იყო მწკრივად ჩარგული, ხოლო გუბესთან ბატების გუნდის მხიარული ყიყინი გაისმოდა.

ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც ტანთ ეცვა ცისფერი შალის კაბა, კარში მიეგება ბატონ ბოვარის და სამზარეულოში შეიყვანა, სადაც დიდი ცეცხლი გიზგიზებდა. ცეცხლის პირას რამდენიმე სხვადასხვა ზომის ქოთანი იდგა, რომლებშიც მუშების საუზმე იხარშებოდა. იქვე სველი ტანისამოსი შრებოდა. სანაკვერჩხლე ჩოტი, მაშა და საბერვლის ტუჩი, ყველა _ უზარმაზარი ზომისა, ნაფერავი ფოლადივით ბრწყინავდა, ხოლო კედლების გასწვრივ გამართულ თაროებზე უამრავი ჭურჭელი ელაგა, რომლებზედაც კერის ციაგი სინათლე და ამომავალი მზის ფანჯრებს მომდგარი შუქი

ლაპლაპებდა.

შარლი პირველ სართულზე ავიდა ავადმყოფის სანახავად. ავადმყოფი ლოგინში დახვდა, საბნებში გახვეული და ოფლიანი, ღამის ჩაჩი შორს გადაეგდო. ეს იყო მომცრო ტანის ღიპიანი, შესახედაობით ასე ორმოცდაათი წლისა, თეთრონა, ლურჯთვალა, თხემმელოტი, საყურიანი კაცი. სასთუმალთან, სკამზე, არყით სავსე სურა ედგა, რომლიდანაც დროგამოშვებით დაისხამდა ხოლმე ჯანის შესამატებლად, მაგრამ როგორც კი ექიმი დაინახა, აღტყინება ჩაუქრა და გინების ნაცვლად, რასაც თორმეტი საათის განმავლობაში არ იშლიდა, წყნარად აკვნესდა.

მოტეხილობა მარტივი იყო, ყოველგვარი გართულების გარეშე. ამაზე უფრო იოლს შარლი ვერც კი ისურვებდა. გაიხსენა თავის მასწავლებელთა ქცევა დაჭრილთა სარეცლის წინაშე და პაციენტი გაამხნევა ათასი ტკბილი სიტყვით, ქირურგის ალერსით, სადასტაქრო დანაზე წასაცხებ ზეთს რომ ჰგავს.

არტაშნებად ერთი შეკვრა ყავრის ნახეთქები მოუტანეს. შარლმა ერთ-ერთი გამოარჩია, დაჭრა, მინის ნატეხით გაფხიკა, მსახურმა ზეწრები დახია შესახვევად, ხოლო მადმუაზელ ემა კი ყურთბალიშების კერვას ცდილობდა. რაკი დიდხანს ეძებდა საკერავ ხელსაწყოს, მამას მოთმინება დაელია; ქალმა ხმა არ გასცა, მაგრამ კერვის დროს თითები კი მრავალჯერ დაიჩხვლიტა, ნაჩხვლეტი თითები ტუჩთან მიიტანა ამოსაწუწნად.

შარლი გააკვირვა მისი ფრჩხილების სითეთრემ. გაქათქათებული, ბოლოწვრილი, სალუქი, ვით დიეპის სპილოს ძვლის ნაკეთობანი და ნუშისებურად მოქნილი. გარნა ხელი მაინც არ იყო ლამაზი, შესაძლოა, არასაკმაოდ მკრთალი, სახსრებში ოდნავ ხმელი. გარდა ამისა, მეტად გრძელიც იყო და ნაკვთების სირბილეს მოკლებულიც. მისი მშვენება თვალები იყო; თუმცა თაფლისფერი, წამწამთა გამო შავი გეგონებოდა; მზერა მათი პირდაპირი და გულწრფელი შეუპოვრობით იყო აღსავსე.

ფეხის შეხვევა რომ გათავდა, ბატონმა რუომ თვით დაპატიჟა ექიმი, სანამ წაბრძანდებოდეთ, ცოტა დაიხემსეთო.

შარლი ქვემო სართულის დარბაზში ჩავიდა. პატარა სუფრა ორი პირისათვის იყო გაშლილი, ზედ ვერცხლის თასები ელაგა; სუფრის ახლოს დიდი საწოლი იდგა, ჩარდახიანი, რომელზედაც თურქთა სახეები იყო ამოჩითული. ფანჯრის პირდაპირ მუხის მაღალი კარადა ამართულიყო, საიდანაც შროშანისა და ნოტიო ზეწრების სუნი გამოდიოდა. კუთხეებში იატაკზე ხორბლიანი ტომრები ეწყო, რაც მეზობელ საკუჭნაოში ვერ დატეულიყო, სადაც სამსაფეხურიანი ქვის კიბე ადიოდა.

ოთახის მორთულობას შეადგენდა ფანქრით ნახატი მინერვას თავი, ოქროსვარაყიან ჩარჩოში ჩასმული; სურათი შუა კედელზე ეკიდა, რომლის მწვანე საღებავიც გვარჯილას ჩამოეშალა; სურათის ბოლოს გოთური ანბანით გამოყვანილი იყო: „ჩემს ძვირფას მამას“.

ბაასი ჯერ ავადმყოფზე ჩამოვარდა, მერე ამინდზე, დიდ სიცივეებსა და მგლებზე, ღამღამობით რომ გარშემო მინდვრებში დაძრწიან. მადმუაზელ რუო ვერავითარ მხიარულებას ვერ პოულობდა სოფლად, განსაკუთრებით ახლა, როცა მთელი ფერმის მოვლა თითქმის მხოლოდ მას აწვა კისრად. რადგან ოთახში ციოდა, ქალს ჭამის დროს კბილები უკაწკაწებდა, რის გამოც ოდნავ ჩნდებოდა მისი სქელი ტუჩები; ქალს ჩვეულებად ჰქონდა, სიჩუმის დროს ტუჩები ეკვნიტა.

გადმოფენილი საყელო ქალის თეთრ კისერს აჩენდა. შავი თმა ორ დიდ ნაწნავად ჰქონდა დახვეული, რომელთაგან თითოეული იმდენად სალუქი იყო, რომ ერთ მთლიან ნაკვეთად მოგეჩვენებოდათ; კეფას თმის ვიწრო განაყოფი მისდევდა რკალად ქოჩრისაკენ, ხოლო ნაწნავები, ყურების ბიბილოებს რომ ღიას ტოვებდნენ, ქოჩრის უკან უხვ ბოლქვად დებულნი, საფეთქლებზე კულულებად ეფინებოდნენ, რაც სოფლის ექიმმა თავის სიცოცხლეში პირველად მხოლოდ აქ ნახა. ლოყები ვარდისფრად უღვიოდა. კორსაჟის ღილსა და ღილს შუა, მამაკაცივით, კუს ხოკის ლორნეტი ჰქონდა გაჩრილი.

როცა შარლი მოხუც რუოსთან ავიდა გამოსათხოვრად და კვლავ დარბაზში დაბრუნდა, ქალი ფანჯარასთან მიმდგარი ნახა, მინისთვის შუბლი მიეყრდნო და ბაღს გასცქეროდა, სადაც ქარს ლობიოს ჩხირები წაექცია. იგი ექიმისკენ მობრუნდა.

_ ეძებთ რასმე? _ ჰკითხა.

_ ჩემი მათრახი, თუ უკაცრავად არ ვიყო! _ მიუგო მან.

ექიმი მათრახს ეძებდა _ საწოლზე, კარს უკან, სკამებზე; თურმე ტომრებსა და კედელს შუა ჩავარდნილიყო. ემამ შეამჩნია და ასაღებად დაიხარა. შარლიც თავაზიანად იქითკენ მიიქცა და როცა ხელი იმავე მიმართულებით გაიწოდა, მისი მკერდი უნებურად დახრილი ქალიშვილის ზურგს შეეხო. აწითლებული ქალი გაიმართა, მხარზემოდან თვალი შეავლო და ხარის ძარღვის მათრახი მიაწოდა.

იმის მაგიერ, ბერტოში სამი დღის შემდეგ მისულიყო, როგორც დაჰპირდა, ექიმი მეორე დღესვე მივიდა, შემდეგ კი ყოველ კვირას ორ-ორჯერ დაიარებოდა, თუ სათვალავში არ ჩავაგდებთ მოულოდნელ ვიზიტებს, რაც დროდადრო თითქოს შემთხვევით ხდებოდა.

გარნა, ყოველივე კარგად წარიმართა; გამომრთელება წესიერად მიმდინარეობდა და როცა ორმოცდაექვსი დღის შემდეგ მოხუცი რუო თავის ქოხში საკუთარი ფეხით მობორძიკე ნახეს, ბატონ ბოვარის ისე დაუწყეს ცქერა, როგორც დიდი ნიჭის პატრონს. მოხუცი რუო ამბობდა, ივეტოს, გინდ თვით რუანის უპირველესი ექიმებიც კი უკეთ ვერ განმკურნავდნენო.

ხოლო შარლი არც კი შეჰკითხვია თავს, რად უხაროდა ასე ბერტოში ხშირი სიარული. რომ დაფიქრებულიყო, ალბათ, ამას თავის ექიმურ გულმოდგინებას მიაწერდა ან კარგი სასყიდლის მოლოდინს, მაგრამ ნუთუ მართლაც ამიტომ იყო ასე მომხიბვლელი ბერტოში სიარული, რაც აშკარა გამონაკლისს შეადგენდა მისი ცხოვრების უფერულ საქმიანობაში? იმ დღეებში იგი ძალიან ადრე დგებოდა, ცხენს აჩქარებდა, მიაჭენებდა, როცა ჩამოხდებოდა, ბალახზე ფეხს გაიწმენდდა, სანამ ზღურბლს გადააბიჯებდა, შავ ხელთათმანებს წამოიცვამდა. უყვარდა ამ ფერმის ნახვა, უხაროდა, როცა ეზოში შესვლისას, ბეჭით ჭიშკარს გაეხახუნებოდა, უყვარდა ღობეს შემჯდარი ყივანა მამალი, მის შესაგებებლად გამოსული მსახურნი. მოსწონდა ეს ბეღელი და თავლა; უყვარდა მოხუცი რუო, ტლაშუნით რომ ხელს ართმევდა და თავის მხსნელს ეძახდა. მოსწონდა აგრეთვე მადმუაზელ ემას ხის ქოშების პრაკუნი სამზარეულოს მორეცხილ იატაკზე; ქოშების მაღალი ქუსლები ქალს ოდნავ ამაღლებდა და როცა იგი წინ გაუვლიდა, ხის ლანჩები სხარტად ეტყაპუნებოდა ქალის ფეხსაცმლის საძირეს.

ქალი ყოველთვის კიბის საფეხურამდე მიაცილებდა ხოლმე, სანამ ცხენს მოგვრიდნენ, იქვე იცდიდა. ერთმანეთს გამოეთხოვებოდნენ და მეტს აღარას ლაპარაკობდნენ. ქარი მისი თმის დაუდეგარ კულულებს ეთამაშებოდა ან წინსაფრის შესაკრავების ბოლოებს აფრიალებდა, თითქოს ალამიაო. ერთხელ, როცა დათბა და ხეების ქერქი ეზოში სისველით დარბილდა, ხოლო შენობათა სახურავებზე თოვლი ჩამოდნა, ქალი წინკარში გავიდა. ქოლგა აიღო და გაშალა. ქოლგის მტრედისფერი აბრეშუმი მქრქალ ჩრდილებს ესროდა მისი სახის სითეთრეს, ქოლგის ქვეშ მწყაზარად უღიმოდა მოსალბუნე სითბოს და ქოლგის გადაჭიმულ ქსოვილზე ისმოდა წვეთების წკაპუნი, რიტმულად, ზედიზედ.

ბერტოში სიარულის პირველ ხანს ახალგაზრდა ქალბატონი ბოვარი ყოველთვის კითხულობდა ხოლმე ავადმყოფის ამბავს და თავის შემოსავალ-გასავლის წიგნში ერთი ჩინებული სუფთა გვერდიც კი გაუხსნა ბატონ რუოს, მაგრამ როცა გაიგო, რუოს ქალიშვილი ჰყავსო, ცნობების შეკრებას შეუდგა. შეიტყო, რომ მადმუაზელ რუო მონასტერში, ურსულიანებთან აღზრდილა და, როგორც იტყვიან, მშვენიერი განათლებაც მიუღია; სცოდნია ცეკვა, გეოგრაფია, ხატვა და პიანინოს დაკვრა. ესღა აკლდა!

_ მაშ ამიტომაა, რომ ასე სახეგაბადრული მიეშურება ხოლმე მის სანახავად, _ ამბობდა იგი თავისთვის, _ ამისთვისაა, რომ ახალ ჟილეტს იცვამს და წვიმაში მისი გაფუჭებაც არ ენანება? აჰ, ეს ქალი, ეს ქალი!..

და შეიძულა ის ქალი, ინსტინქტურად. პირველად ქარაგმულად გადაუკრავდა ხოლმე სიტყვას. შარლმა ეს ვერ გაიგო, ამას ზოგადი ანალოგიური მსჯელობა მოჰყვა. ქმარი ქარიშხლის შიშით ყურს არ ათხოვებდა, შემდეგ, როცა პირდაპირი კვლევა დაიწყო, შარლმა უკვე აღარ იცოდა, რა ეპასუხა.

რისთვისღა დაიარება იგი ბერტოს, როცა ბატონი რუო უკვე განიკურნა და ამ ხალხს ფული ჯერაც არ მოუცია? აჰ, იმიტომ, რომ იქ არის ვიღაც, ერთი ვინმე, ტკბილმოსაუბრე, მქარგავი, კეთილგონიერი! სწორედ ამას ელტვოდა: ქალაქელი ქალები ნებავს, _ და განაგრძობდა, _ მერედა, მოხუცი რუოს ქალიშვილი ქალაქელი ქალია, ერთი მიბრძანეთ, გეთაყვა?! _ აღშფოთებით ამბობდა ქალბატონი ბოვარი, _ მისი პაპა მწყემსი იყო, ერთი ბიძაშვილი ჰყავთ და ისიც კინაღამ სისხლის სამართალში მისცეს ერთი უგვანი საქციელის გამო. რის მაქნისია ამდენი ფართიფურთი და კვირაობით ფარჩის კაბებით გამოწყობილი, ვით გრაფინია, ეკლესიაში რომ დაბრძანდება? საბრალო ბერიკაცი, შარშან რომ თალგამის კარგი მოსავალი არ ყოფილიყო, გადასახადთა ნარჩენების გასტუმრებასაც ვერ მოახერხებდა.

შარლს ეს ამბავი მობეზრდა და ამიტომ ბერტოში სიარული შეწყვიტა. ელოიზამ ბევრი ტირილისა და უაღრესად აფეთქებული სიყვარულის, ხვევნა-კოცნის შემდგომ, ლოცვანზე ხელი დაადებინა და დააფიცა, რომ ბერტოს ამიერიდან აღარ წავა; იგი დაემორჩილა, მაგრამ სურვილთა სიმძაფრე მისივე მონური საქციელის წინააღმდეგ ამხედრდა და რაღაცნაირი გულუბრყვილო ორპირობით თავი დაიჯერა, რომ ნახვის აკრძალვა სიყვარულის უფლებას აძლევდა. ამასთან, ქვრივი მჭლეც იყო, წამოსარული კბილები ჰქონდა და მთელი წლის განმავლობაში ტანზე პატარა შავი შალის წამოსხმა იცოდა, რომლის ყურებიც ბეჭებზე სცემდა; გამხმარსა და ჩამოფერთხილ თეძოზე ვიწრო და მოკლე კაბა ჰქონდა შემოჭერილი, რაც კოჭებსა და დიდი ფეხსაცმლის გადაჯვარედინებულ ბანდულებს ვერ უფარავდა.

შარლის დედა დროგამოშვებით მიდიოდა ხოლმე მათ სანახავად; რამდენიმე დღის შემდეგ დედამთილმა მხარი მისცა თავის რძალს და ორივენი დანის პირებივით ილესავდნენ ენას მის წინააღმდეგ. იგი ერთობ ბევრსა ჭამს! რა საჭიროა ყოველი გამვლელ-გამომვლელის გამასპინძლება? ან რა ჯიუტობაა, რომ სათბურს არ იცვამს!

გაზაფხულის პირზე ისე მოხდა, რომ ინგუვილელმა ნოტარიუსმა, ვისაც ქვრივი დიუბუკის თანხები ებარა, ერთ მშვენიერ დღეს აფრა აღმართა და თავისი მოანაბრის ფულიანად გაქრა. მართალია, ელოიზას, გემში მონაწილეობის გარდა, რაც

ექვსი ათას ფრანკს უდრიდა, სახლიც ჰქონდა სენ-ფრანსუას ქუჩაზე, მაგრამ მთელი ამ ქონებისა, რომლის შესახებაც ამდენს გაჰკიოდნენ, ოჯახში არაფერი ჩანდა, თუ ცოტაოდენ ავეჯეულობასა და ჭინჭებს ანგარიშში არ ჩავაგდებთ. საჭირო გახდა, ყოველივე მზის სინათლეზე ყოფილიყო გამოტანილი. სახლი დიეპში ვალებით იყო დაღრღნილი თვით ლარტყებამდე; რამდენი ჰქონდა ნოტარიუსს ჩაბარებული, ეს ღმერთმა უწყის, ხოლო გემში მონაწილეობა ათას ეკიუს არ აღემატებოდა. მაშ, იმ კაი ქალმა იცრუა, ხომ?! გაბრაზებულმა მამა ბოვარიმ სკამი გამეტებით დაანარცხა და ცოლს აყვედრა, შვილი შენ გააუბედურე, ისეთ ჯახრაკს შეაუღლე, რომლის აკაზმულობაც მის ტყავად არ ღირსო. ისინი შვილის ოჯახს ეწვივნენ. შელაპარაკდნენ. იყო სცენებიც. ელოიზა ატირდა. ქმარს ყელზე მოეხვია და ემუდარებოდა, შენი მშობლებისგან დამიცავიო. შარლმა ქომაგობა განიზრახა. მშობლები გაჯავრდნენ და წავიდნენ.

მაგრამ ბედის შემობრუნება მოულოდნელი გამოდგა. რვა დღის შემდეგ, როცა ელოიზა ეზოში სარეცხს ფენდა, ყელიდან სისხლი წასკდა და მეორე დღეს, ქმარი რომ ფანჯრის ფარდას ასწორებდა, ქალმა უეცრად წამოიძახა: „ოჰ, ღმერთო ჩემო!“ _ და გული წაუვიდა. მკვდარი აღმოჩნდა, რა საოცრებაა!

როცა სასაფლაოზე ყოველივე გათავდა, შარლი შინ დაბრუნდა. ზემო სართულში ავიდა, მისი კაბა საწოლის ჩარდახთან ნახა ჩამოკიდებული; საწერ მაგიდას დაეყრდნო და მწუხარე ფიქრებში წასული საღამომდე უძრავად იჯდა. ბოლოს და ბოლოს, ამ ქალს იგი უყვარდა.

III

ერთხელ, დილით, მოხუცი რუო შარლს ეწვია და ფეხის სამკურნალო ფული მოუტანა; სამოცდათხუთმეტი ფრანკი, სულ ორ-ორფრანკიანები, და ერთი ინდაური. გაეგო მისი მწუხარების ამბავი და ანუგეშა, რაც კი შეეძლო. _ ვიცი, რას ნიშნავს ესა, _ უთხრა და მხარზე ხელი დაუცაცუნა, _ მეც აგრე ვიყავი, შენსავით! როცა ჩემი საბრალო დავკარგე, მინდორში წაველ, რათა მარტო დავრჩენილიყავი; ხის ძირას მივეგდე და ვტიროდი, ღმერთს მოვუწოდებდი, სისულელეებს ვროშავდი: რატომ მეც აი ის მკვდარი თხუნელა არა ვარ, ტოტზე რომ ჩამოუდიათ და მატლებს მუცელი გამოუჭამიათ-მეთქი. და როდესაც წარმოვიდგინე, აი, ახლა, ამ წუთს, სხვები თავინთ ცოლებთან არიან და ეხვევიან-მეთქი, ჩემი საბიჯგი ავიღე და გაბრაზებულმა მიწას დავუწყე ცემა; გიჟივით ვიყავი, სასმელ-საჭმელს არ ვეკარებოდი; არ დაიჯერებთ, მაგრამ კაფეში შესვლის ფიქრიც კი მძაგდა. დიახ, ასე იყო, მაგრამ ნელ-ნელა, დღითი დღე, ზამთარს გაზაფხული წაება, ზაფხულს _ შემოდგომა და ესეც ფინჩხა-ფინჩხა, წვეთ-წვეთად დადნა, წავიდა, გაქრა, დაილექა-მეთქი, მინდა ვთქვა, რადგან რაღაც მაინც გრჩება ფსკერში, როგორც... სიმძიმე, იქ, გულის სიღრმეში! მაგრამ, რაკი ჩვენი, ყველას, ბედი ასეთია, ამიტომ თავი როდი

უნდა მისცე საკვდავ დარდს, აქაოდა, სხვები დაიხოცნენ, მეც სიკვდილი მინდაო; უნდა გამხნევდეთ, ბატონო ბოვარი. ეგ წარმავალია! მობრძანდით, გვნახეთ; ჩემი ქალი დროდადრო, იცით, გახსენებთ, ასე ამბობს, დამივიწყაო. აგერ გაზაფხულიც კარს გვადგას; კურდღლებზე სანადიროდ წაგიყვანთ, ცოტათი გაერთობით. შარლმა რჩევა დაუჯერა, ბერტოს ესტუმრა. ყოველივე ისე დაუხვდა, როგორც ამას წინათ, ე. ი. ხუთი თვის წინათ ენახა; მსხლის ხეები უკვე ყვაოდა; მოხუცი რუო ეზოში დაფუსფუსებდა, რაც ფერმას სიცოცხლეს მატებდა.

მოხუცს თავის მოვალეობად მიაჩნდა, ექიმს, მისი მწუხარების გამო, რაც კი შეიძლებოდა მეტი თავაზიანობით მოპყრობოდა, ამიტომ სთხოვა, გარეთ ქუდს ნუ მოიხდიო; დაბალი ხმით ელაპარაკებოდა, თითქოს ავად ყოფილიყოს და გაჯავრებაც კი განიზრახა, როცა გაიგო, რომ მისთვის განსაკუთრებული რამ ნაზი და მსუბუქი არაფერი მოუმზადებიათ, როგორიცაა კრემი ან მსხლის კომპოტი. მერმე სახუმარო ამბავს მოჰყვა. შარლს სიცილი წასკდა, მაგრამ უმალვე ცოლი მოაგონდა და მოიღუშა. როცა ყავა მოიტანეს, ამის ფიქრიც გაუქრა.

იმის მიხედვით, რაც მარტო ცხოვრებას ეჩვეოდა, ცოლზე სულ ნაკლებსა და ნაკლებს ფიქრობდა. დამოუკიდებლობის ახალი სიამე მის მარტოობას უფრო ასატანს ხდიდა. ახლა შეეძლო იჯრის საათები შეეცვალა, დაუკითხავად წასულიყო და მოსულიყო, ხოლო როცა დაღლილი იყო, შეეძლო თავის ლოგინზე განიერად გაშხლართულიყო. ასე რომ, გააზატდა, განებივრდა და სამძიმარსაც მოთმინებით ისმენდა. მეორე მხრივ, ცოლის სიკვდილს ხელი როდი შეუშლია მისი საქმიანობისთვის, რადგან მთელი ერთი თვის განმავლობაში სულ ასე გაისმოდა: „საბრალო ყმაწვილი! რა სამწუხაროა!“ სახელი გაითქვა, კლიენტები მოემატა და ბერტოშიც თავისი სურვილისამებრ დაიარებოდა. როცა იმედი, გაურკვეველი ბედნიერების გრძნობა ჰქონდა, როცა წვერის დასაოშავად სარკეში ჩაიხედავდა ხოლმე, სახეც უფრო საამური ეჩვენებოდა. ერთხელ რუოებთან ნაშუადღევის სამ საათზე მივიდა. ყველა ყანაში იყო გასული, სამზარეულოში შევიდა, მაგრამ პირველად იქ ემა ვერ შეამჩნია; დარაბები მოხურული იყო. ჭუჭრუტანებიდან იატაკზე მზის გრძელი და ვიწრო სხივი დაფენილიყო, ავეჯზე ასხლეტილი ჭერზე ფარფატებდა. სუფრაზე ნახმარ ჭიქებს ბუზები ეხვეოდნენ და შიგ ნარჩენ სიდრში ზუზუნით იხრჩობოდნენ. საკვამურიდან დაშვებული სინათლე ჭვარტლს ახავერდებდა, ნაცარს კი ოდნავ აცისფეროვნებდა. ფანჯარასა და კერას შუა ემა იჯდა და კერავდა; თავშიშველა იყო, ღია მხრები ოფლით დასცვაროდა.

სოფლის ჩვეულებისამებრ, ქალმა სასმელი შესთავაზა, შარლმა უარი თქვა, ქალი არ მოეშვა და ბოლოს სიცილით დაითანხმა, თითო ჭიქა ლიქიორი ერთად დავლიოთო; კარადიდან ერთი ბოთლი კიურასო გამოიღო, ორი ჭიქაც მოაყოლა; ერთი პირამდე აავსო, მეორეში ოდნავ ჩააჟონა, სავსე მას მიაწოდა, თავისი ნაკლული მიუჭახუნა და ტუჩთან მიიტანა; ჭიქა თითქმის ცარიელი იყო. უკან გადაიხარა, თავი გადააგდო, ყელი გამოიჩინა. ტუჩები წამოიზარდა და რაკი ვერაფერი იგემა, სიცილი აუტყდა.

ენის წვერი წაიგრძელა და ჭიქის ფსკერი გამოლოკა. კვლავ დაჯდა და მუშაობა განაგრძო. ბამბის თეთრი წინდა ჰქონდა გამოსაკერავი; თავაუღებლად კერავდა, არას ამბობდა. შარლიც დუმდა. კარის ქვემოდან შემონაბერ ქარს ოდნავ მტვერი შემოჰქონდა; შარლი ამ ანიავებულ მტვერს ადევნებდა თვალს და მხოლოდ საკუთარი საფეთქლების ცემა და ეზოდან ქათმის შორეული კაკანი ესმოდა. ემას დროდადრო გასაგრილებლად ლოყებთან ხელისგულები მიჰქონდა, ხოლო შემდეგ ხელისგულებს გასაცივებლად ბუხრის რკინის რიკულის ბუშტულებს ადებდა.

ქალი ჩიოდა, გაზაფხულიდანვე თავბრუსხვევა დამჩემდაო და ეკითხებოდა, ზღვის აბაზანები ხომ არ მარგებსო; მერე თავის მონასტერზე ჩამოაგდო სიტყვა, შარლმა კი კოლეჯი გაიხსენა. ბაასი ნელ-ნელა გაიბა, მერმე ქალმა თავის ოთახში აიყვანა, უჩვენა თავისი ძველი მუსიკის რვეულები, პატარა წიგნაკები, საჩუქრად რომ მიეღო და მუხის კუნწულების გვირგვინები, კარადის ქვემო განჯინაში რომ ეყარა; ებაასა თავისი დედის, სასაფლაოს შესახებ და ბაღში ის კვალიც კი უჩვენა, სადაც ყვავილებს კრეფდა და ყოველ პარასკეობით დედის საფლავზე მიჰქონდა... მაგრამ მათ მებაღეს ამის არაფერი გაეგება. საზოგადოდ, ცუდი მსახურები ჰყავთ! სწადია, ზამთრობით მაინც იცხოვრონ ქალაქად, თუმცა ამ გაუთავებელი კარგი ამინდების გამო ზაფხულში სოფლად ცხოვრება შესაძლოა უფრო აუტანელიც იყოს. და იმის მიხედვით, რაზე ლაპარაკობდა, მის ხმა ხან მკაფიო იყო, მაღალი, ხან თითქოს თავის თავს ებაასებაო, უეცრად მინელებული, კილოს იცვლიდა და ჩურჩულით თავდებოდა, _ ამ წამს რომ მხიარული იყო და თვალს გულუბრყვილოდ აშუქებდა, მყის ნახევრად მოეხუჭებოდა და შიგ მოწყენილობა, დაუცხრომელი ფიქრი გაკრთებოდა.

საღამოს შინ დაბრუნებული შარლი სათითაოდ არჩევდა ქალის ნათქვამ ფრაზებს. ცდილობდა, გაეხსენებინა და თავისებურად შეევსო ისინი, რათა ნაწილობრივ მაინც წარმოედგინა მისი ცხოვრების ის ხანა, როცა ემას ჯერ კიდევ არ იცნობდა, მაგრამ მის გონებას მუდამ ისე წარმოუდგებოდა ხოლმე, როგორიც პირველად იხილა, ან ისეთი, როგორიც წეღან დატოვა. შემდეგ თავის თავს შეეკითხა, ნეტავ რა მომივა, რომ გათხოვდეს ან ვის უნდა მისთხოვდესო. ეჰ, მოხუცი რუო ძალზე შეძლებულია, ქალი კი... ასე ლამაზია!

ემას სახე მუდამ თვალწინ ედგა და რაღაც ერთხმოვანი, თითქოს ჯარას ზუზუნიაო, ყურში ჩასჩურჩულებდა: „შენ რომ შეირთო! შენ რომ შეირთო!“ ღამით ძილი არ ეკარებოდა, ყელში უჭერდა, წყურვილი აწუხებდა; ადგა, წყლიანი დოქი მოიყუდა, მერე ფანჯარა გააღო; ცა ვარსკვლავებით იყო მოჭედილი, თბილი ქარი ქროდა. სადღაც შორს ძაღლები ყეფდნენ. პირი ბერტოსკენ იბრუნა. რაკი, ბოლოს და ბოლოს, არაფერს ვკარგავო, შარლმა თავის თავს სიტყვა მისცა, პირველი შემთხვევისთანავე წინადადებას მივცემო, მაგრამ ყოველთვის, როცა კი

ასეთი შემთხვევა ეძლეოდა, იმის შიშით, ვაითუ შესაფერისი სიტყვები ვერ ვიპოვოო, მუდამ კრიჭა ეკვროდა.

მოხუცი რუო მაინცდამაინც ნაწყენი არ დარჩებოდა, თუ ვინმე ქალიშვილისაგან გაათავისუფლებდა, რადგან ოჯახში ბევრს არაფერს ეხმარებოდა, თუმცა გულში კიდეც ამართლებდა შვილს. რა მისი ჭკუის საქმეა სოფლის მეურნეობა, ეს დაწყევლილი ხელობა, რითაც მილიონერი ვერასოდეს გახდებიო. თვით მოხუცი არათუ იგებდა რასმე, პირიქით, ყოველ წელს ზარალში იყო, რადგან მართალია, ვაჭრობაში მოხერებული იყო და ბაზრის ხრიკები ერთგვარ სიამესაც კი ჰგვრიდა, სამაგიეროდ, მეურნეობა და მის გაძღოლა მისი საქმე სრულიად არ იყო. ზურგზე ხელებშემოდებული დაიარებოდა, ყაირათისა არაფერი გაეგებოდა, კარგი ჭამა-სმა, სითბო და ტკბილი ძილი სურდა, უყვარდა მაგარი სიდრი, ცვრიანი ბიფშტექსი და რომიანი კარგად შეზავებული ყავა. სამზარეულოში იჯრობდა ხოლმე, მარტო, ცეცხლის პირას, პატარა სუფრაზე, რომელსაც გაშლილს მიართმევდნენ ხოლმე, ვით თეატრში.

როცა შეამჩნია, შარლს ლოყები უწითლდება ხოლმე ჩემი ქალიშვილის წინაშეო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ თხოვნის დრო შორს აღარ იყო, წინდაწინვე მოისაზრა ყოველივე. მართალია, იგი ფუქსავატ კაცად მიაჩნდა და ასეთი სიძე არასოდეს უნატრია, მაგრამ სამაგიეროდ უქებდნენ ყოფაქცევას, მომჭირნეობას, კარგ აღზრდასა და, ალბათ, მზითევზედაც ბევრს არ ივაჭრებდა. თანაც მოხუცი რუო იძულებული იყო, ოცდაორი აკრი მიწა გაეყიდა, რათა ბევრი კალატოზისთვის გადაეხადა, ბევრიც სარაჯისათვის, საწნახელისათვის კიდევ ხრახნი უნდა გამოეცვალა.

_ თუკი მთხოვს, მივცემ, _ თავის თავს ეუბნებოდა. მთავარანგელოზობის მოახლოებისას, შარლი სამი დღით ეწვია ბერტოს ფერმას. უკანასკნელი დღეც ისე გავიდა, როგორც პირველი, ყოველ წუთში ყოყმანით. მოხუცმა რუომ გააცილა; ოღროჩოღრო გზით მიდიოდნენ; აი, კიდეც უნდა გამოეთხოვონ ერთმანეთს; დადგა გადამწყვეტი წუთი. შარლმა თავს ვადა მისცა ღობის ყურემდე და ბოლოს, როცა ესეც გაიარეს:

_ ბატონო რუო, _ წაიბუტბუტა შარლმა, _ რამე უნდა გითხრათ. შეჩერდნენ, შარლი დუმდა.

_ ჰო, მითხარით, რა ამბავია! განა მე კი არ ვიცი? _ ნაზი ღიმილით თქვა მოხუცმა.

_ მამილო რუო... მამილო რუო... _ ბუტბუტებდა შარლი.

_ მე, ჩემი მხრივ, უკეთესს ვერ ვინატრებდი, _ განაგრძო მოხუცმა, _ ალბათ, პატარაც ჩემი აზრისაა, მაგრამ მაინც უნდა ვკითხოთ. განაგრძეთ თქვენი გზა; მე შინ მივბრუნდები. კარგად მისმინეთ, თუ თანახმა იქნა, თქვენი დაბრუნება საჭირო არაა,

ხომ იცით, ხალხის ამბავი; გარდა ამისა, თვითონაც ძალზე აღელდება, მაგრამ თქვენ რომ აქ უბრალოდ არ იტანჯოთ, მე ფანჯრის დარაბას გავაღებ სრულიად, კედლამდე. თქვენ შეგეძლებათ მისი დანახვა, თუ ღობეზე ოდნავ გადმოეკიდებით, _ და იგი შინისკენ წავიდა.

შარლმა თავისი ცხენი ხეს მიაბა. ჩირგვებში შეძვრა, ელოდებოდა. ნახევარი საათი გავიდა; მერმე ცხრამეტი წუთი, თვით დათვალა თავის საათზე. უეცრად კედელზე დიდი ბრახუნი გაისმა, დარაბა გაიღო, ურდული კიდევ ქანაობდა. მეორე დღეს, დილის ცხრა საათზე, იგი უკვე ფერმაში იყო. მის დანახვაზე ემა წამოწითლდა და ზრდილობისათვის გაღიმება სცადა. მოხუცი რუო თავის მომავალ სიძეს მოეხვია. მერმე ბაასი მზითევს შეეხო; დრო საკმაო ჰქონდათ, რადგან ქორწილი მანამდე ვერ მოხდებოდა, სანამ შარლი არ გამოიგლოვებდა, ესე იგი მომავალი წლის გაზაფხულამდე.

ზამთარი ამ მოლოდინში გავიდა. მადმუაზელ რუო მზითვის მზადებას შეუდგა. ნაწილი რუანში შეუკვეთეს, პერანგები და ღამის თავსაფრები თვით გაიკეთა იმ ნახატების მიხედვით, რაც მოდის ნათხოვარ ჟურნალებში იპოვა. ფერმაში შარლის ყოფნისას ლაპარაკობდნენ ხოლმე ქორწილის სამზადისზე, არჩევდნენ, რომელ ოთახში გაიმართოს სადილიო; ოცნებობდნენ კერძთა რაოდენობასა და იმაზე, რა უნდა მიართვან პირველად.

ემას, პირიქით, ქორწილი ღამით სურდა, ჩირაღდნებით, მაგრამ მოხუცმა რუომ ამგვარი სურვილისა ვერაფერი გაიგო. ასე რომ, გადაიხადეს ქორწილი, რომელსაც ორმოცდასამი კაცი დაესწრო; ლხინი თექვსმეტ საათს გაგრძელდა. მეორე დღეს განახლდა და რამდენიმე დღეს კიდევ არ შეწყვეტილა.

IV

სტუმრებმა ადრიანად იწყეს მოსვლა სხვადასხვა ეკიპაჟით: ერთცხენიანი კაბრიოლით, ორთვლიანი შარაბანით, უჩარდახო ძველი კაბრიოლეტით, ტყავის ლაფათინიანი ფურგონით; ახლო სოფლების ახალგაზრდები ურემში იდგნენ, მწკრივად, ხელით საგვერდულებზე დაყრდნობილნი და საშინელი ჯახჯახით მოექანებოდნენ. მოვიდნენ ათი ლიეს მანძილით დაშორებულნი, გოდერვილიდან, ნორმანვილიდან და კანიდან. ორივე ოჯახის ყველა ნათესავი იყო დაპატიჟებული. დამდურებულებს ამ შემთხვევისათვის შეურიგდნენ, დიდი ხნის უნახავი ნაცნობები წერილით მოიწვიეს.
ღობის გადაღმა დროდადრო ისმოდა შოლტის ტყლაშუნი, ჭიშკარი გაიღებოდა და ეზოში ეკიპაჟი შემოდიოდა. ეკიპაჟს ზედ კიბის პირველ საფეხურზე მოაყენებდნენ, შიგ მსხდომნი ყოველი მხრიდან ჩამოდიოდნენ, მუხლებს იზელდნენ, მკლავებს იმართავდნენ. ქალები ქალაქურად იყვნენ მორთულნი: თავზე ბონეტი, ყელზე

საათის ოქროს ძეწკვი, ტანზე პელერინა, რომლის ქიმებიც წელზე ჰქონდათ გადაჯვარედინებული, ან პატარა ფერადი გარუსი, რომელიც ზურგზე ქინძისთავით იყო დამაგრებული ისე, რომ მის პატრონს კისერი უჩანდა. თავიანთი მამებივით ჩაცმული მოზარდები, ჩანდა, თავს უხერხულად გრძნობდნენ ახალ ტანისამოსში (ბევრ მათგანს ფეხსაცმელი სწორედ იმ დღეს პირველად განეახლებინა თავის სიცოცხლეში); მათ გვერდით სულგანაბული იდგა თოთხმეტ-თექვსმეტი წლის გოგონა, ალბათ, და ან ბიძაშვილი, თეთრ კაბაში გამოწყობილი, რომელიც პირველი ზიარებისთვის იყო შეკერილი, ახლა კი დაგრძელებული ამ შემთხვევისათვის; სახე წითელი ჰქონდა, შეშფოთებული, თმა პომადით ძალზე გაქონილი, მეტად უფრთხილდებოდა თავის თათმანებს, არ გამესვაროსო.
რადგან იმდენი მსახური არ იყო, რომ ეტლები გამოეხსნათ, სტუმრები იკაპიწებდნენ და თვით აკეთებდნენ ამ საქმეს. სხვადასხვა სოციალური მდგომარეობის შესაფერისად ტანთ ეცვათ ფრაკი ან სერთუკი, პიჯაკი, მოკლე ჯუბა, _ საუკეთესო რამ საცმელი, რაც მთელი ოჯახის მშვენებას შეადგენდა და რაც მხოლოდ დღესასწაულებზე ამოდიოდა სკივრიდან: ცილინდროვანსაყელოიანი და ჯიბეტომარა რედინგოტი, რომლის გრძელ კალთებსაც ქარი აფრიალებდა; სქელი მაუდის პიჯაკი, რომელსაც ჩვეულებრივ თან ახლდა კასკეტი, წინაფრაზე რომ სპილენძი ჰქონდა შემოჭედილი; მოკლე ჯუბა, საქამრესთან რომ ახლო-ახლო ორი ღილი ეკერა, თითქოს წყვილი თვალიაო და რომლის კალთებიც თითქოს ხუროს ნაჯახით იყო მოჭრილი. ზოგიერთს კიდევ (ასეთები, რასაკვირველია, სუფრის ბოლოს უნდა მსხდარიყვნენ) ტანთ ეცვა საყელოგადმოფენილი, ზურგზე დანაოჭებული საზეიმო ბლუზა და ზედ ნაქსოვი ქამარი ერტყა.
პერანგები მკერდზე ჯავშანივით ამობურცულიყო! მამაკაცებს თავები ახალგაკრეჭილი ჰქონდათ, ყურები წამოლაფათინებული, წვერი წმინდად გაპარსული; ზოგიერთი, ალბათ, ადრე ამდგარიყო წვერის გასაპარსავად, სიბნელეში კარგად ვერ დაენახა, ცხვირქვეშ თუ ყბებზე კანი გვარიანად დაესერა, ზოგს კიდევ სამფრანკიანისოდენა ნაფხეკი ემჩნეოდა სახეზე, რაც გზაში ჰაერის მოძრაობას გაეწითლებინა; ამის გამო ყველა ეს ფართო მოზეიმე სახე მარმარილოს ძარღვებივით იყო ოდნავ აჭრელებული.
ქალაქის სამმართველო ნახევარი ლიეს მანძილზე იყო დაშორებული და ამიტომ იქითაც და აქეთაც მაყრიონს ფეხით მოუხდა სიარული. კორტეჟი ჯერ ერთი მთლიანი ფერადი შარფივით გაიჭიმა მინდორში, ჯეჯილების ვიწრო სამანების გასწვრივ, მერე კი ცალ ჯგუფებად დაიშალა, რომლებიც ბაასში ერთმანეთს ჩამოშორდნენ. ვიოლინოს დამკვრელი ყველაზე წინ მიდიოდა, თავისი საკრავი ბაფთებით ჰქონდა მორთული; მას მისდევდნენ ნეფე-დედოფალი, შემდეგ მშობლები და ნათესავები, კვლავ მეგობრები, ბოლოს კი ბავშვები, რომლებიც ანცობით ქერის თავთავებს გლეჯდნენ და ცელქობდნენ ისე, რომ დიდებს არ შეენიშნათ.
ემას მეტად გრძელი კაბა მიწაზე ოდნავ ეთრეოდა; ხანდახან იგი შედგებოდა, კაბის ბოლოს ასწევდა და თათმანიანი ვიწრო თითებით ხმელ ბალახს ან ბირკას მოაშორებდა, შარლი კი ხელებდაშვებული იდგა და ელოდებოდა. მოხუც რუოს თავს აბრეშუმის ახალი ცილინდრი ეხურა, ტანთ ეცვა შავი საცმელი, რომლის სახელოებიც

თითქმის ფრჩხილებამდე სწვდებოდა, მკლავი შარლის დედისათვის გაეყარა და დინჯად მიაბიჯებდა. რაც შეეხება ბოვარი მამას, რომელსაც გულში კიდევაც ეზიზღებოდა მთელი ეს ხალხი, სამხედრო ფორმის უბრალო რედინგოტი ეცვა, ღილები რომ ერთ მწკრივად ჰქონდა ჩაყოლებული; იგი გაბედულად ექათინაურებოდა გლეხის ქერა ქალს, რომელიც თავს ხრიდა, წითლდებოდა და არ იცოდა, რა ეთქვა. დანარჩენი წვეულები თავიანთ საქმეზე ბაასობდნენ ან ერთმანეთს დასცინოდნენ და ადრევე სამხიარულო გუნებას იქმნიდნენ. მუსიკოსი კი უკრავდა და ვიოლინოს წკრიალი მინდვრებს ეფინებოდა. როდესაც შეამჩნევდა, ძალზე ჩამომრჩნენო, შედგებოდა, შეისვენებდა, დიდხანს და ბეჯითად უსვამდა კანიფოლს თავის სოლინარს და კვლავ სიარულს განაგრძობდა; საკრავის ტარი რიტმულად ადიოდ-ჩამოდიოდა მის ხელში, რათა ამით თავისთვის ტაქტი მკაფიოდ აღენიშნა. საკრავის ხმა შორიდანვე აფრთხობდა პატარა ჩიტებს.
სუფრა ურმების ფარდულში იყო გაშლილი. მას ამშვენებდა ოთხი ხონჩა შემწვარი, წიწილების ექვსი ფრიკასე, მოხრაკული ხბოს ხორცი, ცხვრის სამი ბარკალი და შუაში მშვენიერი შემწვარი გოჭი, რომელსაც გარს შემოწყობილი ჰქონდა მჟაუნით შენელებული კუპატები. კუთხეებში სურებით არაყი იდგა. ტკბილი სიდრი ბოთლების საცობებში ამოქაფებულიყო, ხოლო ჭიქები წინასწარ პირამდე გაევსოთ ღვინით. ყვითელი კრემით სავსე უზარმაზარი მათლაფები სუფრის ოდნავ შერხევაზე თრთოდა; მათ მთლიან ზედაპირზე ახალდაქორწინებულთა ინიციალები იყო ხლართულად გამოყვანილი. ტორტებისა და ნუგის მოსამზადებლად კონდიტერი იყო ივეტოდან გამოწერილი; რადგან იგი ამ კუთხეში პირველად იყო მოსული, ამიტომ განსაკუთრებულად ცდილობდა და სადესერტოდ ისეთი რამ მოართვა, რამაც საერთო ყიჟინა გამოიწვია: საფუძვლად ამ რამეს ლურჯი მუყაოს ოთხკუთხედი ედო, ტაძრის სახით გამოჭრილი კოლონადებითა და ქანდაკებებით; ნიშებში ოქროვანი ქაღალდის ვარსკვლავები ბრწყინავდა; მეორე სართულს წარმოადგენდა სავოას ტორტი _ კოშკი, რომელსაც სიმაგრეებად და სათოფურებად შემოლაგებული ჰქონდა სხვადასხვა ცუკატი, ნუში, ქიშმიში, ფორთოხლის ჭეობები; და, ბოლოს, სულ ზემო პლატფორმაზე, რომელიც მწვანე ველს წარმოადგენდა, კლდეებს შორის მურაბის ტბა იყო გაკეთებული, ზედ კაკლის ნაჭუჭის ნავებით, ამური კი შოკოლადის პაწია საქანელაზე ქანაობდა, რომლის ბოძებსაც ცოცხალი ვარდის ორი კოკორი აგვირგვინებდა.
ლხინი საღამომდე გაგრძელდა. როცა ჯდომით ძლიერ დაიღლებოდნენ, ეზოში გაივლ-გამოივლიდნენ ან ბეღელში ერთ ხელ `ბუშონს~ წაითამაშებდნენ და კვლავ სუფრას მიუსხდებოდნენ. ზოგიერთს, დასასრულ, იქვე ჩაეძინა და ხვრინვა ამოუშვა, მაგრამ ყავის მორთმევისას ყველაფერი გამოცოცხლდა; გაისმა სიმღერები, ზოგი ღონესა და სიმარჯვეში გაეჯიბრა ერთიმეორეს. სწევდნენ სიმძიმეებს, ცერით ფოკუსებს აკეთებდნენ, ერთმანეთს აქეზებდნენ _ აბა იმ ურემს ვინ გაიდებს მხარზეო, ლაზღანდარობდნენ და ქალებს ეხვეოდნენ. საღამოს, როცა წასვლის დრომ მოატანა, ყელამდე ქერით მაძღარი ცხენები გაზანტდნენ და გაჭირდა მათი შებმა: იტლინკებოდნენ, ყალყზე დგებოდნენ, მოსართავს წყვეტდნენ; მათი პატრონებიც ან იგინებოდნენ, ან ხარხარებდნენ და მთელი ღამე მთვარიანში, გარემოს გზებზე

ისმოდა ეტლების გრიალი, ქვებში, ყორეებში, ოღროჩოღროებში მათი თავაწყვეტილი სრბოლა და ხარხარი; შეშინებული ქალები გამირს ეკიდებოდნენ და სადავეებს ებღაუჭებოდნენ.
ბერტოში დარჩენილნი მთელი ღამე ქეიფობდნენ სამზარეულოში. ბავშვებს სკამლოგინების ქვეშ ეძინათ.
დედოფალი მამას ემუდარებოდა, ჩვეულებრივ ხუმრობას გადამარჩინეო. მიუხედავად ამისა, მათმა ერთ-ერთმა ბიძაშვილმა, ხელობით მეთევზემ (რომელმაც საქორწილო ძღვნად ერთი წყვილი ქამბალა მოიტანა) პირში წყალი დაიგუბა და ნეფე-დედოფლის სანთიობოს საკლიტურში შესხმა განიზრახა, მაგრამ სწორედ ამ დროს მოხუცი რუო თავს წაადგა და დაუშალა, თანაც განუმარტა, ჩემი სიძის დარბაისლობას ასეთი ხუმრობა არ შეეფერებაო. ბიძაშვილმა ძლივს დაიჯერა მისი საბუთიანობა, მაგრამ გულში კი აშკარად ააუგებდა სიამაყისა და განდიდებისათვის.
ნაწყენი წავიდა და სტუმართა ერთ ჯგუფს მიუჯდა, რომელსაც სადილზე შემთხვევით ხორცის ცუდი ნაჭრები რგებოდა ზედიზედ და ამის გამო აგრეთვე ნაწყენი იყო მასპინძლობით. ისინი ჩურჩულით მასპინძელს ააუგებდნენ და გაკვრით ოჯახის დაქცევას უსურვებდნენ.
უფროს ქალბატონ ბოვარის მთელი დღე კრიჭა არ გაუხსნია. მას არც დედოფლის მორთულობისა ჰკითხეს რამე და არც ქორწილის მოწყობისა, ამიტომ ადრიანად წავიდა. მისმა მეუღლემ, იმის მაგივრად, გაჰყოლოდა, სენ-ვიქტორს კაცი გაგზავნა სიგარებზე, გათენებამდე ეწეოდა, თანაც ალუბლის გროგს წრუპავდა; ამგვარად შემზადებული გროგი სოფლელებს ჯერ არ ენახათ, რამაც მათ თვალში მეტი ფასი დასდო მოხუც ბოვარის.
შარლი გუნებით ხუმარა არ იყო, ამიტომ ქორწილში თავი არაფრით გამოუჩენია, იგი უხერხულად უპასუხებდა ხოლმე ხუმრობაზე, სიტყვამოსწრებულობაზე, ორაზროვნებაზე, ქათინაურებსა და ლაზღანდარობაზე, რაც სადილის დაწყებისთანავე დააყარეს თავს.
სამაგიეროდ, მეორე დღეს იგი სულ სხვა იყო. გუშინდელ ქალწულს უფრო ჰგავდა, მაშინ როცა ნამდვილ პატარძალს არავითარი ცვლილება არ ეტყობოდა. ყველაზე უფრო ცბიერნი ვერავითარ საენაძვიროს ვერ პოულობდნენ და როცა ემა მათ ახლოს გაივლიდა, ამაოდ იცვეთდნენ ენას. შარლი კი არაფერს მალავდა. თავის ცოლს ეძახდა, შენობით ელაპარაკებოდა, ყველას მის შესახებ ეკითხებოდა, მუდამ უკან დასდევდა; ხშირად ეზოში გაიყვანდა და იქ, ხეებს შორის, ჩანდა, როგორ ხვევდა წელზე ხელს, მისკენ იხრებოდა და გულში ეხუტებოდა.
ქორწინების ორი დღის შემდეგ ცოლ-ქმარი წავიდა, შარლს არ შეეძლო დიდი ხნით თავისი ავადმყოფების მიტოვება. მოხუცმა რუომ თავისი კაბრიოლი შეაბა და თვითონაც ვასონვილამდე გაჰყვა. იქ უკანასკნელად მოეხვია თავის ქალს, ჩამოხდა და შინ დაბრუნდა. როცა ასიოდე ნაბიჯი გაიარა, შედგა, მტვერში გახვეულ კაბრიოლს თვალი გაადევნა და ღრმად ამოიოხრა. გაახსენდა თავისი დაქორწინება, საკუთარი წარსული, ცოლის პირველი ორსულობა; მაშინ ესეც ძალიან მხიარული იყო, როცა თავისი პატარძალი მშობლების ოჯახიდან შინ მიჰყავდა; უნაგირის უკან იჯდა, ცხენი ლაღად მიჰგელავდა ახალ თოვლში, რადგან შობის წინა დღეები იყო და

მთელი სოფელი თეთრად იყო შემოსილი; ქალი ცალი ხელით მის წელს ეხვეოდა, მეორეში კი კაბის ბოლო ეჭირა; ქარი მისი ნორმანდიული თავკაზმულობის გრძელ არშიებს აფრიალებდა და რუოს ტუჩს ულამუნებდა; უკან მიხედვისას, საკუთარ ბეჭთან პაწია მწყაზარი სახე მოჩანდა, რომელიც უხმოდ უღიმოდა, დროდადრო თავის პატარა თითებს გასათბობად უბეში უყოფდა. რამდენი ხანი გავიდა მას აქეთ! მათი ვაჟი ახლა ოცდაათი წლის იქნებოდა! კვლავ უკან მიიხედა, მაგრამ გზაზე უკვე ველარავინ დაინახა. ისეთი ნაღველი იგრძნო, ვით დაცარიელებულ სახლში; ნაბახუსევ თავში ტკბილი მოგონებანი მწარე ფიქრებს შეერთო და ერთი წუთით გზის გადახვევა და ეკლესიისაკენ გავლა მოუნდა, მაგრამ რაკი შეშინდა, საფლავის ნახვამ უფრო მეტი ნაღველი არ მომგვაროსო, პირდაპირ შინისაკენ გასწია. ახალჯვარდაწერილნი შინ საღამოს ექვს საათზე მივიდნენ. მეზობლები ფანჯრებს მიადგნენ, რათა თავიანთი ექიმის ახალი ცოლი დაენახათ. ძველი გადია ემას წარუდგა, მიულოცა, მერე ბოდიში მოიხადა, სადილი ჯერ მზად არ არისო და ამასობაში სახლის დათვალიერება ურჩია.

V

აგურის წინამო პირდაპირ ქუჩაში, ან უკეთ რომ ვთქვათ, გზა გამოდიოდა. კარს უკან ლურსმანზე ეკიდა კაპიუშონიანი მანტო, იქვე _ აღვირი და შავი ტყავის კასკეტი, ხოლო ერთ კუთხეში, იატაკზე, ტალახიანი მესტები ეყარა. მარჯვნივ დარბაზი იყო, ესე იგი აპარტამენტი, სადაც სადილობდნენ და ისვენებდნენ. ქაღალდის მოყვითალო შპალერი, რომელსაც ზემოთ ყვავილთა აკიდოს გახუნებული არშია ჰქონდა შემოვლებული, ერთიან ირხეოდა ცუდად გადაჭიმულ ტილოზე; წითელი ყაითნით მოქარგული, თეთრი მიტკლის ფარდები ფანჯრებს ჯვარედინად ეკიდა; ბუხრის ვიწრო გამირზე, ნაჭედი ვერცხლის შანდლებს შუა, მინის ხუფებით რომ იყო დაცული, ჰიპოკრატეს ბიუსტიანი საათი იდგა. ტალანის მეორე მხარეს შარლის კაბინეტი იყო. ექვსი ნაბიჯი სივრცის პატარა ოთახი, საწერი მაგიდით, სამი სკამითა და ერთი სავარძლით. სამკურნალო მეცნიერებათა ლექსიკონის გაუჭრელი, მაგრამ ხშირი ყიდვა-გაყიდვის გამო გაცვეთილი ტომები ამშვენებდნენ მხოლოდ ნაძვის ხის საწიგნე კარადის ექვს თაროს. კაბინეტში, მიღების დროს, სამზარეულოდან ტუსის სუნი შემოდიოდა, სამზარეულოში კი ავადმყოფების ხველება და სატკივრებზე ჩივილი ისმოდა. შემდეგ იყო ერთი ჩამოგლეჯილი დიდი ოთახი, რომელიც ფარდულის პირდაპირ, ეზოში გადადიოდა. ამ ოთახში მოთავსებული იყო ფურნე, იგივე წარმოადგენდა საშეშეს, საკუჭნაოს, საწყობს, სადაც უთავბოლოდ ეყარა ძველი რკინეულობა, ცარიელი კასრები, სოფლის მეურნეობის უვარგისი იარაღები და ბევრი ისეთი მტვრიანი რამ, რომელთა დანიშნულების გამოცნობაც შეუძლებელი იყო. გრძელი და ვიწრო ბაღი, ორ თიხის კედელს შუა მოქცეული და ჭერმებით შემორგული, ეკლის ღობით თავდებოდა, რომელიც ამას იქით გაშლილ მინდვრებს აშორებდა. შუა ბაღში მოწყობილი იყო ფიქალის მზის საათი, რომელიც ქვის კვარცხლბეკზე იყო შემდგარი; მჭლე ნარით შემორგული ოთხი კვალი სიმეტრიულად

ერტყა გარს უფრო გამოსადეგ ოთხკუთხედს, სადაც უფრო მნიშვნელოვანი მცენარეულობა იყო დარგული. ბაღის ბოლოს, პატარა ნაძვებში, თაბაშირის მღვდელი ლოცვანს კითხულობდა.
ემა ზემო სართულის ოთახებში ავიდა. პირველი სრულიად მოუწყობელი იყო; მეორეში, რომელშიც ცოლ-ქმრის საწოლი ოთახი იყო, წითლად დაჩარდახებული წითელი ხის საწოლი იდგა. კომოდზე სადაფით ნაჭედი კოლოფი იდო, ხოლო საწერ მაგიდაზე, ფანჯარასთან, სურაში თეთრი სატინის ბაფთით შეკრული ნარინჯის ყვავილების თაიგული იყო ჩარჭობილი. ეს იყო საქორწილო, იმ მეორეს საქორწილო თაიგული! ქალი თაიგულს დააცქერდა. შარლმა შეამჩნია, თაიგული აიღო და სხვენში აიტანა. ამასობაში სავარძელში მჯდომარე ემა (იქვე მის ნივთებს ალაგებდნენ) თავის თაიგულზე ფიქრობდა, მუყაოს კოლოფში რომ იყო დაცული. ნეტავ იმას რაღა მოუვა, უეცრად რომ მოვკვდეო.
პირველ დღეებში იმაზე ფიქრობდა, რა ცვლილებანი მოეხდინა ამ სახლში. შანდლებს მინის ხუფები მოაშორა. ოთახში ახალი შპალერი გააკვრევინა. კიბე შეაღებინა, ხოლო ბაღში მზის საათის ირგვლივ სკამლოგინები დაადგმევინა; კითხულობდა, თუ შეიძლება აუზის მოწყობა შადრევნითა და თევზებითო. დასასრულ, რაკი შარლმა იცოდა, ემას ეტლით სეირნობა უყვარსო, შემთხვევით ერთი შარაბანი იყიდა, რომელიც, როცა ახალი ფარნები დაუდგეს და ტყავის მოგვირისტებული ლაფათინებიც მიაკრეს, თითქმის ტილბურის დაემსგავსა.
ასე რომ, შარლი ბედნიერი იყო და სრულიად აღარაფერი ადარდებდა. მასთან მარტოდმარტო იჯრობა, საღამოთი დიდ გზაზე გასეირნება, მისი ხელის მოძრაობა თმის გასასწორებლად, შესახედაობა მისი ჭილის ქუდისა, ფანჯრის კარბაზე რომ ეკიდა ხოლმე და ბევრი რამ სხვაც, რისი მშვენება წინათ აზრადაც არ მოსვლია, ახლა მისი ბედნიერების დაუსრულებელ სიამეს წარმოადგენდა. დილით, ლოგინში, მასთან ერთ ბალიშზე თავდადებული შარლი სიამით უცქეროდა ხოლმე, როგორ ავარაყებდა მზის სხივი ქინქლს მის ვარდისფერ ღაწვთა, რომლებიც ჩაჩის ფოჩებით ნახევრად დაბურულიყო. ასე ახლოს ნახული მისი თვალებიც უფრო გაფართოებული ეჩვენებოდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ახალგაღვიძებული ემა წამწამებს ხშირად აფახურებდა; ჩრდილში მოშავო, დღის სინათლეზე კი მუქი ცისფერი მისი თვალები თითქოს ფერადთა რამდენიმე ფენას შეიცავდა ზედიზედ, ფსკერზე უფრო სქელსა და სარკის ზედაპირისაკენ კი უფრო და უფრო ღიას. შარლის ცქერა ამ თვალთა სიღრმეში ინთქმებოდა; იგი იქ ხედავდა თავისივე თავს, დაპატარავებულს, მხრებამდე ფულარით თავწაკრულსა და მკერდგაღეღილს. შარლი ადგებოდა, ემა კი ფანჯარას მიადგებოდა და მიმავალს თვალს გააყოლებდა; ასე დარჩებოდა ფანჯარაზე იდაყვდაყრდნობილი, გერანიუმის ქოთანთა შორის, თავის განიერ პენუარში გახვეული. შარლი ქუჩაში ქვის ტუმბოზე ფეხს შედგამდა დეზების შესაკრავად, ეს კი ზემოდან ელაპარაკებოდა, თან ტუჩით ყვავილის ფურცელს ან ფოთოლს შეაწყვეტდა და მისკენ შეუბერავდა; ფურცელი გაფრინდებოდა, შეტორტმანდებოდა, ვით ჩიტი, ნახევარ წრეს შემოავლებდა, სანამ კართან უძრავად მდგომი ბებერი თეთრი ფაშატის უვარცხნელ ფაფარში გაეჩრებოდა. ცხენზე შემჯდარი შარლი ჰაეროვან ამბორს გაუგზავნიდა, იგიც ანიშნებდა, ფანჯარას მიხურავდა, შარლი წავიდოდა. შემდეგ კი

დაუსრულებელი მტვრიანი ლენტივით გაჭიმულ დიდ გზაზე, ოღროჩოღრო სასაფლაო შარაზე, სადაც ხეებს თაღები შეუკრავთ, ყანების სამანების გასწვრივ, სადაც ხორბლის თავთავი მუხლებამდე სწვდება, მზის სხივებით მხრებზე, მკერდში დილის ჰაერით, წუხანდელი ღამის სიამით გულსავსე, სულდამშვიდებული და სხეულდაამებული ვიდოდა და თავისი ბედნიერებით პირს იტკბარუნებდა ვით იგი, ვისაც გემრიელი შაქარლამა უჭამია, ხოლო გემოვნება მისი კი პირს ჯერ კიდევ არ მოშორებია.

აქამდე ნეტავ კარგი რა განიცადა მან თავის სიცოცხლეში? ნუთუ ის დრო, კოლეჯში რომ სწავლობდა მაღალ კედლებში დამწყვდეული, მარტოდმარტო იმ ამხანაგთა შორის, რომლებიც მასზე ან უფრო მდიდარი, ან უფრო ნიჭიერები იყვნენ, რომლებიც დასცინოდნენ მის კილოს, მის ტანისამოსს და რომელთა დედებსაც საბაასო ოთახში მუფთით მოჰქონდათ მათთვის რაიმე ნამცხვარი? ეგების უფრო გვიან, როცა იგი მედიცინას სწავლობდა, ხოლო ქისაში იმდენიც არასოდეს ჰქონია, რომ იმ პატარა მუშა ქალთან ერთად ცეკვის ფასი გადაეხადა, ვინც მერმე მისი ხასა გახდა? შემდეგ კი იგი თხუთმეტი თვის განმავლობაში ცხოვრობდა ქვრივთან, ვისი ფეხებიც ლოგინში ისე ეწყო, ვით ყინულის ნატეხები. ახლა კი მას სამარადისოდ ჰყავს ეს ლამაზი ქალი, ვისაც იგი აღმერთებს, მსოფლიო მისთვის ამ ქალის აბრეშუმის კაბის ქობით იყო შემოფარგლული, მაგრამ მაინც საკუთარ თავს აყვედრიდა, საკმაოდ არ მიყვარსო; ენატრებოდა მისი დანახვა, ჩქარა ბრუნდებოდა შინ, გულაფანცქალებული აირბენდა კიბეს; ემა თავის ოთახში იჯდა და ირთვებოდა; ფეხაკრეფით მიეპარებოდა, ზურგზე აკოცებდა. ქალი უნებლიეთ შეჰკივლებდა.

არ შეეძლო, თავი შეეკავებინა და განუწყვეტლივ არ შეხებოდა მის სავარცხელს, ბეჭედს, თავსაფარს; ზოგჯერ ლოყაზე აკოცებდა მაგრად, ზოგჯერ მრავალ ნაზ კოცნას დააყრიდა მის შიშველ მკლავებს, თითის ფრჩხილებიდან დაწყებული ბეჭებამდე, იგი კი, ოდნავ მოღიმარი და გაბეზრებული, ისე იშორებდა, როგორც დაჟინებით კისერზე ჩამომკიდე ბავშვს.

გათხოვებამდე ემას ეგონა, რომ უკვე უყვარდა, მაგრამ, რაკი ბედნიერება, რაც ამ სიყვარულის ნაყოფი უნდა ყოფილიყო, ჯერ არ მოსულიყო, ალბათ, მოვტყუვდიო, ფიქრობდა და სწყუროდა გაეგო, ნამდვილად რას ნიშნავს ცხოვრებაში სიტყვები `ნეტარება~, `ვნება~ და `თავდავიწყება~, რომლებიც წიგნებში ასე მომხიბვლელი ეჩვენებოდა.

VI

ემას ოდესღაც წაეკითხა `პოლი და ვირჟინი~ და ბევრი ეოცნება ბამბუკის პატარა სახლზე, ზანგ დომინგოსა და ნაგაზ ფიდელზე, მაგრამ განსაკუთრებით უნატრია ვინმე პატარა და კეთილი ძმის ტკბილი მეგობრობა, ვინც შენთვის დაბრაწულ ხილს ეძებს სამრეკლოზე უფრო მაღალ ხეებზე ან ვინც ქვიშნარში ფეხშიშველი დარბის, რათა ჩიტის ბუდე გიპოვოს და მოგართვას.

ცამეტი წლისა რომ შეიქნა, მამამ თვით წაიყვანა ქალაქის მონასტერში. სენ-ჟერვეს უბნის ერთ-ერთ სასტუმროში ჩამოხდნენ, სადაც სავახშმოდ ისეთი თეფშები

მოუტანეს, რომლებიც მადმუაზელ დე ლა ვალერის თავგადასავლით იყო დასურათებული. ლეგენდარული წარწერები, ადგილ-ადგილ დანის პირით ნაფხაჭნი, ქებას ასხამდნენ სარწმუნოებას, გულის მგრძნობიარებასა და სასახლის ბრწყინვალებას.
მონასტერში პირველ ხანებში სულაც არ მოუწყენია. თავს კარგად გრძნობდა კეთილი დების საზოგადოებაში, რომლებიც გასართობად სამლოცველოში დაატარებდნენ, სადაც რეფერატორიუმიდან გრძელი ტალანით შედიოდნენ. შესვენების დროს ძლიერ ცოტას თამაშობდა, კარგად ესმოდა კატეხიზმო და ძნელ საკითხებზე მხოლოდ იგი უპასუხებდა მუდამ ბატონ ვიკარს. რაკი გამოუსვლელად ცხოვრობდა კლასების თბილ ატმოსფეროში და ამ პირსპეტაკ ქალთა შორის, რომლებიც სპილენძისჯვრიან კრიალოსნებს ხელთ არ იშორებდნენ, იგი სიამით დაემორჩილა იმ მისტიკურ მიბნედას, რაც საკურთხევლის სურნელებიდან, სასხურებელთა სიგრილიდან და სანთელთა ციმციმიდან გამოფშვინავს. წირვის დროს მღვდელმსახურებისადმი უყურადღებო, თავის ლოცვანის წმინდა ნახატებს აკვირდებოდა, მოსწონდა სნეული კრავი, წვეტიანი ისრებით განგმირული წმინდა გული ან ჯვრის სიმძიმით წაჩოქებული საბრალო ქრისტე. ხორცის დასათრგუნავად ეცადა ერთ დღეს მშიერი დარჩენილიყო; გონების ძალით ეძიებდა რაიმე აღთქმას, რათა აღესრულებინა. როცა აღსარების სათქმელად წარდგებოდა, ათასგვარ მცირე შეცოდებას გამოიგონებდა, რათა უფრო მეტ ხანს დარჩენილიყო სააღსარებოში მუხლმოდრეკილი, ხელებდაჭდობილი, შუბლით საკურთხევლის მოაჯირს მიყრდნობილი და მღვდლის ჩურჩულის მსმენელი. შედარებანი ზეციური სასძლოისა, მეუღლისა, ზეგარდმო შეყვარებულისა, წართქმანი მარადიული ქორწინებისა, რომლებიც ქადაგებაში ხშირია ხოლმე, მისი სულის სიღრმეში მოულოდნელი სიამის აღმძვრელნი იყვნენ.
საღამოობით, ლოცვამდე, კლასში რაიმე სარწმუნოებრივი შინაარსის წიგნი უნდა წაეკითხათ. კვირის განმავლობაში ეს იყო ეპიზოდები საღვთო ისტორიიდან ან აბატ ფრეისინუს `მოძღვრებანი~. კვირაობით კი, დასვენების სახით, `ქრისტიანობის გენიას~ კითხულობდნენ. როგორ უსმენდა იგი პირველ ხანებში რომანტიკული ნაღვლის მკაფიო მოთქმას, რასაც თითქოს დედამიწისა და მარადიულობის ყოველი გამოხმობა იმეორებდა! მას რომ თავისი ბავშვობა რომელიმე სავაჭრო უბნის წიაღში ჰქონოდა გატარებული, მაშინ, ალბათ, ბუნების ლირიკულ განცდებს გაუღებდა გულის კარს, რაც ჩვენამდე მხოლოდ მწერლების მეშვეობით აღწევს ხოლმე, მაგრამ იგი ერთობ კარგად იცნობდა სოფელს: იცნობდა ფარის ბღავილს, საწველ მოწყობილობას, გუთანს; მშვიდობიან სანახაობას მიჩვეული, იგი, პირიქით, შფოთიან მოვლენებს ეტანებოდა. ზღვა მიტომ უყვარდა, რომ მღელვარეა, მწვანე კი _ როცა ნანგრევებს ეხვეოდა. უნდოდა, საგანთა ჭვრეტიდან რაიმე პირადი სარგებლობა გამოეტანა და უარყოფდა ყველაფერს, ვით უსარგებლოს, რაც მის გულს უშუალო საკვებად არ გამოადგებოდა, _ რაკი ტემპერამენტით უფრო სენტიმენტალისტი იყო, ვიდრე ხელოვანი, განცდათა მაძიებელი და არა მჭვრეტელი.
მონასტერში ერთი ხნიერი ქალიშვილი იყო, რომელიც ყოველ თვეში მოდიოდა თეთრეულის საკერავად. რაკი იგი შთამომავლობით ერთ ძველ კეთილშობილ

საგვარეულოს ეკუთვნოდა, ამიტომ სამღვდელოებაც მფარველობას უწევდა და სატრაპეზოში კეთილ დებთან ერთად იკვებებოდა, ხოლო იჯრის შემდეგ, სანამ თავის ნამუშევარს დაუბრუნდებოდა, მათთან მცირე საუბარს გამართავდა ხოლმე. მოწაფეები ხშირად კლასიდან გამოიპარებოდნენ მის სანახავად. მან ზეპირად იცოდა წარსული საუკუნის სატრფიალო სიმღერები და კერვის დროს ღიღინებდა ხოლმე. იცოდა აგრეთვე ამბების თხრობა, ახალი ამბების მოტანა, ქალაქში დავალებათა შესრულება, ხოლო მოზრდილებს, მალულად, რომანის ტომებსაც ათხოვებდა ხოლმე, რომლებიც წინსაფრის ჯიბეებში ჰქონდა დამალული და რომლებსაც მოცლილობის დროს თვითონაც ხარბად კითხულობდა. ამ რომანებში აღწერილი იყო მხოლოდ და მხოლოდ სიყვარული, მოსიყვარულე ქალ-ვაჟი, დევნილი და განმარტოებულ ფანჩატურში გულწასული ქალი; ფოსტალიონი, რომელსაც ყოველ სადგურზე კლავენ; ცხენები, რომლებიც ყოველ გვერდზე იხოცებიან; უღრანი ტყეები, გულის წუხილი, ფიცი, ქვითინი, ცრემლი და ამბორი; ნავი მთვარიან ღამეში, ბულბული ბაღჩაში; ვაჟები _ მამაცნი, ვით ლომნი და ნაზნი, ვით ბატკანნი, დაუჯერებლად კეთილისმყოფელნი, მუდამ შნოიანად ჩაცმულნი და აცრემლებულნი, ვით სამლოცველოს ლარნაკი.

ექვსი თვის განმავლობაში თხუთმეტი წლის ემა განუწყვეტლად ისვრიდა ხელებს ბიბლიოთეკის მტვერში. უფრო გვიან, ვალტერ სკოტთან ერთად, იგი ისტორიულმა ამბებმა გაიტაცა, ოცნებობდა ნაჭედ სკივრებზე, საგუშაგო დარბაზებსა და მოხეტიალე პოეტებზე. ნატრობდა რომელიმე ძველ ციხე-კოშკში ცხოვრებას. ვით გრძელკორსაჟიანი თავადის ქალები, თავიანთ დღეებს რომ თაღიან ფანჯრებზე იდაყვდაყრდნობილნი ატარებდნენ, მიდამოს თვალს არ აშორებდნენ და მოუთმენლად ელოდნენ შავცხენოსან რაინდებს, ქუდები რომ თეთრი ფრთებით აქვთ მორთული. ამ ხანებში იგი მარიამ სტიუარტის თაყვანისმცემელი იყო და აღფრთოვანებული თავს იდრეკდა სახელგანთქმულ თუ უბედურ ქალთა წინაშე. ჟანა დ არკი, ელოიზი, აგნეს სორელი, მშვენიერი ფერონიერი და კლემანს იზორი ცთომილებივით უნათებდნენ ისტორიის ბუნდოვან უსაზღვროებას; ამ ბურუსში აქა-იქ სხვებიც მოჩანდნენ, მაგრამ ისინი უფრო ბუნდოვანები და ურთიერთობას მოკლებულნი იყვნენ: წმინდა ლუი თავისი განთქმული მუხის ქვეშ, მომაკვდავი ბაიარდი, ლუი XI-ის სიმკაცრე, ცოტა რამ ბართლომეს ღამის ისტორიიდან, ბარნეს მუზარადი და დაუვიწყარი მოგონება მოხატული თეფშებისა, სადაც ლუი XIV იყო ნაქები. მუსიკის გაკვეთილებზე რომანსები, რომლებსაც იგი მღეროდა, მოუთხრობდნენ ოქროსფრთიან პაწია ანგელოზებზე, მადონებზე, ლაგუნებსა და გონდოლიერებზე; ეს მშვიდი კომპოზიციები თავიანთი გულუბრყვილო სტილითა და მუსიკალური უგუნურებით სენტიმენტალური სინამდვილის მიმზიდველ ფანტასმაგორიას უხატავდნენ თვალწინ. ზოგიერთ მის ამხანაგს მონასტერში მოჰქონდა ხოლმე საახალწლოდ ნაჩუქარი სამახსოვრო წიგნი; ამ წიგნებს, რომელთა დამალვაც დიდი ამბავი იყო, დორტუარში მალავდნენ. ემა ნაზად აიღებდა ხელში ამ ლამაზად დაკაზმულ სატინისყდიან წიგნებს და მისი გაცეცებული თვალი ავტორების გვარს დააშტერდებოდა, მეტწილად თავადების ან ვიკონტების რომ იყო. ცახცახით შეუბერავდა სულს გრავიურაზე დაფარებულ თხელ ქაღალდს, ოდნავ რომ

წამოიშლებოდა და მერე ნაზად ისევ გრავიურას დაეცემოდა. აივნის მოაჯირიდან, მოკლე მანტოში გახვეული ყმა გულში იხუტებდა თეთრად ჩაცმულ ქალწულს, ქამარზე რომ სამოწყალეო ქისა ეკიდა. ან კიდევ, ეს იყო ქერაკულულებიანი ინგლისელი უცნობი ლედი, ჭილის მრგვალი ქუდით დაჩრდილული დიდრონი ნათელი თვალებით რომ შემოგცქეროდათ. ასეთივე კეკლუცნი, პარკში ეტლით მოსეირნენი _ ცხენების წინ, რომლებსაც ორი თეთრშარვლიანი პატარა ფორეიტორი მართავს, მწევარი ხტუნავს და თამაშობს, ზოგიერთებს კიდევ, სოფაზე მიწოლილთ, გახსნილი ბარათები მუხლებზე დაუდვიათ და შავი ფარდით დაბურულ ოდნავ ღია ფანჯრიდან მთვარეს გასცქერიან; თვალცრემლიანნი, გულუბრყვილონი ნისკარტს უკოცნიან გვრიტს, რკინის გოთურ გალიაში რომ ზის, ან გვერდზე თავგადახრილნი და მოღიმარნი გვირილას ფურცლავენ ნაზი, ვიწრო თითებით. თქვენ იქ ნახავდით აგრეთვე სულთნებს, გრძელ ყალიონებს რომ ეწევიან და ბაიადერებთან ხელგადახვეულნი, ფანჩატურებში ნებივრობენ; გიაურების თურქულ ხმლებს, ბერძნულ ფესებსა და განსაკუთრებით კი საზღაპრე ქვეყნების მქრქალად დანისლულ პეიზაჟებს, ერთბაშად რომ წარმოგვიდგენენ პალმებსაც და ნაძვებსაც, მარჯვნივ _ ვეფხვებს, მარცხნივ _ ლომს, ჰორიზონტზე _ თათრულ მინარეთებს, პირველ პლანზე _ რომანულ ნანგრევებს, იქით _ მწოლიარე აქლემებს, ყოველივე ეს კი _ კარგად გაწმენდილს უღრან ტყეში, ზემოდან რომ მზის შვეული სხივი ეფრქვევა წყალს, რომლის ფოლადისფერ სარკეზედაც შორი-შორს, თითქოს თეთრი ხალებიაო, გედები დაცურავენ.

ემას თავს ზემოთ, კედელს ჩამოკიდებული შუქფარიანი სანათური ანათებდა ქვეყნის ყველა ამ სურათს, რომელიც მიყუჩებულ დორტუარში მის თვალწინ ზედიზედ ენაცვლებოდა ერთიმეორეს, მაშინ, როცა გარედან ოდნავ ისმოდა ბულვარებზე შეგვიანებული რომელიმე ეტლის ხმაური.

დედა რომ მოუკვდა, პირველ ხანებში ემა ძალიან ტიროდა. გარდაცვალებულის თმისთვის სამგლოვიარო ჩარჩო გააკეთებინა და ბერტოს გაგზავნილ წერილში, რომელიც აღსავსე იყო ნაღვლიანი ფიქრებით ცხოვრებაზე, თხოულობდა, მომავალში მეც იმავ სამარეში დამმარხეთო. კეთილ მამას ავადმყოფი ეგონა და სანახავად მივიდა. ემა გულში კმაყოფილი იყო, რომ ერთი დაკვრითვე მიაღწია მწუხრული არსებობის იმ იშვიათ იდეალს, რაც მდაბალ გულთათვის მარად მიუწვდომელია. ამრიგად, იგი დანებდა ლამარტინისებურ განცდებს, ესმოდა ჩანგთა ჟღერა ტბების სივრცეში, უკანასკნელი სიმღერა მომაკვდავ გედთა, შრიალი დაცვივნულ ფოთოლთა, გალობა ზეცასაღმავალ წმინდა ქალწულთა და ხმა მარადიულისა, მთასა და ბარში რომ ღაღადებს. გარნა ყოველივე ეს მალე მობეზრდა, თუმცა კი არ სურდა გამოტეხილიყო და კვლავ განაგრძობდა ჯერ ჩვეულების ძალით, შემდეგ _ პატივმოყვარეობის გამო, ხოლო ბოლოს თვითონაც გაკვირვებული დარჩა, როცა დამშვიდდა, როცა გულს წუხილი აღარ აჩნდა, სახეს კი _ ნაოჭი. კეთილი მონაზვნები, რომლებმაც ასე კარგად იცოდნენ მისი ზნე და მიდრეკილებანი, ძალიან გაკვირვებული იყვნენ, როცა შეამჩნიეს, რომ ემა თითქოს არ ემორჩილებოდა მათ მზრუნველობას. ამ შემთხვევაში მათ ისე გაჟღინთეს იგი ლოცვა-ვედრებით, მარხულობითა და ქადაგებით, ისე გულმოდგინედ შთააგონებდნენ მოწიწების

გრძნობას წმიდანებისა და მოწამეების წინაშე, იმდენ კეთილ რჩევას აძლევდნენ ხორცის დასათრგუნავად და სულის სახსნელად, რომ ისე მოუვიდა, როგორც აღვირით წათრეულ ცხენს: უეცრად შედგა და ლაგამიც პირიდან გამოუვარდა. მისი პოზიტიური გონება, რომელმაც მიუხედავად ასეთი აღფრთოვანებისა, ეკლესია შეიყვარა მისი ყვავილებისთვის, მუსიკა _ რომანსების სიტყვების გამო, ლიტერატურა კი ვნებიანი გრძნობების აღძვრისთვის, ამხედრდა სარწმუნოების მისტერიების წინააღმდეგ; უფრო აღშფოთდა დისციპლინის წინაშე, რომელიც რაღაც ანტიპათიური იყო მისი ბუნებისთვის. როცა მამამ პანსიონიდან გაიყვანა, მისი წასვლა სრულიადაც არავის სწყენია. წინამძღვრის აზრით, იგი ბოლო ხანს საკმაო მოკრძალებასაც კი არ იჩენდა მონასტრის ძმობის წინაშე.
შინ დაბრუნებულ ემას პირველად მოსწონდა მოსამსახურეებზე ბატონობა, შემდეგ სოფელი მობეზრდა და მონასტრის მიტოვება დაენანა. როცა შარლი პირველად მივიდა ბერტოს, ემას ასე ეგონა, უკვე ვეღარაფერი გამიტაცებს, ცხოვრებაში ვეღარას ვისწავლი, ვერც რამეს ვიგრძნობო.
მაგრამ სულ სხვა, ახალი ცხოვრებისათვის წუხილმა, ან, შესაძლოა, ამ ვაჟის სიახლოვით გამოწვეულმა მღელვარებამ საკმაოდ დაარწმუნა, რომ ბოლოს და ბოლოს იგი დაეუფლა იმ სანეტარო ვნებას, რომელიც აქამდე, ვით ვარდისფერფრთიანი დიდი ფრინველი, პოეტურ ცათა უსაზღვრო წიაღში დაფარფატებდა; და ახლა უკვე ვეღარ წარმოედგინა, რომ ის სიწყნარე, რომელშიც იგი ცხოვრობდა, სწორედ ის ბედნიერებაა, რომელზედაც ასე ოცნებობდა.

VII

ზოგჯერ მაინც ეგონა, რომ ეს იყო მისი ცხოვრების საუკეთესო დღენი, თაფლის თვე, როგორც იტყვიან ხოლმე. თუმცა მის სიამეთა განსაცდელად უთუოდ საჭირო იყო ამ ლამაზსახელიანი ქვეყნებისაკენ გამგზავრება, სადაც ქორწინების მომდევნო დღეებს მოთენთილობის მეტი სიტკბო ახლავს! ზიხარ საფოსტო ეტლში, აბრეშუმის ცისფერი ფარდები რომ ბურავს; აღმართში ფეხით მიდიხარ, უსმენ ფოსტალიონის სიმღერას, საძოვრად გარეკილი თხების ზართა წკრიალსა და ჩანჩქერის ყრუ ხრიალს რომ უერთდება და მთებში გამოხმობის სახით მეორდება. მზის ჩასვლისას, ზღვის პირას ლიმონის ნარგავთა სურნელებას იყნოსავ; საღამოობით კი ვილების ტერასაზე, მარტონი და ხელგადახვეულნი ვარსკვლავებს შესცქერით და მომავლის გეგმებს აწყობთ. ეგონა, დედამიწის ზოგიერთმა კუთხემ ბედნიერება უნდა წარმოშვას სწორედ ისე, როგორც მისი ნიადაგისთვის ჩვეული მცენარე, რომელიც სხვაგან არ გაიხარებსო. რად არ შეუძლია მას იდაყვით დაეყრდნოს შვეიცარიული ქოხის აივანს ან შოტლანდიურ კოტეჯში დაამწყვდიოს თავისი დარდი, ქმართან ერთად, ვისაც ტანთ შავი ხავერდი აცვია, ფეხთ _ რბილი წაღები, თავს წოწოლა ქუდი ახურავს და მაჯებსაც არშიიანი მანჟეტები უმშვენებს!
იქნებ სასურველი ყოფილიყო ვისთვისმე გაენდო, გაეზიარებინა ყოველივე ეს, მაგრამ როგორ გამოთქვას ეს დაუჭერელი წუხილი, ღრუბლებივით რომ სახეს იცვლის და ქარივით ფორიაქობს? საამისოდ სიტყვებიც აკლდა, შემთხვევაცა და გაბედულებაც.

ყოველ შემთხვევაში, შარლს რომ მოესურვებინა, იგი რომ ოდნავ მიხვედრილი ყოფილიყო, მისი თვალი ერთხელ მაინც რომ შეხვედროდა მის ნაფიქრს, მაშინ, ასე ეგონა ემას, გულიდან უეცარი სიუხვე დასდინდებოდა, ისე, ვით რგულს მწიფე ნაყოფი სცვივა, როდესაც ხელს შეახებ. მაგრამ რამდენადაც მათი ცხოვრება უფრო და უფრო ინტიმური ხდებოდა, იმდენადვე ძლიერდებოდა შინაგანი განკერძოებაც, რაც შარლს აშორებდა.

შარლის ენა ბრტყელი იყო, ვით ქუჩის ქვაფენილი, და მთელი ქვეყნის იდეები დაიარებოდა ზედ თავისი ჩვეულებრივი სამოსით ისე, რომ არც მღელვარების აღმძვრელი იყო და არც სიხარულისა თუ ოცნების. რუანში ცხოვრების დროს, როგორც თვითონ უთქვამს, ერთხელაც კი არ მოსურვებია თეატრში წასვლა და პარიზელი მსახიობების ნახვა. მან არც ცურვა იცოდა, არც ფარიკაობა და არც ნიშანში სროლა, ხოლო ერთხელ ცხენოსნობის რაღაც ტერმინის ახსნაც კი ვერ შეძლო, ემამ რომ რომანში ამოიკითხა.

განა კაცმა, პირიქით, ყველაფერი არ უნდა იცოდეს, განა იგი მრავალმხრივი აქტივობით არ უნდა გამოირჩეოდეს, ქალს უხსნიდეს ვნების ძალას, სიცოცხლის რაფინირებას, მის ყველა საიდუმლოებას? ხოლო ეს კი, ეს ვაჟი არაფერს ასწავლიდა, თვით არაფერი იცოდა, არაფერი სურდა. ცოლი ბედნიერი ეგონა; ეს კი ჯავრობდა მისი შეურყეველი სიმშვიდის გამო, ამ დიდებული სიზანტის გამო და იმ ბედნიერების გამოც, რასაც ქალი ანიჭებდა.

ხანდახან ემა ხატავდა; შარლისათვის დიდი სიამოვნება იყო მაშინ მის ახლოს დგომა, ცქერა, როგორ იყო იგი დახრილი მუყაოზე, როგორ ლულავდა თვალს, რათა უკეთ დაენახა თავისი ნახატი, ან როგორ ამრგვალებდა ცერზე პურის გულს გამოუცდელი ხელით ნახატის წასაშლელად. რაც შეეხება როიალს, რამდენადაც ემას თითები სწრაფად ამოძრავდებოდა კლავიშებზე, შარლიც იმდენადვე აღფრთოვანებაში მოდიოდა. ქალი გაბედულად ურტყამდა კლავიშებს და თავიდან ბოლომდე შეუწყვეტლად ჩაარაკრაკებდა. ასე გაღვივებული დუნესიმებიანი ძველი ინსტრუმენტის ხმა, თუ ფანჯარა ღია იყო, სოფლის ბოლომდე ისმოდა, ხშირად ბოქაულის გადამწერი, რომელიც დიდ გზაზე გაივლიდა ხოლმე თავშიშველი და ფოსტლებიანი ქაღალდებით ხელში, ფანჯარასთან შედგებოდა და უსმენდა. მეორე მხრივ, ემამ მეოჯახეობის უნარიც გამოიჩინა. კარგად შედგენილი წერილებით, რომლებიც დუქნის ანგარიშს სრულიად არ ჰგავდა, იგი სამკურნალო გასამრჯელოს გადახდას მოაგონებდა ხოლმე ავადმყოფს. კვირაობით, როცა სადილად ვინმე სტუმარი ჰყავდათ, მშვენიერი კერძის მომზადებასაც ახერხებდა; იცოდა რაინ-კლოდის შნოიანი დალაგება ვაზის ფოთოლზე, ეხერხებოდა ჟელეიანი ქილის თეფშზე გადმობრუნება და იმაზედაც კი ლაპარაკობდა, რომ დესერტისთვის პირის გამოსარეცხავი ფინჯნები ეყიდა. ყოველივე ამის გამო ბოვარის ოჯახისადმი პატივისცემა თანდათან იზრდებოდა.

შარლი თვითონაც მეტ პატივისცემას გრძნობდა საკუთარი თავისადმი იმის გამო, რომ ასეთი ცოლი ჰყავდა. სიამაყით უჩვენებდა სტუმრებს ემას ორ ფანქრით ნახატ პატარა ეტიუდს, ფართო ჩარჩოებში რომ ჩაასმევინა და გრძელი მწვანე გრეხილით დარბაზში ჩამოაკიდებინა. და კიდევ, წირვიდან შინ დაბრუნებული მეზობლები

ექიმის ფეხებზე მშვენივრად მოქარგულ ფოსტლებს ხედავდნენ ხოლმე. შინ შარლი გვიან ბრუნდებოდა, ათ საათზე, ზოგჯერ შუაღამისასაც. საჭმელს მოითხოვდა და რაკი მსახურს უკვე ეძინა ხოლმე, თვით ემა მოუმზადებდა. ექიმი პიჯაკს გაიხდიდა, რათა უფრო თავისუფლად ევახშმა. სათითაოდ ჩამოუთვლიდა ყველაფერს, _ ვინ ნახა, რომელ სოფელში იყო, რა რეცეპტი დაწერა, _ და საკუთარი თავით კმაყოფილი სადილის ნარჩენ მოხრაკულს რომ გაათავებდა, მერე ყველს ჩამოთლიდა, ვაშლს გაიფცქვნიდა, სურასაც გამოცლიდა, შემდეგ დასაწოლად გაემართებოდა, ზურგზე დაწვებოდა და ხვრინვას ამოუშვებდა. რაკი დიდი ხნიდან ბამბის ჩაჩს იყო ნაჩვევი, დარაია თავზე აღარ უდგებოდა; ამიტომ თმა დილით აბურძგნილი და ბუმბულით მთლად გათეთრებული აჰყვებოდა, რადგან ბალიშის პირის შესაკრავი ზორტები ღამით იხსნებოდა. მუდამ სქელ წაღებს ატარებდა, რომელსაც მოსახრელიდან კოჭებისკენ ორი ღრმა ნაოჭი დაჰყვებოდა, დანარჩენი ყელი კი სრულიად სწორი იყო, თითქოს ხის ფეხზეა ჩამოცმულიო. მისი სიტყვით, სასოფლოდ სწორედ ეს იყო კარგი.

ამგვარ მომჭირნეობას დედაც უწონებდა, რომელიც წინანდებურად მოდიოდა ხოლმე მის სანახავად, განსაკუთრებით მაშინ, როცა შინ ცოტა მეტი უსიამოვნება შეემთხვეოდა; როგორც ეტყობოდა, იგი რძლის წინააღმდეგ იყო განწყობილი. მისი აზრით, მათი ცხოვრება მათსავე ქონებას არ შეეფერებოდა: შეშა, შაქარი, სანთელი ისე იხარჯებოდა, როგორც დიდ ოჯახში, ხოლო სამზარეულოში დამწვარი ნახშირი ოცდახუთი კერძის მომზადებას ეყოფოდა! თეთრეულს კარადებში ალაგებდა და რძალს ურჩევდა, მეხორცეზე თვალი გეჭიროს, როცა ხორცი მოაქვს ხოლმეო. ემა ამ გაკვეთილებს იღებდა, დედა ბოვარის კი ისინი არ ელეოდა; და მთელი დღის განმავლობაში ისმოდა სიტყვები: `ჩემო შვილო~, `ჩემო დედა~, რასაც თან ახლდა ტუჩების ოდნავი თრთოლა, რადგან ამ ტკბილ სიტყვებს თითოეული მათგანი ბრაზით აკანკალებული ხმით ისროდა.

მადამ დიუბიუკის სიცოცხლეში მოხუცი ქალი თავს კვლავ უპირატესად თვლიდა და ამიტომ ემასადმი შარლის სიყვარული საკუთარი სინაზის დაუფასებლობად, რაღაც ისეთის წართმევად ეჩვენებოდა, რაც მხოლოდ მას ეკუთვნოდა და თავისი შვილის ბედნიერებას სწორედ ისეთი ნაღვლიანი დუმილით უცქეროდა, როგორითაც ვინმე გაკოტრებული ფანჯრიდან უცქერის იმ ხალხს, რომელიც მის წინანდელ სახლში სამხიარულო სუფრას მისჯდომია. მოგონებათა სახით შვილს ახსენებდა მის მიერ გადატანილ ტანჯვას, გაღებულ მსხვერპლს და როდესაც ყოველივე ამას ემას უზრუნველობას ადარებდა, ისეთი დასკვნა გამოჰქონდა, რომ ცოლის ამგვარი გაღმერთება უჭკუობააო.

შარლმა არ იცოდა, რა ეპასუხა; დედას პატივსა სცემდა, ცოლი კი უსაზღვროდ უყვარდა; პირველის მსჯელობა უცოდველად მიაჩნდა, მაგრამ მეორესაც საძრახავი არაფერი ჰქონდა. როცა მოხუცი წავიდოდა, იგი ცდილობდა გაუბედავად და იმავე სიტყვებით ემასთვის ერთი-ორი ისეთი შენიშვნის მიცემას, როგორიც დედისაგან ჰქონდა გაგონილი; ემა კი ერთი სიტყვით დაუმტკიცებდა, ცდებიო და თავის ავადმყოფებთან გაგზავნიდა.

მის მიერ აღიარებული თეორემების მიხედვით, ქალი ცდილობდა სიყვარულს

მისცემოდა, მთვარიან ღამეს ბაღში მღეროდა ხოლმე ყველა იმ სამიჯნურო ლექსს, რაც კი ზეპირად იცოდა და ოხვრით ჩაჰღიღინებდა ქმარს ნაღვლიან ადაჟიოებს, მაგრამ შემდეგ კვლავ ისეთივე დამშვიდებული იყო ხოლმე, როგორც წინათ და შარლსაც არავითარი ზედმეტი სიყვარული ან აღტყინება არ ემჩნეოდა. როცა ამგვარი ხერხით შარლის გულს ერთი მცირე ნაპერწკალიც კი ვერ დააკვესინა და, ამასთანავე, თვითონაც უნარი არ გააჩნდა ის გაეგო, რაც საკუთრივ არ განეცადა, ან ის ეწამებინა, რაც მისთვის ჩვეული სახით არ იხატებოდა, ადვილად დარწმუნდა, შარლის გრძნობა უკვე აღარც ისე განუსაზღვრელიაო. მის მიერ გრძნობათა გამოთქმა რეგულარული ხასიათის შეიქნა; ალერსიც განსაზღვრულ მომენტში იცოდა. ეს იყო მისი ერთ-ერთი ჩვეულება, ვით წინდაწინვე ნაცნობი დესერტი უგემური და უფერული სადილის შემდეგ.

ერთმა სანადირო ადგილების მცველმა, რომელიც შარლმა ფილტვების ანთებისაგან განკურნა, ემას იტალიური პატარა მწევარი მოჰგვარა; ქალს მუდამ თან დაჰყავდა იგი, როცა ხანდახან სასეირნოდ წავიდოდა ხოლმე, რათა ცოტა ხნით მაინც განმარტოებულიყო და მუდამ თვალწინ არა ჰქონოდა ეს უცვლელი ბაღი და მტვრიანი გზა.

ბანვილის წიფლნარამდე მივიდოდა, სადაც მიტოვებული პავილიონი იყო ყორით შემოზღუდული. იქ, ფართო თხრილში, ბალახთა შორის, ფოთოლდაცქვეტილი ლერწამი ხარობდა.

როცა მოვიდოდა, მთელ გარემოს თვალს მოავლებდა, ხომ არაფერი გამოცვლილა მას შემდეგ, რაც აქ უკანასკნელად ვიყავიო. ყოველივე კვლავ თავის ადგილას იყო: ყოველივე _ ბაია და დედა ფუტკარი, ჭინჭრის ბუდნები დაყრილ ქვიშათა შორის, ხავსით გადავლილი სამი მიხურული ფანჯარა დამპალი დარაბებითა და დაჟანგებული ურდულებით. მისი ფიქრები უმიზნოდ იწყებდა ბორიალს, როგორც მისივე ძაღლი, რომელიც მინდვრებში დარბოდა. ყვითელ პეპლებს უყეფდა, ხან კიდევ თხუნელებს დასდევდა და ყანის პირას ყაყაჩოებს წიწკნიდა. ბოლოს, მისი ფიქრები თანდათანობით გარკვეულობას აღწევდა; ბალახზე მჯდომარე ქოლგის ტარის წვეროთი მწვანეს ბურდავდა და თავისთვის იმეორებდა.

_ ღმერთო ჩემო, აბა რისთვის გავთხოვდი?

თავის თავს ეკითხებოდა, შეიძლებოდა თუ არა, შემთხვევათა სხვაგვარი შეხამებით სულ სხვა ვაჟს შეჰყროდა და ცდილობდა წარმოედგინა, როგორი უნდა ყოფილიყო ეს მოუმხდარი გარემოებანი, სხვანაირი ცხოვრება, ქმარი, რომელსაც არ შეხვედრია. ალბათ, არც ერთი არ ემგვანებოდა მის ქმარს. ის სხვა ლამაზი იქნებოდა _ გონებამახვილი, ჩინებული, მომხიბვლელი, ისეთი, როგორიც არიან, ალბათ, მისი ძველი, მონასტრის ამხანაგების ქმრები. ნეტავ როგორ არიან ახლა ისინი? ქალაქში, ახმაურებული ქუჩებით, მოგუგუნე თეატრებითა და ბრწყინვალე ბალებით, ისინი ისეთ ცხოვრებას ატარებენ, რითაც გული იღხენს და გრძნობებიც იფურჩქნება; მისი ცხოვრება კი ისე ცივია, როგორც ჩრდილოეთისკენ სარკმელმიქცეული სხვენი და მოწყენილობა, ეს მდუმარე ობობა, მისი გულის ყოველ ბნელ კუნჭულში სიფრიფანა ქსელს აბამს. აგონდება ჯილდოთა გაცემის დღენი, როცა იგი ესტრადაზე ადიოდა პატარა საჩუქრების მისაღებად. ნაწნავდაშვებული, თეთრი კაბითა და პრუნელის ღია

ფეხსაცმლით გამოწყობილი საამო სანახავი იყო. და როცა თავის ადგილს დაუბრუნდებოდა, იქ დამსწრე ვაჟები მისკენ იხრებოდნენ და ქათინაურებს ეუბნებოდნენ ხოლმე; ეზო სავსე იყო ხოლმე ეტლებით, რომელთა კარებიდან მას ეთხოვებოდნენ, ხოლო მუსიკის მასწავლებელი, იღლიაში რომ თავისი საკრავი ჰქონდა ამოჩრილი, გვერდს ჩაუვლიდა და გამოეთხოვებოდა. რა დიდი ხანია მას აქეთ! რა დიდი ხანია!
ჯალის მოიხმობდა, კალთაში ჩაისვამდა, პაწია თავზე ხელს გადაუსვამდა და ასე ეტყოდა:
_ აბა, აკოცე პატრონს, შე უდარდელო!
მერე, როცა შნოიანი ცხოველის დაღვრემილ თვალებს ჩააცქერდებოდა, გული აუჩუყდებოდა, საკუთარ ყოფას ძაღლისას შეადარებდა და ხმამაღლა დაუწყებდა ლაპარაკს, თითქოს ვინმე მწუხარეს ანუგეშებსო.
ხანდახან ზღვიდან უეცრად ქარი დაჰბერავდა, მთელ კოს ზეგანს გადაურბენდა და შორეულ მინდვრებს ნესტიანი სიგრილისა და მარილის სუნს მიჰფენდა. მაშინ ლერწამი მიწას განერთხმოდა და აწივლდებოდა. წიფლის ფოთლები სწრაფი ცახცახით აშრიალდებოდა, წვეროკინა კი განუწყვეტლად ქანაობდა და რაღაცას თავისებურად მოთქვამდა. ემა შალში გაეხვეოდა და წამოდგებოდა.
ხეივანში ფოთლებზე ანასხლეტი მწვანე სინათლე დაბალ ხავსს ეფრქვეოდა, ხავსი ფეხქვეშ კრახუნობდა. გადახრილი მზე ჩასვლას ეშურებოდა; ცა წითლად გამოკრთოდა ტოტებს შორის და ჩამწკრივებულ ხეთა ტანებში ისე მოჩანდა, თითქოს მიბინდული კოლონადააო მოოქრულ არეზე ამოქარგული; ემას რაღაც შიში შეიპყრობდა, ძაღლს დაუძახებდა და დიდი გზით ტოსტს დაბრუნდებოდა: მისვლისთანავე სავარძელში ჩაეშვებოდა და მთელი საღამო კრინტს არ დასძრავდა.
მაგრამ სექტემბრის დასასრულს მის ცხოვრებაში ერთი არაჩვეულებრივი რამ მოხდა: იგი ვობიესარში მიიწვიეს მარკიზ დ,ანდერვილიესას.
რესტავრაციის ხანაში მარკიზი სახელმწიფო მდივანი იყო და რაკი სწადდა პოლიტიკურ მოღვაწეობას დაბრუნებოდა, ადრიდანვე ამზადებდა თავის კანდიდატურას დეპუტატთა პალატაში. ზამთრობით უხვად არიგებდა შეშას, ხოლო გენერალურ საბჭოში მუდამ თავგამოდებით მოითხოვდა თავის საარჩევნო ოლქში გზების გაყვანას. ცოტა ხნის წინათ, დიდი სიცხეების დროს, ყელში რაღაცა მუწუკი გაუჩნდა და შარლმა, თითქოს სასწაულებრივ, მოარჩინა ლანცეტის ერთი დაკვრით.
საოპერაციო გასამრჯელოს გადასახდელად ტოსტში გაგზავნილმა მოურავმა დაბრუნებისას მარკიზს უამბო, ექიმის ბაღში საუცხოო ალუბალი ვნახეო და რადგან ვობიესარში ალუბლის ხეები ვერ ხეირობდა, მარკიზმა რამდენიმე სანამყენე სთხოვა ბოვარის და შემდეგ თავის მოვალეობად მიიჩნია, მისულიყო და პირადად მადლობა გადაეხადა მისთვის; იქ ნახა ემა. მოეწონა მისი ტანადობა და თანაც შეამჩნია, რომ მისი სალამი გლეხურს სრულიადაც არ ჰგავდა; ასე რომ, ახალგაზრდა ცოლ-ქმრის მიწვევა კოშკში დარბაისლობის საზღვართა გადამლახველ თავმდაბლობად ან სხვა რაიმე დამცირებად არავის მიუჩნევია.
ერთ ოთხშაბათს, ნაშუადღევის სამ საათზე, ცოლ-ქმარი ბოვარი თავის ბოკში ჩაჯდა, უკან ერთი დიდი ჩემოდანი შემოიკრა, ქუდის კოლოფი ძირს დაიდო, ერთიც

ფეხებთან მოათავსა და ვობიესარის გზას გაუდგა. დაბინდებისას მივიდნენ, როცა ბაღში ჩირაღდნებს ანთებდნენ, რათა სტუმრებისათვის გზა გაენათებინათ.

VIII

იტალიურად ახალნაგები ციხე-დარბაზი, ორი წამოწეული ფრთითა და სამი კარიბჭით, ვრცელ მწვანეზე იყო წამოჭიმული, სადაც დიდრონ ხეთა ჯგუფებს შორის რამდენიმე ძროხა ძოვდა, ხოლო ელის, იასამნისა და წითელი კურკანტელის ჩირგვები ქვიშამიყრილი მოხრილი გზის ნაპირებზე ჩამწკრივებულიყო. ხიდქვეშ მდინარე მიჩქრიალებდა; ნისლში გამოჩნდა ისლით დახურული შენობები, იმ მინდორში აქა-იქ გაბნეული, ორი ტყიანი ბორცვის ძირას რომ დაფენილიყო; უკან მოჩანდა სასახლის ფარდულები და საჯინიბოები _ ძველი დანგრეული ციხე-დარბაზის გადარჩენილი ნაშთი.

შარლის ეტლი შუა შესასვლელთან შედგა. მსახურნი გამოჩნდნენ; მარკიზი მიეგება, ექიმის ცოლს მკლავი გაუყარა და ვესტიბიულში შეიყვანა. ვესტიბიული ერთობ მაღალი იყო, მარმარილოს ფილაქნით მოგებული და ფეხის ხმას და ხმაურს ისე გამოსცემდა, როგორც ეკლესია. პირდაპირ ერთი სწორი კიბე მიემართებოდა, ხოლო მარცხნივ ტალანი, ფანჯრები რომ ბაღს გადასცქეროდა, საბილიარდო ოთახში გადიოდა, საიდანაც, კარებიდანვე, მოისმოდა სპილოს ძვლის ბურთების რახუნი. სასტუმრო ოთახში შესვლისას ემამ თვალი მოჰკრა ბილიარდის მოთამაშე, დარბაისლური შესახედაობის ვაჟებს, რომელთა ნიკაპებიც მაღალ საყელოებს ებჯინებოდა; ისინი, ყველანი, ორდენებით იყვნენ მკერდდამშვენებულნი და კიების ტაკებისას უხმოდ იღიმებოდნენ. ლამბრისის მუქ შეფიცრულზე დაკიდებულ დიდრონ მოოქრულ ჩარჩოებს შავი ასოებით ეწერა თავ-თავიანთი სახელები. ემამ წაიკითხა: `ჟან-ანტუან დ,ანდერვილიე, დ,ივერბონვილი, გრაფი ვობიესარისა და ბარონი ფრენეი, მოკლულ იქნა კუტრასის ბრძოლაში, 1587 წლ. 20 ოქტომბერს~, და მეორეზე _ `ჟან-ანტუან-ანრი-გიუი, დ,ანდერვილიე, ვობიესარელი ადმირალი საფრანგეთისა და წმ. მიხეილის ორდენის კავალერი; დაიჭრა ჰუგსენ-ვაასტის ბრძოლაში, 1692 წლ. 29 მაისს, გარდაიცვალა ვობიესარს 1693 წლ. 23 იანვარს~. დანარჩენები ძლივს გასარჩევი იყო, რადგან სანთლების შუქი, ბილიარდის მწვანე მაუდზე ანასხლეტი, ჩრდილივით ეფინებოდა ოთახს. ამუქებდა რა ჰორიზონტალურ ტილოებს, მოციალე ნამსხვრევებად გაბნეული შუქი სურათების საღებავის ბზარს ამჟღავნებდა; და ყველა ამ შავ დიდრონ ოთხკუთხედებზე, ოქროთი რომ იყო მოვარაყებული, აქა-იქ მოჩანდა პორტრეტების უფრო განათებული ნაწილები: ფერმკრთალი შუქი, თქვენკენ მოპყრობილი თვალები, წითელი ტანსაცმლის დაპუდრულ ბეჭამდე დაშვებული პარიკი ან კიდევ წვივსაკრავის ბრჭყვიალა აბზინდი.

მარკიზმა სალონის კარი შეაღო; ერთი ქალი წამოდგა (თვით მარკიზის მეუღლე), ემას მიეგება, თავის ახლოს დასვა კოზეტზე და ისე მეგობრულად დაუწყო ლაპარაკი, თითქოს დიდი ხნის ნაცნობიაო. ეს იყო ორმოციოდე წლის ქალი, მშვენიერი მხრები

ჰქონდა, ცხვირი ოდნავ მოხრილი, ხმა _ მოღუღუნე და ამასთანავე, იმ საღამოს წაბლისფერ თმაზე მხოლოდ გიპიურის ქსოვილი ჰქონდა მოხვეული, რომელიც უკან სამკუთხად დაჰკიდებოდა. მის გვერდით, მაღალზურგიან სკამზე ერთი ახალგაზრდა ქერა ქალიშვილი იჯდა. ბუხართანაც ქალებს ებაასებოდნენ საღილეში ყვავილგაჩხერილი ვაჟები.
სადილის სუფრა შვიდ საათზე გაშალეს. ვაჟები, რომლებიც რიცხვით ქალებს სჭარბობდნენ, პირველ სუფრას შემოუსხდნენ ვესტიბიულში, ქალები _ მეორეს, სასადილო ოთახში კი ცოლ-ქმარი მარკიზებთან ერთად.
შესვლისას ემა თბილ ჰაერში გაეხვია, რომელიც ყვავილთა სურნელების, კეთილნაქსოვი სუფრების, ხორცეულის ორთქლისა და ტრუფელის საამო სუნისაგან იყო შეზავებული, კანდელების წაგრძელებული ენები ვერცხლის ხუფზე ლაპლაპებდა; ნათალი მუქი ბროლის წახნაგებში მკრთალი შუქი ციმციმებდა; მთელი სუფრის გასწვრივ თაიგულები იყო ჩამწკრივებული, ხოლო ფართობორდიურიან თეფშებზე ხელსახოცებში, ეპისკოპოსის ტიარისებრ რომ იყო ნაკეცი, პატარა მოგრძო პურები იყო გაჩრილი. ომარების წითელი სატაცები სინებს გადასცილებოდა; აჟურულ კალათებში მსხვილი ხილეული ეწყო, ხავსით შეფუთული; მწყრები თავისივე ბუმბულით იყო სუფრაზე მოტანილი; კერძებს ოხშივარი ასდიოდა; აბრეშუმის გრძელწინდებიანი, მოკლეშარვლიანი მეტრდოტელი, რომლის ყელსაც დიდებული ჟაბო და თეთრი ჰალსტუხი ამშვენებდა, დინჯი, ვით მსაჯული, სტუმართა ბეჭსა და ბეჭს შუა ატარებდა უკვე დაჭრილ კერძს და კოვზის მსუბუქი მოძრაობით მოგართმევდათ თქვენს არჩეულ ნაჭერს. სპილენძით შეჭედილი ფაიანსის მაღალი ბუხრიდან ნიკაპამდე ტანისამოსით შებურული ქალის ქანდაკება უძრავად დასცქეროდა ხალხით გაჭედილ დარბაზს.
მადამ ბოვარიმ შეამჩნია, რომ ქალთა შორის ბევრი თათმანგაუხდელი იჯდა. სუფრის ზემო თავში, მარტო, ამდენ ქალს შორის, თავის სავსე თეფშზე დახრილი და ბავშვივით გულზე ხელსახოცაფარებული იჯდა ერთი მოხუცი, ჭამდა და წვენი პირიდან წვეთავდა. თვალები ანთებიანისას უგავდა, თმა შავი ბაფთით ჰქონდა ჩაწნული. ეს იყო მარკიზის სიმამრი, მოხუცი ჰერცოგი დე ლავერდიერი, კონტ დ,არტუას ყოფილი ფავორიტი, როცა იგი მარკიზ კომფლანისას ნადირობდა ხოლმე ვოდრეილში და, როგორც ამბობდნენ, დედოფალ მარია-ანტუანეტას ყოფილი საყვარელი, დე კუანიის შემდეგ და დე ლოზენზე ადრე. ოდესმე დიდი მოქეიფე ყოფილა, მოჩხუბარი, მონაძლევე, ქალთა მომტაცებელი, მთელი ქონება გაუფლანგავს და საგვარეულო შეუწუხებია. მის ზურგს უკან მდგომი მსახური ყურში ხმამაღლა ჩასძახოდა კერძების სახელს, მოხუცი რომ ბუტბუტითა და თითით უჩვენებდა. ემა უნებლიეთ სულ ამ ტუჩიან მოხუცს უცქეროდა, ვით რაღაც არაჩვეულებრივსა და დიდებულს. მას ხომ მეფის კარზე უცხოვრია და დედოფალთან სარეცელზე უძინია. ცივი შამპანური დაასხეს. ემას ჟრუანტელმა დაუარა, როცა ტუჩით ღვინის სიცივე იგრძნო. ბროწეული არასოდეს ენახა, არც ანანასი ეჭამა როდისმე. შაქრის ფხვნილიც კი უფრო თეთრი და წმინდა ეჩვენა აქ, ვიდრე სხვაგან სადმე.
შემდეგ ქალები ზემოთ ავიდნენ, თავიანთ ოთახებში, რათა საბალოდ მორთულიყვნენ.

ემა ისეთი ზედმიწევნითი გულმოდგინებით შეუდგა თავის მორთვას, ვით მსახიობი სადებიუტოდ. თმა პარიკმახერის რჩევისამებრ დაივარცხნა, მერე თავისი მარეჯის კაბა ჩაიცვა, იქვე ლოგინზე რომ ჰქონდა მიფენილი. შარლს კი შარვალი უჭერდა მუცელზე.

_ პაჭანიკები, ალბათ, ცეკვას დამიშლის, _ თქვა მან.

_ ცეკვას? _ შეეკითხა ემა.

_ ჰო!

_ ხომ არ გაგიჟდი! სიცილს დაგაყრიან, შენს ტყავში დაეტიე. ექიმისთვის ეს უფრი შესაფერისიც იქნება, _ დაუმატა მან.

შარლმა ხმა არ გასცა და ოთახში აქეთ-იქით სიარულს მოჰყვა, სანამ ცოლი ჩაცმას მორჩებოდა.

იგი უკანიდან ხედავდა ემას. სარკეში აქეთ-იქით ანთებულ შანდლებს შუა. ქალის მოშავო თვალები უფრო შავი ჩანდა. ყურთა ზემოთ ოდნავ დახვეული თმა მოლურჯოდ ელავდა. ნაწნავებში სათუთყუნწიანი ვარდი ჰქონდა გაბნეული, ფოთლებზე რომ ხელოვნური ცვარი უციმციმებდა. ღია ზაფრანისფერი კაბა სამ ადგილას ფოთლებიანი ვარდის თაიგულებით ჰქონდა აზიდული. შარლი მივიდა და მხარზე ეამბორა.

_ თავი დამანებე, _ უთხრა მან, _ კაბას დამიჭმუჭნი.

გაისმა ვიოლინოს წკრიალი და ტრომბონის ხმა. ემა კიბეს დაჰყვა, თავს ძლივს იკავებდა, რომ არ გაქცეულიყო.

კადრილი უკვე დაწყებულიყო. ხალხი გროვდებოდა, ტევა აღარ იყო. იგი კართან ჩამოჯდა სკამლოგინზე.

კონტრდანსი რომ გათავდა, ადგილი დაცარიელდა ჯგუფებად მობაასე ვაჟებისა და ლივრეიანი მსახურებისათვის, რომელთაც ფართო სინები შემოჰქონდათ. მჯდომარე ქალთა მწკრივში მოხატული მარაოები ირხეოდა, თაიგულები ოდნავ მალავდა მოღიმარ სახეებს, ხოლო ოქროსსაცობიანი შუშები ფრთხილად იძვროდა თითებში, თეთრი თათმანები ფრჩხილების მოყვანილობას აღბეჭდავდა და მაჯას უჭერდა; არშიების მორთულობა, ბრილიანტის ქინძისთავები, მედალიონებიანი სამაჯურები კორსაჟებზე ცახცახებდა, მკერდებზე ბრწყინავდა და მკლავებზე წკრიალებდა. თმა, შუბლზე მეტად ნაოში, კეფაზე კი აბურთული, ზოგი გვირგვინისებრ, ზოგიც მტევნისა თუ რტოს სახით იყო მოკაზმული ნაირ-ნაირი ყვავილით: გვირილა, იასამანი, ბროწეულის ყვავილი, პურის თავთავი ერთმანეთს ენაცვლებოდა. თავ-თავიანთ ადგილას წყნარად ისხდნენ მრისხანე სახისა და წითლით თავმოხვეული დედები.

გული ოდნავ აუძგერდა ემას, როცა მისმა კავალერმა თითის წვერებში ხელი ჩაჰკიდა და მოცეკვავეთა მწკრივში ჩააყენა მუსიკის ტაქტის მოლოდინში, მაგრამ მღელვარება მალე გაქრა; ორკესტრის რიტმს აყოლილი, თავის ოდნავი რხევით წინ გაექანა ვაჟთან ერთად. ხანდახან ვიოლინოს წკრიალზე, როცა სხვა საკრავები მიჩუმდებოდნენ, ემას ბაგეზე ღიმილი ათამაშდებოდა და მაშინ უფრო მკაფიოდ გაისმოდა ოქროს ლუიდორების წკარუნი გვერდით ოთახის სათამაშო მაგიდებზე; შემდეგ კი ყველაფერი კვლავ ამოძრავდებოდა, კორნეტ აპისტონი უფრო მძლავრ ხმას

გამოსცემდა, ფეხები ტაქტის მიხედვით ამოძრავდებოდა, კაბები აფრიალდებოდა და გაედებოდა, ხელები შეერთდებოდა და გაიშვებოდა; ერთი და იგივე თვალები ხან დაიხრებოდა მისი ცქერის წინაშე, ხან კვლავ მიაშტერდებოდა. რამდენიმე ვაჟი (ასე თხუთმეტიოდე) ოცდახუთიდან ორმოცი წლის ასაკამდე, მოცეკვავეთა შორის რომ აქა-იქ იყო გაბნეული ან კარებთან ერთმანეთს ებაასებოდა, დანარჩენებისაგან რაღაც ნათესაური მსგავსებით განირჩეოდა, მიუხედავად ჩაცმულობის, ასაკისა თუ სახის სხვაობისა.
მათი უკეთ შეკერილი ტანისამოსი თითქოს უფრო ლბილი ქსოვილისააო, ხოლო საფეთქლებზე კულულებად ჩამოვარცხნილი თმა თითქოს უკეთესი ნელსაცხებლითააო აბზინებული. სიმდიდრის ფერი დაჰკრავდათ, ის თეთრი ფერი, რაც ფასს მატებს ფაიფურის სიმუქეს, აბრეშუმის ხასხასს, ძვირფასი ავეჯის პრიალს და რომლის სიჯანსაღეც რჩეული კერძებისადმი ჩვევით შეიძინება; მათი კისრები თავისუფლად მოძრაობდნენ დაბალ საყელოებში, გრძელი ქილვაშები თითქმის მხრებს სწვდებოდა. ფართო ინიციალებით მოქარგულ ცხვირსახოცებს ხმარობდნენ, რომლებსაც საამური სუნი ასდიოდა. მათ, ვინც ხანში შესულიყო, ახალგაზრდული იერი ჰქონდათ. ახალგაზრდების სახეს კი რაღაც მოწიფულობის ნიშანი დაჰკრავდა. მათ გულგრილ მზერაში ნებათა ყოველდღიური კმაყოფის სიმშვიდე ფეთქავდა, მათ მოქნილ მიმოხრაში კი ის განსაკუთრებული სიმკაცრე, რასაც საგნების ადვილი დაპყრობა იძლევა და რითაც ძალა ვარჯიშობს, ხოლო პატივმოყვარეობა ერთობა, _ ის, რასაც ჯიშიანი ცხენებით სიარული და ზნედაცემულ ქალთა საზოგადოება იძლევა.
ემას ახლოს ერთი ცისფრად ჩაცმული კავალერი იტალიაზე ესაუბრებოდა ახალგაზრდა ფერმკრთალ ქალს, რომელსაც მარგალიტის მორთულობა ამშვენებდა. ისინი ქებით იხსენიებდნენ წმინდა პეტრეს ტაძრის დიდებულ სვეტებს, ტივოლის, ვეზუვის, კასტელამარესა და კასინის, გენუის ვარდებს, კოლიზეუმს მთვარიან ღამეში, მეორე ყურით კი ემა უსმენდა ისეთ საუბარს, რომლის სიტყვებიც სრულიად გაუგებარი იყო მისთვის. იქით კიდევ გარს შემოხვეოდნენ ერთ მეტად ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც ერთი კვირის წინ ინგლისში თხრილზე გადახტომაში დაემარცხებინა მის არაბელა და რომულუსი და ორი ათასი ლუიდორი მოეგო.
ერთი თავის ცხენებზე ჩიოდა, სუქდებიანო; მეორე კი _ ჩემი ცხენის სახელი შეცდომით დაბეჭდესო.
დარბაზში შეხუთული ჰაერი იდგა; ლამპრები იღულებოდა, ხალხი საბილიარდო ოთახისაკენ დაიძრა. ერთი მსახური სკამზე შედგა და ფანჯრის ორი მინა ჩაამსხვრია; მინის მსხვრევის ხმაზე ემამ მიიხედა და ბაღში, ზედ ფანჯარაზე მომდგარი გლეხები შეამჩნია, დარბაზში რომ იჭვრიტებოდნენ. უეცრად თავისი ფერმა გაახსენდა. თვალწინ წარმოუდგა მშობლიური ოჯახი, ღელიანი ტბა, ბლუზიანი მამა ვაშლის ხეებქვეშ, საკუთარი თავი, როცა თითით ნაღებს ხდიდა ხოლმე ქოთნებს სარძეოში, მაგრამ ახლანდელი წუთის მოკაშკაშე ბრწყინვალებაში მისი წარსული, აქამდე რომ ასე ნათელი იყო, სრულიად იბინდებოდა და ამიტომ თითქოს ეჭვიც ებადებოდა, მართლაც ასე მიცხოვრია თუ არაო. იგი აქ არის, ხოლო ამ ბალს იქით არაფერი არაა, გარდა ბინდისა, რომელსაც ყოველივე მოუცავს. ამ დროს იგი მარასკინიან ნაყინს

შეექცეოდა, მარცხენა ხელში მინანქრის სადაფი ეჭირა და კოვზი ნახევრად თვალმოხუჭულს მიჰქონდა ტუჩებთან.
მის ახლოს ერთ ქალს მარაო დაუვარდა. იქვე გაიარა ერთმა მოცეკვავემ.
_ რა კარგს ინებებდით, ბატონო, _ მიმართა ქალმა, _ უკეთუ გაირჯებოდით და მომაწოდებდით მარაოს, კანაპეს უკან ჩამივარდა!
ვაჟი დაიხარა და იმ დროს, როცა ხელი გაიწოდა მარაოს ასაღებად, ემამ შეამჩნია, რომ ახალგაზრდა ქალმა ვაჟის ქუდში სამკუთხად დაკეცილი რაღაც თეთრი ჩააგდო. ვაჟმა მარაო აიღო და ქალს თავაზიანად მიაწოდა; ქალმა თავის დაქნევით გადაუხადა მადლობა და თაიგულს დაუწყო ყნოსვა.
ვახშმის შემდეგ, რომელზედაც უხვად იყო ესპანური და რაინული ღვინოები, კიბოს და ნუშნახადის სუპი, პუდინგი ალა ტრაფალგარ და ყოველნაირი ცივად მორთმეული ხორცეული ჟელეს საზავებლით, თეფშებზე რომ ძიგძიგებდა, _ ეტლები ერთიერთმანეთზე დაიძრა წასასვლელად. მუსლინის ფარდა რომ ოდნავ გადაგეწიათ, დაინახავდით, როგორ ციმციმებდა ბნელში მათი ფარნები. სკამლოგინები დაცარიელდა; რამდენიმე მოთამაშეღა დარჩენილიყო; დამკვრელები თითის წვერებს ენაზე მიდებით იგრილებდნენ. შარლი თვლემდა ზურგით კარსმიყრდნობილი. დილის სამ საათზე კოტილიონი დაიწყო; ემამ ვალსის ცეკვა არ იცოდა. ყველა ვალსში ჩაება, თვით მადმუაზელ დ ანდერვილიე და მარკიზის მეუღლეც; დარბაზში დარჩნენ მხოლოდ ისინი, ვინც ღამის გასათევად იყვნენ დაპატიჟებულნი, ასე თორმეტიოდე პიროვნება.
ამ დროს, ერთი მოცეკვავე, ვისაც უბრალოდ ვიკონტს ეძახდნენ და ვისი მეტად ღრმად ამოჭრილი ჟილეტიც მკერდზე ჩამოსხმულივით ჩანდა, მეორეჯერ მივიდა ემასთან და სთხოვა, ვიცეკვოთ, მე წაგიყვანთ და, აი, ნახავთ, რა ჩინებულად მოახერხოთო.
ჯერ ნელა დაიწყეს, შემდეგ მოუჩქარეს. ტრიალებდნენ და მათთან ერთად ტრიალებდა ყველაფერი: ლამპები, ავეჯი, კედლები და იატაკი, თითქოს ტარზე ფირფიტა ბრუნავსო. კარებთან გაქროლებისას ემას კაბის ბოლო შარვალს ეფინებოდა: მათი ფეხები ერთმანეთში იხლართებოდა; ვაჟი ქალისკენ ხრიდა თვალს, ქალი ვაჟს შეაცქერდებოდა; ემას რაღაცნაირი გარინდება ერეოდა, იგი შედგა. მერმე კვლავ დაიძრნენ და ვიკონტმა სწრაფი მოძრაობით ტალანის ბოლოს გაიტაცა, სადაც აქოშინებული ქალი კინაღამ წაიქცა და უნებურად, წუთით, ვაჟის მკერდს მიაყრდნო გაბრუებული თავი. შემდეგ ვაჟმა კვლავ ტრიალით, ამჯერად უფრო შენელებულით, იგი თავის ადგილზე მიიყვანა; ემა დაჯდა, კედლისკენ გადაიზნიქა და თვალებზე ხელი მიიფარა.
როცა თვალი გაახილა, ნახა, რომ შუა დარბაზში ტაბურეტზე ზის ერთი ქალი, მის წინაშე კი სამი ვაჟი დაჩოქებულა, ქალმა ვიკონტი აირჩია და ვიოლინომაც კვლავ დაუკრა.
მათ მიაცქერდნენ, მიქროდნენ და მოქროდნენ, ქალი _ ტანურხევლად, თავდახრილი; ვაჟი კი იმავე მიმოხრით, ოდნავ მოღუნული, მკლავმომრგვალებული, ტუჩწაზიდული. ჰო, ამ ქალმა ცეკვა იცოდა! ისინი დიდხანს ცეკვავდნენ და ყველა დაღალეს.

კვლავ რამდენიმე წუთი იმუსაიფეს, შემდეგ ღამე მშვიდობისა, ან, უკეთ, დილა მშვიდობისა უსურვეს ერთმანეთს და სტუმრები დასაწოლად გაემართნენ. შარლი ძლივს მიეთრეოდა, რიკულს მიჰყვებოდა, ფეხები თითქოს დასცვივნიაო. მთელი ხუთი საათის განმავლობაში სულ იდგა და ვისტის სათამაშო მაგიდებს დასცქეროდა, თუმცა თამაშისა არაფერი გაეგებოდა. კმაყოფილების უღრმესი ოხვრა აღმოხდა, როცა, როგორც იქნა, ფეხთ გაიხადა.
ემამ შალი მოისხა, ფანჯარა გააღო და გადაეყუდა.
ბნელი ღამე იყო. წვიმის რამდენიმე წვეთი ჩამოვარდა. ემა ნოტიო ჰაერს ისუნთქავდა, თვალის ქუთუთოებს რომ უგრილებდა. ბალის მუსიკა კვლავ ყურში უგუგუნებდა; ყოველ ღონეს ხმარობდა, ფხიზელი ყოფილიყო, რათა კიდევ განეგრძო ილუზია ამ სანუკვარი ყოფისა, რასაც მალე უნდა გაჰყროდა.
ინათლა. იგი ციხე-დარბაზის ფანჯრებს მიაშტერდა, ცდილობდა, გაეგო, რომელ ოთახში ეძინა ხალხს, წუხელ რომ ნახა. სურდა გაეცნო მათი ცხოვრება, შიგ შეჭრილიყო, შეერთებულიყო. სიცივემ ააკანკალა. ტანთ გაიხადა, საბანში შეძვრა და მძინარე შარლს მიეხუტა.
საუზმეს ბევრი ხალხი დაესწრო. სუფრამ ათ წუთს გასტანა. არავითარი ლივერი არ მიურთმევიათ, რამაც ექიმი გააკვირვა. მადმუაზელ დ,ანდერვილიემ კალათაში მოაგროვა ფინჩხები და ტბაზე გედებს წაუღო საკვებად, დანარჩენები კი სასეირნოდ გავიდნენ სათბურებში, სადაც უცნაური, ბუსუსიანი მცენარეები პირამიდებივით ამართული ეკიდა მოწიაპე ქოთნებში; ვით გველნი, თავიანთ ბუდეებზე გადმოზნექილნი, ქოთნის ნაპირებს დაჰკიდებოდნენ მწვანე და გრძელი, ერთმანეთში გადახლართული ბარდები. ორანჟერეა, სათბუნებლების ბოლოს რომ იყო, დახურული ტალანით უერთდებოდა ციხე-დარბაზის შენობას. მარკიზმა, ახალგაზრდა ქალი რომ გაერთო, საჯინიბოს სანახავად წაიყვანა. ბაგების ზემოთ, კალათების სახით რომ იყო მოწყობილი, ფაიფურის ფირფიტებზე შავად ეწერა ცხენების სახელები. ცხენები, როცა ახლოს გაუვლიდნენ, კრთოდნენ და ენას აწკლაპუნებდნენ. აკაზმულობის სადგომის იატაკი დარბაზის პარკეტივით ბრწყინავდა. ეტლთა სართავი შუაგულს ეკიდა ორ მბრუნავ ბოძზე, ხოლო ლაგამი, მათრახი, უზანგები და რგოლები კედლის გასწვრივ იყო ჩამწკრივებული. ამასობაში, შარლმა ერთ-ერთ მსახურს სთხოვა, ჩემი ბოკი შეაბითო. ეტლი მთავარ შესასვლელთან მოიყვანეს; როცა ყველა ბარგი ჩაალაგეს, ცოლ-ქმარი ბოვარი მასპინძლებს გამოეთხოვა და ტოსტის გზას გაუდგა.
მდუმარე ემა ეტლის თვლებს მიშტერებოდა, ნაპირზე მჯდომარე შარლი მკლავგამართული მართავდა ბოკს, პატარა ცხენი თავისუფლად მიჩაქჩაქებდა. მოდუნებული სადავეები გავაზე სცემდა და ოფლში ისვრებოდა, ეტლის უკან შემოკრული კოლოფი განუწყვეტლად ეხლებოდა ბოკის ძარას.
თიბურვილის სერზე იყვნენ გადმომდგარი, როცა მათ ახლო ორმა ცხენოსანმა გაიარა, პირში სიგარები ეჭირათ და იცინოდნენ. ემამ თითქოს ვიკონტი შეიცნო; მყის მიბრუნდა, მაგრამ სერს გადაღმა ორი თავიღა მოჩანდა, ჩორთს აყოლებული რომ ხან ადიოდა, ხან _ ჩადიოდა.
მეოთხედი ლიეს გავლის შემდეგ გაჩერება მოუხდათ, რათა გაწყვეტილი ბაგირი

თოკით შეეკრათ.
როცა შარლმა ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი ცხენის აკაზმულობას, მიწაზე, ცხენის ფეხთა შორის რაღაც ნივთი შეამჩნია; დასწვდა და ქისა აღმოჩნდა მწვანე აბრეშუმით ნაკერი, ზედ გერბი იყო ამოქარგული, როგორც ეტლის კარებზე იციან ხოლმე.
_ ორი სიგარაც შიგაა, _ თქვა მან, _ ეს დღეს გამომადგება, ნასადილევს.
_ შენ განა ეწევი? _ ჰკითხა ცოლმა
_ ხანდახან, როცა შემხვდება.
ნაპოვნი ჯიბეში ჩაიდო და ცხენს გაუძახა.
შინ რომ მივიდნენ, სადილი კიდევ არ იყო მზად. ემა გაჯავრდა. ნასტაზიმ უკმეხად უპასუხა.
_ გამეცალეთ! _ მიახალა ემამ, _ ეს დაცინვაა, სულ დაგითხოვთ.
სადილად ხახვის სუპი ჰქონდათ და ერთი ნაჭერი ხბოს ხორცი მჟაუნით. ემას პირდაპირ მჯდომარე შარლი სიხარულით ხელებს იფშვნეტდა და ამბობდა:
_ რა სიამოვნებაა შინ დაბრუნება!
ნასტაზის ტირილი შეესმათ. შარლს ოდნავ უყვარდა ეს საბრალო ქალი. ოდესღაც თავისი ქვრივობის მოცლილი საღამოები ამ ქალთან საუბარში გაეტარებინა; იგივე იყო მისი პირველი პაციენტი და ყველაზე უფრო ძველი ნაცნობი ამ კუთხეში.
_ განა მართლა საბოლოოდ გაუშვი? _ ჰკითხა მან.
_ მერმე ვინ უნდა დამიშალოს? _ მიუგო ემამ.
შემდეგ ორივენი სამზარეულოში თბებოდნენ, სანამ მათ ოთახს მიალაგებდნენ. შარლმა სიგარა გააბოლა. ტუჩგამოწვდილი ეწეოდა, მალი-მალ აფურთხებდა, ბოლის ყოველ გამოშვებას თავს არიდებდა.
_ აბა თავს რად იწუხებ! _ ზიზღით უთხრა ემამ.
შარლმა სიგარა დადო, გაიქცა და ერთი ჭიქა ცივი წყალი გადაყლაპა. ემამ ქისას ხელი დაავლო და კომოდის უჯრაში ჩააგდო.
მეორე დღე განა გრძელი არ იყო? თავის ბაღჩაში დასეირნობდა, იმავე ხეივანში მიდი-მოდიოდა, ყვავილთა კვლების, ხეხილის, თაბაშირის ხუცესის წინ შედგებოდა, გაკვირვებული შესცქეროდა ყველაფერს, რასაც ძალიან კარგად იცნობდა. რა შორეულად ეჩვენებოდა უკვე გუშინდელი ბალი! ვინ დააშორა ასეთი დიდი მანძილით გუშინწინდელი დილა და დღევანდელი საღამო? ვობიესარში სტუმრობამ მის ცხოვრებაში ერთი დიდი ნაპრალი გააჩინა, მსგავსად იმისა, ქარიშხალი სულ ერთი ღამის განმავლობაში რომ აჩენს ხოლმე მთებში, მაგრამ მაინც შეურიგდა ბედს; მოწიწებით ჩადო კომოდში თავისი მშვენიერი სამოსი და სატინის ფეხსაცმელი, ლანჩები რომ პარკეტის სანთლით გაყვითლებოდა. მისი გულიც ამ ფეხსაცმელივით იყო: ფუფუნებას რომ მიეკარა, რაღაც ისეთი მიეცხო, რაც აღარ მოსცილდებოდა. ბალის მოგონება ერთგვარ საქმიანობად გადაექცა ემას. ყოველ ოთხშაბათს, გაღვიძებისას, ასე იტყოდა: `აჰ, უკვე რვა დღე გავიდა... თხუთმეტი დღე... სამი კვირა, რაც იქ ვიყავ!~ და თანდათანობით მის ხსოვნაში სახეები მიიღულა, კონტრდანსების მელოდია დაავიწყდა, გარკვევით აღარც ლივრეები და ოთახები ახსოვდა. წვრილმანი რაღაც გაქრა, მაგრამ ნაღველი დარჩა.

IX

ხშირად, როცა შარლი შინ არ იყო, ემა მწვანე აბრეშუმის პორტსიგარს ამოიღებდა ხოლმე, კომოდში რომ ჰქონდა დამალული დაკეცილ თეთრეულს შორის. ათვალიერებდა, გახსნიდა და მისი სარჩულის სუნს იყნოსავდა, ვერვენითა და თამბაქოთი რომ იყო შეზავებული. ვის ეკუთვნოდა იგი?.. ვიკონტს. შესაძლოა, იგი სატრფOOოს ნაჩუქარი იყო, ქისა უთუოდ პალისანდრის ქარგაზე იყო ნაკერი; ამ პაწია ხელსაწყოს, ალბათ, გულმოდგინედ მალავდა ცნობისმოყვარე თვალთაგან და მრავალი საათის განმავლობაში ჩაჰკირკიტებდა მას ხუჭუჭთმიანი დაფიქრებული მოხელსაქმე. სიყვარულის სულთქმას გაუვლია კანვის თვალთა შორის; ნემსის თითოეულ გაცმას ზედ აღუბეჭდავს იმედი თუ მოგონება, და ყველა ეს აბრეშუმის დახლართული ძაფი სხვა არა იყო რა, თუ არა იმავე უთქმელი ვნების განგრძობა. და ვიკონტმაც შემდეგ, ერთ მშვენიერ დილას, თან წაიღო იგი. ნეტავ რაზე ბაასობდნენ ისინი მაშინ, როცა ეს პორტსიგარი მშვენიერი ბუხრის თავზე იდო ყვავილების ლარნაკსა და პომპადურის სტილის საათს შორის?.. ემა ტოსტშია. იგი კი, ვიკონტი, პარიზშია ახლა; იქ! ნეტავ როგორია ეს პარიზი? რა უსაზღვრო სახელია! დაბალი ხმით იმეორებდა ამ სახელს, რათა სიამე ეგემა; კათედრალის ზარივით გუგუნებდა იგი მის ყურებში, თვალთა წინაშე ულაპლაპებდა ყველგან, _ თვით მის ნელსაცხებელთა კოჭობის ეტიკეტზედაც კი.

ღამით, როცა მეთევზეები თავიანთ ურმებზე მჯდომარენი მარჟოლენის სიმღერით გაივლიდნენ ხოლმე მის ფანჯარასთან, იგი მყის გაიღვიძებდა და მანამ უგდებდა ყურს ურმის ჭრიალს, სანამ, ქალაქს გაშორებული, იგი სრულიად არ მისწყდებოდა. _ ხვალ ისინი იქ იქნებიან! _ იტყოდა ხოლმე თავისთვის... და ფიქრით მათ გაედევნებოდა, აღმართსა და დაღმართს აივლ-ჩაივლიდა, სოფლებს გასცდებოდა და დიდი გზით მიემართებოდა ვარსკვლავთა შუქზე. განუსაზღვრელი მანძილის ბოლოს მუდამ ისეთი ადგილი აღმოჩნდებოდა, სადაც მისი ოცნება ქრებოდა ხოლმე.

პარიზის გეგმა იყიდა და თითით რუკაზე სატახტო ქალაქში დაიარებოდა, ბულვარებს გაჰყვებოდა, ყოველ კუთხეში, ქუჩაბანდებში, თეთრი ოთხკუთხედების წინ, სახლებს რომ ნიშნავდა, უთუოდ უნდა შემდგარიყო. როცა ცქერით დაიღლებოდა, თვალს მოხუჭავდა და ხედავდა ბნელში ქარისაგან ალიცლიცებულ გაზის ფარნებსა და ეტლთა საფეხურებს, თეატრების პერისტილის წინ რომ დიდი ხმაურით მყის დაეშვებოდნენ.

გამოიწერა ქალთა ჟურნალი `კორბეილი~, აგრეთვე `შყლპჰე დეს შალონს~. წაუკითხავს არ გაუშვებდა არც ერთ ანგარიშს პრემიერების, დოღისა და საღამოების შესახებ. აინტერესებდა მომღერალ ქალთა დებიუტი, ახალი მაღაზიების გახსნა, იცოდა ახალი მოდა, კარგი მკერავების მისამართები, ოპერის დღეები. ეჭენ სიუს ნაწარმოებთა მიხედვით შეისწავლა სახლების შინამორთულობა. წაიკითხა ბალზაკი და ჟორჟ სანდი, იქ ეძიებდა თავისი მძაფრი სურვილების დაკმაყოფილებას, სუფრაზე მჯდომარეც კი არ იცილებდა წიგნსა და ფურცლავდა იმ დროს, როცა შარლი ჭამდა და ებაასებოდა. კითხვის დროს ვიკონტის ხსოვნა არასოდეს შორდებოდა, მას და

მოგონილ პიროვნებათა შორის ურთიერთობას აბამდა, მაგრამ წრე, რომლის ცენტრსაც ვიკონტი წარმოადგენდა, თანდათან ფართოვდებოდა, ის შარავანდედი, მის თავს რომ ადგა, მოშორდა, მეტად განივრცო და სხვა ოცნებანი გააშუქა. პარიზი, უფრო ვრცელი, ვიდრე ოკეანე, ემას თვალს ვარდისფერ ბურუსში გახვეული ეჩვენებოდა. ჭარბი ცხოვრება, ამ ორომტრიალში რომ დაუღდა, დაყოფილი იყო ნაწილებად, განრიგებული იყო მკაფიო სურათებად. ემა მათ შორის მხოლოდ ორს ან სამს არჩევდა, რომელიც დანარჩენებს ფარავდა და რომელიც თავისთავად მთელ კაცობრიობას წარმოადგენდა. დიპლომატების სამყარო გაპრიალებულ პარკეტზე დაიარებოდა, სარკეებით მორთულ დარბაზებში, მრგვალ მაგიდებს შორის, ხავერდი რომ ფარავს ოქროსფერფოჩებიანი. იქ იყო გრძელბოლოიანი კაბები, დიდი იდუმალება, ღიმილით დაფარული შეშფოთება. შემდეგ ჰერცოგების საზოგადოება მოდიოდა; ესენი ფერმკრთალები იყვნენ; ოთხ საათზე დგებოდნენ; ქალები, საბრალო არსებანი, კაბის ქობაზე ინგლისურ არშიებს ატარებდნენ; ვაჟები კი, დაუფასებელი ნიჭისა და ფუქსავატი გარეგნობისანი, თავიანთ ცხენებს სეირის გულისათვის ღუპავენ, ზაფხულს ბადენ-ბადენში ატარებენ და, ბოლოს, ორმოცი წლისანი მზითვიან ქალებს ირთავენ; რესტორნების კაბინეტებში, სადაც ნაშუაღამევს ვახშმობენ, ლიტერატორებისა და აქტრისების ნაირი ბრბო მხიარულობს, სანთლებით გაბრდღვიალებულნი, ესენი მფლანგველები არიან, ვით მეფენი, უდიდესი პატივმოყვარეობით აღსავსენი და გიჟურ ოცნებას აყოლილნი. ეს არის ზეკაცური ცხოვრება, ცასა და დედამიწას შუა, ქარიშხალთა შორის, რაღაც უზენაესი. რაც შეეხება დანარჩენ სამყაროს, იგი დაღუპული იყო, თითქმის უადგილო, თითქოს არც კი არსებობსო. რამდენადაც საგნები უფრო ახლო იყო, იმდენადვე ფიქრი მისი უფრო შორს მიფრინავდა. ყოველივე, რაც მას უშუალოდ გარს ერტყა: მოსაბეზრებელი სოფელი, უჭკუო წვრილი ბურჟუები, ცხოვრების სიდუხჭირე _ ყველაფერი რაღაც გამონაკლისად ეჩვენებოდა ამქვეყნად, კერძო შემთხვევად, რომელთა შორისაც თვით გახლართულიყო მაშინ, როცა ამის გადაღმა თვალუწვდენ სივრცეზე გადაზიდულიყო განუზომელი ქვეყანა სიამისა და ვნებისა. მის სურვილს ერთმანეთისაგან ვერ განერჩია ტკბობა ფუფუნებისა და სიხარული გულისა, შნოიერება ჩვევისა და სინაზე გრძნობისა. განა სიყვარულს ისე, ვით ინდოეთის მცენარეს, საგანგებოდ შემზადებული ნიადაგი და განსაკუთრებული ჰავა არ ესაჭიროება? ოხვრა მთვარიან ღამეში, ხანგრძლივი ხვევნა, ცრემლები, გაყრისას რომ ხელებს ეფრქვევიან, თრთოლა აღგზნებული სხეულისა და დაუსრულებელი სიამენი განუყრელი არიან ციხე-დარბაზის აივნებთან, მოცალეობით რომ არიან აღსავსენი; განუყრელი არიან ბუდუართან, აბრეშუმის ვარდებით რომ არის მორთული; განუყრელი არიან ძვირფასი თვლების ბრწყინვასა და ოქრომკედით მოქარგულ ლივრეებთან.

ფოსტის მეჯინიბე ბიჭი, ყოველ დილას რომ ფაშატის დასაურვებლად დაიარებოდა, ხის დიდრონი ფლოსტების ბრახუნით გაივლიდა ხოლმე დერეფანს; ბლუზა ჩამოგლეჯილი ეცვა, ფეხაცმელში შიშველი ფეხი ჰქონდა წაყრილი. აი, ეს იყო ის მოკლეშარვლიანი გრუმი, რომლითაც ემა უნდა დაკმაყოფილებულიყო! თავის სამუშაოს რომ მორჩებოდა, მერე მთელი დღე თავისუფალი იყო, რადგან შარლი შინ

დაბრუნებისას თვითონ გამოხსნიდა ხოლმე ცხენს, ავშარას გაუკეთებდა, მსახური ქალი კი ბზეს ჩაუყრიდა ბაგაში.
ნასტაზის მაგიერ (რომელიც ცრემლთა ნაკადულის ღვრით წავიდა ტოსტიდან) ემამ ერთი ობოლი და მწყაზარი სახის თოთხმეტი წლის გოგონა აიყვანა. ემამ მას აუკრძალა ჩითის ჩაჩის ტარება, ასწავლა სხვასთან მესამე პირით ლაპარაკი. წყლით სავსე ჭიქის ფინჯანზე დადგმა და ისე მირთმევა, კარზე დაკაკუნება, ვიდრე სადმე შევიდოდა, ასწავლა უთოობა, გახამება, ქალბატონის ჩაცმევა, რადგან სურდა, თავის პირფარეშად გაეხადა; ახალი ფარეში უბუზღუნოდ ემორჩილებოდა, რადგან გაგდების ეშინოდა; და რაკი ქალბატონი, ჩვეულებრივ, გასაღებს ბუფეტის კარებშივე ტოვებდა, ფელისიტე ყოველ საღამოს შაქრის ნატეხებს იმარაგებდა და ლოგინში, ლოცვის წარმოთქმის შემდეგ, პირს იტკბარუნებდა.
ფარეში ნაშუადღევს, ზოგჯერ, მათ პირდაპირ მცხოვრებ ფოსტის მეჯინიბეებთან დადიოდა სალაყბოდ, ქალბატონი კი ამ დროს ზემოთ იყო ხოლმე, თავის აპარტამენტში.
ემა ატარებდა გულღია ხალათს, რომლიდანაც ოქროს სამღილიანი დანაოჭებული ბლუზა მოჩანდა. ქამრად დიდფოჩიან გრეხილს ხმარობდა, ხოლო ბროწეულისფერი ფოსტლების ფართო ბაფთებით იყო მორთული. საკუთრივ ჰქონდა მომარაგებული ბივუარი, კალამი, ქაღალდი და კონვერტები, თუმცა წერილის მისაწერი არავინ ჰყავდა; ეტაჟერს გაწმენდდა, სარკეში ჩაიხედავდა, მერმე წიგნს აიღებდა, სტრიქონსა და სტრიქონს შუა ოცნებას მიეცემოდა და წიგნიც მუხლებზე დაუვარდებოდა.
ენატრებოდა სადმე გამგზავრებულიყო ან კიდევ თავის მონასტერს დაჰბრუნებოდა. ამასთან, სურდა პარიზში ცხოვრება და იქ სიკვდილი.
შარლი კი თოვლსა და წვიმაში სასოფლო გზებზე დაწანწალებდა. იოლს მიდიოდა ტაფამწვარით, ფერმებში რომ სთავაზობდნენ. ოფლიან ლოგინებში ხელს უყოფდა, სისხლის გაღების დროს სახეს სისხლით ითხუპნიდა, სულთმობრძავთა ხროტინს უსმენდა, განავლებს ათვალიერებდა, ჭუჭყიან საცვლებში ხელს ურევდა; ხოლო ყოველ საღამოს შინ ანთებული ბუხარი, გაშლილი სუფრა, რბილი სავარძელი და კოხტად ჩაცმული, მომხიბლავი და მთლად ნორჩი ცოლი დახვდებოდა; გრძნობდა და არც იცოდა, საიდან სდიოდა ეს ნორჩი სურნელება. ან იქნებ ემას სხეული იყო, რომ მისსავე პერანგს ასე ამუშკებდა.
ქმარს ათასგვარი დელიკატესით ხიბლავდა; ხან შანდლებზე დასაფენ ქაღალდის ვარდებს სხვანაირად დაკეცავდა, ხან თავის კაბას ფურჩალს გამოუცვლიდა, ხანაც თვით უბრალო კერძს, მსახურს რომ წაეხდინა, არაჩვეულებრივ სახელს გამოუგონებდა და შარლიც დიდი სიამით მიირთმევდა. რუანელ ქალებს საათის ძეწკვზე ბრელოკების მთელი აკიდო დაუნახა; ბრელოკები თვითონაც იყიდა. ბუხრის თავის შესამკობად ორი დიდი ლარნაკი შეიძინა ლურჯი მინისა, ცოტა ხნის შემდეგ კი სპილოს ძვლის ნესესერი, მოოქრული სათითით. რამდენადაც შარლს ნაკლებ გაეგებოდა ყველა ამ მშვენებისა, იმდენადვე უნებურად იხიბლებოდა. ყოველივე ეს რაღაც მეტ სიამეს ანიჭებდა მის გრძნობებსა და ოჯახის სინაზეს. იგი, თითქოს ოქროს ქინქლიაო, ისე ავარაყებდა მისი ცხოვრების მთელ ვიწრო ბილიკს.
ჯანმრთელი იყო, ფერხორციანი, მტკიცე რეპუტაცია ჰქონდა, სოფლელებს

უყვარდათ, რადგან ამაყი არ იყო. ბავშვებთან ალერსიანი იყო, სამიკიტნოში არ შედიოდა და ამასთან, ზნეობრივი კაცის სახელი ჰქონდა გავარდნილი, განსაკუთრებით ეხერხებოდა კატარებისა და ფილტვების ავადობის მკურნალობა. რაკი უფრთხოდა, ბევრი ხალხი არ დავხოცოო, ამიტომ მხოლოდ დამამშვიდებელ წამლებს უწერდა, ზოგჯერ სასაქმებელს, ფეხის აბაზანებსა და წურბელას, მაგრამ არც დოსტაქრობას ერიდებოდა; სისხლს ისე უღებდა, ვით ცხენს, ხოლო კბილების ამოთხრის დროს ნამდვილი ჯოჯოხეთური ხელი ჰქონდა. დასასრულ, თავის პროფესიას რომ არ ჩამორჩენოდა, გამოწერილი ჰქონდა `რუშ მედიკალ~, ახალი სამკურნალო ჟურნალი, რომლის პროსპექტიც წინასწარ ჰქონდა მიღებული. ნასადილევს ოდნავ გადაავლებდა თვალს, მაგრამ თბილი ოთახი და საჭმლის მონელება თავისას შვრებოდა და ხუთიოდე წუთის შემდგომ ტკბილად ჩაეძინებოდა; იქვე ეძინა, მაგიდაზე, ნიკაპი ხელებზე ჰქონდა დაყრდნობილი, ხოლო ფაფარივით ჩამოყრილი თმა კი თითქმის ლამპის ფეხამდე ეფინებოდა. ემა მხრების აჩეჩვით უცქერდა. რატომ ისეთი ქმარი მაინც არ შეხვდა, მედგარი და შრომისმოყვარე, რომელიც მთელ ღამეებს წიგნის კითხვაში ატარებს, მაგრამ, სამაგიეროდ, ორმოცი წლისა, როცა რევატიზმის ასაკი დგება, ცუდად შეკერილ ფრაკზე მთელ გროვა ორდენებს ატარებს? სურდა, ბოვარის გვარი, რომელიც მისი გვარიც იყო, განთქმული გამხდარიყო, წიგნის მაღაზიების ვიტრინებზე გამოფენილი, ჟურნალ-გაზეთებში ნახსენები და მთელ საფრანგეთში ცნობილი ყოფილიყო, მაგრამ შარლი პატივმოყვარე სრულიადაც არ იყო! ერთმა ექიმმა ივეტოდან, რომელსაც კონსილიუმზე შეხვდა, ერთგვარი შეურაცხყოფა მიაყენა თვით ავადმყოფის ლოგინთან, ნათესავთა მთელი კრებულის წინაშე. როცა საღამოს შარლმა ეს ამბავი გაუმჟღავნა, ემა საშინლად აღშფოთდა მისი კოლეგის საქციელით. ამან შარლს გული აუჩუყა, თვალცრემლიანმა ცოლს შუბლზე აკოცა, ხოლო ემა კი სირცხვილით იწვოდა, სურდა ერთი კარგად მიეტყიპა იგი; ადგა, დერეფანში ფანჯარა გააღო და თავი ცივ ქარს მიუშვირა, რათა დამშვიდებულიყო.
_ რა საბრალო კაცია! რა საბრალო კაცია!
ჩუმად ამბობდა თავისთვის და ჩარბებს იკვნეტდა.
მისი საქციელი უფრო და უფრო აღიზიანებდა ემას. რამდენადაც ასაკში შედიოდა, იმდენადვე მეტი ტლანქი ჩვევანი უჩნდებოდა; დესერტის დროს ცარიელი ბოთლების საცობებს დანით ჩლიგნიდა; ნასადილევს კბილებს ენით იწმენდდა; წვნიანსაც ხრუპუნით ჭამდა; და რაკი სუქდებოდა, ისედაც წვრილი თვალები, ლოყების სისქის გამო, თითქოს კვინიხში უძვრებაო.
ზოგჯერ ემა საკუთარი ხელით ჩაუტენიდა ხოლმე ჟილეტში სათბურის გარეთ გამოშვერილ წითელ ქობას; ჰალსტუხს გაუსწორებდა; ძალით გამოსტაცებდა ხელიდან გახუნებულ თათმანებს სწორედ მაშინ, როცა წამოცმას დააპირებდა. ყოველივე ამას მისი გულისთვის კი არ შვრებოდა, როგორც შარლს ეგონა, არამედ თავისთვის, საკუთარი ეგოიზმისა და ნერვიული აღგზნების გამო. ხანდახან წაკითხულზე ჩამოუგდებდა სიტყვას, იქნებოდა ეს რომანის რომელიმე ადგილი, ახალი პიესა თუ მაღალი საზოგადოების ახალი ამბავი, ფელეტონში რომ იყო ხოლმე მოთავსებული, რადგან შარლი, რაც უნდა იყოს, მაინც მსმენელი იყო, რომელსაც

შეეძლო გაგონება და თქმულის დადასტურება. ხომ უმჟღავნებდა ხოლმე იგი თავის გულისნადებს თავის პირფარეშს! ემა მუგუზლებსა და საათის ქანქარებსაც გაესაუბრებოდა ხოლმე.
ამასთან, გულის სიღრმეში რაღაცას ელოდებოდა. ვით განწირული მეზღვაური, იგი სასოწარკვეთილ თვალს ავლებდა საკუთარ გაპარტახებულ ცხოვრებას და ბურუსიან სივრცეშო საიმედო თეთრ იალქანს ეძებდა. ემამ არ იცოდა, როგორი იქნებოდა ეს შემთხვევა, ეს იალქანი; რომელი ქარი მოუცურებდა მას ან რომელი ნაპირისაკენ წაიყვანდა; არც ის იცოდა, პატარა ნავი იქნებოდა თუ სამანძიანი ხომალდი, წუხილით დატვირთული თუ პირთამდე ნეტარებით ავსებული, მაგრამ ყოველ დილას, გაღვიძებისას, იმედი ჰქონდა, აი, დღეს გამოჩნდებაო, ყურს უგდებდა ყოველ ხმაურს, უნებურად წამოხტებოდა და უკვირდა, რომ ჯერ კიდევ არ გამოჩენილიყო; ხოლო საღამოს, მუდამ უფრო დაღვრემილი, ხვალინდელი დღის დადგომას ნატრობდა.
კვლავ გაზაფხულდა. პირველი სიცხეებისთანავე, როცა მსხლის ხეები აყვავდა, გულის ხუთვა იგრძნო.
ივლისის დადგომიდანვე თითებზე ითვლიდა, რამდენი კვირააო, ეგონა, მარკიზ დ,ანდერვილიე ალბათ კვლავ გამართავს ბალს ვობიესარშიო, მაგრამ სექტემბერი გავიდა და არც წერილი ყოფილა, არც დარბაზობა.
ამ იმედგაცრუების ნაღვლის შემდგომ გული უწინდებურად ცარიელი დარჩა და უფერული დღეებიც ერთმანეთს გადაება. და მისდევდა ერთნაირ, უთვალავ დღეთა ლარს, ასე უნაყოფოდ რომ გაჭიმულიყო! სხვა არსებათა ცხოვრება, რაგინდ უგემური იყოს, რაიმე მოსალოდნელობას მაინც შეიცავს. ერთი რამ თავგადასავალი დაუსრულებელ პერიპეტიებს იწვევს და ხედავენ, გარემოც იცვლება, ხოლო მისთვის სრულიად არაფერი ხდება, ღმერთმა, ალბათ, ასე ინება! მომავალი მისთვის ბნელით აღსავსე ტალანია, რომლის გასასვლელიც მტკიცედაა დახშული.
მუსიკას თავი გაანება. რისთვის დაუკრას?! ვინ მოუსმენს?! მას ხომ არასოდეს შეეძლება, ხავერდის მოკლესახელოიანი კაბით გამოწყობილმა, კონცერტზე, ერარის პიანინოს სპილოს ძვლის კლავიშებზე აათამაშოს თავისი მსუბუქი თითები და თავის გარშემო სიოს სისინივით იგრძნოს აღტაცებით გამოწვეული ჩურჩული, ამიტომაც საჭირო არაა ნოტების სწავლით თავის შეწუხება. აღარც თავის ნახატებისა და ნაქარგებისათვის უხლია ხელი. რისთვისღა? რისთვისღა? ქარგვა აბრაზებდა.
_ ყველაფერი წავიკითხე უკვე, _ ამბობდა თავისთვის.
იჯდა ბუხართან და ნაკვერჩხალზე მაშას ავარვარებდა ან წვიმას გასცქეროდა გარეთ. რა ნაღვლიანი იყო ხოლმე კვირაობით, როცა მწუხრის ზარს ჩამოჰკრავდნენ! რაღაც გაშტერებულის ყურადღებით უსმენდა გაბზარული ზარის რეკვას. მეზობლის სახლის სახურავზე ჩამავალი მზის სხივებში ეხვეოდა ზმორებით ზურგაზნექილი კატა. დიდ შარაზე ქარი მტვრის ფარდებს მიაქანებდა. ზოგჯერაც, სადღაც შორს, ძაღლი ყმუოდა. ზარი კი თანაბარი დროგამოშვებით ერთხმოვან რეკვას განაგრძობდა და მისი ჟღარუნი შორეულ მინდვრებში იკარგებოდა.
ამასობაში მლოცველნიც გამოვიდოდნენ: ქალები ხის გასანთლული ფეხსაცმლით, გლეხები ახალი ხალათებით, ხოლო მათ წინ _ ცალ ფეხზე მოხტუნავე თავშიშველი

ბავშვები. ყველანი თავიანთი სახლებისაკენ გაეშურებოდნენ, სამიკიტნოს წინ კი ხუთი თუ ექვსი მოქალაქე, მუდამ ერთი და იგივე, დაბინდებამდე ბუშონის თამაშში იყო გართული.

ზამთარი სუსხიანი იყო. ფანჯრის მინები დილაობით ყოველთვის გაყინული იყო ხოლმე და მათში გავლილი მუქი სინათლე ზოგჯერ მთელი დღის განმავლობაში არ იცვლებოდა. საღამოს ოთხი საათიდან საჭირო იყო ლამპრის ანთება. კარგ ამინდში ემა ბაღში ჩადიოდა. კომბოსტოს თავებზე ცვარს ვერცხლის არშიები ამოუქარგავს, ერთიდან მეორემდე გრძელი ბრწყინვალე ძაფით გაბმული. ფრინველების ხმა არ ისმის; თითქოს ყველაფერს მიუძინია; ხეხილი ჩალით არის შეფუთნული, ხოლო ვაზი უშველებელ ავადმყოფ გველსა ჰგავს, კედელზე ჩამოკიდებული, სადაც, თუ დააკვირდები, მრავალფეხები დაცოცავენ; ახალგაზრდა ნაძვებში, ღობის ახლოს, თაბაშირის ხუცესს, სამკუთხოვანი ქუდი რომ ახურავს და თავის ლოცვანს ჩასცქერის, მარჯვენა ფეხი მოვარდნია, სახეზედაც კი ყინვას თაბაშირი დაუფოროჯებია, თითქოს მუწუკები დაჰყრიაო.

მერე კვლავ შინ დაბრუნდებოდა, კარებს ჩაკეტავდა, ბუხარში ნაკვერცხალს გამოაფხიზლებდა და მცხუნვარებით მოთენთილს მოწყენილობა უფრო მეტი სიმძიმით დააწვებოდა თავს. კარგი იქნებოდა, სამზარეულოში ჩასულიყო და მსახურს გამოლაპარაკებოდა, მაგრამ რიდი აკავებდა.

ყოველდღე, ერთსა და იმავე დროს, სოფლის მასწავლებელი, შავი აბრეშუმის ჩაჩით, თავისი სახლის დარაბებს აღებდა, სოფლის მეველე კი, ხალათზე რომ ხმალი ეკიდა, ჩვეულებრივი დინჯი ნაბიჯით ჩაივლიდა. დილითა და საღამოთი ფოსტის ცხენები, სამ-სამი ერთად, ქუჩას გადაჭრიდნენ ტბაზე წყლის დასალევად. დროდადრო რომელიმე სამიკიტნოს კარი გაღებისას პატარა ზარს ააწკარუნებდა, ხოლო თუ ქარი იყო, მაშინ თითბრის იმ პატარა ტაშტების ჩხაკუნიც ისმოდა, სადალაქოს კარზე რომ აბრის მაგიერ იყო ჩამოკიდებული. სადალაქოს სხვა მოკაზმულობაც ჰქონდა: მოდების ძველი გრავიურა, შიგნიდან რომ ფანჯრის მინაზე იყო აკრული, და სანთლის ბიუსტი ქალისა, რომელსაც ყვითელი ფერის თმა ჰქონდა. ისიც, დალაქიც ჩიოდა მუშაობის სიმცირეს, თავის დაღუპულ მომავალს; ნატრობდა სადალაქოს გახსნას რომელიმე დიდ ქალაქში, მაგალითად, რუანში, ნავსადგურში, თეატრის ახლოს; მთელი დღე მერიასა და ეკლესიას შორის დასეირნობდა მოწყენილი და მუშტარს ელოდებოდა. როდესაც კი მადამ ბოვარი გაიხედავდა, მუდამ იქ ხედავდა, ვით თავის პოსტზე მდგომ გუშაგს, ყურზე ჩამოზიდული ბერძნული ფესითა და ლასტინგის პიჯაკით.

ზოგჯერაც, ნაშუადღევს, დარბაზის ფანჯრებთან ვინმე გამოჩნდებოდა, მზით დამწვარი, შავქილვაშებიანი, რომელიც ნელა და ფართოდ გაიღიმებდა თეთრი კბილების ჩენით. იმწამსვე ვალსი დაიწყებოდა და ორგანის თავზე, პაწია სალონში, თითისტოლა მოცეკვავენი, ვარდისფერთავსაკრავიანი ქალები, ჟაკეტიანი ტიროლელები, შავსამოსიანი მაიმუნები, მოკლეშარვლიანი ვაჟები დაიწყებდნენ დაუსრულებელ ტრიალს სავრძლების, კანაპეებისა და დაკიდებული ლამპრის გარშემო და მათი აჩრდილები მეორდებოდა სარკის ნამსხვრევებში, მოოქრულ ქაღალდში რომ იყო ჩასმული. კაცი ორგანის სახელურს ატრიალებდა და თანაც

მარჯვნით, მარცხნით და ფანჯრებისაკენ იცქირებოდა. დროდადრო ქუჩის ბოძს გრძლად მიატყეპებდა ჭვარტლისფერ ნაფურთხსა და მუხლზე თავის საკრავს აიქარებდა, რომლის ხმელი ტყავიც მხარს უღლიდა. და კოლოფის ვარდისფერი ტაფტის პაწია ფარდიდან, სპილენძის მოხარატებული ფირფიტით რომ იყო დამაგრებული, ზუზუნით ისმოდა მუსიკის ხმები, ხან ნაღვლიანი და ნელი, ხანაც მხიარული და აჩქარებული. ეს იყო ისეთი არიები, რომლებსაც ბევრგან უკრავენ, თეატრებში, სალონებში, რომელთა ხმაზედაც ცეკვავენ ჭაღებით გაბრდღვიალებულ დარბაზში; ეს იყო მაღალი საზოგადოების გამოხმობა ემას ყურამდე მოღწეული. დაუსრულებელი სარაბანდები რიალებდა მის თავში და, ვით ბაიადერი მოხატულ ნოხზე, ფიქრი მისი გასდევდა ამ ხმებს, ოცნებიდან ოცნებაზე, წუხილიდან წუხილზე ქანაობდა. დამკვრელი თავის ქუდში მოაგროვებდა მოწყალებას, კოლოფს ლურჯ შალის ძველ საბანს დააფარებდა, ზურგზე მოიკიდებდა და მძიმე ნაბიჯით გაუდგებოდა თავის გზას. ემა თვალს გაადევნებდა.
მაგრამ ყველაზე უფრო აუტანელი მისთვის იჯრობის საათი იყო იმ პატარა სასადილოში, პირველ სართულზე, სადაც ღუმელი ხრჩოლავდა, კარი ჭრიალებდა, კედლები ნესტიანი, ხოლო იატაკი სველი იყო, თითქოს ცხოვრების მთელი სიმწარე ხონჩით მიურთმევიათო; მოხარშული ხორცის ოხშივრის დანახვაზე მისი სულის სიღრმიდან ზიზღის ბოლქვები დაიძრებოდა. შარლი ზანტად მიირთმევდა, ემა კი თხილს აკნატუნებდა, ან უკეთ, იდაყვს დაყრდნობილი, გასანთლულ სუფრაზე დანის წვეროთი გასართობად ხაზვას შეუდგებოდა.
ოჯახობას ახლა სრულიად გაანება თავი და როცა ბოვარის დედა დიდმარხვაში რამდენიმე დღით ესტუმრა ტოსტს, ამ ცვლილებით მეტად გაკვირვებული დარჩა. ემა, რომელიც ოდესმე ასე მზრუნველი და ჭირვეული იყო ჩაცმა-დახურვაში, ახლა მთელი დღეების განმავლობაში ჩაუცმელი დაიარებოდა, ბამბის ნაცრისფერ წინდებს ატარებდა, სახლს შანდლით ინათებდა, განუწყვეტლივ იმეორებდა: რადგან მდიდრები არა ვართ, მომჭირნედ უნდა ვიცხოვროთო და თანაც დაუმატებდა, მეტად კმაყოფილი, ძალზე ბედნიერი ვარ, ტოსტში ცხოვრება ძლიერ მომწონსო და სხვა ასეთები. ამაზე დედამთილი ხმას არ იღებდა. გარდა ამისა, ემას უკვე აღარ ჰქონდა სურვილი მის რჩევას მიჰყოლოდა. ერთხელ ბოვარის დედამ სიტყვა იმაზე ჩამოაგდო, პატრონები ვალდებულნი არიან, თვალყური ადევნონ თავიანთ მსახურთა კეთილმორწმუნეობასო, რაზედაც ემამ ისეთი ბღვერითა და ცივი ღიმილით უპასუხა, რომ დედაბერს ამაზე კვლავ კრინტი აღარ დაუძრავს.
ემა აბეზარი და ჭირვეული შეიქნა. თავისთვის განსაკუთრებულ საჭმელებს შეუკვეთავდა, ხოლო იჯრობისას პირს ზედაც არ დააკარებდა, ერთ დღეს რომ მხოლოდ შუმი რძით იკვებებოდა, მეორე დღეს მარტო ჩაის სვამდა დაუსრულებლად, ხშირად გამუდმებით შინ იჯდა, მსუბუქ ტანისამოსს ჩაიცვამდა. ზოგჯერ რომ მსახურს გვარიანად გაჯორავდა, მერე საჩუქრებით აავსებდა და მეზობლებისას გასართობად გაუშვებდა; ერთ მშვენიერ დღეს მთელ ვერცხლის ფულს, რაც კი ქისაში მოეპოვებოდა, სულ მათხოვრებს უწყალობებდა, თუმცა შემბრალე არ იყო, არც სხვისი გაჭირვების ადვილი გამზიარებელი, როგორც გლეხობიდან წარმომდგართა უმეტესობა, რომელსაც გულში რაღაც უძევს მამა-პაპათა დაკოჟრებული ხელების

სისასტიკისა.
თებერვლის ბოლო რიცხვებში პაპა რუომ, თავისი განკურნების მოსაგონარად, ერთი საუცხოო დედალი ინდაური მიჰგვარა სიძეს და სამ დღეს მასთან სტუმრად იყო. რაკი შარლი ავადმყოფებს დასტრიალებდა, მოხუცმა იმდენი თამბაქო სწია, ბუხარი ნაფურთხით ისე მოჩითა, თანაც იმდენი ილაყბა თავისი მეურნეობის, ხბოების, ძროხების, ფრინველებისა და მუნიციპალური საბჭოს შესახებ, რომ როცა წავიდა, ემამ ისეთი კმაყოფილებით მიაკეტა კარი, თვითონვე გაუკვირდა. თუმცა ახლა იგი როდიღა მალავდა თავის ზიზღს საგნებისა და ადამიანებისადმი; ზოგჯერ მეტად უცნაურ აზრებს გამოთქვამდა ხოლმე: ამაგებდა იმას, რასაც აქებდნენ და, პირიქით, ქებით იხსენიებდა მწიკვლიანსა და უზნეოს, რაც ქმარს ერთობ აცვიფრებდა. ნუთუ ეს არარაობა მუდამ ასე გაგრძელდებოდა? ნუთუ ამას ვერასოდეს დააღწევდა თავს? განა იგი იმათზე ნაკლებია, ვინც ბედნიერად ცხოვრობს?! ვობიესარში ნახა ისეთი ჰერცოგინიები, რომელნიც მასზე უკეთესი არც ტანადობით იყვნენ და არც მოქცევით; ამიტომ ასეთ უსამართლობას ღმერთს აყვედრიდა, ტირილით კედლებს თავს ახლდა. შურდა იმათი ბედი, ვინც მღელვარე ცხოვრებას ატარებდა, ვინც ნიღაბაფარებული მთელი ღამეების განმავლობაში თავდავიწყებით ეძლეოდა იმ საძრახის ტკბობას, რომელიც მისთვის უცნობი იყო და რომელსაც გიჟური სიამე უნდა მიენიჭებინა.
იგი ფერმკრთალი ხდებოდა, გულის ფრიალი სჩემდებოდა. შარლმა ვალერიანის წვეთები და ქაფურის აბაზანები გამოუწერა, მაგრამ დახმარების ყოველი ცდა უფრო და უფრო აღიზიანებდა.
ზოგჯერ, ვით სიცხიანი, დაუსრულებლად ლაპარაკობდა, ხოლო შემდეგ უეცრად გარინდდებოდა, არც ხმას იღებდა, არც იძვროდა. მისი გამომფხიზლებელი მაშინ ოდეკოლონი იყო, მთელი ერთი ფლაკონი უნდა დაესხა მკლავებზე. რაკი განუწყვეტლად ტოსტში ცხოვრებას უჩიოდა, შარლს ეგონა, მისი ავადმყოფობის მიზეზი რაღაც ადგილობრივი პრობლემები უნდა იყოსო, და სერიოზულად ფიქრობდა სხვაგან გადასვლას.
შემდეგ ემამ ძმრის სმა დაიწყო, დამამჭლევებსო; მშრალი ხველება დააწყებინა და მადაც სრულიად დაეკარგა.
როგორ უმძიმდა შარლს ტოსტის მიტოვება მის შემდგომ, რაც ოთხი წელიწადი უკვე გაატარა იქ და მისი მდგომარეობაც ის იყო მტკიცდებოდა, მაგრამ მეტი გზა არ იყო! რუანს წაიყვანა, რათა თავისი ძველი პროფესორისათვის ეჩვენებინა. ნერვების ავადობა აღმოუჩნდა: საჭირო იყო ჰავის გამოცვლა.
შარლი აქეთ-იქით ეცა, შეიტყო, რომ ნევშატელის ოლქში არის ერთ-ერთი პატარა დაბა _ იონვილ- ლ,'აბეი, რომლის ექიმსაც, ერთ პოლონელ ემიგრანტს, ადგილი გაეთავისუფლებინა. შარლმა იქაურ მეაფთიაქეს მისწერა, რათა შეეტყობინებინა მოსახლეობის რაოდენობა, რა მანძილით იყო დაშორებული ყველაზე უფრო ახლო საექიმო პუნქტი, რა შემოსავალი ჰქონდა წინანდელ ექიმსა და სხვა. რაკი პასუხი დამაკმაყოფილებელი გამოდგა, გადაწყვიტა, გაზაფხულზე უთუოდ გადასულიყო, უკეთუ ემას ჯანმრთელობა არ გაუმჯობესდებოდა.
ერთხელ, როცა ემა გადასვლის მოლოდინში კარადას ალაგებდა, ხელში რაღაც

ეჩხვლიტა; თურმე ქორწინების თაიგულის მავთული იყო. ფორთოხლის ყვავილთა კოკრები მტვერს დაეყვითლებინა, ვერცხლისარშიან სატინის ლენტებს ნაპირები დასჩეჩვოდა. აიღო და ბუხარში შეაგდო. თაიგული ჩალასავით აბრიალდა. შემდეგ წითელი ბუჩქივით აიბურცა ნაცარში და ნელინელ დაიფერფლა. ემა დააცქერდა. მუყაო სკდებოდა და ტკაცუნობდა, მავთული იგრიხებოდა, ვარაყი ლხვებოდა; ყვავილთა ქაღალდის ფურცლები, დამანჭული და მთრთოლარე, ვით შავი პეპლები, თუჯის ფირფიტას შეფრთხიალებდნენ და საკვამურისაკენ მიფრინავდნენ. მარტში, როცა ტოსტიდან წავიდნენ, მადამ ბოვარი ფეხმძიმე იყო.

ნაწილი მეორე

I

იონვილ-ლ,'აბეი (ასე დაურქმევიათ კაპუცინების სააბატოს გამო, რომლის ნანგრევებიც კი აღარ დარჩენილა) ერთი პატარა დაბაა რუანიდან რვა ლიეს მანძილზე, აბევილსა და ბოვეს შორის; იგი ჭალაში მდებარეობს, რომელსაც რწყავს რიელი, პატარა მდინარე, ანდელს რომ ერთვის; ეს პატარა მდინარე შესართავთან სამ წისქვილს აბრუნებს, შიგ კალმახი იცის, ბავშვები რომ კვირაობით გასართობად ანკესით იჭერენ.

ლაბუასიერის დიდ გზას უნდა გადაუხვიო, მიჰყვე ვაკე ზეგანსა და ლეს დაღმართს დაეკიდო, საიდანაც მთელი ჭალა მოჩანს. მდინარე, რომელიც ჭალაში დის, ორ სხვადასხვა სახის მკაფიო ნაწილად ჰყოფს მას: მთელი მარცხენა ნაპირი მინდვრებს უკავია, მარჯვენა კი _ სახნავს. მინდორი მოქცეულია დაბალ გორაკებს შუა, რომელთა გადაღმაც იგი ბრეს საძოვრებს უერთდება; აღმოსავლეთის მხრით კი ეს ვაკე ოდნავ მაღლდება, განიერდება და, სანამდეც თვალი მიაღწევს, სულ ხორბლის ქერა ყანებითაა დაფენილი. ბალახოვან კალაპოტში მოქცეული მდინარე თავისი თეთრი ზოლით ერთმანეთს აშორებს მინდვრებისა და ხნულების მწვანეს, ასე რომ, მთელი ეს კუთხე ვეება გაშლილ წამოსასხამსა ჰგავს, რომელსაც ვერცხლმკედით მოქარგული მწვანე ხავერდის საყელო ამშვენებს.

ჰორიზონტზე, როცა უახლოვდები, თვალწინ არგელის მუხნარი და სენ-ჟანის მთების ფერდობი იშლება, თავიდან ბოლომდე რომ წითელი, უსწორმასწორო ხაზებითაა დაღარული, _ ეს წვიმების კვალია, ხოლო ის აგურისფერი კი, მთის სირუხე რომ წმინდა ძაფივით დაუქსელავს, რკინოვანი წყაროების ნამუშევარია, იმ მიდამოებში რომ უხვად გადმოსჩქეფს.

ეს არის ნორმანდიის, პიკარდიისა და ილ-დე-ფრანსის შესართავი, ნარევი კუთხე, სადაც ენას თავისებური კილო აკლია, პეიზაჟს კი _ დამახასიათებელი იერი. აქ აკეთებენ მთელ ოლქში ყველაზე უცუდეს ნევშატელურ ყველს, ხოლო მეორე მხრივ, მეურნეობა აქ დიდ ხარჯს მოითხოვს, რადგანაც საჭიროა დიდძალი სასუქი ქვიშიანი და რიყიანი ნიადაგის გასანოყიერებლად.

1835 წლამდე იონვილს ხეირიანი გზა არ ჰქონდა, მაგრამ დაახლოებით ამ ხანებში გაიყვანეს სასოფლო შარა, აბევილის გზას რომ ამიენისას უერთებს, და ზოგჯერაც ამ გზით სარგებლობენ რუანიდან ფლანდრიაში მიმავალი ურმები. მიუხედავად მიმოსვლისა და აღებმიცემობის ამ ახალი საშუალებისა, იონვილ-ლ,აბეი მაინც

ჩამორჩენილია. იმის მაგიერ, რომ მემინდვრეობა გააუმჯობესოს, მოსახლეობა დაჟინებით მისდევს ბალახის თესვას, თუმცა იგი ხელსაყრელი არ არის და უქნარა დაბაც ნოყიერ ჭალას პირს არიდებს და მდინარის ნაპირებისაკენ მიიწევს. შორიდან რომ შეხედო, იგი მთლად მდინარის პირზეა გაწოლილი, ვით დასარწყულებლად მირეკილი ნახირი.

მაღლობის ძირას, ხიდს გაღმა, იწყება ახალგაზრდა ვერხვებით ნაპირებშემორაგული გზატკეცილი, რომელიც პირდაპირ დაბაში შედის. ეზოები ცოცხალი ღობითაა შეკავებული და სავსეა სხვადასხვა ნამშრალით, ფარდულებით, მარნებით, საწნეხლებით, რომლებიც დაჩრდილულია ხეებით, გარშემო რომ ზედ კიბეები, სარები და ცელები მიუყუდებიათ. ისლის სახურავები, ვით თვალებზე ჩამოფხატული ფაფახი, თითქმის მესამედზე ფარავს დაბალ ფანჯრებს, რომელთა სქელი, გამოზნექილი მინებიც ბოთლის ძროებივითაა ბუშტუკებით მოჩითული. კირით შეფეთქილ კედელთა გასწვრივ, რომლებშიც გადაჯვარედინებული შავი კოჭებია დატანებული, აქა-იქ მსხლის მჭლე ხეები ხარობს; ქვედა სართულში კარებს სატრიალო ბარიერი აქვს, რათა ოთახი დაცულ იქნეს წიწილებისაგან, სიდრში დამბალი პურის ფინჩხების საკენკად რომ სახლებს ეტანებიან; ცოტა იქით ეზოები ვიწროვდება. მოსახლეობა უფრო შეჯგუფებულია, ცოცხალი ღობეები აღარ ჩანს; ერთ ფანჯარასთან ჯოხზე წამოგებული გვიმრის კონა ირხევა; აქ სამჭედლოა, იქით კი _ ურმის სახელოსნო, სადაც ორი თუ სამი ახალი ურემია ქუჩაში გახიდული. შემდეგ, ხეებში მოჩანს ერთი თეთრი სახლი, წინ მრგვალი მდელო, მდელოს ამურის ქანდაკება ამშვენებს, ტუჩზე რომ თითი მიუდვია; წინ, კარის ორივე მხარეს, თუჯის თითო ლარნაკია; კარზე ლითონისგერბიანი ფირფიტები ბრწყინავს; ეს ნოტარიუსის სახლია, და ულამაზესიც მთელ ამ მხარეში.

ეკლესია ქუჩის მეორე მხარეზეა, ოციოდე ნაბიჯს იქით, მოედნის ახლოს, მის გარშემო პატარა, დაბალი ყორით შემოზღუდული სასაფლაო ისე გაჭედილია საფლავებით, რომ მიწაში პირამდე დაფლული ძველი ქვები ერთ მთლიან ქვის იატაკს ქმნის, სადაც ბალახს თავისთავად გამოუყვანია სწორი და მწვანე ოთხკუთხედები. ეკლესია შარლ X მეფობის უკანასკნელ წლებში იქნა განახლებული. ხის გუმბათი ლპობაში შესულა და აქა-იქ, ლურჯ ცაზე შავი ნახვრეტები ჩანს. კარიბჭის თავზე, სადაც ორგანი უნდა იდგეს, ქორია მამაკაცებისათვის, ხვეული კიბით, ფეხქვეშ რომ ჭრაჭუნებს. დღის სინათლე, უფერული მინებიდან რომ შემოდის, მწკრივებად განლაგებულ სკამებს ალმაცერად ანათებს; აქა-იქ სკამების ზურგი ჭილოფითაა გამოქსოვილი, რომელზედაც მიკრულია მსხვილი ასოებით წანაწერი: `ბ. მავანის სკამი~. უფრო მოშორებით, იქ, სადაც გასასვლელი ვიწროვდება, სააღსარებოს პირდაპირ, ღვთისმშობლის ქანდაკებაა სატინისკაბიანი, თავზე ვერცხლის ვარსკვლავებით მოქარგული ლეჩაქი ჰხურავს, ხოლო ლოყები სანდვიჩის კუნძულის კერპივით აქვს შეწითლებული; და ბოლოს, პერსპექტივას ზღუდავს შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ შეწირული წმინდა ოჯახის ხატი, საკურთხევლის ზემოთ რომ ოთხ შანდალს შუა აღმართულა. ფიჭვის ხისგან ნაკეთები კლიროსი კი შეუღებავი დარჩენილა. მარტო ბაზარს, ესე იგი კრამიტიან სახურავს, ოციოდე ბოძზე რომ არის დაყრდნობილი, იონვილის დიდი მოედნის თითქმის ნახევარი უჭირავს. მერია,

რომელიც პარიზელი ხუროთმოძღვრის ნახაზების მიხედვითაა ნაგები, ბერძნული ტაძრისებური შენობაა და მეაფთიაქის სახლთან ერთად კუთხეს ქმნის. ქვემო სართულს სამი იონიური სტილის სვეტი ამშვენებს, ზემოს კი _ მრგვალთავიანი ტალანი, შენობის გუმბათზე გალური მამალია, რომელსაც ცალ ფეხში ქარტია უჭირავს, მეორეში კი _ სასწორ-სამართალი.
მაგრამ რაც ყველაზე უფრო თვალს იტაცებს, ესაა ბატონ ჰომეს აფთიაქი სასტუმრო `ოქროს ლომის~ პირდაპირ! განსაკუთრებით საღამოს, როცა აფთიაქის კანდელი ანთებულია და მინის ორი ბუშტი, წითელი და მწვანე, წინამოს რომ ამშვენებს, მიწაზე შორს ისვრის ფერადოვან შუქს. მაშინ ამ სინათლეში, თითქოს ბენგალის ჩირაღდანშია გავლებულიო, ოდნავ მოჩანს აჩრდილი მეაფთიაქისა, თავის მაღალ საწერ მაგიდას რომ დაჰყრდნობია. მისი სახლი თავიდან ბოლომდე აჭრელებულია ინგლისური შრიფტის, რონდოს თუ ნაბეჭდი ასოების პლაკატებით; `ვიშის, ზელცის, ბარეჟის წყალი, სასაქმებელი, რასპაილის აბები, არაბული რაჰათი, დარსეს კვერები, რენიოს მალამო, სახვევი, აბაზანები, მარგებელი შოკოლადი და სხვ.~ აბრას აწერია: `ჰომე, მეაფთიაქე~. შემდეგ, თვითონ აფთიაქის სიღრმეში, დიდი სასწორის უკან, ზედ დახლზე რომ არის დამაგრებული, დამინული კარის ერთ ნახევარს აწერია: `ლაბორატორია~, მეორეზე კი, დაახლოებით შუა ადგილას, ოქროს ასოებით შავ არეზე ერთხელ კიდევ მეორდება `ჰომე~.
ამას გარდა, სანახავი არა არის რა იონვილში. ქუჩა (ერთადერთი), რომელიც თოფის სასროლზე გრძელდება და გაშენებულია ზედ რამდენიმე დუქანი, გზის მოსახვევში ერთბაშად თავდება. იგი რომ მხარმარჯვნივ დატოვო და სენ-ჟანის ბორცვს შემოუარო, სულ მალე სასაფლაოს მიადგები.
ხოლერობის დროს მის გასაფართოებლად გალავნის ერთი ნაწილი დაანგრიეს და მეზობლადაც სამი აკრი მიწა იყიდეს, მაგრამ ეს ახალი ნაწილი თითქმის გამოუყენებელია, ხოლო საფლავები კი ძველებურად კვლავ კართანაა შეჯგუფებული. სასაფლაოს მცველმა, რომელიც ამავე დროს მესაფლავეცაა და მნათეც (მკვდრებისგან რომ ამრიგად ორმაგ ხეირს ნახულობს), ცარიელი მიწით ისარგებლა და იქ კარტოფილი დათესა. გარნა წლითიწლობით მისი მცირე ნაკვეთი ვიწროვდება და როცა რაიმე ეპიდემია ჩნდება, არ იცის, გაიხაროს მომეტებული სიკვდილიანობისა გამო თუ იწუხოს.
_ თქვენ მკვდრებით იკვებებით, ლესტიბუდუა! _ უთხრა ერთხელ ბატონმა მღვდელმა.
ამ შავბნელმა სიტყვამ იგი ჩააფიქრა და რამდენიმე ხნით კიდეც შეაყენა, მაგრამ დღეს კვლავ განაგრძობს თავისი ტუბერკულების მოვლას და დამაჯერებლადაც ამტკიცებს, თითქოს მცენარე თავისთავად ამოდიოდეს.
იმ ამბების შემდგომ, რომლებიც აქ იქნება მოთხრობილი, იონვილში არავითარი საგულისხმო ცვლილება არ მომხდარა. რკინის სამფეროვანი დროშა კვლავინდებურად ტრიალებს სამრეკლოზე; საწვრილმანო სავაჭრო ისევ აფრიალებს ქარში ორ ნაჭერს; ჩანასახები და თეთრი აბედის კონები თანდათან ლპება მღვრიე სპირტში, ხოლო სამიკიტნოს ჭიშკრის თავზე მოვარაყებული ბებერი ლომი, წვიმებს რომ ძალზე გაუხუნებია, ძველებურად უჩვენებს გამვლელთ თავის პუდელივით

ხუჭუჭა ბალანს.
იმ საღამოს, როცა ცოლ-ქმარი ბოვარი იონვილს უნდა მისულიყო, სამიკიტნოს პატრონი ქვრივი მადამ ლეფრანსუა დიდ გაწამაწიაში იყო, სულ ოფლში იწურებოდა. დაბაში ბაზრობის წინადღე იყო. ხორცი წინდაწინ უნდა დაჭრილიყო. ქათმები დაფცქვნილიყო, სუპი და ყავაც მომზადებულიყო. გარდა ამისა, გასაკეთებელი იყო პანსიონერების იჯრაც, ექიმის, მისი ცოლისა და მსახურის ვახშამიც. საბილიარდოში სიცილ-ხარხარი ისმოდა; პატარა სასადილოში სამი მეწისქვილე არაყს ითხოვდა; ცეცხლი გიზგიზებდა, მუგუზალი ტკაცუნობდა, სამზარეულოს გრძელ მაგიდაზე კი, ცხვრის ხორცის უმ ნაჭერთა შორის, გორებად დამდგარიყო ერთმანეთზე შედგმული თეფშები, რომლებიც იმ ფიცრის რყევაზე ირხეოდა, სადაც მჟაუნას სისნიდნენ. ეზოში ისმოდა ტკარცალი შინაურ ფრინველთა, მსახური რომ დასაკლავად დასდევდა. ერთი კაცი, მწვანე ტყავის ფოსტლებში ფეხწაყრილი, ოდნავ ჩოფურა და ხავერდისჩაჩიანი, რასაც ოქრომკედის ფოჩი ამშვენებდა, ბუხარზე ზურგს იფიცხებდა. მისი სახე მხოლოდ თვითკმაყოფილებას გამოხატავდა და ცხოვრებასაც თითქმის ისეთი დამშვიდებული უცქერდა, როგორც ის იადონი, მის თავს ზემოთ რომ ტირიფის წნულის გალიაში მჯდომი ეკიდა: ეს კაცი მეაფთიაქე იყო.
_ არტემიზ, _ იძახდა სამიკიტნოს პატრონი ქალი, _ ფიჩხი დაამტვრიე, სურები აავსე, არაყი მოიტა, აბა, ჩქარა! ის მაინც ვიცოდე, დესერტად რა მივართვა სტუმრებს, რომლებსაც შენ ელოდები! ღმერთო მოწყალეო! მეურმეებმა ისევ ატეხეს ღრიანცელი საბილიარდოში! მათი ურემიც შიგ ჭიშკარშია გახიდული! `მერცხალმა~ შესაძლოა, სულ დალეწოს იგი შემოსვლისას! იპოლიტს დაუძახე, სადმე სხვაგან დააყენოს!.. გაგონილა, ბატონო ჰომე, დილიდან მოკიდებული, მგონი, თხუთმეტი ხელი ითამაშეს და რვა დოქი სიდრი დალიეს!.. ვიცი, ბილიარდის საპირეს დამიხევენ, _ განაგრძობდა იგი და შორიდან გასცქეროდა მათ ქაფქირით ხელში.
_ დიდი არა მოხდება რა, _ მიუგო ბატონმა ჰომემ, _ ახალს იყიდი.
_ ახალი ბილიარდი! _ წამოიძახა ქვრივმა.
_ ეგ ხომ სულ აღარ ვარგა, მადამ ლეფრანსუა; ვიმეორებ, საკუთარ თავს აყენებთ-მეთქი ზარალს! დიდ ზარალს აყენებთ! მერმე კიდევ, ახლანდელ მოთამაშეებს ვიწრო ლუზები და მძიმე კიები მოსწონთ. ბილს უკვე აღარ თამაშობენ: მთლად გამოიცვალა ყველაფერი! დროს უნდა მისდიო!@ აბა, ერთი ტელიეს შეხე... დიასახლისი ბრაზით მთლად წამოჭარხლდა. მეაფთიაქემ დაურთო:
_ რაც გინდა თქვი, და მისი ბილიარდი უფრო კოხტაა; ვისმე რომ ფიქრად მოუვიდეს და პატრიოტული თამაში გამართოს პოლონეთის ან წყალდიდობით დაზარალებული ლიონის სასარგებლოდ...
_ ჩვენ იმისთანა კოტრების როდი გვეშინია, როგორიც შენი ტელიე ბრძანდება! _ გააწყვეტინა დიასახლისმა და მხრები აიჩეჩა, _ მოიცა, მოიცა, ბატონო ჰომე, სანამ `ოქროს ლომი~ ცოცხალია, მუშტარიც არ დაგვაკლდება. ქვაცა გვაქვს და კაკალიც! აი, ნახავ, რომ ერთ მშვენიერ დილას `ფრანგული კაფე~ დალუქული იქნეს და მის დარბაზებზედაც ლამაზი განცხადება იქნეს გაკრული! ბილიარდი გამოვცვალო, _ განაგრძობდა იგი თავისთვის ლაპარაკს, _ ის ბილიარდი, რომელზედაც ასე მოხდენილად მიწყვია ხოლმე სარეცხი და რომელზედაც ნადირობისას ექვსი კაცი

დამიწვენია ერთად!.. ეს ზანტი ჰივერიც რომ იგვიანებს!
_ მის მოსვლას გინდათ ალოდინოთ თქვენი პანსიონერები და მანამდე არაფერი აჭამოთ? _ ჰკითხა მეაფთიაქემ.
_ ვალოდინო? ბატონი ბინე? დაჰკრავს თუ არა ექვსი საათი, იგიც შემოდგამს ფეხს, მისებრ წესიერი ქვეყანას არ მოსჩვენებია. მისთვის აუცილებლად მუდამ უნდა იქნეს ადგილი პატარა სასადილოში! თავს მოიკლავს და სხვა ოთახში არ დაჯდება! მერე რა აზიზი მჭამელია! ან სიდრს როგორ აჭაშნიკებს! აბა ბატონ ლეონს კი არა ჰგავს; იგი ზოგჯერ შვიდ საათზე მოდის და რვის ნახევარზედაც. არც კი უყურებს, რას აჭმევენ, რა მშვენიერი ყმაწვილია! ერთ მაღალ სიტყვას არ დასძრავს.
_ ხომ იცით, დიდი განსხვავებაა კარგად აღზრდილ ადამიანსა და კარაბინერად ნამყოფს, გადასახადთა ამკრეფს შორის.
ექვსი საათი დაჰკრა, შემოვიდა ბინე.
გამხდარ სხეულზე ლურჯი სერთუკი ისე ადგა, თითქოს ჰკიდიაო; თავს ტყავის კასკეტი ეხურა, მისი ყურთასაფარველი კეფაზე ზონრით ჰქონდა შეკრული, წინაფრა აწეული იყო და იქიდან მელოტი შუბლი უჩანდა, ჩაჩქნის ტარებას რომ ზედ ნაჭყლეტი კვალი დაეტოვებინა. შავი მაუდის ჟილეტს ატარებდა, ნაქსოვ ჰალსტუხსა და რუხ შარვალს, წაღები მუდამ კარგად ნაწმენდი ეცვა, რომელთაც ცერების ამონაბურცი სიმეტრიულად აჩნდა. ერთი ბეწვიც კი არ სცილდებოდა მისი ქერა წვერის მოხაზულობას, რომელიც ყვავილთა კვალის ბორდიურივით მოსდებოდა მის მოგრძო, უფერულ სახეს; თვალები წვრილი ჰქონდა, ცხვირი _ კეხიანი. ბანქოს ყოველგვარ თამაშში ძლიერს, კარგ მონადირესა და კარგი ხელის მქონეს შინ სახარატო დაზგა ჰქონდა და ხელსახოცების საჭერი რგოლების კეთებით თავს ირთობდა; მთელი სახლი სავსე იყო ამ რგოლებით, რომელთა გამოხარატებაშიც ხელოვანის გულმოდგინებასა და ბურჟუას ეგოისტურ ჟინს იჩენდა.
იგი პატარა სასადილოსკენ გაემართა, მაგრამ საჭირო იყო ჯერ ის სამი მეწისქვილე გაეყვანათ იქიდან; მთელი იმ ხნის განმავლობაში, სანამ სუფრას გაუშლიდნენ, ბინე უხმოდ იდგა თავის ადგილას, ღუმლის წინ; შემდეგ მიბრუნდა, კარი მიხურა და, ჩვეულებისამებრ, კასკეტი მოიხადა.
_ ეგ ქათინაურებით ენას არ გაიცვეთს, ნუ გეშინია! _ თქვა მეაფთიაქემ, როცა იგი და დიასახლისი კვლავ მარტონი დარჩნენ.
_ ამაზე უფრო მოლაპარაკე არასოდეს ყოფილა, _ მიუგო დიასახლისმა, _ გასულ კვირას ფართლის ორი ვაჭარი გვეწვია, ოხუნჯი, მხიარული ბიჭები იყვნენ; მთელი საღამო სულ ანეკდოტებს მიამბობდნენ, სიცილით კინაღამ მოვკვდი: ეგ კი თევზივით იყო გალუგებული, ერთი კრინტიც არ დაუძრავს.
_ დიახ, _ მიუგო მეაფთიაქემ, _ არც ოცნების უნარი აქვს, არც ოხუნჯობისა, არც არაფერი ისეთი, რაც მაღალი საზოგადოების კაცს ახასიათებს!
_ თუმცა, ამბობენ, ნიჭი კი არ აკლიაო, _ შეუბრუნა სიტყვა დიასახლისმა.
_ ნიჭი? _ მიახალა ბატონმა ჰომემ, _ მას? ნიჭი? თავის ხელობაში შესაძლებელია, _ ცოტა დამშვიდებით დაუმატა და კვლავ დაიწყო, _ ვთქვათ, დიდი ვაჭარი, იურისკონსულტი, ექიმი თუ მეაფთიაქე ისე იყოს თავის საქმეებში გართული, რომ უცნაური და უკარებელი გახდეს, ეს მესმის! ამისი მაგალითები ისტორიამ იცის!

ისინი რაიმეზე მაინც ფიქრობენ. აი, მაგალითად, მე რამდენჯერ დამმართნია, რომ რეცეპტის დასაწერად კალამი მაგიდაზე მიძებნია, იგი კი თურმე ყურს უკან მქონია გაჩრილი!
ამასობაში მადამ ლეფრანსუა კარს მიადგა, დავინახო, მოდის თუ არა `მერცხალიო~, და უეცრად შეკრთა. ვიღაც შავად ჩაცმული სამზარეულოში შემოვიდა. ბინდბუნდში კიდევ გაარჩევდი მის ღაჟღაჟა სახესა და ათლეტურ აგებულებას.
_ რას ინებებდით, ბატონო მოძღვარო? _ შეეკითხა დიასახლისი და ბუხრიდან თითბრის ერთ-ერთი შანდალი ჩამოიღო, გამირზე რომ სვეტებივით იყო გამწკრივებული, _ იქნებ რასმე მიირთმევდით? ტკბილნახადს ან ჭიქა ღვინოს?
მღვდელმა მეტად თავაზიანად იუარა. იგი თავისი ქოლგის წასაღებად მოვიდა, ამას წინათ რომ ეჩნემონის მონასტერში დარჩენოდა და მადამ ლეფრანსუას სთხოვა, ამ საღამოსვე საეკლესიო სახლში გამომიგზავნე როგორმეო, თვითონ კი ეკლესიაში გაეშურა, სადაც უკვე მწუხრისას რეკავდნენ.
როცა მისი ფეხის ხმა მიწყდა, მეაფთიაქემ კვლავ ენა აიდგა და მღვდლის საქციელი საძრახისად მიიჩნია. მღვდლის მიერ ერთ ყლუპ ღვინოზე უარის თქმა საშინელ ფარისევლობად ეჩვენა; ყველა მღვდელი ფარულად ლოთობს და იმ დროების დაბრუნებას ნატრობს, როცა ეკლესიას მეათედი ეძლეოდაო.
დიასახლისი მღვდელს გამოექომაგა:
_ ეგ მღვდელი თქვენისთანას ოთხს შეკრავს, შარშან ჩვენს ბიჭებს ჩალის აკონვაში შველოდა, ერთბაშად ექვს-ექვს კონას იღებდა, ძალიან ღონიერი ვინმეა!
_ ვაშა! _ წამოიძახა მეაფთიაქემ, _ ახლა ინებე და მაგისთანა გოლიათს ჩვენი ქალიშვილები გაუგზავნე სააღსარებოდ! მე რომ მთავრობა ვიყო, თვეში ერთხელ სისხლს გამოვუღებდი ყველა მღვდელს. დიახ, მადამ ლეფრანსუა. ყოველთვე ერთი კაი გაღება სისხლისა, პოლიციის ინტერესებისა და კეთილზნეობის თვალსაზრისით!
_ გაჩუმდით, ბატონო ჰომე, თქვენ ურჯულო ხართ! სარწმუნოება არ გაგაჩნიათ!
მეაფთიაქემ მიუგო:
_ მე მაქვს სარწმუნოება, ჩემი სარწმუნოება, და მეტიც, ვიდრე სხვებს, მთელი მათი პირმოთნეობითა და ჯამბაზობით. პირიქით, მე მიყვარს ღმერთი! მე მრწამს არსი უზენაესი, შემოქმედი; ჩემთვის სულერთია, როგორიც უნდა იყოს იგი; მე მრწამს იგი, ვინც გაგვაჩინა და ამქვეყნად მოგვავლინა, რათა პირნათლად შევასრულოთ ჩვენი მოვალეობანი მოქალაქისა და ოჯახის მამისა, მაგრამ საამისოდ მე როდი მესაჭიროება ეკლესიაში სიარული. იქ ვერცხლის თეფშებზე მთხვევა და საკუთარი ჯიბით იმ ერთი მუჭა თვალთმაქცების გასუქება, ვინც ჩვენზე უკეთ იკვებება! ღმერთი შეგიძლია ადიდო ტყეშიც, მინდორშიც და ეთეროვანი ცის გუმბათის ჭვრეტითაც, ვით ჩვენი ძველები შვრებოდნენ. ჩემი ღმერთი არის ღმერთი სოკრატესი, ფრანკლინის, ვოლტერისა და ბერანჟესი! მე მომხრე ვარ სავოის ქორეპისკოპოსის სარწმუნოებისა და 89 წლის უკვდავი პრონციპებისა! მე არა მრწამს ღმერთი _ მოხუცი, თავის ბაღჩაში რომ ყავარჯნით დასეირნობს, თავის მომხრეებს დასაძინებლად ვეშაპის მუცელში გზავნის, კივილით კვდება და მესამე დღეს დგება. ყოველივე ეს თავისთავად უაზრობაა და, სხვათა შორის, სრულიად ეწინააღმდეგება ფიზიკის ყოველგვარ კანონს; ამასთან, იგი გვიმტკიცებს, რომ ხუცები მუდამ უხეშ

უვიცობაში იყვნენ ჩაფლულნი და მოსახლეობასაც იქით მიათრევდნენ. გაჩუმდა და თვალით მსმენელებს ეძებდა, ვინაიდან ლაპარაკით გატაცების დროს, თავი ერთი წუთით მუნიციპალურ საბჭოში ეგონა, მაგრამ სამიკიტნოს დიასახლისი როდიღა უსმენდა, _ ყური ურმის შორეული ხრაგუნისთვის მიეპყრო. მალე სულ ახლოს გაისმა ურმის ხმა, ავარდნილი ნალის ჭახუნი და `მერცხალიც~ ზედ კართან გაჩერდა.

ეს იყო ყვითელი დიდი კოლოფი, უზარმაზარ გოგრებზე შედგმული, რომლებიც დილიჟანსის სახურავს უსწორდებოდა, მგზავრებს გზის დანახვას უშლიდა და მხრებსაც ტალახით უთხუპნიდა. ვიწრო ფანჯრების პაწია მინები ეტლის მოძრაობისას საბრალოდ ლახლახებდა ჩარჩოებში და ძველ მტვერს ზემოდან, აქა-იქ, ტალახით იყო გაგოზილი, რაც ქარიშხლის წვიმებსაც კი სავსებით ვერ ჩამოერეცხა. შიგ სამი ცხენი იყო შებმული, ეტლი დაღმართში საცოდავად ლახლახებდა და ძარათი მიწას ეხებოდა.

იონვილის რამდენიმე მოქალაქე ეკიპაჟს გარს შემოეხვია; ერთბაშად ალაპარაკდნენ, ახალ ამბებს, ცნობებს ეკითხებოდნენ, თავიანთ ბარგს ეძებდნენ; ჰივერმა აღარ იცოდა, ვისთვის ეპასუხა, მხოლოდ იგი ასრულებდა ქალაქში დაბის მცხოვრებთა დავალებას. სავაჭროებს დაუვლიდა, მეწაღეებისთვის ტყავის ხვეულები მოჰქონდა, მჭედლებისთვის _ რკინა, თავისი მიჯნურისთვის ხან ერთი კასრი თევზი, ხან ახალმოდის ქუდი, ხანაც პარიკმახერის ნაკეთები კულულები. ქალაქიდან დაბრუნებისას, გზადაგზა, ამანათებს არიგებდა. ზოგჯერ პირდაპირ ეზოში გადაისვრიდა, ღობის გადაღმა, კოფოზე იდგა და ხმამაღლა გაჰკიოდა, ცხენები კი ამასობაში თავისთავად მიდიოდნენ.

დღეს ერთმა გარემოებამ დააგვიანა: მადამ ბოვარის მეძებარი მინდორში გაიქცა. მთელი მეოთხედი საათის განმავლობაში ეძახდნენ და უწრუწუნებდნენ; ჰივერიც კი ასე ნახევარ ლიეზე უკან დაბრუნდა, იქნებ სადმე თვალი მოვკრაო, მაგრამ იძულებული შეიქნა, გზა განეგრძო. ემა ტიროდა. ჯავრობდა, ამ უბედურებას შარლს აბრალებდა. ერთი მეფართლე, ბატონი ლერე, რომელიც იმავე ეტლით მგზავრობდა, ათასნაირი მაგალითით ცდილობდა ენუგეშებინა, დაკარგულ ძაღლებს ხშირად რამდენიმე წლის შემდგომ უცვნიათ თავიანთი პატრონებიო. ასეთ ძაღლებს შორის, _ ამბობდა იგი, _ ერთი თურმე კონსტანტინოპოლიდან პარიზს დაბრუნებულა; მეორეს ორმოცდაათიოდე ლიე გაუვლია და ოთხი მდინარე გაუტოპავს; მამამისსაც ჰყოლია ერთი პუდელი, რომელიც თორმეტი წლის დაკარგული ყოფილა და ერთ მშვენიერ საღამოს უეცრად ზურგზე შეხტომია, როცა სტუმრად წასული მამა ქუჩაში მიდიოდა თურმე.

II

ემა პირველი ჩამოხდა, შემდეგ ფელისიტე, ბატონი ლერე, ძიძა, შარლი კი იძულებული იყვნენ, გაეღვიძებინათ, რადგან დაბინდებისთანავე კუთხეში მიყუჟულიყო და ჩასძინებოდა.

ჰომე წარუდგათ: მადამს თავისი პატივისცემა გაუმჟღავნა, ბატონ ბოვარის მიესალმა და უთხრა, ძლიერ საამოა ჩემთვის, უკეთუ მცირე რამ სამსახურის გაწევა წილად მხვდაო, და გულითადი კილოთი დაუმატა: გავბედე და თვით დაგეპატიჟეთ, მით უმეტეს, რომ ჩემი ცოლი შინ არ არისო.
მადამ ბოვარი სამზარეულოში შევიდა და ბუხარს მიაშურა. ორი თითით მუხლებზე კაბა აიწია, კოჭამდე აიკრიფა და შავფეხსაცმლიანი ფეხი, შამფურს ზემოდან, რომელზედაც ცხვრის ბარკალი იწვებოდა, ცეცხლს მიუფიცხა. ცეცხლი მთელ ტანს უნათებდა და კაშკაშით ეფინებოდა მისი ტანისამოსის ქსოვილს, თეთრ პირისახესა და თვალის უპეებსაც კი, ხანდახან რომ მოეხუჭებოდა, მაშინ სულ წითლად ლაპლაპებდა.
ბუხრის მეორე კუთხიდან ქალს უხმოდ უცქერდა ერთი ქერა ყმაწვილი. რადგან იონვილში მეტად დიდ მოწყენილობას განიცდიდა, სადაც ბატონ გილომენეს სანოტაროში კლერკის თანამდებობას ასრულებდა, ამიტომ ბატონი ლეონ დიუპუი (იგიც ხშირი სტუმარი იყო `ოქროს ლომისა~) იჯრობას განგებ აგვიანებდა ხოლმე, იქნებ სამიკიტნოში ვინმე ისეთი სტუმარი გამოჩნდეს, ვისთანაც საღამო ბაასით გავატაროო. იმ დღეებში კი, როდესაც თავის საქმეს ადრე მორჩებოდა, უსაქმურობისა გამო, იძულებული იყო, იჯრობისას წესიერად მოსულიყო და პირველი კერძით დაწყებული უკანასკნელამდე ბატონ ბინესთან მჯდარიყო. ამიტომ სიხარულით მიიღო დიასახლისის წინადადება, რომ ახალმოსულებთან ერთად ესადილა დიდ დარბაზში, სადაც მადამ ლეფრანსუამ, მეტი ზეიმობის მიზნით, სუფრა ოთხი პირისთვის გაშალა. ჰომემ ნებართვა ითხოვა, ქუდი მეხუროს, რადგან გაცივებისა მეშინიაო.
მერე თავის გვერდით მჯდომარე მადამ ბოვარის მიმართა:
_ ქალბატონი უთუოდ ოდნავ დაღლილია? ჩვენი `მერცხალი~ ხომ საშინლად ანჯღრევს!
_ მართალია, _ მიუგო ემამ, _ მაგრამ მოძრაობა ყოველთვის მართობს; მე მიყვარს ადგილის გამოცვლა.
_ ძალზე მოსაწყენია, ერთ ადგილას იყო მიკრული! _ ამოოხვრით ჩაურთო კლერკმა.
_ თქვენ რომ ჩემსავით მუდამ ცხენზე იჯდეთ... _ დაიწყო შარლმა.
_ მე მგონია, _ განაგრძო ლეონმა და მადამ ბოვარის მიმართა, _ ამაზე უფრო სასიამოვნო არა იქნება რა, _ და შემდეგ დაუმატა, _ თუკი შესაძლოა.
_ თანაც, _ ამბობდა მეაფთიაქე, _ ექიმის პროფესია არც ისე საძნელოა ამ ჩვენს კუთხეში, რადგან ჩვენი გზები კაბრიოლეტის ხმარების საშუალებას იძლევა და, საზოგადოდ, რაკი გლეხებიც შეძლებულები არიან, კარგ გასამრჯელოსაც იძლევიან. ავადმყოფობის მხრივ, ჩვენში, გარდა ჩვეულებრივი ენტერიტისა, ბრონქიტისა და ღვიძლის თუ სხვა ავადობისა, ზოგჯერ, მკის დროს განმეორებით ციებაც იცის, მაგრამ, საერთოდ, სამძიმო ან სპეციალურად აღსანიშნავი არაფერია, თუ ხშირ დურბელს არ ვიანგარიშებთ, რაც, უეჭველია, ჩვენი გლეხის ბინის სავალალო ჰიგიენურ პირობებზეა დამოკიდებული. აჰ, რამდენი ცრუმორწმუნეობის წინააღმდეგ მოგიხდებათ ბრძოლა, ბატონო ბოვარი! ბევრია დამყაყებული ჩვეულება, რასაც ყოველდღიურად შეეჯახება თქვენი მეცნიერება, რადგან აქ კიდევ მიმართავენ

მარხულობას, წმინდანებსა და ხუცებს, ვიდრე ექიმთან ან მეაფთიაქესთან მივიდოდნენ. ჰავა, სიმართლე რომ ვთქვათ, ცუდი არ არის და ჩვენს თემში რამდენიმე ოთხმოცდაათწლიანი მოხუციც მოიპოვება. თერმომეტრი ზამთარში (მე მაქვს ამის დაკვირვება) ოთხ გრადუსამდე ჩამოდის, ხოლო ძალზე სიცხიან ზაფხულში ოცდახუთ, ოცდაათ გრადუსამდე ადის, რაც რეომიურით ოცდაოთხს უდრის მაქსიმუმ, ან, ფარენჰაიტით რომ ვიანგარიშოთ (ინგლისური საზომია), ორმოცდათოთხმეტი გრადუსი გამოვა; გარდა ამისა, ჩრდილოეთის ქარისგან დაცული ვართ არგეილის ტყით, ერთი მხრივ, დასავლეთის ქარისაგან _ სენ-ჟანის სერით, მეორე მხრივ; ამ სიცხეს, მდინარის ანაორთქლისა და მინდვრებში დიდძალი ჯოგის ყოფნის გამო, რომელიც, როგორც იცით, ამოისუნთქავს ბევრ ამონიაკს, ესე იგი, აზოტს, წყალბადსა და მჟავბადს (არამხოლოდ აზოტსა და წყალბადს) Oდა რომელიც, ამასთანავე, შეისუნთქავს ნიადაგის სინესტეს, შეაზავებს რა ამ სხვადასხვა ემანაციას, ასე ვთქვათ, ერთ ნარევად და თავის მხრივაც შეუერთდება ატმოსფეროში გავრცელებულ ელექტრობას, როცა იგი მოიპოვება, _ ამ სიცხეს შეუძლია, ისე როგორც ტროპიკულ ქვეყნებში, ძალზე მავნე შხამი წარმოშვას; მაგრამ ამ სიცხეს, ვამბობ, იმ მხრიდან, საიდანაც იგი მოდის, ან, უკეთ, საიდანაც უნდა მოდიოდეს, ესე იგი, სამხრეთიდან, ანელებს სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარი, რომელიც მდინარე სენაზე გადავლით ცივდება და ერთბაშად თავს გვესხმის, თითქოს რუსეთიდან მონაბერი სუსხიაო!

_ სასიამოვნო ადგილები თუ არის მაინც ამ მიდამოებში? განაგრძობდა ყმაწვილთან ბაასს მადამ ბოვარი.

_ ოჰ, ძლიერ ცოტა, _ მიუგო მან, _ არის ერთი ადგილი, პატურს რომ ეძახიან, სერის მწვერვალზე, ტყის პირას. ზოგჯერ, კვირაობით, ავდივარ ხოლმე იქ, თან მიმაქვს წიგნი და ჩამავალ მზეს გავცქერი.

_ მე ჩამავალ მზეზე უფრო დიდებული არა ვიცი რა, _ გააწყვეტინა ემამ, _ განსაკუთრებით ზღვაში.

_ ოჰ, მე ზღვას ვაღმერთებ! _ თქვა ლეონმა.

_ და განა ასე არ გგონიათ, _ მიუგო ემამ, _ თითქოს ჩვენი სული უფრო თავისუფლად დაფარფატებსო ამ უსაზღვროდ გაშლილ სივრცეზე, რომლის ჭვრეტაც სულს ამაღლებს და უსაზღვროების, იდეალის აზრს გიძრავთ?

_ ასევე ითქმის მთებზეც, _ განაგრძობდა ლეონი, _ ერთი ბიძაშვილი მყავს, რომელმაც შარშან შვეიცარიაში იმოგზაურა; იგი მეუბნებოდა, წარმოუდგენელი რამეა პოეზია ტბებისა, მომხიბვლელობა ჩანჩქერებისა, სიდიადე ყინულებისა; ხედავ უზარმაზარ ფიჭვებს, ნაკადულებზე რომ გახიდულა; უფსკრულებზე გადამდგარ ქოხებს, ხოლო ძირს, ათასი წყრთის სიღრმეზე, მთელ ჭალებს; როცა ღრუბლები გაიფანტება, ასეთმა სანახაობამ უაღრესად უნდა აღგაფრთოვანოს, ლოცვისა და ექსტაზის განწყობილება უნდა მოგგვაროს! ამის შემდეგ როდიღა მიკვირს იმ განთქმული მუსიკოსის საქციელი, ოცნების აღსაძვრელად რომ ბუნების დიდებულ წიაღში მიდიოდა და იქ უკრავდა თავის პიანინოს!

_ თქვენ უკრავთ? _ ჰკითხა ქალმა.

_ არა, მაგრამ მუსიკა კი ძალიან მიყვარს.

_ აჰ, არ დაუჯეროთ, მადამ ბოვარი, _ გააწყვეტინა მისკენ დახრილმა ჰომემ, _ ეგ მოკრძალებაა მხოლოდ. როგორ, ჩემო კარგო? განა ამას წინათ თქვენ არ იყავით, რომ ასე მომხიბვლელად მღეროდით `მცველ ანგელოზს~ თქვენს ოთახში? მე ლაბორატორიიდან გისმენდით, ისე უკრიმანჭულებდით, როგორც კარგი არტისტი. ლეონი მართლაც მეაფთიაქისას ცხოვრობდა; მესამე სართულზე, მოედნის მხარეს, ერთი პატარა ოთახი ეჭირა. მასპინძლის ამ ქათინაურზე იგი უნებურად წამოწითლდა, მაგრამ ჰომეს პირი უკვე ექიმისკენ ებრუნებინა და სათითაოდ უსახელებდა იონვილის ცნობილ მცხოვრებთ. ანეკდოტებს უამბობდა, საჭირო ცნობებს აძლევდა: ნოტარიუსის ქონებისა ნამდვილად არავინ არაფერი იცის, რაც შეეხება ტუვაშიანთ ოჯახს, ისინი ცხვირს ძალიან მაღლა სწევენო. ემა განაგრძობდა:
_ და რომელი მუსიკა გირჩევნიათ?
_ ოჰ, გერმანული მუსიკა, საოცნებოდ რომ გიწვევთ.
_ იტალიელებისთვის გისმენიათ?
_ ჯერ არა, მაგრამ გაისად კი მოვისმენ, როცა პარიზს გადავალ სწავლის დასამთავრებლად.
_ როგორც ბატონ თქვენს მეუღლეს მოვახსენებდი, _ დაიწყო მეაფთიაქემ, _ იმ საბრალო იანოდაზე, აქედან რომ გადაიკარგა, მისი მფლანგველობისა და უცნაურობის მეოხებით, თქვენ იონვილის ერთ-ერთ საუკეთესო სახლში დაბინავდებით. ამ სახლში ყველაზე უფრო მოხერხებული ექიმისთვის ისაა, რომ ხეივნისკენ კარი აქვს, რომელიც საშუალებას იძლევა, შეუმჩნევლად შეხვიდე და გამოხვიდე. გარდა ამისა, მას არც ის აკლია, რაც ოჯახისთვის სასურველია: სამრეცხაო, სამზარეულო, მსახურის ბინით, საოჯახო სასადილო ოთახი, საკუჭნაო და სხვ. ის დამთხვეული ფულს როდი ზოგავდა! ბაღის ბოლოს, წყალთან, საგანგებო ფანჩატური ააგო, რათა ზაფხულობით იქ ცივი ლუდი ესვა, ხოლო თუ მადამს მებაღეობა უყვარს, მაშინ მას შეუძლია...
_ ჩემს ცოლს სრულიად არ აინტერესებს მებაღეობა, _ თქვა შარლმა, _ თუმცა ურჩევენ, მეტი იმოძრაოს, იგი მაინც შინ ჯდომასა და წიგნის კითხვას ამჯობინებს.
_ როგორც მე, _ ჩაურთო ლეონმა, _ აბა იმას რა სჯობია, საღამოთი ბუხართან იჯდე და წიგნს კითხულობდე მაშინ, როცა გარეთ მრისხანე ქარი ფანჯრებს აწყდება, ოთახი კი ანთებული ლამპრითაა გაბრწყინებული?
_ ხომ მართლა? _ თქვა ემამ და თავისი შავი თვალები მიაშტერა.
_ აღარაფერზე ფიქრობ, _ განაგრძობდა იგი, _ დრო მიდის, უმოძრაოდ დასეირნობ ნანატრ ქვეყანაში და აზრიც, ოცნებასთან ხელგადახვეული, წვრილმანებით ტკბება ან ავანტიურების განვითარებას ელტვის, თქვენი ფიქრი წიგნის გმირებში გადადის; ასე გგონია, ეს შენა ხარ, მათი სამოსი რომ მოგიბურავს და მათებრ მოქმედებ.
_ ეგ მართალია! ეგ მართალია! _ იძახდა ქალი.
_ შეგხვედრიათ თუ არა წიგნში, _ განაგძრო ლეონმა, _ რაღაც გაურკვეველი აზრი, როგორიც თვითონაც მოგსვლიათ ხოლმე თავში, რაღაცნაირი ბუნდოვანი სახე, რომელიც თითქოს შორიდან დაბრუნებულაო და რომელიც სავსებით გამოხატავს თქვენს საკუთარ უნაზეს გრძნობას?

_ მე განმიცდია იგი, _ მიუგო ემამ.
_ აი ამიტომაც, _ თქვა მან, _ ყველაზე უფრო პოეტები მიყვარს. მე მგონია, რომ ლექსი პროზაზე უფრო ნაზია, გვატირებს ხოლმე.
_ თუმცა ძალზე გვღლის, _ თქვა ქალმა, _ ამჟამად, პირიქით, მე ისეთი მოთხრობანი უფრო მომწონს, სადაც მოქმედება სწრაფად ვითარდება და შიშისმომგვრელია. მე მეზიზღებიან ყოველდღიურობის გამომხატველი გმირები და ზომიერი გრძნობები, როგორც სინამდვილეშია.
_ მართლაც, _ შენიშნა კლერკმა, _ ასეთი ნაწარმოებნი, რაკი გულს ვერ ხვდებიან, მე მგონია, ხელოვნების ნამდვილ მიზანსაც ასცდებიან. რა საამოა, ცხოვრების სიავეთა შორის ფიქრით ჭვრეტდე კეთილშობილ ხასიათს, წმინდა განცდებსა და ბედნიერების სურათებს! ჩემთვის, რომელიც აქ ქვეყანას მოწყვეტილი ვცხოვრობ, ეს ერთადერთი გასართობია; იონვილი ხომ მეტად მცირე რასმე იძლევა!
_ როგორც ტოსტი, უეჭველია, _ მიუგო ემამ, _ ამიტომაც, როცა იქ ვცხოვრობდი, მუდამ ბიბლიოთეკაში ვიყავი ჩაწერილი.
_ თუ მადამი პატივს დამდებს, _ ჩაურთო მეაფთიაქემ, რომელმაც ყური მოჰკრა ემას უკანასკნელ სიტყვებს, _ და ამ მხრივ ჩემს დახმარებას ინებებს, მე შემიძლია ჩემი ბიბლიოთეკით სარგებლობა შევთავაზო, სადაც საუკეთესო ავტორები მოიპოვებიან: ვოლტერი, რუსო, დელილი, ვალტერ სკოტი, ლეკო დე ფეილეტონ და სხვ. გარდა ამისა, მე ვღებულობ პერიოდულ სხვადასხვა გამოცემასაც, რომელთა შორისაც `ანალ დე რუანს~ ყოველდღიურად, რომლის კორესპონდენტიც გახლავართ ბიუშის, ფორჟის, ნევშატელის, იონვილის ოლქებსა და მის მიდამოებში.
სუფრაზე უკვე მთელი ორი საათი და ნახევარი ისხდნენ, რადგან მსახური არტემიზა, თავის ნაბდის ფოსტლებს რომ ზანტად დააჩლატუნებდა, კერძის მოტანას აგვიანებდა, ყველაფერი ავიწყდებოდა. არ ესმოდა, რასაც უბრძანებდნენ და საბილიარდო ოთახის კარს მუდამ მიუხურავს ტოვებდა, რის გამოც კარის სახელური განუწყვეტლად კედელს ეჯახუნებოდა.
ბაასით გატაცებულმა ლეონმა სრულიად უნებურად თავისი ფეხი იმ სკამის გამირზე შედგა, რომელზედაც მადამ ბოვარი იჯდა. ქალს ცისფერი აბრეშუმის პატარა ჰალსტუხი ეკეთა, რომელსაც ბატისტის გახამებული საყელო ქედივით აეყენებია; თავის მოძრაობისას ნიკაპი ხან დაიმალებოდა ამ საყელოში, ხანაც ნაზად გამოჩნდებოდა. ამრიგად, ახლოს მჯდომარენი, იმ დროს, როცა შარლი მეაფთიაქეს ემასლაათებოდა, ერთ-ერთ ისეთ ბაასში გაერთნენ, როცა შემთხვევით ნათქვამი სიტყვები მობაასეებს უნებურად საერთო სიმპათიისკენ იზიდავს; პარიზის სანახაობანი, რომანების სათაურები, ახალმოდის ცეკვები და მათთვის უცნობი საზოგადოება, ტოსტი, სადაც ქალი ცხოვრობდა, და იონვილი, სადაც ამჟამად იყვნენ, _ ყოველივე ეს გაარჩიეს, ყველაფერზე ილაპარაკეს, სანამ სადილი გათავდებოდა. როცა ყავა მოართვეს, ფელისიტე ახალ სახლში წავიდა ოთახის მოსაწყობად; ამის შემდეგ სტუმრებიც მალე წამოიშალნენ, მადამ ლეფრანსუას ბუხართან ჩასძინებოდა, მეჯინიბეს კი ხელში ანთებული ფანარი ეკავა და ცოლ-ქმარ ბოვარის ელოდებოდა, რათა შინ წაეყვანა. მისი წითური თმა ბზეში იყო ამოგანგლული, მარცხენა ფეხით კოჭლობდა. როცა მეორე ხელით მღვდლის ქოლგა აიღო, ყველანი გზას გაუდგნენ.

დაბას მისძინებოდა. დახურული ბაზრის სვეტებს გრძელი ჩრდილები წაეგდო. მიწა მთლად რუხი ფერის იყო, თითქოს ზაფხულის ღამეაო, მაგრამ რაკი ექიმის სახლი რაღაც ორმოცდაათიოდე ნაბიჯით აშორებდა სამიკიტნოს, თითქმის უმალვე ღამე მშვიდობისა უსურვეს ერთმანეთს და კამპანიაც დაიშალა.
ემამ უკვე დერეფნიდანვე იგრძნო გაჯიით შელესილი ჭერის სიცივე, თითქოს ნოტიო რამ ზეწარი მოასხესო. კედლები ახალი იყო. ხის კიბე ჭრაჭუნებდა. პირველი სართულის ოთახში უფარდო ფანჯრებიდან მოთეთრო სინათლე შემოდიოდა. ეზოში ხის წვეროკინები მოჩანდა. უფრო შორს კი _ ნისლით ნახევრად დაფარული მინდორი, მდინარის გასწვრივ რომ კვამლივით ბოლავდა მთვარის შუქზე. შუა ოთახში უთავბოლოდ ეყარა კომოდიდან გამოღებული უჯრები, ბოთლები, ფარგაში გასაყრელი ჯოხები, მოოქრული ბაგეტები, სკამებზე ლეიბები მიეხვიათ, იატაკზე ტაშტები დაემხოთ, _ იმ ორ მუშას, ავეჯი რომ მოეტანა, ყველაფერი ასე უწესრიგოდ მიეყარ-მოეყარა.
ეს მეოთხეჯერ იყო, ემა უცხო ადგილას იძინებდა: პირველი _ მონასტერში შესვლის პირველი დღე იყო, მეორე _ ტოსტში მისი მისვლის საღამო, მესამე _ ვობიესარში და მეოთხეც _ ეს იყო ახლა; და თითოეული ასეთი ღამე მის ცხოვრებაში თითქოს ახალი ფაზის დასაწყისად ეჩვენებოდა. არ სჯეროდა, რომ ახალ ადგილას ყველაფერი ძველებურად დარჩენილიყო და რადგანაც ცხოვრების განვლილი ნაწილი ცუდი იყო, დანარჩენი ნაწილი, რაც წინ ედო, უეჭველია უკეთესი იქნებოდა.

III

მეორე დილას, ადგომისას, კლერკს მოედანზე მოჰკრა თვალი. ემას პენუარი ეცვა. კლერკმა თავი ასწია და მიესალმა. ემამ თავი სწრაფად დაუქნია და ფანჯარა მიხურა. ლეონი მოუთმენლად ელოდებოდა, სადილობის დრო როდის დადგებოდა, მაგრამ როცა სასადილო ოთახში შევიდა, იქ მხოლოდ სუფრას მიმჯდარი ბატონი ბინე დახვდა.
გუშინდელი სადილი მისთვის მეტად დიდმნიშვნელოვანი რამ იყო; მანამდე თავის სიცოცხლეში არასოდეს უბაასია ქალთან მთელი ორი საათი განუწყვეტლად. როგორ მოახერხა, და ისიც ასე მშვენივრად, ამდენი რამეების თქმა, რასაც წინათ ასე კარგად ვერ გამოხატავდა? ჩვეულებრივ მოკრძალებული იყო და ისეთი თავდაჭერილობა ახასიათებდა, რასაც მორცხვობა და მორიდება ამძაფრებდა. იონვილში ამბობდნენ, მას კარგი ქცევა აქვსო. უყვარდა დარბაისელი ადამიანების მსჯელობის მოსმენა და, ეტყობოდა, პოლიტიკით სრულიადაც არ იყო გატაცებული, რაც ახალგაზრდა კაცისაგან ერთობ გასაკვირველი იყო. გარდა ამისა, ნიჭიერიც იყო, აკვარელით ხატავდა, მაღალი გასაღების ნოტებს არჩევდა და ლიტერატურასაც სიამით კითხულობდა ყოველ ნასადილევს, თუკი ბანქოს არ თამაშობდა. ბატონი ჰომე პატივსა სცემდა მისი განათლების გამო; ქალბატონ ჰომეს კი თავაზიანობის გამო უყვარდა, რადგან იგი ხშირად დაატარებდა ხოლმე ბაღში პატარა ჰომეებს, მუდამ ჭუჭყიანთ, ცუდად აღზრდილთ და დედისამებრ ოდნავ დორბლიანთ. ბავშვებს, გარდა მსახურ ჟუსტენისა, უვლიდა აფთიაქის შეგირდი, ბატონ ჰომეს შორეული

ბიძაშვილი, რომელიც სამოწყალოდ ჰყავდათ შევრდომილი და ამავე დროს მსახურის მოვალეობასაც ასრულებდა.
მეაფთიაქე საუკეთესო მეზობელი გამოდგა, მადამ ბოვარის საჭირო ცნობები და დარიგება მისცა საოჯახო რამეების ყიდვის შესახებ, საგანგებოდ გამოიწვია ვაჭარი, მასთან რომ სიდრი მოჰქონდა ხოლმე, სიდრი თვით დააჭაშნიკა და სარდაფშიც კი ჩაჰყვა, რათა კასრი კარგად დაედგათ; ამასთან, ასწავლა კარაქი სად ან იაფად როგორ ეყიდა და ლესტიბუდუასთანაც ხელშეკრულება დადო, რადგან ეს მნათე, საეკლესიო და სასაფლაო მოვალეობათა გარდა, იონვილის უმთავრეს ბაღებსაც უვლიდა საათობით თუ წლიური ხელფასით, პატრონთა სურვილისამებრ.
მეაფთიაქეს მოყვასისადმი დახმარებისა და გულითადობის გამოჩენის სურვილი როდი ამოძრავებდა მხოლოდ, მას თავისი გეგმაც ჰქონდა. მან ოდესღაც დაარღვია IX წლის ვენტოზის მე-19 კანონის 1-ლი მუხლი, რომელიც საიმისო დიპლომის ყველა არამქონეს მკურნალის პროფესიას უკრძალავს; ასე რომ, გამოურკვეველი დაბეზღების გამო ჰომე რუანს დაიბარეს სამეფო პროკურორის წინაშე, მის საკუთარ კაბინეტში. სამართლის მცველი მიეგება, სიასამურის წამოსასხამითა და ბერეტით მორთული. ეს იყო დილით, სხდომის დაწყებამდე, დერეფანში ჟანდარმთა დაჭედილი ფეხსაცმლის ბრახუნი და მსხვილი ბოქლომების კეტვის შორეული ხმაური ისმოდა. მეაფთიაქეს საფეთქლებში სისხლი მიეჭრა და ეგონა, სადაცაა გული წამივაო, თავი უკვე მიწურში მჯდომარე წარმოედგინა, ცოლ-შვილი _ ატირებული, აფთიაქი _ გაყიდული, მთელი შუშეულობა _ გაბნეული; იძულებული იყო, ერთ-ერთ კაფეში შესულიყო, ერთი ჭიქა ზელტერიანი რომი დაელია და ამრიგად გონს მოსულიყო.
ეს პირველი გაფრთხილება თანდათანობით განელდა და იგი ახლაც, ვით ოდესმე, განაგრძობს ტკივილთა დამაამებელი რჩევის მიცემას აფთიაქის უკანა ოთახში, მაგრამ ქალაქის მერი გაჯავრებულია, კოლეგებს მისი შურთ, საჭიროა სიფრთხილე. თავაზიანობით ბატონ ბოვარის გადმობირება მისი გულის მოგებას ნიშნავდა და ამრიგად, უკეთუ რასმე შენიშნავდა, სალაპარაკოსაც მოუსპობდა. და ჰომესაც ყოველ დილას გაზეთი მიჰქონდა ხოლმე მასთან; ხშირად ნასადილევსაც ერთი წუთით შეირბენდა, რათა ჯანმრთელობის უწყების წარმომადგენელთან მცირე რამ საუბარი გაემართა. შარლი უგუნებოდ იყო: პაციენტები არ ჩანდნენ. მთელი საათობით მდუმარე იჯდა, კაბინეტში ეძინა ან მოხელსაქმე ცოლს უცქერდა. გასართობად შინ მუშაობდა, ვით მოჯამაგირე; ერთხელ სხვენის შეღებვასაც კი შეუდგა საღებავის იმ ნარჩენით, მღებავებს რომ დაეტოვებინათ, მაგრამ ფულის საკითხი აფიქრებდა. იმდენი დაეხარჯა ტოსტში ბინის შეკეთებაზე, ემას მორთულობასა და ტოსტიდან გადმობარგებაზე, რომ მთელი ნამზითვი, სამი ათას ეკიუზე მეტი, ორი წლის განმავლობაში გაქრა. მერე კიდევ რამდენი რამ დაზიანდა ან დაიკარგა ტოსტიდან იონვილამდე გადმოტანის დროს, გარდა თაბაშირის ხუცესისა, ურმიდან რომ გადავარდა და კენკამპუას ქვაფენილზე უთვალავ ნამსხვრევად იქცა! მაგრამ ერთმა რამ საზრუნავმა გასართობი გაუჩინა, ეს იყო ცოლის ორსულობა. რამდენადაც მშობიარობის დრო ახლოვდებოდა, ცოლი იმდენადვე უფრო საყვარელი და ძვირფასი ხდებოდა მისთვის. ეს იყო სულ სხვანაირი ხორციელი კავშირი მათ შორის, თითქო უფრო რთული ერთობის უხრწნელი გრძნობა მყარდებაო. როცა

შორიდან უცქეროდა მის ზანტ მოძრაობას, მისი უკორსეტო ტანის რბილ მიმოხვრას, ან როცა პირისპირ ხედავდა სავარძელში მჯდომარესა და მოთენთილს, მაშინ სიხარულს ვეღარ იკავებდა: ადგებოდა, მოეხვეოდა, ბავშვივით ეალერსებოდა, `დედიკოს~ ეძახდა, სურდა ხელი მოეხვია და ეცეკვებინა, მერმე ტირილით თუ სიცილით ათასგვარი საალერსო ხუმრობა უნდა ეთქვა, რაც კი ენაზე მოადგებოდა. მამად გახდომის აზრი ნეტარებას ჰგვრიდა. ამჟამად აღარაფერი აკლდა. იგი ჩასწვდა ადამიანის ცხოვრების მთელ სიღრმეს და ამიტომაც დამშვიდებული მოინახე ხდებოდა მისი.

ემა პირველად ძალზე გაკვირვებული იყო, მაგრამ შემდეგ მალე გათავისუფლებას ნატრობდა, რადგან სწყუროდა გაეგო, რას წარმოადგენდა ეს დედობა, მაგრამ რაკი იმ ხარჯების გაწევა არ შეეძლო, რაც განზრახული ჰქონდა: ნავისებური აკვანი, ვარდისფერი აბრეშუმის ფარდებით მორთული, და მოქარგული პაწია ჩაჩები, _ ამიტომ გულისტკივილით ყოველივე ამაზე უარი თქვა და ბავშვის მზითევი ერთბაშად სოფლის მკერავს შეუკვეთა. ისე, რომ არც რა აურჩევია და არც რაიმეზე უფიქრია. ამრიგად, არ განუცდია სამზადისის ის ხალისი, რის გამოც დედის სინაზე უფრო იზრდება და მის სიყვარულს ბავშვისადმი დასაბამიდანვე ამით შესაძლებელია რაიმე ევნო.

მაგრამ რაკი შარლი ყოველი იჯრობისას სულ ბალღზე ლაპარაკობდა, ემამაც უფრო მეტი სიდინჯით იწყო მასზე ფიქრი.

მას ვაჟი ენატრებოდა: ღონიერი და შავგვრემანი უნდა ყოფილიყო; ჟორჟს დაარქმევდა. და ფიქრი იმისა, რომ ვაჟი ეყოლებოდა, მთელი თავისი წარსული უმწეობის საიმედო საზღაურად ეჩვენებოდა. მამაკაცი თავისუფალი მაინცაა, შეუძლია ყოველგვარი ვნება და ქვეყანა იხილოს, დაბრკოლებანი გადალახოს, თვით უშორეს ბედნიერებას მისწვდეს. ქალი კი ყოველთვის შეფერხებულია. უმოქმედო და იმავე დროს მოქნილი, იგი დამოკიდებულია საკუთარი სხეულის უმწეობასა და კანონზე. მისი ნებისყოფა, ვით საკუთარი ქუდის ბანდული, ზონარით რომ არის დამაგრებული, ფრიალებს ყოველი ქარის დაქროლვაზე; მას მუდამ აქვს რაღაც სურვილი, რასაც ზრდილობის რაიმე მოსაზრება აკავებს.

ერთ კვირა დღეს მოიმშობიარა, ექვს საათზე, მზის ამოსვლისას.

_ ქალია! _ თქვა შარლმა.

ემამ პირი იბრუნა და გული წაუვიდა. თითქმის იმწამსვე მოირბინა მადამ ჰომემ და მიულოცა, აგრეთვე ქალბატონმა ლეფრანსუამ `ოქროს ლომიდან~. მეაფთიაქემ კი, კაცმა მოკრძალებულმა, თავისი წინასწარი მილოცვა ნახევრად ღია კარიდან გადასცა; სთხოვა, ბავშვი მაჩვენეთო; რა ნახა, მისი კარგი აგებულება მოიწონა.

ლოგინობის განმავლობაში ემა ბევრს ცდილობდა, ბავშვისთვის სახელი მოენახა. ჯერ ყველა ის სახელი გადაარჩია, რომლებიც იტალიურად თავდებოდა, როგორიცაა კლარა, ლუიზა, ამანდა, ატალა; მოსწონდა გალსუინდა, ამაზე უფრო კიდევ იზოლდა თუ ლეოკადი. შარლს უნდოდა, ბავშვს დედის სახელი დარქმეოდა; ემა ამის წინააღმდეგი იყო.

კალენდარი თავიდან ბოლომდე გადაიკითხეს. უცხოებსაც რჩევა ჰკითხეს.

_ ბატონი ლეონი, რომელსაც ამას წინათ ველაპარაკე, _ ამბობდა მეაფთიაქე, _

გაკვირვებულია, მაგდალინა რად არ აირჩიეს, რაც ამჟამად ძალიან მოდაშიაო. მაგრამ შარლის დედა მძაფრი მოწინააღმდეგე შეიქნა ცდომილის ამ სახელისა. რაც შეეხება ბატონ ჰომეს, იგი უპირატესობას იმ სახელებს აძლევდა, რომლებიც ვინმე დიდ ადამიანს, სახელოვან მოქმედებას ან კეთილშობილ მოსაზრებას მოაგონებდა კაცს. სწორედ ამ სისტემით მონათლა მან თავისი ოთხი შვილი. ამრიგად, ნაპოლეონი წარმოადგენდა დიდებას, ფრანკლინი _ თავისუფლებას; ირმა, შესაძლოა, ერთგვარი დათმობა იყო რომანტიზმისადმი, მაგრამ ატალია მოწიწება იყო ფრანგული სცენის ყველაზე უკვდავი შედევრისადმი, რადგან მისი ფილოსოფიური რწმენა ხელს როდი უშლიდა მისსავე არტისტულ აღმაფრენას; მასში ბრძენი გრძნობის ადამიანს არ აშთობდა; იცოდა განსხვავებათა დადგინება და ოცნებას თავისას მიუზღავდა, ხოლო ფანატიზმს კიდევ _ მისას. ამ ტრაგედიაში, მაგალითად, იგი ჰკიცხავდა აზრებს, მაგრამ აღმერთებდა სტილს; წყევლიდა კონცეფციას, ქებას ასხამდა ყოველ წვრილმანს და ახელებდა გმირები. მათ სიტყვებს აღფრთოვანებაში მოჰყავდა. როდესაც დიდებულ ნაწყვეტებს წაიკითხავდა, სიამით ცას ეწეოდა, მაგრამ როცა იმასაც გაიხსენებდა, რომ ხუცები ამით კარგ დახლს იჯენდნენ, სასო ეკარგებოდა; ამ ორგვარ ცეცხლს შუა ჩავარდნილს ერთსა და იმავე დროს სურდა რასინისთვის საკუთარი ხელით დაფნის გვირგვინი დაედგა თავს და ცოტა ხანს გვარიანადაც გამოჰკამათებოდა.

ბოლოს ემას გაახსენდა, რომ ვობიესარის ციხე-დარბაზში მარკიზის მეუღლემ ერთ ახალგაზრდა ქალს ბერტა დაუძახა. ამიერიდან ეს სახელი იქნა არჩეული და ვინაიდან პაპა რუოს ჩამოსვლა არ შეეძლო, ბატონ ჰომეს სთხოვეს ნათლიობა. საჩუქრად მან მხოლოდ თავისი საწარმოს პროდუქტები მოიტანა, სახელდობრ: ექვსი კოლოფი ხველის საწინააღმდეგო შაქარყინული, მთელი ქილა რაჰათი, სამი კოლოფი ძირტკბილას ფაფა და შაქრის ექვსი ჯოხი, რომელიღაც უჯრაში რომ ეპოვა. ნათლობის საღამოს დიდებული სადილი გაიმართა; მღვდელიც დაპატიჟეს, კარგად შეხურდნენ. ბატონმა ჰომემ, ლიქიორის მორთმევისას, `კეთილ კაცთა ღმერთი~ შემოსძახა, ბატონმა ლეონმა ბარკაროლა იმღერა, ხოლო ბოვარის დედამ, _ ესეც ხომ ნათლია იყო, _ იმპერიის დროინდელი ერთი რომანსი. ბოლოს მოხუცმა ბოვარიმ ბავშვის ჩამოყვანა მოითხოვა და როცა მიჰგვარეს, თავზე შამპანური დააწვეთა და თავისებურად მონათლა. წმინდა საიდუმლოთა შორის უპირველესის ასეთი შებღალვის გამო მამა ბურნიზიენი ძალიან განაწყენდა; ბოვარის მამამ პასუხად `ღმერთების ომიდან~ ერთი ადგილი წარმოთქვა. მღვდელმა წასვლა დააპირა, ქალები დარჩენას ემუდარებოდნენ; ბატონი ჰომე ჩაერია და ეკლესიის მსახური, როგორც იქნა, დასვეს; მანაც, თითქოს აქ არაფერიაო, კვლავ აიღო ყავის ფინჯანი და მშვიდად განაგრძო სმა.

მოხუცი ბოვარი ერთ თვეს კიდევ დარჩა იონვილში და იქაურებს აცვიფრებდა თავისი პოლიციური ქუდით, ძირი რომ ვერცხლის ძაფით ჰქონდა მოქარგული; ამ ქუდს იგი დილაობით იხურავდა ხოლმე, რათა ერთი ჩიბუხი მოეწია დაბის მოედანზე. რაკი სმა უყვარდა, ამიტომ მსახურს ხშირად გზავნიდა ხოლმე `ოქროს ლომში~ სასმელისათვის, რასაც მის შვილს აწერდნენ ნისიად; რძალს კი ოდეკოლონის მთელი მარაგი გამოუღია თავისი ფულარის საცხებლად.

ემას როდი მოსწყენია მასთან ყოფნა. მოხუცს მთელი ქვეყანა შემოევლო: უამბობდა ბერლინზე, ვენასა და სტრასბურგზე, იხსენებდა თავისი ოფიცრობის დროს, საყვარლებს, დიდ ლხინებს, უხვად რომ გაემართა; თანაც თავს მოსიყვარულედ აჩვენებდა, ხოლო ზოგჯერ, კიბეზე ჩასვლისას თუ ბაღში სეირნობის დროს, წელზე ხელს მოხვევდა ხოლმე და შესძახებდა:
_ ჰაიტ, შარლ, მიფრთხილდი!
მაშინ ბოვარის დედა შვილის ბედნიერებისათვის შეშფოთდა და რაკი ეშინოდა, ჩემი მეუღლის საქციელმა, ბოლოს და ბოლოს, უზნეო გავლენა არ იქონიოს ახალგაზრდა ქალის ფიქრებზეო, წასვლა დააჩქარა, შესაძლებელია, სხვა, უფრო სერიოზული რამ მოსაზრებაც აწუხებდა, _ მოხუცი ბოვარი ისეთი კაცი იყო, ვისაც არავითარი წმინდა რამ არ გააჩნდა.
ერთხელ ემას უეცრად მოენატრა თავისი პატარა გოგონა, რომელიც ხარატის ოჯახში ჰყავდა გაძიძავებული; არც კი გახსენებია, გავიდა თუ არა მელოგინესთვის დაწესებული ექვსი კვირა, ისე გაუდგა გზას როლეს სახლისკენ, რომელიც სოფლის ბოლოს მდებარეობდა, გორაკის ძირას, დიდ გზასა და მინდვრებს შუა. შუადღე იყო. სახლების დარაბები დაეხურათ, ხოლო ფიქალის სახურავები ლურჯი ცის მკაფიო სინათლეზე ისე ბრწყინავდა, თითქოს ნაპერწკლებს აფრქვევსო. სულისშემხუთველი ქარი უბერავდა. ემას სიარული ეძნელებოდა; ქვაფენილის რიყე ფეხებს ტკენდა; ჭოჭმანობდა, დავბრუნდე თუ სადმე შევიდე დასასვენებლადო. ამ დროს მეზობელი სახლიდან ლეონი გამოვიდა, იღლიაში ერთი შეკვრა ქაღალდი ჰქონდა ამოჩრილი. სალამი მისცა და ჩრდილში გაჩერდა, ლერეს დუქნის რუხ ფარდულქვეშ.
_ თუ... _ დაიწყო ვითომ ლეონმა და გაგრძელება ვეღარ გაბედა.
_ საქმეზე მიდიხართ სადმე? _ ჰკითხა ქალმა.
და როცა პასუხი მიიღო, კლერკს სთხოვა, გამყევიო. იმ საღამოსვე ეს ამბავი მთელმა იონვილმა შეიტყო და მადამ ტუვაშმა, მერის ცოლმა, თავისი მსახურის წინაშე განაცხადა, მადამ ბოვარი სახელს იტეხსო.
ძიძასთან მისასვლელად საჭირო იყო ქუჩიდან მარცხნივ გადახვევა იმ გზისკენ, რომელიც სასაფლაოზე გადიოდა, მერმე ქოხებსა და ეზოებს შორის უნდა გაჰყოლოდი ვიწრო ბილიკს, ველური იასამნის ბუჩქებით რომ იყო შემორგული. ეს ჩირგვები, აგრეთვე ვერონიკი, კურკანტელი, უჟანგარი და ჩირგვებზე დახვეული მაყვალი, მთლად აყვავებულიყო. მცენარეთა თარალებში მოჩანდა ბოსლები, ნეხვზე მოფუსფუსე გოჭები თუ დაბმული ძროხები, რქებით რომ ხეებს ეხახუნებოდნენ. მხარდამხარ მიდიოდნენ, წყნარი ნაბიჯით; ქალი ვაჟს ეყრდნობოდა, ხოლო იგი ფეხს ანელებდა და ქალის ნაბიჯს უთანაბრებდა; მათ წინაშე ბუზების გუნდი ზუზუნებდა მცხუნვარე ჰაერში.
ძიძის სახლი ერთი ძველი კაკლის ხით იცნეს, იქაურობას რომ ჩრდილავდა, სახლი დაბალი იყო, მუქი კრამიტით გადახურული, სხვენის სარკმელზე გარედან ნივრის კონა ეკიდა. ეკლით შეღობილ ბოსტანში სალათის კვალი ფიჩხით იყო შემომესრილი, ხოლო რამდენიმე ძირ ხარდანზე ასული ლავანდი და ლობიო უკვე ყვაოდა. გარშემო აუარებელი ჩვარი იყო მიმოფანტული, ნაქსოვი წინდები, წითელი ჩითის კამზოლი,

ხოლო ღობეზე უზარმაზარი მსხვილი ტილოს ზეწარი იყო გადაფენილი. ჭიშკრის ხმაურზე ძიძა გამოვიდა, ბავშვი ჰყავდა ატატებული, ძუძუს რომ სწოვდა. მეორე ხელით ერთ გამხდარსა და საცოდავ ბალღს მოათრევდა, სახეზე რომ საყმაწვილოს ნიშნები აჩნდა; მის მშობლებს, ნაყაისნაღევი საქონლის ვაჭრებს რუანში, მოუცლელობის გამო სოფლად დაეტოვებინათ იგი.
_ შემოდით, _ თქვა მან, _ თქვენი პატარა იქ არის, სძინავს.
ქვედა სართულის ერთ-ერთ ოთახში, უკანა კედელთან, ფართო და უჩარდახო საწოლი იყო, წინ, ფანჯრისკენ, რომლის ერთი მინაც ლურჯი ქაღალდით იყო აწებებული, სადღვები იდგა. კუთხეში კი, კარს უკან, ხელსაბანს ქვეშ ბრჭყვიალა ლურსმნით ნაჭედი ფეხსაცმელი ელაგა მწკრივად; იქვე იდგა ზეთით სავსე ბოთლი, რომელსაც საცობში ფრთა ერჭო; ბუხრის მტვრიან თაროზე `მათიე ლენსბერგის~ ერთი წიგნი ეგდო, კაჟს, სანთლის ნამწვავსა და აბედის ნაფლეთებს შორის. დაბოლოს, ამ ბინის ზედმეტ სამკაულს წარმოადგენდა `განთქმული~ ამური, რომელიც რეკლამიდან იყო ამოჭრილი და კედელზე ფეხსაცმლის ექვსი ლურსმნით იყო მიკრული.
ემას ბავშვს ქვემოთ ეძინა, წნულ აკვანში. დედამ სახვევებიანად აიყვანა იგი წყნარად და ნანაობა დაუწყო.
ლეონი ოთახში მიმოდიოდა; ეს ლამაზი და ნანკინის კაბით გამოწყობილი ქალი რაღაც უცნაურ სანახაობად ეჩვენებოდა ამ სიღატაკის წიაღში. მადამ ბოვარი წამოწითლდა: ლეონმა პირი იბრუნა, ეგონა, იქნებს ჩემს თვალებში რაიმე უკადრისი გაკრთაო. ემამ კვლავ მიაწვინა ბავშვი, რომელმაც საყელურზე აღებინა. ძიძა მაშინვე მივარდა და მოსწმინდა, თანაც იბოდიშა, არ დააჩნდებაო.
_ მე მაგაზე მეტს მიშვება, _ ამბობდა იგი, _ მისი ბანვის მეტს არას ვაკეთებ. კარგს იზამდით, თუ ინებებდით და მედუქნე კამუსს უბრძანებდით, საპონი მომცეს ხოლმე, როცა დამჭირდება. ეს თქვენთვისაც უმჯობესი იქნება. ყოველთვის აღარ შეგაწუხებთ.
_ კარგი, კარგი! _ უთხრა ემამ, _ ნახვამდის, დეიდა როლე!
გავიდა და კარის გამირზე ფეხი გაიწმინდა.
ქალმა ეზოს ბოლომდე გააცილა და სულ იმის ლაპარაკში იყო, ღამღამობით ადგომა მიჭირსო.
_ ზოგჯერ ისე მოვითენთები, რომ სკამზე ჯდომელას ჩამეძინება; ერთ გირვანქა ყავას რომ მაინც მიწყალობებდეთ, დილაობით რძიანს დავლევდი და ერთ თვეს ვიმყოფინებდი.
ძიძის მადლობის მიღების შემდეგ მადამ ბოვარი გზას გაუდგა, მაგრამ შორი მანძილი არ გაუვლია, რომ ხის ფოსტლების ტყაპუნი მოესმა; მიიხედა: ძიძა იყო!
_ რა ამბავია?
ქალმა განზე გაიხმო. ხეს ამოეფარა და მოჰყვა ქმრის გაჭირვებას, რომელიც თავისი ხელობით და იმ წლიური ექვსი ფრანკით, რასაც კაპიტანი...
_ თქვი რაღა! _ მიახალა ემამ.
_ დიახ! _ წუწუნით განაგრძო მან, _ მეშინია, არ გამიჯავრდეს, ყავას რომ მარტო მე დავლევ. ხომ იცით მამაკაცები...
_ ყავა ხომ გექნებათ, _ გაუმეორა ემამ, _ აკი გითხარით, გამოგიგზავნით-მეთქი!..

რაღას მაბეზრებთ!
_ ეჰ! ჩემო ძვირფასო ქალბატონო, საქმე ისაა, რომ ჭრილობების გამო საშინელი ჭიდილი აქვს მკერდის არეში. ამბობს, სიდრიც კი მასუსტებსო.
_ კარგი, გაათავე, დეიდა როლე!
_ ჰოდა, _ განაგრძობდა გლეხი ქალი და წელში იხრებოდა, _ თუ თქვენთვის ძაან სამძიმო არ იქნება, თუკი მეტად... _ და ერთხელ კიდევ თავი დაუკრა, _ რომ ინებებდეთ, _ და თვალით ემუდარებოდა, _ და ერთ ბოთლ არაყს, _ როგორც იყო, თქვა, _ თქვენს პატარასაც იმით ფეხებს დავუზელავდი, ისე ნაზი აქვს, თითქოს ენააო.
ძიძა რომ მოიშორა, ემამ კვლავ გაუყარა მკლავი ლეონს. რამდენიმე ხანს სწრაფად მიდიოდა, შემდეგ ფეხი შეანელა და თვალი, წეღან რომ სივრცისათვის მიეპყრო, ვაჟის მხარს მოხვდა; ლეონს ხავერდისსაყელოიანი რედინგოტი ეცვა; წაბლისფერი თმა, სწორი და კარგად დავარცხნილი, საყელოს ეფინებოდა. ქალის ყურადღება მისმა ფრჩხილებმა მიიქცია, ასე გრძელ ფრჩხილებს იონვილში არავინ ატარებდა. მათი მოვლა კლერკისთვის დიდი ამბავი იყო. საამისოდ საგანგებო ჯაყვაც კი ჰქონდა შემონახული, საწერ ხელსაწყოთა შორის.
იონვილს მდინარის ნაპირით დაბრუნდნენ. გოლვიანში კალაპოტი ვიწროვდებოდა და ბაღების კედლებს ბალავარი უჩანდა, საიდანაც მდინარისკენ რამდენიმე საფეხური კიბე ჩასდევდა. ჩქარი და შესახედავად ცივი მდინარე ყრუდ მიდიოდა. მაღალი და წვრილი ბალახი, თითქოს წყალს მიაქვსო, შიგ იღუნებოდა და ვით მწვანე გრძელი თმა, კამკამა ტალღებში ლივლივებდა. ზოგან, ლერწმის წვერზე ან წყლის ზამბახის ფოთოლზე, რომელიღაც გრძელფეხა მწერი იჯდა თუ დაცოცავდა. მზის სხივი ტალღების მოლურჯო ბუშტულებს ისრავდა და ისინიც ზედიზედ სკდებოდა; ტოტებშეჭრილი ბებერი ტირიფები თავიანთ რუხ ტანს წყალში ხატავდნენ. გაღმა მხარეს კი მინდვრები თითქოს გაუკაცრიელებულაო. ფერმებში სადილობის დრო იყო და ამიტომ ახალგაზრდა ქალსა და მის თანამგზავრს მხოლოდ თავინთი ფეხის ხმა, ერთმანეთის ლაპარაკი და ემას კაბის შრიალი ესმოდათ.
ბაღის ყორეები, ზემოდან რომ კირშის ბოთლის ნამსხვრევები ჰქონდა ჩატანებული, სათბურის შუშაბანდივით გახურებულიყო. ყორეებზე, ქვასა და ქვას შუა, ქათამნაცარა ხარობდა. მადამ ბოვარის გაშლილი ქოლგის ბოლო გავლისას მის დამჭკნარ ყვავილს ეხებოდა და ყვითელ მტვერს აყრევინებდა; მრავალძარღვასა და კლემატიტის გადმოშვერილი წვეროები ქოლგის აბრეშუმს ეხახუნებოდა და არშიაში ეჩრებოდა.
ისინი ესპანელ მოცეკვავეთა დასზე ბაასობდნენ, ამ მოკლე ხანში რომ რუანის თეატრის სცენაზე უნდა გამოსულიყო.
_ დაესწრებით? _ ჰკითხა ემამ.
_ თუ მოვახერხე, _ მიუგო მან.
ნუთუ სათქმელი მეტი არა ჰქონდათ რა? მათი თვალები კი უფრო სერიოზული ბაასით იყო აღსავსე; იმ დროს, როცა ისინი ბანალურ ფრაზებს ეძებდნენ, თვითვე გრძნობდნენ, რომ ერთნაირი ბნედით იმსჭვალებოდნენ; ეს იყო ჩურჩული სულისა, ღრმა და ხმათა დამხშობი. ამ ახალი სიამის უეცრობით განცვიფრებულნი, ისინი როდი ცდილობდნენ ერთმანეთისათვის მის გამჟღავნებას ან მისი მიზეზის

აღმოჩენას. მომავალი ბედნიერება, ვით ტროპიკული ქვეყნის ნაპირები, წინ მდებარე უსაზღვროებას თავის მშობლიურ სინაზეს, სურნელოვან სიოს აფრქვევს, რული გერევა, ვით მთვრალსა და აღარც კი დარდობ ჰორიზონტს, თვალით რომ აღარსად ჩანს.

გზა ერთ ადგილას საქონლის ფეხისაგან იყო ჩაქცეული; საჭირო იყო დიდ მწვანე ქვებზე გავლა, ტალახში რომ გამწკრივებულიყვნენ. ემა ხშირად შედგებოდა, ფეხი სად დავადგაო, და რიყის მერყევ ქვაზე შემდგარი, მოქანავე, მკლავებგაშლილი, წინ გაწვდილი, თვალმოწკურული, იცინოდა, ვაითუ ტლაპოში ჩავვარდეო. როცა თავის ბაღთან მივიდნენ, ემამ პატარა ჭიშკარი შეაღო, კიბეზე აირბინა და მიიმალა.

ლეონი თავის სამუშაოს დაუბრუნდა. უფროსი იქ არ იყო, ქაღალდებს თვალი გადაავლო, მერე კალამს წვერი წაუთალა, ქუდი დაიხურა და გარეთ გავიდა. პატურზე წავიდა, არგეილის სერზე, ტყის პირას წამოწვა, ფიჭვებს ქვეშ, და თვალი ცას მიაშტერა.

_ რა მოწყენილობაა, _ ამბობდა იგი, _ რა მოწყენილობაა! საკუთარი თავი ებრალებოდა, რომ ამ სოფელში ცხოვრობდა, ჰომე მეგობრად ჰყავდა, გილიომენი კი _ უფროსად. ამ უკანასკნელს, მუდამ საქმეებში ჩაფლულს, ოქროსბუდიან სათვალეს რომ ატარებდა და მოწითალო ქილვაშები თეთრ ჰალსტუხზე ეფინებოდა, სულის უნაზეს მოძრაობათა არაფერი გაეგებოდა, თუმცა კი ცდილობდა, ინგლისური იერი ჰქონოდა, რამაც კლერკი პირველხანს ძლიერ განაცვიფრა. რაც შეეხება მეაფთიაქის ცოლს, იგი სამაგალითო მეუღლე იყო მთელ ნორმანდიაში, მშვიდი, ვით ბატკანი, მოყვარული შვილების, დედ-მამის, ბიძაშვილებისა, მოყვასის შემბრალებელი, უხეირო დიასახლისი და კორსეტის მოძულე, თანაც ისეთი ზანტი, მოსაწყენი მოსაუბრე, გარეგნობით უშნო და მოკლე ჭკუისა, რომ ლეონს, მიუხედავად იმისა, რომ ქალი მხოლოდ ოცდაათი წლის იყო, თვითონ კი _ ოცისა, საწოლი ოთახებიც ახლოს ჰქონდათ და ერთმანეთსაც ყოველდღე ხვდებოდნენ, არასოდეს ფიქრადაც არ მოსვლია, რომ იგი ვისმე ქალად გამოადგებოდა ან თუ სქესი გააჩნდა, გარდა კაბისა.

კიდევ ვინღა იყო? ბინე, რამდენიმე ვაჭარი, ორი თუ სამი მიკიტანი, ხუცესი და, ბოლოს, ბატონი ტუვაში, ქალაქის თავი, მისი ორი ვაჟი _ ტლანქი, რეგვენი, ჩაქვავებული ხალხი, თვითონვე რომ ამუშავებს თავის მიწას, თვითონვე ქეიფობს შინ, ამასთან, ფარისეველიცაა და აუტანელი მეზობელიც.

ამ მდაბიო სახეთა შორის ემას ხატება განცალკევებული და რაღაც უფრო შორეული ჩანდა, რადგან თავისა და ქალს შორის თითქოს გაუვალ უფსკრულს გრძნობდა. პირველ ხანებში ლეონი ბოვარებთან ხშირად დაიარებოდა მეაფთიაქესთან ერთად. შარლს არაფრით გაუმჟღავნებია, რომ დიდად მოხარული ყოფილიყოს მისი სტუმრობისა და ლეონმაც აღარ იცოდა, რა ექნა; ერთი მხრივ, ეშინოდა, მოუკრძალებლობაში არ ჩამოერთმიათ ხშირი სტუმრობა, ხოლო, მეორე მხრივ, ემას სიახლოვე სწყუროდა, რაც თითქოს მიუწვდომელი ეჩვენებოდა

IV

პირველმა სიცივემ რომ დაჰკრა, ემა თავისი ოთახიდან სასადილოში გადავიდა; ეს იყო გრძელი, დაბალჭერიანი ოთახი, სადაც ბუხრის გამირზე ქოთნით შედგმული, გაბურდული ლელი სარკის პირს განრთხმოდა. ფანჯარასთან სავარძელში მჯდომარე თვალს ადევნებდა ხოლმე სოფლელებს, მახლობელ ქვაფენილზე რომ მიმოდიოდნენ. სამსახურიდან `ოქროს ლომში~ მიმავალი ლეონი დღეში ორჯერ გაივლიდა ხოლმე. ემა შორიდანვე გრძნობდა მის მოახლოებას; დაიხრებოდა და დააყურებდა; ყმაწვილი წყნარად გაივლიდა ფარდის იქით, მუდამ ერთნაირად ჩაცმული და თავმოუბრუნებელი, ხოლო ბინდისას, მარცხენა ხელზე ნიკაპდაყრდნობილს რომ საქარგავი მუხლზე დაუვარდებოდა, ხშირად უნებური თრთოლა შეიპყრობდა ხოლმე ყმაწვილის შემხედვარეს. მაშინ წამოდგებოდა და სუფრის გაშლას უბრძანებდა. სადილობისას ჰომე უთუოდ უნდა შემოსულიყო ბერძნული ფესით ხელში, იგი ფეხაკრეფით შემოილალებოდა, რათა არავინ შეეწუხებინა, და მუდამ ერთსა და იმავე სალამს იმეორებდა: `კამპანიას გაუმარჯოს!~ შემდეგ, როცა თავის ადგილზე, ცოლ-ქმარს შუა დაჯდებოდა, ექიმს პაციენტების ამბავს გამოჰკითხავდა. შარლი კი, თავის მხრივ, ჰონორარებზე დაუწყებდა თათბირს. მერმე ბაასი იმდღევანდელი გაზეთის ამბებზე გადავიდოდა. ამ დროისათვის ჰომემ გაზეთი თითქმის სულ ზეპირად იცოდა და მთლიანად უამბობდა მის შინაარსს, არ დაავიწყდებოდა არც ჟურნალისტის მოსაზრებანი და არც ერთი შემთხვევა, რაც კი საფრანგეთსა თუ უცხოეთში მომხდარიყო. როცა ეს მასალაც ამოიწურებოდა, იგი რამდენიმე შენიშვნას მორთმეულ კერძებზეც გამოთქვამდა. ზოგჯერ ოდნავ წამოიწევდა და დიასახლისს თავაზიანად მიუთითებდა სინზე საუკეთესო ნაჭერს ან მზარეულს მიუბრუნდებოდა და რჩევას მისცემდა რაგუს მომზადებასა და იმაზე, რა მნიშვნელობა აქვს მარგებლობისათვის საკაზმ-სანელებლებს; გასაოცარი ხელოვნებით იცოდა ლაპარაკი სურნელოვან და მარგებელ ნივთიერებაზე. მისი თავი უფრო სავსე იყო რეცეპტებით, ვიდრე მისივე აფთიაქი _ კოჭობებით; ჩინებულად იცოდა მომზადება სხვადასხვა მურაბის, მწნილისა და ტკბილი სასმლის; იცოდა უკანასკნელი და უახლესი გამოგონებანი დასაშლელი ტაფების შესახებ; არ აკლდა არც ყველის შენახვისა და არც მოჭანგული ღვინის გატკბობის ხელოვნება.

რვა საათზე ჟუსტენი გამოუვლიდა აფთიაქის დასაკეტავად. მაშინ ჰომე გამომცდელ თვალს შეავლებდა ხოლმე თავის შეგირდს, განსაკუთრებით კი, უკეთუ ფელისიტეც იმ დროს იქ იქნებოდა, რადგან ჰომე ეს ერთი ხანია, მიკერძოებას ამჩნევდა მას ექიმის სახლისადმი.

_ ეს ჩემი ბიჭი, _ იტყოდა ხოლმე იგი, _ რაღაც დაბნეულია; დასწყევლოს ღმერთმა, მგონი, თქვენი მზარეული შეუყვარდა!

მაგრამ მეორე, უფრო დიდი ნაკლი, რასაც იგი თავის შეგირდს უსაყვედურებდა, ის იყო, რომ ამ უკანასკნელს ძალიან უყვარდა ლაპარაკისათვის ყურის გდება. კვირას, მაგალითად, ვერასგზით ვერ გაიყვანეს სასტუმრო ოთახიდან, სადაც ქალბატონმა ჰომემ უხმო ბავშვების წასაყვანად; ასე რომ, ბავშვებმა სავარძელში ჩაიძინეს და ზურგებით დაითრიეს სავარძლების ერთობ განიერი ჩარსავები.

მეაფთიაქის ამ საღამოებზე მაინცდამაინც დიდი ხალხი არ დაიარებოდა, მისმა

ენაძვირობამ და პოლიტიკურმა შეხედულებამ თანდათანობით ჩამოაშორა სხვადასხვა პატივცემული პირი. კლერკი კი ერთ საღამოსაც არ გაუშვებდა დაუსწრებლად. შეესმოდა თუ არა ზარის ხმა, მაშინვე მადამ ბოვარის შესაგებებლად გაეშურებოდა. შალს ჩამოართმევდა და ცალკე, მეაფთიაქის საწერი მაგიდის ქვეშ დააწყობდა მის თბილ ბოტებს, რასაც ემა თოვლში ფეხსაცმელზე ატარებდა ხოლმე. ჯერ რამდენიმე ხელ `ოცდათერთმეტს~ ითამაშებდნენ; მერმე ჰომე ემასთან ერთად `ეკარტეს~ შეუდგებოდა. ლეონი ქალის უკან იდგა და რჩევას აძლევდა. ქალის სკამს ხელდაყრდნობილი იგი სიამით ათვალიერებდა სავარცხლის კბილებს, ემას ნაწნავებს რომ ჩარჭობოდა. ყოველთვის, როცა ქალი ქაღალდს ჩავიდოდა, მისი კაბის მარჯვენა კალთა აიწევდა. დაწნული თმიდან მის კისერს მუქი ფერი ედებოდა, რომელიც შემდეგ თანდათანობით ბაცდებოდა და ნელინელ ჩრდილს შეერთვოდა. კაბა კი, სკამის მხარეს უხვ ნაოჭებად დაშვებული, იატაკს ეფინებოდა ზოგჯერ, როცა ლეონი ფეხსაცმლით კაბის შეხებას იგრძნობდა, ისევ უკან დაიხევდა, თითქოს ვისმე ფეხი დაადგაო.

ბანქოს თამაში რომ გათავდებოდა, მეაფთიაქე და ექიმი დომინოს მიჰყოფდნენ ხელს, ემა კი ადგილს გამოიცვლიდა და მაგიდაზე იდაყვდაყრდნობილი, `ილუსტრასიონს~ დაუწყებდა ფურცვლას ან მოდების ჟურნალს მოიტანდა; ლეონიც ახლოს დაუჯდებოდა, ერთად ათვალიერებდნენ და ერთიმეორეს უცდიდნენ ჟურნალის ფურცლების გადაბრუნებას. ხშირად ქალი ლექსის წარმოთქმას სთხოვდა; ლეონი გაბმული ხმით დაიწყებდა და სასიყვარულო ადგილზე ხმას ძალზე აათრთოლებდა. მაგრამ დომინოს ქვების ჭახაჭუხი ლეონს აღიზიანებდა: ჰომე ძლიერი მოთამაშე იყო და შარლს მაშინაც კი უგებდა, როცა ამ უკანასკნელს ორმაგი ექვსიანები ეჭირა. სამასამდე ითამაშებდნენ და ბუხართან ფეხებგაწვდილნი ორივენი თვლემას შეუდგებოდნენ. ცეცხლი ჩაიფერფლებოდა, ჩაიდანი დაცლილი იყო, ლეონი კი კვლავ კითხულობდა. ემა უსმენდა და მექანიკურად ატრიალებდა ლამპის შუქფარს, რომელზედაც გამოხატულნი იყვნენ სასაცილო ეტლებში მჯდომარე ხუმარები და გრძელჭოკებიანი ჯამბაზები. ლეონი მძინარე აუდიტორიაზე ანიშნებდა და გაჩუმდებოდა; შემდეგ ამისა, დაბალი ხმით დაიწყებდნენ ლაპარაკს და მუსაიფიც უფრო ტკბილი ეჩვენებოდათ, რადგან იგი სხვას არავის ესმოდა.

ასე დამყარდა მათ შორის ერთგვარი ურთიერთობა წიგნებისა და რომანების გაცვლა-გამოცვლა. რაკი ბოვარი იჭვნეული არ იყო, ეს გარემოება როდი უკვირდა. თავის დღეობაზე ბატონმა ბოვარიმ მშვენიერი ფრენოლოგიური თავი მიიღო საჩუქრად, რომელიც მკერდამდე მთლად ციფრებით იყო მოჩითული და მტრედისფრად შეღებილი. იგი ნიშანი იყო კლერკის ყურადღებისა, რასაც სხვა მხრითაც არ აკლებდა: ხშირად, რუანს გამგზავრებისას, დანაბარებს უსრულებდა და რაკი ერთი რომანისტის წიგნის გამო მოდაში შემოვიდა კაქტუსები, ლეონი მადამ ბოვარისთვის ყიდულობდა მათ და `მერცხალში~ მჯდომარეს ქოთნები მუხლებზე ედგა, რის გამოც თითები მთლად დაჩხვლეტილი ჰქონდა კაქტუსის ეკლებით.

ემამ თავის ფანჯარაზე ფიცრის გამირი გააკეთებინა ყვავილები ქოთნების დასადგმელად. კლერკსაც თავისი დაკიდებული ბაღი ჰქონდა, ასე რომ, ყვავილობის დროს ერთმანეთს ფანჯარაში ხედავდნენ.

ამ სოფლის ფანჯრებს შორის ერთი ისეთიც იყო, სადაც ერთი ვინმე ყველაზე ხშირად მოჩანდა ხოლმე; კვირაობით, დილიდან დაწყებული საღამომდე, და ყოველ ნასადილევს, თუ კარგი ამინდი იყო, სხვენის სარკმელში მუდამ მოჩანდა გამხდარი სახე ბატონ ბინესი, რომლის დაზგის ზრიალი `ოქროს ლომამდეც~ კი აღწევდა. ერთ საღამოს, შინ დაბრუნებისას, ლეონს თავის ოთახში ერთი ხალიჩა დახვდა, ხავერდითა და შალით ფოთლოვნად ნაქარგი; მაშინვე მოიხმო მადამ ჰომე, ბატონი ჰომე, ჟუსტენი, ბავშვები, მზარეული, ამაზე თავის უფროსსაც კი ელაპარაკა; ყველას უნდოდა ხალიჩის ნახვა, მაგრამ რად სძღვნიდა კლერკს ექიმის მეუღლე? ეს უცნაურად ეჩვენებოდათ და საბოლოოდ ასე დაასკვნეს: მისი საყვარელი უნდა იყოსო.

თვითონაც ამას გაფიქრებინებდა, რადგან მუდამ მისი მშვენებისა და ჭკუის ქებაში იყო. ერთხელ ბინემ უკმეხადაც კი მიახალა:

_ რაში მეპრიანება, მე გეტყვი _ მისი საზოგადოებისა ვიყო!

ლეონი იტანჯებოდა და არ იცოდა, რა გზით გაემჟღავნებინა ემასთვის თავისი ხვაშიადი; მუდამ ყოყმანში იყო: ერთი მხრივ, ის აშინებდა, ვაითუ არ მოვეწონოო, ხოლო, მეორე მხრივ, საკუთარი უმწეობა არცხვენდა. შემდეგ თითქოს გადაჭრილ გზას დაადგებოდა, წერილებს დაწერდა და ისევ დახევდა, მერმე თითქოს ვადას დადებდა, მაგრამ კვლავ გადადებდა. ხშირად ისეთი გადაწყვეტილებით ესტუმრებოდა ხოლმე, რომ ყველაფერი უნდა გაემხილა, მაგრამ დაინახავდა ემას თუ არა, გადაწყვეტილება ავიწყდებოდა. და როცა შინ დაბრუნებული შარლი ეტყოდა, ავადმყოფების სანახავად ხომ არ წამოხვალ ჩემთან ერთადო, იგი მაშინვე დასთანხმდებოდა, მადამ ბოვარის გამოეთხოვებოდა და შარლს გაჰყვებოდა. განა ქმარი მისთვის უცხო იყო?

ემას კი არც უკითხავს თავისთვის, მიყვარს თუ არაო. სიყვარულიო, ფიქრობდა იგი, უეცრად უნდა მოვარდეს ელვითა და ჭექა-ქუხილით, ვით ციური ქარიშხალი, ცხოვრებას რომ ერთბაშად ესხმის თავს და ნებისყოფას ფოთლებივით გლეჯს, ხოლო გულს უფსკრულისკენ მიაქანებსო. მან როდი იცოდა, რომ ნაწვიმარი გუბეებად დგება სახლის ბანებზე, უკეთუ საწვიმარი მილები გაჭედილია; და ასეთივე მყუდრო ყოფაში დარჩებოდა იგი, რომ უეცრად კედელში ნაპრალი რამ არ აღმოჩენილიყო.

ეს იყო თებერვლის ერთ კვირა დღეს, ნაშუადღევს, როცა თოვდა. ცოლ-ქმარი ბოვარი, ჰომე და ბატონი ლეონი სელის ძაფსაღები ქარხნის სანახავად წავიდნენ, იონვილიდან რომ ნახევარი ლიეს მანძილზე შენდებოდა ხეობაში. მეაფთიაქემ გასასეირნებლად თან წაიყვანა თავისი ბავშვები _ ნაპოლეონი და ატალია, რომელთაც ჟუსტენიც ახლდა მხარზე ქოლგებგადებული.

ამ სანახაობაზე უფრო ნაკლებსაინტერესო, მგონი, არაფერი იქნებოდა. ვრცელი ტრამალი, სადაც დახვავებულ ქვიშათა და რიყეთა შორის რამდენიმე უკვე დაჟანგებულ-დაკბილული ჩარხი ეყარა, გარს ერტყა გრძელ ოთხკუთხოვან შენობას, რომელიც მრავალი პატარა ფანჯრით იყო დაჩვრეტილი. შენობა დაუმთავრებელი იყო და სახურავის დვირეებს შორის ცა მოჩანდა. სახურავის იგოგზე მიმაგრებული იყო ჩალისა და თავთავის კონა, რომლის სამფეროვან ლენტსაც ქარი აფრიალებდა. ჰომე ლაპარაკობდა. იგი საზოგადოებას უხსნიდა ამ შენობის მომავალ მნიშვნელობას,

მსჯელობდა იატაკის სიმტკიცესა და კედლების სისქეზე და ძლიერ წუხდა, რომ საზომნაჭდევი ჯოხი არ ჰქონდა, ისეთი, როგორსაც ბატონი ბინე ხმარობს ხოლმე. ემა, რომელიც მკლავგაყრილი მიჰყვებოდა, ოდნავ ეყრდნობოდა მის მხარს და თვალს არ აშორებდა ნისლის ბურუსში გახვეულ მზის ფერმკრთალ დისკოს; მერმე ერთბაშად მოიხედა: მის ახლოს შარლი იდგა. კასკეტი წარბებამდე ჩამოეფხატა. სქელი წარბები ოდნავ უთრთოდა, რაც მის სახეს უჭკუო იერს აძლევდა; მისი ზურგიც კი, მისი უმოძრაო ზურგი, ამაღელვებელი სანახავი იყო და ისე ეჩვენებოდა, თითქოს მთელი მისი სიუშნოე ამ სერთუკზეა აღბეჭდილიო.
იმ დროს, როცა იგი შარლს უცქეროდა და ამ თავის აღელვებაში რაღაც გარყვნილ სიამეს პოულობდა, ლეონი მიუახლოვდა. სიცივეს მისი სახე ოდნავ გაეფერმკრთალებია, რის გამოც თითქოს უფრო დანაზებიაო. ჰალსტუხსა და ყელს შუა, პერანგის ოდნავ ფართო საყელოში, კანი მოჩანდა: თმის კულულებს ყურის ბიბილო გამოქცეოდა; მისი თვალები კი, ღრუბლებისკენ ზეაღმართული ლურჯი თვალები, ემას უფრო სპეტაკი და მიმზიდველი ეჩვენა, ვიდრე მთის კამკამა ტბა, რომელშიც ზეცა იხატება.
_ შე უბედურო! _ უეცრად წამოიძახა მეაფთიაქემ.
და თავისი ვაჟისკენ გაექანა, რომელიც კირში ჩამჯდარიყო ფეხსაცმლის გასათეთრებლად. გაჯავრებაზე ნაპოლეონმა ღრიალი მორთო, ჟუსტენმა ერთი მუჭა ჩალა აიღო და მის ფეხსაცმელს წმენდა დაუწყო. საჭირო შეიქნა დანა; შარლმა თავისი ჯაყვა მიაწოდა.
_ აჰ, _ თავისთვის ჩაილაპარაკა ემამ, _ დანას ჯიბით ატარებს, როგორც გლეხკაცი.
სუსხმა დაჰკრა და ყველანი იონვილს დაბრუნდნენ.
საღამოს მადამ ბოვარი მეზობლებისას აღარ წასულა: როცა შარლი წავიდა და მარტო დარჩა, კვლავ განახლდა განცდილის შედარებანი, იმ თითქმის უშუალო შთაბეჭდილების მკაფიობითა და პერსპექტივის დაშორებით, რასაც ნივთებს მოგონება აძლევს ხოლმე. იწვა და ანთებულ ბუხარს უცქეროდა. და აი, სწორედ ისე, როგორც იქ, თვალწინ წარმოუდგა ლეონი, _ დგას და ცალი ხელით საბიჯგს ღუნავს, ცალით კი ატალია უჭირავს, ყინულის ლოლუას რომ წუწნის; რა მომხიბვლელი ეჩვენებოდა, თვალი ვეღარ მოეშორებინა. მოაგონდა მისი ქცევა სხვა დროსაც. მის მიერ ნათქვამი სიტყვები, მისი ხმა, მისი სახის ნაკვთები და თითქოს საკოცნელად ტუჩგაწვდილი, იმეორებდა:
_ დიახ, მომხიბვლელია, მომხიბვლელი! ნუთუ შეყვარებული არ არის? _ თავისივე თავს ეკითხებოდა, _ კი, მაგრამ ვინ უყვარს? ვინ და მე!
ყველა საამისო საბუთი ერთბაშად წარმოუდგა, გული აუძგერდა; ბუხრიდან ანასხლეტი, ჭერზე მხიარული სინათლე ციმციმებდა; ზურგზე გადაბრუნდა და მკლავები გაჭიმა.
მაშინ კვლავ განუახლდა მარადიული ჩივილი: `ოჰ, ზეცას რომ ენებებინა! ან კი რატომაც არა? რა შეუშლიდა ხელს?..~
როცა შუაღამისას შარლი დაბრუნდა, ქალმა თავი ისე აჩვენა, თითქოს გამოეღვიძაო; რაკი შარლი გახდისას ხმაურობდა, ემამ თავის ტკივილი მოიმიზეზა, მერმე გულგრილად გამოჰკითხა საღამოს ამბები.

_ ბატონი ლეონი, _ მიუგო შარლმა, _ ადრე წავიდა.
ემამ მოძალებული ღიმილი ველარ შეიკავა, ახალი ნეტარებით გულსავსე გადაბრუნდა და ტბილად ჩაეძინა.
მეორე დღეს, დაბრუნებისას, ახალმოდის საქონლის ვაჭარი ესტუმრა, ბატონი ლერე. გაიძვერა ვინმე იყო ეს მედუქნე. გასკონში დაბადებული, შემდეგ ნორმანდიელი გახდა, მის სამხრეთულ ენამჭევრობას ნორმანდიული ვერაგობა ემატებოდა. მისი რბილი, მსუქანი, უწვერულვაშო სახე თითქოს ძირტკბილას ბაცი ნახადითაა შეღებილიო, ხოლო ჭაღარა თმა მის ისედაც წვრილ თვალებს სიმძაფრის მეტ შუქს აძლევდა. მისი წარსულიც არავინ იცოდა: დამტარებელი იყოო, ამბობდნენ ერთნი; არა, ქალაქ რუტოს ბანკირიო, ამტკიცებდნენ მეორენი, მაგრამ ერთი რამ კი ნამდვილი იყო, სახელდობრ, ის, რომ რთულ საანგარიშოს ზეპირად ისე გამოიყვანდა, თვით ბინესაც კი გაუკვირდებოდა. ისე ზრდილობიანი იყო, გეგონებოდა, ფეხქვეშ გამეგებაო, თავიც მუდამ ისე ეჭირა, თითქოს ვისმე ესალმება ან ეპატიჟებაო. კრეპით მორთული თავისი ქუდი კართან დატოვა, მწვანე კოლოფი მაგიდაზე დადო, მერმე ათასნაირი თავაზიანობითა და ბოდიშებით მოჰყვა წუწუნს, ამდენი ხანია, თქვენი ნდობა ვერ დამიმსახურებია, ასეთი მცირე სავაჭრო, როგორიც ჩემია, აბა ელეგანტის ყურადღებას როგორ მიიქცევსო, ეს სიტყვა განგებ დაათარგმანა. ოღონდ კი მიბრძანეთ და რაც გენებებათ, ყველაფერს მოგართმევთ: ნაყაისნაღევი იქნება თუ თეთრეული, საგალანტერიო თუ ახალმოდის საქონელი; თვეში ბარე ოთხჯერ დავიარები ქალაქს რეგულარულადო. საქმე ყველაზე უფრო მსხვილ სავაჭრო სახლებთან მაქვს და თამამად შეგიძლიათ ჰკითხოთ `სამ ძმას~, `ოქროწვერას~, გინდ `დიდ ველურს~, _ ყველანი ისე მიცნობენ, როგორც თავიანთ საკუთარ ჯიბესო. დღეს კი ისე, გავლით, მინდა გაჩვენოთ სხვადასხვანაირი საქონელი, რაც განსაკუთრებული შემთხვევის წყალობით მიშოვიაო. და კოლოფიდან ნახევარ დუჟინამდე ნაქარგი საყელო ამოიღო.
მადამ ბოვარიმ საქონელი გასინჯა.
_ ამჟამად არაფერი მესაჭიროება, _ უთხრა.
მაშინ ლერემ მოფრთხილებით გაშალა სამი ალჟირული შარფი, რამდენიმე შეკვრა ინგლისური ქინძისთავი, ჩალის ფოსტლები და, ბოლოს, ქოქოსის კაკლის ნაჭუჭისგან გამოთლილი კვერცხის საჭრელი, ოთხი ცალი, კატორღელების ნახელოვნევი. ყველა ეს რომ ამოალაგა, ხელებით მაგიდას დაეყრდნო, კისერი წაიგრძელა, ბეჭებში მოიხარა და პირდაღებული თვალებში უცქერდა ემას, საქონელს რომ გაუბედავად ათვალიერებდა; დროდადრო, თითქოს მტვერს აშორებსო, წკიპურტს გაჰკრავდა სიგრძეზე გაშლილ შარფებს, რომლებიც ნაზად შრიალებდნენ და ბინდის მოლურჯო სინათლეზე ვარსკვლავებივით აციმციმებდნენ ოქრომკედით ნაქარგავ სახეებს.
_ რა ღირს?
_ მცირე რამ, _ მიუგო მან, _ სულ მცირე რამ, არც მეჩქარება, როდესაც თქვენ გენებებათ... მე ხომ ებრაელი არა ვარ!
ემა ერთ წამს დაფიქრდა და მადლობა გადაუხადა ლერეს, რომელმაც თითქოს არც კი შეიმჩნიაო, თამამად უპასუხა.
_ რა გაეწყობა! შემდეგ მოვრიგდებით. ქალებს ყოველთვის მოვრიგებივარ ხოლმე,

გარდა საკუთარი მეუღლისა.
ემას გაეღიმა.
_ მე მინდოდა მხოლოდ მომეხსენებინა, _ დაიწყო მან ამ ხუმრობის შემდეგ, _ რომ ფულის დარდი სრულიადაც არა მაქვს. შემიძლია კიდევაც გასესხოთ, თუ საჭირო იქნება.
ემა გაკვირვებით შეირხა.
_ ო, _ სწრაფად და ხმადაბლა წამოიძახა ლერემ, _ შორს წასვლა როდი დამჭირდებოდა მის მოსაპოვებლად. იმედი გქონდეთ!
და შემდეგ `ფრანგული კაფეს~ პატრონის, ბატონ ტელიეს ამბავი გამოჰკითხა, რომელსაც იმჟამად ბატონი ბოვარი მკურნალობდა.
_ ნეტავ, რა დაემართა მოხუც ტელიეს? ისე ახველებს, რომ მთელ სახლს ზანზარი გააქვს. ვშიშობ, ფლანელის სათბურის მაგიერ ფიჭვის პალტო არ დასჭირდეს ახლო მომავალში! სიყმაწვილეში ბევრი რამ უცუღლუტია! ამ ხალხს, ქალბატონო ჩემო, ცხოვრებაში არავითარი წესი არ გააჩნია! გულ-ღვიძლი არყით აქვს დათუთქული, მაგრამ მაინც საწყენია, როცა კარგი ნაცნობი საიქიოს მიემგზავრება.
თავის კოლოფს ახვევდა და ექიმის პაციენტებზე ასე მსჯელობდა:
_ ყველა ამ ავადმყოფობის მიზეზი, _ ამბობდა იგი და ნაღვლიანი თვალით ფანჯარას უცქეროდა, _ სწორედ ასეთი ამინდია! თვით მეც ვერა ვარ კარგად. ამ დღეებში, მგონი, მეც დამჭირდეს ბატონი ექიმის დახმარება წელის ტკივილის გამო, მაშ, ნახვამდის, ქალბატონო! მუდამ თქვენი მონა-მორჩილი!
და კარი წყნარად გაიხურა.
სადილი ემამ თავის ოთახში მოითხოვა, ხონჩით, ცეცხლის პირას. ნელა შეექცეოდა, ყოველივე გემრიელი ეჩვენებოდა.
_ რა გონივრულად მოვიქეცი! _ ამბობდა და შარფებს იგონებდა.
კიბეზე ფეხის ხმა გაისმა: ეს ლეონი იყო. ემა წამოდგა, კომოდის თავზე ერთ-ერთი სახელსაქმო აიღო, შემოსატეხად რომ ჰქონდა გამზადებული და როცა ლეონი შემოვიდა, თავი ისე მოაჩვენა, თითქოს საქმეში ვარ გართულიო.
საუბარი არ ხერხდებოდა; მადამ ბოვარი ხშირად წყვეტდა სიტყვას, ლეონიც რაღაც დარცხვენილივით იყო. ბუხრის წინ იჯდა დაბალ სკამზე და ხელში სპილოს ძვლის სანემსეს ათამაშებდა; ემა კი კერვას განაგრძობდა, ხმას აღარ იღებდა. ქალის დუმილით შეპყრობილი, ისიც ჩუმად იყო, თითქოს მისი სიტყვებით მოხიბლულიყო.
_ საბრალო ბავშვი! _ ფიქრობდა ქალი.
_ ნეტავ რა არ მოსწონს ჩემი? _ თავის თავს ეკითხებოდა ვაჟი.
ბოლოს ლეონმა განაცხადა, ამ დღეებში რუანს მივდივარ სამსახურის საქმეების გამოო.
_ თქვენი აბონემენტი ნოტებისა უკვე გათავდა, ხომ არ განვაახლო?
_ არა, _ მიუგო ემამ.
_ რატომ?
_ იმიტომ, რომ...
ტუჩები მოკუმა და კბილით გრძელი რუხი ძაფი გამოაძრო საკერავს.
ეს საკერავი აღიზიანებდა ლეონს, ასე ეგონა, ემას თითებს უფუჭებსო. აზრად

ქათინაურის თქმაც მოუვიდა, მაგრამ გამბედაობა არ ეყო.
_ მაშ, თავს ანებებთ? _ წამოიწყო ლეონმა.
_ რაო? _ უეცრად წამოიძახა, _ მუსიკას? აჰ, ღმერთო ჩემო, დიახ! განა არ მეყოფა ოჯახის მოვლა, ქმარზე ზრუნვა და ათასი სხვა რამ მოვალეობა? კედლის საათს შეავლო თვალი ემამ; შარლი იგვიანებდა. ვითომ შეშფოთდა, რამდენჯერმე კიდეც გაიმეორა;
_ იგი ისეთი კეთილია!
კლერკსაც მოსწონდა ბატონი ბოვარი, მაგრამ მის მიმართ ასეთმა სინაზემ უსიამოვნოდ იმოქმედა, მიუხედავად ამისა, განაგრძობდა მის ქებას, რაც სხვებისგან, განსაკუთრებით კი მეაფთიაქისაგან სმენოდა.
_ აჰ! საუცხოო ადამიანია! _ განაგრძო ემამ.
_ უეჭველია.
დაუდასტურა ლეონმა და სიტყვა ქალბატონ ჰომეზე ჩამოაგდო, რომლის უშნო ჩაცმულობაც ორივეს ხშირად ამხიარულებდა ხოლმე,
_ მერე რა ვუყოთ? _ გააწყვეტინა ემამ, _ კარგი დიასახლისი მორთულობაზე არ უნდა ფიქრობდეს.
და კვლავ გაჩუმდა.
შემდეგ დღეებშიც ასევე იყო: ქცევა, ლაპარაკი, _ ყოველივე შეეცვალა ემას. ხელი მოჰკიდა ოჯახობას, ეკლესიაში წესიერად დაიარებოდა და მსახურსაც მეტი სიმკაცრით ეპყრობოდა.
ბერტა ძიძას გამოართვა, შინ მოიყვანა და როცა სტუმრები ეწვეოდნენ ხოლმე, ფელისიტეს უხმობდა, ბავშვს მოაყვანინებდა, კაბას გახდიდა და მის მშვენიერ აგებულებას აჩვენებდა. ამბობდა, ბავშვი ჩემი ღვთაება, ჩემი ნუგეში, სიხარული და აღტყინებააო და ისეთი სინაზით ეალერსებოდა, რომ სხვებს, იონვილელების გარდა, პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის საშეტს მოაგონებდა.
როცა შარლი დაბრუნდებოდა, თავისი ფოსტლები ყოველთვის ცეცხლის პირას დახვდებოდა მიფიცხებული. მისი ჟილეტების სარჩული ახლა ყოველთვის გამოკერებული იყო, პერანგებსაც ღილი აღარ აკლდა, ხოლო ღამის ჩაჩები კარადაში სასიამოვნოდ იყო ერთიმეორეზე შეწყობილი. ბაღში გასეირნება, ვით ოდესმე, აღარ ეზიზღებოდა; ყველაფერს ეთანხმებოდა, რასაც კი ქმარი ურჩევდა; თუმცა ქმრის სურვილებს წინასწარ ვერ იტყობდა, მაგრამ მაინც უხმოდ ემორჩილებოდა და როცა შარლი ნასადილევს ბუხარს მიუჯდებოდა, ფეხებს ცეცხლისკენ გაჭიმავდა, ხელებს მუცელზე დაიწყობდა, საჭმლის მონელებაში ლოყები აუწითლდებოდა, თვალები კმაყოფილების იერით აევსებოდა, ხოლო იქვე ხალიჩაზე ბავშვი დაიწყებდა ფორთხვას, ეს ტანწერწეტა ქალი კი ქმრის სავარძელზე დაიხრებოდა და შუბლზე აკოცებდა, _ ყოველივე ამის მნახველი ლეონი გულში გაივლებდა:
_ რა სიგიჟეა! აბა ამას ვინ მისწვდება?
იგი ისეთი ღვთისნიერი, ისეთი მიუწვდომელი ეჩვენებოდა, რომ ყოველი, თვით ოდნავი იმედიც კი დაეკარგა.
მაგრამ ამგვარი ხელისაღებით იგი რაღაც არაჩვეულებრივ არსებად წარმოედგინა. ემა მისთვის ხორციელი ადამიანი როდიღა იყო, რომლისგანაც რასმე მოელოდა; მის

ოცნებაში ქალი თანდათან შორდებოდა, მაღლა იწევდა, ვით ხელშეუხებელი დიდებული ჩვენება. ეს იყო ერთი იმ წმინდა გრძნობათაგანი, რომელიც სიცოცხლეს არ გიმძიმებს და გსურს, განიცადო ეს იშვიათი რამ, რადგან მისი დაკარგვა უფრო მეტ წუხილს გამოიწვევს, ვიდრე მისგან მონიჭებული სიამე _ სიხარულს.
ემა გახდა, ღაწვები გაუფერმკრთალდა, სხეული აეწოწა. მისი გიშრის თმა, დიდრონი თვალები, სწორად ჩამოქნილი ცხვირი, მუდმივი დუმილი, გაფიქრებინებდა, რომ ამქვეყნიურ ცხოვრებას ოდნავ ეხება, რომ მთელ მის არსებას რაღაც ზენაარი დანიშნულების ბეჭედი აზის; იგი ისე ნაღვლიანი, ისე მშვიდი, ისე ნაზი და თან ისე მკაცრი იყო, რომ მისი სიახლოვე იმგვარსავე გრძნობას აღგიძრავდა, როგორსაც ეკლესიაში განიცდი ვარდთა სურნელებისა და მარმარილოს სიგრილის შეზავების გამო. გარეშეებიც კი ასეთ შთაბეჭდილებას იღებდნენ მისგან.
მეაფთიაქე იტყოდა ხოლმე:
_ ამ ქალს დიდი უნარი აქვს და თავის ადგილს თვით სუბპრეფექტურაშიც კი იპოვიდა.
დიასახლისებს ხიბლავდა მისი მომჭირნეობა, პაციენტებს _ თავაზიანობა, ღარიბებს _ მისი სათნოება.
მაგრამ ამასთანავე მისი არსება აღსავსე იყო გულისთქმით, ბრაზითა და სიძულვილით. მისი სწორნაოჭებიანი კაბა მისსავე ამღვრეულ გულს ფარავდა, ხოლო უბიწოებით მოკლული ბაგენი _ გამოუთქმელ ტანჯვას. უყვარდა ლეონი და მარტოობას ელტვოდა, რათა მისი ხატებით სრულიად დამტკბარიყო. ლეონის ხორციელი ხილვა ამღვრევდა ამ ვნებიან ჭვრეტას. მისი მოახლოების ხმაური ჟრჟოლას ჰგვრიდა, ხოლო მასთან ყოფნა მღელვარებას უცხრობდა, რასაც შედეგად უსაზღვრო განცვიფრება და ნაღველი მოსდევდა.
ლეონმა აბა რა იცოდა, რომ როცა უსასოო გამოეთხოვებოდა და კარს გაივლიდა, ქალი იმწამსვე ადგებოდა და ფანჯრიდან თვალს ადევნებდა, რათა ერთხელ კიდევ დაენახა იგი ქუჩაში მიმავალი. ქალს აღელვებდა ყოველი მისი ნაბიჯი; გაფაციცებით აკვირდებოდა მის სახეს; ათასგვარი ამბები გამოიგონა, რათა საბაბი ეშოვა და მის სანახავად წასულიყო. მეაფთიაქის ცოლი უბედნიერეს ქალად ეჩვენებოდა, რაკი ერთ სახურავქვეშ ცხოვრობდა მასთან; მისი ფიქრები მუდამ იმ სახლს დასტრიალებდა თავს, ვით მტრედები `ოქროს ლომის~ სახურავს, საწვიმრის ღარში რომ თავიანთ წითელ ფეხებსა და სპეტაკ ფრთებს იბანდნენ. მაგრამ რამდენადაც სიყვარული უმძაფრდებოდა, იმდენადვე უფრო ცდილობდა მის გამკლავებას, რათა არავისთვის დაენახვებინა და დაეუძლურებინა იგი. თანაც სურდა, რომ ლეონი მიმხვდარიყო და საამისოდ ათასგვარ შემთხვევასა და კატასტროფას წარმოიდგენდა, რაც ამ მიხვედრას გაუადვილებდა მას. უეჭველია, ქალს შიში და სიზანტე იჭერდა, და ამასთან ერთად _ მოკრძალება. ეგონა, მეტად დიდი მანძილით დავიშორე, უკვე გვიანღაა და ყველაფერი გათავებულიაო. ამასთან, სიამაყე, სიამე იმის თქმისა, `მე სათნო ვარო~ და მტკიცე გადაწყვეტილების იერით სარკეში ჩახედვა ოდნავ ანუგეშებდა ვითომ მიტანილი მსხვერპლის გამო.
მაშინ ლტოლვანი ხორცისა, წყურვილი ვერცხლისა და ნაღველი ვნებისა ერთ აუტანელ ტანჯვად იქცა და იმის მაგიერ, რომ ამაზე აღარ ეფიქრა, მთელი მისი

ზრახვა მხოლოდ ამას მიელტვოდა, ტკივილს ამძაფრებდა და ყველგან მის გასაღიზიანებელს ეძიებდა. ყველაფერი აბრაზებდა _ ხან ცუდად მორთული საჭმელი, ხან უხეიროდ მიხურული კარი; ნაღვლობდა ხავერდზე, რომელიც არა ჰქონდა, ბედნიერებაზე, რაც მუდამ აკლდა, საკუთარ მაღალ ოცნებასა და საკნისებრ სახლზე.

ყველაზე უფრო ის აბრაზებდა, რომ შარლს, ალბათ, აინუნშიაც არ მოსდიოდა მისი ტანჯვა. შარლის რწმენა, შემიძლია ცოლი გავაბედნიეროო, ემას სისულელედ და შეურაცხყოფად ეჩვენებოდა, ხოლო მისი სიმშვიდე _ უმადურობად. მაშ, ვისთვისღა იყო ასე სათნო? განა ქმარი არ იყო დაბრკოლება მისი ბედნიერი ცხოვრებისა, მიზეზი მთელი მისი უბედურებისა და თითქოს მუხრუჭი, რომელიც ყოველი მხრით სულს უხუთავდა?

ამიტომ მხოლოდ ქმარზე გადაიტანა თავისი განუქარვებელი, ათასგვარი წუხილით გამოწვეული სიძულვილი და ყოველგვარი ცდა ამ სიძულვილის განელებისა უფრო აძლიერებდა მას, რადგან ეს უნაყოფო შრომა ერთი ზედმეტი საბაბი იყო სასოწარკვეთილებისა და უფრო და უფრო აშორებდა ქმარს. საკუთარივე სიმშვიდე აშფოთებდა. ოჯახური ხელმოკლეობა _ ფუფუნებაზე ოცნებისკენ, ხოლო მეუღლური სინაზე მაცდუნებელი სურვილებისკენ იტაცებდა. თითქოს სურდა, შარლი უდიერად მოპყრობოდა, ეცემა; მაშინ სამართლიანად შეიძულებდა ქმარს, სამაგიეროს გადაუხდიდა. ხშირად თვით უკვირდა, რომ ასეთი ველური ზრახვანი აღეძვრებოდა, მაგრამ თან იძულებული იყო, მოღიმარი ყოფილიყო, თავი დაერწმუნებინა, ბედნიერი ვარო და სხვებსაც ასე მოსჩვენებოდა.

თუმცა ასეთი ფარისევლობა თვითვე ზიზღსა ჰგვრიდა. ზოგჯერ ცდუნება შეიპყრობდა, ლეონთან ერთად სადმე გაქცეულიყო, ძალიან შორს, და ახალი ბედი ეცადა, მაგრამ წამსვე მის გულში წყვდიადით აღსავსე უფსკრული გაიხსნებოდა. _ მასაც ხომ აღარ ვუყვარვარ! _ ფიქრობდა იგი, _ რა მეშველება? სად არის ხსნა, შვება? ნუგეში,

და იყო ასე უმწეო, სუნთქვაშეკრული და ცხარე ცრემლით მტირალი.

_ რატომ ბატონს არ გაუმხელთ?

ეტყოდა ხოლმე მსახური ქალი, როცა თავის ქალბატონს ასეთ ყოფაში შეესწრებოდა.

_ ნერვების ბრალია, _ მიუგებდა ემა, _ ბატონს ნურას ეტყვი, ტყუილუბრალოდ შეაწუხებ.

_ დიახ, _ ამბობდა ფელისიტე, _ სწორედ აგრე მოსდიოდა ბატონ გერენის ქალიშვილსაც, ბოლეელი მეთევზის ქალს, დიეპში რომ ვიცნობდი, სანამ თქვენთან დავდგებოდი. საბრალო ისეთი ნაღვლიანი იყო, ისეთი, რომ როცა კარს მოადგებოდა, გეგონებოდა, სამარის სუდარა გამოუფენიათო. მისი სატკივარი ის იყო, რომ თავში რაღაც ბურუსი ჰქონდა, რასაც ვერც ექიმებმა უშველეს და ვერც მოძღვარმა; როცა ავადმყოფობა ძალიან მოუვლიდა, მარტოდმარტო წავიდოდა ზღვის ნაპირას ისე, რომ საბაჟოს მოხელეს, ნაპირების დათვალიერებისას, ხშირად უნახავს ხოლმე რიყეზე თავდაღმა დამხობილი და მტირალი, მერმე კი, გათხოვების შემდეგ, გაუარაო, ამბობდნენ.

_ მე კი, _ მიუგო ემამ, _ სწორედ გათხოვების შემდეგ დამეწყო.

VI

ერთხელ, საღამოჟამს, ემა ღია ფანჯარასთან ჩამომჯდარიყო და ეკლესიის დარაჯს ლესტიბუდუას უცქერდა, რომელიც გალავანში ბუჩქებს სხლავდა. უეცრად მწუხრის რეკვა მოესმა.

აპრილის დასაწყისი იყო, როცა ფურისულა უკვე იფურჩქნება, ნაზი ნიავი დამუშავებულ კვლებს დაჰფოფინებს და ბაღები, ვით ტურფები, საგაზაფხულო დღესასწაულებისათვის ირთვება. ფანჩატურის მოაჯირში და მის იქით ხელისგულივით გაშლილი მინდვრები მოჩანს და მდინარეც წარმტაცად მიიკლაკნება. ალვის ხის შიშველ ტოტებში საღამოს ნისლი იხვევა და მქრქალი ლეჩაქის უნაზესი საბურვლით ჰფუთნის მათ. შორიდან ჯოგი მოდის. არც ბღავილი ისმის, არც ფეხის ხმა, ზარი კი ისევ რეკავს და ჰაერში იცარება მისი მშვიდი ჩივილი. ზარის რეკვაზე ახალგაზრდა ქალის ფიქრი თავისი სიყმაწვილისა და პანსიონის ძველმა მოგონებამ წარიტაცა. გაახსენდა დიდრონი შანდლები, სვეტებიანი საკურთხეველი და ყვავილებით სავსე ლარნაკები. მოენატრა, ვით ოდესმე, კვლავ შერეოდა თეთრჩადროსანთა გრძელ რიგს, რომელშიც აქა-იქ შავად მოჩანს თავსაფრები კეთილ მონაზონთა, თავიანთ საწიგნობლებზე რომ დახრილან; კვირაობით, წირვაზე როცა თავს აღმართავდა, თვალწინ წარმოუდგებოდა ღვთისმშობლის სათნო სახე, საკმევლის ზეაღმავალ ლურჯ ნისლში გახვეული. ქალი ლმობიერებამ მოიცვა. უცნაური სირბილე, სიმჩატე იგრძნო, თითქოს ჩიტის ბუმბულია ქარიშხლით ატაცებულიო. ადგა და, უნებურად, ეკლესიისაკენ გაემართა: მზად იყო, ყოველგვარი ღვაწლი ეტვირთა, ოღონდ კი მთელი მისი არსება, სული და გული ამ ღვაწლით ყოფილიყო შეპყრობილი.

ეკლესიის წინ იქიდან მომავალ ლესტიბუდუას შეეყარა. სამუშევარს რომ არ მომცდარიყო, ცოტა ხნით ხელს აუშვებდა ხოლმე, ადრევე ჩამოჰკრავდა `ანგელუსს~ და კვლავ მუშაობას მიჰყოფდა ხელს, თანაც, ადრე დარეკილი მწუხრი ბავშვებს აფრთხილებდა, დროა, კატეხიზმოზე ეკლესიაში წახვიდეთო.

ისინი, ვინც უკვე მისულიყვნენ, ზოგი შესასვლელთან კოჭს თამაშობდა, ზოგიც გალავანზე შემჯდარიყო და ფეხების ბარტყუნით თელავდა განაპირა საფლავებსა და გალავნის კედელს შორის ამოსულ ჭინჭარს; ეს იყო ერთადერთი მწვანე კუთხე, დანარჩენი კი მთლად საფლავების დამტვრიანებული ქვებით იყო სავსე, მიუხედავად იმისა, რომ ამ მტვერს მნათის ცოცხი არ აკლდა.

შესასვლელში ფეხჩაცმული ბავშვები ხტუნაობდნენ, თითქოს მხოლოდ მათთვის გაკეთებული პარკეტიაო; ზარის გუგუნში მკაფიოდ ისმოდა მათი ყიჟინა; თვით ზარის ხმა კი თანდათან ნელდებოდა ისე, როგორც იმ მსხვილი თოკის ქანაობა, სამრეკლოდან რომ მიწაზე იყო დაშვებული; ჰაერში წყნარი ჭიკჭიკით მერცხლები დასრიალებდნენ და ელვისებური კრთომით იმალებოდნენ თავიანთ ყვითელ ბუდეებში, კარნიზის კრამიტებში რომ იყო ნაკეთები. ეკლესიის სიღრმეში ლამპარი, ე. ი. მორიგი კანდელი ბჟუტავდა. მისი შუქი შორიდან ისე მოჩანდა, ვით ზეთის ზედაპირზე მოციმციმე მოთეთრო ლაქა. მზის ერთი გრძელი სხივი გასწვრივ

სერავდა ეკლესიის სივრცეს, რის გამოც დაბალი მინაშენები და დანარჩენი კუთხეები უფრო ბნელი ჩანდა.
_ მღვდელი სად არის?
ჰკითხა მადამ ბოვარიმ ერთ ბავშვს, რომელიც ისედაც მორყეულ ტურნიკის რყევით იქცევდა თავს.
_ ახლავე მოვა.
და მართლაც, საკრებულოს კარი აჭრიალდა და მღვდელი ბურნისიენიც გამოჩნდა; თავქუდმოგლეჯილი ბავშვები ეკლესიაში შეცვივდნენ.
_ ეს ანგლები, ესა, _ ბურტყუნებდა მღვდელმსახური, _ რომ არ დაიშლიან!
და კინაღამ ფეხი დააბიჯა ერთ დაფლეთილ კატეხიზმოს, დაიხარა, აიღო და დუდუნითვე დაუმატა:
_ არაფრისადმი მოკრძალება არ გააჩნიათ!
ხოლო, რაწამს მადამ ბოვარი შენიშნა:
_ უკაცრავად, _ წამოიძახა, _ ვერც კი შეგამჩნიეთ!
კატეხიზმო ჯიბეში ჩაიტენა, შედგა და ტაძრის მძიმე გასაღები ორ თითზე აათამაშა. ჩამავალი მზე სახეში სცემდა და ლასტიკის ანაფორას ყვითლად ღებავდა, იდაყვებზე რომ გაბრწკიალებული იყო, ხოლო კალთებზე შემოცვეთილი; მთელი ფართო გვერდი, წვრილი ღილების დაყოლებით, ქონისა და თამბაქოს ლაქებით ჰქონდა დაფარული; ეს ლაქები, საყელოდან დაწყებული, რომელზედაც ჩაწითლებული კისრის ნაოჭები გადმოჰფენოდა, ქვევით და ქვევით უფრო მრავლდებოდა; სახე მოყვითანო ჭორფლით ჰქონდა დაჩითული, რასაც ჯაგარა წვერის ჭაღარა მალავდა. ის იყო, სადილი გაეთავებინა და მძიმედ ქშინავდა.
_ როგორ ბრძანდებით? _ შეეკითხა მღვდელი.
_ ცუდად, _ მიუგო ემამ, _ ვიტანჯები.
_ რა გაეწყობა, _ განაგრძობდა მღვდელი, _ მეც ეგრე ვარ, ეს პირველი სიცხეები რაღაც ძალზე თენთავს ადამიანს. და ბოლოს, ჩვენ ხომ ტანჯვისათვის ვართ გაჩენილნი, როგორც წმინდა პავლე ბრძანებს; კი მაგრამ, ბატონი ბოვარი რაღას ფიქრობს?
_ ისა? _ ზიზღით წარმოთქვა ქალმა.
_ როგორ! _ გაიკვირვა მოხუცმა, _ წამალი არაფერი გამოგიწერათ?
_ აჰ, _ მიუგო ემამ, _ მე ამქვეყნიური წამალი როდი მესაჭიროება.
მღვდელი დროდადრო ეკლესიაში იცქირებოდა, სადაც დაჩოქილი ბავშვები ერთმანეთს უჯიკავებდნენ და ხუხულასავით ეცემოდნენ ძირს.
_ მინდოდა გამეგო... _ დაიწყო ემამ.
_ მოიცა, მოიცა, რიბუდევ, _ გაჯავრებით მიაძახა მღვდელმა, _ აი, მოვიდე ერთი და ეგ ყურები დაგისრისო, შე არამზადავ!
მერე ისევ ემას მოუბრუნდა:
_ ეს დურგალ ბუდეს ბიჭია; შეძლებული მშობლები ჰყავს და ამიტომ გალოლიავებულია. მონდომებული რომ იყოს, კარგად ისწავლიდა, რადგან ძალიან ნიჭიერია. მეც ხანდახან ვეძახი რიბუდეს (როგორც იმ გორას, მარომის გზაზე რომ არის)*. ჰა, ჰა! გორა რიბუდე! ამას წინათ ეს კალამბური მის ყოვლადსამღვდელოებასაც ვუთხარი, სიცილით გადაბრუნდა. ბატონი ბოვარი

რაღასა იქმს?
ემას თითქოს არ გაუგონია, ხოლო მღვდელი განაგრძობდა:
_ მუდამ მოუცლელია, ალბათ? ჩვენ ხომ, მე და მას, ამ მრევლში ყველაზე მეტი საქმე გვაქვს, თუმცა, იგი ხორცის მკურნალია, მე კი _ სულისა!
მსუბუქი სიცილით დაუმატა.
ემამ მუდარის თვალი მიაშტერა მღვდელს:
_ დიახ... თქვენ ყოველ მწუხარებას აქარვებთ.
_ აჰ, ნუღარ მეტყვით, მადამ ბოვარი! სწორედ ამ დილას მომიხდა ქვემო დიოვილში წასვლა, _ ძროხას `სისხლი~ დამართოდა, იმათ კი, ყველას თვალნაკრავი ეგონა, იქაური ძროხები როგორღაც, არ ვიცი... ოჰ, უკაცრავად! ლონგემარო და ბუდევ! თქვე ტაკიმასხარებო, გაათავებთ თუ არა!
და ერთბაშად ეკლესიაში შევარდა.
ბავშვები ამ დროს საწიგნეს შემოხვეოდნენ, მედავითნის სკამზე შემდგარიყვნენ და ჟამს ფურცლავდნენ; ზოგი კი ფეხაკრეფით მიიპარებოდა სააღსარებოში შესასვლელად. მაგრამ მღვდელმა ერთბაშად დაუტიათ და ატყდა ტყაპატყუპი; გაცხარებული მოძღვარი ბავშვებს კისერში ჩაავლებდა ხელს, ჰაერში აიტანდა და მერმე ორივე მუხლზე დააჩოქებდა მძლავრად, თითქოს იქვე სურს ჩაარგოსო.
_ რაც გინდა, თქვი, _ ამბობდა ემასაკენ მომავალი და ჩითის განიერ ცხვირსახოცს შლიდა, რომლის ერთი ბოლოც კბილით ეჭირა, _ მაგრამ ე გლეხები ძაან საბრალო ხალხია!
_ სხვებიც... _ მიუგო ემამ.
_ უეჭველია! ქალაქის მუშებიც, მაგალითად.
_ მე იმათზე როდი...
_ უკაცრავად! მე აქ ვიცნობდი ოჯახის საბრალო დედებს, სათნო ქალებს, მერწმუნეთ, ნამდვილ წმიდანებს, რომელთაც ლუკმაპურიც კი უჭირდათ.
_ ხოლო ისინი, _ განაგრძობდა ემა (და ლაპარაკის დროს წარბები უთრთოდა), _ ისინი, ბატონო მოძღვარო, ვისაც პური აქვს, მაგრამ არ აქვს...
_ ზამთრის სათბობი, _ დაამთავრა მღვდელმა.
_ აჰ, ამას რა მნიშვნელობა აქვს!
_ როგორ თუ არ აქვს! მე მგონია, როცა თბილად ხარ, როცა მაძღარი ხარ.. ვინაიდან ბოლოს და ბოლოს...
_ ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო! _ თავისთვის წაიჩურჩულა ქალმა.
_ ცუდად ხომ არა ხართ? _ წამოიძახა მღვდელმა და შეშფოთებით მისკენ მიიწია, _ ეს, ალბათ, ცუდი მონელების ბრალია? შინ უნდა წახვიდეთ და ჩაი დალიოთ, ან უბრალო დაშაქრული წყალი, მოგიხდებათ.
_ რათა?
და ისეთი იერი ჰქონდა, თითქოს სიზმრიდან გამოერკვაო.
_ შუბლზე რომ ხელი გადაისვით, მეგონა, გული მიუდის-მეთქი.
და უეცრად გაიხსენა:
_ დიახ, თქვენ რაღაცას მეკითხებოდით, მგონი? აღარ მახსოვს, რა იყო?
_ მე? არაფერი... არაფერი...

იმეორებდა ემა და გაცეცებული თვალი ანაფორიან მოხუცს მიაშტერა. ასე იდგნენ ორივენი, პირისპირ, და დუმდნენ.
_ აბა, მაპატიეთ, ქალბატონო ბოვარი, _ თქვა ბოლოს მღვდელმა, _ მაგრამ, ხომ მოგეხსენებათ, მოვალეობა უპირველეს ყოვლისა. საჭიროა ეს ბავშვები გავუშვა; აგერ ზიარების კვირაც მოახლოებულია და, მგონია, ვეღარც კი მოვასწრებთ მომზადებას. ამიტომ ამაღლებიდან მოკიდებული ყოველ ოთხშაბათს ერთი საათით ზედმეტად ვიჭერ ხოლმე. საბრალო ბავშვები! ადრევე უნდა ვცდილობდე, რათა გზას უფლისასა დავაყენო, როგორც თვით მან გვიბრძანა თავისი ღვთაებრივი პირით... კარგად ბრძანდებოდეთ, ქალბატონო! გადაეცით ჩემი სალამი ბატონს თქვენს მეუღლეს. და მუხლმოყრით, ეკლესიაში შევიდა.
ემამ თვალი გააყოლა სკამების რიგებს შორის დინჯი ნაბიჯით მიმავალ მოძღვარს, რომელსაც თავი ოდნავ გვერდზე დაეხარა და ნახევრად მოკვარჩხულ ხელებს მიიქნევდა.
ქალი ქუსლებზე შეტრიალდა, ვით ტარზე დასობილი ქანდაკება, და შინისაკენ გაემართა. მიმავალს კვლავ ესმოდა მღვდლის ბოხი ხმა და ბავშვების წკრიალი:
_ ქრისტიანი ხარ?
_ დიახ, ქრისტიანი ვარ!
_ ვინ არის ქრისტიანი?
_ ქრისტიანი ის არის, ვინც ნათელიღო... ნათელიღო... ნათელიღო.
ემამ, მოაჯირს მოჭიდებით, კიბე აიარა და, როცა თავის ოთახს მიაღწია, მოდუნებული სავარძელში ჩაეშვა.
მიბნედილი სინათლე ფანჯრებში ციმციმით ილეოდა. ოთახის ავეჯეულობა თითქოს უფრო უძრავი გამხდარიყო და სიბნელეში ისე იძირებოდა, ვით ოკეანის უფსკრულში. ბუხარი ჩაქრა, კედლის საათი დაუცხრომლად რაკრაკებდა; ემას უცნაურად აკვირვებდა გარემოს დუმილი მაშინ, როცა მის არსებაში ასეთი დაუცხრომელი მღელვარება სუფევდა. ამ დროს კი ფანჯარასა და სამუშაო მაგიდას შუა იდგა პატარა ბერტა, რომელიც გაუბედავად ადგამდა ნაქსოვი ფეხსაცმლით შემოსილ ფეხს და დედისკენ იწევდა, რათა ხელი ჩაევლო მისი წინსაფრის არშიისათვის.
_ მომშორდი! _ უთხრა ემამ და ბავშვი ხელით მოიშორა.
მაგრამ პატარა უმალვე მუხლებთან მიბობღდა, ზედ ხელებით დაეყრდნო და დედას ფართო ლურჯი თვალები მიაპყრო. ტუჩზე კი ანკარა ლორწკი სდიოდა და აბრეშუმის გულსაფარზე ედინებოდა.
_ თავი დამანებე! _ გაჯავრებით წამოიძახა ახალგაზრდა ქალმა.
დედის სახემ ბავშვი შეაშინა და აატირა.
_ აჰ, თავი დამანებე-მეთქი! _ თქვა და იდაყვი ჰკრა.
ბერტა გაექანა და კომოდთან წაიქცა; ლოყა სპილენძის კარბაზე გაიხეთქა, სისხლი დასდინდა. მადამ ბოვარი ბავშვს მივარდა, ზარი ჩამოგლიჯა, რაც ძალი ჰქონდა, მსახურს უხმობდა, საკუთარ თავს ჰკრულავდა; ამ დროს შარლიც შემოვიდა. უკვე სადილის დრო იყო და ისიც მოსულიყო.
_ დახე, ძვირფასო, _ დამშვიდებული ხმით უთხრა ემამ, _ თამაშობის დროს ჩვენი

პატარა წაიქცა და იატაკზე ლოყა იტკინა.
შარლმა დაამშვიდა, სამძიმო არა არის რაო, და შესახვევის მოსატანად გავიდა.
მადამ ბოვარი სასადილოში აღარ ჩასულა, თვითონ სურდა ბავშვისათვის მოევლო.
მძინარე ბავშს რომ დასცქეროდა, წუხილი, რაც კი დარჩენილიყო, თანდათან ქრებოდა და საკუთარი თავი ძალზე სულელიც და ძალზე კეთილიც ეჩვენა, რომ ასეთმა მცირე რამემ შეაშფოთა. ბერტა უკვე აღარ სლოკინებდა. მისი სუნთქვა ძლივსღა ანძრევდა საზაფხულო საბნის პირს. მსხვილი ცრემლები თვალის კუთხეებში შესდგომოდა და ნახევრად ღია ქუთუთოებში ორი მკრთალი ფერის გადაბრუნებული გუგა მოუჩანდა; ჭრილობაზე დადებულ სახვევს ლოყის კანი ალმაცერად დაეჭიმა.
_ უცნაური რამეა, _ ფიქრობდა ემა, _ რა მახინჯია ეს ბავშვი!
როცა შარლი ღამის თერთმეტ საათზე აფთიაქიდან დაბრუნდა (სადაც ნასადილევს სახვევის ნარჩენი წაიღო), ცოლი კვლავ ზეზე დახვდა აკვანთან მდგომი.
_ გარწმუნებ, ეგ არაფერია, _ უთხრა შარლმა და შუბლზე აკოცა, _ თავს ნუ იტანჯავ, თვითონ ავად არ გახდე, ჩემო კარგო!
მეაფთიაქისას შარლი კარგა ხანს დარჩა, თუმცა არც ისე დამწუხრებული იყო, მაგრამ ბატონმა ჰომემ მაინც სცადა მისი გამხნევება, `ზნეობრივად განმტკიცება~. მერმე ბაასი ჩამოვარდა იმ ათასგვარ საფრთხეზე, ბავშვებს რომ ემუქრება, მსახურთა დაუდევრობაზე. მადამ ჰომეს ბევრი რამ გამოევლო ასეთი. მის მკერდს ახლაც აჩნდა იმ ნაკვერჩხლების კვალი, მსახურმა რომ უცაბედად ჩოტით მიაყარა. ამიტომაც მათი მზრუნველი მშობლები განუწყვეტელ სიფრთხილეს იჩენდნენ: დანები არასოდეს არ ყოფილიყო გალესილი, არც იატაკი ფიჭაწასმული. ფანჯრები რკინის რიკულით იყო დაცული, ბუხარი კი _ მაგარი გამირებით. პატარა ჰომეებს, მიუხედავად მათი დამოუკიდებლობისა, განძრევაც კი არ შეეძლოთ მსახურის უმეთვალყურეოდ. მცირე სურდოს შემთხვევაშიც კი მამა ხველების წამლით ჭყიპავდა და ოთხ წლამდე ყოველი მათგანი აუცილებლად თბილი სარჩულით გამოფენილ ქუდს ატარებდა. თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, ამას მადამ ჰომე სჩადიოდა, ქმარი კი, პირიქით, წუხდა, ვაითუ ასეთმა წნევამ ცუდად იმოქმედოს მათი გონების ორგანოებზეო და არც კი ერიდებოდა ცოლისათვის ასეთი რამ ეთქვა:
_ მათგან ყარაიბები ან ბოტოკუდები ხომ არ გინდა გამოიყვანო?
შარლმა რამდენჯერმე სცადა ბაასის შეწყვეტა.
_ თქვენთან სალაპარაკო მაქვს.
ყურში წასჩურჩულა შარლმა კლერკს, რომელიც მის წინ კიბეზე ჩადიოდა.
_ ხომ არაფერს ეჭვიანობს? _ გაიფიქრა ლეონმა, გულმა ცემა დაუწყო და ფიქრებში ვერ გარკვეულიყო.
ბოლოს შარლმა, როცა კარი გაიხურა, ლეონს სთხოვა, თუ შეიძლებოდეს, გამიგე რუანში, ერთი კარგი დაგეროტიპი რა ეღირებაო. ეს იყო სენტიმენტალური სიურპრიზი, ყურადღების უნაზესი გამოხატულება, რასაც იგი ცოლს უმზადებდა თავისი პორტრეტის მირთმევით, რომელზედაც შავი ტანისამოსით იქნებოდა დახატული, მაგრამ სურდა წინდაწინვე გაეგო, აქედან რა გამოვიდოდა. ასეთი დავალებანი ლეონს როდი დაამძიმებს, ვინაიდან იგი რუანს თითქმის ყოველ

კვირაში დაიარება.
ნეტა რა მიზნით? ჰომე ეჭვიანობდა, აქ ყმაწვილი კაცის ამბები, სიყვარულის ინტრიგა უნდა იყოსო. მაგრამ ჰომე ცდებოდა; ლეონი არავითარ სიყვარულის ხლართებს არ გასდევდა. ახლა იგი უფრო ნაღვლიანი იყო, ვიდრე ოდესმე, და მადამ ლეფრანსუა ამას აშკარად ატყობდა იმ საჭმლის რაოდენობის მიხედვით, რასაც ლეონი თავის თეფშზე ხელუხლებლად ტოვებდა. უფრო დანამდვილებით რომ გაეგო, მადამ ლეფრანსუა გადასახადთა ამკრებს შეეკითხა, რაზედაც ბინემ მედიდურად მიუგო, მე პოლიციის დაქირავებული არა ვარო.
თუმცა, მისი ამხანაგები ერთობ უცნაური ეჩვენებოდა ბინეს, ვინაიდან ლეონი ხშირად გადააწვებოდა ხოლმე სკამის ზურგს, ხელებს გადაყრიდა და რაღაც გაურკვევლად უჩიოდა ცხოვრებას.
_ ეგ იმიტომ, რომ ნაკლებ ერთობი! _ ეტყოდა ხოლმე გადასახადთა ამკრეფი.
_ რით?
_ შენს ადგილას მე ერთ სახარატო დაზგას გავიჩენდი!
_ მერე ხელობა რომ არ ვიცი!
_ ჰო, მართლა! _ იტყოდა იგი და რაღაც ზიზღნარევი კმაყოფილებით ნიკაპს შეისრესდა.
ლეონი დაიღალა უნაყოფო სიყვარულით; უკვე გრძნობდა სულის იმ სიცარიელეს, რაც ცხოვრების მოვლენათა ერთფეროვნებას მოაქვს, როცა სიცოცხლეს აღარავითარი ინტერესი აღარ ამოძრავებს და აღარც რაიმე იმედი ამხნევებს. მას იმდენად მობეზრდა იონვილი და იონვილელები, რომ ზოგიერთი პირისა და სახლის დანახვას მოთმინებიდან გამოჰყავდა. ამასთან, ცხოვრების გამოცვლის შესაძლებლობა უფრო აშინებდა, ვიდრე ხიბლავდა.
მაგრამ ეს შიში მალე მოუთმენლობამ შეცვალა და მაშინ პარიზმა მისთვის აახმაურა შორიდან მასკარადების დაფდაფი და გრიზეტების კისკისი. მას ხომ იქ უნდა დაესრულებინა იურიდიული კურსი, მაშ, რად არ მიდის? რა აბრკოლებს? და გულში წასვლის სამზადისს შეუდგა; წინასწარვე გაარიგა თავისი საქმეები; ბინაც მორთო, თავისი ფიქრით. ხელოვანივით იცხოვრებს! გიტარის დაკვრას ისწავლის! ექნება ხალათი, ბასკური ბერეტი, ცისფერი ხავერდის ფოსტლები! და უკვე ტკბებოდა ბუხრის ზემოთ გადაჯვარედინებული რაპირებითა და მათ შუა თავის ქალას ძვლისა და გიტარის ცქერით.
მაგრამ ძნელი იყო დედისაგან თანხმობის მიღება, თუმცა ამაზე უფრო გონივრული არაფერი იქნებოდა. პატრონიც ურჩევდა, სხვა რამ სამსახური მოძებნე, სადაც შენს ნიჭს უფრო მეტი განვითარება შეეძლებაო. ლეონმა შუათანა გეზი აიღო და ცდილობდა რუანში მეორე კლერკის ადგილი ეშოვა, მაგრამ ვერ მოახერხა. მაშინ დედას გრძელი წერილი მისწერა, სადაც დაწვრილებით აუხსნა მიზეზი დაუყოვნებლად პარიზს გადასვლისა. დედა დასთანხმდა.
ახლა თვითონ აღარ ჩქარობდა. ყოველდღე, მთელი ერთი თვის განმავლობაში, ჰივერი იონვილიდან რუანს, ხოლო რუანიდან იონვილს უზიდავდა სკივრებს, ყუთებს. და როცა ახალი ტანისამოსიც შეიკერა, თავის სამ სავარძელსაც პირი გამოუცვალა, აუარებელი ფულარი შეიძინა, ერთი სიტყვით, ისეთი სამზადისი

ჰქონდა, რომ იმდენი მთელი ქვეყნის შემოსავლელადაც არ დასჭირდებოდა. წასვლას მაინც ამ კვირიდან იმ კვირაში სდებდა, სანამ დედისაგან მეორე წერილი არ მოუვიდა, სადაც იგი აჩქარებდა, თუ გინდა ვაკაციებამდე გამოცდები ჩააბარო, ნუღა აყოვნებო. როცა გამოთხოვების ჟამმა დაჰკრა, მადამ ჰომეს ტირილი მოერია, ჟუსტენი აქვითინდა, ბატონმა ჰომემ, როგორც ვაჟკაცმა, თავისი მღელვარება დამალა; ისურვა, ლეონის პალტო თავისი ხელით მიეტანა ნოტარიუსამდე, რომელსაც ლეონი რუანს უნდა წაეყვანა თავისი ეტლით. ლეონმა ძლივს მოასწრო მადამ ბოვარისთან გამოთხოვება.

როცა კიბის თავს ავიდა, შედგა, სულს ძლივს იბრუნებდა აღელვებული. მისი შესვლისას მადამ ბოვარი სწრაფად წამოდგა.

_ ისევ მე გახლავართ! _ თქვა ლეონმა.

_ დარწმუნებული ვიყავი!

ქალმა ტუჩებს კბილი დააჭირა, სისხლი სახეს მოეძალა და მთლად წამოაწითლა, თმის ძირებიდან მოკიდებული კოფთის საყელომდე. ზეზე იდგა, კარის წირთხლს ბეჭით მიყრდნობილი.

_ ბატონი ბოვარი განა შინ არ არის? _ იკითხა ლეონმა.

_ არ არის! _ და ქალმა გაიმეორა,

_ არ არის.

მცირე ხნის სიჩუმე. ერთმანეთს შეხედეს. და ერთი და იმავე წუხილით შეზავებული მათი ფიქრები მჭიდროდ გადაეხვივნენ ერთმანეთს, ვით ორი ათრთოლებული მკერდი.

_ მინდოდა, ბერტას მოვხვეოდი, _ თქვა ლეონმა.

ემამ რამდენიმე საფეხური ჩაიარა და ფელისიტე იხმო.

ლეონმა სასწრაფოდ მოავლო ფართო თვალი კედლებს, ბუხარს, ეტაჟერს, თითქოს სურს ყველაფრით განიმსჭვალოს, თან წაიღოსო.

ემა შემობრუნდა, მსახურმაც ბერტა შემოიყვანა, რომელიც ძაფით გადაბრუნებულ სათამაშო წისქვილს მოათრევდა.

ლეონმა რამდენჯერმე ჩაუკოცნა კისერი ბავშვს.

_ მშვიდობით, საბრალო ბავშვო! მშვიდობით, ძვირფასო პატარავ, მშვიდობით! _ და ბავშვი დედას გადასცა.

_ წაიყვანე! _ უბრძანა ემამ მსახურს.

მარტონი დარჩნენ.

მადამ ბოვარი მიბრუნდა და ფანჯრის მინას შუბლი მიაყრდნო: ლეონს თავისი ქუდი ეჭირა და მუხლზე წყნარად იცემდა.

_ წვიმა იქნება, _ თქვა ემემ.

_ საწვიმარი თან მაქვს, _ მიუგო ლეონმა.

ქალმა კვლავ პირი იბრუნა, თავი დახარა. სინათლე სახეს უბრწყინებდა, თითქოს მარმარილოსიაო, და ვერ გაიგებდი, რას გასცქეროდა სიცივეში, ან რას ფიქრობდა.

_ მაშ, მშვიდობით! _ ამოიოხრა ლეონმა.

ქალმა ერთბაშად თავი ასწია:

_ დიახ... მიდიხარ!

ერთმანეთს მიუახლოვდნენ: ვაჟმა ხელი გაუწოდა, ქალი ყოყმანობდა.
_ ინგლისურად ასე...
თქვა ემამ დუმილის შემდეგ და ხელი ჩამოართვა, თან ცდილობდა სახეზე ღიმილი მოეგვარა.
ლეონმა მისი ხელი თავისაში იგრძნო და ასე ეგონა, მთელი არსება ამ თბილ ხელშია მოქცეულიო.
ლეონმა ხელი შეუშვა, ერთმანეთს კვლავ მიაპყრეს თვალნი, და წავიდა. ბაზრის ფარდულში ლეონი შედგა, სვეტს ამოეფარა და სურდა ერთხელ კიდევ მოევლო თვალი იმ თეთრი სახლისათვის, ოთხი დარიკულებული მწვანე დარაბა რომ ჰქონდა. მოეჩვენა, თითქოს ფანჯარაში აჩრდილი რამ აიძრა; ფარდაც თითქოს თავისთავად დაეკიდა, ვით ალებასტრის თეთრი კედელი. ლეონი სწრაფად მოშორდა იქაურობას.
გზაში, შორიდანვე, თავისი პატრონის კაბრიოლეტი შენიშნა, ხოლო გვერდით ვიღაც წინსაფრიანი კაცი, ვისაც ცხენის სადავე ეკავა. ჰომე და ბატონი გილიომენი იქვე იდგნენ და ბაასობდნენ; მას ელოდებოდნენ.
_ მოდი, მომეხვიე, _ უთხრა მეაფთიაქემ და თვალს ცრემლი მოადგა, _ აი შენი პალტოც, ჩემო ძვირფასო მეგობარო. არ გაცივდე, უფრთხილდი! თავს მოუარე!
_ აბა, ლეონ, დაჯექ! _ უთხრა ნოტარიუსმა.
ჰომე ეტლის ფრთაზე გადმოიღუნა და ქვითინით ძლივს წარმოთქვა ორი ნაღვლიანი სიტყვა:
_ გზა მშვიდობისა!
_ ნახვამდე, _ მიუგო გილიომენმა, _ ფიქრი ნუ გაქვს!
დაიძრნენ და ჰომეც გაბრუნდა.
მადამ ბოვარიმ ბაღისკენ ფანჯარა გააღო და ღრუბლებს გასცქეროდა. ღრუბლები დასავლეთისაკენ, რუანის მხარეს ილექებოდნენ და სწრაფი ჯიკავით მიეშურებოდნენ იქითკენ, ვით შავნი ეტლნი; შიგადაშიგ უეცრად მზის გრძელი სხივები გამოკრთებოდნენ, ვით საზეიმოდ ნასროლი ოქროს ისრები; დანარჩენი ნაწილი ცისა კი ფაიფურივით მინაცრულიყო. ერთბაშად ძლიერმა ქარმა ალვის ხეები შეარხია და მწვანე ფოთლებზე წვიმის წვეთები ახმაურდა. მერმე მზემ კვლავ გამოიხედა, ქათმებმა კაკანი მორთეს, სველ ჩირგვებში ბეღურები აფრთქიალდნენ და ქვიშაზე ნადენმა საწვიმარმა წყალმა ნაკადულში აკაციის მოვარდისფრო ყვავილები ააცურა.
_ აჰ, იგი, ალბათ, უკვე შორსაა ახლა! _ გაიფიქრა ემამ.
ჰომე, ჩვეულებრივ, შვიდის ნახევარზე, სადილობის დროს მოვიდა.
_ მაშ, ასე, _ თქვა და თავის ადგილას დაჯდა, _ გავისტუმრეთ რაღა ჩვენი ყმაწვილი?
_ თითქოს! _ მიუგო მკურნალმა.
მერმე მისკენ მობრუნდა და ჰკითხა:
_ ახალი ამბავი რა იცი?
_ ბევრი არაფერი. მხოლოდ ჩემი ცოლი იყო ცოტათი აღელვებული დღეს. ხომ იცით, ქალებს ცოტაოდენიც აღელვებს, განსაკუთრებით ჩემსას! ჩვენ, რასაკვირველია, არავითარი საბუთი არ გვაქვს ამის წინააღმდეგ ასამხედრებლად, ვინაიდან მათი

ნერვული ორგანიზაცია ჩვენსაზე გაცილებით უნაზესია!
_ საბრალო ლეონი! _ თქვა შარლმა, _ როგორ უნდა იცხოვროს პარიზში?.. შეეგუება თუ ვერა?
მადამ ბოვარიმ ამოიხრა.
_ რასა ბრძანებთ, _ მიუგო მეაფთიაქემ და ენა დააწკლატუნა, _ რესტორნებში დროს ტარება! მასკარადები! შამპანური! არაფერი არ დააკლდება, გარწმუნებთ.
_ არა მგონია, გზას ასცდეს, _ მიუგო შარლმა.
_ არც მე მგონია, _ გააწყვეტინა ჰომემ, _ მაგრამ ამხანაგებს მაინც ვერ ჩამორჩება, რათა იეზუიტის სახელი არ დაიმსახუროს. და თქვენ არ იცით, რა ცხოვრებას ეწევიან ეს ლოთიშფოთები ლათინთა უბანში აქტრისებთან ერთად! თუმცა სტუდენტებს კარგი თვალით უცქერენ პარიზში. თუკი ოდნავ სასიამოვნოდ მოაჩვენა თავი საზოგადოებაში, მათ ჩინებულ ოჯახებში შეესვლებათ; ეგ კი არა, სენ-ჟერმენის უბნის ზოგიერთი ქალი კიდეც შეიყვარებს ხოლმე სტუდენტს და ეს გარემოება შემდეგში საშუალებას აძლევს მათ, ძალიან ხელსაყრელი პარტია გააკეთონ.
_ კი, მაგრამ, _ მიუგო შარლმა, _ ვშიშობ, რომ მან... იქ...
_ სრული სიმართლეა, მაგრამ რას იზამთ, ეგ უკვე მედლის მეორე მხარეა! იქ ადამიანს მუდამ ჯიბეზე უნდა ეჭიროს ხელი, ვთქვათ, თქვენ რომელიმე ბაღში ხართ, მოდის ვინმე, კარგად ჩაცმული, ორდენიც კი ჰკიდია, დიპლომატს ჰგავს; შეგხვდება, გამოგელაპარაკება, თავს მოგაწონებს, ბურნუთს მოგაწვდის ან თქვენს დავარდნილ ქუდს აიღებს; შემდეგ დაუახლოვდებით, კაფეშიც დაგპატიჟებთ ან სააგარაკოდ თავის სახლში მიგიწვევთ, სუფრაზე სხვებსაც გაგაცნობთ და ყოველივე ამას იმიტომ სჩადის, რომ ჯიბე გამოგიფხიკოთ ან რაიმე დამღუპველ საქმეში ჩაგითრიოთ.
_ ეგ მართალია, _ გააწყვეტინა შარლმა, _ მაგრამ მე უმთავრესად რაიმე ავადმყოფობას ვგულისხმობდი, მუცლის ტიფს, მაგალითად, რაც ხშირად ემართებათ ხოლმე პროვინციელ სტუდენტებს.
ემა შეკრთა.
_ ცხოვრების პირობათა ცვლილების გამო, _ მის მაგიერ განაგრძო მეაფთიაქემ, _ და აქედან გამომდინარე, საერთოდ ეკონომიური პერტურბაციის მიზეზით. და შემდეგ, პარიზის წყალი, ხომ მოგეხსენებათ! რესტორნების საჭმელი და ყველა ეს ტკბილი ნამზადი სისხლს უჩქროლებს ადამიანს და ერთ ქოთან შინაურულ წვნიანად არ ღირს! მე ჩემი მხრით მუდამ შინაურ საჭმელს ვამჯობინებდი ხოლმე, უფრო მარგებელია; ამიტომ, როცა რუანში ფარმაციას ვსწავლობდი, ერთ-ერთ პანსიონში ვიკვებებოდი, სადაც პროფესორებიც სადილობდნენ.
და შემდეგ სიტყვა განაგრძო თავის გემოვნებასა და შეხედულებაზე, სანამ ჟუსტენი არ მოვიდა და არ უთხრა, წამლის შესაზავებლად გეძახიანო.
_ ერთ წუთს არ მოგასვენებენ! კისერზე მუდამ უღელი გადგას, არ შემიძლია, კარში გავიხედო! უღლის ხარივით სულ ოფლი და სისხლი უნდა ღვარო! წყეული ჭაპანი!
და უკვე კარებიდან მოაძახა:
_ ახალი ამბავი იცით?
_ რა?
_ ადვილი შესაძლებელია, _ დაიწყო ჰომემ და წარბები აზიდა. თანაც სახეს მეტად

სერიოზული იერი მისცა, _ რომ ქვემო სენის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენა წელს იონვილში მოხდეს. ყოველ შემთხვევაში, ასეთი ხმები დადის. დღეს გაზეთში იყო გაკვრით ამაზე. ჩვენი კუთხისათვის ამას ერთობ დიდი მნიშვნელობა ექნება! მაგრამ ამაზე მერეც ვიბაასებთ. გმადლობთ. ვხედავ, ჟუსტენს ფარანი აქვს!

VII

მეორე დღეს ემასათვის ნამდვილი სამგლოვიარო დღე იყო. ყველაფერი მწუხარი ბინდით მოცული ეჩვენებოდა და ნაღველიც წყნარი მოთქმით ეუფლებოდა მის სულს, ვით ზამთრის ქარი მიტოვებულ ციხე-დარბაზს. ეს იყო ნაღველი დაუბრუნებლის, განუმეორებლად წასულის გამო; მოქანცულობა, სულს რომ საბოლოო ასრულების, დასასრულის შემდეგ ეწვევა ხოლმე; წუხილი, ჩვეული მოძრაობის შეწყვეტით, ხანგრძლივი სულიერი თრთოლის უეცარი შეჩერებით გამოწვეული.

როგორც ვობიესარიდან დაბრუნებისას, როცა მის ხსოვნაში კადრილის ტრიალი რიალობდა, სწორედ ისეთსავე უჯიათ მოწყენილობას, მძიმე უნუგეშობას განიცდიდა. ლეონი ახლა უფრო ამაღლებული, მშვენიერი, მომხიბვლელი და გამოუცნობი ეჩვენებოდა; თუმცა განშორდა მას, მაგრამ მთლად როდი მიუტოვებია, იგი კვლავ აქვე იყო და სახლის კედლებიც თითქოს მის აჩრდილს იცავენო. ემას თვალი ვერ მოეშორებინა აი, იმ ხალიჩისათვის, რომელზედაც იგი დაიარებოდა, იმ ცარიელი სავარძლებისათვის, რომლებშიც იგი იჯდა ხოლმე. მდინარეც კვლავინდებურად მიჩხრიალებდა და ნაზად უტლაშუნებდა თავის პაწია ტალღებს მოლიპულ ნაპირებს. რამდენჯერ უსეირნიათ იქ, სადაც წყალი ნაზად ჟღურტულებს ხავსმოკიდებულ ქვებს შორის. რა საამურად ანათებდა მაშინ მზე! რა ტკბილი წუთები გაუტარებიათ ხოლმე ერთად ნაშუადღევის ჟამს მყუდრო ბაღის გრილ ჩრდილში! იგი, ქუდმოხდილი და ხის რტოებისაგან ნაკეთებ სკამზე მჯდომარე, ხმამაღლა კითხულობდა ხოლმე; მინდვრებიდან დაძრული გრილი ნიავი წიგნის ფურცლებს და ფანჩატურზე შემოხვეულ ყვავილებს ათამაშებდა!.. აჰ, წავიდა იგი, მისი სიცოცხლის ერთადერთი მაცისკროვნებელი, შესაძლო ბედნიერების ერთადერთი იმედი! რისთვის არ დაიჭირა ეს ბედნიერება, როცა ასე ახლო იყო! რატომ ორივე ხელით, ჩოქვით არ შეაყენა, როცა იგი გაქცევას ლამობდა?! საკუთარ თავს ჰკრულავდა, ლეონი რად არ მიყვარდაო; სწყუროდა ამბორი მის ბაგეთა. სურდა, მის დასაწევად გაქცეულიყო, შეეყენებინა, გულში ჩაეკრა და ეთქვა: `ეს მე ვარ, შენი ვარ!~ მაგრამ ემა აქედანვე გრძნობდა, რაოდენ ძნელი იყო ამის შესრულება, ხოლო სინანულით გაღიზიანებული სურვილი უფრო და უფრო მძაფრდებოდა.

ლეონის ხსოვნა თითქოს მისი სევდის საკრებულო გახდა; იგი უფრო მძაფრად ღვიოდა, ვიდრე რუსეთის თოვლიან ველებში მგზავრთაგან დანთებული და მიტოვებული კოცონი. იგი მოელოდა, გარს ევლებოდა, ფრთხილად ჩხრეკდა მის მოლეულ ღველფსა და ცდილობდა გაღვივებას; თვით შორეულ მოგონებებსა და უახლოეს, უშუალო შემთხვევით შთაბეჭდილებებს, ყოველივეს, რაც კი ოდესმე განეცადა, ან რაც კი განცდილი ეჩვენებოდა, სინამდვილის მიერ განიავებულ ტკბილ

ოცნებას, ბედნიერების მოლოდინს, ცხოვრების ქარტეხილში რომ ხმელი ფიჩხივით იმსხვრეოდა, თავის უნაყოფო სათნოებას, გაცრუებულ იმედს, ოჯახურ მყუდროებას, _ ყველას და ყველაფერს კრებდა, აგროვებდა, ყველაფერს იყენებდა თავისი მწუხარების გასაღვივებლად.
მაგრამ კოცონი მაინც იშრიტებოდა. ან იმის გამო, რომ საწვავი ელეოდა, ან, შესაძლოა, იმის გამოც, რომ ერთობ ბევრი იყო ზედ მიყრილი. სიყვარული ნელინელ გაყრამ ჩააქრო, სინანული კი _ ჩვევამ. და ხანძრის ეს გიზგიზი, მისი ცხოვრების უფერულ ცას რომ ანათებდა, ბინდმა მოიცვა და თანდათანობით ჩააშთო. ემას მიძინებულ სინდისს ქმრისადმი გულგრილი ზიზღი საყვარლისადმი ვნების ტალღად ეჩვენებოდა; მაგრამ, რადგან ქარიშხალი კვლავ ზუზუნებდა და ვნება კი ფერფლით იფარებოდა, ხოლო შველა არსად იყო, აღარც მზე ანათებდა, ყოველი მხრით ბნელი გამეფდა, და იგიც საშინელმა დამღუპველმა სიცივემ მოიცვა.
და კვლავ დაბრუნდა ტოსტის შავბნელი დღეები. ახლა იგი თავს უფრო უბედურად გრძნობდა, რადგან ნამდვილად განიცადა მწუხარება და დარწმუნებულიც იყო, რომ მწუხარება იგი აღარასოდეს გათავდებოდა.
ქალს, რომელმაც ასეთი დიდი მსხვერპლი გაიღო, შეეძლო მცირე რამ ფუქსავატობის ნება მიეცა თავისი თავისთვის: სალოცავად გოთური საწიგნობელი იყიდა, ხოლო ერთი თვის განმავლობაში ფრჩხილების გასაკრიალებლად ლიონში თოთხმეტი ფრანკი დახარჯა; რუანიდან ცისფერი ქაშმირის კაბა გამოიწერა, ვაჭარ ლერესთან საუკეთესო შარფი იყიდა. ამ შარფს დილის კაპოტზე შემოირტყამდა ხოლმე, დარაბებს მიხურავდა, წიგნს აიღებდა და ასე უცნაურად მორთული მთელ საათებს ატარებდა დივანზე მიწოლილი.
თმის ვარცხნილობასაც ხშირ-ხშირად იცვლიდა: ხან ჩინურად დაიწყობდა, ხან წვრილად დაიხუჭუჭებდა, ხანაც გრძლად დაიწნავდა, ზოგჯერ კი გვერდზე გაიყოფდა და საფეთქლებზე ვაჟურად ჩამოივარცხნიდა.
იტალიური ენის შესწავლა მოესურვა: იყიდა ლექსიკონები, გრამატიკა, დიდძალი თეთრი ქაღალდი. კითხულობდა ისტორიას, ფილოსოფიის სერიოზულ წიგნებს. ღამეობით შარლს ხშირად უეცრად გაეღვიძებოდა, ეგონა, ავადმყოფთან მეძახიანო.
_ ახლავე მოვალ! _ ბუტბუტებდა იგი.
ეს კი ასანთის ჩხაკუნის გამო იყო, ემა რომ ლამპას აანთებდა ხოლმე; მაგრამ ამ გატაცებასაც იგივე ბედი ეწია, რაც ხალების ქსოვას, _ ოდნავ დაწყებული ნაქარგებით განჯინები მთლად გამოტენილი იყო; ერთ წიგნს რომ აიღებდა, უმალვე მიაგდებდა და სხვებს ეტანებოდა.
ზოგჯერ ისე აღტყინდებოდა, სულ ადვილი იყო ავი რამ ჩაგედენინებინა. ერთხელ ქმარს დაენაძლევა, ნახევარ დიდ ჭიქა არაყს დავლევო, ხოლო, რადგანაც შარლმა სიბრიყვე გამოიჩინა და დაუჯერა, ემამაც აიღო ნახევარი ჭიქა და მართლა გამოცალა. მაგრამ, მიუხედავად თავისი ფუქსავატი იერისა (იონვილელი ქალბატონების გამოთქმით), ემას სრულიადაც არ ეტყობოდა მხიარულება და, ჩვეულებრივ, მის ბაგეთა კუთხეებში მუდამ უმოძრაო ნაოჭი იდო, რაც დროგადასული ქალწულებისა და უბედო პატივმოყვარეთა სახეს ახასიათებს ხოლმე. მთლად ფერმკრთალი იყო, ვით თეთრი ტილო, ცხვირის კანი ნესტოებისკენ დაჭიმვოდა, თვალი უაზროდ

გაშტერებოდა.
ხშირად სისუსტესა და თავის ბრუალს გრძნობდა; ერთხელ სისხლიც კი ამოახველა და, როცა შარლი შეშფოთდა, აფუსფუსდა:
_ აჰ, ერთი შენცა, _ მიუგო ემამ, _ ვითომ რა იქნება?
შარლი თავის კაბინეტში გავიდა, სავარძელში ჩამჯდარი იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნო და ატირდა.
შემდეგ დედას წერილი მისწერა, სთხოვა, გვნახეო, და ორივენი დიდხანს თათბირობდნენ ხოლმე ემაზე.
რა უნდა გადაწყვიტონ? რა უნდა ქნან, როცა იგი ყოველგვარ მკურნალობაზე უარს ამბობს?
_ იცი, რა ესაჭიროება შენს ცოლს? _ ეუბნება დედა, _ სავალდებულო გარჯა, ხელსაქმობა! იგი რომ სხვებივით იძულებული იყოს, ლუკმა პური თვით იშოვოს, მაშინ არც ასეთი დარდები ექნებოდა, რაც იქიდან წარმოდგება, რომ თავი სისულელით აქვს გამოტენილი, თანაც გულხელდაკრეფილი ზის.
_ კი, მაგრამ ხომ მაინც საქმობს? _ უპასუხებდა შარლი.
_ იჰ, საქმობს! მერე რას აკეთებს? კითხულობს რომანებს, მავნე წიგნებს, ღვთის საწინააღმდეგო თხზულებებს, სადაც ვოლტერის ნაწერებიდან ამოღებული სიტყვებით მღვდლებს დასცინიან. ყოველივე ამას ცუდი ბოლო აქვს, ჩემო კარგო, და ურწმუნო ადამიანიც ცუდად ათავებს.
ამრიგად, გადაწყდა, რომ ემასთვის რომანების კითხვა დაეშალათ.
ამ განზრახვის ასრულება არც ისე ადვილი საქმე იყო, მხნე ქალმა თავს იდო მისი მოგვარება; რუანში გავლისას თვითონ უნდა შესულიყო წიგნების გამცემისას და განეცხადებინა, რომ ემამ შეწყვიტა წიგნების ნათხოვრობა. განა უფლება არ ექნებოდათ პოლიციისათვის მიემართათ, უკეთუ მეწიგნე მაინც თავისას არ დაიშლიდა და განაგრძობდა ემას მოწამვლას?
რძალ-დედამთილი ცივად გამოეთხოვა ერთმანეთს. სამი კვირის განმავლობაში ერთად ცხოვრების დროს ორი სიტყვაც არ უთქვამთ ერთიმეორისათვის, უკეთუ ანგარიშში არ მივიღებთ მისალმებასა და ამბის კითხვას იჯრისას და დაძინებისას.
მოხუცი მადამ ბოვარი ოთხშაბათს წავიდა, ეს იყო იონვილის ბაზრობის დღე. მოედანი დილიდანვე დაყირავებული ურმებით იყო გაჭედილი, ეკლესიიდან დაწყებული სამიკიტნომდე. მეორე მხარეს მოთავსებული იყო ბამბის კარვები, სადაც იყიდებოდა ჩითეულობა, საბნები, შალის წინდები, აგრეთვე ცხენის ავშარები და კონად შეკრული ცისფერი ლენტები, რომელთა ბოლოებსაც ქარი აფრიალებდა. რკინისა და სპილენძის ნაკეთობანი პირდაპირ მიწაზე ელაგა, კვერცხების გროვასა და ყველის გუნდებს შორის, საიდანაც გაქონილი ჩალაბულა ამოჩრილიყო; სასოფლო-სამეურნეო იარაღთა ახლოს ბრტყელ გალიებში ქათმები კრიახობდნენ და რიკულში თავებს ყოფდნენ. ბრბო ისე შეჯგუფებულიყო ერთ ადგილას და ფეხს აღარ იცვლიდა რომ აფთიაქის მინებს ჩამსხვრევა ემუქრებოდა. ოთხშაბათობით აფთიაქს ხალხი არ აკლდა; მისკენ მიიღტვოდნენ არა იმდენად წამლის საყიდლად, რამდენადაც სამკურნალო რჩევის მისაღებად; ისე განთქმული იყო ბატონ ჰომეს სახელი ახლომახლო სოფლებში, მის შეურყეველ თავდაჯერებას მოხიბლული ჰყავდა

სოფლელები. იგი ყველა ექიმზე უკეთეს მკურნალად მიაჩნდათ. იდაყვს დაყრდნობილი ემა ფანჯარას მისჯდომოდა (ხშირად იჯდა ხოლმე იქ: პროვინციაში ფანჯარა თეატრისა და სეირნობის მაგივრობას ეწევა) და ხალხის მიხლა-მოხლას ადევნებდა თვალს, რომ უეცრად მწვანე ხავერდისსერთუკიანი ვინმე შენიშნა. ხელებზე ყვითელი ტყავის თათმანები ეცვა, თუმცა ფეხთ კი ტლანქი გეტრები ემოსა; ექიმის ბინისკენ მოდიოდა ერთი გლეხის თანხლებით, რომელიც თავჩაღუნული და ჩაფიქრებული მოაბიჯებდა.
_ ბატონ ექიმის ნახვა შეიძლება?
ჰკითხა მან ჟუსტენს, რომელიც შესასვლელში ფელისიტეს ელაპარაკებოდა. და რაკი იგი ექიმის მსახურად მიიღო, დაუმატა:
_ მოახსენეთ ექიმს, რომ თქვენი ნახვა სურს ბატონ როდოლფ ბულანჟეს და ჰუშეტის პატრონს-თქო.
თავისი ტიტული მემამულის სიამაყით კი არ დაუმატებია მოსულს, არამედ რათა მკაფიოდ დაესახელებინა თავისი თავი. ჰუშეტი მართლაც იონვილის ახლოს მდებარეობდა და ბულანჟემ ცოტაოდენი ხნის წინათ შეიძინა იგი ციხე-დარბაზითა და ორი ფერმით, რომლებსაც თვითონ ამუშავებდა იოლად. მარტოხელა ცხოვრებას ეწეოდა და, ზოგიერთების თქმით, სულ მცირე, თხუთმეტი ათასი წლიური შემოსავალი ჰქონდა.
შარლი სასტუმრო ოთახში მიეგება; ბულანჟემ თავისი გლეხი წარუდგინა, რომელსაც სისხლის გაღება სურდა, რადგან მთელ ტანში თითქოს ჭიანჭველები დაუდიანო.
_ ეს მე გამწმენდს, _ უპასუხებდა იგი ყოველ რჩევაზე.
ბოვარიმ სახვევების მოტანა უბრძანა და ჟუსტენს სთხოვა, ტაშტი დამიკავეო. შემდეგ შიშისაგან ფერწასულ პაციენტს მიმართა:
_ ნურაფრის შიში ნუ გაქვს, ჩემო კარგო!
_ არა, რისი უნდა მეშინოდეს, _ მიუგო მან, _ გაუტიეთ!
და ბაქიობით გაუწოდა თავისი მსხვილი მკლავი. ნესტრის დაკვრისას სისხლმა ერთბაშად იჩქეფა და სარკეს მიესხა.
_ მოსწიე ტაშტი! _ მიაძახა შარლმა.
_ დახე, _ ამბობდა გლეხი, _ თითქოს პატარა შადრევანიაო! რა წითელი სისხლი მქონია! ალბათ, კაი სისხლი უნდა იყოს, არა?
_ ზოგჯერ, _ განმარტა ჯანმრთელობის მსახურმა, _ ადამიანი პირველად არაფერს გრძნობს, მაგრამ შემდეგ უეცრად გული მიუდის, და უმეტეს ნაწილად ასე მოსდით მაგარი აგებულების ხალხს, როგორიც აი, ეს არის.
ამ სიტყვებზე სოფლელს კოლოფი დაუვარდა, ხელში რომ ატრიალებდა. მისი მხრების ძიგძიგმა სკამის ზურგი ააჭრაჭუნა, ქუდი მოსძვრა და გადავარდა.
_ აკი ვამბობდი! _ თქვა ბოვარიმ და ვენას თითი დააჭირა.
ჟუსტენს ტაშტიანი ხელები აუკანკალდა, მუხლთ მოეკვეთა, გაფითრდა.
_ ემა! ემა! _ მიაძახა შარლმა.
ქალი ლანდივით დაეშვა კიბეზე.
_ ძმარი! აჰ, ღმერთო ჩემო, ორი ერთბაშად!
და აღელვებული ძლივს ახერხებდა შეხვევას.

_ არაფერია!
მშვიდად თქვა ბულანჟემ, რომელიც ჟუსტენს ამაგრებდა. მერმე იგი სკამზე დასვა და საზურგეს მიაყრდნო.
მადამ ბოვარიმ ჰალსტუხის შეხსნა დაუწყო; საკინძეზე ნასკვი აღმოჩნდა; ერთხანს მისი წვრილი თითები ყმაწვილის ყელს ეხებოდა ნაზად; მერმე თავის ბატისტის ცხვირსახოცზე ძმარი დააწვეთა, საფეთქლები დაუზილა და თანაც მსუბუქად შეუბერა.
სოფლელი უკვე მოვიდა გონს; ხოლო ჟუსტენის გულწასვლა კვლავ გრძელდებოდა, მზერა ფერმკრთალ გუგებში მიმქრალიყო, ვით რძეში ცისფერი ყვავილები.
_ ამას ნუღა დაანახვებთ, _ ტაშტზე მიუთითა შარლმა.
მადამ ბოვარიმ ტაშტი აიღო და როცა იგი დაიხარა, რათა ტაშტი მაგიდის ქვეშ შეედგა, კაბა (ეს იყო საზაფხულო ყვითელი კაბა, გრძელი და ფურჩალებიანი) მის გარშემო გაშლილი ქოლგასავით დაჯდა; დახრის დროს აქეთ-იქით ირხეოდა და კაბაც, მოძრაობის შესაბამისად, ზოგან იფუქებოდა. მერე წყლიანი სურა მოიტანა, დაასხა და ნატეხ შაქარს ლხობა დაუწყო; ამ დროს მეაფთიაქეც შემოვიდა. არეულობაში მსახური გაქცეულიყო და საშველად დაეძახა მისთვის; როცა ნახა, რომ მისმა შეგირდმა უკვე თვალი გაახილა, მეაფთიაქემ მსუბუქად ამოისუნთქა. მერმე მის გარშემო იწყო სიარული და თავიდან ფეხებამდე ათვალიერებდა.
_ სულელი! _ თქვა მან, _ ნამდვილი სულელი! შუმი სულელი! დიდი ამბავია რაღა _ ფლებოტომია! მამაცობას კი იჩემებს! აი, ამ ბიჭს რომ ხედავთ, _ მიუბრუნდა იგი იქ მყოფთ, _ ნამდვილი ციყვია, ისეთ სიმაღლეზე ადის კაკლის ჩამოსარეკად, რომ თავბრუ დამეხვევა. აბა, ახლაც თქვი რამე. იტრაბახე! ერთი სიტყვით, ჩინებული თვისებანი გქონია, რათა შემდეგში ფარმაცევტის ხელობას შეუდგე; შენ ხომ სასამართლოშიც გაგიწვევენ ხოლმე, რათა რაიმე მნიშვნელოვან საქმეს მოსამართლეთა წინაშე ნათელი მოჰფინო! და ამ დროს შენთვის საჭირო იქნება მხნედ ყოფნა, მსჯელობა, სიმამაცის გამოჩენა, თუ არ გინდა, რომ რეგვენად ჩაგთვალონ.
ჟუსტენი ხმას არ იღებდა.
_ აბა, ვინ გთხოვა, აქ მოდიო? _ განაგრძობდა მეაფთიაქე, _ მუდამ თავს აბეზრებ ექიმსა და მის მეუღლეს! გარდა ამისა, ხომ იცი, ოთხშაბათობით განსაკუთრებით მესაჭიროები ხოლმე. ახლა აფთიაქში ოციოდე კაცი მელოდება! ყველა მივატოვე შენი გულისათვის. აბა, ადექ, გასწი! მელოდე და თვალყური ადევნე იქაურობას!
როცა ჟუსტენმა ჩაიცვა და წავიდა, ლაპარაკი დაიწყო გულის წასვლაზე. მადამ ბოვარის ასეთი რამ არასოდეს განეცადა.
_ ეგ ძალიან იშვიათია ქალისათვის! _ თქვა ბულანჟემ, _ თუმცა არიან ძლიერი შთაბეჭდილებიანი მამაკაცებიც. ერთხელ, დუელის დროს, მე ვნახე, რომ ერთ სეკუნდანტს გული წაუვიდა დამბაჩების გატენის ჩხაკუნზე.
_ სხვისი სისხლის დანახვა ჩემზე არ მოქმედებს, _ თქვა მეაფთიაქემ, _ მაგრამ როგორც კი საკუთარი სისხლის მოძრაობაზე გავიფიქრებ, მაშინვე ცუდად გავხდები, განსაკუთრებით, თუ ღრმად ჩავუფიქრდები მის მოძრაობას.
ამასობაში, ბულანჟემ თავისი მსახური გაისტუმრა, რადგან მისი ჭირვეულობა უკვე შესრულებულ იქნა.

_ თუმცა ამ ჭირვეულობამ საშუალება მომცა თქვენი გაცნობისა, _ დასძინა მან და ამ სიტყვებზე ემას შეხედა.
შემდეგ მაგიდის კიდეზე სამფრანკიანი დადო, უგულო სალამი მისცა და წავიდა. ცოტა ხნის შემდეგ მდინარის გაღმა მიაბიჯებდა (ეს იყო ლა ჰუშეტის დასამხარი გზა); ემამ თვალი მოჰკრა მას მინდორში, ალვის ხეების ქვეშ, იგი თანდათან ანელებდა ნაბიჯს, როგორც ფიქრში წასული კაცი.
_ ძალიან კარგია! _ ამბობდა თავისთვის, _ ძალიან კარგი ქალია ექიმის ცოლი! მშვენიერი კბილები, შავი თვალები, კოხტა ფეხები და მოყვანილი ტანადობა, ვით პარიზელ ქალს. ნეტავ სადაურია ეგ ეშმაკის კერძი? ან სად უპოვია ასეთი იმ ბუდრუგუნას?
ბატონი როდოლფ ბულანჟე ოცდათოთხმეტი წლისა იყო; გოროზი ხასიათისა და გამჭრიახი გონების პატრონი, ქალებს იყო გადაყოლილი და უნარიც ჰქონდა მათი არჩევისა. წეღან ნანახიც ძლიერ მოეწონა. ამიტომ მასა და მის ქმარზე ფიქრობდა: `გარეგნობით ექიმი ძლიერ სულელი ჩანს და ცოლს, ალბათ, კიდეც მობეზრდა. ფრჩხილები უსუფთაო აქვს, წვერსაც, ალბათ, ძვირად იპარსავს. სანამ იგი თავის ავადმყოფებს უნდება, ცოლი ზის და წინდებს აკერებს. მოწყენილია, ალბათ! ქალაქად ცხოვრება სურს! საღამოობით პოლონურის ცეკვა! საბრალო ქალი! სიყვარულობის შემდეგ, ალბათ, ამთქნარებენ პირდაღებულნი, ვით წყლიდან ამოყვანილი თევზი სამზარეულოს დაზგაზე. დარწმუნებული ვარ, საკმაოა ორიოდე სააშიკო სიტყვა უთხრა და ქალიც ვნებით აენთება! საუცხოო რამ იქნებოდა, აი! საამო! კი, მაგრამ შემდეგ როგორღა უნდა მოიშორო თავიდან?~
და გათვალისწინებული სიამის დაბრკოლებებზე რომ დაფიქრდა, კონტრასტით, თავისი სიყვარული გაახსენდა, ის რუანელი არტისტი ქალი, ხასად რომ ჰყავდა: როცა იგი თვალწინ წარმოუდგა, მოგონებითაც კი გულის მოსუყება იგრძნო.
`აჰ, მადამ ბოვარი ლამაზია, _ ფიქრობდა, _ და განსაკუთრებით კი უფრო ნორჩია. ვირჟინი მეტისმეტად მსხვილდება. მერე, რა მომაბეზრებელია მისი ალერსი! ან რა გაგიჟებით უყვარს ეს ზღვის კიბოები!~
მინდორში არავინ ჩანდა და როდოლფს ესმოდა მხოლოდ ბალახის შრიალი ფეხქვეშ და კალიების ჭრიჭინი, ქერის ყანებიდან რომ ისმოდა; კვლავ თვალწინ წარმოუდგა ემა ისე, როგორც სასტუმრო ოთახში იხილა, _ იმავე ყვითელი კაბით, _ და აზრით გააშიშვლა.
_ ოჰ, იგი ჩემი იქნება! _ წამოიძახა და ჯოხის ერთი დაკვრით გააფხვიერა მის წინ მდებარე ბელტი.
მერმე განზრახულის შესრულების საშუალებებზე ფიქრს შეუდგა.
`სად უნდა შევხვდე? _ ეკითხებოდა თავს, _ რა საშუალებით? მუდამ ზურგზე აგეკიდება ბავშვი, ძიძა, მეზობლები, ქმარი და სხვა ათასნაირი ჯანდაბა. ჰოდა, აი! მერმე დროც რამდენი უნდა დაკარგო!~
და კვლავ აგონდებოდა:
`თვალებიც რომ ისეთი აქვს, თითქოს შიგ გულში გეჭრებაო ბურღივით! თანაც ეს ფერმკრთალობა! მერმე რა მომწონს ფერმკრთალი ქალები!~
არგეილის მაღლობზე რომ ავიდა, გადაწყვეტილებაც უკვე მზად ჰქონდა.

_ ისღა დამრჩენია, რომ ხელსაყრელი შემთხვევა ვეძიო, რა გაეწყობა! ხანდახან ვეწვევი ხოლმე, ნანადირევს, შინაურ ფრინველს ვუძღვნი; სისხლსაც გავაღებინებ, თუ საჭირო იქნა; დავმეგობრდებით, მერე ჩემსას დავპატიჟებ... აი, დასწყევლოს, ყრილობაც ხომ მალე იქნება! იგიც დაესწრება უთუოდ და მეც ვნახავ. დავიწყოთ და ვნახოთ, მე მგონია, გათავებული საქმეა.

VIII

როგორც იქნა, იმ განთქმული გამოფენის დღეც დადგა. იონვილის მცხოვრებნი ამ საზეიმო დღეს, დილიდანვე, თავიანთი სახლების კარებში იდგნენ და დღესასწაულის სამზადისზე ბაასობდნენ. მერიის შესასვლელი მწვანით იყო მორთული, მინდორში სეფა იყო დადგმული, სადაც ყრილობის წევრებს უნდა გამასპინძლებოდნენ; ხოლო მოედანზე, ეკლესიის წინ, ზარბაზანი იდგა: შედლუხის ხმას უნდა ემცნო პრეფექტის მობრძანება და დაჯილდოებულ მემამულეთა გვარების გამოცხადება. ბუშიდან მოსული ეროვნული გვარდია (იონვილში იგი არ იყო) ადგილობრივ მეხანძრეთა რაზმს შეუერთდა, რომელსაც ბინე მეთაურობდა. ამ დღეს ბინეს მუნდირის საყელო ჩვეულებრივზე უფრო მაღალი იყო, ტანიც ისე გამოსკვნილი ჰქონდა მუნდირში, ისე სწორად და უძრავად ეჭირა თავი, რომ გეგონებოდა, მთელი მისი სიცოცხლის ძალა ფეხებში წასულიყო: ტაქტის აყოლებით, სხარტად და მხედრული სიმტკიცით მიაბიჯებდა. რადგან გადასახადთა ამკრეფსა და პოლკოვნიკს შორის ერთგვარი მეტოქეობა სუფევდა, ერთიცა და მეორეც, თავიანთი ტალანტის გამოსაჩენად, მათდამი დაქვემდებარებულ რაზმებს ცალ-ცალკე ავარჯიშებდნენ. შეცვლით იძვროდნენ ქუჩებში წითელი სამხრეულები და შავი სამკერდეები, რასაც დასასრული აღარ ჰქონდა!@ასეთი საზეიმო აღლუმი არავის არასოდეს უნახავს! ბევრმა მოქალაქემ ჯერ კიდევ წინა დღით გარეცხა თავისი სახლის წინამო; ნახევრად ღია ფანჯრებზე სამფეროვანი დროშები ფრიალებდნენ; ყველა სამიკიტნო ხალხით იყო გაჭედილი; მშვენიერი ამინდი იდგა და თოვლივით თეთრი გახამებული ბონეტები, მზეზე აბრჭყვიალებული ოქროს ჯვრები და ფერადი თავსაფრები მკაფიო ლაქებად აჩენდნენ შავი სერთუკებისა და ლუჯი ბლუზების ერთფეროვან სიმუქეს. ახლომახლო ფერმერების ცოლები ცხენებიდან ჩამოხდომისას დიდრონ ქინძისთავებს იხსნიდნენ, რომლებითაც კაბები ჰქონდათ ამოკეცილი, რათა ტალახით არ დასვროდათ; მათი ქმრები კი პირიქით, თავიანთ ქუდებს უფრთხილდებოდნენ, რისთვისაც ზემოდან ცხვირსახოცები წაეფარებინათ, რომელთა ცალი ყურიც კბილით ეჭირათ.

მთავარ ქუჩაში ხალხი ორი მხრიდან გამოდიოდა. იძვროდნენ შესახვევებიდან, შუკებიდან, სახლებიდან და დროდადრო კარებზე ისმოდა პაწია ჩაქუჩების რაკუნი; კარები იღებოდა და იხურებოდა; დიასახლისები მიმოდიოდნენ ზეიმისთვის თვალის გადასავლებად. განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობდა ორი მაღალი სვეტი, სამკუთხედშემორიგებული საჩირაღდნეებით; სვეტები აღმართული იყო იმ ესტრადის ორსავე მხარეს, რომელიც ხელისუფლებისათვის იყო განკუთვნილი. გარდა ამისა, მერიის ოთხ სვეტზე მიკრული იყო ოთხი გრძელი ჭოკი, რომლებზეც მომწვანო ტილოს შტანდარტები ეკიდა ოქროვანი წარწერებით. ერთზე ეწერა:

`ვაჭრობას~, მეორეზე: `მიწათმოქმედებას~, მესამეზე: `მრეწველობას~ და მეოთხეზე: `ხელოვნებას~.
მაგრამ ეს საზეიმო იერი, ყველას სახეს რომ აშუქებდა, ცუდ გუნებაზე აყენებდა სამიკიტნოს პატრონს მადამ ლეფრანსუას. იგი სამზარეულოს კიბეზე ჩამომდგარიყო და თავისთვის ბუტბუტებდა.
_ რა სისულელეა! აბა რა უაზრო სისულელეა ეს ტილოს ბალაგანი! ნუთუ ჰგონიათ, რომ პრეფექტს ძალზე ეამება იმ ჩვარქვეშ სადილობა, ვითომ ხუმრობა ვინმე იყოს! და ამ ნაცოდვილარს ისინი ქვეყნისთვის ზრუნვას ეძახიან! ღირდა განა თხუპნია მზარეულის ნევშატელიდან გამოწერა! ან ვისთვის ზრუნავენ ასე? მეძროხეებისათვის! ფეხშიშვლებისთვის!
იქვე მეაფთიაქემ გაიარა. შავი ტანისამოსი ეცვა, ნანკინის შარვალი, კასტორის ფეხსაცმელი და სადღესასწაულო დაბალი ქუდი ეხურა.
_ თქვენი უმორჩილესი მონა! _ თქვა მან, _ მაპატიეთ, მეჩქარება.
და რაკი ჩასუქებულმა ქვრივმა ჰკითხა, საით მიბრძანდებიო:
_ გაგიკვირდებათ, რა თქმა უნდა! მე მუდამ ისე ვარ დამწყვდეული ჩემს ლაბორატორიაში, როგორც ყველში მოყოლილი ვირთაგვა!
_ რა ვირთაგვა? _ ჰკითხა მიკიტანმა ქალმა.
_ არა, არაფერი! სრულიად არაფერი! მე მინდოდა მხოლოდ მეთქვა, ძალიან კარჩაკეტილად ვცხოვრობ-მეთქი. თუმცა დღეს, ამ გარემოების გამო, საჭიროა, რომ...
_ ა, იქ მიბრძანდებით? _ ზიზღნარევი კილოთი ჰკითხა ქვრივმა.
_ დიახ, იქ მივდივარ, _ მიუგო გაკვირვებულმა მეაფთიაქემ, _ განა მე სათათბირო კომისიის წევრი არა ვარ?
მადამ ლეფრანსუა ერთხანს დააცქერდა, მერე ღიმილით უთხრა:
_ ეგ სხვა საქმეა! მაგრამ სად თქვენ და სად მიწათმოქმედება? განა გაგეგებათ რამე მისი?
_ რასაკვირველია, გამეგება, რაკი მეაფთიაქე ვარ, ესე იგი, ქიმიკოსი! ქიმია კი, მადამ ლეფრანსუა, ბუნების ყოველგვარი ნივთის მოლეკულათა ურთიერთობას იკვლევს და, მაშასადამე, მიწათმოქმედებაც მის დარგში შედის! და, მართლაც, სასუქთა შედგენილობა, სითხეთა დუღილი, გაზების ანალიზი და მიაზმების გავლენა, ყოველივე ეს, გეკითხებით მე თქვენ, რა არის, თუ არა პირწმინდა ქიმია?
ქალი დუმდა, ხოლო ჰომე განაგრძობდა:
_ ნუთუ გგონიათ, რომ აგრონომმა, მაგალითად, თვითონ უნდა ხნას და ფრინველებიც თავისი ხელით ასუქოს? ამისათვის საჭიროა იცოდე ამა თუ იმ ნივთიერების შედგენილობა, გეოლოგიური ფენები, ატმოსფერული გავლენა, მიწის თვისებანი, აგრეთვე თვისებანი წყლებისა და მინერალების, სხვადასხვა ნივთიერების სიმკვრივე და კაილაროზა და ბევრი კიდევ სხვა რამეც. გარდა ამისა, საჭიროა კიდევ ზედმიწევნით იცოდე ჰიგიენის კანონები, რათა წარმართო და კრიტიკულად შეაფასო სასოფლო-სამეურნეო ნაშენობანი, მეცხოველეობის განვითარების წესები და მუშა ძალის გამოკვების პირობები, საჭიროა ბოტანიკის ცოდნაც, მადამ ლეფრანსუა; საჭიროა იცოდე სხვადასხვა მცენარის გარჩევა, რომელია მათ შორის, ვთქვათ, სამკურნალო და შხამიანი, მარგებელი და მავნე, რათა ზოგიერთი მათგანი მოსპო,

ზოგი კი გაამრავლო, ერთი სიტყვით, წიგნაკებისა და პერიოდულ გამოცემათა დახმარებით მუდამ მზად უნდა იყო გაუმჯობესებათა შემოსაღებად.
ქალი თვალს არ აშორებდა `ფრანგულ კაფეს~ კარებს, მეაფთიაქე კი განაგრძობდა:
_ ღმერთმაც ინებოს, რომ ჩვენი სოფლის მეურნეები ქიმიკოსები ყოფილიყვნენ, ან უკეთ მიეგდოთ ყური მეცნიერების მოთხოვნებისთვის! ამას წინათ მე დავწერე ერთი დიდი თხზულება, რომელიც სამოცდათოთხმეტ გვერდს შეიცავს. შემდეგი სათაურით: `სიდრი, მისი წარმოება და გავლენა; რამდენიმე დამატებითი ახალი მოსაზრება ამაზე~, და ეს ჩემი ნაშრომი აგრონომიულ საზოგადოებას გავუგზავნე რუანს, რამაც ის პატივი დამდო, რომ საზოგადოების წევრად ამირჩიეს მიწათმოქმედების სექციაში, მეხილეობის დარგში. ასე რომ, ჩემი ნაშრომი რომ გამოქვეყნებული ყოფილიყო...
აქ უკვე მეაფთიაქე შედგა, რადგან მადამ ლეფრანსუა რაღაც ძალზე შეშფოთებული ჩანდა.
_ აბა ერთი იმათ შეხედე! _ წამოიძახა ქალმა, _ სრულიად ვერაფერი გამიგია! ამისთანა სამიკიტნო.
მადამ ლეფრანსუამ მხრები აიჩეჩა, რის გამოც მისი სათბურის საღილეები მკერდზე დაიჭიმა: იგი ორივე ხელს იშვერდა მოწინააღმდეგის კაფესკენ, სადაც იმ დროს სიმღერა გაისმოდა.
_ თუმცა, დიდი დღე აღარ აქვს, _ დაუმატა, _ ამ ერთ კვირაში გამოუვა წირვა! გაკვირვებულმა ჰომემ უკან დაიწია. ქალმა სამი საფეხურით ჩამოიწია და ჰომეს ყურში უჩურჩულა:
_ როგორ? განა თქვენ არ იცით? ამ კვირაში ყადაღას დაადებენ. ლერე მოითხოვს მის გაყიდვას, ვექსილებით დაახრჩო.
_ რა საშინელი კატასტროფაა! _ წამოიძახა მეაფთიაქემ, რომელსაც მუდამ მზად ჰქონდა ყოველგვარი გარემოების შესაფერისი ფრაზა. და ქალმა დაიწყო იმ ამბის მოყოლა, რომელიც ბატონ გილიომენის მსახურის თევდორესგან ჰქონდა გაგონილი, და თუმცა ტელიე სძულდა, ლერესაც ააუგებდა: მლიქვნელი და უნდოაო.
_ ეგერ თვითონაც, ბაზრის ფანჩატურთან! მადამ ბოვარის ესალმება, რომელსაც მწვანე ქუდი ხურავს... ბატონ ბულანჟეს მიჰყვება მკლავგაყრილი.
_ მადამ ბოვარი? _ წამოიძახა ჰომემ, _ ვიჩქარი, გამოვუცხადო ჩემი პატივისცემა. იქნებ ადგილი უნდა შიგნით, ქანდარაზე.
ყური აღარ უგდო მადამ ლეფრანსუას, რომელიც იმ ამბის დასრულებას აპირებდა, ჩქარი ნაბიჯით მოშორდა, გამართული, მხნე, მოღიმარი აქეთ-იქით სალამს იძლეოდა და მისი შავი ფრაკის კალთები განივრად ფრიალებდა.
როდოლფმა შორიდანვე შეამჩნია და ფეხს აუჩქარა, მაგრამ მადამ ბოვარის სული ეხუთებოდა: კაცმა ფეხი შეანელა და უკმეხად, თანაც ღიმილით უთხრა:
_ მინდოდა იმ გაბერილ კაცს მოვრიდებოდი, რა ჰქვია მეაფთიაქეს?
ქალმა იდაყვი ოდნავ დააჭირა მის ხელს.
`ნეტავ, ეს რას ნიშნავს?~ _ გაიფიქრა როდოლფმა და ემას ალმაცერად შეავლო თვალი.
ქალის პროფილი ისეთი მშვიდი იყო, რომ ვერას შეატყობდი. სახე მთლად გაბრწყინებოდა კოხტა ქუდის ოვალში, რომელიც მკრთალი, ლერწმის

ფოთლებისებრი ბაბთებით იყო მორთული. გრძელი და ზემოშეხრილი წამწამებით დაჩრდილული თვალები პირდაპირ იცქირებოდა წინ და, თუმცა ფართოდ გახელილი იყო, მაგრამ მაინც მოხუჭული ჩანდა სისხლის მიძალების გამო, გამჭვირვალე პირის კანქვეშ რომ ფეთქდა. ნესტოებს ვარდისფერი გადაჰკვროდა, თავი ოდნავ გადაეხარა და ბაგეთა შორის თეთრ კბილთა სადაფი გამოკრთოდა. `იქნებ დამცინის?~ _ ფიქრობდა როდოლფი.
ემას საქციელი კი გაფრთხილება იყო მხოლოდ, რადგან მათ უკან ლერე მოდიოდა და, თითქოს ლაპარაკში უნდა ჩაერთოსო, ხანდახან იტყოდა:
_ საუცხოო ამინდია! მთელი ხალხი გარეთაა! ზენა ქარი ქრის!
არც მადამ ბოვარი და არც როდოლფი ხმას არ სცემდნენ: მიუხედავად ამისა, მათ ყოველ მოძრაობაზე იგი მყის მიუახლოვდებოდა და იკითხავდა: `რა გნებავთ?~ _ და ქუდისკენ ხელს წაიღებდა.
როცა მჭედლის სახლს გაუსწორდდნენ, იმის მაგიერ, პირდაპირ ევლოთ ბარიერამდე, როდოლფმა უეცრად ბილიკისკენ გადაუხვია, ემაც თან გაიტაცა და ლერეს მიაძახა:
_ ღამე მშვიდობისა, ბატონ ლერე! კარგად ბრძანდებოდეთ!
_ ძაან არ მოიცილეთ! _ სიცილით უთხრა ემამ.
_ რა საჭიროა ფეხებში გებლანდებოდნენ? და რაკი დღეს ბედნიერება მერგუნა და თქვენთან ვარ...
ემა წამოწითლდა, მან სიტყვა აღარ დაასრულა. ამინდსა და ბალახში სიარულის სიამეზე დაიწყო ლაპარაკი. რამდენიმე თეთრი გვირილა შეხვდათ.
_ მშვენიერი ყვავილები, _ თქვა მან, _ მთელი ამ უბნის შეყვარებულებს ეყოფათ სამკითხაოდ!
და დასძინა, _ _ მეც ხომ არ მოვწყვიტო? თქვენ რას იტყვით?
_ განა თქვენ შეყვარებული ხართ? _ ჰკითხა ქალმა და ოდნავ ჩაახველა.
_ ეჰ, ვინ იცის! _ მიუგო მან.
მინდორი ხალხით იჭედებოდა; დიასახლისები ერთმანეთს ეხლებოდნენ, მათი უზარმაზარი გაშლილი ქოლგები, კალათები და ბავშვები გამვლელებს ედებოდნენ. ხშირად საჭირო იყო გვერდის აქცევა, რათა გაგეტარებინათ ჩამწკრივებული გლეხი ქალები, ლურჯწინდებიანი მსახურნი, თავიანთი დიდრონი ფეხსაცმელებით, ხელები რომ ვერცხლის ბეჭდებით ჰქონდათ შეჭედილი; ფერმების მუშა ქალები, რძის სუნი რომ სდიოდათ, როცა გვერდს ჩაგივლიდნენ; ისინი ხელიხელჩაკიდებულნი მიდიოდნენ და მინდვრის მთელი სიგანე ეკავათ ვერხვებიდან დაწყებული ბანკეტისთვის გამართულ კარვამდე, მაგრამ პირუტყვთა გასინჯვის დრო იყო და სოფლის მეურნეები ერთიმეორეზე შედიოდნენ ჰიპოდრომისებურ გალავანში, რომელიც პალოებზე მიმაგრებული თოკით იყო გადაღობილი.
პირუტყვი იქ იყო თავმოყრილი, დრუნჩები თოკისკენ მიებრუნებინათ, ზურგებით უსწორმასწორო რიგები შეექმნათ; ღორებს დინგები მიწაში წაეყოთ და ეძინათ; ხბოები და ცხვრები ბღაოდნენ; ძროხები მინდორზე წამოწოლილიყვნენ, ცალი ფეხი ქვეშ მოეყოლებინათ, მშვიდად იცოხნებოდნენ, მძიმე უპეებს აფახურებდნენ და მწერებს იგერიებდნენ. ურმებით მისულ დამკლავებულ გლეხებს ავშარით ულაყები ეკავათ, რომლებიც ჭაკებს გრძნობდნენ, ჭიხვინებდნენ და ყალყზე დგებოდნენ. ჭაკები კი

წყნარად იდგნენ კისერგაწვდილნი, ფაფარდაშვებულნი; კვიცები მათ ჩრდილში გორაობდნენ ან საწოვრად მისცვიოდნენ; და ამ ტალღისებურად მოძრავ ხროვაში უეცრად ხან თეთრი ფაფარი გამოკრთებოდა, ხან წვეტიანი რქები და ხანაც მოფუსფუსე კაცთა თავები. მოშორებით, გალავნიდან ასე ას ნაბიჯზე, იდგა უზარმაზარი შავი ხარი, რომელსაც სატუჩარი ჰქონდა გაკეთებული, ნესტოში კი რკინის რგოლი ჰქონდა გაყრილი, უძრავად იდგა, ვით ბრინჯაოს ქანდაკი, იგი ჩამოფლეთილ ბავშვს ეკავა თოკით.
პირუტყვთა ორ რიგშუა დინჯად მიმოდიოდნენ დარბაისელი პირები, ათვალიერებდნენ და დაბალი ხმით თათბირობდნენ; ერთი მათგანი, ალბათ, ყველაზე მთავარი, სიარულისას რაღაცას იწერდა უბის წიგნაკში. ის ჟიურის თავმჯდომარე იყო, ბატონი დეროზერე, პანვილის პატრონი. როგორც კი თვალი მოჰკრა როდოლფს, მყის მისკენ გაეშურა და საამო ღიმილით უთხრა:
_ როგორ, ბატონო ბულანჟე, უკვე გვტოვებთ?
როდოლფი არწმუნებდა, დავბრუნდებიო. მაგრამ, როცა თავმჯდომარე მოშორდა, თქვა:
_ არაფრის გულისათვის მათთან არ წავალ; ჩემთვის თქვენთან ყოფნა უფრო ძვირფასია.
და მოჰყვა ხუმრობას ყრილობაზე, თანაც, ყველგან დაუბრკოლებლივ რომ გაევლო, ჟანდარმებს თავის ცისფერ მოსაწვევ ბილეთს უჩვენებდა და ზოგჯერ საინტერესო სანახავთან შეჩერდებოდა ხოლმე; მაგრამ მადამ ბოვარის ყოველივე ეს არაფრად ეპიტნავებოდა. მან შეამჩნია გულგრილობა და ბაასი იონვილელ ქალთა ტუალეტზე გადაიტანა, მერმე თავისი ჩაცმულობისთვისაც მოიბოდიშა. მართლაც, მის ჩაცმულობას ემჩნეოდა ის უბრალოება და კოხტაობა, რომელიც მდაბიოს ჩვეულებრივ ორიგინალობად, გრძნობათა აშლილობად, გემოვნების ჭირვეულობად და საზოგადოებრივი პირობითობის აბუჩად აგდებად მიაჩნია, რაც მას ან აღაფრთოვანებს, ან აბრაზებს. მის ბატისტის პერანგს ჟილეტის ამოჭრილ გულზე ქარი არხევდა, ხოლო ფართოზოლიანი შარვალი, სიარულისას მისი ფეხსაცმლის ქსოვილიან ყელს აჩენდა; ფეხსაცმელი ლაქის ტყავით იყო ნაკაზმავი და ისე ბრწყინავდა, რომ შიგ ბალახი იხატებოდა. უდარდელად მიაბიჯებდა ცხენის ჩონჩორიკში, ცალი ხელი ჟილეტის ჯიბეში ჩაეყო, ჭილოფის ქუდი განზე მოექცია.
_ თუმცა, _ დაუმატა, _ როცა სოფლად ცხოვრობ...
_ ყოველივე ამაოა, _ დაასრულა ემამ.
_ დიახ, მართალია, _ მიუგო როდოლფმა, _ წარმოიდგინეთ, რომ ვერც ერთი ამ კეთილ ხალხში ტანისამოსის თარგს ვერ გაარჩევს!
ახლა ლაპარაკი პროვინციის უფერულ ცხოვრებაზე ჩამოვარდა, იქ ჩაღუპულ სიცოცხლესა და გაცრუებულ იმედზე.
_ ამიტომაა სწორედ, რომ მოწყენილობაში ვიძირები...
_ თქვენა? _ გაკვირვებით შეეკითხა ემა, _ მე კი მეგონა, რომ ძალიან მხიარული ხართ!
_ დიახ, გარეგნულად, რადგან ხშირად მთვარით განათებულ სასაფლაოს დანახვაზე ჩემი თავისთვის მიკითხავს, განა უმჯობესი არ იქნება მეც იმათ მივმატებოდი, ვისაც აქ სამარადისო ძილით სძინავს-მეთქი...

_ ოჰ, და თქვენი მეგობრები? _ წამოიძახა ემამ, _ თქვენ იმათზე არ ფიქრობთ.
_ ჩემი მეგობრები? რომელი? სად მყავს მეგობრები? ვის შესტკივა ჩემთვის გული?
და ამ სიტყვებზე თითქოს რაღაცნაირად ჩაისტვინაო ტუჩებში.
ამ დროს ისინი იძულებულნი შეიქნენ ერთმანეთს განშორებოდნენ, რათა გზა მიეცათ ახორავებული სკამებისათვის, მათ უკან რომ ერთ კაცს მოჰქონდა. იგი ისე იყო დატვირთული, რომ მოჩანდა მხოლოდ მისი ხის ფეხსაცმლის ქუსლები და განზე გაწეული ხელები. ეს იყო ლესტიბუდუა, მესაფლავე, რომელსაც საეკლესიო სკამები გადაჰქონდა. როცა კი საქმე გამორჩენას ეხებოდა, იგი მუდამ გამჭრიახი იყო და სწორედ მან მოიგონა ყრილობის ასე გამოყენება; ნავარაუდევი კიდეც გაუმართლდა, რადგან აღარ იცოდა, რომელი ერთი დაეკმაყოფილებინა სკამის მოთხოვნით.
სოფლელი სტუმრები, რომლებიც სიცხის გამო იხუთებოდნენ, ერთმანეთს ხელიდან გლეჯდნენ ჭილოფის სკამებს, საკმევლის სუნით რომ იყო გაჟღენთილი, და მოწიწებით ეყრდნობოდნენ სანთლით დაღვენთილ საზურგეებს.
მადამ ბოვარიმ კვლავ გაუყარა მკლავი როდოლფს, რომელიც თითქოს თავისთვის განაგრძობსო ლაპარაკს:
_ დიახ, რამდენი მარცხი მომსვლია ცხოვრებაში! და მუდამ მარტო ვყოფილვარ! აჰ! ცხოვრების მიზანი რომ მქონოდა, თანაგრძნობა რომ ვისამე მრგებოდა, ან ისეთს ვისმე რომ შევყროდი... ოჰ, მაშინ მთელ ჩემს ენერგიას გამოვიჩენდი, რაც კი გამაჩნია, ყველაფერს გადავლახავდი, ყოველივეს დავძლევდი!..
_ მე კი მგონია, _ თქვა ემამ, _ რომ თქვენ საჩივლელი არაფერი გაქვთ...
_ ჰოო? თქვენ აგრე გგონიათ?
_ სხვა არა იყოს რა, _ განაგრძო ქალმა, _ თავისუფალი ხართ...
და ცოტა ხნის შემდეგ დაუმატა:
_ და მდიდარი.
_ ნუ დამცინით, _ მიუგო როდოლფმა.
ქალი არწმუნებდა, არ დაგცინიო, რომ უეცრად ქვემეხმა დაიჭექა; ყველანი დღესასწაული ადგილისკენ გაეშურნენ.
მაგრამ ეს ტყუილი შეშფოთება გამოდგა. პრეფექტი ჯერ კიდევ არ მოსულიყო და ჟიურის წევრებიც ერთ გაჭირვებაში იყვნენ, არ იცოდნენ, დაეწყოთ სხდომა თუ დაეცადათ.
ბოლოს, მოედნის თავში გამოჩნდა განიერი ლანდო, რომელშიც ორი მჭლე ცხენი ება: თეთრქუდიანი მეეტლე, რაც ძალი ჰქონდა მიერეკებოდა. ბინემ ძლივს მოასწრო დაძახება: `თოფებისაკენ!~ _ და პოლკოვნიკმაც მას მიჰბაძა. ჯარისკაცებმა ჯოჯგინებად დადგმულ თოფებს მიაშურეს. შეიქნა ფუსფუსი. ზოგს საკუთარი საყელოც კი დაავიწყდა, ხოლო პრეფექტის ეტლი, თითქოს ეს ფუსფუსი გათვალისწინებული ჰქონდაო, ნელი ჯაყჯაყით მიადგა მერიის კარიბჭეს სწორედ იმ მომენტში, როცა მეხანძრეთა რაზმი და ეროვნული გვარდია, დოლის ბრახუნით, მის წინაშე გაიშალა.
_ სდექ! დაიღრიალა ბინემ.
_ სმენა! _ ყვიროდა პოლკოვნიკი, _ სწორება მარცხნივ!

ჯარისკაცებმა თოფები გამართეს და ისეთი ხმაური ატყდა, თითქოს კიბეზე სპილენძის ქვაბი დაგორდაო; მერმე თოფები ისევ ძირს დაუშვეს. მაშინ ლანდოდან გადმოხდა ვერცხლისმკედით ნაქარგმუნდირიანი კაცი, კეფამელოტი, რომელსაც საქოჩრეზე ერთი ნამჯა თმა კიდევ შერჩენოდა, ძალზე ფერმკრთალი, კეთილი გამომეტყველებისა. გამოზიდული თვალები, შეშუპებული უპეებით, ოდნავ მოხუჭული ათვალიერებდა ბრბოს, წვიტი ცხვირი აპრეხვოდა, ხოლო ჩაცვივნულ ბაგეებს ღიმილი ემჩნეოდა... რაკი ქალაქისთავი მისი შარფით გამოიცნო, გადასცა, რომ ბატონმა პრეფექტმა მოსვლა ვერ მოახერხა, მე კი პრეფექტურის მრჩეველი ვარო, და თან მოიბოდიშა. ტუვაშმა საამო სიტყვით მიმართა, მან კი განაცხადა, ღირსი არა ვარო; ასე იდგნენ ერთხანს, პირისპირ, თითქმის შუბლებით ეხებოდნენ ერთიმეორეს; ჟიურის წევრები, მუნიციპალური საბჭო, პატივცემული მოქალაქენი, ეროვნული გვარდია და ხალხი გარს ეხვივნენ. მრჩეველმა თავისი სამყურა შავი ქუდი გულზე მიიკრა და მისალმება განაახლა; რკალივით მოხრილი ტუვაშიც იღიმებოდა, ჩიფჩიფებდა, სიტყვებს ვერ პოულობდა, მონარქიისადმი ერთგულებას იფიცებოდა და იმ პატივისცემისათვის მადლობას იხდიდა, იონვილს რომ დასდეს.
სასტუმროს მეჯინიბე იპოლიტმა მეეტლის ცხენებს აღვირში ხელი ჩაჰკიდა და თავისი კოჭლაფეხის ათრევით `ოქროს ლომის~ ფარდულში შეიყვანა, სადაც მრავალი გლეხი შეკრებილიყო ეტლის დასათვალიერებლად. გაისმა დოლის ხმა, მერმე ზარბაზანი გავარდა და დელეგატებიც გაეშურნენ ესტრადისკენ ადგილების დასაკავებლად; ისინი მწყობრად მოთავსდნენ წითელი ხავერდის სავარძლებში, ამ შემთხვევისთვის რომ მადამ ტუვაშს ენათხოვრებინა ყრილობისათვის. ყველა ეს ხალხი ერთმანეთს ჰგავდა: ყველა ქერა, მზისაგან დამწვარი, სიდრისფერი სავსე სახისა; დიდებული ქილვაშები მაღალ გახამებულ საყელოებზე გადმოჰფენოდათ, თეთრი ჰალსტუხების ბაფთები გულმოდგინედ გაეშალათ, ყველას ხავერდის ჟილეტი ეცვა, რომლის ჯიბეშიც საათი იდო, გრძელ ლენტზე დაკიდებული ოვალური ბეჭდით; ხელებით მუხლებს დაყრდნობოდნენ, შარვლის ტოტები ფრთხილად აეწიათ, რათა მაუდი არ დაჭმუჭნულიყო, მათ მაგარ წაღებზე უფრო რომ ბრჭყვიალებდა. რჩეული საზოგადოების ქალები უკან ისხდნენ, ვესტიბიულში, სვეტებს შორის, ხოლო მდაბიონი შენობის პირდაპირ შეჯგუფებულიყვნენ, ზოგი იჯდა, ზოგიც იდგა.
ლესტიბუდუას უკვე მოესწრო მინდვრიდან აქ სკამების გადმოზიდვა და ახლა ეკლესიაში წარამარა გარბოდა კიდევ მოსატანად; მათ გადმოტანასა და დარიგებაში ისეთი ორომტრიალი შექმნა, რომ ესტრადისკენ მიმავალ ვიწრო კიბეზე ასვლა ძალზე გაჭირდა.
_ ჩემი აზრით, _ ეუბნებოდა ლერე თავისი ადგილისკენ მიმავალ მეაფთიაქეს, _ აქ ორი ვენეციური სვეტი უნდა ყოფილიყო აღმართული, ისინი რომ სადად და მდიდრულად მოერთოთ, ძალიან საამო სანახავი იქნებოდა.
_ რა თქმა უნდა! _ მიუგო ჰომემ, _ მაგრამ რა უნდა ქნა? ქალაქისთავმა ყველაფერი ხელში ჩაიგდო. გემოვნება კი საბრალოს დიდი არ გააჩნია, ხოლო იმას, რასაც მხატვრულ ალღოს ეძახიან, სრულიად მოკლებულია.

როდოლფმა მადამ ბოვარი ზემოთ, `სათათბირო დარბაზში~ აიყვანა და, რადგან ოთახი სრულიად ცარიელი იყო, განაცხადა, რომ ყველაზე უკეთ აქედან შეიძლება ცერემონიისთვის თვალყურის დევნებაო. მრგვალი მაგიდის გარშემო, მონარქის ბიუსტისთვის რომ იდგა, მან ტაბურეტები აიღო, ერთ-ერთ ფანჯარასთან დადგა და ერთმანეთის ახლოს დასხდნენ.
ესტრადაზე მყოფთ აღელვება ეტყობოდათ, ხანგრძლივად ჩურჩულებდნენ, თათბირობდნენ. ბოლოს, ბატონი მრჩეველი წამოდგა, ახლა ყველამ იცოდა, რომ მას ლიევენი ერქვა, და მის სახელს განუწყვეტლად იმეორებდნენ. ლიევენმა რამდენიმე ფურცელი ერთიმეორეზე დააწყო, თვალი ზედ დააშტერა და დაიწყო:
_ ბატონებო!
ნება მიბოძეთ (სანამ დღევანდელ შეკრებილობაზე მოგახსენებდეთ, და ამ გრძნობას, დარწმუნებული ვარ, ყოველი თქვენგანი გაიზიარებს), ნება მიბოძეთ-მეთქი, ვამბობ, სათანადო პატივი მივუზღო უზენაეს ადმინისტრაციას, მთავრობას, მონარქს, ბატონებს, ჩვენს ხელმწიფეს, იმ საყვარელ მეფეს, რომლისთვისაც საზოგადოებრივი თუ კერძო კეთილდღეობის არც ერთი დარგი უცხო არ არის, რომელიც ასეთი მტკიცე და ბრძნული მარჯვენით მართავს სახელმწიფო ეტლს მუდამ აბობოქრებული ზღვის უთვალავ საფრთხეთა შორის, რომელმაც ამასთანავე უწყის რარიგ უნდა ვაფასებდეთ მშვიდობიანობასა და ომს, მრეწველობას, ვაჭრობას, მიწათმოქმედებას და ხელოვნებას.
_ მგონი ჯობს, ცოტა უკან დავიწიოთ! _ თქვა როდოლფმა.
_ რატომ? _ ჰკითხა ემამ.
მაგრამ ამ დროს მრჩევლის ხმამ უმაღლეს კილოს მიაღწია. იგი გაჰკიოდა:
_ უკვე წავიდა ის დრო, ბატონებო, როცა მოქალაქეობრივი უთანხმოებანი სისხლით ღებავდა ჩვენს საჯარო მოედნებს, როცა მესაკუთრე, ვაჭარი და თვით მუშაც კი, საღამოთი მშვიდად ჩაძინებული, მთელი ღამე კანკალებდა იმის მოლოდინში, რომ ცეცხლის წამკიდებელი დაფი უეცრად გააღვიძებდა, როცა დამღუპველი მოძღვრებანი უტიფრად არყევდნენ საფუძვლებს...
_ იმიტომ, რომ შეიძლება ქვემოდან დამინახონ, _ განაგრძობდა როდოლფი, _ და მერმე მთელი ორი კვირა უნდა ვიბოდიშო, ხოლო ჩემი ცუდი რეპუტაციით...
_ ოჰ, თქვენ ცილს სწამებთ თავს! _ წამოიძახა ემამ.
_ არა, არა! მე ძალიან ავი რეპუტაცია მაქვს, გეფიცებით!
_ მაგრამ, ბატონებო, უკეთუ მე ჩემი ხსოვნიდან განვარინებ ამ შავბნელ სურათებს და თვალს ჩვენი მშვენიერი სამშობლოს ახლანდელ მდგომარეობას მივაპყრობ, რას დავინახავ იქ? ყველგან ყვავის ვაჭრობა და ხელოვნება: ყველგან გაყვანილია ახალი გზები, ვით ახალი არტერიები სახელმწიფოს სხეულში, მყარდება ახალ-ახალი ურთიერთობანი; ჩვენი მრეწველობის უმთავრესმა ცენტრებმა განაახლეს საქმიანობა; ჩვენი ნავსადგურები სავსეა, ნდობა აღდგენილია, და ბოლოს, საფრანგეთი სუნთქავს!..
_ თუმცა, _ დაუმატა როდოლფმა, _ შესაძლებელია, საზოგადოების თვალსაზრისით, მართალიც არიან.
_ მერმე როგორ? _ იკითხა ემამ.

_ როგორ? განა არ იცით, რომ არიან მარად წამებული არსებანი? იმათ ხან ოცნება სჭირდებათ, ხან მოქმედება, ხან თვით უწმინდესი ვნებანი, ხანაც გამძაფრებული ტკბობა და ისინიც ამგვარად ყოველნაირ ოცნებასა და სიგიჟეს ეძლევიან. ემამ ისეთი თვალი შეავლო, როგორითაც არაჩვეულებრივი ქვეყნებიდან დაბრუნებულ მოგზაურს უცქერენ, და მერმე თქვა:
_ ჩვენ კი, საბრალო ქალები, ამ გასართობსაც მოკლებულნი ვართ!
_ ნაღვლიანი გასართობია, რადგან მასში ბედნიერებას ვერ პოულობენ.
_ და განა შეიძლება როდისმე მისი პოვნა?
_ დიახ, ერთ მშვენიერ დღეს უეცრად შეგეყრება! _ მიუგო მან.
_ და ეს თქვენც სცანით, _ განაგრძობდა მრჩეველი, _ თქვენ, სოფლის მეურნეებმა და სოფლის მუშებმა; თქვენ, ცივილიზაციის საქმის მშვიდობიანმა პიონერებმა; თქვენ, პროგრესისა და ზნეობრიობის ადამიანებმა; თქვენ გაიგეთ, ვამბობ, რომ პოლიტიკური ქარიშხალი ატმოსფერულ მღელვარებაზე უფრი საშიშია...
_ ერთ დღეს შეგეყრება, _ გაიმეორა როდოლფმა, _ ერთ დღეს, უეცრად, და როცა უკვე სასოწარკვეთილი ხარ, მაშინ ჰორიზონტი გაიშლება და თითქოს ვიღაცის ხმა იძახისო: `აგერ ისიც!~ თქვენ გრძნობთ, რომ საჭიროა ამ ადამიანს გაუზიარო შენი ცხოვრების ყოველი საიდუმლო, მისცე მას ყოველივე, ყველაფერი მსხვერპლად შესწირო! მაშინ ადამიანები როდი ებაასებიან ერთმანეთს, რათა აუხსნან რამე, არამედ მიუხვდებიან ერთიმეორეს. მათ თითქოს სიზმარში ნახესო ერთმანეთი (მან ქალს გადახედა). და, ბოლოს, იგი აქვეა, შენ ახლოს, ეს დიდი ხნიდან ნაძიები საუნჯე; იგი ბრწყინავს, ელვარებს, ამავე დროს კი ისევ ეჭვი გეპარება, ვერ ბედავ, ერწმუნო მას; დაბრმავებული დგახარ, თითქოს ჯურღმულიდან სინათლეზე ახლა გამოსულიყო! უკანასკნელი სიტყვები როდოლფმა მიმიკით დაამთავრა, ხელი ისე გადაისვა შუბლზე, ვით თავბრუდამხვევის განმცდელმა; შემდეგ ეს ხელი ემას ხელს დაეცა. ქალმა თავისი განაშორა. მრჩეველი კი ისევ კითხულობდა:
_ მერე ვის გაუკვირდებოდა ყოველივე ეს, ბატონებო? მხოლოდ იმას, ვინც იმდენად დაბრმავებულია, ვინც იმდენად გაჟღენთილია (მე არ მეშინია ამის თქმისა) წარსული საუკუნეების ცრუმორწმუნეობით, რომ ვერ მისწვდებოდა სოფლის მეურნე მოსახლეობის თანამედროვე სულისკვეთებას. სად იპოვით თქვენ უფრო მეტ პატრიოტიზმს. ვიდრე სოფლებშია, სადაა იმაზე მეტი გონიერება? მე იმ ზერელე განვითარებაზე, უქმი გონების ფუქსავატ სამკაულზე როდი მოგახსენებთ, ბატონებო, არამედ აზრთა იმ ღრმა და ზომიერ განწყობაზე, რაც, უწინარეს ყოვლისა, მიმართულია სასარგებლო მიზნების მიღწევისაკენ და რომელიც, ამრიგად, ხელს უწყობს თითოეულის კეთილდღეობას, საერთო საქმის გაუმჯობესებასა და სახელმწიფოებრიობის განმტკიცებას, რაკი იგი კანონებისადმი პატივისცემისა და მოვალეობის განუხრელად აღსრულების ნაყოფია.
_ აჰ, ისევ მოვალეობა, _ წამოიძახა როდოლფმა, _ და მოვალეობა! ეს სიტყვები ჩემთვის პირდაპირ სულის შემხუთველია. ფლანელისსათბურიანი ბებერი უტვინოები და კრიალოსნიანი ფარისევლები მუდამ ასე ჩაგვწივიან ყურში: `მოვალეობა! მოვალეობა! ეშმაკმა იცის იმათი თავი! მოვალეობა ისაა, რომ იგრძნო ყოველივე მაღალი, გიყვარდეს ყოველი სილამაზე და არა ის, რომ იწამო

საზოგადოების ყოველი სისაძაგლე, რომლებსაც იგი გვიკარნახებს.
_ თუმცა... თუმცა... _ თითქოს პასუხს აპირებდა ემა.
_ ეჰ, არა! რა საჭიროა ვნებათა წინააღმდეგ გალაშქრება? განა ვნებანი ერთადერთი მშვენება არაა ამ ქვეყნისა, წყარო არაა გმირობის, აღფრთოვანების, პოეზიის, მუსიკის, ხელოვნების, ერთი სიტყვით, ყველაფრისა?
_ მაგრამ ხომ საჭიროა, _ თქვა ემამ, _ ოდნავ მაინც ანგარიშს უწევდე საზოგადოებრივ აზრსა და ემორჩილებოდე მის მორალს?
_ საქმე ისაა, რომ მორალი ორგვარია, _ მიუგო მან, _ ერთია მცირე, პირობითი, ადამიანების მორალი, რომელიც განუწყვეტლად იცვლება და დაუღალავად ამოიძახის საითგანღაც ქვემოდან, მიწაში იჩიჩქნება, როგორც აი, ის სულელთა კრება, რომელსაც უცქერით. მეორე კი მარადიულია; იგი ჩვენ გარშემოა, ჩვენ ზემოთ, როგორც გარსშემორტყმული ბუნება, როგორც ლურჯი ცა, რომელიც გვინათებს.
ბატონმა ლიევენმა ცხვირსახოცით ტუჩი მოიწმინდა და განაგრძო:
_ რა საჭირო იქნებოდა, ბატონებო, რომ აქ თქვენთვის მიწათმოქმედების სარგებლიანობა მემტკიცებინა? ვინ ზრუნავს ჩვენი საარსებო საჭიროებისათვის? მიწათმოქმედი არა? მიწათმოქმედი, ბატონებო, რომელიც შრომისმოყვარე მარჯვენით ნოყიერ ხნულს თესავს, მიზეზია ხორბლის მარცვლის ამოღივებისა; ხოლო ხორბალი, ფხვნილად ქცეული, ფქვილის სახელწოდებით ქალაქებში მიაქვთ და მეპურეებს ეძლევათ, რომელნიც საზრდოს მასალად აქცევენ მას როგორც მდიდრის, ისე ღარიბისათვის.
განა მიწათმოქმედი არ ასუქებს საძოვრებზე უთვალავ ჯოგებს, რათა ჩვენ ტანისამოსით უზრუნველგვყოს? რა უნდა ჩაგვეცვა, რითი უნდა გვესაზრდოებინა თავი უმიწათმოქმედოდ? და განა საჭიროა, ბატონებო, კიდევ ვეძიოთ შორეული მაგალითები? ვინ არ დაფიქრებია იმ სარგებლობას, რასაც ცხოველთა სამეფოს მოკრძალებული ჯიში იძლევა; ის ჯიში, ჩვენს საფრინველეებს რომ ამშვენებს და რომელიც ბალიშებსაც გვაწვდის საწოლად და გემრიელ ხორცს, კვერცხს საჭმელად? მაგრამ მე ვერასოდეს ვერ გავათავებდი, ერთიმეორეზე რომ ჩამომეთვალა ყველა ის პროდუქტი, რასაც კარგად დამუშავებული მიწა, ვით სულგრძელი დედა, აწვდის თავის შვილებს, აქ ვენახის ვაზია, იქ _ ვაშლი სიდრისთვის; სხვაგან _ თალგამი, იქით კიდევ _ ყველი, და ბოლოს, სელი, ბატონებო, ნუ დაივიწყებთ სელს, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვან სათეს ფართობებს იჭერს, და ნებას მივცემ ჩემს თავს, თქვენი განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციო სოფლის მეურნეობის ამ დარგს.
მას სრულიად არ ესაჭიროებოდა ამის გახსენება; ყველას პირი დაეღო; თითქოს მის სიტყვებს ყლაპავსო, ორატორის გვერდით მჯდომარე ტუვაში თვალდაჭყეტილი უსმენდა; დეროზერე დროდადრო დახრიდა ხოლმე თვალებს; შემდეგ, მეაფთიაქე, რომელსაც თავისი ვაჟი ნაპოლეონი მუხლებს შორის ედგა, ყურზე ხელს წამოიფარებდა ხოლმე, რათა არც ერთი სიტყვა არ გამოჰპარვოდა. ჟიურის დანარჩენი წევრები, ნიშნად დასტურისა, დარბაისლურად ხრიდნენ თავს. ესტრადის ძირს მდგარი მეხანძრეები ხიშტებს ეყრდნობოდნენ; უძრავი ბინე კი მკლავგაშეშებული იდგა შიშველი ხმლით. მან შესაძლებელია რაიმე გაიგონოს, დანახვა კი არაფრისა

შეეძლო, ვინაიდან სახე ცხვირამდე ჩაჩქნის კარბით ჰქონდა დაფარული. მის თანაშემწეს, ტუვაშის უმცროს ვაჟს, ჩაჩქანი უფრო დიდი ჰქონდა, რომელიც აქეთ-იქით ულახლახებდა და ჩითის ყელსახვევის ბოლოს უჩენდა. იგი ბავშვური გულუბრყვილობით იღიმებოდა და მისი პატარა ფერმკრთალი სახე, რომელზედაც ოფლი ღვარად სდიოდა, მხიარული, დაღლილი და მთვლემარე იყო. მთელი მოედანი სახლების ხაზამდე ხალხით იყო გაჭედილი. ყოველ კარსა და ფანჯარაში მაყურებელი მოჩანდა. აფთიაქის დამინულ დარაბასთან მდგარი ჟუსტენი მთლად ჭვრეტად ქცეულიყო. მიუხედავად სიჩუმისა, ლიევენის ხმა სივრცეში იკარგებოდა. ისმოდა მხოლოდ ფრაზების ნაწილი, რასაც სკამების ხმაური ფარავდა; მერმე, უეცრად, მოისმოდა ხარისა თუ ცხვრების გაბმული ბღავილი. მწყემსებმა თავიანთი ჯოგები მორეკეს ქუჩებში და ისინი დროგამოშვებით ბღაოდნენ, თან მათ წინაშე მოქანავე მწვანე მორთულობათა ფოთლებს წიწკნიდნენ. როდოლფმა ემასკენ მიიწია და წყნარი ხმით, აჩარებით დაიწყო:
_ განა ეს საერთო შეთქმულება თქვენ არ გაშფოთებთ? განა არის თუნდაც ერთი რომელიმე გრძნობა, რომელიც საზოგადოებამ არ დაძრახოს? თვით უკეთილშობილეს მისწრაფებას, უწმინდეს სიმპათიას იგი დევნის და აძაგებს. შეხვდება თუ არა ერთმანეთს ორი საბრალო არსება; ყოველივე ისეა მოწყობილი, რომ ისინი ვერ შეერთდნენ; მაგრამ ისინი მაინც განწირვით ეცდებიან, ფრთების მტვრევით იფართქალებენ, ერთმანეთს მოუწოდებენ! ოჰ, ადრე თუ გვიან, ექვსი თვისა თუ ათი წლის შემდგომ, _ განა სულერთი არაა? _ ისინი მაინც შეერთდებიან, შეიყვარებენ ერთმანეთს, იმიტომ, რომ ამას მოითხოვს ბედისწერა, იმიტომ, რომ ისინი ერთმანეთისთვის არიან დაბადებულნი...
იგი მუხლებზე ხელდაკრეფილი იჯდა და ემასკენ სახემიმართული, დაჟინებით უცქეროდა თვალებში. ქალი მის თვალებში ამჩნევდა ოქროვან ნაპერწკლებს, შავ გუგებში რომ ელავდა; ყნოსავდა ნელსაცხებლის სუნს, რომლითაც თმა ჰქონდა გაპოხილი. უეცრად მოდუნება იგრძნო, გაახსენდა ვიკონტი, ვობიესარში რომ ვალსზე მიიწვია; მის წვერს, როგორც აი ამ თმას, ვანილისა და ლიმონის სურნელება სდიოდა; შეუგნებლად მოხუჭა თვალები, რათა მეტი სიმძაფრით ეგრძნო ეს სურნელება. მაგრამ, როცა სკამის საზურგეს მიეყრდნო, ამ მოძრაობისას შორს, მინდვრების ბოლოს, თვალი მოჰკრა ძველ დილიჟანს `მერცხალს~, რომელიც ლეს სერზე ნელა ჩამოდიოდა და უკან მტვრის ბუღს აყენებდა. ამ ყვითელი ეტლით, რამდენჯერმე მისულა მისას ლეონი; და ამავე გზით იგი სამუდამოდ განშორდა მას! მოეჩვენა, თითქოს მას მოედნის იქითა ნაპირზე ხედავსო, მის ფანჯარასთან; შემდეგ ყველაფერი აირია, ბინდით დაიფარა; ეჩვენებოდა, თითქოს ისევ ვალსიYტრიალებდა ვიკონტთან, და ვითომ ლეონი შორს არაა, სადაცაა შემოვა... ამასთანავე კი სულ ახლოს კვლავ როდოლფის თავს გრძნობდა. ამ განცდის სიამემ გამსჭვალა მისი წინანდელი, კვლავ გაცოცხლებული სურვილები, რომლებიც ვით ქარისაგან აყენებული ქვიშა, რიალებდნენ სურნელების ნაზ ტალღებში, მის სულს რომ წყაროსავით ავსებდნენ. რამდენჯერმე გაიგანიერა ნესტოები, რათა სვეტებს შემოხვეული უსურვაზის სუნი ეყნოსა. თათმანები გაიძრო, ხელები შეისრისა, მერმე სახე ცხვირსახოცით იგრილა. თანაც ყური მიუგდო მოგუგუნე ბრბოსა და მრჩევლის

ხმას, რომელიც გაბმულად განაგრძობდა:
_ განაგრძეთ! ამხნევეთ! ყურს ნუ დაუგდებთ ნურც რუტინის შთაგონებათ, ნურც წინდაუხედავ ექსპერიმენტატორების ნაჩქარევ რჩევას, უწინარეს ყოვლისა, იზრუნეთ ნიადაგის გაუმჯობესებისათვის, კარგი სასუქისათვის, ცხენების, რქიანი საქონლის, ცხვრებისა და ღორების უკეთეს ჯიშთა გამოყვანისათვის! დაე, ეს გამოფენა იქნეს თქვენი მშვიდობიანი ასპარეზი, რომელზედაც მან ვინც შეჯიბრებაში გამარჯვებული გამოვიდა, ხელი გაუწოდოს დამარცხებულსა და დაუძმობილდეს მომავალ წარმატებათა მოლოდინში! თქვენ კი, სახელოვანო მსახურნო, მოკრძალებულნო მუშაკნო, ვისი უჯიათი შრომაც დღემდე არც ერთი მთავრობის მიერ დაფასებული არ ყოფილა, მოდით და მიიღეთ ჯილდო თქვენი ჩუმი სათნოებისათვის და დარწმუნებულნი ბრძანდებოდეთ, რომ ამიერიდან სახელმწიფოს თვალი თქვენკენაა მოპყრობილი, რომ იგი მხარს დაუჭერს თქვენს სამართლიან მოთხოვნებს და, რამდენადაც კი შესაძლებელია, შეგიმსუბუქებთ თქვენ მიერ გაღებულ მძიმე მსხვერპლს!
აქ ლიევენი დაჯდა, ადგა დეროზერე და დაიწყო თავისი სიტყვა. ეს მეორე სიტყვა შესაძლებელია, ისეთი ფერადოვანი არ იყო, როგორც მრჩეველია, მაგრამ მას სხვა, დადებითი ხასიათის უპირატესობანი ჰქონდა. სახელდობრ, მეტი სპეციალური ცოდნა და მეტი არსებითი მოსაზრებანი. მთავრობის ქებას იქ ნაკლები ადგილი ჰქონდა. სახელდობრ, მეტი სპეციალური ცოდნა და მეტი არსებითი მოსაზრებანი. მთავრობის ქებას იქ ნაკლები ადგილი ჰქონდა დათმობილი, მეტი კი _ სარწმუნოებასა და მიწათმოქმედებას, აღნიშნული იყო მათი ურთიერთდამოკიდებულება და გამორკვეული იყო, რამდენად ერთობლივად უწყობდნენ ისინი ხელს ცივილიზაციის წარმატებას. როდოლფი და მადამ ბოვარი სიზმრებზე, წინათგრძნობასა და მაგნეტიზმზე ბაასობდნენ. ორატორმა კაცობრიობის ცხოვრების პირველი ხანა მოიგონა, როცა ადამიანები უღრან ტყეებში რკოთი საზრდოობდნენ, შემდგომ მათ უკუაგდეს მხეცთა ტყავები, შალის ქსოვილებით შეიმოსნენ და დარგეს ვაზი. ყოველივე ეს საკეთილო იყო თუ ამ აღმოჩენებში საფრთხე მეტი სუფევდა, ვიდრე უპირატესობა? დეროზერი ასეთ საკითხს აყენებდა, როდოლფი კი მაგნეტიზმიდან ნელინელ სულთა ნათესაობაზე გადავიდა, და იმ დროს, როცა ყრილობის თავმჯდომარე იხსენიებდა კავით მხვნელ ცინცინატის, კომბოსტოს მთესველ დიოკლეტიანეს და ჩინეთის იმპერატორებს, რომლებმაც თესვის დრო ახალი წლის დასაწყისად შემოიღეს, აღფრთოვანებული მობაასე ახალგაზრდა ქალს უხსნიდა, რომ სულთა გარდაუვალი თანაზიარობის მიზეზი წინანდელ სიცოცხლეთა მემკვიდრეობაა, ამ დროს განცდილი, როცა ჩვენ ჯერ კიდევ ამქვეყნად მოვლენილნი არ ვყოფილვართო.
_ აი, თუნდაც ჩვენ, _ ამბობდა იგი, _ რისთვის შევხვდით ერთმანეთს? რა შემთხვევამ ინება ეს? ისე, ვით ორი მდინარე, რომლებიც განცალკევებით სდის, რათა შემდეგ შეერთდეს. ჩვენც, მიუხედავად სივრცისა, ჩვენი ცხოვრების დაღმართმა ერთიმეორისკენ დაგვაქანა.
როდოლფმა ხელში ხელი ჩასჭიდა. ემა ნებას დაჰყვა.
`მთლიანად კარგი მოვლილი მეურნეობა!~ _ გაჰკიოდა თავმჯდომარე.

_ მაგალითად, წეღან რომ თქვენთან შემოვედი...
`_... ბატონ ბიზეს, კენკამპუადან...~
_ განა ვიცოდი, რომ თქვენ გამოგყვებოდით აქ?
`_...სამოცდაათი ფრანკი!~.
_ რამდენჯერმე მინდოდა წასვლა, მაგრამ მაინც დავრჩი, გამოგყევით.
`_ ნიადაგის გაპოხიერება.~
_ ისე, როგორც დავრჩებოდი ამ საღამოს, ხვალ, ყოველთვის, მთელ ჩემს სიცოცხლეში!
`_ ბატონ კარონს არგელიდან _ ოქროს მედალი!~
_ რადგან არავისგან ასეთი სრული მომხიბვლელობა არ განმიცდია...
`_ ბატონ ბენეს ჟივრ-სენ-მარტენიდან...~
_ და თქვენი ხსოვნა მუდამ განუყრელი იქნება.
`_ მერინოსის ჯიშის ცხვრისათვის...~
_ თქვენ კი დაგავიწყდებით და თქვენს ცხოვრებაში ისე გავივლი, ვით აჩრდილი.
`_ ბატონ ბელოს ნოტრ-დამიდან...~
_ ოჰ, არა, არა! თქვენს გონებაში, თქვენს ცხოვრებაში რამდენადმე მაინც დავრჩები, ხომ?
`_ ღორის ჯიშებისათვის ჯილდო შუა გაიყვეს ბატონმა ლეპერისემ და ბატონმა კულემბურგმა, თითოს სამოცი ფრანკი~...
როდოლფი ხელს უჭერდა და გრძნობდა, რომ ქალის ხელი იწვოდა და ფართქალებდა, ვით დაჭერილი გვრიტი, გასხლტომას რომ ლამობს; ხელის გათავისუფლებას ეცადა თუ იმის ხელის მოჭერას უპასუხა, ემამ კი თითები შეანძრია:
_ ოჰ, გმადლობთ! _ წამოიძახა ვაჟმა, _ უარს არ მყოფთ! რა კეთილი ხართ! განა არ იცით, რომ თქვენი ვარ? ნება მიბოძეთ, გნახოთ, დავტკბე თქვენი ხილვით!
ქარმა დაუბერა და მაგიდაზე სუფრა დაანაოჭა, ქვევით კი, მოედანზე, ქალთა თავსაფრების ყურები ისე ააფრიალა, თითქოს აფრენილ თეთრ პეპელათა ფრთებიაო.
`_ ზეთოვანი მარცვლის ნაწნეხის გამოყენება~, _ განაგრძობდა თავმჯდომარე. იგი ჩქარობდა:
`_ ფლამანდური სასუქი, სელის კულტურა, ჭაობების ამოშრობა, გრძელვადიანი იჯარა, შინაური მუშა-პერსონალის სამსახური~.
როდოლფი დუმდა, ერთმანეთს უცქეროდნენ. ბაგენი ორივეს გაფიცხებოდა და სურვილით უთრთოდა; და ნაზად, ძალდაუტანებლად, მათი თითები გადაიხლართა.
`_ კატერინ-ნიკეზ-ელისაბედ ლერუს, სასტო-ლაგერიერიდან, ერთსა და იმავე ფერმაში ორმოცდათოთხმეტი წლის სამსახურისათვის _ ვერცხლის მედალი, ოცდახუთი ფრანკის ღირებულებისა!~
`_ სად არის იგი, კატერინ ლერუ?~ _ გაიმეორა მრჩეველმა.
ლერუ არ გამოდიოდა, მაგრამ ისმოდა ჩურჩული:
_ გადი რაღა!
_ არ გავალ.
_ მარცხნივ.
_ ნუ გეშინია!
_ აი სულელი!

_ აქ არის თუ არა-მეთქი? _ დაიძახა ტუვაშმა.
_ დიახ!... აი აგერ!
_ მერედა, მოვიდეს!
მაშინ შეშინებული ნაბიჯით ესტრადისკენ გაემართა ჩია დედაბერი, რომელიც თავის ღარიბულ ჩაცმულობაში მთლად მობუზულიყო. ფეხზე ხის ტლანქი ქოშები ეცვა, თეძოებს ფართო ლურჯი წინსაფარი უმოსავდა. გამხდარი სახე დამჭკნარი ვაშლივით დანაოჭებოდა, ხოლო წითელი კოფთის სახელოებიდან გრძელი, სახსრებში დამურძებული ხელები უჩანდა. ბეღლების მტვრისა, სარეცხის მტუტისა და მატყლის ქონისაგან ხელები ისე გახევებოდა და დახეთქოდა, რომ ტალახიანს უგავდა, თუმცა წყაროს წყლით კი ჰქონდა დაბანილი; მუშაობას მიჩვეული ხელები ნახევრად მოპეშვილი იყვნენ, თითქოს გადატანილ ტანჯვათა მოკრძალებული მოწმენი არიანო. სახეს რაღაც მონაზვნისებური სისასტიკე ემჩნეოდა; არც ნაღველი და არც სინაზე არ ალბობდა მის გულგრილ ცქერას. ცხოველებთან მჭიდრო კავშირმა შეათვისებინა მათივე უთქმელობა და ჩუმი მორჩილება. თავის სიცოცხლეში პირველად ესწრებოდა ასეთ მრავალრიცხოვან კრებას; ამ დროშებით, დოლებით, შავფრაკიანი ბატონებითა და მრჩევლის ორდენით დაშინებული, იდგა უძრავად და არ იცოდა, წინ წასულიყო თუ უკან, ან იქით, საითაც ბრბო უბიძგებდა, არც ის იცოდა, რად უღიმოდნენ ჟიურის წევრები. ასე იდგა ნახევარსაუკუნოვანი მონობა ამ აყვავებული ბურჟუაზიის წინაშე.
_ მობრძანდით, პატივცემულო კატერინ-ნიკეზ- ელისაბედ ლერუ! _ წარმოთქვა ბატონმა მრჩეველმა და თავმჯდომარეს დასაჯილდოებელ პირთა სია გამოართვა. ჯერ სიას დააცქერდა, მერმე დედაბერსაც და მამობრივი კილოთი განუმეორა:
_ მბრძანდით, ახლოს მობრძანდით!
_ რაო, ყურს ხომ არ გაკლიათო? _ ჰკითხა ტუვაშმა და სავარძელში შეხტა, მერე ყურში ჩასძახა:
_ ორმოცდათორმეტი წლის სამსახური! ვერცხლის მედლით, ოცდახუთი ფრანკი! თქვენ!
დედაბერმა მედალი მიიღო და დააშტერდა. სახე ბედნიერების ღიმილმა გაუბრწყინა და წასვლისას წაიბუტბუტა:
_ ჩვენს მოძღვარს მივცემ, რომ მიწიროს ხოლმე.
_ რა ფანატიზმია! _ ნოტარიუსისკენ გადახრით წამოიძახა მეაფთიაქემ.
სხდომა გათავდა; ხალხი წავიდ-წამოვიდა. ახლა, როცა სიტყვები წარმოითქვა, ყველა თავის საზოგადოებრივ მდგომარეობას დაუბრუნდა და ყველაფერი კვლავ ჩვეულებრივ კალაპოტში ჩადგა. პატრონები მსახურებს აგინებდნენ, ესენი კი პირუტყვებს სცემდნენ, ამ ზანტ მოზეიმეებს, რომლებიც თავინთ ბოსლებს უბრუნდებოდნენ რქებზე მწვანე გვირგვინწამოცმულნი.
ამასობაში ეროვნული გვარდიის ჯარისკაცები მერიის მეორე სართულზე ადიოდნენ, ხიშტებზე ფუნთუშები ჰქონდათ წამოცმულები, ხოლო მათი მედოლე ბოთლებით სავსე კალათას მიათრევდა. მადამ ბოვარიმ მკლავი გაუყარა ბატონ როდოლფს, რომელმაც სახლამდე მიაცილა; კარებთან ერთმანეთს გამოეთხოვნენ; შემდეგ როდოლფი მარტო დასეირნობდა მინდორში ბანკეტის მოლოდინში.
ლხინი ხანგრძლივი და ხმაურიანი იყო; სტუმრები ისე მჭიდროდ ისხდნენ, რომ

იდაყვის გაშლა არ შეიძლებოდა, ხოლო საჯდომად გამართული ვიწრო ფიცრები კინაღამ ჩაიმტვრა. უხვად ჭამდნენ. ყველა ცდილობდა გადახდილი ფულის საფასური შეეჭამა, სახეზე ოფლი წურწურით სდიოდათ; სუფრაზე, ლამპების ქვეშ, მოთეთრო ბუღი იყო გამდგარი, ვით ნისლი მდინარის ზედაპირზე შემოდგომის დილას. კარვის ტილოს ზურგით მიყრდნობილი როდოლფი ისე გაერთო ემაზე ფიქრში, რომ აღარაფერი ესმოდა. უკან, მოლზე, ლაქიები ჭუჭყიან თეფშებს ახვავებდნენ; მეზობლები ელაპარაკებოდნენ როდოლფს, მაგრამ იგი არ პასუხობდა; ღვინოს უსხამდნენ და დუმილი მყარდებოდა მის გონებაში, საზოგადოება კი უფრო და უფრო ხმაურობდა. იგი ემას ბაგეთა მოყვანილობასა და იმაზე ფიქრობდა, რა უთხრა მან, მისი სახე მუზარადებში იხატებოდა, ვით ჯადოსნურ სარკეში; მისი კაბის ნაოჭები კედელზე ეშვებოდა და თვალწინ, მომავლის პერსპექტივით სიყვარულისთვის შეწურული უთვალავი დღეები ეშლებოდა.
საღამოს ერთხელ კიდევ იხილა იგი, ფეიერვერკის დროს; მაგრამ ქალს ქმარი და ცოლ-ქმარი ჰომე ახლდნენ; ბატონ ჰომეს ნამტყუნევი რაკეტების შიში ჰქონდა და მალიმალ ტოვებდა ხოლმე თავის საზოგადოებას, რათა ბინესთვის რჩევა მიეცა. ფეიერვერკის მასალა, ტუვაშის სახელზე რომ იყო გამოგზავნილი, დიდი სიფრთხილით იყო ჩაკეტილი მის სარდაფში; დანესტიანებული თოფისწამალი ხეირიანად აღარ ფეთქდებოდა და პროგრამის მთავარი ნომერი, რომელსაც საკუთარი კუდის მკბენი ურჩხული უნდა გამოეხატა, სრულიად ჩაიფუშა. ხანდახან ავარდებოდა ხოლმე უბადრუკი რომაული შანდალი, მაშინ პირდაღებული ბრბო ყიჟინას ატეხდა, მას შეუერთდებოდა წივილი ქალებისა, რომელთაც ბნელში უღიტუნებდნენ. ემა მდუმარე შარლის ბეჭს ეკვროდა ან თავს მაღლა აწევდა და ცაში რაკეტის ფრენას ადევნებდა თვალს. როდოლფი მისი ცქერით ტკბებოდა ჩირაღდნების შუქზე.
ნელინელ რაკეტებიც ჩაქრა. ვარსკვლავები გამობრწყინდა. წვიმის რამდენიმე წვეთი ჩამოვარდა. ემამ გაროზი წამოიფარა.
ამ დროს სასტუმროდან წამავალი მრჩევლის ეტლი დაიძრა. მეეტლე მთვრალი იყო და იმწამსვე ჩაეძინა; შორიდან, ორ ფარანშორის, მოჩანდა, როგორ ირხეოდა მისი ჩასუქებული სხეული ხან მარჯვნივ და ხან მარცხნივ, რესორების მოძრაობის შესაბამისად.
_ ჭეშმარიტად საჭიროა სასტიკი ღონისძიების მიღება ლოთობის წინააღმდეგ, _ თქვა მეაფთიაქემ, _ მე ვისურვებდი, რომ მერიაში განსაკუთრებულ დაფაზე ყოველკვირეულად ყოფილიყო აღნიშნული იმათი გვარები, ვინც ალკოჰოლით იწამლებოდა, და ამასთანავე, ეს ცნობები, სტატისტიკის თვალსაზრისით, ნათელ სურათს წარმოგვიდგენდა, რომელსაც საჭიროების დროს... მაგრამ, უკაცრავად! და იგი კვლავ კაპიტანთან გაიქცა.
ბინე შინ მიდიოდა, თავის სახარატო დაზგასთან.
_ შესაძლებელია, ცუდს არ იზამდით, _ უთხრა მეაფთიაქემ, _ რომ თქვენი რაზმიდან ვინმე გაგეგზავნათ ან თვით წასულიყავით...
_ თავი დამანებეთ ერთი, _ მიუგო გადასახადთა ამკრეფმა, _ ხომ ხედავთ, რომ არაფერია!

_ დამშვიდდით, _ უთხრა მეაფთიაქემ თავის მეგობარს, _ ბინემ დამარწმუნა, ყოველი ღონისძიება მიღებულიაო; არც ერთი ნაპერწკალი არ დაგვეცემა, სახანძრე კასრები სავსეა წყლით. წავიდეთ, დავიძინოთ.
_ მართალი გითხრათ, მე უარს არ ვიტყოდი, _ მთქნარებით თქვა მადამ ჰომემ, _ მშვენიერი დარი კი დაუდგა ამ ჩვენს დღესასწაულს.
_ ო, დიახ, ჩინებული დღეა!
წყნარად და ნაზი ცქერით დაუდასტურა როდოლფმა.
ყველანი ერთმანეთს გამოეთხოვნენ და განშორდნენ.
ორი დღის შემდეგ `რუანის შუქურაში~ დიდი წერილი იყო მოთავსებული ყრილობის შესახებ, ჰომემ მეორე დღესვე ერთი დაკვრით შეადგინა იგი.
`რას ნიშნავდა ეს გვირგვინები, ყვავილები, გირლანდები? სად მიილტვოდა ეს ბრბო, ვით ტალღები მღელვარე ზღვისა, ამ ტროპიკული მზის სხივებში, ჩვენს ხნულებს რომ აცხუნებს?~
შემდეგ იგი ლაპარაკობდა გლეხობის მდგომარეობაზე. რა თქმა უნდა, მთავრობა ბევრ რამეს აკეთებს, მაგრამ ეს არ კმარა! `გამხნევდით! _ მიმართავდა მათ ჰომე, _ საჭიროა მრავალი რეფორმა, განვახორციელოთ ისინი~. ქვემოთ აღწერდა მრჩევლის მოსვლას, არ ივიწყებდა არც `ჩვენი მილიციის მამაცურ შესახედაობას~, არც `ჩვენს მეტად მკვირცხლ სოფლელ ქალებს~, არც მელოტ მოხუცებს, პატრიარქებს რომ ჰგვანან, რომელთაგანაც ზოგიერთი `ჩვენი უკვდავი ფალანგების ნაშთები დაფის საომარი ხმის გაგონებაზე გრძნობდნენ, რომ მათი გული წინანდებურად მამაცური აღფრთოვანებით ძგერდა~.
ჟიურის წევრთა სიაში პირველად თავის თავს ასახელებდა, ხოლო შენიშვნაში იმასაც აღნიშნავდა, რომ ბატონმა ჰომემ, მეაფთიაქემ, სიდრის შესახებ თავისი მემუარი გაუგზავნა სამიწათმოქმედო საზოგადოებას. როცა ჯილდოების დარიგების ეხებოდა, აღფრთოვანებით აღწერდა დაჯილდოებულთა სიხარულს. `მამა შვილს ეხვეოდა, ძმა _ ძმას, მეუღლე _ მეუღლეს. არა ერთი და ორი ბედნიერი სიამაყით უჩვენებდა ერთმანეთს თავის მცირე მედალს და, უეჭველია, შინ, თავის კეთილ დიასახლისთან დაბრუნებულნი, თვალზე ცრემლმორეულნი დაჰკიდებენ მას თავის მოკრძალებული ქოხის კედელზე~.
`ექვს საათზე ბატონ ლიგარას მინდორში გამართულ იქნა ბანკეტი, რომელსაც დაესწრნენ ზეიმის მთავარი მონაწილენი. სუფრაზე უდიდესი გულითადობა ბოლომდე არ შეწყვეტილა. წარმოთქმული იქნა სხვადასხვა სადღეგრძელო: ბატონმა ლიევენმა _ მონარქის! ბატონმა ტუვაშმა _ პრეფექტის! ბატონმა დეროზერემ _ სოფლის მეურნეობის! ბატონმა ჰომემ _ ხელოვნებისა და მრეწველობის, ვით ორი ღვიძლი დისა! ბატონმა ლეპლიშემ _ საერთო აღორძინებისა!
საღამოს ბრწყინვალე ფეიერვერკმა უეცრად გააბრდღვიალა არემარე. ნამდვილი კალეიდოსკოპი, ჭეშმარიტი თეატრალური დეკორაცია გეგონებოდათ და ერთი წუთით ჩვენს პატარა დაბას თავი `ათას ერთი ღამის~ სიზმარში ეგონა.
აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ არავითარ სამწუხარო მოვლენას არ დაურღვევია ეს ოჯახური შეკრებილობა~.
და აქვე დასძენდა:

`ყველა ამჩნევდა სამღვდელოების დაუსწრებლობას. ალბათ, სასულიერო მმართველობას პროგრესი სხვანაირად ესმის, თქვენი ნებაა, ლოიოლას მიმდევარო ბატონებო!~

IX

ექვსი კვირა გავიდა. როდოლფი არ მოსულა. ბოლოს, ერთ საღამოს გამოჩნდა. გამოფენის მეორე დღეს თავისთვის თქვა:
`არ ავჩქარდები იქ მისასვლელად, ეს შეცდომა იქნებოდა~.
და კვირის მიწურულში სანადიროდ წავიდა, ნადირობის შემდეგ კი უკვე ძალიან დაგვიანებული ეგონა, მაგრამ შემდეგ ასე განსაჯა:
`თუკი პირველი დღიდანვე შევუყვარდი, მაშინ, ჩემი ნახვის მონატრებულს ახლა უფრო უნდა ვუყვარდე. ასე რომ, სჯობს, არ მივიდე!~
სასტუმრო ოთახში შესვლისას მიხვდა, რომ მისი ვარაუდი სწორი გამოდგა, რადგან შეამჩნია, რომ ემა გაფითრდა.
ქალი მარტო იყო. ბინდდებოდა. ფანჯრის მქრქალი ფარდები ბინდს ამუქებდა, ხოლო ბარომეტრის ვარაყი, რომელზედაც მზის სხივი თამაშობდა, სარკმელში ალივით ლაპლაპებდა.
როდოლფი იდგა; ემამ ძლივს მოახერხა სამაგიერო სალამის მიცემა. ვაჟმა უთხრა:
_ საქმეები მქონდა. თანაც ავად ვიყავი.
_ ძლიერ? _ წამოიძახა ქალმა.
_ არა! _ მიუგო როდოლფმა და მის ახლოს დაჯდა ტაბურეტზე, _ ისე, არ მინდოდა თქვენთან მოვსულიყავ.
_ რათა?
_ ვერ მიხვდით?
ვაჟმა კვლავ თვალებში შეხედა, მაგრამ ისეთი უტიფარი სურვილით, რომ ქალი წამოწითლდა და თავი დახარა.
_ ემა... _ დაიწყო ვითომ მან.
_ ბატონო! _ თქვა ქალმა და ოდნავ დაშორდა.
_ აი, ხომ ხედავთ, _ ნაღვლიანად დაიწყო მან, _ რომ მართალი ვიყავი, როცა მოსვლა არ მინდოდა. სახელი, სახელი, რომელიც მთელ ჩემს სულს ავსებს, თქვენ ამ სახელის წარმოთქმას მიკრძალავთ! მადამ ბოვარი!@ეჰ, მთელი ქვეყანა ასე გეძახით!.. და, გარდა ამისა, ეს ხომ თქვენი სახელი არაა, იგი სხვისია!
და გაიმეორა:
_ სხვისია!
მერმე სახეზე ხელები აიფარა.
_ დიახ, განუწყვეტლად თქვენზე ვფიქრობ... თქვენი ხსოვნა სასოწარკვეთილებას მგვრის... აჰ, უკაცრავად! უნდა წავიდე... მშვიდობით!.. წავალ სადმე შორს, ძალიან შორს, რომ ვეღარასოდეს ჩემზე ვეღარაფერი გაიგონოთ! ხოლო... დღეს... არ ვიცი, რა ძალამ მაიძულა თქვენი ნახვა! ზენაარის წინააღმდეგ ბრძოლა არ შეიძლება, ანგელოზთა ღიმილს წინ ვერ აღუდგები! მიტაცებს ის, რაც ლამაზია, მომხიბვლელი,

საღმერთებელი!
ემას თავის სიცოცხლეში პირველად ესმოდა ასეთი სიტყვები; და მისი პატივმოყვარეობა, ვით თბილ აბანოში მყოფი ადამიანი, ამ სიტყვების მცხუნვარებაში ლივლივებდა.
_ მაგრამ უკეთუ არ მოვდიოდი, _ განაგრძობდა იგი, _ უკეთუ თქვენი ნახვა არ შემეძლო, მაინც დიდი ხალისით ვუცქეროდი ყოველივეს, რაც თქვენ გარშემოა. ღამით... ყოველ ღამე ავდგებოდი, აქ მოვიდოდი და ვუცქეროდი თქვენს სამყოფელს, მთვარით განათებულ სახურავს, ბაღის ხეებს, თქვენს ფანჯრებთან რომ ირხევიან, და პატარა ლამპარს, სინათლეს, რომელიც ფანჯრებიდან ბინდბუნდში კიაფობს, აჰ, თქვენ, რასაკვირველია, ფიქრადაც კი არ მოგდიოდათ, რომ თქვენი სახლის ახლოს, და იმავე დროს ასე შორს თქვენგან, დგას ვიღაც, მეტად უბედური...
ქალი მისკენ მობრუნდა ცრემლმორეული.
_ ოჰ, რა კეთილი ხართ! _ წარმოთქვა მან.
_ არა, მე თქვენ მიყვარხართ, მხოლოდ! და თქვენ ამისი ეჭვი არ უნდა გქონდეთ! მითხარით, რომ ასეა! ერთი სიტყვა, მხოლოდ ერთი!
და როდოლფი სკამიდან შეუმჩნევლად იატაკზე ჩამოცურდა; მაგრამ ამ დროს სამზარეულოდან ხის ქოშების ხმა მოისმა; როდოლფმა შენიშნა, რომ სასტუმროს კარი მიხურული არ იყო.
_ იყავით იმდენად შემბრალებელი, რომ ამისრულეთ ერთი რამ სათხოვარი, _ დაუმატა მან და წამოდგა.
იგი სთხოვდა, თქვენი სახლი დამატარეთო; სურდა, ყველაფერი ენახა შიგ; და რაკი მადამ ბოვარი დათანხმდა, ორივე ადგა, ამ დროს ოთახში შარლი შემოვიდა.
_ გამარჯობა, ექიმო! _ უთხრა როდოლფმა.
ამ მოულოდნელი ტიტულით ნაამებმა ექიმმა ათასნაირი თავაზი მიუძღვნა, ამასობაში როდოლფი ცოტათი თავის ყალიბში ჩადგა.
_ თქვენი მეუღლე, _ დაიწყო როდოლფმა, _ თავის ჯანმრთელობაზე მიამბობდა... შარლმა სიტყვა გააწყვეტინა: მას მართლა აფიქრებდა ცოლის მდგომარეობა, სულისხუთვა კვლავ განუახლდა. მაშინ როდოლფმა ჰკითხა, ცხენოსნობა ხომ არ არგებსო.
_ რა თქმა უნდა! საუცხოოა, ჩინებული! აი მართლაც აზრი! შენ უსათუოდ უნდა დაუჯერო ამას.
როცა ქალმა უპასუხა, ცხენი არ მყავსო, როდოლფმა თავისი შესთავაზა. უარი თქვა; აღარც როდოლფმა დაიჭინა; შემდეგ, რათა თავისი მოსვლა გაემართლებინა, განაცხადა, გლეხს, რომელსაც სისხლი გაუღეთ, კვლავ თავბრუ ესხმისო.
_ როდესმე ვინახულებ, _ უთხრა ბოვარიმ.
_ არა, არა! აქ გამოვგზავნი; ჩვენ თვითონ მოვალთ. უმჯობესია.
_ ძალიან კარგი, გმადლობთ.
როცა ცოლ-ქმარი მარტო დარჩა, შარლმა ჰკითხა:
_ რატომ არ გინდა ბატონ ბულანჟეს წინადადება მიიღო, რომელიც ასე თავაზიანია?
იგი, თითქოს გაიბუტაო, ათასგვარი რამ საბაბი მოიგონა და, ბოლოს თქვა, შეიძლება კაცს უცნაურად მოეჩვენოსო.

_ აჰ, რა მენაღვლება! _ წამოიძახა შარლმა და სხარტად შეტრიალდა, _ ჯანმრთელობა უწინარეს ყოვლისა. შენ არა ხარ მართალი.
_ ან კი როგორ გინდა ცხენზე შევჯდე, როცა ამაზონური კაბა არა მაქვს?
_ უნდა შეუკვეთო! _ მიუგო მან.
სწორედ ამ კაბამ გადააწყვეტინა.
როცა კაბა მზად იყო, შარლმა ბატონ ბულანჟეს მისწერა, ჩემი ცოლი გელოდებათ და თქვენი თავაზიანობის იმედი გვაქვსო.
მეორე დღეს, შუადღისას, როდოლფი ორი კარგად ნახედნი ცხენით შარლის კარს მიადგა. ერთ-ერთი ცხენი წითელი ჯინჯილებით იყო მორთული და ზამშის საქალო უნაგირით შეკაზმული.
როდოლფს მაღალი რბილი წაღები ჩაეცვა და ფიქრობდა, ალბათ, ასეთი თავის დღეში არ ექნება ნახულიო. და მართლაც, ემას ძლიერ მოეწონა მისი ჩაცმულობა, როცა იგი ხავერდის, საცხენოსნო გრძელ კამზოლითა და თეთრ შარვალში გამოწყობილი წინკარში შევიდა. ემაც მზად იყო, მას ელოდებოდა.
აფთიაქიდან ჟუსტენმა მოირბინა, რათა ემასთვის თვალი გადაევლო, თვით მეაფთიაქეც გაისარჯა. მან ბატონ ბულანჟეს სათანადო დარიგება მისცა.
_ მარცხი მწყრის ფერია! სიფრთხილე გმართებთ! შესაძლოა ცხენები ძალიან ფიცხობენ!
ემას ზემოდან ხმაური შემოესმა; ეს ფელისიტე იყო, ბერტას გასართობად რომ ფანჯრის მინას ურაკუნებდა. ბავშვი ფუნთუშა ხელით ჰაეროვან კოცნას უგზავნიდა, დედამ მათრახის ტარით სამაგიერო ანიშნა.
_ სიამის სეირნობა, _ მიაძახა ჰომემ, _ მაგრამ სიფრთხილე, მთავარი სიფრთხილეა!
და წასულებს გაზეთი დაუქნია.
როგორც კი ემას ცხენმა რბილი მიწა იგრძნო, მყისვე გაჭენება მოიწადინა, როდოლფიც გვერდით მიაჭენებდა. ხანდახან ნაწყვეტ ფრაზებს ესროდნენ ერთმანეთს. ოდნავ თავდახრილი, მარცხენა ხელაწეული და მარჯვენადაშვებული, ემა მოძრაობის რიტმს მიენდო, უნაგირში რომ აკვანივით არწევდა.
აღმართის დასაწყისში როდოლფმა სადავე მიუშვა და ისინი გაქროლდნენ, ერთად, ერთბაშად; გორაკზე ცხენები უეცრად შედგნენ და ქალს თავისი ცისფერი გრძელი პირსაბურავი სახეზე ჩამოუვარდა.
ოქტომბრის პირველი დღეები იყო. ქვემოთ ნისლი ირეოდა, გრძელ ქულებად იძვროდა ჭალის ნაპირზე, ბორცვებს შორის ალაგ-ალაგ ქულები წყდებოდა და ბოლქვებად ადიოდა ზევით. ზოგჯერ, ღრუბელთა ნაჭიატევში, შორს, მზისგულზე ჩნდებოდა იონვილის სახლების სახურავები, ბაღები მდინარის პირას, ეზოები, კედლები და ეკლესიის სამრეკლო.
ემა თვალებს წკურავდა, რათა თავისი სახლი გაერჩია, და არასოდეს ეს ღარიბი სოფელი, სადაც იგი ცხოვრობდა, ასე უბადრუკი არ მოსჩვენებია. მაღლობიდან მთელი ჭალა ერთ უზარმაზარ, ანაორთქლით მბოლავ ტბას ჰგავდა. ხეთა ჯგუფები ალაგ-ალაგ შავი კლდეებივით მოჩანდა, ხოლო ბურუსიდან მწკრივად გამოვლენილი, ქარისგან არხეული ალვის ხეები მხოხავ დიუნებს მოგაგონებდა.
აქ კი, პატარა მინდორზე, ფიჭვებს შორის, მიხაკისფერი ანარეკლი თბილ ჰაერში

რიალებდა. წითური ნიადაგი, ვით დაფხვნილი თამბაქო, ფლოქვების ხმას ახშობდა. ტყის ნაპირს მისდევდნენ. ხანდახან ემა პირს იბრუნებდა, რათა მის ცქერას არ შეხვედროდა; მაშინ მხოლოდ ჩამწკრივებულ ფიჭვებს ხედავდა, რომელთა ტრიალიც ოდნავ თავბრუს ახვევდა. ცხენები ფრთქვინავდნენ. უნაგირთა ტყავი ჭრაჭუნებდა. როცა ტყეში შედიოდნენ, მზემ გამოიხედა.
_ განგებაც ხელს გვიწყობს!@_ თქვა როდოლფმა.
_ ვითომ? _ მიუგო ემამ.
_ წინ! წინ! _ დაიძახა მან და ცხენს დაუწრუწუნა. ცხენები გაქანდნენ.
მაღალი გვიმრა, გზის ნაპირებზე რომ ხარობდა, უზანგში ერჭობოდა ემას. როდოლფი ჭენებისას დაიხრებოდა და გამოუღებდა. ზოგჯერ, გაბანდულ რტოებში გავლისას, ისე ახლოს მიდიოდა ემასთან, რომ მისი ფეხი ემას მუხლს ეხებოდა. ცა გადაისარკა. სიოც კი არ იძვროდა. უშველებელი სივრცე აყვავებული ოქროცოცხათი იყო დაფარული; უქარგავ ხალიჩას ხეების თაიგულები ენაცვლებოდა, ხან რუხი, ხან მოყვითალო, ხან ოქროსფერი, მათი ჯიშის მიხედვით. ხშირად ჩირგვებში გაისმოდა ფრთების ოდნავი ბარტყუნი ან რბილყანყრატოვანი ყრანტალი ყვავებისა, მუხნარის წიაღს რომ მიელტვოდნენ.
ჩამოხდნენ; როდოლფმა ცხენები მიაბა. ემა წინ მიდიოდა ხავსიან ნაგზაურში, მაგრამ გრძელი კაბა, რომლის ბოლოც ხელში ეკავა, სიარულს მაინც უშლიდა და როდოლფი, უკან რომ მიჰყვებოდა, კაბის მაუდსა და შავი ფეხსაცმლის ყელს შუა ხედავდა მის მქრქალ თეთრ წინდას, შიშველ ტანს რომ აგონებდა. ქალი შედგა.
_ დავიღალე, _ თქვა.
_ აბა ცოტა კიდევ! მხნედ!
ასიოდე ნაბიჯის შემდეგ იგი კვლავ გაჩერდა; და გრძელ საბურველქვეშ, თავისი ვაჟური ქუდიდან რომ თეძოზე ჩამოჰფენოდა, ცისფერ, გამჭვირვალე ნისლში მოჩანდა სახე მისი, თითქოს ეთერის ტალღებში ცურავსო.
_ სადღა მივდივართ?
იგი არ პასუხობდა. ქალი მძიმედ სუნთქავდა. როდოლფი უცქერდა და ულვაშს იკვნეტდა.
ქაშანზე გავიდნენ, სადაც ლიშხიანი აჩეხილი იყო. წაქცეულ ხეზე ჩამოსხდნენ. როდოლფმა თავისი სიყვარული გაიხსენა. ერთბაშად როდი შეაკრთო ქათინაურების დაფენით. დამშვიდებული იყო, დინჯი, ნაღვლიანი.
ემა თავდახრილი უსმენდა და ფეხს ნაფოტებში ურევდა. მაგრამ ამ სიტყვებზე:
_ განა ჩვენი ხვედრი ამჟამად ერთნაირი არ არის?
_ ოჰ, არა! _ მიუგო ქალმა, _ თქვენ ეს ძალიან კარგად იცით, ეს შეუძლებელია.
და წასასვლელად წამოდგა. კაცმა ხელი სტაცა. ქალი შედგა. მერმე წყლიანი, შეყვარებული თვალით შეხედა როდოლფს და სწრაფად წარმოთქვა:
_ გამიგონეთ, ამაზე ნუღა ვილაპარაკებთ... ცხენები სადაა? წავიდეთ შინ.

ვაჟი წყრომითა და წყენით დაიძრა. იგი კი იმეორებდა:
_ ცხენები სადაა-მეთქი?
უცნაური ღიმილით, თვალგაშტერებული და კბილებშეკრული, იგი ხელგაწვდილი მიუახლოვდა ემას. ქალმა კანკალით უკან დაიწია და წაიჩურჩულა:
_ თქვენ მაშინებთ! მაღონებთ! წავიდეთ.
_ რა გაეწყობა! _ თქვა სახეშეცვლილმა. და იმწამსვე თავაზიანი, ალერსიანი, მოკრძალებული გახდა. ემამ მკლავი გაუყარა. ცხენებისკენ გაემართნენ.
_ რაო! _ დაიწყო ვაჟმა, _ რა მოგივიდათ? ვერ გამიგია! თქვენ, ალბათ, შეცდით! ჩემს გულში თქვენ ისე ხართ აღმართული, ვით მადონა კვარცხლბეკზე, ამაღლებული, მტკიცე, შეუბღალავი, მაგრამ უთქვენოდ მე არ ძალმიძს სიცოცხლე! მე მსურს თქვენი თვალები, თქვენი აზრები, თქვენი ხმა. იყავით ჩემი მეგობარი, ჩემი და, ჩემი მფარველი ანგელოზი!
ხელი გაიწოდა და წელზე მოჰხვია, ქალმა ვითომ სცადა გათავისუფლება. ასე ეკავა იგი სიარულის დროს.
მოისმა ცხენების ჩამიჩუმი, ხეებზე რომ ფოთლებს წიწკნიდნენ.
_ ო, ცოტა ხანს კიდევ, _ უთხრა როდოლფმა, _ მოიცადეთ!
და ქალი პაწია ტბისკენ გაიტაცა, ლურჯად რომ ლივლივებდა. წყლის დამჭკნარი ზამბახები უძრავად იდო ატეხილ კალამში, ფეხის ხმაურობით შეშინებული ბაყაყები ტბაში ცვიოდნენ და იმალებოდნენ.
_ მე ცუდად ვიქცევი, _ ამბობდა ემა, _ ძალიან ცუდად! სიგიჟეა თქვენთვის ყურისგდება!
_ რათა, ემა, რათა?
_ ო, როდოლფ!
წყნარად წარმოთქვა ახალგაზრდა ქალმა და თავი მის ბეჭზე დახარა. შალის კაბა ვაჟის კამზოლის ხავერდს ეკიდებოდა. ქალმა ღრმად ამოიოხრა, თეთრი ყელი გადასწია და მოთენთილი, თვალცრემლიანი, მთლად აცახცახებული და ხელებით სახედაფარული, დანებდა.
მიდამოს ბინდის ჩრდილები ეფინებოდა; ჩამავალმა მზემ, ხის ტოტებში რომ ჭიატობდა, ქალს თვალები დაუბრმავდა, აქა-იქ, მის გარშემო, ფოთლებსა და ბალახებში, ნათელის ლაქები ციმციმებდა, ვით ასაფრენად ფრთააფართქალებული ჩიტების გუნდი. ყველგან სიჩუმე გამეფებულიყო; ხეები რაღაც ნაზი და რბილი სიამით ფშვინავდნენ; ქალმა იგრძნო, როგორ აუძგერდა კვლავ გული და სისხლიც თბილ, მოალერსე ტალღად მოედო მთელ მის ტანს. უეცრად, ტყისიქითიდან, შორეული გორაკებიდან, მოესმა გაურკვეველი გაბმული ძახილი, ხმა, რომელიც ნელინელ იკარგებოდა ჰაერში; ყური მიუგდო თუ არა, მისი მუსიკა საკუთარი გაღიზიანებული ნერვების თრთოლას შეერთო. როდოლფი სიგარას აბოლებდა და ჯაყვით ერთ-ერთ გაწყვეტილ აღვირს აკეთებდა.
იონვილს იმავე გზით დაბრუნდნენ. ტალახს კვლავ აჩნდა ორი ცხენის კვალი; იგივე ბუჩქები, იგივე ქვები ბალახში, გარშემო არაფერი გამოცვლილიყო; ქალის არსებაში კი უფრო მნიშვნელოვანი რამ მომხდარიყო, ვიდრე, ვთქვათ, მთებს რომ ადგილები გადაენაცვლებინათ. დროდადრო როდოლფი დაიხრებოდა, ხელს გამოართმევდა და

უკოცნიდა.
მომხიბვლელი იყო ცხენზე მჯდომარე ემა: ტანწერწეტი, უზანგში კოხტად მუხლმოყრილი, ჰაერზე ყოფნითა და მოძრაობით მთლად გაღაჟღაჟებული, მკაფიოდ იხატებოდა ჩამავალი მზის ალისფერ შუქზე.
იონვილს რომ მივიდნენ, მისი ცხენი ქვაფენილზე ათამაშდა. ცნობისმოყვარენი ფანჯრებიდან უცქეროდნენ.
სადილობის დროს ქმარმა შენიშნა, ფერი მოგსვლიაო; მან ყური მოიყრუა, თითქოს არ გამიგიაო, როცა შარლი სეირნობის ამბავს ჰკითხავდა; სუფრას დაყრდნობილი ჩუმად იჯდა ორ შანდალშუა და თავის თეფშს ჩასცქეროდა.
_ ემა! _ უხმო ქმარმა.
_ რა იყო?
_ დღეს მე ბატონ ალექსანდრესას შევიარე; მას ჰყავს ერთი ბებერი ჭაკი, ჯერ კიდევ არა უშავს რა, თუმცა ფეხებზე იარები აქვს; მე მგონია, შეიძლება მისი შეძენა რამდენიმე ასეულ ეკიუდ. და თან დასძინა:
_ დარწმუნებული ვიყავი, გესიამოვნებოდა... ამიტომ კიდევაც მოვურიგდი. ვიყიდე. კარგი მიქნია, არა? მითხარი.
მან თავი დაუქნია თანხმობის ნიშნად; ცოტა ხნის შემდეგ ჰკითხა:
_ ამ საღამოს აპირებ სადმე წასვლას?
_ ჰო, რა იყო?
_ არაფერი, ისე! არაფერი, ჩემო კარგო!
მერმე წამოდგა, თავის საწოლ ოთახში შევიდა და ჩაიკეტა.
პირველად თითქოს თავბრუს დახვევა იგრძნოო: ხედავდა ხეებს, გზას, თხრილებს, როდოლფს და კვლავ გრძნობდა მის ხვევნას, გარშემო კი ფოთლები შრიალებდა და ლერწამი სიოდა.
მაგრამ, როცა სარკეში ჩაიხედა, თვით გაუკვირდა სახის ცვლილება; მთელ სიცოცხლეში მისი თვალები არასოდეს ყოფილა ასე ფართო, ასე შავი და ღრმა. რაღაც მიუწვდომელი გაბნეულიყო მთელ სახეზე და გამოეცვალა. დაჟინებით იმეორებდა თავისთვის: `მე საყვარელი მყავს! საყვარელი მყავს_ და ათრობდა ეს აზრი, თითქოს მეორე ახალგაზრდობის გაზაფხულს გრძნობსო. მაშ, მეც ვიგემებ სიყვარულის სიამეს, ბედნიერების ციებ-ცხელებას. მერმე? იმ დროს, როცა კინაღამ სასო წარეკვეთა, საუკეთესო სამყაროში შედგამს ფეხს, სადაც ყოველივე ვნებაა, თავდავიწყება და სიგიჟე; ეთეროვან უსაზღვროებაში ცურავს იგი, მის ფიქრებში ვნების მაღალი მწვერვალები ბრწყინავენ, ხოლო ყოველდღიურად სადღაც იკარგება, ძირს, ამ მწვერვალებს შორის არსებულ უფსკრულებში.
და გაახსენდა წაკითხული რომანების გმირი ქალები; შეყვარებულ მოღალატე ცოლთა ლირიკული ლეგიონი ამღერდა მის ხსოვნაში მომჯადოებელი ხმით, ვით ახლობელი, სანუკვარი დები. მისი სიცოცხლეც ხომ ახლა ნაწილი იყო ამ მოგონებათა; მისი ახალგაზრდობის წლების ხანგრძლივი ოცნებები ახლა ხორცს ისხამდნენ, როცა შეყვარებულის ყოფაში წარმოიდგენდა თავს, რასაც დიდი ხნიდან ნატრობდა, დამაკმაყოფილებელი შურისძიების სიხარულსაც განიცდიდა. განა საკმაოდ არ იტანჯა? ახლა კი ზეიმობს და სიყვარულიც, ამდენ ხანს შეკავებული, ჩქეფს და

სიხარულად იღვრება; და იგიც ივსებოდა მით შეუნელებლად, შეუწუხებლად, უზრუნველად.
მეორე დღემ ახალი სიამენი მოიტანა. შეყვარებულებმა ერთმანეთს შეჰფიცეს, ქალმა თავისი წუხილი გაუზიარა, როდოლფი კოცნით აწყვეტინებდა ლაპარაკს, იგი ოდნავ თვალმოხუჭული შესცქეროდა და სთხოვდა, ერთხელ კიდევ თქვი ჩემი სახელი და გაიმეორე, რომ გიყვარვარო. ტყეში იყვნენ, როგორც წინა დღით, ხის ქოშების მკეთებლის კარავში, რომელსაც ჩალის კედლები ჰქონდა, ხოლო ჭერი ისე დაბალი იყო, რომ დგომა მხოლოდ წელში მოხრილი შეიძლებოდა, მჭკნარი ნეშოს საწოლზე ისხდნენ ერთმანეთს მიტყუპებულნი.
ამ დღიდან აუცილებლად წერდნენ ერთმანეთს ყოველ საღამოს. ემას თავისი წერილი ბაღის ბოლოს მიჰქონდა, მდინარის პირას, და ტერასის ნაპრალში მალავდა ხოლმე. როდოლფი წასაღებად მოდიოდა და სამაგიეროსაც ტოვებდა, რომელიც ქალს მუდამ მცირე ეჩვენებოდა.
ერთ დილას, როცა შარლი გათენებამდე წავიდა, ემას მძაფრი სურვილი აღეძრა როდოლფის დაუყოვნებელი ნახვისა; შეიძლებოდა ჰუშეტს სწრაფად მისულიყო, ერთ საათს იქ დარჩენილიყო და კვლავ იონვილს დაბრუნებულიყო, სანამ ყველას ჯერ კიდევ ეძინა. ამის ფიქრში მოუთმენლობით კინაღამ სული შეეხუთა და მალე უკვე მინდორში იყო, რომელიც უკანმოუხედავად, სირბილით განვლო. თენდებოდა. ემამ შორიდანვე მოჰკრა თვალი საყვარლის სახლს, რომლის სახურავზედაც მტრედისფერ ჰაერში ორი ფლუგერი მოჩანდა შავად.
ეზოს ბოლოს შენობა რამ იყო აღმართული; იგი, ალბათ, ბატონის სახლი იყო. შიგ რომ შევიდა, თითქოს კედლები თავისთავად გაგანიერდაო. დერეფნისკენ ფართო, სწორი კიბე აღმართულიყო. ემამ კარის სახელური გადაატრიალა და ოთახის სიღრმეში მძინარე კაცი დაინახა. ეს როდოლფი იყო. ქალმა შეჰკივლა.
_ შენ ხარ? _ იმეორებდა იგი, _ მერმე როგორ შემოხვედი? ტანისამოსი მთლად სველი გაქვს!..
მიყვარხარ! _ მიუგო და ყელზე მოეხვია.
რაკი პირველი სიანცე გაუვიდა, მას შემდეგ ყოველთვის, როცა შარლი ადრე წავიდოდა ხოლმე სადმე, ემა საჩქაროდ ჩაიცვამდა და ფეხაკრეფით ჩაიპარებოდა კიბეზე, მდინარისკენ.
მაგრამ, როცა ძროხების ბოგირი აიღეს, იძულებული შეიქნა კედელს გაჰყოლოდა ხოლმე, მოლიპული ნაპირით; რომ არ დაცემულიყო, დამჭკნარი ყვითელი ყვავილების ღეროებს ეპოტინებოდა, შემდეგ ხნული უნდა გაევლო, სადაც ბორძიკობდა და ძალზე ეფლობოდა თავისი თხელი ფეხსაცმლით, აბრეშუმის თავსაფარს მინდვრის ქარი უფრიალებდა; ხარებისა ეშინოდა და მოჰკურცხლავდა ხოლმე; ლოყებაწითლებული, აქოშინებული მივიდოდა და თან მიჰქონდა სიცოცხლის უტეხი ძალა, ბალახთა სურნელება და გრილი ჰაერის სინორჩე. როდოლფს ამ დროს ჩვეულებრივ ეძინა ხოლმე. თითქოს გაზაფხულის დილა შესულიყოს მის ოთახში.
ფანჯრის ყვითელი რიდეები რბილსა და ოქროვან ნათელს უშვებდა გარედან. ემა ხელისცეცებით, თვალმოხუჭული შედიოდა; თმაზე დაკიდებული ცვარი თითქოს

დიადემის მარგალიტიაო. როდოლფი სიხარულის ღიმილით მიიზიდავდა და გულში ჩაიკრავდა.
შემდეგ ქალი ოთახს დაათვალიერებდა, მაგიდისა და კამოდის უჯრებს გამოაღებდა, მისი სავარცხლით ივარცხნიდა და მის პატარა წვერის საპარსავ სარკეში იცქირებოდა; ხშირად პირში მის მსხვილ ჩიბუხსაც გაირჭობდა, მაგიდაზე რომ იდო ხოლმე ლიმონებსა და შაქრის გოროხებს შორის, წყლიანი სურის გვერდით. გამოთხოვება საათის მთელ მეოთხედს გრძელდებოდა. ემა ატირდებოდა; მუდამ როდოლფთან უნდოდა დარჩენა. რაღაც, საკუთარ თავზე უფრო ძლიერი იზიდავდა მისკენ. ერთხელ, როცა ემა სრულიად მოულოდნელად ეწვია, როდოლფმა წარბი შეიკრა, თითქოს ეწყინაო.
_ რა მოგივიდა? _ ჰკითხა ქალმა, ავად ხომ არა ხარ? თქვი! როდოლფმა, ბოლოს, სერიოზულად განუცხადა, შენი აქ სიარული მეტად გაუფრთხილებელ საქციელად მიმაჩნია, და შენს თავსაც უხერხულ მდგომარეობაში აგდებო.

X
როდოლფის ეს შიში ნელინელ ემასაც გადაედო. პირველ ხანებში ქალი სიყვარულით თვრებოდა და მეტს არაფერს ფიქრობდა, მაგრამ ახლა, როდესაც აღარ შეეძლო უსიყვარულოდ სიცოცხლე, ქალი ცდილობდა, მისგან ამ გრძნობას არაფერი დაჰკლებოდა ან რითიმე არ აემღვრია იგი. როდოლფისგან დაბრუნებისას გაფაციცებით იხედებოდა გარშემო, ჰორიზონტზე ყოველ ჩრდილს აკვირდებოდა, თვალს არ აშორებდა სხვენებს, საიდანაც მისი დანახვა შეეძლოთ. ყურს უგდებდა ყოველ ხმაურს, ყვირილს, გუთნების ჭრიალს და შედგებოდა ხოლმე ფერმკრთალი და აცახცახებული ვით ვერხვის ფოთოლი.
ერთ დილას, როცა შინ ბრუნდებოდა, უეცრად შეამჩნია თოფის გრძელი ლულა, რომელიც თითქოს მისკენ არისო დამიზნებული. ლულა გამოჩრილიყო კასრიდან, რომელიც თხრილის პირას ეგდო და ნახევრად ბალახით იყო დაფარული. ემას შიშით კინაღამ გული წაუვიდა, მაგრამ მაინც განაგრძობდა წინსვლას. კასრიდან კაცი გამოძვრა, თითქოს სათამაშო ეშმაკიაო, კოლოფიდან რომ ამოხტება ხოლმე. მუხლამდე პაჭიჭები ეცვა, ქუდი თვალებზე ჰქონდა ჩამოფხატული; ბაგე უთრთოდა, ცხვირი გასწითლებოდა. ეს კაპიტანი ბინე იყო, გარეულ იხვებს რომ ჩასაფრებოდა.
_ შორიდან უნდა დაგეძახათ! _ თქვა მან, _ როცა თოფს ხედავთ, უნდა გააფრთხილოთ კაცი.
გადასახადთა ამკრეფი რომ ამას ამბობდა, საკუთარი შიშის დაფარვა სურდა: გარეულ იხვებზე ნადირობა კანონით მხოლოდ ნავში მჯდომარე შეიძლებოდა და ბინე, მიუხედავად კანონის პატივისცემისა, მისი დამრღვევი გამოდიოდა. ყოველ წამს ელოდა სოფლის გზირის გამოჩენას, მაგრამ ეს შიში უფრო უმძაფრებდა ნადირობის სურვილს; კასრში მჯდომარე თავის მოხერხებულობასა და ეშმაკობას ზეიმობდა. ემა რომ იცნო, მხრებიდან თითქოს მძიმე რამ ტვირთი მოეხსნაო, და მაშინვე ლაპარაკი დაუწყო:
_ მაინცდამაინც ძაან არ ცხელა, ისე, იკბინება!

ემას ხმა არ გაუცია.
_ გვარიანად ადრე გამოსულხართ შინიდან!
_ დიახ, _ წაიბუტბუტა ქალმა, _ ძიძასთან ვიყავი, ჩემს ბავშვს რომ ზრდის.
_ ა, ძალიან კარგი! ძალიან კარგი! მე კი, როგორც მხედავთ, ინათა თუ არა, აქ ვზივარ. ეს წუნწკლიანი ამინდი რომ არ ყოფილიყო...
_ ნახვამდის ბატონო ბინე! _ უთხრა ქალმა და გაბრუნდა.
_ თქვენი უმორჩილესი მონა, ქალბატონო,@_ მშრალად მიუგო ბინემ და კვლავ კასრში შეძვრა.
ემა ნანობდა, რომ ასე მოჭრით შეწყვიტა გადასახადების ამკრეფთან ლაპარაკი: ეს შეხვედრა, ალბათ, ცუდ ფიქრებს აღუძრავს ჩემზე, ძიძის მომიზეზება ვერაფერი საბაბი იყო, რადგან იონვილში ყველამ კარგად იცოდა, რომ პატარა ბერტა აგერ ერთი წელიწადი იქნება, რაც მშობლებთანაა. გარდა ამისა, ახლომახლო არც სხვა მეზობელი ვინმე ცხოვრობს; ამ გზით მხოლოდ ჰუშეტში შეიძლებოდა მისვლა; მაშასადამე, ბინე მიხვდა, საიდანაც მოვდიოდი, და, რა თქმა უნდა, ენას არ დააყენებს, ყველას ჩამოუთვლისო. დაბინდებამდე იტანჯებოდა და სულ იმის ფიქრში იყო, რა ტყუილი მოეგონებინა; ეს ყეყეჩი ბინე სულ თვალწინ ედგა თავისი სანადირო ჩანთიანად. ნასადილევს, რაკი შარლმა უგუნებობა შეატყო, გადაწყვიტა, გასართობად მეაფთიაქესთან წაეყვანა სტუმრად. პირველი, ვინც კი ემამ აფთიაქში დაინახა, ბინე იყო. დახლთან იდგა, ლამპით მთლად გაშუქებული და ჰომეს ეუბნებოდა:
_ მომეცით, თუ შეიძლება, ნახევარი უნცია შაბი.
_ ჟუსტენ, _ მიმართა მეაფთიაქემ, _ მოიტა გოგირდის სიმჟავე.
შემდეგ ემას მიუბრუნდა, რომელიც ზემოთ, მადამ ჰომესთან ასვლას აპირებდა:
_ არა, მოითმინეთ: ასვლა არა ღირს, თვითონ ახლავე აქ ჩამოვა. მანამდე ღუმელთან გათბით... უკაცრავად ვარ... გამარჯობა, ექიმო (მეაფთიაქეს უყვარდა ამ სიტყვის, ექიმის, წარმოთქმა, თითქოს ამ წოდების წარმოთქმით თვითონაც რაიმე პატივი ედებაო)... მაგრამ ფრთხილად, როდინები არ გადამიგდო! სკამები, უმჯობესია, პატარა სალონიდან გამოიტანო, ხომ იცი, რომ დარბაზიდან სავარძლების დაძვრა არ შეიძლება.
და სასტუმრო ოთახიდან გამოტანილი სავარძელი ისევ თავის ადგილას რომ დაედგა, ჰომე დახლიდან გამოვარდა, მაგრამ ამ დროს ბინემ ნახევარი უნცია შაქრის სიმჟავე მოსთხოვა.
_ შაქრის სიმჟავეო? _ დამამცირებელი ხმით შეეკითხა მეაფთიაქე, _ მე ამისთანა არა ვიცი რა. შეიძლება თქვენ მჟაუნას სიმჟავე გინდოდეთ, ხომ?
ბინემ განუმარტა, რომ მას ესაჭიროება რაიმე ისეთი მწვავე ნივთიერება, რომლისგანაც შემზადდება სპილენძისა და სანადირო იარაღის გასაწმენდი შედგენილობა.
ემა შეკრთა. მეაფთიაქემ კი წარმოთქვა:
_ მართლაც, ამინდი ხელს არ უწყობს სინესტის გამო.
_ და მაინც, _ ეშმაკური იერით დაუმატა გადასახადთა ამკრეფმა, _ არის ისეთი ხალხი, რომელსაც ეგ ვერ შეაჩერებს.
ემას სული ეხუთებოდა.

_ მომეცი კიდევ ერთი...
`ეს, მგონი, სულაც არ აპირებს წასვლას!~ _ გაიფიქრა ქალმა.
_ ნახევარი უნცია კანიფოლი და სკიპიდარი, ოთხი უნცია ყვითელი ფიჭა და ერთ-ნახევარი უნცია მური სანადირო ხელსაწყოების გასაწმენდად.
მეაფთიაქე ფიჭას ჭრიდა, როცა შემოვიდა ქალბატონი ჰომე, პატარა ირმაატატებული; ნაპოლეონი გვერდით მოსდევდა, ატალა კი უკან. ქალბატონი ჰომე ფანჯრის ახლოს ჩამოჯდა, ხავერდის სკამლოგინზე, ბიჭი ტაბურეტზე აბობღდა, მისი პატარა და კი შაქარყინულიან კოლოფს უტრიალებდა გარს, მამის ახლოს. ეს უკანასკნელი სითხით ძაბრებს ავსებდა, შუშებს თავს უცობდა, იარლიყებს აწებებდა და კოლოფებს ხვევდა. მის გარშემო ყველა დუმდა: დროდადრო ისმოდა მხოლოდ სასწორზე გირების ჩხაკუნი და თვით მეაფთიაქის მიერ მოწაფის დასარიგებლად წყნარად წარმოთქმული რამდენიმე სიტყვა.
_ როგორ არის თქვენი ქალიშვილი? _ უეცრად ჰკითხა მადამ ჰომემ.
_ ჩუმად! _ წამოიძახმა მისმა ქმარმა, რომელიც დავთარში ციფრებს წერდა.
_ რატომ თან არ მოიყვანეთ? _ კვლავ წყნარად შეეკითხა ქალბატონი ჰომე.
_ ჩჩუუ!.. _ წასჩურჩულა ემამ და მეაფთიაქეზე ანიშნა.
მაგრამ ბინეს, რომელიც ანგარიშს ამოწმებდა, ალბათ, არაფერი გაუგონია. ბოლოს, როგორც იყო, წავიდა, ემამ შვებით ამოისუნთქა.
_ რა ღრმად სუნთქავთ? _ ჰკითხა მადამ ჰომემ.
_ ცხელა, _ მიუგო ემამ.
მეორე დღეს შეყვარებულნი პაემნების მოწყობაზე თათბირობდნენ; ემა ფიქრობდა მსახური ქალის საჩუქრით მოსყიდვას, მაგრამ უმჯობესი იქნებოდა, იონვილში სადმე ერთი მყუდრო ბინა მოეძებნათ. როდოლფმა იკისრა ამის შესრულება. მთელი ზამთრის განმავლობაში, კვირაში ორჯერ თუ სამჯერ, იგი ბაღში მიდიოდა ხოლმე. საამისოდ ემამ ჭიშკარს გასაღები გამოაცალა, რომელიც შარლს დაკარგული ეგონა.
თავისი მოსვლა რომ ეცნობებინა, როდოლფი მუჭით ქვიშას შეაყრიდა ხოლმე ემას ფანჯრის დარაბას. დათქმული ნიშანი მყის ფეხზე წამოაგდებდა ხოლმე ქალს, მაგრამ ზოგჯერ ლოდინიც იყო საჭირო, რადგან შარლს მოუშლელი ჩვეულება ჰქონდა, ბუხართან მჯდარიყო და დაუსრულებლად ემასლაათა. ქალს მოთმინება ეკარგებოდა; თვალს რომ ასეთი ძალა ჰქონოდა, ცოლი ერთი შეხედვით გაისვრიდა მას ფანჯარაში. დასასრულ, ემა ვითომ დასაწოლად მზადებას დაიწყებდა; მერე წიგნს აიღებდა და თვითონ კითხვით გაერთობოდა, ხოლო შარლი უკვე ლოგინში იყო და ეუბნებოდა, დაწექიო.
_ კმარა, ემა, _ ეტყოდა იგი, _ დროა.
_ აი, ახლავე! _ მიუგებდა ცოლი.
სანთელი შარლს თვალს დაუღლიდა, იგი კედლისკენ გადაბრუნდებოდა. ემა კი მაშინვე გაიქცეოდა, სუნთქვაშეკრული, მოღიმარი, აკანკალებული.
როდოლფს განიერი წამოსასხამი ჰქონდა, ემას მთლად შიგ გახვევდა, წელზე ხელშემოხვეულს შუაგულ ბაღისაკენ გაიტაცებდა.
ფანჩატურში დასხდებოდნენ ხოლმე სწორედ იმ ნახევრად დამპალ სკამლოგინზე,

რომელზედაც ოდესმე, ზაფხულის საღამოებში, ლეონიც იჯდა და შეყვარებულ თვალს არ აშორებდა ემას; მაგრამ ემას იგი ახლა აღარ აგონდება. იასამნის შიშველ ტოტებში ვარსკვლავები ბრჭყვიალებენ. უკან კი მდინარე მიშხუის და დროდადრო ნაპირზე ხმელ ლერწამს ლაწალუწი გააქვს. ხან აქ, ხან იქ, ბნელში ხეთა ქოლგები გამოისახება, უცნაურად ქანაობს და ირხევა, თითქოს ვეება ტალღები მოდიან და შეყვარებულნი უნდა წალეკონო. ღამის სიცივე უფრო მჭიდროდ ჩაახუტებდა ხოლმე მათ; ამოსუნთქვა უფრო ღრმა ჩანდა, ბნელში ოდნავ გასარჩევი თვალები კი უფრო ფართო; საერთო დუმილში სიტყვებს ჩურჩულით ამბობდნენ ხოლმე, ხოლო სულში კი ისინი მეტისმეტი მკაფიოობით იჭრებოდნენ და დაუსრულებელ გამოხმობად ისმოდნენ.
წვიმიან ღამეებში ექიმის მისაღებ სახლში შევიდოდნენ ხოლმე, ფარდულსა და თავლას შუა რომ იყო მოთავსებული. ემა შანდალს აანთებდა, საგანგებოდ ამისათვის რომ ჰქონდა დამალული წიგნების უკან. როდოლფი მოიკალათებდა, თითქოს თავის სახლშიაო. და ამ ბინის შესახედაობა, მხიარულ გუნებაზე აყენებდა; არ შეეძლო მოეთმინა და ხშირად უწყინარი რამ არ ეხუმრა შარლის შესახებ, რაც ემას გულს საჩოთიროდ ხვდებოდა. ქალს სურდა, როდოლფს მეტი სიდარბაისლე და დრამატიზი გამოეჩინა, ვით იმ დღეს, როდესაც ემას ფეხის ხმა მოესმა ხეივანში.
_ მოდიან, _ წამოიძახა მან.
როდოლფმა სანთელი ჩააქრო.
_ დამბაჩა ხომ თან გაქვთ?
_ რისთვის?
_ იმისთვის, რომ თავი დაიცვათ, _ მიუგო ემამ.
_ დამბაჩა რაში მჭირდება...
და როდოლფმა სიტყვა ნიშნით დაასრულა, რაც ამის მომასწავებელი იყო: `ერთი წკიპურტით გავაქრობ~.
ქალი გაკვირვებული იყო მისი სიმამაცით, თუმცა ისიც კი შეამჩნია, რომ ამ სიმამაცეში რაღაც გულუბრყვილო სულიერი სიტლანქე იყო გარეული, რამაც გული ატკინა.
როდოლფი შემდეგ დიდხანს ფიქრობდა დამბაჩის ამ ამბავზე: თუ ქალი სერიოზულად ამბობდა, სასაცილოა, _ ფიქრობდა იგი, _ და საზიზღარიც კი, რადგან როდოლფს არავითარი საბუთი არ აქვს ეჭვავრებოდეს კეთილი შარლი; არც იჭვის ცეცხლით იწვის, როგორც იტყვიან ხოლმე; საამისოდ ემამ ზეიმით შეჰფიცა, რაც როდოლფს აგრეთვე უშნო რამედ მიაჩნდა.
ემა, საერთოდ, მეტისმეტად სენტიმენტალური ხდებოდა. ერთმანეთს თავიანთი მოჭრილი თმა გაუცვალეს, აგრეთვე პატარა სურათებიც. ახლა იგი მოითხოვდა, ბეჭდებიც შეეცვალათ, ნამდვილი საგვირგვინო ბეჭდები, ნიშნად სამარადისო კავშირისა. როდოლფს ხშირად უამბობდა ხოლმე მწუხრის ზარებზე, ბუნების იდუმალ ხმებზე; მისი დედის ამბებს გამოჰკითხავდა, თავისაზე უამბობდა; დედა როდოლფს ოცი წლის წინ გარდაეცვალა. მიუხედავად ამისა, ემა მეტისმეტად გულითადი სიტყვებით ანუგეშებდა, თითქოს იგი უპატრონო ობოლი ვინმეაო, და ხშირად ჩურჩულებდა, თანაც თვალი ზეცისაკენ ჰქონდა ხოლმე მიპყრობილი:

_ მე დარწმუნებული ვარ, რომ იქ ისინი ერთხმად ადასტურებენ ჩვენს სიყვარულს. მაგრამ იგი ასე ლამაზი იყო! როდოლფს ძვირად უგემია ასე წმინდა ვნება. ეს უმწიკვლო სიყვარული მისთვის ის ძალა იყო, რომელიც თავშეუკავებელი ცხოვრების ჩვევებს აშორებდა და ამავე დროს მის სიამაყესა და გრძნობიერებასაც აოკებდა. ემას აღფრთოვანება, რაც ვაჟის მდაბიურ საღ გონებას სასაცილოდ ეჩვენებოდა, გულში მაინც მოსწონდა, რადგან მის პირადობას ეხებოდა. რაკი დარწმუნდა, ვუყვარვარო, როდოლფი აღარც მორიდებას გრძნობდა და ნელინელ იცვლიდა მასთან დამოკიდებულებას. უკვე აღარ გააჩნდა აღარც ის ნაზი სიტყვები, რაც ემას სიამით ატირებდა ხოლმე და აღარც ის გიჟური ალერსი, ქალს რომ თავს ავიწყებინებდა; უძირო სიყვარული, რომელშიც ემა იძირებოდა, თანდათან თხელდებოდა, ვით მდინარე გვალვის დროს, და ბოლოს, ქალმა შლამიც კი იგრძნო, მაგრამ როდი დაიჯერა, სინაზეს უფრო უმატა, როდოლფი კი უფრო და უფრო ნაკლებ ფარავდა გულგრილობას.

ქალმა თვით არ იცოდა, ნანობდა თუ არა, რომ მთლად დანებდა, თუ პირიქით, მზადაა, კიდევ უფრო მეტად შეიყვაროს იგი. თავისი სისუსტის დამამცირებელი შეგნება შეურაცხყოფად ეჩვენებოდა, რასაც მხოლოდ ვნებათტკბობა არბილებდა ოდნავ. ეს უკვე სიყვარული კი აღარ იყო, არამედ რაღაც განუწყვეტელი ცდუნება. როდოლფმა დაიმონა იგი. ქალს თითქმის ეშინოდა მისი. მიუხედავად ამისა, გარეგნული ურთიერთობა უფრო მშვიდი იყო, ვიდრე ოდესმე, რადგან როდოლფს ეხერხებოდა თავის ჭკუაზე ეტარებინა იგი. და ექვსი თვის შემდგომ, გაზაფხულის მოსვლისას, მათ ისე იგრძნეს თავი, როგორც დიდი ხნის ცოლ-ქმარმა, რომელიც მშვიდად იცავს ოჯახურ კერას.

დადგა დრო, როცა მოხუცი რუო ჩვეულებრივ ინდაურს გზავნიდა ხოლმე ძღვნად თავისი ფეხის განკურნების აღსანიშნავად. ძღვენს თან წერილიც ახლდა. ემამ გაჭრა ძაფი, რომლითაც წერილი კალათზე იყო მიბმული და შემდეგი სტრიქონები წაიკითხა:

`ჩემო ძვირფასო შვილებო!

იმედი მაქვს, ამ წერილს ყველანი კარგად მყოფნი წაიკითხავთ და რომ ინდაურიც ამჟამად წინანდელებს არ ჩამოუვარდება; მე მგონია, უფრო რბილიცაა, თუ შეიძლება ასე ვთქვათ, და უფრო მსუქანიც. შემდეგისთვის კი, ვფიქრობ, ქათმის მამალი გამოგიგზავნოთ, სხვადასხვაობისათვის, უკეთუ თქვენ ვარიებს არ ინებებთ; თუ შეიძლებოდეს, ეს კალათი და ორიც წინანდელი უკანვე გამომიგზავნეთ! ერთი უბედურება დამემართა: ქარმა ღამით ფარდულის სახურავი აგლიჯა და ხეებზე გახიდა. მოსავალიც მაინცდამაინც არაფერი სახარბიელოა. ასე რომ, არ ვიცი, როდისღა გნახავთ. ჩემთვის ახლა ისე ძნელია სახლის მიტოვება, როცა მარტო ვარ, ჩემო კარგო ემა!~

აქ სტრიქონები შეწყვეტილია, თითქოს მოხუცს კალამი დაუდვია, რათა ოდნავ ოცნებას მისცემოდაო.

`მე კარგად ვარ, მხოლოდ სურდო დამემართა, ამას წინათ რომ ივეტოს ბაზრობაზე წავედი. მწყემსის საძებრად წავედი, რადგან ძველი გავაგდე: მეტად აზიზი მჭამელი ბრძანდებოდა, სულ ნაირ-ნაირებს მოითხოვდა, რა წვალებაა მაგ ყაჩაღებთან საქმის

დაჭერა! გარდა ამისა, ავყიაც იყო.
ერთმა მეწვრილმანემ გადმომცა, რომელიც ამ ზამთარს თქვენს მხარეში ყოფილა და მანდ კბილი ამოუძვრია, რომ ბოვარი ძველებურად კარგად მუშაობს. ეს მე არ გამკვირვებია, _ და თან ამოძრობილი კბილი მაჩვენა; ერთი ფინჯანი ყავა დავლიეთ ერთად. შენზე ვკითხე, ხომ არ გინახავს-მეთქი, არაო, მაგრამ თავლაში ორი ცხენი დაუნახავს, საიდანაც დავასკვენი, რომ თქვენი საქმე კარგად მიდის. მით უკეთესი, ჩემო კარგებო! ღმერთსა ვთხოვ, ყოველი კეთილი მოგანიჭოთ.
ძალიან დამწუხრებული ვარ, რომ ჩემი საყვარელი შვილიშვილი ბერტა ბოვარი ამდენი ხანია არ მინახავს. ბაღში, შენი ოთახის ახლოს, მის სახელზე ერთი ოქროქლიავის ხე ჩავრგე და ყველას ვუბრძანე, ხელი არ ახლონ; რომ მოისხამს, დავკრეფ და მურაბას გავაკეთებ ბერტასთვის, როცა გვესტუმრება, გავუმასპინძლდები.
მშვიდობით, ჩემო ძვირფასებო, გაკოცებ, ჩემო შვილო, და შენც, ჩემო სიძევ, პატარას კი _ ორივე ლოყაზე.
დავშთები თქვენი კეთილმსურველი და მოსიყვარულე მამა თეოდორ რუო~.
ერთხანს ხელთ ეჭირა ეს სქელი ქაღალდი; ორთოგრაფიული შეცდომები ერთმანეთს მისდევდა და ემა გაეტაცა მოხუცზე ფიქრს, რომელიც ამ შეცდომებში კაკანებდა ვით ჩირგვში მიმალული ქათამი. ნაწერი ნაცრით იყო ნაშრობი, რომლის ერთი ბეწოც კაბის კალთაზე დააცვივდა; ემას თვალწინ წარმოუდგა მოხუცი მამა, დახრილი მაშის ასაღებად. რამდენი ხანია არ მჯდარა ბუხართან, თავის ტაბურეტზე, და ცეცხლისთვის არ შეუკეთებია ასე ლამაზად მოგიზგიზე ხმელი ლერწამი ზღვისა!.. გაახსენდა ზაფხულის მზიანი საღამოები, კვიცები რომ გავლისას აჭიხვინდებოდნენ და დაჭენაობდნენ. მისი ფანჯრის ახლოს სკა იდგა; მზეში მორიალე ფუტკრები ზოგჯერ ფანჯრის მინებს მოაწყდებოდნენ, ვით ოქროს ტყვიები. რა ბედნიერი იყო იმ დროს! რა თავისუფალი! რა იმედიანი! რა ჭარბი ოცნებიანი! ახლა სრულიად აღარა დარჩენია რა. სავსებით დაკარგა ისინი თავისი სულის დაუსრულებელ ხეტიალში, ცხოვრების თანდათანობით ცვლაში; ქალწულობის, ცოლობისა და სიყვარულის დროს; ისე განუწყვეტლად ხარჯავდა მათ მთელი სიცოცხლის მანძილზე, ვით მოგზაური თავის სიმდიდრეს გზის ფუნდუკებში.
მაგრამ ვინ არის მიზეზი მისი უბედურებისა? სად იყო ეს არაჩვეულებრივი კატასტროფა, რომელმაც მისი ცხოვრება თავდაყირა დააყენა? თავი აიღო და გარშემო მიმოიხედა, თითქოს თავისი ტანჯვის მიზეზს აქ ეძებსო.
აპრილის მზის სხივი მისი ეტაჟერის ფაიფურზე თამაშობდა; ბუხარში ცეცხლი ენთო; ფეხქვეშ რბილი ხალიჩა იგრძნო, დღე კი ნათელი იყო, ჰაერი _ თბილი; გარედან თავისი პატარა ქალის კისკისი მოესმა.
ბავშვი მოლზე გორაობდა, სადაც მომკილი თივა იშლებოდა; იგი ზვინის თავზე მიბობღავდა, ძიძას კაბის ბოლოთი ეკავა; იქვე ლესტიბუდუა შლიდა თივას; და როცა იგი მიუახლოვდებოდა, ბავშვი ორივე ხელს იშვერდა და მისკენ იხრებოდა.
_ მომიყვანეთ აქ! _ დაიძახა დედამ და შვილის მოსახვევად გასწია, _ როგორ მიყვარხარ, ჩემო პატარავ! როგორ მიყვარხარ!
შეამჩნია, რომ ყურები ოდნავ დასვრილი ჰქონდა, მაშინვე თბილი წყალი მოატანინა,

დაბანა; საცვლები, წინდები, ფეხსაცმელი გამოუცვალა, და ძიძას ათასი კითხვა მისცა მისი ჯანმრთელობის შესახებ, თითქოს ესაა, ახლა დაბრუნებულა შორი მოგზაურობიდანო; მერმე ერთხელ კიდევ აკოცა, თვალზე ცრემლი მოეძალა, და ძიძას გადასცა, რომელიც პირდაღებული უცქეროდა ასე მოულოდნელი სინაზის გამოჩენის გამო. საღამოს როდოლფმა შეამჩნია, რომ ემა ძალზე ჩაფიქრებული იყო.
_ გაივლის, _ გაიფიქრა, _ ეს ჭირვეულობაა.
და ზედიზედ სამი პაემანი გაუშვა. როცა მოვიდა, ემამ გულგრილობა, თითქმის ზიზღი დაახვედრა.მანაც შური იძია და თავი ისე დაიჭირა, ვითომ არც მის ნაღვლიან ოხვრას ამჩნევს, არც მის ცხვირსახოცს, ხელში რომ სრესდა.
და სწორედ მაშინ ინანა ემამ!
თავის თავს ეკითხებოდა კიდეც, რად მძულს შარლი, განა უკეთესი არ იქნებოდა, რომ მისი შეყვარება შემეძლოსო, მაგრამ ქმარი ძალიან ნაკლებ საბაბს იძლეოდა საამისოდ; და იგი დიდ გაჭირვებაში იყო იმის გამო, როგორ გამოეჩინა ეს თავდადება; აქ ერთბაშად მეაფთიაქე შემოვარდა, რათა მისთვის საამისო შემთხვევა მიეცა.

XI

ამას წინათ, რომელიღაც სამკურნალო ჟურნალში მეაფთიაქეს ახალი მეთოდის ქება წაეკითხა გამრუდებული ფეხის გასწორების შესახებ და როგორც პროგრესის მომხრეს პატრიოტული აზრი დაებადა: იონვილი რომ შესაფერის დონეზე მდგარიყო, ამ ქალაქშიც უნდა გაეკეთებინათ სტეფოპოდიის ოპერაციები.
_ აქ ხომ არავითარი რისკი არ არის? _ ეუბნებოდა იგი ემას, _ აი, გამიგონეთ (და თითებზე ჩამოთვალა ამ ცდის სარგებლობანი): თითქმის უზრუნველყოფილი წარმატება, ავადმყოფის განკურნება და გალამაზება, ოპერატორს კი სახელის სწრაფი მოპოვება. რატომ არ უნდა მოინდომოს თქვენმა ქმარმა, მაგალითად, `ოქროს ლომის~ მეჯინიბის, საბრალო იპოლიტის გამრთელება? ნუ დაივიწყებთ, რომ სასტუმროში მიმსვლელს ყველას ჩამოუთვლის თავისი განკურნების ამბავს და გარდა ამისა (აქ ჰომემ ხმას დაუდაბლა და მიმოიხედა) მეც ვინ დამიშლის, რომ ამაზე პატარა შენიშვნა გავგზავნო გაზეთში? ხოლო შემდეგ კი, ღმერთო ჩემო! ეს შენიშვნა გავრცელდება... ხმა გავარდება... და ხომ იცით, მთის მწვერვალიდან რომ თოვლის გუნდა დაგორდება! ვინ იცის, რა მოხდეს?
მართლაც, ბოვარის შეეძლო სახელი მოეხვეჭა; ემას არავითარი საბუთი არ ჰქონდა შარლის უნარიანობაში ეჭვი შეეტანა; და თანაც, რა კმაყოფილებას მიანიჭებდა ცოლს ის გარემოება, რომ იქნებოდა ქმრის წამქეზებელი იმ საქმეში, რაც სახელისა და ქონების მოხვეჭას გამოიწვევდა. ემაც ხომ ეძებდა უფრო მტკიცე დასაყრდენს, ვიდრე სიყვარული ანიჭებს.
მეაფთიაქისა და ცოლის დაჟინებით წაქეზებული შარლი დათანხმდა. რუანიდან გამოიწერა ექიმ დაულის წიგნი და საღამოობით, ორივე იდაყვს დაყრდნობილი გულდასმით კითხულობდა.
სანამ შარლი შეისწავლიდა მოქცეული ფეხის შემთხვევებს, ექუინუს ვარუს და ვოლგუს, ესე იგი, სტრეფოკატოპოდიას, სტრეფენდოპოდიასა და სტრეფექსოპოდიას

(ანუ, უკეთ რომ ვთქვათ, ფეხის სხვადასხვა მოქცევას, ძირს, შიგნით თუ გარეთ) სტრეფიპოპოდიასა და სტრეფანოპოდიასთან ერთად (სხვანაირად რომ ვთქვათ, ფეხის ღრძობას ძირს ან მაღლა), ჰომე ყოველი საშუალებით აჯერებდა სამიკიტნოს მსახურს, რათა იგი ოპერაციის გაკეთებაზე დაეთანხმებია.
_ ტკივილს სულაც ვერ იგრძნობ; პატარას უჩხვლეტს, როგორც სისხლის გაღების დროს, და გათავდა; ზოგჯერ ბებერას აცლა უფრო მტკივნეულიცაა.
დაფიქრებული იპოლიტი რეგვენულად აჭყეტდა თვალს.
_ თუმცა, _ განაგრძობდა მეაფთიაქე, _ მე რა მენაღვლება! შენთვის ვცდილობ მხოლოდ! კაცთმოყვარეობის გამო! ჩემთვის სასიამოვნო იქნებოდა, ჩემო კარგო, რომ გათავისუფლებულიყავ მაგ საზიზღარი კოჭლობისაგან, მთელ ჯიგარს რომ გინგრევს და შენი მოვალეობის აღსრულებაშიც ხელს გიშლის, თუმცა შენ ამას უარყოფ.
და ჰომე უხატავდა, როგორ გააჯეელებდა და გააცქვიტებდა ოპერაცია; იმაზედაც კი გადაუკრა სიტყვა, რომ მაშინ ქალებსაც უფრო მოეწონებოდათ. მეჯინიბე ყეყეჩურად იღიმებოდა, მეაფთიაქე კი უფრო და უფრო აღიზიანებდა.
_ მაგისი ღდინიც არ იყოს, განა ვაჟკაცი არა ხარ? ერთიც ვნახოთ, ომში წასვლა მოგიხდა, დროშების ფრიალით ბრძოლა! აჰ, იპოლიტ!...
და ჰომე განშორდებოდა გაჯავრებული: არ მესმის შენი ჯიუტობა და ეს სიბრიყვე, რომელიც მეცნიერების სიკეთეზე უარს გათქმევინებსო.
უბედური დათანხმდა, რადგან, ბოლოს და ბოლოს, ეს დაჟინება შეთქმულებას ჰგავდა: ბინე, რომელსაც სხვის საქმეებში ჩარევა არ უყვარდა, ქალბატონი ლეფრანსუა, არტემიზა, მეზობლები და თვით მერიც, ბატონი ტუვაში, არწმუნებდნენ, ურჩევდნენ, არცხვენდნენ, მაგრამ საბოლოო გადაწყვეტილება იმ გარემოებამ დააჩქარებინა, რომ დაჰპირდნენ, ეს ოპერაცია სრულიად არაფერი დაგიჯდებაო. ბოვარიმ ფეხის გასასწორებელი საჭირო აპარატის შოვნაც კი აღუთქვა. ეს დიდსულოვანი ფიქრი ემას მოუვიდა. შარლი დაეთანხმა და გულში ამბობდა: რა ანგელოზია ჩემი ცოლიო!@
მეაფთიაქის რჩევითა და დარწმუნებით შარლმა ადგილობრივ დურგალსა და ზეინკალს შეუკვეთა სათანადო ყუთის გაკეთება, რომლისთვისაც არ დაუზოგავთ რკინა, ხე, თუნუქი, ტყავი, მანჭვლები და ხრახნილები. მაგრამ, რომ გაეგოთ, რომელი ძარღვი იყო გადასაჭრელი, საჭირო იყო, რომ ჯერ ის გამოერკვიათ, რა ჯურისა იყო იპოლიტის ფეხის გამრუდება.
ფეხისგული წვივიანად თითქმის ხაზს ქმნიდა, რაც ხელს არ უშლიდა, რათა იგი შიგნით ყოფილიყო მიქცეული; ასე რომ, ეს იყო ფლოქა-ფეხი, ეცუინუს-ით ოდნავ გართულებული, ანუ ეცუინუს-ის მსუბუქი ფორმა ფლოქა-ფეხისკენ მძაფრად მიდრეკილი; მაგრამ მიუხედავად ამ მობრეცილი ფეხისა, რომელიც მართლაც ცხენის ფლოქვს ჰგავდა, გახევებული კანით, ხმელი ძარღვებითა და მსხვილი თითებით, რომლებზედაც ჩაჟანგებული ფრჩხილები ლურსმნებივით იყო დასობილი, კოჭლი იპოლიტი დილიდან საღამომდე ქურციკივით დახტუნავდა. ყოველ წუთს შეიძლებოდა მისი დანახვა მოედანზე, სადაც ისე ხმაროობდა თავის კოჭლ ფეხს, ვით კაი ოჩოფეხს; გეგონებოდათ, ამ კვაჭუნას უფრო მოხერხებულად ხმაროობს, ვიდრე მთელ ფეხსო. რაკი ეს ფეხი ამდენი ხნის განმავლობაში ემსახურებოდა, მან თითქოს

მორალური ღირსებანიც მოიპოვა: მოთმინება და ენერგია; და როცა რაიმე მძიმე სამუშაოს მიანდობდნენ ხოლმე, იპოლიტიც თავის კვაჭაფეხზე დაყრდნობას ამჯობინებდა.
მაშასადამე, რაკი ეს ფლოქა-ფეხის შემთხვევა იყო, ჯერ აქილევსის ძარღვი უნდა გადაეჭრა და მხოლოდ შემდგომ უნდა მიეყო ხელი ტიბილური შიგნითა ძარღვისთვის, რათა ეცუინუს-ისგან გაეთავისუფლებია, რადგან ექიმი ვერ ბედავდა ორივე ოპერაციის ერთსა და იმავე დროს გაკეთებას; იგი ისედაც კანკალებდა შიშით, ვაითუ უნებლიეთ რაიმე მნიშვნელოვან ადგილს შევეხოო.
არც ამბრუაზ პარეს, რომელმაც ცელსიდან თხუთმეტი საუკუნის შემდეგ, პირველმა სცადა გადაჭრილი არტერიის გასკვნა, არც დიუპუტრენს, ვინც ტვინის სქელი ფენის ქვეშ მუწუკი გაჰკვეთა, არც ჟანსუელს, რომელიც პირველი შეეცადა ზედა ყბის ამოღებას, _ არც ერთს ნებისყოფა არ ჰქონია ისე დაძაბული, როგორც ბოვარის, როცა იგი ტენოტომით შეიარაღებული იპოლიტს მიუახლოვდა. როგორც საავადმყოფოში, ერთი მაგიდა სავსე იყო კორპით, გასანთლული ძაფითა და უამრავი სახვევით, რაც კი მეაფთიაქეს გააჩნდა. ყოველი სამზადისი დილიდანვე თავს იდო თვით მეაფთიაქემ, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ საზოგადოება განეცვიფრებინა, მეორეც, იმიტომ, რომ თავისთვის ილუზია შეექმნა. შარლმა კანი გაჰკვეთა. გაისმა ხმელი ლაწუნი. ძარღვი გადაჭრილ იქნა, ოპერაცია გათავდა. განცვიფრებული იპოლიტი გადმოიხარა და ხელები დაუკოცნა ბოვარის.
_ მოიცა, _ უთხრა მეაფთიაქემ, _ შენ შემდეგ დაუმადლებ შენს კეთილისმყოფელს!
და იგი სწრაფად დაეშვა ძირს, რათა ოპერაციის შედეგი ეცნობებინა ხუთი თუ ექვსი ცნობისმოყვარისთვის, ეზოში რომ ელოდებოდა და ეგონა, იპოლიტი ახლავე ფეხგასწორებული გამოვაო. შარლმა ავადმყოფის ფეხი მექანიკურ მამოძრავებელში მოათავსა და შინ დაბრუნდა, სადაც ემა გულისფანცქალით ელოდებოდა. ცოლი ყელს მოეხვია; მერე სადილად დასხდნენ; ექიმი ბევრს ჭამდა და დესერტზე ერთი ფინჯანი ყავაც კი დააყოლა, ასე იგი მხოლოდ კვირაობით ნებივრობდა, როცა სტუმრები ჰყავდა ხოლმე.
საღამომ საუცხოოდ გაიარა, ცოცხალ საუბარსა და ოცნებაში, ცოლ-ქმარი მომავალ სიმდიდრეზე ფიქრობდა, რაც ოჯახის გაუმჯობესების საშუალებას მისცემდა. შარლი უკვე ხედავდა გონების თვალით, როგორ ვრცელდება მისი სახელი და იზრდება მისი კეთილდღეობაც, ცოლს კი წინანდებურად უყვარს, ხოლო ემა ბედნიერი იყო ახალი, უფრო ჯანსაღი და კეთილი გრძნობის განცდით; ახარებდა გულში აღძრული ოდნავი სინაზე ამ საბრალო ადამიანისადმი, ვინც მას აღმერთებდა. მის გონებაში წუთით როდოლფზე ფიქრმაც გაიელვა, მაგრამ თვალი მყის შარლს მიაპყრო და გაკვირვებით შეამჩნია, რომ ურიგო კბილები როდი ჰქონია.
უკვე ლოგინში იწვნენ, როცა ჰომემ მზარეული ქალი იქით გააგდო და უეცრად საწოლ ოთახში შევიდა. ხელში ახალდაწერილი ქაღალდი ეჭირა. ეს იყო მის მიერ დამზადებული რეკლამა, რომელიც `რუანის შუქურაში~ დასაბეჭდად უნდოდა გაეგზავნა და წასაკითხავად მოიტანა.
_ თვითონ წაიკითხეთ, _ უთხრა ბოვარიმ.
მეაფთიაქემ კითხვა დაიწყო:

`მიუხედავად ცრუმორწმუნეობათა იმ ხშირი ქსელისა, ევროპის მისავალ კუთხეს რომ ფარავს, სინათლე მაინც შემოდის ჩვენს სოფლებში. ასე, მაგალითად, გასულ სამშაბათს ჩვენს მივიწყებულ დაბა იონვილში ადგილი ჰქონდა ერთ ქირურგიულ ცდას, რაც ამავე დროს კაცთმოყვარეობის უმაღლეს აქტსაც წარმოადგენს. ბატონმა ბოვარიმ, რომელიც პრაქტიკული მედიცინის ერთ-ერთი ცნობილი მოღვაწეთაგანია, ჩვენს ოლქში~...

_ აჰ, ეგ მეტისმეტია! ეგ მეტისმეტია! გაიძახოდა მღელვარებისაგან სულშეხუთული ბოვარი.

_ არა-მეთქი, სრულიადაც არა! აბა სხვანაირად როგორ იქნება!... `...მოახდინა მოქცეული ფეხის გასწორება~... მე აქ განგებ არ ვიხმე მეცნიერული ტერმინი, ხომ იცით, გაზეთში... ალბათ, ყველა ვერ გაიგებს; აქ კი საჭიროა, რათა მასებმა...

_ მართალია, _ დაეთანხმა ბოვარი, _ განაგრძეთ.

_ განვაგრძობ: `ბატონმა ბოვარიმ, რომელიც პრაქტიკული მედიცინის ერთ-ერთი მეტად ცნობილი მოღვაწეთაგანია ჩვენს ოლქში, მოახდინა მოქცეული ფეხის გასწორება, _ ეს იყო კოჭლი ვინმე იპოლიტ ტოტენი, მეეკინიბე, რომელიც ოცდახუთი წლის განმავლობაში მსახურობდა სასტუმრო `ოქროს ლომში~, ლეფრანსუას ქვრივი რომ განაგებს საჭურვლის მოედანზე. ცდის სიახლემ და მის მიერ გამოწვეულმა ინტერესმა იმდენ ხალხს მოუყარა თავი, რომ შენობის შესასვლელში ერთი ჭყლეტა იყო, ოპერაცია ჯადოსნური ოსტატობით ჩატარდა; კანზე მხოლოდ რამდენიმე წვეთი სისხლი გამოჩნდა, თითქოს იმის დასამტკიცებლად, რომ უდრეკი ძარღვი ბოლოს და ბოლოს ხელოვნების ძალას დაემორჩილაო. ავადმყოფს, უცნაური რამ კია (ამას ჩვენ ვამტკიცებთ) ოდნავი ტკივილიც არ უგრძნია. მისი მდგომარეობა დღემდე მშვენიერია, ყველაფერი იმას მოწმობს, რომ განკურნება ჩქარა მოხდება და ვინ იცის, შესაძლოა, სოფლის მომავალ დღეობაში საკუთარი თვალით ვნახოთ ჩვენი კარგი იპოლიტი ბაკქუსური ცეკვის მონაწილედ სხვა მხიარულ ამხანაგებთან ერთად და თავისი ცქვიტი სრიალით ურყევად დაამტკიცოს სრული განკურნება! მაშ, დიდება სულგრძელ სწავლულებს! ქება და დიდება იმ დაუღალავი გონების პატრონებს, რომელნიც მრავალ უძილო ღამეს ანდომებენ ადამიანთა მოდგმის გასაუმჯობესებელ საშუალებათა ძიებასა და ტანჯულ მოყვასთა ყოფის შემსუბუქებას! სამგზის ქება და დიდება მათ! განა აქ ნამდვილი არ იქნება ვთქვათ, რომ ბრმათ თვალნი აეხილნეს და კოჭლნი ვიდოდნენ! იმას, რასაც სარწმუნოებრივი ფანატიზმი ოდესმე თავიანთ რჩეულებს ჰპირდებოდა, დღეს მეცნიერება ყოველი ადამიანის ხელმისაწვდომს ხდის!@ ჩვენ მკითხველს რეგულარულად მივაწვდით ხოლმე ცნობებს ამ შესანიშნავი მკურნალობის შესახებ~.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, სწორედ ხუთი დღის შემდეგ შიშით გულგახეთქილმა მადამ ლეფრანსუამ ყვირილით შემოირბინა:

_ მიშველეთ! იპოლიტი კვდება! არ ვიცი, რა ვიღონო!..

შარლი `ოქროს ლომისკენ~ გაეშურა; მეაფთიაქეც, ექიმი რომ მოედანზე უქუდო დაინახა, აფთიაქიდან გავარდა. აქოშინებული, წამოწითლებული და შეშინებული ეკითხებოდა ყველას, ვინც კი კიბეზე შეეყარა:

_ რა დაემართა ჩვენს საინტერესო სტრეფოპოდს?

სტრეფოპოდი კი საშინელი ტკივილით იმანჭებოდა, ისე რომ, მექანიკურ აპარატს კედელს უბრახუნებდა, თითქოს შენგრევა სურსო.
დიდი სიფრთხილით, რათა მტკივანი ფეხი არ შეეწუხებინათ, კოლოფი შემოხსნეს და საშინელი სურათი წარმოუდგათ თვალწინ: ფეხის ფორმა მთლად სიმსივნეს დაემალა; ისე შეშუპებულიყო, რომ სადაცაა კანი გასკდებოდა; თანაც ლურჯად იყო აფორაჯებული, რაც ნიშანი იყო ქებული აპარატის მოქმედებისა. იპოლიტი წინათაც უჩიოდა ტკივილს, მაგრამ მაშინ ამას ყურადღებაც არ მიაქციეს; ახლა კი იძულებული იყვნენ დაეჯერებინათ, რომ მისი ჩივილი საფუძველს სრულებით მოკლებული როდი ყოფილა. ფეხი რამდენიმე საათის განმავლობაში თავისუფალი დატოვეს, მაგრამ დავარდა ოდნავ შეშუპება თუ არა, ორივე სწავლულმა საჭიროდ ცნო, ფეხი ისევ კოლოფში მოექციათ და განკურნების დასაჩქარებლად, მანქანა უფროც მოეჭირათ. ბოლოს, სამი დღის შემდგომ, როცა იპოლიტს მეტის მოთმენა აღარ შეეძლო, მათ ერთხელ კიდევ შემოხსნეს აპარატი და მიღწეული შედეგით ერთობ განცვიფრებული დარჩნენ: შეშუპება და მიმკვდარება მთელ ფეხს მოსდებოდა კანქვეშა ბუშტულებით, საიდანაც შავი სითხე სდიოდა. საქმე ძლიერ რთულდებოდა. იპოლიტი ძალზე წუხდა, ამიტომ მოხუცმა ლეფრანსუამ თავის პატარა სასადილო ოთახში დააწვინა, რათა ცოტათი მაინც გართულიყო.
მაგრამ გადასახადთა ამკრეფი, რომელიც ყოველდღე იქ სადილობდა, ერთობ უჩიოდა ასეთ მეზობლობას და მაშინ იპოლიტი საბილიარდოში გადაიყვანეს.
აქ იწვა იგი სქელ საბნებქვეშ და კვნესოდა ფერმკრთალი, წვერგაუპარსავი, ყბებჩაცვივნული; თავს მოწყვეტილივით აგორებდა ჭუჭყიან, ბუზებით დაფარულ ბალიშზე! მადამ ბოვარი ნახულობდა ხოლმე. საკომპრესე ჩვრები მოჰქონდა, ანუგეშებდა, ამხნევებდა, თუმცა იპოლიტს საზოგადოება არ აკლდა, განსაკუთრებით საბაზრო დღეებში, როცა მის გარშემო გლეხები ბილიარდს თამაშობდნენ, კიებით ფარიკაობდნენ, თამბაქოს ეწეოდნენ, სვამდნენ და სიმღერებს ღრიალებდნენ.
_ როგორ ხარ? _ ეკითხებოდნენ ისინი და ბეჭებზე ხელს ურტყამდნენ, _ ეჰ, შესახედავად ვერაფერი შვილი ბრძანდები! შენი ბრალია! ასე და ასე უნდა გექნა... და უამბობდნენ, როგორ განიკურნენ არა იმ საშუალებით, რომლითაც მას წამლობდნენ, არამედ სხვანაირად; და ნუგეშის მაგივრად დაუმატებდნენ:
_ მაინცდამაინც ნურც ძალიან ათხოვებ ყურს სად რა გტკივა. უმჯობესია, ადგე. გასათუთდი რაღა, მეფესავით! აი შე ძველო მასხარავ! სული კი ძალიან მყრალი გდის, ძმობილო!
ქარცეცხლი, მართლაც, სულ უფრო და უფრო ვრცელდებოდა. ბოვარი თვითონაც ავად გახდა. ყოველ საათში, ყოველ წუთში იქ დარბოდა. იპოლიტე საშინელებით სავსე თვალს მიაპყრობდა და ტირილით დუდუნებდა:
_ როდისღა გამოვკეთდები! მიხედეთ ღმერთს!.. აი, უბედურებაც ესაა! უბედურებაც ესაა!
ექიმი მუდამ დიეტას ურჩევდა ავადმყოფს, მერმე ადგებოდა და წავიდოდა.
_ მაგას ყურსაც ნუ უგდებ, ეუბნებოდა დედაბერი ლეფრანსუა, _ კმარა, რაც გაწამეს! უფრო დასუსტდები, აი, ჭამე!
და მიჰქონდა მისთვის ქონიანი სუპი, შემწვარი ცხვრის ხორცი, ქონის ნაჭერი და

ზოგჯერ პატარა ჭიქა არაყი, რის ტუჩთან მიტანას ავადმყოფი მაინც ვერ ბედავდა. როცა აბატმა ბურნიზიენმა ავადმყოფის მდგომარეობის გაუარესება შეიტყო, ითხოვა, სანახავად მიმიშვითო. იმით დაიწყო, მეცოდებითო, და თან განუცხადა, გულში უნდა გიხაროდეს, რადგან ასეთია ნება ღვთისაო, და დაუყოვნებლივ შეეცადა, ავადმყოფი ცასთან შეერიგებინა.

_ შენ ხომ, _ მამობრივი კილოთი ეუბნებოდა ხუცესი, _ უგულებელყოფდი შენს მოვალეობათ. ხშირად გხედავდნენ განა წირვა-ლოცვაზე? რამდენი ხანია არ ზიარებულხარ? მესმის, რომ სამსახური და ცხოვრების ორომტრიალი ხელს გიშლიდა, რათა სულზედაც გეფიქრა, მაგრამ ახლა კი დროა ცხოვრებაზე იფიქრო. თუმცა არც სასო წარიკვეთო, მე ვიცი დიდნი ცოდვილნი, რომელნიც, ღვთის წინაშე წარსადგომად გამზადებულნი (შენი ჟამი კი ჯერ არ მოწეულა, მე ვიცი), მოწყალებას ემუდარებოდნენ მას და კვდებოდნენ ღვთისმოსავნი. იმედი ვიქონიოთ, რომ შენც მათ მსგავსად კეთილ მაგალითს გამოგვივლინებ, ხოლო სიფრთხილისათვის უკეთესია დილით და საღამოს წაიკითხო `გიხაროდენ, ღვთისმშობელო ქალწულო~ და `მამაო ჩვენო~. ასე მოიქეც, გევედრები! ჩემი გულისთვის! პირადად მე ვიქნები ამით დავალებული. აბა რა დაგაკლდება? მპირდები თუ არა?

საბრალო დაჰპირდა. მღვდელი რამდენიმე დღეს ზედიზედ დაიარებოდა; თან მიკიტან ქალთან ბაასობდა, ხუმრობითა და კალამბურებით აღსავსე ანეკდოტებსაც კი უამბობდა, რომელთა აზრიც იპოლიტს არ ესმოდა, შემდეგ, როგორც კი გარემოებანი საშუალებას მისცემდა, კვლავ სარწმუნოებრივ საკითხებს დაუბრუნდებოდა და სათანადო იერსაც მიიღებდა.

მისი გულმოდგინება თითქოს დაგვირგვინდაო: სტრეფოპოდმა სურვილი გამოთქვა: ოღონდ კი მოვრჩე და სწრაფი დახმარებისათვის ღვთისმშობლის სავედრებლად გეახლებითო, რაზედაც ბურნიზიენმა უპასუხა, მაგის საწინააღმდეგო არაფერი მექნება. ზედმეტი სიფრთხილე არასოდეს ურიგო არ არის და ეს არავითარ რისკთან არ არის დაკავშირებულიო.

მეაფთიაქე აღშფოთებული იყო იმით, რასაც იგი `ხუცის ოინებს~ ეძახდა; ეს აბრკოლებს იპოლიტის განკურნებასო და ქალბატონ ლეფრანსუასაც უმეორებდა: _ თავი გაანებეთ, თავი გაანებეთ-მეთქი! თქვენი მისტიციზმი მის მორალურ ენერგიას ასუსტებს.

მაგრამ კეთილი ქალი არ უსმენდა. სწორედ ამ მეაფთიაქის ბრალი იყო ყველაფერი. წინააღმდეგობის სურვილით გამსჭვალულმა ავადმყოფის სასთუმლის ზემოთ ნაკურთხი წყლით სავსე სასხურებელიც კი ჩამოჰკიდა.

ამასობაში, როგორც ქირურგია, ისე რელიგია, ორივე თანაბრად უსარგებლო გამოდგა, _ ულმობელი ქარცეცხლი სულ მაღლა და მაღლა. მუცლისკენ მიიწევდა. რამდენჯერაც წამლები და კომპრესები გამოცვალეს, ძარღვები კი მაინც თანდათანობით სუსტდებოდა, ვიდრე შარლი თავის ჩაქნევით არ დაეთანხმა დედაბერ ლეფრანსუას რჩევას, რომ ასეთი უნუგეშო მდგომარეობის გამო ნევშატელიდან მოეწვიათ სახელგანთქმული ბატონი კანივე, მედიცინის დოქტორი, ორმოცდაათი წლისა, მდგომარეობის მქონე, თავდაჯერებული, ზიზღით იღიმებოდა, როცა ავადმყოფის ფეხი მუხლამდე ქარცეცხლით მოდებული ნახა; იქვე განაცხადა,

ფეხი დაუყოვნებლივ უნდა მოიკვეთოსო და მერმე მეაფთიაქისას წავიდა, რათა გვარიანად შეექო ის ვირები, ვინც უბედური ადამიანი ამ მდგომარეობამდე მიიყვანა. ღილში ხელჩაკიდებული ანჯღრევდა ჰომეს და მთელ აფთიაქში ღრიალებდა:
_ აი თქვენი პარიზული გამოგონებანი! აი უახლესი იდეები სატახტო ქალაქის ვაჟბატონებისა! ყველა ეს ახალ-ახალი რამე, როგორც ელმის განკურნება, ქლოროფორმირება და საშარდე ბუშტის ქვების დაშლა, მთელი რიგი უმსგავსებანი, რომლებიც მთავრობამ უთუოდ უნდა აკრძალოს! თქვენზე ჭკვიანობას იჩემებენ და გჭყეპენ ათასგვარი წამლით, შედეგს კი არ დაგიდევენ. ჩვენ უბრალო ხალხი ვართ. არა სწავლული, არა გენიოსები, არა სულგრძელი მეცნებენი; ჩვენ საქმის ხალხი ვართ, ჩვენი მოვალეობა მკურნალობაა და აზრადაც არ მოგვივა, რომ ჯანმრთელ კაცს ოპერაცია გავუკეთოთ. ერთი მითხარით, შენი ჭირიმე: მოქცეული ფეხის გასწორება! განა შეიძლება მრუდე ფეხის გასწორება?! ეს ხომ იგივე იქნებოდა, კუზიანისთვის ზურგი გაესწორებინათ?
ჰომე უსმენდა და იტანჯებოდა, მაგრამ თავის უსიამოვნებას თავაზიანი ღიმილით მალავდა: საჭირო იყო მოჰფერებოდა კანივეს, ვისი რეცეპტებიც ზოგჯერ იონვილამდეც აღწევდა; ამიტომაც არ იდო თავს ბოვარის დაცვა, ერთი შენიშვნის ნებაც კი არ მისცა თავის თავს, შეელია პრინციპებსა და თავისი ღირსება უფრო საარსებო ინტერესს, ვაჭრობას მიუტანა მსხვერპლად.
იონვილის ცხოვრებაში ფეხის ეს ამპუტაცია დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, დაბის მცხოვრებნი ამ დღეს დილაადრიან წამოდგნენ. ხალხით გაჭედილ დიდ ქუჩას რაღაც სამგლოვიარო იერი ედო, თითქოს სიკვდილით დასჯას ელოდებიანო. მეწვრილმანის დუქანში იპოლიტის ავადმყოფობაზე ლაპარაკობდნენ. დუქნები აღარ ვაჭრობდნენ, ხოლო ქალბატონი ტუვაში, მერის მეუღლე, ფანჯარას არ სცილდებოდა და მოუთმენლად ელოდებოდა ქირურგის მოსვლას.
იგი საკუთარი კაბრიოლეტით მოვიდა, რომელსაც თვითონ მართავდა. იმის გამო, რომ მარჯვენა რესორი მისი სხეულის სიმძიმით დაკეცილიყო, ეტლი ოდნავ გადახრილი მოდიოდა. მის გვერდით, დასაჯდომზე, იდო წითელტყავგადაკრული დიდი ყუთი სამი ბრჭყვიალა სპილენძის საკეტით.
იგი გრიგალივით შევარდა `ოქროს ლომის~ ჭიშკარში და ხმამაღლა დაიძახა, ცხენი გამოხსენითო; მერმე თვითონ წავიდა თავლაში სანახავად, ჭამს ქერს თუ არაო. სანამ ავადმყოფთან მივიდოდა, ყოველთვის ჯერ თავის ცხენსა და ეტლს მოუვლიდა ხოლმე, ამის გამო ამბობდნენ: აჰ, უცნაური ვინმეა ბატონი კანივეო. და ამ უცვლელი თავისებურებისთვის უფროც აფასებდნენ. უმალ მთელი მსოფლიო გაწყდებოდა სრულიად, ვიდრე იგი თავის ჩვეულებას უღალატებდა.
ჰომე ეახლა.
_ მე თქვენი იმედი მაქვს, _ უთხრა მას ექიმმა, _ ყველაფერი მზადაა? მაშ, შევუდგეთ საქმეს.
მაგრამ წამოწითლებულმა მეაფთიაქემ განუცხადა, მე ძლიერ შთაბეჭდილებიანი კაცი ვარ და ამიტომ ოპერაციაზე დასწრება გამიჭირდებაო.
_ როცა უბრალო დამსწრესავით ხარ, _ ამბობდა იგი, _ მოგეხსენებათ, შთაბეჭდილება მძაფრდება! ამასთან, ჩემი ნერვული სისტემა ისე...

_ აჰ, მე მგონია, _ გააწყვეტინა კანივემ, _ თქვენ უფრო დამბლისკენ უნდა იყოთ მიდრეკილი. ეს მე, რა თქმა უნდა, არ მაკვირვებს: თქვენ, მეაფთიაქეები, მუდამდღე თქვენს სამზარეულოში ხართ დამწყვდეულნი და, ბოლოს და ბოლოს, ამან გავლენაც უნდა იქონიოს თქვენს ტემპერატურაზე. აბა, ერთი მე შემომხედეთ: ვდგები ყოველდღე დილის ოთხ საათზე, წვერს ვიპარსავ ცივი წყლით (და არასოდეს ვიყინები), სათბურს არ ვიცვამ, სურდოც კი არ ვიცი რა არის, მანქანა მშვენივრად მუშაობს! ვჭამ ამასაც, იმასაც, რაც შემხვდება; ვცხოვრობ შემთხვევის მიხედვით, როგორც ფილოსოფოსი. ამიტომ არც თქვენსავით განებივრებული ვარ და ჩემთვის სულერთია, ქრისტიან კაცს ავქნი თუ რომელიმე ნანადირევს. ამის შემდეგ კიდევ ილაპარაკებთ ჩვეულებაზე?

მობაასენი ლაპარაკს განაგრძობდნენ და სრულიადაც არ აქცევდნენ ყურადღებას იპოლიტს, რომელიც საბანქვეშ ოფლად იღვრებოდა; ექიმის გულგრილობას მეაფთიაქე სარდლის გულგრილობას ადარებდა; ეს შედარება კანივეს სიამეს ჰგვრიდა, დაუსრულებლად ლაპარაკობდა თავისი ხელობის მოთხოვნებზე. ეს ხელობა მისთვის წმინდათაწმინდა იყო, რასაც მისი კოლეგები ხშირად ფეხქვეშ თელავდნენ. ბოლოს ავადმყოფს მიუბრუნდა, გასინჯა სახვევები, ჰომეს რომ მოეტანა, ისეთივენი, პირველი ოპერაციის დროს რომ იყო ნახმარი, და სთხოვა, ვინმემ ავადმყოფის ფეხი დაიკავოსო. გაგზავნეს ლესტიბუდუას მოსაყვანად; მანამდე კი კანივემ დაიმკლავა და საბილიარდოში გავიდა. მეაფთიაქე არტემიზასა და ქალბატონ ლეფრანსუასთან დარჩა, ორივენი თავიანთ წინსაფრებზე უფრო ფერმკრთალნი იყვნენ და კარს წარამარა ადებდნენ ყურს.

ამასობაში ბოვარი თავისი სახლიდან ვერ გამოსულიყო. ძირს, სასადილო ოთახში, გაცივებულ ბუხარს მისჯდომოდა, თავი ჩაეკიდა, ხელები დაეჭდო, თვალი გაშტერებოდა.

_ რა მარცხი მომიხდა! _ ფიქრობდა იგი, _ რა უბედურება! მერმე, თითქოს ყოველგვარი სიფრთხილე ვიხმარე! არა, აქ უთუოდ ბედისწერა იყო! ხოლო, თუ იპოლიტი მოკვდა, მისი მკვლელი მე ვიქნები. და, ყოველ შემთხვევაში, რა საბუთებს დავასახელებ თავის გასამართლებლად, რა უნდა ვუპასუხო პაციენტების შეკითხვას? შესაძლებელია, მართლაც რაიმე შეცდომა ჩავიდინე?

უნდოდა მოეგონებინა და არ შეეძლო. მაგრამ თვით სახელგანთქმული ქირურგებიც ხომ ცდებოდნენ. მას კი, რასაკვირველია, არავინ დაუჯერებს. პირიქით, დასცინებენ, აყეფდებიან! გაიბმება მითქმა-მოთქმა ფორჟამდე, ნევშატელამდე, რუანამდე, ყველგან, ვინ იცის, იქნებ კოლეგებიც მის წინააღმდეგ ამხედრდნენ. პოლემიკა აუცილებელი გახდება; საჭირო იქნება გაზეთებში თავის მართლება. თვით იპოლიტს შეუძლია საჩივარი აღძრას. შარლმა წარმოიდგინა, რომ იგი უკვე შერცხვენილია, განადგურებული და დაღუპული. და მოჯარებულ ათასგვარ ეჭვში მისი ფანტაზია ისე ქანაობდა, ვით მდინარის ტალღებში ზღვისკენ გაქანებული ცარიელი კასრი. ემა მის პირდაპირ იჯდა და თვალს არ აშორებდა. იგი არ იზიარებდა მის დამცირებას, რადგან თვით იყო დამცირებული; როგორ წარმოიდგინა, რომ ეს კაცი გამოსადეგია რისთვისმე, თითქოს რამდენჯერმე ნათლად არ დარწმუნებულა, რომ იგი არარაობაა! შარლი კუთხიდან კუთხეს აწყდებოდა. წაღები უჭრაჭუნებდა.

_ დაჯექი, _ მიახალა ქალმა, _ თავი მომაბეზრე!
შარლი დაჯდა.
როგორ მოხდა, რომ (მისი ჭკუის პატრონი) ერთხელ კიდევ შეცდა ასე? _ განაგრძობდა ემა გაწყვეტილ ფიქრებს, _ ან ეს რა უბედურებაა. განუწყვეტელი მსხვერპლის მიტანით თავისი სიცოცხლე გააჩანაგოს? გაახსენდა თავისი სწრაფვანი ფუფუნების შესაძენად, სულის სიღატაკე, ცოლქმრული ცხოვრების დამცირებანი, ტალახში ამოსვრილი ოცნებანი, ვით ფრთადამსხვრეული მერცხლები, ;ყოველივე, რასაც ნატრობდა, რასაც ელტვოდა, რისთვისაც საკუთარ თავს უარს ეუბნებოდა, რისი მიღწევაც შეეძლო. და რისთვის?! რისთვის?!
მკვდრული სიჩუმე, ქუჩებში რომ გამეფებულიყო, უეცრად გულისგამგმირავმა კივილმა შეარყია. ბოვარი გაფითრდა, კინაღამ გული წაუვიდა. ემამ ნერვული მოძრაობით კოპები შეიკრა; მერმე კვლავ თავის ფიქრებს დაუბრუნდა. რისთვის და ამ კაცისთვის, რომელსაც არც გაგების უნარი აქვს და არც გრძნობისა: აი, ზის აგერ სრულიად დამშვიდებული და ფიქრადაც არ მოსდის, რომ მისი სახელის შერცხვენა ჩემი შერცხვენაცაა; და მე ყოველ ღონეს ვხმარობდი, შემყვარებოდა იგი, და ცრემლით ვინანიებდი, რომ სხვას დავნებდი!@
_ მაგრამ, ხომ შესაძლებელია ეს ვალგუს-ი ყოფილიყო? _ უეცრად წამოიძახა ფიქრებში წასულმა ბოვარიმ.
ამ უცნაური სიტყვის გახმაურებაზე, ქალის ფიქრებში რომ შეიჭრა, თითქოს ტყვია ვერცხლის სინს მოხვდაო, ემა შეკრთა, თავი ასწია და უნდოდა გაეგო, რისი თქმა სურდა ქმარს; და იმდენად დაშორებული იყვნენ გონებით ერთმანეთს, რომ თვალგაშტერებულნი, თითქმის განცვიფრებულნი უცქეროდნენ ერთიმეორეს. შარლი ამღვრეულ თვალს ავლებდა მას, ვით მთვრალი, და გაფაციცებით უგდებდა ყურს ნაწამები ავადმყოფის მოთქმას, რომელიც ხან გაბმით, არა თავისი ხმით ჰკიოდა, ხანაც მხეცივით ღმუოდა, თითქოს პირუტყვს ყელსა ჭრიანო. ემა გაფითრებულ ტუჩებს იკვნეტდა, ხელში რაღაც კენწალს ატრიალებდა და ქმარს შანთივით გახურებულ თვალებს არჭობდა. ახლა ყველაფერი აშფოთებდა მისი: სახე, ტანისამოსი, წარმოუთქმელი სიტყვები, გარეგნობა, მთელი მისი არსება. ნანობდა, ვით შეცოდებას, თავის წინანდელ სათნოებას და ყოველივეს, რაც კი ძველ ჩვევათაგან კიდევ დარჩენილიყო: მისი სიამაყე რისხვით ნადგურდებოდა. ტკბებოდა მოზეიმე ღალატის გამარჯვებით ერთგულებაზე. საყვარლის მოგონება მიმზიდველობის თავბრუდამხვევი ცდუნებით ეპატიჟებოდა; სულსაც კი გაიმეტებდა მისთვის და ამ უანგარო თავგამეტებაში რაღაც ჯერ კიდევ განუცდელ აღფრთოვანებას პოულობდა. ქმარი ისე ეჩვენებოდა, როგორც სამუდამოდ მისგან მოწყვეტილი, დაუბრუნებლად სადღაც წასული, ამიერიდან იმდენადვე წარმოუდგენელი და არარსებული მისთვის, როგორც თითქოს თავის თვალწინ უკანასკნელად სულთმობრძავი.
ქვაფენილზე ფეხის ხმა გაისმა, შარლმა ფანჯარაში გაიხედა: ოდნავ ჭიატ ფარდებში თვალი მოჰკრა ექიმ კანივეს: იგი ბაზრის ფარდულების გასწვრივ მიდიოდა, მზეში, და შუბლს აბრეშუმის ცხვირსახოცით იმშრალებდა. უკან ჰომეს მიჰქონდა მისი წითელტყავიანი ყუთი; ორივე აფთიაქისკენ მიემართებოდა.
ამ დროს, სინაზისა და სასოწარკვეთილების ჟამს, შარლი ცოლს მიუბრუნდა და

უთხრა:
_ მაკოცე, ჩემო კარგო!
_ თავი დამანებე! _ წამოიძახა ქალმა და ბრაზით წამოწითლდა.
_ რა მოგივიდა, რა მოგივიდა? _ იმეორებდა იგი გაკვირვებული, _ დამშვიდდი! გონს მოდი! ხომ იცი, რომ მიყვარხარ? მოდი!..
_ კმარა!
საშინლად დაიყვირა ემამ. ოთახიდან გავიდა და კარი ისე მძლავრად გაიჯახუნა, რომ კედლიდან ბარომეტრი ჩამოვარდა და დაიმსხვრა.
შარლი უმწეოდ დაეცა სავარძელზე და შეშფოთებული ეკითხებოდა თავს, რა მოუვიდაო; წარმოიდგინა სერიოზული აშლილობა ნერვებისა, ტიროდა და თან გრძნობდა, რომ რაღაც დაატყდა თავს, საზარელი და გაუგებარი.
საღამოს, როცა როდოლფი ბაღში მივიდა, საყვარელი წინკარში, კიბის პირველ საფეხურზე ელოდებოდა. ერთმანეთს გადაეხვივნენ და მთელი მათი წყენა ცეცხლოვან კოცნაში გალხვა ვით თოვლის გუნდა.

XII

მათმა სიყვარულმა ახალი ძლიერებით იფეთქა. ხშირად, შუადღისას, ემა მოულოდნელად მისწერდა, მოდიო, მერმე ფანჯრიდან ჟუსტენს ანიშნებდა, რომელიც საჩქაროდ მოიხსნიდა თავის წინსაფარს და ჰუშეტისკენ გაეშურებოდა. როდოლფი მოვიდოდა; ქალს მხოლოდ იმის თქმა უნდოდა, რომ უმისოდ მოწყენილია, ქმარი ეზიზღება, სიცოცხლე დამძიმებია!
_ მერმე მე რა უნდა ვქნა? _ მოუთმენლად წამოიძახა როდოლფმა.
_ აჰ, შენ რომ გინდოდეს!..
ქალი ძირს იჯდა, მიწაზე, მის ფეხთით, თმაგაშლილი.
_ სახელდობრ? _ ჰკითხა როდოლფმა.
ქალმა ამოიოხრა.
_ სამუდამოდ წავიდოდით სადმე აქედან...
_ ნამდვილად გიჟი ხარ, _ სიცილით უთხრა მან, _ განა ეგ შესაძლებელია?
ემა თავისას გაიძახოდა; როდოლფმა, თითქოს არ ესმისო, ბაასი სხვა საგანზე გადაიტანა. მას სრულიად არ გაეგებოდა, რა არის საშფოთველი ისეთ უბრალო საქმეში, როგორიც სიყვარულია.
ემასთვის კი როდოლფთან კავშირი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იღებდა. იყო მიზეზიც, საიდანაც ეს გრძნობა მუდმივ საზრდოს პოულობდა. ეს სიყვარული დღითი დღე ძლიერდებოდა, რადგან იზრდებოდა მისი სიძულვილიც ქმრისადმი. რამდენადაც თავდავიწყებით ეძლეოდა ერთ-ერთ მამაკაცს, იმდენადვე ზიზღით ანადგურებდა მეორეს; არასოდეს შარლი ისე საძაგელი არ მოსჩვენებია, როგორც ამჟამად; ეს ნამორივით დაკუთხული თითები, უძრავი გონება, უხეში მანერები, _ ასე ეჩვენებოდა ყოველთვის, როცა როდოლფის ნახვის შემდეგ ცოლ-ქმარი მარტო დარჩებოდა. მაშინ ერთგული ცოლის როლს გაითამაშებდა ხოლმე, ხსოვნით კი ვნებააშლილი წარმოიდგენდა იმ შავთმიან თავს, კულული რომ მზით დამწვარ

შუბლზე ჩამოვარდნოდა, წარმოიდგენდა მის მოყვანილსა და ბრგე ტანადობას, მას, ვინც ასე ხიბლავდა თავისი ჭკუით და იპყრობდა ვნებათა აღტყინებით. მისთვის იკრიალებდა იგი, ვით ოქრომჭედელი რაიმე ნივთს, ფრჩხილებს; მისთვის ხარჯავდა ამდენ კოლდკრემს და ცხვირსახოცზედაც მისთვის აფრქვევდა ამდენ სუნელებას. იკაზმებოდა სამაჯურებით, ბეჭდებითა და ყელსაბამით. მისი მოსვლისას უზარმაზარ ლურჯ ვაზებს ვარდებით ავსებდა, ოთახსა და თავს ირთავდა, ვით პრინცის მომლოდინე კურტიზანი, სარეცხი მუდამ გამოულევი იყო და ფელისიტეც დილიდან საღამომდე სამზარეულოდან ვერ გადიოდა, სადაც ახალგაზრდა ჟუსტენი მისი შრომის ხშირი მოწმე იყო ხოლმე.
გრძელ საუთოო ფიცარს დაყრდნობილი, ჟინაშლილი ათვალიერებდა ქალის სხვადასხვა საცვალს, გარშემო რომ იყო დაფენილი: სახამებლიან ქვედაკაბებს, თავსაფრებს. საყელოებს, ნაოჭიან ქვედა საცვლებს, ზემოგანიერსა და ტოტებვიწროს.
_ ეს რისი მაქნისია? _ კითხულობდა იგი და ხელს ადებდა კრინოლინს ან შესაკრავ ზორტებს.
_ ნუთუ არაფერი გინახავს? _ სიცილით ეტყოდა ფელისიტე, _ შენს ქალბატონს, ჰომეს, განა ქვედაკაბები არა აქვს?
_ ქალბატონ ჰომეს? როგორ არა! _ და ჩაფიქრებული დაურთავდა:
_ განა ისიც ისეთი ქალია, როგორიც შენი ქალბატონი?
ფელისიტეს არაფრად ეჭაშნიკებოდა მისი მუდამ იქ ტრიალი, იგი ექვსი წლით უხნესი იყო და იცოდა, რომ თევდორე, ბატონ გილიომენის ლაქია, უკვე ეაშიკებოდა.
_ რას ჩამცივებიხარ, არ ვიცი! _ ეუბნებოდა ფელისიტე და თან მუშაობას განაგრძობდა, _ წადი, შენს მუშებს მიხედე ის გირჩევნია, ვიდრე ქალებს უჭვრეტდე! მაგისთანები რა შენი საქმეა, ჯერ პირზე რძეც არ შეგშრობია ხეირიანად!
_ ჰო, კარგი, ნუ ჯავრობ, აი წავალ და ქალბატონის ფეხსაცმელს გაგიწმენდ.
თაროზე ემას ტალახიან ფეხსაცმელს ჩამოიღებდა, პაემნების დროს რომ იყო დასვრილი; წმენდისას მტვერი ადგებოდა და ისიც თვალს ადევნებდა მზის სხივზე არიალებულ გვიბს.
_ ნახე, როგორ უფრთხილდება! _ იტყოდა მზარეული, რომელსაც ფეხსაცმლის წმენდისას ზედმეტი სიფრთხილე არ უყვარდა, რადგან ქალბატონი, დაეკარგებოდა თუ არა ოდნავ სიახლის პეწი, ფეხსაცმელს მსახურს ფეშქაშობდა.
მთელი ერთი კარადა სავსე იყო ფეხსაცმლით, რომლებსაც ემა საჭიროების მიხედვით ხმარობდა; ცოლის მიერ გაწეულ ხარჯზე შარლს არასოდეს ერთი სიტყვაც არ დასცდენია.
ამას წინათ სამასი ფრანკი გადაიხადა ხის ხელოვნურ ფეხში, რომელიც ემამ საჭიროდ ცნო იპოლიტისთვის ეჩუქებინათ; ფეხს გარედან კორპი ედო და ზამბარებზე იხრებოდა; ამ რთულ მექანიზმს შარვლის ერთი ტოტი ეცვა, საიდანაც ლაკირონის წაღა მოჩანდა, მაგრამ იპოლიტს ენანებოდა ასეთი კაზმული ფეხით სიარული და მადამ ბოვარის მეორეც, უფრო უბრალო გამოსთხოვა. ექიმმა, რასაკვირველია, ამისი ფულიც გადაიხადა.
ამრიგად, მეჯინიბე თანდათან დაუბრუნდა თავის მოვალეობათა აღსრულებას, ვით ოდესმე, და სოფელში ხეტიალს; გაიგონებდა თუ არა შორიდან ქვაფენილზე მისი ხის

ფეხის რაკუნს, შარლი მყისვე სხვა გზით გაუხვევდა. შეკვეთა შესრულებულ იქნა ვაჭარ ლერეს მეშვეობით, რამაც საშუალება მისცა მას, რამდენჯერმე ენახა ემა. გაუბამდა ლაპარაკს პარიზიდან ახალმიღებულ სხვადასხვა საქონელზე. ძალზე დამთმობი იყო და არასოდეს ფულს არ ითხოვდა. ემასაც გაიტაცებდა ცდუნება თავისი კაპრიზების ასე იოლად ასრულების გამო. მაგალითად, უნდოდა როდოლფისათვის მიეძღვნა მშვენივრად ნაკეთები მათრახი, რომელიც რუანის ქოლგების ერთ-ერთ სავაჭროში ნახა. ერთი კვირის შემდეგ ლერემ მათრახი მოიტანა. მეორე დღეს კვლავ მოვიდა და ორას სამოცდაათი ფრანკის ანგარიში წარმოუდგინა, თუ სანტიმებს არ ვიანგარიშებთ.
ემა უხერხულ ყოფაში ჩავარდა; საწერი მაგიდის ყველა უჯრა მთლად ცარიელი აღმოჩნდა; ლესტიბუდუა აგერ ორი კვირა ელოდა თავისი ჯამაგირის მიღებას, მსახური კი _ მთელი ექვსი თვე; სხვა წვრილმანი ვალიც ბევრი იყო გასასტუმრებელი. ბოვარი მოუთმენლად ელოდებოდა ბატონ დეროზერესგან ფულის მიღებას, რომელსაც ჩვეულებად ჰქონდა პეტრე-პავლობას ბოვარის ვალის გადახდა. პირველად ემა როგორღაც ახერხებდა ლერეს დათათბირებას, მაგრამ იმასაც მოთმინება დაელია, რადგან თავადაც სთხოვდნენ; მისი თანხა მთლად საბრუნავში იყო; ხოლო თუ ვალის ნაწილს მაინც არ გადაუხდიდნენ, იმუქრებოდა, მოტანილ საქონელს უკანვე წავიღებო.
_ რა გაეწყობა, წაიღეთ! _ უთხრა ემამ.
_ რას ამბობთ? ვიხუმრე. აბა როგორ იქნება? აი, მხოლოდ მათრახს რომ დამიბრუნებდეთ!.. რაც იქნება _ იქნეს, მივალ და ვთხოვ ბატონ ბოვარის.
_ არა, არა! არაფრის გულისთვის! _ წამოიძახა ქალმა.
`აა! გაები?~ _ გაიფიქრა ლერემ და თავისი აღმოჩენით გულდაჯერებული წავიდა, თანაც ჩვეული მსუბუქი ჩიფჩიფით იმეორებდა:
_ კეთილი! ვნახოთ, ვნახოთ!
ემა ფიქრობდა, როგორ დავიძვრინო თავი ამდენი ვალებიდანო, რომ უეცრად მსახური შემოვიდა და ბუხარზე ლურჯ ქაღალდში შეხვეული მცირე ამანათი ჩამოსდო: `ბატონ დეროზერესგან~. ემა მივარდა. ამანათი გახსნა. შიგ თხუთმეტი ოქროს ნაპოლეონი აღმოჩნდა. ეს იყო შარლის სამკურნალო ჰონორარი. კიბეზე ექიმის ფეხის ხმა გაისმა; ქალმა ოქრო ყუთში ჩაყარა, დაკეტა და კლიტე გამოაძრო. მესამე დღეს ლერე კვლავ გამოცხადდა.
_ მე მინდა მორიგება მოვახდინო, _ თქვა მან, _ თუკი თქვენ დათანხმდებოდით, გარიგებული ფულის მაგიერ...
_ აი, ინებეთ! _ და ემამ მუჭში ჩაუყარა თოთხმეტი ოქრო.
ვაჭარი განცვიფრებული დარჩა. მაშინ, წყენის დასამალავად, ბევრი იბოდიშა და ათასგვარი რამ შესთავაზა, მაგრამ ემამ ხელაღებით იუარა. კიდევ რამდენიმე წუთს იდგა ქალი ასე და თავისი წინსაფრის ჯიბეში ხელით ათამაშებდა ასსუიან ორ დიდ ვერცხლის ფულს, რომელიც ხურდად მიიღო. სიტყვას აძლევდა თავს, ამიერიდან ხელმოჭერილი ვიქნებიო, რათა შემდეგში ფული დაებრუნებინა...
`ეჰ, _ გაიფიქრა მან, _ ამაზე არც კი იფიქრებს~.

გარდა მოოქრულტარიანი მათრახისა, როდოლფს სხვა ნივთებიც ჰქონდა ემას ნაჩუქარი: ბეჭედი წარწერით `Aმორ ნელ ცორ~, ყელსახვევი შარფი და პორტსიგარი, სწორედ ისეთი, როგორიც ვიკონტის პორტსიგარი იყო, შარლმა რომ გზაში იპოვა და ემა ინახავდა.
როდოლფს ქალისგან საჩუქრების მიღება თავის დამცირებად მიაჩნდა. იგი უარობდა, ემა იჟინებდა და როდოლფიც უთმობდა, თუმცა არ მოსწონდა მისი დესპოტური და მომაბეზრებელი დაჟინება.
ზოგჯერ უცნაური რამ ფიქრი მოუვლიდა:
_ როდესაც საათი შუაღამისას დაკრავს, _ ეტყოდა ხოლმე, _ იფიქრე ჩემზე! და უკეთუ გამოტყდებოდა, დამავიწყდაო, საყვედურით აიკლებდა; მერმე კვლავ ჩამოეკიდებოდა;
_ გიყვარვარ?
_ ჰო, მიყვარხარ, მიყვარხარ!
_ ძალიან?
_ რასაკვირველია!
_ ჩემამდე სხვა ქალი არ გყვარებია?
_ იქნება გგონია, რომ შენთან დავკარგე უბიწოება? _ სიცილით წამოიძახებდა კაცი. ემა ატირდებოდა. იგი ნუგეშისცემას ცდილობდა, თანაც ხუმრობით მალავდა ყელს მიბჯენილ ბრაზს.
_ ოჰ, მიყვარხარ და იმიტომ! _ კვლავ დაიწყებდა, _ ისე მიყვარხარ, რომ უშენოდ სიცოცხლეც არ შემიძლია, იცოდე! ხანდახან ისე მომენატრება შენი ნახვა, რომ გული სიყვარულის რისხვით სკდება. ჩემს თავს ვეკითხები ხოლმე: `ნეტავ, ახლა სადაა? შეიძლება სხვა ქალებთან ბაასობს? ისინი უღიმიან, იგი უახლოვდება~... ოჰ, არა, შენ არავინ მოგწონს, ხომ? არიან, რა თქმა უნდა, ჩემზე ლამაზები, მაგრამ მე უკეთ ვიცი სიყვარული! მე მონა ვარ შენი და ხასა! შენ კი ჩემი მბრძანებელი ხარ, ჩემი კერპი! კეთილი ხარ! ლამაზი! ჭკვიანი! ძლიერი!
მას იმდენჯერ გაეგონა ამგვარი რამეები, რომ ემას სიტყვები მისთვის არავითარ ფასეულობას აღარ წარმოადგენდა. ემაც სხვა საყვარლებს ჰგავდა; სიახლის მომხიბვლელობა გაიცრიცა, ვით სამოსი რამ, და სასტიკად გააშიშვლა მუდმივი ერთგვაროვნება ვნებისა, რომელსაც ყოველთვის ერთი და იგივე გამოვლინება, ერთფეროვანი ენა აქვს. ამ პრაქტიკული ჭკუის კაცს არ შეეძლო გაერჩია გარეგნულად ერთსახოვანი გრძნობის შინაგანი სხვადასხვაობა, ვინაიდან გარყვნილ, ანუ ნაყიდ ბაგეებს არაერთხელ უჩურჩულებია მისთვის ჩვეული სიტყვები ალერსისა, ამიტომ მას აღარ სწამდა მისი სიმართლე. საჭიროა მხედველობაში მიიღო, ფიქრობდა იგი, ის გადამეტებული სიტყვები, რომლებიც გრძნობის ჩვეულებრიობას ალამაზებსო, თითქოს სულიერი განცდების სიუხვე ზოგჯერ სრულიად უბრალო გამოთქმებით არ გამოიხატებოდეს, რადგან არავის და არასოდეს ჰქონია ზუსტი საზომი არც თავის საჭიროებათა, არც თავის შეხედულებათა და არც მწუხარებათა; ადამიანის სიტყვა კი თითქოს გაბზარული ტაშტიაო, რომლის დაკვრითაც დათვებს ათამაშებენ იმ დროს, როცა გული ვარსკვლავებს ეთამაშება.
მიუხედავად ამგვარი მედიდური შეხედულებისა, რაც ისეთ ადამიანს ახასიათებს,

ვინც ყოველნაირ საქმეში მხოლოდ საკუთარ თავზე ფიქრობს, როდოლფმა ამ სიყვარულში ისეთი სიამენიც აღმოაჩინა, რომლებითაც აუცილებლად უნდა ესარგებლა. კდემამოსილება სრულიად უადგილოდ ჩათვალა. ემას სულ მოურიდებლად ეპყრობოდა; ნდომის დასაკმაყოფილებელ უბრალო მანქანად გადააქცია. ეს იყო რაღაც განუსჯელი, მონური სიყვარული ამ კაცისადმი, ვისაც იგი აღმერთებდა და ვინც ტკბობათა მორევში ძირავდა. სული მისი ეწაფებოდა ამ ნექტარს და შიგ იხრჩობოდა, ვით თავადი კლარენსი ღვინით სავსე კასრში. სიყვარულით შენაძენ ახალ ჩვევათა გამო მადამ ბოვარის საქციელიც გამოეცვალა. თვალი უფრო უტიფარი გაუხდა, ლაპარაკი მოურიდებელი; იქამდეც კი მივიდა, რომ როდოლფთან ერთად დასეირნობდა პირში პაპიროსგამოჩრილი, თითქოს საზოგადოებრივ აზრს არაფრად აგდებსო; და ბოლოს, ისინიც კი, ვინც კიდევ ეჭვობდნენ, უკვე აღარ ეჭვობდნენ, როცა ერთხელ იგი დილიჟან `მერცხლიდან~ ჩამოხდა მამაკაცის ჟილეტით წელგამონაკვთული. ბოვარის დედა, რომელიც ქმართან დიდი უსიამოვნების გამო შვილთან შეხიზნულიყო, ემას ასეთი საქციელით არანაკლებ იყო აღშფოთებული, ვიდრე იქაური ქალები. დედა სხვა ბევრითაც იყო ნაწყენი: ჯერ ერთი, შარლმა მისი რჩევა არ მიიღო და ცოლს რომანების კითხვა არ აუკრძალა; მეორეც ისა, რომ არ მოსწონდა ეს ოჯახური განწყობილება; ერთხელ ვითომ შენიშვნის მიცემაც გაბედა, განსაკუთრებით ფელისიტეს გამო, მაგრამ ისიც კი იწყინეს.

ქალბატონმა დედა ბოვარიმ წინა დღით საღამოს დერეფანში თვალი მოჰკრა ფელისიტეს, რომელიც ვიღაც შავქილვაშებიან შუახნის მამაკაცს ეკურკურებოდა: როცა ემას ეს უამბო, რძალმა გულიანად გადაიხარხარა; მაშინ დარბაისელი ქალი გაჯავრდა და განუცხადა, კეთილზნეობის გაქირდვის მაგიერ უმჯობესია თავიანთ მსახურს თვალყური ადევნონო.

_ თქვენ რომელი საზოგადოებიდან ბრძანდებით?

ისე უკმეხად ჰკითხა ემამ, რომ დედამთილმა უნებლიეთ გაიფიქრა, საკუთარ თავს ხომ არ იცავსო.

_ გაბრძანდით აქედან! _ წამოიძახა ემამ და ზეწამოიჭრა.

_ ემა!.. დედა!.. _ იძახდა შარლი და ცდილობდა მათ დაშოშმინებას, მაგრამ ამაოდ. ორივე ქალი ოთახიდან გაიჭრა. ემა ფეხების ბარტყუნით გაჰკიოდა:

_ უზრდელი! ტეტია!..

შარლი დედას მივარდა, ხოლო მას უკვე თავი ვეღარ შეეკავებინა და დუდუნებდა:

_ უტიფარი! უსირცხვილო! იქნებ მეტიც კიდევ!

და იმწამსვე წასვლას აპირებდა, უკეთუ რძალი ბოდიშს არ მოიხდიდა მის წინაშე. შარლი იძულებული შეიქნა, ცოლთან მისულიყო და შევედრებოდა, დაუთმეო; მის წინ დაიჩოქა, ემუდარა; ბოლოს ემამ უთხრა:

_ კარგი! მოვალ.

და მართლაც, მარკიზის სიამაყით გაუწოდა ხელი დედამთილს და უთხრა:

_ მაპატიეთ, ქალბატონო!

მერე ზემოთ, თავის ოთახში ავიდა, ლოგინზე თავდაღმა დაემხო და ბალიშში თავჩარგული ბავშვივით ატირდა.

ისინი შეთანხმებული იყვნენ, რომ რაიმე არაჩვეულებრივი შემთხვევის დროს ემა ფანჯრის ფარდას ქაღალდის ნახევს მიაკრავდა, რათა როდოლფი იმ ვიწრო შუკაში მოსულიყო, სახლს უკან რომ არის, თუ ვინიცობაა იონვილში იქნებოდა. ემამ დათქმული ნიშანი მისცა. რამდენიმე ხნის შემდგომ ქალმა თვალი მოჰკრა ბაზრის კუთხეში. ემას უნდოდა ფანჯარა გაეღო და დაეძახა, მაგრამ როდოლფი კვლავ სადღაც გაქრა. სასოწარკვეთილი ქალი ისევ ბალიშზე დაემხო. ქვაფენილზე კვლავ მოესმა ფეხის ხმა. რასაკვირველია, იგი იყო; ქალმა კიბე ჩაირბინა, ეზო გაიარა. მის წინ როდოლფი იდგა. ემა მოეხვია.
_ ფრთხილად! _ უთხრა ვაჟმა.
_ ოჰ, რომ იცოდე! _ დაიწყო ქალმა.
და აჩქარებით, უწესრიგოდ უამბო ყოველივე, თანაც ბევრი დაუმატა, მომხდარი გაბერა და ისე აურ-დაურია, რომ როდოლფმა ვეღარაფერი გაიგო.
_ კარგი, ჩემო საბრალო ანგელოზო, გამხნევდი, ინუგეშე, მოთმინება მოიკრიფე!
_ კი, მაგრამ აგერ ოთხი წელიწადია ვითმენ და ვიტანჯები!.. ისეთი სიყვარული, როგორიც ჩვენია, აშკარად უნდა იყოს ღვთისა და კაცის წინაშე! ისინი ჩემს სატანჯველად არიან გაჩენილნი. მეტის მოთმენა აღარ შემიძლია! დამიხსენ!
როდოლფს ეხუტებოდა; თვალებში ცრემლი უკიაფებდა; ნაწყვეტ-ნაწყვეტ სუნთქავდა; როდოლფს არასოდეს ჰყვარებია იგი ასე ძლიერ, ჩვეულებრივი სიფრთხილე დაავიწყდა და წარმოთქვა:
_ ახლა, რა უნდა ვქნათ? რა გინდა?
_ წავიდეთ აქედან! _ შესძახა მან, _ წამიყვანე! გევედრები!
და ტუჩით მის ტუჩს დააკვდა, თითქოს კოცნის სიცხოველესთან ერთად თანხმობაც უნდა გამოსტაცოსო.
_ მაგრამ... _ თქვა როდოლფმა.
_ მაგრამ რა?
_ ბავშვი?
ქალი რამდენიმე წუთს დაფიქრდა, მერმე მიუგო:
_ თან წავიყვანოთ, მეტი რა გზაა?
`რა ქალია!~ _ თავისთვის წაილაპარაკა როდოლფმა და თვალი გააყოლა მიმავალ ემას.
ემა ბაღისკენ გაიქცა, რაკი შინიდან დაუძახეს. დედამთილი ბოვარი შემდეგ დღეებში განცვიფრებული იყო იმ ცვლილებით, რასაც რძალს ამჩნევდა. ემა მეტად სანაქებო შეიქნა და მისდამი მოწიწება იმ ზომამდე აიყვანა, რომ სთხოვა, კიტრის მწნილის რეცეპტი მასწავლეო.
იქნება ასე იმიტომ იქცეოდა, რომ ორივე გაესულელებინა, ქმარიც და დედამთილიც? ან იქნებ ტკბებოდა ამ თავისებური სტოიციზმით, რათა უფრო მწვავედ ეგემებინა იმისი სიმწარე, რისი დატოვებაც გადაეწყვიტა? მაგრამ ამისი დარდი როდი ჰქონდა; დაბნეულივით ცხოვრობდა ნანატრი ბედნიერების მოლოდინში. ეს იყო როდოლფთან მისი დაუსრულებელი საუბრის საგანი. მხარზე მიეყრდნობოდა, ჩურჩულებდა:
_ ჰოდა, ერთიც ვნახოთ, დილიჟანსში ვსხედვართ ერთად!.. როგორ გგონია,

შესაძლებელია ეს? მე მგონია, რომ იმ წუთს, როცა ეტლი დაიძრება, თითქოს საჰაერო ბუშტმა აგვიტაცა, თითქოს ღრუბლებს ზემოთ მივფრინავთო. იცი, მე დღეებს ვითვლი, შენა?
მადამ ბოვარი არასოდეს ისე მშვენიერი არ ყოფილა, როგორც ამ დროს; იგი შემკული იყო იმ გაუგებარი სილამაზით, რაც სიხარულის, აღფრთოვანებისა და წარმატებისაგან წარმოდგება და სხვა არაფერია, თუ არ გუნებისა და ცხოვრების გარემოებათა ჰარმონია. ვნებათაღელვამ, განსაცდელმა, გამოცდილებამ და მუდამ უჭკნობმა იმედმა, ვით პატივმა, ქარმა, წვიმამ და მზემ, ყვავილთა ზრდას რომ უწყობენ ხელს, საშუალება მისცა მას ნელინელ გაფურჩქვნილიყო და იგიც ბოლოს მთელი სისრულითა და მიმზიდველობით გაიბადრა. ისე ნაბავდა თვალებს, თითქოს მისი თვალის უპეები შეყვარებულის ხანგრძლივი ცქერისათვისაა გამოკვეთილიო; გამალებული სუნთქვა კი თხელ ნესტოებს უგანიერებდა და ნაზად ბურცავდა ტუჩის კუთხეებს, შავი ბუსუსით რომ იყო ოდნავ შექინქლული, გეგონებოდათ, სიყვარულის ცდუნებაში ნაცადი ხელოვანის მარჯვენას დაუთოშავს მის თავზე შავი თმის ტევრიო: აბრეშუმის მძიმე ქსოვილივით ეშვებოდა იგი დაუდევრად და სიყვარულის ჭირვეულობით, ყოველდღე რომ სულ სხვადასხვა იერს აძლევდა მას. ხმამაც უფრო ნაზი კილო მოიპოვა, ტანმა კი _ მეტი მოქნილობა. რაღაც მეტად ნაზი და გულის სიღრმემდე ჩამწვდომი გამოკრთოდა მისი კაბის ნაოჭებიდან და ფეხთა მოხრიდან. შარლს ისეთივე მომხიბლავი ეჩვენებოდა, როგორც დაქორწინების პირველ ხანებში. ღამით, როცა შინ ბრუნდებოდა, მის გაღვიძებას ვერ ბედავდა. საღამური ლამპრის ნათელი რკალი ჭერზე თამაშობდა, ხოლო აკვნის დაშვებული ფარდები კარვის თეთრ ფრთებად იხატებოდა ჩრდილში, ლოგინის გვერდით. შარლი ორივეს დააცქერდებოდა. ასე ეგონა, ბავშვის სუნთქვა მესმისო. ოცნებასაც მიეცემოდა: აი, ნელინელ იზრდება მისი პატარა გოგონა, წლის ყოველ დროს თავისი ახალ-ახალი ცვლილება შეაქვს მის არსებაში. იგი უკვე ხედავს მას სკოლიდან დაბრუნებულს; მხიარული, მოცინარი, მელნით გათხუპნილი წინსაფრით და პაწია კალათით ხელში ბრუნდება ბერტა საღამოს. შემდეგ პანსიონში უნდა მოათავსოს იგი, რაც ფულს მოითხოვს; რა უნდა ქნას? არ აჯობებდა, სადმე ახლომახლო პატარა ფერმა აეღო იჯარით. თვითონ მოუვლიდა დილაობით, ავადმყოფების მოსვლამდე. შემოსავალს შემნახველ სალაროში შეიტანდა; შემდეგში რომელიმე აქციებს იყიდდა, სულ ერთია, რომელსა და სად; ამასთან, მისი პრაქტიკაც უნდა გადიდდეს; სწორედ ამისი იმედი აქვს, რადგან სურს, ბერტა კარგად აღზარდოს, განუვითაროს ნიჭი, მუსიკა ასწავლოს. აჰ, რა ლამაზი იქნება. ასე თხუთმეტი წლისა, როცა დედის მსგავსი, მასავით ჭილის განიერ ქუდს დაიხურავს ზაფხულში, შორიდან ორი დაი ეგონება მნახველს. ახლა წარმომიდგენია, საღამოობით როგორ მუშაობს იგი მშობლების გვერდით მჯდომარე; მამას ფოსტლებს მოუქარგავს. ოჯახს გაუძღვება და თავისი მხიარული ხასიათით მთელ სახლს გაახარებს. შემდეგ კი დადგება დრო, რომ მის ბედნიერებაზედაც იფიქრონ, პატიოსანი და მკვიდრი მდგომარეობის საქმრო მოუძებნონ; მასთან იგი სამუდამოდ ბედნიერი იქნება.
ემას კი როდი ეძინა ხოლმე, იგონებდა, ვითომ მძინავსო; და როდესაც შარლი ჩაიძინებდა, თვალს ახელდა სულ სხვა ჩვენებით გამოფხიზლებული.

ოთხი გაჭენებული ცხენი აი, აგერ, ერთი კვირაა მიაქროლებს უცხო ქვეყნისკენ, საიდანაც ისინი აღარასოდეს დაბრუნდებიან. მიქრიან, მიქრიან ხელგადახვეულნი, მდუმარენი. ზოგჯერ მთის მწვერვალიდან მათ თვალწინ გადაიშლება დიდებული სამყოფელი: გუმბათებით, ხიდებით, ხომალდებით, ლიმონის ბაღებითა და თეთრი მარმარილოს ტაძრებით, რომელთა წვეტიან სამრეკლოებზე ყანჩებს ბუდეები გაუკეთებიათ. ცხენები ახლა ზანტად მიაბიჯებენ ფართო ქვებით მოგებულ ქუჩებში; ქვაფენილებზე ყვავილთა თაიგულები აწყვია, წითლად ჩაცმული ქალწულები რომ გთავაზობენ. ისმის ზარების რეკვა, სახედართა ყროყინი, გიტარების წკრიალი და შადრევნების ჟღურტული, რომელთა ნაპკურევი სიგრილეც ათასგვარი ხილის გორაკებს ეფინება, თეთრ, სპეტაკ ქანდაკთა ფერხთით რომ დაუხვავებიათ აუზების ახლოს. საღამოს მებადურთა სოფელში მივლენ; მოყვითალო ბადეებს, ქოხების წინ რომ რიგზე გაუკიდიათ, ქარი აქანავებს და აშრობს სანაპიროს ხრამთან. აქ დარჩებიან ისინი საცხოვრებლად, დაბალერდოიან სახლში დაბინავდებიან, ზემოდან რომ პალმების ნამგალა ფოთლები დაშრიალებს, იქ, ზღვის ნაპირას, ზღვის ყურის სიღრმეში, გონდოლებით ისეირნებენ, ჰამაკში აირწევიან; მათი ცხოვრება ისეთივე იოლი და ფართო იქნება, ვით მათი აბრეშუმის სამოსი, მთლად მცხუნვარე და ვარსკვლავიანი, როგორც ის ნებიერი ღამეები, რომლებსაც ისინი გაათევენ. თანაც, ამ მის მიერ ნაოცნებარი მომავლის უსაზღვრო სივრცეზე განსაკუთრებული არაფერი ხდებოდა, ნაზად ირხეოდა ჰორიზონტი, დაუსრულებელი, ჰარმონიული, მტრედისფერი და მზით მოვარაყებული, მაგრამ აი, პატარა თავის აკვანში დაახველებს ან ბოვარი ამოუშვებს ხვრინვას, და ემას მხოლოდ გვიან ჩაეძინება, როცა განთიადი ფანჯრის მინებს შეათეთრებს და პატარა ჟუსტენიც მოედანზე აფთიაქის დარაბებს გააღებს.

მან ვაჭარი ლერე მოიწვია და უთხრა:

_ მე მინდა სარჩულიანი წამოსასხამი, გრძელი პელერინიანი.

_ მიემგზავრებით სადმე? _ ჰკითხა მან.

_ არა! მაგრამ... სულერთია, მჭირდება, თქვენი იმედი მექნება, არა? მხოლოდ საჩქაროდ.

ვაჭარმა თავი დახარა.

_ დამჭირდება აგრეთვე სკივრი... არა მძიმე... მოსახმარისი.

_ დიახ, მესმის. დაახლოებით ოთხმოცდათორმეტი სანტიმეტრი ორმოცდაათზე, როგორსაც ახლა აკეთებენ.

_ სატუალეტო ჩანთით.

`ამ ოჯახში უთუოდ აყალმაყალია~, _ გაიფიქრა ლერემ.

_ გაიგონეთ, _ თქვა მადამ ბოვარიმ და კორსაჟში თავისი პატარა საათი ამოიღო, _ და საფასურად ეს წაიღეთ.

მაგრამ ვაჭარმა შეჰყვირა, რატომ კადრულობთო; განა დღეს გაგვიცნია ერთმანეთი, რომ არ გენდოთო? რა ბავშვობაა! მაგრამ ემამ დაუჟინა, ძეწკვი მაინც წაიღეო, ლერემაც გამოართვა, ჯიბეში ჩაიდო და ის იყო, წასვლა დააპირა, ემამ შეაყენა.

_ ნივთებს თქვენთან შეინახავთ, ხოლო წამოსასხამი (იგი წუთით დაფიქრდა)... არა, ნურც იმას მოიტანთ; თქვენ მხოლოდ მკერავის მისამართი შემატყობინეთ და

უთხარით, რომ წამოსასხამი პირველ მოთხოვნისთანავე მომცეს. გაქცევა მომავალი თვისთვის დაგეგმეს. ემა რუანს წავიდოდა ვითომ საყიდლებისთვის. როდოლფი ადგილებს დაიბევებდა დილიჟანსში, პასპორტებს აიღებდა და პარიზში მისწერდა, რათა საფოსტო ეტლში ორი ადგილი შეენახათ მარსელამდე, სადაც ისინი ეტლს იყიდდნენ და იქიდან პირდაპირ გენუას გაემგზავრებოდნენ. ემამ თავისი ბარგი ლერეს უნდა გაუგზავნოს, რომელიც `მერცხალზე~ მიატანინებს მას. ასე რომ, ვერავინ ვერავითარ ეჭვს ვერ აიღებს, მაგრამ მთელ ამ გეგმაში ბავშვზე არაფერი იყო ნავარაუდევი, როდოლფი ერიდებოდა ამაზე ლაპარაკს. ემა კი, ალბათ, სულაც არ ფიქრობდა მასზე. როდოლფს ერთი-ორი კვირა კიდევ ესაჭიროებოდა საქმეების მოსაგვარებლად; ერთმა კვირამ რომ გაიარა, მან კიდევ ითხოვა ორი კვირის ვადა; მერმე ავად ვარო; შემდეგ სადღაც წასვლა მოუხდა, ამასობაში აგვისტოც გავიდა და ამდენი გაწამაწიის შემდეგ წასვლის დღე საბოლოოდ 4 სექტემბერს, ორშაბათისთვის დანიშნეს. დადგა შაბათი: ზეგ უკვე გზას უნდა გასდგომოდნენ. როდოლფი საღამოს ჩვეულებრივზე ადრე მოვიდა.

_ ყველაფერი მზადაა? _ ჰკითხა ემამ.

_ დიახ.

ყვავილებს გასცდნენ და ტერასის ახლოს დასხდნენ, ბაღის ქვითკირის გალავნის კიდეზე.

_ შენ მოწყენილი ხარ, _ უთხრა ემამ.

_ არა, რატომ? _ და როდოლფი მაინც რაღაცნაირი განსაკუთრებული სინაზით უცქეროდა.

_ იქნებ იმიტომ, რომ მიდიხარ? _ განაგრძობდა ქალი, _ ტოვებ ყველაფერს, საცხოვრებელს? აჰ, მესმის!... მაგრამ მე, მე არაფერი გამაჩნია ამქვეყნად! შენა ხარ ჩემთვის ყველაფერი. მეც ყველაფერი ვიქნები შენთვის; ვიქნები შენთვის ოჯახი, სამშობლო; შენზე ვიზრუნებ, შენ მეყვარები,

_ რა მომხიბვლელი ხარ! _ უთხრა და გულში ჩაიკრა.

_ მართლა? _ საამო ნებივრობით ჰკითხა, _ გიყვარვარ? აბა დაიფიცე!

_ მიყვარხარ თუ არა? მიყვარხარ თუ არა? მე შენ გაღმერთებ, ჩემო საყვარელო! მიწის პირზე, მინდვრის ბოლოს მრგვალი, ალისფერი მთვარე ამოიწვერა, სწრაფად მიცურავდა იგი ალვის ხის შტოებს შორის, რომლებიც ალაგ-ალაგ დახეული შავი ფარდასავით ეფარებოდა მას; შემდეგ მთლად გაშიშვლებული და ცინცხალი გამოჩნდა გაბრწყინებულ ცაზე და მდინარეს ვეება ლაქად გადაეფარა, უთვალავ ვარსკვლავად რომ აინთო. ვერცხლისფერი სინათლე მდინარეში იკლაკნებოდა, თვით ფსკერამდე, ვით ბრჭყვიალა ქერცლით შემოსილი უთავო გველი. ჰგავდა ასევე ვეებერთელა ჭაღს, რომელსაც გალხობილი ალმასის წვეთები სდიოდა. წყნარი ღამე მიდამოს დაეფინა, ჩრდილის ნაკუწები ფოთოლთა შორის დალაგდა, ემამ თვალი მოხუჭა და ხარბად ისუნთქავდა გრილი ნიავის ქროლას. შეყვარებულნი ოცნებაში ჩაძირულიყვნენ და ამიტომაც დუმდნენ. სიყვარულმა მათი გულები აღავსო და ააჩქეფა. ჭარბი და ჩუმი, ვით იქვე ნადენი მდინარე, ნაზად მონებივრე, ვით გარემოს მოდებული, მფშვინავი სურნელება ვარდ-შროშანასი; იფეთქა და მათ მოგონებას

გრძელი, ნაღვლიანი ჩრდილები წააფარა, უფრო გრძელი და მწუხრული, ვიდრე იმ უძრავ ძეწნათა ჩრდილები, მინდორზე რომ შოლტებად დაცემულიყო. ხშირად ღამის ცხოველი, ზღარბი თუ თხუნელა, სანადიროდ რომ გამოსულიყო, დროდადრო ხმელ ფოთლებს აფაჩუნებდა; ისმოდა აგრეთვე მწიფე ატმის მოწყვეტისა და დაცემის ხმა.
_ რა საუცხოო ღამეა! _ თქვა როდოლფმა.
_ და რა ღამეები გველოდება მომავალში! _ მიუგო ემამ, თითქოს თავის თავს ელაპარაკებაო, _ ჰო, საუცხოო მოგზაურობა იქნება... მაგრამ გულს რად აწევს ასეთი ნაღველი? იმის განშორება, რასაც უკვე მისჩვევიხარ? ან შესაძლოა?.. არა, ეს ჭარბი ბედნიერების გამოა! რა სულმოკლე ვარ, არა? მაპატიე, ჩემო კარგო!
_ ჯერ კიდევ გვიან არ არის! _ წამოიძახა ვაჟმა, _ დაუფიქრდი, იქნებ შემდეგ ინანო ჩადენილი.
_ არასოდეს! _ წამოიძახა ქალმა, ახლოს მიიწია და უთხრა, _ რა უბედურება უნდა შემემთხვეს? რა უდაბნო, უფსკრული ან ოკეანე უნდა შემხვდეს, რომ შენთან ხელჩაკიდებულმა ვერ განვვლო? ყოველი ერთად გატარებული დღე უფრო მჭიდროდ, უფრო განუყრელად შეაერთებს ჩვენს არსებას. ველარაფერი შეგვაშფოთებს, აღარ იქნება წუხილი, არც დაბრკოლებანი, მარტონი ვიქნებით, შენ და მე, სამარადისოდ... მითხარი რამე, მიპასუხე!
_ დიახ... დიახ...
უპასუხებდა იგი დროგამოშვებით, ემას მის თმაში თითები ჩაეშვა და ბავშვური ხმით იმეორებდა, თუმცა ლოყებზე მსხვილი ცრემლები სდიოდა:
_ როდოლფ! როდოლფ! აჰ, ძვირფასო პატარა როდოლფ!
შუაღამისა დაჰკრა.
_ შუაღამეა! _ თქვა ქალმა, _ მაშ ხვალ! კიდევ ერთი დღე.
როდოლფი ადგა; და თითქოს ეს მოძრაობა ნიშანი იყო განზრახული გაქცევისა; ემამ უეცრად გამხიარულებული ხმით ჰკითხა:
_ პასპორტები ხომ გაქვს?
_ მაქვს.
_ არაფერი დაგვიწყებია?
_ არა.
_ ნამდვილად იცი?
_ რა თქმა უნდა.
_ შენ სასტუმრო `პროვანსში~ დამიცდი, ხომ? შუადღისას.
მან თავი დაუქნია.
_ მაშ, ხვალამდე!
გამოსათხოვარი ალერსით უთხრა ემამ და მიმავალს თვალი გააყოლა. იგი აღარ მობრუნებულა. ქალი დაედევნა, დაიხარა და ლერწმებიდან გასძახა:
_ ხვალამდე!
იგი უკვე გაღმა იყო და მინდორში ჩქარა მიაბიჯებდა.
რამდენიმე წუთის შემდეგ როდოლფი შედგა და როცა თვალი მოჰკრა მის თეთრ ტანისამოსს, ჩრდილში რომ გაკრთა და მოჩვენებასავით გაქრა, გული ისე აუძგერდა, რომ იძულებული იყო, ხეს მიყრდნობოდა, რათა არ წაქცეულიყო.

_ რა სულელი ვინმე ვარ! _ თქვა და საშინლად შეიგინა, _ თქმა არ უნდა, ძალიან ლამაზი ხასა იყო!
და ემას მთელი მშვენება, განცდილი სიყვარულის ყველა სიამე თვალნათლად წარმოუდგა. ოდნავი მღელვარება იგრძნო, მაგრამ უმალვე საკუთარი ვნების წინააღმდეგ აღშფოთდა.
_ ახლა, ბოლოს და ბოლოს, ხომ ვერ გადავსახლდები, _ ხელების ქნევით ამბობდა, _ და ბავშვსაც ზურგზე ავიკიდებ!
ასე რომ ლაპარაკობდა, სურდა სიმტკიცე შეემატებინა.
_ და, გარდა ამისა, რამდენი შეწუხება, ხარჯი... აჰ, არა და არა, ათასჯერ არა! ეს მეტისმეტი სისულელე იქნებოდა!

XIII

დაბრუნდა თუ არა შინ, როდოლფი მაშინვე საწერ მაგიდას მივარდა, თავისი ნანადირევი კედელზე ჩამოკიდებული ირმის თავის ქვეშ რომ იდგა; კალამს ხელი სტაცა, მაგრამ ვერაფრის დაწერა ვერ შეძლო; მერე თავი ხელებს დააყრდნო და ფიქრებში წავიდა. ემა შორეულ წარსულში გადატყორცნილი ეჩვენა, თითქოს როდოლფის გადაწყვეტილებამ მათ შორის გაუვალი უფსკრული გათხარაო. რაიმე ემასი რომ ეგემა, კარადასთან მივიდა, სასთუმალთან რომ ედგა, და იქიდან ძველი, რეიმსული ბისკვიტების კოლოფი გადმოიღო, სადაც ქალების წერილებს ინახავდა ხოლმე; თავი რომ ახადა, კოლოფიდან ნესტიანი მტვრისა და მჭკნარი ყვავილების სუნი ამოვარდა: პირველად თვალში მოხვდა ქალის ცხვირსახოცი, ფერმკრთალი ლაქებით რომ იყო მორთული; ემასეული იყო, ერთხელ რომ სეირნობის დროს ცხვირში სისხლი წადინდა, ეს ამბავი მას აღარ ახსოვდა. იქვე ეგდო კიდეებშეცრეცილი ემას ნაჩუქარი პაწია პორტრეტი; ქალის ტუალეტი ახლა მყვირალა ეჩვენა, ხოლო განზე მიქცეული კეკლუცი თვალი, _ რაღაც უგემური; და რამდენსაც იმ სურათს აკვირდებოდა და გონებაში ემას სახის წარმოდგენას ცდილობდა, მისი სახის ნაკვთები ნელინელ ერთმანეთში ირეოდა, თითქოს ცოცხალი სახის ხაზები და პორტრეტის ნახაზობა ერთიმეორეს ეხახუნება და ურთიერთს შლისო. ბოლოს, წაიკითხა მისი რამდენიმე წერილი; ისინი ეხებოდა განზრახულ მოგზაურობას, დაწერილი იყო მოკლედ, საქმიანი კილოთი და დაჯერებით, როგორც ნამდვილი საქმის ქაღალდები. როდოლფს უნდოდა სხვები წაეკითხა, უფრო გრძელი, წინანდელები; მათ საპოვნელად სულ ამოშალა მთელი კოლოფი, ქაღალდებში ჩხრეკისას ხან ყვავილთა თაიგულს წააწყდებოდა, ხან წვივსაკრავს, ან კიდევ ქინძისთავს, თმის ნაკუწს თუ შავ ნიღაბს; თმის ნაკუწები _ ზოგი შავი, ზოგი ქერა _ კოლოფის ნაპირებს ედებოდა და გაწევისას წყდებოდა.
ამ მოგონებათა შორის ხეტიალის დროს იგი აკვირდებოდა წერილების ხელსა და სტილს, რაც იმდენადვე სხვადასხვანაირი იყო, რამდენადაც მათი მართლწერა: იყო ნაზი და უზომოდ მხიარული წერილები, სახუმარო და მელანქოლიური; ზოგიერთი მათგანი სიყვარულს მოითხოვდა, ზოგი კი _ ფულს. ერთი რომელიმე სიტყვა თვალწინ დაუყენებდა მთელ სახეს, მიმოხრას, გაახსენებდა ხმის კილოს; ხშირად კი არაფერი აგონდებოდა.
და მართლაც, ეს ქალები ჯარად ესეოდნენ მის ხსოვნას, ერთმანეთს ავიწროებდნენ და

ამცირებდნენ, ვით სიყვარულის ერთსა და იმავე ყალიბში მოქცეულთ, ყველას რომ ათანაბრებდა. ბღუჯად იღებდა ამ წერილებს და ერთხანს ხელში ათამაშებდა, მარჯვნიდან მარცხენაში ადინებდა ვით ნაკადს. ბოლოს, მოიღალა კიდეც, მთქნარება დაიწყო; ადგა და კოლოფი თავის ადგილას მიიტანა.
_ ნამდვილი ტყუილის გუდაა!
ასე დაასკვნა თავისი ნაფიქრი, რადგან მრავალმა ტკბობამ, ვით მოწაფეებმა სკოლის ეზო, ისე გათელა მისი სული, რომ არავითარი ნორჩი იქ აღარ აღმოცენდებოდა; და ყველაფერი, რაც იქ გატარდებოდა, გაცილებით უფრო ქარაფშუტული იყო, ვიდრე ბავშვები, და თავის სახელსაც კი აღარ ტოვებდა იქ, როგორც ბავშვებმა იციან ხოლმე კედელზე წარწერა.
_ ახლა კი, _ თქვა მან, _ საქმეს შევუდგეთ!
და წერა დაიწყო:
`გამხნევდით, ემა! გამხნევდით! მე არ მინდა თქვენი უბედურების მიზეზი გავხდე...~
`ეს ხომ, მართლაც, ასეა, _ გაიფიქრა მან, _ მისი გულისთვის ვიქცევი ასე, რადგან პატიოსანი ვარ~.
`კარგად აწონ-დაწონეთ კი თქვენი გადაწყვეტილება? იცით განა, ჩემო საბრალო ანგელოზო, რა უფსკრულისაკენ გიტაცებდით? არა, თქვენ არ იცით! მორჩილი და განუსჯელი მომდევდით თან, რაკი ბედნიერება, მომავალი გწამდათ... აჰ, რა უბედურნი, რა უგუნურნი ვართ!...~
აქ როდოლფი შეჩერდა, რათა კარგი საბოდიშო რამ ეპოვა.
_ რომ მივწერო, სრულიად გავღარიბდი, გავკოტრდი-მეთქი?.. აჰ, არა, აქედან სრულიად არაფერი გამოვა. მერე ისევ თავიდან დაწყება დამჭირდება. განა შესაძლებელია ამგვარი ქალების დარწმუნება?
დაფიქრდა და მერე განაგრძო:
`მე არასოდეს დაგივიწყებთ, მერწმუნეთ; მთელი ჩემი სიცოცხლის განმავლობაში თქვენი თავდადებული ერთგული ვიქნები; ხოლო ოდესმე, ადრე თუ გვიან, ჩვენი გატაცება, _ ასეთია ყოველი ადამიანის ხვედრი, _ აუცილებლად განელდება. ჩვენ დავიღლებოდით სიყვარულით და ვინ იცის, განა ჩემთვის აუტანელი არ იქნებოდა ის გარემოება, რომ თქვენი სინანული მენახა ან თვითონაც სინანული დამეწყო, რადგან ბრალი მე დამედებოდა? ფიქრიც კი იმაზე, რა მწუხარება მოგელით, საშინლად მაწამებს. დამივიწყეთ! რად მარგუნა ბედმა თქვენი გაცნობა? რადა ხართ ეგეთი ლამაზი? ნუთუ ესეც ჩემი ბრალია? ოჰ, ღმერთო ჩემო, არა, ყოველივე ბედის ბრალია!~
_ აი, სიტყვა, _ თქვა მან, _ რომელიც ყოველთვის ახდენს შთაბეჭდილებას.
`აჰ, თქვენ რომ ბევრი სხვა ქალივით უგულო ყოფილიყავით, მაშინ ეგოიზმის გულისთვის ერთ ცდას რაიმეს მოვახდენდი, რაც თქვენთვის სრულიად უვნებელი იქნებოდა, მაგრამ იმ მომხიბვლელმა აღფრთოვანებამ, რაც ერთსა და იმავე დროს თქვენს მშვენებასაც წარმოადგენს და თქვენს ტანჯვასაც, საშუალება არ მოგცათ, ჩემო შეუდარებელო, გაგეჭვრიტათ ჩვენი მომავალი მდგომარეობის მთელი სიყალბე. პირველ ხანებში არც მე მიფიქრია ამაზე და განცხრომით განვისვენებდი ამ სანეტარო ბედნიერების ჩრდილში, ვით მანსენილის* ქვეშ, და შედეგი მისი სრულიად არ

მაწუხებდა~.
_ შეიძლება იფიქროს, რომ სიძუნწის გამო ვამბობ უარს... აჰ, მერე რა? მით უარესი, ეს ამბავი, ასე თუ ისე, უნდა გათავდეს!
`ქვეყანა სასტიკია, ემა. სადაც უნდა ვყოფილიყავით, იგი ყველგან მოგვწვდებოდა. იძულებული იქნებოდით, აგეტანათ აბეზარი გამოკითხვა, ცილისწამება, ზიზღი, შესაძლებელია, შეურაცხყოფაც. შეურაცხყოფა თქვენ? და მე კი, რომელსაც თქვენთვის ტახტი უნდა დამედგა სადედოფლო, რომელიც გულში ვატარებ თქვენს ხატებას, ვით თილისმას, რაღა უნდა მექნა მაშინ? და აი, გადავიხვეწები და მით მივიზღავ სასჯელს თქვენთვის მოყენებული სიავის გამო. სადა? თვით არ ვიცი: გონება დამკარგვია! მშვიდობით! იყავით კეთილი მარად! მოიგონებდეთ უბედურს, თქვენს დამკარგველს. ასწავლეთ ჩემი სახელი თქვენს ბავშვს, რათა ლოცვის დროს მახსენოს ხოლმე~.
სანთლების ალი ლიცლიცებდა. როდოლფი წამოდგა, ფანჯარა დახურა, კვლავ რომ დაჯდა, თქვა.
_ მგონია, ყველაფერი ვთქვი. ჰო, კიდევ რამდენიმე სიტყვა, რომ გამოდევნება არ იფიქროს:
`როცა ამ ნაღვლიან სტრიქონებს წაიკითხავთ, უკვე შორს ვიქნები თქვენგან, ვინაიდან გადავწყვიტე გაქცევა, რათა თქვენი ნახვის სურვილმა არ დამძლიოს. სისუსტე არ შეიძლება! მე დავბრუნდები და შემდეგ ვინ იცის, იქნებ გულგრილად მოგვიხდეს ლაპარაკი ჩვენს ძველ სიყვარულზე, მშვიდობით!~
ამის ქვეშ კიდევ ერთი გამოსალმება, გაყოფით, ასე მიწერილი: `მშვი-დო-ბით~, რაც როდოლფს უმაღლესი გემოვნების ნიშნად ეჩვენებოდა.
_ ახლა, ხელი როგორღა მოვაწერო? _ ვარაუდობდა თავისთვის, _ `სავსებით თქვენი ერთგული? არ ვარგა. `თქვენი მეგობარი~. ჰო, სწორედ ასე, `თქვენი მეგობარი~. წერილი გადაიკითხა; მოეწონა.
_ საბრალო ქალი! ქვაზე უფრო უგრძნობელი ვგონივარ, _ უეცრად მოლბა, _ ერთი ორიოდე ცრემლიც კარგი იქნება, მაგრამ რა ვქნა, რომ ტირილი არ მეხერხება: ჩემი ბრალი არაა.
მერმე ჭიქაში წყალი ჩაასხა, შიგ თითი ჩაყო და წერილს დააწვეთა, რომელიც მელანზე გაიდღაბნა. შემდეგ იმის ძიებას შეუდგა, რითი დავბეჭდოო; ხელში ემასეული ბეჭედი მოხვდა, დევიზიანი: `ამორ ნელ ცორ~.
_ არა, ეს ამ შემთხვევისთვის არ გამოდგება... თუმცა, სულერთია! შემდეგ ამისა სამი ჩიბუხი მოსწია და დასაძინებლად დაწვა.
მეორე დღეს (ნაშუადღევის ორ საათზე ადგა, გვიანამდე ეძინა). ერთი კალათი ჭერამი დააკრეფინა, ქვეშ, ვაზის ფოთლებს ქვემოთ, წერილი ჩადო, მოჯამაგირე ჟირარს დაუძახა და უბრძანა, მადამ ბოვარის მიართვი ფრთხილადო. წინათაც ხმარობდა ხოლმე ამგვარ ხერხს. ხან ხილს უგზავნიდა, ხან ნანადირევს, სეზონის მიხედვით.
_ თუ მიკითხოს, ეტყვი, შინ არ არის, წავიდა-თქო. კალათს მას გადასცემ, საკუთარ ხელში... გასწი და ფრთხილად იყავ!
ჟირარმა ახალი ხალათი ჩაიცვა, ჭერმიან კალათს ხელსახოცი გადააფარა, ლურსმნებით მოჭედილი მძიმე ფეხსაცმლით ზანტად დაიძრა და იონვილის გზას

გაუდგა.
როცა ბოვარისას მივიდა, მადამ ბოვარი ფელისიტესთან ერთად საცვლების დასტას ალაგებდა სამზარეულო მაგიდაზე.
_ ეს ჩვენმა ბატონმა მოგართვათ, _ უთხრა მოჯამაგირემ.
წინათგრძნობამ და შიშმა მოიცვა ქალის გული; ჯიბეში რომ ხურდა ფულს ეძებდა, აბნეულ გლეხს შესცქეროდა, გლეხი კი მეტად გაკვირვებული იყო, ასეთმა უბრალო ძღვენმა როგორ უნდა ამაღელვოსო. ჟირარი, როგორც იყო წავიდა, მაგრამ სამაგიეროდ, ფელისიტე ფეხს არ იცვლიდა. ემამ ვეღარ მოითმინა, სასადილოში შევარდა. კალათი მიაგდო, ფოთლები ამოშალა, წერილი იპოვა, გახსნა და თითქოს მის ზურგს უკანს საშინელი ხანძარი ავარდაო, თავისი ოთახისკენ გაექანა მთლად შიშით ატანილი.
იქ შარლი დახვდა, რაღაცას შეეკითხა, მაგრამ ქალს არაფერი გაუგონია, აქოშინებული განაგრძობდა კიბეზე ასვლას, მთვრალივით გარეტიანებულს ხელში ეკავა ეს საშინელი ქაღალდი, თუნუქის ფურცელივით რომ წიწკინებდა. მესამე სართულზე აირბინა და სხვენის ჩაკეტილი კარის წინ გაჩერდა.
აქ ღონე მოიკრიბა, რათა დამშვიდებულიყო; წერილი გაახსენდა; უნდოდა ბოლომდე ჩაეკითხა, მაგრამ ვერ ბედავდა. ან კი სად, როგორ? დაინახავენ! `არა, აქ ვერ მიპოვიან!~ _ გაიფიქრა, კარს ხელი ჰკრა, შევიდა.
მცხუნვარე სახურავქვეშ ბუღი იდგა, რომელიც საფეთქლებში სცემდა და სუნთქვას უძნელებდა; სარკმლამდე მიცოცდა, გააღო და თვალისმომჭრელი სინათლე შემოვარდა.
მის თვალწინ, ქალაქგარეთ, კარგა მანძილზე სოფლის მიდამო გაჭიმულიყო. ქვემოთ ცარიელი მოედანი მოჩანდა; ქვაფენილის რიყე ლაპლაპებდა; სახლის ფლუგერები უმოძრაოდ გაქვავებულიყო; კუთხის სახლიდან რაღაც გაბმული ხრიალი მოისმოდა. ეს ბინე იყო, თავის სახარატო დაზგაზე მუშაობდა.
სარკმლის ჩარჩოს მიეყრდნო და ბოროტი ღრჭენით წერილს კითხულობდა. რამდენადაც მეტი გამძაფრებით ცდილობდა ჩაკვირვებას, იმდენადვე უმწეოდ იხლართებოდა მისი აზრები. აი მის წინ კვლავ როდოლფი დგას, ესმის მისი ხმა, ორივე ხელს ხვევს, გულისცემა, თითქოს დიდი ურო ურტყამსო, მატულობს ნერვული ინტერვალებით, გარშემო იცქირება და ბუნდოვანი იმედით ელოდება, რომ სადაცაა, აგერ მიწა გასკდება. არა სჯობია, ერთბაშად გაათავოს ყოველივე? რაღა აკავებს? თავისუფალია. გარეთ გადაიხარა, ქვაფენილს დასცქერის და განუწყვეტლივ იმეორებს:
_ აბა, რაღას ვუყურებ?
სინათლის ალმაცერი სვეტი, ქვემოდან რომ მის პირდაპირ აღმართულიყო, სხეულს უფსკრულისკენ იზიდავდა. ეჩვენებოდა, ვითომ მოედნის ნიადაგი შეინძრა და კედელს მოსდევს ზევითკენ, იატაკის ნაპირი კი ქვემოთ იხრებოდა, ვით გემი ზღვის ღელვის დროს. იგი ზედ ნაპირზე იდგა, თითქმის ეკიდა, ცარიელ სივრცეშემოხვეული. ცის ეთეროვანი სილურჯე ავსებდა, დაცარიელებულ თავში თითქოს ჰაერი გადისო, საჭირო იყო მხოლოდ მცირე დათმობა, არგაძალება, დანებება. ხრიალი კი არ წყდებოდა, თითქოს მრისხანე ხმა ეძახისო.

_ ქალო! ემა! _ გაისმა შარლის ხმა. ემა გაინაბა.
_ სადა ხარ? მოდი!
იმ აზრის გამო, რომ სიკვდილს გაუსხლტა, სრულიად ღონემიხდილი შეიქნა; თვალი მოხუჭა და უეცრად აცახცახდა, რაკი ვიღაცის ხელის შეხება იგრძნო; ეს ფელისიტე იყო.
_ ბატონი გელოდებათ, ქალბატონო; სუფრა გაშლილია.
იძულებული გახდა, ძირს ჩასულიყო. იძულებული შეიქნა, სუფრასთან დამჯდარიყო.
ვითომ ჭამას ეცადა, მაგრამ ყელში არ გადასდიოდა. ხელსახოცი გაშალა, მოაჩვენა, ვითომ გაკერილ ადგილებს ვათვალიერებო. და მართლაც, ამით გაერთო, ტილოს ძაფებს დაუწყო თვლა, მაგრამ უეცრად წერილი გაახსენდა. ნუთუ დაკარგა? სადღა უნდა ეძიოს ახლა?
მაგრამ ტვინი ისე მოქანცული ჰქონდა, რომ ვერასგზით ვერ მოახერხა რაიმე საბაბის მოგონება, რათა სუფრიდან ამდგარიყო; თან გაუბედაობაც დაემთხვა; შარლისა ეშინოდა; მან, ალბათ, უკვე ყველაფერი იცის! და, მართლაც, შარლმა რაღაც უცნაურად თქვა:
_ ალბათ, მალე ვეღარ ვნახავთ ბატონ როდოლფს.
_ ვინ გითხრა? _ ჰკითხა და მთლად აცახცახდა.
_ ვინ მითხრა? _ მიუგო უეცარი კითხვით ოდნავ გაკვირვებულმა, _ ჟირარი ამბობდა, ესაა, `ფრანგულ კაფესთან~ შევხვდი. წასვლას აპირებს, თუ უკვე წასულა დიდი ხნით.
ემამ ოდნავ შეჰკივლა.
_ რა გაკვირვებს? იგი დროდადრო მიდის ხოლმე, რათა გაერთოს, და, ჩემი ფიქრით, კარგადაც შვრება. როცა ქონება ხელს გიწყობს და უცოლოც ხარ!.. საზოგადოდ, ჩვენი მეგობარი გვარიანად ერთობა! მხიარული კაცია! ბატონი ლანგლუა მიამბობდა... რადგან მსახური შემოვიდა, ზრდილობის გამო გაჩუმდა. მსახურმა გაბნეული ჭერამი ისევ კალათში ჩააწყო. შარლმა, რომელსაც არ შეუნიშნავს ცოლის უეცრად წამოწითლებული სახე, უბრძანა, სუფრაზე მოიტანეო.
_ საუცხოოა, _ თქვა, _ აბა გასინჯე! _ და კალათი გაუწოდა. ემამ ხელი ჰკრა ოდნავ.
_ ერთი დაყნოსე, რა სუნი აქვს! _ და კალათი რამდენჯერმე გაუტარა ცხვირწინ.
_ სული მეხუთება! _ წამოიძახა ემამ და ზეწამოვარდა, მაგრამ ნებისყოფის დაძაბვით ყელს მობჯენილი კანკალი შეიკავა და თქვა;
_ არაფერია! გამიარა! ნერვების ბრალია! დაჯექი, ჭამე!
ეშინოდა, ჩამაცივდებიან, გამომკითხავენ, მარტო აღარ დამტოვებენო.
შარლი, ცოლი რომ არ გაენაწყენებინა, კვლავ დაჯდა, ჭერამს ჭამა დაუწყო, კურკებს მუჭში იფურთხებდა, მერმე კი თეფშზე აწყობდა.
უეცრად ლურჯმა ეტლმა გაიქროლა მოედანზე. ემამ შეჰკივლა და უგონოდ გულაღმა წაიქცა.
როდოლფმა, დიდი ფიქრის შემდეგ, მართლაც გადაწყვიტა რეიმსს წასვლა, ხოლო, რადგან ჰუშეტიდან ბიუშისკენ სხვა გზა არ არის, თუ არ იონვილზე გავლით, იგიც იძულებული იყო, ეს გზა აერჩია; და ემამ ფარნებით იცნო იგი, ბნელში რომ ელვასავით ანათებდა.

მეაფთიაქეს ხმაური გაეგონა და მოირბინა. სუფრა თეფშებიანად გადაბრუნებულიყო; წვენი, ხორცი, დანები, სამარილე, პროვანსის საზეთე, ყველაფერი იატაკზე ეყარა. შარლი მაშველს ეძახდა; შეშინებული ბერტა ღრიალებდა; ფელისიტე აკანკალებული ხელით უხსნიდა გულს ქალბატონს, რომლის სხეულიც კანკალს აეტანა.
_ ლაბორატორიაში გავიქცევი, სურნელოვან ძმარს მოვიტან, _ თქვა მეაფთიაქემ.
და როცა ემამ შუშას დაყნოსა და თვალები გაახილა, მეაფთიაქემ შენიშნა:
_ ამ წამლის ძალა, დარწმუნებული იყავით, მკვდარსაც კი გააცოცხლებს.
_ ხმა გაგვეცი, ემა, _ ემუდარებოდა შარლი, _ თქვი რამე! გონს მოდი! აი, მე შენი შარლი ვარ, რომელსაც უყვარხარ! ვერა მცნობ განა? აი შენი გოგონაც. აბა აკოცე! ბავშვი ხელებს იწვდიდა, რათა დედას ყელს მოხვეოდა, მაგრამ ემამ პირი იბრუნა და ძლივს წარმოთქვა:
_ არა, არა... არავინ მინდა!
და კვლავ გრძნობა დაკარგა. აიყვანეს და ლოგინზე დააწვინეს. გაჭიმული იწვა; პირდაღებულს თვალები მტკიცედ დაეხუჭა; ხელისგულები გადმოებრუნებინა; უძრავი და ფერმკრთალი იყო, ვით თაფლის სანთელი, თვალთაგან ცრემლი სდიოდა და ნელინელ ბალიშზე ედინებოდა.
შარლი ოთახის სიღრმეში იდგა, მის გვერდით _ მდუმარე მეაფთიაქე ისეთი იერით, როგორიც ცხოვრების სერიოზულ წუთებს შეეფერება.
_ დამშვიდდით, _ იდაყვის კვრით უთხრა შარლს, _ მგონი, შეტევამ გაიარა.
_ დიახ, ახლა ოდნავ ისვენებს, _ მიუგო შარლმა, _ საბრალო!.. საბრალო ქალი!.. ისევ დაეცა!
ჰომემ გამოჰკითხა, როგორ მოხდაო. შარლმა მიუგო, სრულიად მოულოდნელად დაემართა, როცა ჭერამს ჭამდაო.
_ უცნაურია! _ წამოიძახა მეაფთიაქემ, _ მაგრამ შესაძლებელია გულის წასვლა ჭერმით იყოს გამოწვეული. არიან ისეთები, რომლებიც სხვადასხვა სუნს ვერ იტანენ, და ეს ძალიან საგულისხმიერო საგანია საკვლევად, როგორც პათოლოგიური, ისე ფიზიოლოგიური მხრივ. ხუცებმა ძალიან კარგად იცოდნენ, რასაც აკეთებდნენ, როცა მღვდელმსახურების დროს კმევა შემოიღეს. ეს გონებას ბინდავს და აღფრთოვანებას იწვევს, ამ გავლენას განსაკუთრებით ქალები ემორჩილებიან, რომელთაც უფრო ნაზი აგებულება აქვთ, ვიდრე მამაკაცებს. ამბობენ, ზოგიერთი ქალი გრძნობას კარგავს, თუ დამწვარი რქის, ახალგამომცხვარი პურის სუნი მოედინაო...
_ ფრთხილად, არ გააღვიძოთ! _ წყნარად უთხრა ბოვარიმ.
_ და არათუ მხოლოდ ადამიანები განიცდიან ასეთ ანომალიებს, _ განაგრძობდა მეაფთიაქე, _ არამედ ცხოველებიც. ასე, მაგალითად, არც თქვენთვის უნდა იყოს უცნობი, თუ რა გავლენას ახდენს კატების სქესობრივ სფეროზე ნეპეტა ცატარია, რასაც ხალხურად კატაბალახას ეძახიან; ხოლო, მეორე მხრივ, დავასახელებ მაგალითს, რომლის სინამდვილის თავმდები თვითონ ვარ; ერთ ჩემს ძველ მეგობარს, ბრიდუს (მალპალუს ქუჩაზე რომ აფთიაქი აქვს), ჰყავს ძაღლი, რომელსაც მყის კანკალი აუვარდება ხოლმე, როცა დრუნჩთან საბურნუთეს მიუტანენ, ხშირად აკეთებს ხოლმე იგი ასეთ ცდებს ნაცნობების წინაშე, თავის აგარაკში ბუა-გილიომის ახლოს. ვინ იფიქრებდა, რომ უბრალო საცხიკვებელ საშუალებას შეუძლია ისეთი

ცვლილება მოახდინოს ოთხფეხის ორგანიზმში? ძალიან საგულისხმიერო მოვლენაა, არა?
_ დიახ, _ მიუგო შარლმა, რომელიც არ უსმენდა.
_ ეს გვიმტკიცებს, _ უთხრა ჰომემ კმაყოფილების გამომხატველი ღიმილით, _ ნერვული სისტემის უთვალავ ირეგულირებას. რაც შეეხება თქვენს მეუღლეს, იგი ყოველთვის განსაკუთრებული გრძნობიერების ადამიანად მეჩვენებოდა. ამიტომ არ შემიძლია გირჩიოთ, ჩემო კარგო მეგობარო, არც ერთი ისეთი ვითომ საშუალება, რომელიც ხშირად სიმპტომატურ მოვლენათა აღსაკვეთად იხმარება, მაგრამ ნამდვილად კი თვით ორგანიზმს ებრძვის. არა, აქ წამლებით ჭყიპვა არ გამოდგება! რეჟიმი ყველაფერია! ტკივილის დამაამებელი, შემამსუბუქებელი და დამამშვიდებელი. შემდეგ, გგონიათ, საჭირო არ იქნებოდა, წარმოდგენაზედაც ოდნავი გავლენა მოგვეხდინა?
_ როგორ? რანაირად? _ თქვა ბოვარიმ.
_ აი, საქმეც ეგაა! საკითხი სწორედ ეგაა, `თჰატ ის ტჰე ქუესტიონ~. როგორც ამას წინათ გაზეთში წავიკითხე.
მაგრამ აქ ემამ თვალი გაახილა და წამოიძახა:
_ წერილი? წერილი?
ეგონათ, ბოდავსო; შუაღამიდან მართლაც ბოდვა დააწყებინა; ტვინის ანთება აღმოაჩნდა.
მთელი ორმოცდასამი დღის განმავლობაში შარლი არ მოშორებია. ავადმყოფები მიატოვა, არ დაწოლილა; მუდამ მაჯას უსინჯავდა, კოჭობებს ადგამდა, ცივ ტილოს ადებდა. ჟუსტენს ნევშატელს გზავნიდა ყინულზე; გზაში ყინული დნებოდა, ჟუსტენი კვლავ იქ მიდიოდა, შარლმა საკონსულტაციოდ ბატონი კანივე მოიწვია, რუანიდანაც თავისი ყოფილი პროფესორი, დოქტორი ლარივიერი გამოიწერა. სასოწარკვეთილებაში იყო ჩავარდნილი. ყველაზე მეტად ის გარემოება აშინებდა, რომ ემა ძლიერ დავრდომილი იყო; არ ლაპარაკობდა, არ ესმოდა და თითქოს არც კი იტანჯებაო, თითქოს მის სულსა და ხორცს ყოველი მღელვარებისაგან განუსვენებიაო. ოქტომბრის შუა რიცხვებში მას უკვე შეეძლო ლოგინში წამოჯდომა, გარშემო ბალიშებშემოლაგებულს. შარლს ტირილი მოერია, როცა ემამ პირველად დაადგა კბილი მურაბიან ტარტინს. ღონე თანდათან ემატებოდა; რამდენიმე საათით კიდეც ადგებოდა ხოლმე ნასადილევს. და ერთხელ, როცა თავს უკეთ გრძნობდა, შარლმა ბაღში მისი გასეირნებაც კი გაბედა. ბაღის ბილიკები გამხმარი ფოთლებით იყო დაფარული; ფეხს ძლივს ადგამდა, ფლოსტებს მიაჩოჩებდა, შარლის მკერდს მიყრდნობილი, იღიმებოდა.
ასე მივიდნენ ბაღის ბოლომდე, ტერასამდე, ნელინელ წელში გასწორდა, თვალი ხელით დაიჩრდილა და სივრცეს გახედა; შორს იცქირებოდა, ძლიერ შორს, მაგრამ ჰორიზონტზე მხოლოდ კვამლი მოჩანდა, ხმელი ბალახის გროვას რომ წვავდნენ.
_ დაიღლები, ჩემო ძვირფასო!
უთხრა შარლმა და ფანჩატურისკენ წაიყვანა.
_ აი ამ სკამლოგინზე ჩამოჯექ; აქ კარგად იქნები.
_ აჰ, მანდ არა, მანდ არა! _ წამოიძახა სუსტი ხმით. თავბრუ დაეხვა და ამ საღამოდან

ავადმყოფობა განუახლდა, თუმცა ნაკლებ გარკვეული ნიშნებით და რაღაც ახალი გართულებით. ხან გულის არეში უჩიოდა ტკივილს, ხან მკერდის, ტვინის და ყველა სახსრისას. ზოგჯერ კიდეც აღებინებდა, რაც შარლს კიბოს ნიშანი ეგონა. და საბრალო კაცი, გარდა ამისა, ფულის შოვნისთვის წუხდა.

XIV

უწინარეს ყოვლისა, საჭირო იყო ჰომესთვის გადაეხადა მისი აფთიაქიდან წამოღებული წამლების საფასური. თუმცა შარლს, როგორც ექიმს, შეეძლო სრულიად არაფერიც არ გადაეხადა, მაგრამ ამ ვალის გახსენებაზე მაინც ოდნავ წამოწითლდებოდა ხოლმე. შემდეგ საშინლად გადიდდა ოჯახის ხარჯი ახლა, როცა მზარეული გახდა სრული დიასახლისი; ანგარიში ანგარიშს ემატებოდა; მოვალეები ბუზღუნებდნენ; განსაკუთრებით აბეზარი შეიქნა ლერე. ემას ავადმყოფობის დროს ლერემ მდგომარეობით ისარგებლა და რათა ანგარიში გაებერა, საჩქაროდ მოუტანა წამოსასხამი, საკვოიაჟი, ორი ზანდუკი, ერთის მაგიერ, და სხვა მრავალი ნივთი. რამდენი უმტკიცა შარლმა, მე ეგენი სრულიადაც არ მესაჭიროებაო, ვაჭარი მედიდურად უპასუხებდა, რომ ყველაფერი ქალბატონის შეკვეთისამებრ არის გამოწერილი და უკან ვერაფერს დავიბრუნებო; და თვით ექიმიც, ალბათ, არ ისურვებს ნაავადმყოფარის გაღიზიანებას და ამიტომ საჭიროა კარგად დაფიქრდესო. ერთი სიტყვით, ლერე ისეთ გუნებაზე იყო, რომ უმალ სასამართლოში იჩივლებდა, ვიდრე რამეს უკანვე წაიღებდა; შარლმა ვითომ ბრძანება გასცა, ყველაფერი სავაჭროშივე გაუგზავნეთო, მაგრამ ფელისიტეს დაავიწყდა, ექიმს კი სხვა საქმეც ბევრი ჰქონდა, ასე რომ, შემდეგ არც არავის გახსენებია. ამასობაში ლერემ თავისი მოთხოვნა განაახლა ხან მუქარით, ხან წუწუნით. ბოვარისაგან, ბოლოს, ვექსილი მიიღო ექვსი თვის ვადით, მაგრამ, მოაწერა ხელი თუ არა, შარლს გაბედული აზრი დაებადა: ლერესგან ათასი ფრანკის სესხება. ცოტა დარცხვენით გამოჰკითხა, ხომ არ შეიძლება კაცმა ასეთი თანხა როგორმე იშოვოსო, და დაუმატა: ერთი წლის ვადით, რა სარგებელიც უნდა იქნეს, გადავიხდიო. ლერე თავის სავაჭროში გაიქცა, ფული მოიტანა და ახალი ვექსილი უკარნახა, რომლის ძალითაც ბოვარი ვალდებული იყო მომავალი წლის სექტემბრის პირველს ათას სამოცდაათი ფრანკი გადაეხადა, რაც წინანდელ ასოთხმოც ფრანკიანად სწორედ ათას ორას ორმოცდაათ ფრანკს შეადგენდა. ამრიგად, ლერე მევახშეობადა, ასზე ექვსს იღებდა, გარდა ამისა, მეოთხედი პროცენტი საკომისიო მიჰქონდა და გამოწერილი საქონელიც ღირებულების არანაკლებ მესამედს აძლევდა; ყოველივე ამას თორმეტი თვის განმავლობაში ას ოცდაათი ფრანკი სარგებელი უნდა მოეტანა მისთვის; ამასთან, იმედი ჰქონდა, რომ საქმე ამით არ გათავდებოდა, რომ ვექსილებს თავის დროზე ვერ გაუნაღდებდნენ, ახალს დაწერდნენ და მისი საწყალი ფული ექიმისას ისე გამოიკვებებოდა, როგორც სანატორიუმში, და ერთ მშვენიერ დღეს გვარიანად გასუქებული და გამსხვილებული დაბრუნდებოდა. ასე რომ, ქისას ჩხრიალს დააწყებინებდა.

და მართლაც, მას ყველაფერში ბედი ჰქონდა. როგორღაც მოახერხა და ნევშატელის საავადმყოფოსთვის სიდრის მიწოდება იჯარით აიღო; ბატონი გილიომენი გრუმენილის ტორფის აქციებს დაჰპირდა; ახლა კიდევ არგელსა და რუანს შორის

ახალი სადილიჟანსო მიმოსვლის მოწყობაზე ოცნებობდა, რაც, რა თქმა უნდა, მოსპობდა `ოქროს ლომის~ ფურგონს; მისი დილიჟანსები, როგორც უფრო სწრაფმოძრავი და დამტევი, სამგზავრო ქირის დაკლებით, მთელი იონვილის ვაჭრობას ხელში ჩაუგდებდა.
შარლი არაერთხელ შეჰკითხვია თავს, როგორ გაუსწორდები გაისად ამდენ ვალსო; ფიქრობდა და ვარაუდობდა, იგონებდა სხვადასხვა ხერხს _ მამას მივმართო დახმარებისთვის თუ გავყიდო რამეო, მაგრამ მის თხოვნას მამა ყურსაც კი არ ათხოვებს, ხოლო გასაყიდი თითქმის არაფერი აქვს. ფიქრები ისე დაეხლართებოდა ხოლმე, რომ უმჯობესი იყო, სულ დაევიწყებინა ეს უსიამოვნო საკითხი. თავს ესაყვედურებოდა, ფულის გულისთვის ემაზე აღარ ვფიქრობო; ეგონა, ყოველი თავისი აზრი თუ გრძნობა ცოლს ეკუთვნოდა და უკეთუ მისი ხატება მუდამ გულში არ ჰქონდა, თითქოს რასმე ართმევსო.
ზამთარი მკაცრი იყო; ემას ჯანმრთელობა ნელინელ უმჯობესდებოდა; კარგ ამინდში მის სავარძელს ფანჯარასთან მიაგორებდნენ ხოლმე, მოედანს რომ გაჰყურებდა, ბაღი შესძულდა და იმ მხარეს დარაბები მუდამ დაკეტილი იყო. ცხენი გააყიდვინა; ყოველივე, რაც წინათ უყვარდა, ახლა შეიძულა; თითქოს მთელი მისი აზრი საკუთარი თავის მოვლისკენ აქვს მიმართულიო. ლოგინში მწოლიარე თავს იმით ირთობდა, რომ დროდადრო იოლი საჭმლის მორთმევას ბრძანებდა; დარეკავდა, რათა მსახურისთვის დეკოკტის მომზადება დაეჩქარებია, ან უბრალო რაიმე საუბარი გაება მასთან.
ამასობაში თოვლი სახურავზე გათხელდა და გალურჯდა; შემდეგ წვიმები დაიწყო. მუდამდღე რაღაც ნაღვლიანი შფოთით ელოდა ემა ჩვეულებრივი, ფუქსავატი ამბების უცვლელ განმეორებას, რომლებიც მას სრულიად არ ეხებოდა. მათ შორის ყველაზე დიდი ამბავი საღამოობით `მერცხლის~ დაბრუნება იყო. ქალბატონი ლეფრანსუა ამ დროს ხმამაღლა ყვიროდა ხოლმე, მას სხვებიც აჰყვებოდნენ, იპოლიტის ფარანი კი ბინდბუნდში ვარსკვლავივით ჭიატებდა. შუადღისას შარლი დაბრუნდებოდა და ისევ მალე წავიდოდა; ემა ბულიონს შეხვრეპდა, ხოლო საღამოს ხუთ საათზე, დაბინდებისას, სკოლიდან მოწაფეები გამოეფინებოდნენ ქუჩებში, ერთიმეორის მოყოლით ქვაფენილზე თავინთ ხის ფეხსაცმელებს მიაჩოჩებდნენ და სახაზავით ფანჯრების დარაბებს ურაკუნებდნენ.
ამ დროს მასთან უთუოდ უნდა მისულიყო ხოლმე ბატონი ბურნიზიენი. ჯანმრთელობის ამბავს ჰკითხავდა, ახალ ამბებს მოუტანდა, მერმე სარწმუნოებაზე ჩამოაგდებდა ლაპარაკს ისე, რომ მსუბუქი, საამო მასლაათის კილოს არ შეიცვლიდა. მხოლოდ მისი ანაფორის დანახვა უკვე დამამშვიდებლად მოქმედებდა ემაზე. ერთხელ, თავისი ავადმყოფობის უმძიმეს ჟამს, როცა ეგონა, ახლა კი უთუოდ ვკვდებიო, ზიარება მოისურვა. და სანამ ოთახს მღვდელმსახურებისთვის მიალაგებდნენ, _ წამლებით სავსე კომოდის თავს ტრაპეზად მორთავდნენ და ფელისიტეც იატაკზე ყვავილებს მიმოაბნევდა, _ ემამ რაღაც ახალის მოახლოება იგრძნო, რამაც მთელი მისი ტანჯვა და მწუხარება, ტკივილის ყოველგვარი შეგრძნება განაქარვა; ეგონა, სხეულმა სიმძიმე დაკარგაო, სხვა ახალი ცხოვრება იწყებაო; ეჩვენებოდა, თითქოს მთელი მისი არსება ზეცას, ღვთისკენ მიიწევდა და სადაცაა ამ

სიყვარულში გაზავდებოდა, ვით ჰაერში საკმევლის კვამლი; მისი ლოგინი ნაკურთხი წყლით მოასხურეს; მღვდელმა ფეშხუმზე წმინდა ნაწილი აიღო; ციური სიხარულით ღონემიხდილმა ბაგენი გაუწოდა, რათა ხორცი მაცხოვრისა მიეღო, მისთვის განმზადებული. მისი სარეცლის საბურველი იბურცებოდა, ვით ღრუბელი, ხოლო კომოდზე დადგმული შანდლების სინათლე თვალისმომჭრელი დიდების გვირგვინად ეჩვენებოდა; თავი ბალიშზე მიდო და ეზმანებოდა: სივრცეში სერაფიმების ჩანგის ხმა ესმის, ლაჟვარდოვან ცაში კი, ოქროს ტახტზე, წმინდანთა შორის, მამა ღმერთს ხედავს, დიდებით რომ გაბრწყინებულა და ხელის აქნევით ცეცხლისფრთებიან ანგელოზებს გზავნის დედამიწაზე, რათა მათ ზეცას წარიტაცონ ემა.

ეს მოცისკროვნე ჩვენება ისე ჩარჩა ხსოვნაში, ვით უმომხიბლავესი რამ, რასაც კი ადამიანების ოცნება წარმოიდგენს; და ახლა იგი ცდილობდა კვლავ გამოეწვია ის განცდა, რაც ჯერ კიდევ არ გამქრალიყო, კვლავ გრძელდებოდა, მართალია, ნაკლებძალუმი, მაგრამ მაინც მეტად საამო, ვით პირველად. სული მისი, ამპარტავნებით გატეხილი, ახლა ქრისტიანობრივ სიმშვიდეში განისვენებდა; ღონემიხდილობის სიამის განმცდელი, ემა თავის სულში იჭვრიტებოდა და ხედავდა, როგორ ითრგუნებოდა მისი ნებისყოფა და გზას უხსნიდა მადლის შემოსვლას. მაშ, ბედნიერების მაგიერ შესაძლებელი ყოფილა სხვა, უფრო დიდი ნეტარება, მიწიერი სიყვარულის ტკბობათა ნაცვლად სხვა, უფრო მაღალი სიყვარული, განუწყვეტელი, წარუშლელი, მარადის ძლიერი! მიწიერ ნუგეშთა სიცრუის მიღმა ჭვრეტდა სიწმინდის სიხარულს, ყოველი ამქვეყნიური რომ დაუგმია და ზეცათა სიხარულს შერწყმია. და ასეთი ყოფა სანატრელი რამ იყო მისთვის. ნატრობდა, წმინდანი გამხდარიყო; კრიალოსნები შეიძინა, გულზე ავგაროზი და ნაწილები დაიკიდა, ისურვა, თავის საწოლ ოთახში, სასთუმალთან ნაწილებიანი კიდობანი დაედგა პატიოსანი თვლებით მოჭედილი და საღამოობით მუხლმოდრეკილი მთხვეოდა ხოლმე. მღვდელს აკვირვებდა მისი ასეთი გუნება, აღტაცებული იყო მისი გულმოდგინებით, მაგრამ შიშობდა, ემას ასეთი მხურვალე კეთილმორწმუნეობა მწვალებლობისაკენ არ მიიდრიკოს და ცოდვად არ იქცესო, მაგრამ რაკი ასეთ საკითხებში თავი არც მაინცდამაინც ისე გამობრძმედილი მიაჩნდა, ყოველი შემთხვევისთვის წიგნის ვაჭარ ბულარს მისწერა, არქიელს რომ წიგნებს აწვდიდა ხოლმე, და სთხოვა, რაიმე განსაკუთრებული გამოეგზავნა `მდედრობითი სქესის განათლებული და გამჭრიახი გონების ადამიანებისთვის~. წიგნის ვაჭარმა კი ისეთივე გულგრილობით, როგორითაც თუნუქის რაიმე ნაკეთობას, მაგალითად, ზანგებს გაუგზავნიდა, აიღო და, რაც კი რამ იმ დროს სულის საცხოვნებელი საკითხავი იყო, ერთბაშად მოაზავა. ეს იყო კატეხიზმო, პატარა სახელმძღვანელოები კითხვა-პასუხით, მედიდურ მოძღვრულ კილოზე დაწერილი განქიქებანი, მსგავსად დე-მესტრის თხზულებათა, და განსაკუთრებული რიგის რომანები ვარდისფერი ყდით, სემინარიული პოეტების სტილით ან სინანულს მიცემულ ხანდაზმულ ქალწულთა მიერ რომ იყო დაწერილი. სათაურები ასეთი ჰქონდა: `გონს მოდით~, `საერო კაცი მარიამის ფერხთა წინაშე, თხზულება ბატონ დე ...-ისა, მრავალი ორდენის კავალერის~, `ვოლტერის შეცდომანი~, ყრმათათვის საკითხავი, და სხვა.

მადამ ბოვარის აზროვნება ჯერ კიდევ ისე საღი როდი ჰქონდა, რომ სერიოზულად შესდგომოდა რამეს; თანაც იგი მეტად დაეწაფა ამ წიგნებს, ვერ იტანდა საეკლესიო წესების მოთხოვნათ: არც ის სიმკაცრე მოსწონდა, რითაც ქედმაღალი პოლემისტები თავს ესხმოდნენ მათთვის უცხო ადამიანებს; ხოლო სარწმუნოებრივი საფუვრით შემზადებული საერო მოთხრობანი ისეთ უვიცობას იჩენდნენ ქვეყნიურ საკითხებში, რომ სრულიად შეუმჩნევლად დააშორეს იგი იმ ჭეშმარიტებათ, რომელთა დადასტურებასაც ეძებდა. იგი მაინც დაჟინებით განაგრძობდა კითხვას და როცა წიგნი ხელიდან გაუვარდებოდა, ასე ეგონა, უნაზესმა მისტიკურმა ნაღველმა შემიპყრო, ქრისტიანულ უმაღლეს განცხოველებას რომ სჩვევიაო. როდოლფის მოგონება გულის სიღრმეში ჩამარხა; და ხსოვნა იგი განისვენებდა იქ უფრო ზეიმურად და მყუდროდ, ვიდრე მეფეთა ნეშტი აკლდამებში. ამ ბალზამირებული სიყვარულიდან სურნელება ფშვინავდა და ნებიერებით მსჭვალავდა იმ წმინდა უბიწოების ატმოსფეროს, რომლითაც ამიერიდან ქალი სუნთქვას ლამობდა. როცა თავისი სიტყვებით ევედრებოდა, როგორითაც საყვარელს ამკობდა ხოლმე ვნებათა აღტყინების ჟამს, ამით თავისი რწმენის განმტკიცება სწადდა, მაგრამ ზეციდან მასზე როდი გადმოდიოდა შვება და სიამე და იგი დგებოდა გაEდაღლილი სხეულითა და რაღაც დიდი სიცრუის ბუნდოვანი შეგნებით. ეს ლტოლვანი, ფიქრობდა იგი, მხოლოდ ზედმეტი ღვაწლია; თავისი ამპარტავნული ღვთისმოსაობით წარსულ დროთა იმ ქალებს ადარებდა თავს, რომელთა დიდებაზედაც ოცნებობდა, როცა ქალბატონ ლა-ვალიერის პორტრეტს უცქეროდა; ეს ქალები კი დედოფლური დიდებით იკრეფდნენ თავიანთი გრძელი კაბების ოქრომკედით მოქარგულ ბოლოებს და უდაბნოში გარდახვეწილნი ქრისტეს ფეხთქვეშ ღვრიდნენ სიცოცხლით განაწამები გულის უხვ ცრემლებს. შემდეგ სათნოების ჭარბ მოღვაწეობას მიეცა: ღარიბებს პერანგებს უკერავდა, მშობიარეებს სათბობს უგზავნიდა; ერთხელ შარლმა სამ გლახაკს მიუსწრო, სამზარეულოში რომ წვნიანს ხვრეპდნენ. კვლავ შინ მოიყვანა თავისი გოგონა, რომელიც მისი ავადმყოფობის დროს შარლმა ძიძას მიაბარა. ახლა თვითონ განიზრახა მისთვის წერა-კითხვის სწავლება: რამდენიც უნდა ეტირა ბერტას, ემა ამის გამო აღარ ჯავრობდა, _ ეს იყო განზრახული სიმშვიდე, საყოველთაო მიტევება. მისი სიტყვა, ყოველთვის და ყველაფერზე, სავსე იყო იდეალური გამოთქმებით. თავის ბავშვს ასე ჰკითხავდა:

_ მუცლის ტკივილმა გაგიარა, ჩემო ანგელოზო?

დედამთილსაც საბაბი აღარა ჰქონდა ბუზღუნისა, გარდა იმისა, რომ მისმა რძალმა ღარიბებისათვის პერანგების კერვა აიჩემა, მის მაგიერ, რომ საკუთარი საცვლები შეეკეთებინა. საკუთარი ოჯახური უსიამოვნებით ნაწამები საბრალო ქალი თავს მშვენივრად გრძნობდა ამ მყუდრო სახლში; თუმცა აღდგომაც გავიდა, მაგრამ იგი მაინც არ ჩქარობდა, რათა თავი დაეღწია მოხუცი ბოვარის დაცინვისათვის, რომელიც სწორედ ვნების პარასკევს შეაწვევინებდა ხოლმე თავისთვის ღორის მსუქან კუპატებს.

გარდა დედამთილისა, რომელიც თავისი პირდაპირობით და სწორი მსჯელობით ამაგრებდა ემას, ამ უკანასკნელს თითქმის ყოველდღე ნახულობდნენ მისი ნაცნობები:

ქალბატონი ლანგლუა, ქალბატონი კარონი, ქალბატონი დიუბრელი, ქალბატონი ტუვაში და კეთილი ქალბატონი ჰომე, რომელსაც არ სჯეროდა არც ერთი ჭორი, რასაც მის მეზობელზე ავრცელებდნენ. ჰომეს ბავშვებიც ესტუმრებოდნენ ხოლმე, მათ ჟუსტენი მოჰყვებოდა. ჟუსტენი ბავშვებიანად ადიოდა ზემოთ, ემას ოთახში, და კარში გაჩერდებოდა უძრავად, უხმოდ. ემა ხშირად ყურადღებასაც არ მიაქცევდა ხოლმე მას და თავის ტუალეტს შეუდგებოდა. უწინარეს ყოვლისა, თმიდან სავარცხელს გაიძრობდა და სხარტად გაიქნევდა თავს; როცა ჟუსტენმა პირველად დაინახა ეს საუცხოო ხშირი თმა, გიშრის კულულებად რომ მუხლებამდე სცემდა, საბრალო ბავშვის წინაშე თითქოს საკვირველებისა და უნახავის კარი გაიღო, რამაც თავისი სიდიადით შიში მოჰგვარა.
ემა, რასაკვირველია, ვერ ამჩნევდა ვერც მის მდუმარე ბეჯითობასა და ვერც მოკრძალებას. აბა რას იფიქრებდა, რომ სიყვარული, რომელიც სრულიად აღმოიფხვრა მისი სიცოცხლიდან, აგერ ფართქალებდა, სულ ახლოს, იმ ყრმის უბრალო გულში, რომელიც ღია იყო ემას სილამაზის ყოველი გამოვლინებისათვის. ამასთან, ქალი ისე გულგრილად უცქეროდა ახლა ყველაფერს, მისი სიტყვა ისე თანაბრად მოალერსე იყო ყველასთვის, ხოლო თვალი მედიდური და მოქცევაც სხვადასხვანაირი, რომ ძნელი იყო გაგერჩია ეგოიზმი სიბრალულისა და გარყვნილება სათნოებისაგან. ერთ საღამოს, მაგალითად, მსახურს გაუჯავრდა იმის გამო, რომ გასეირნების ნებართვა სთხოვა და საკმაოდ უხეიროდ მოიბოდიშა, მერე კი უეცრად მოლბა და ჰკითხა:
_ მაშასადამე, გიყვარს იგი?
და წამოწითლებული ფელისიტეს პასუხსაც აღარ მოუცადა, ისე დაურთო:
_ რაკი აგრეა, წადი! იმხიარულე!
ადრევე გაზაფხულზე ბრძანება გასცა, მთელი ბაღი თავიდან ბოლომდე გადაბარეთო; შარლი წინააღმდეგი იყო, მაგრამ დათანხმდა, რადგან უხაროდა, რომ რაიმეში მაინც იჩენდა ნებისყოფას; თუმცა თავის ნებისყოფას იგი უფრო და უფრო ხშირად იჩენდა, რაც უფრო უკეთ ხდებოდა. ჯერ ერთი, მოახერხა და სახლიდან გაისტუმრა ძიძა, რომელმაც მისი ავადმყოფობის დროს ოჯახში ფეხი მოიკიდა და თან მოიყვანა ორი ძუძუმწოვარა ბავშვი და ერთიც კიდევ პენსიონერი, რომელიც მეტისმეტად ღორმუცელა რამ იყო. შემდეგ ჰომეს ოჯახი ჩამოიშორა და ნელინელ მნახველებსაც ფეხი ამოაკვეთინა; ეკლესიაშიც ძვირად დაიარებოდა, რითაც მეაფთიაქის მოწონება დაიმსახურა, რომელმაც ამის გამო ერთხელ მეგობრულად უთხრა:
_ კინაღამ ფარისევლობაში შედგი ფეხიო.
ბატონი ბურნიზიენი კი ჩვეულებრივ ყოველდღე დაიარებოდა, საღვთო რჯულის გაკვეთილის შემდგომ იგი გარეთ ჯდომას, სუფთა ჰაერის სუნთქვას ამჯობინებდა. `კარავში~, როგორც ფანჩატურს ეძახდა, სიდრს მოართმევდნენ და ისინიც სვამდნენ ნელინელ ემას საბოლოო გამომრთელებისათვის.
ბინე იქვე ახლოს იყო ხოლმე, ბაღის გალავანს გადაღმა, და კიბოებს იჭერდა. ბოვარი იმასაც მიიწვევდა, რის საწინააღმდეგოდ ბინეს არა ეთქმოდა რა; კარგად ეხერხებოდა ბოთლების საცობის მოხდა.
_ უნდა აიღო და, _ კმაყოფილი თავდაჯერებით იტყოდა ხოლმე იგი, _ ბოთლი აი, ასე

მაგრად დადგა, მერე ძაფი გაწყვიტო და წყნარად, წყნარად ამოიღო საცობი, ისე, როგორც, მაგალითად, რესტორნებში სელტერის წყლის ბოთლებს ხდიან ხოლმე. თუმცა ზოგჯერ, სწორედ ასეთი ლექციის დროს, სიდრი შიგ თვალებში შეასხამდა ხოლმე; მაშინ მღვდელი გულიანად გადაიხარხარებდა და უცვლელად იმეორებდა ხოლმე ერთსა და იმავე ხუმრობას:
_ ამ სასმლის მაღალი ხარისხი პირდაპირ თვალში გცემს.
მოხუცი მართლაც ძალიან გულკეთილი ადამიანი იყო და სრულიადაც არ აღშფოთებულა, როცა ჰომემ შარლს ურჩია, ცოლი რუანს წაიყვანე, იქ ახლა ოპერაა ცნობილი ტენორის ლაგარდის მონაწილეობით და გაერთობაო. გაკვირვებულმა ჰომემ მოინდომა მისი აზრი გაეგო, რაზედაც მღვდელმა უპასუხა, მუსიკა ზნეობისთვის ნაკლებმავნედ მიმაჩნია, ვიდრე ლიტერატურაო.
მაშინ მეაფთიაქემ ლიტერატურის დამცველობა იკისრა. თეატრიო, _ ამბობდა იგი, _ ცრუმორწმუნეობას ებრძვის და გართობის სახით სათნოებას გვასწავლისო.
_ ჩასტიგატ რიდენდო მორეს*, ბატონო ბურნიზიენ! აიღეთ, მაგალითად, ვოლტერის ტრაგედიების უმრავლესობა; იქ ხელოვნურადაა გაბნეული ფილოსოფიური მსჯელობანი, რაც მათ ხალხისთვის ნამდვილი ზნეობისა და პოლიტიკის სკოლად ხდის.
_ მე ერთი პიესა მინახავს ოდესღაც, _ დაიწყო ბინემ, _ რომელსაც `პარიზელი ბიჭი~ ერქვა. იქ გამოყვანილია ძველი გენერალი; იგი მართლაც კარგადაა დახასიათებული, გენერალი ამათრახებს ერთ ახალგაზრდას, კარგი ოჯახის შვილს, ვისაც ერთი მუშა ქალი შეუცდენია, რომელიც ბოლოს...
_ რა თქმა უნდა, _ განაგრძობდა ჰომე, _ არის ცუდი ლიტერატურა ისე, როგორც ცუდი აფთიაქებიც; მაგრამ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ხელოვნების ასე ხელაღებით გმობა მე უაზრობად, საშუალო საუკუნეების ბარბაროსულ შეხედულებად მიმაჩნია, სწორედ იმ საშინელების მომგვრელ და საძაგელი დროების ღირსად, როცა გალილეი დილეგში ჩააგდეს.
_ დიახ, ვიცი, _ უპასუხებდა ხუცესი, _ რომ კარგი წიგნები და კარგი მთხზველებიც არიან, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, თვით ეს შეკრებილობა, სხვადასხვა სქესის ადამიანთა აღრევა, რაღაც მაცდუნებელ შენობაში, ფუფუნებით მორთულ თეატრში, შემდეგ ეს წარმართული ცვლა მორთულობისა, ეს ფერუმარილი, განათება, მინაზებული ლაპარაკი, განა ყოველივე ეს სულიერი გარყვნილების გამომწვევი არაა? განა ყოველივე ეს მაცდუნებელ აზრებსა და უწმინდურ ნატვრას არ შთაუნერგავს ადამიანს? ყოველ შემთხვევაში, ამ აზრისანი არიან ჩვენი წმინდა მამანი და, დასასრულ, _ დაურთო რაღაც იდუმალი ხმით, თანაც თითებით ბურნუთს ფხვნიდა, _ უკეთუ ეკლესიამ დაჰგმო სანახაობანი, ცხადია, იგი მართალი იყო, და ჩვენც უნდა დავემორჩილოთ მის დადგენილებას.
_ რისთვის განაგდებს ეკლესია აქტიორებს? _ აღძრა საკითხი მეაფთიაქემ, _ ისინი ხომ ოდესმე აშკარა მონაწილეობას იღებდნენ სარწმუნოებრივი წესების აღსრულებაში? დიახ, საკურთხევლის წინაშე წარმოადგენდნენ ხოლმე განსაკუთრებული სახის პიესებს, რომლებსაც მისტერიებს ეძახდნენ და რომლებიც ხშირად დასცინოდნენ კეთილზნეობის კანონებს.

მღვდელმა ის იკმარა, რომ ამოიოხრა, ხოლო მეაფთიაქე განაგრძობდა:
_ ისე, როგორც ბიბლიაშია, იქაც... იცით... არის ისეთი დაწვრილებითი... პიკანტური ამბები... ერთი სიტყვით... სასაცილო!
და პასუხად ბურნიზიენის მოძრაობისა, გაჯავრებას რომ გამოხატავდა, იტყოდა:
_ განა უარყოფთ, რომ ამგვარი წიგნები ქალწულთათვის არ არის? აი, ჩემი ატალა რომ...
_ კი მაგრამ, ჩვენ კი არა, პროტესტანტები ურჩევენ თავიანთ ერთმორწმუნეებს, ბიბლია იკითხეთო, _ მოუთმენლად წამოიძახა მღვდელმა.
_ სულერთია! _ მიუგო ჰომემ, _ განცვიფრებული ვარ, რომ ჩვენს დროში, ამ განათლებულ ეპოქაში მაინც დაჟინებით უკრძალავენ ადამიანს სულიერ დასვენებას, რაც სრულიად უვნებელი, ზნეობრივი და ზოგჯერ ჰიგიენურიცაა. არა, ბატონო ექიმო?
_ რასაკვირველია, _ ცალყბად მიუგო ექიმმა, ვერ გაიგებდი, ისიც იმავე აზრისა იყო და არ სურდა ვისთვისმე ეწყენინებია, თუ იმიტომ, რომ საკუთარი შეხედულება არ გააჩნდა.
ბაასი თითქოს ამოწურული იყო, მაგრამ მეაფთიაქეს ერთი წიხლის ჩაკვრა კიდევ მოესურვა.
_ მე იმისთანა მღვდლები მინახავს, რომლებიც საერო ტანისამოსს გადაიცვამდნენ და მოცეკვავე ქალების ფეხების საჭვრეტად დაიარებოდნენ. ნუთუ?
_ დიახ, მი-ნა-ხავს! _ თითოეული მარცვლის მკაფიო გამოთქმით მიუგო ჰომემ.
_ მერე რა? ისინი უწესოდ იქცეოდნენ, _ ისე წარმოთქვა ბურნიზიენმა, რომ ეტყობოდა, ყველაფრის მოთმენა გადაწყვიტა.
_ აი, დასწყევლოს! განა მარტო მაგისთანებს სჩადიოდნენ? _ წამოიძახა მეაფთიაქემ.
_ ბატონო!.. _ ისე მრისხანედ დაიყვირა მღვდელმა, რომ მეაფთიაქე შეშინდა.
_ მე იმისი თქმა მინდა, _ უკვე ნაკლებტლანქი კილოთი დაიწყო მეაფთიაქემ, _ რომ მომთმენობა საუკეთესო საშუალებაა სარწმუნოებაზე მოსაქცევად.
_ ეგ მართალია! ეგ მართალია! _ დაეთანხმა ფაშვიანი და კვლავ დაჯდა, მაგრამ ამის შემდგომ ორი წუთიც აღარ მოუცდია. წავიდა თუ არა, ჰომემ მკურნალს უთხრა:
_ ნახე, როგორ გავჯორე! გამათრახებაც ამას ჰქვია!.. დამიჯერეთ და წაიყვანეთY ოპერაში ქალბატონი, უკვე მხოლოდ იმისთვის, რომ სიცოცხლეში ერთხელ მაინც გაუსივოთ გული ერთ-ერთ ამისთანა ყორანს, ეშმაკსაც უზიდავს მაგის სული! ჩემს მაგივრობას რომ ვინმე გასწევდეს, მეც თქვენთან ერთად წამოვიდოდი. იჩქარეთ! ლაგარდი მხოლოდ ერთ წარმოდგენას მართავს, ინგლისში მიუწვევიათ დიდი ამბით! საერთო აზრი მის შესახებ ისეთია, რომ დიდი ვინმეა! ოქროთი ივსება ყელამდე. თან დაჰყავს სამი ხასა და ერთი მზარეული. ყოველი დიდი არტისტი სანთელს ორივე ბოლომდე წვავს. მათთვის საჭიროა უზნეო ცხოვრება, რათა ოცნება გაიხელონ, მაგრამ ბოლოს საავადმყოფოში კვდებიან, ვინაიდან ახალგაზრდობაში ჭკუას ვერ მოეგნენ, რომ შავი დღისთვის რამე შეენახათ. მაშ ასე, გისურვებ კარგ მადას! ხვალამდე!
სპექტაკლზე ფიქრმა მალე გაიტაცა ბოვარი; ცოლს გაუზიარა, მაგრამ მან პირველად

იუარა დაღლილობის, შეწუხებისა და ხარჯის საბაბით; შარლმა თავისი არ დაიშალა, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ ეს გართობა ცოლს არგებდა. არავითარი დაბრკოლება არ არსებობდა; დედამ ამას წინათ სამასი ფრანკი გამოუგზავნა, რასაც სრულიად არ მოელოდა; მიმდინარე ვალები უმნიშვნელო იყო, ხოლო ლერეს ვექსილების განაღდების ვადა ისე შორს იყო, რომ ამაზე ფიქრიც კი არ ღირდა. ამასთან, ეგონა, ცოლს ჩემი წინადადების მიღება ემნელებაო, და ამიტომ უფრო დაჟინებით სთხოვდა. ბოლოს ემაც დათანხმდა და მეორე დღეს, რვა საათზე, `მერცხალში~ ჩაბარგდნენ.

მეაფთიაქესაც, სიმართლე რომ ითქვას, იონვილში არაფერი აკავებდა, მაგრამ თავს ვალდებულად რაცხდა ადგილიდან არ დაძრულიყო; გაცილებისას ღრმად ამოიოხრა და თქვა:

_ მაშ, კეთილი მგზავრობა! ბედნიერი ხართ, მე და ჩემმა ღმერთმა!

შემდეგ ემას მიმართა, რომელსაც ოთხფურჩალიანი ცისფერი აბრეშუმის კაბა ეცვა, და უთხრა:

_ მშვენიერი ხართ, ვით ამური! ვინძლო რუანში დიდი ფურორი მოახდინოთ!

დილიჟანსი `წითელი ჯვრის~ სასტუმროს წინ გაჩერდა, ბოვუაზინის მოედანზე. ეს იყო ფუნდუკი, რომლის მსგავსიც მრავალია პროვინციის ქალაქებში, უზარმაზარი თავლებით, პაწაწინა ბინებითა და ეზოთი, სადაც ქათმები ქერის მარცვალს ეძებენ ტალახში ამოსვრილი ეტლების ქვეშ. მათი შენობები ძველი, დარბაისლურია, დაკილული ხის აივნები ზამთრის ქარიან ღამეში საბრალოდ ჭრაჭუნებენ. ფუნდუკები მუდამ სავსეა ხალხით, ხმაურითა და სასმელ-საჭმლით; შავი სუფრები ყავითაა დათხუპნილი, ფანჯრის მინები _ ბუზების ნაჯდომით, ხოლო ნოტიო ხელსახოცები კი ღვინის მოლურჯო ლაქებითაა მოჩითული. ამგვარ სახლებში მუდამ სოფლის სუნი დგას, როგორც ფერმაში მოჯამაგირეთაგან, თუმცა ყველას ქალაქურად აცვია; სასტუმროს აუცილებლად აქვს ყავახანა _ ქუჩის პირას, და ბოსტანი _ უკან, მინდვრისკენ. შარლი მაშინვე საქმეზე გაექანა. ერთმანეთში აურია ავანსცენა და ქანდარა, პარტერი და ლოჟები, იძია, იკითხა, მაინც ვერაფერი გაიგო; კონტროლიორმა დირექტორთან გაგზავნა; შემდეგ სასტუმროში მოვიდა, იქიდან კვლავ სალაროსკენ გაიქცა და მთელი დღე ასე ირბინა ქალაქში, თეატრიდან ბულვარამდე.

მადამ ბოვარიმ ახალი ქუდი, თათმანები და თაიგული იყიდა. ბატონი შიშობდა, არ დავიგვიანოთო და, თითო თეფში წვნიანის შეხვრეპა ძლივს მოახერხეს, რომ უკვე თეატრის შესასვლელში იდგნენ, მაგრამ კარი ჯერ ისევ დაკეტილი იყო.

XV

ხალხი თეატრის კედელთან მიმდგარიყო, ბალუსტრადებს შორის ჩამწკრივებული. მახლობელი ქუჩების კუთხეებში უზარმაზარი აფიშები იყო გამოკრული, რომლებზედაც მსხვილი ასოებით ეწერა: `ლუჩია დი ლამერმური... ლაგარდი... ოპერა...~ და სხვა. მშვენიერი ამინდი იყო; ცხელოდა; დახუჭუჭებული თმა ოფლისაგან იშლებოდა; გაწითლებული შუბლები ცხვირსახოცებით იწმინდებოდა;

ხანდახან მდინარიდან დაძრული თბილი სიო ოდნავ არხევდა ფარდებს, კაფეების კარებს რომ ჰქონდა ჩამოფარებული. ცოტა ქვემოთ კი ყინულოვანი ორჭოლი ქროდა, რომელსაც თან ტყავების, ქონისა და ზეთის სუნი მოჰქონდა. ეს იყო ანაორთქლი შარეტის ქუჩისა თავისი შავი საწყობებით, საითაც კასრებს მიაგორებდნენ. ემას გულმა ძგერა დაუწყო, როცა ვესტიბიულში შევიდნენ. უნებური პატივმოყვარული ღიმი გაუკრთა ტუჩზე, როცა ხალხი სხვა დერეფნით მარჯვნივ გაექანა, თვითონ კი კიბით პირველ ადგილებში ადიოდა. ბავშვური სიანცით ჰკრავდა ხოლმე თითს მაუდგადაკრულ განიერ კარებს; ღრმად ისუნთქავდა კულისების მტვრიან ჰაერს და ლოჟაში რომ დაჯდა, თავადის ქალის მედიდურობით გაიმართა წელში.

დარბაზი ხალხით ივსებოდა; ბინოკლებს იღებდნენ, მეაბონენტე ხალხი შორიდან ესალმებოდა ერთიმეორეს. ვაჭრობის დავიდარაბით მოქანცულნი ხელოვნების ტაძარში დასასვენებლად მოსულიყვნენ; მაგრამ ჩვეულ საქმეებს მაინც ვერ ივიწყებდნენ. ლაპარაკობდნენ ბამბეულზე, ოცდათექვსმეტგრადუსიან არაყზე, ინდიგოსა და სხვაზე. აქ-იქ მოჩანდა მოხუცთა სახეები, მშვიდი, უმეტესად თეთრი და თეთრთმიანი, რომლებიც ტყვიის წყალში გავლებულ ვერცხლის მედლებს მოგაგონებდნენ. ახალგაზრდები თავმომწონედ პარტერში მიმოდიოდნენ, ჟილეტების ამონაჭრებში ვარდისფერი თუ მომწვანო-ვაშლისფერი ჰალსტუხები უჩანდათ. მადამ ბოვარი ზემოდან დასცქეროდა მათ და სიამეს ჰგვრიდა ყვითელ თათმანებში გამოწყობილი მათი ხელები, ოქროსთავიან ხელჯოხებს რომ დაყრდნობოდნენ. ამასობაში სანთლები ორკესტრშიც აინთო; ზემოდან ჭაღი დაუშვეს, რომლის თლილმა სასანთლეებმაც ციმციმი იწყეს და დარბაზს ერთბაშად მხიარულება მოჰფინეს; შემდეგ ერთიმეორეზე შემოვიდნენ მემუსიკენიც და ატყდა საკრავების არეულ-დარეული ჭყვიტინი; ბანები ღუღუნებდნენ, ვიოლინოები წიოდნენ, კორნეტ-აპისტონები ღაღანებდნენ, ფლეიტები და ფლაჟელოტები პიპინებდნენ, მაგრამ, აი სცენაზე სამჯერ დაჰკრეს; დაფდაფები ერთბაშად აგუგუნდნენ, სასულე საკრავებმა რამდენიმე აკორდი აიღეს. ფარდა აიწია და სცენა გამოჩნდა. დეკორაცია ტყის ნაპირს წარმოადგენდა, რომელსაც მარცხნით ნაკადული ჩაუდიოდა, მუხით დაჩრდილული. სოფლელები და ბატონები, რომელთაც მხრებზე პლედები გადაეგდოთ, ერთად მღეროდნენ სანადირო სიმღერას; მერე ვიღაც ბელადი გამოვიდა და ბოროტ სულს მოუწოდა ხელაპყრობით; შემდეგ კიდევ ვიღაც გამოვიდა; ცოტა ხნის შემდეგ ესენიც გავიდნენ და მონადირეებმა კვლავ სიმღერა დაიწყეს.

ემას სიყმაწვილეში წაკითხული წიგნები, საყვარელი ვალტერ სკოტი წარმოუდგა. ყურში თითქოს შოტლანდიური საყვირის ხმა ესმისო ნისლით დაფარულ ლიშხნარებიდან. რომანის გახსენება ლიბრეტოს გაგებას უადვილებდა და კვალდაკვალ მისდევდა ინტრიგის განვითარებას, ხოლო ის ოდნავ შესაცნობი ფიქრები კი, თავს რომ დასტრიალებდნენ, მუსიკის გრგვინვაში იკარგებოდა... მიენდო მელოდიას და მთელი არსებით თრთოდა, თითქოს სოლინარები სიმებს კი არა, მის ნერვებს ეხებიანო. თვალი წარსტაცა მსახიობების ჩაცმულობამ, დეკორაციებმა, მოქმედმა პირებმა, დახატულმა ხეებმა, რომლებიც ვინმეს გავლისას

ირხეოდნენ; ხავერდის ბერეტებმა, წამოსასხამებმა. ხმლებმა და ყოველივე ამ ვითომ ნივთებმა, ამ ლამაზმა ტყუილმა... აი, გამოვიდა ერთი ახალგაზრდა ქალი და თავისი ქისა მწვანედ ჩაცმულ მხლებელს მიუგდო. მერე ქალი მარტო დარჩა და ამ დროს გაისმა ფლეიტის ხმა, ხან ნაკადულივით მორაკრაკე, ხან კი ჩიტივით მოჭიკჭიკე. ლუჩიამ გაბედულად დაიწყო თავისი კავატინა სოლ მაჟორი. იგი სიყვარულზე მოთქვამდა, ფრთებს ნატრობდა. ემასაც ენატრებოდა ცხოვრებიდან გაქცევა, სხვა ქვეყნად გაფრენა.
უეცრად ედგარი _ ლაგარდი გამოვიდა.
მის სახეს ის შეუდარებელი სიფერმკრთალე დაჰკრავდა, სამხრეთის ფიცხ რასებს რომ მარმარილოსებრ დიდებულებას სძენს. ლაგარდის მოყვანილი ტანი მიხაკისფერი ტანსაცმლით იყო გამოკვალთული; ნაჭედი პაწია ხანჯალი მარცხენა თეძოს ულამუნებდა; მიბნედილ მზერას გარემოს ავლებდა და ქათქათა კბილებს აელვებდა. ამბობდნენ, ვითომ ერთ პოლონელ თავადის ქალს, ბიარიცის ახლოს, საღამოს ზღვის ნაპირას მჯდომარეს, გაუგონია მისი სიმღერა იმ დროს, როცა ლაგარდი ნავების შეკეთებაში იყო გართული, და შეჰყვარებია იგი. ქალს მთელი თავისი ქონება მისთვის გადაუცია, ლაგარდის კი ის მალე სხვა ქალებში გაუცვლია; ამ რომანტიკულ წარსულს არტისტისთვის სახელი უფრო გაუთქვამს. მოხერხებული მომღერალი თვითონ ცდილობდა, რეკლამებში ერთი პოეტური ფრაზაც ყოფილიყო ჩართული მისი მომხიბვლელობისა და მგრძნობიარე სულის შესახებ. მშვენიერი ხმა, ურყევი თავდაჯერება, უფრო ტემპერამენტიანი, ვიდრე ჭკვიანი, უფრო პათოსიანი, ვიდრე ლირიკული, ყოველივე ეს აგვირგვინებდა ამ საკვირველი შარლატანის ბუნებას, რომელშიც პარიკმახერი და ტორეადორი ერთმანეთს ეცილებოდა.
დარბაზი პირველი სცენიდანვე მოხიბლა. ლუჩიას გულში იკრავდა. ტოვებდა, კვლავ უბრუნდებოდა, სასოწარკვეთილებას გამოხატავდა; გულისწყრომის სიტყვებს განუსაზღვრელი სინაზის საამო ჩურჩული ცვლიდა, მისი ყელიდან ქვითინისა და ამბორის ხმები ჩქეფდა. ემა წინ იხრებოდა, რათა უკეთ მოესმინა და ფრჩხილებს ლოჟის ხავერდს უსვამდა.
სავსებით ისრუტავდა ამ მელოდიურ მოთქმას, კონტრაბასების აკომპანემენტში რომ ისე გაისმოდა, ვით ზღვაურის ზათქში დამხრჩვალთა ყვირილი. ცნობდა უთვალავ სიამესა და ტანჯვას, რომელმაც კინაღამ იმსხვერპლა იგი, მომღერალი ქალის ხმა საკუთარი სულის გამოხმობად ეჩვენებოდა, ხოლო იმ მომხიბვლელ ილუზიას რაღაც საერთო ჰქონდა მის ცხოვრებასთან, მაგრამ ასეთი სიყვარულით იგი არასოდეს არავის ჰყვარებია. იგი ამ ედგარივით როდი ტიროდა უკანასკნელ საღამოს, როცა მთვარე ანათებდა და როცა ერთმანეთს ეუბნებოდნენ: `ხვალამდე!.. ხვალამდე!~ დარბაზი გრიალებდა; მომღერლები იძულებული იყვნენ, გაემეორებინათ: შეყვარებულნი მღეროდნენ თავიანთი საფლავების ყვავილებზე, ფიცზე, განდევნაზე, ბედისწერასა და იმედზე; და როცა მათი საბრალო `მშვიდობით~ გაისმა, ემას უნებური კივილი აღმოხდა, უკანასკნელმა აკორდებმა რომ ჩაახშვეს.
_ რას ერჩის იმ ქალს ის დიდებული? _ ჰკითხა შარლმა
_ ერჩის კი არა, მისი სატრფოა! _ მიუგო ემამ.
_ კი მაგრამ, რაღად იმუქრება, თქვენს ოჯახს სამაგიეროს მივუზღავო? ის კი, ახლა

რომ შემოვიდა, ამბობდა: `ლუჩია მიყვარს და დარწმუნებული ვარ, მასაც ვუყვარვარო~. მერე კი მის მამას გაჰყვა მკლავგაყრილი. განა ის მახინჯი, ქუდში რომ მამლის ფრთა აქვს გაჩრილი, მისი მამა არ არის? მიუხედავად ემას განმარტებისა, როცა ჟილბერი თავის ბატონს ეშტონს ვერაგულ განზრახვას უმხელს, შარლს იმ საქორწინო ბეჭდის დანახვაზე, რამაც ლუჩიას თვალი უნდა აუხვიოს, ეგონა, ბეჭედი მართლაც ედგარის გამოგზავნილია ნიშნად სიყვარულისაო. თუმცა იგი თვით გამოტყდა, რომ სრულიად ვერაფერი გაიგო მთელი ამ ისტორიისა, რისი მიზეზიც მუსიკაა, რომელიც სიტყვებს ძალიან ვნებსო.
_ სულერთია, _ მიუგო ემამ, _ გაჩუმდი!
_ ხომ იცი ყველაფერში გარკვეულობა მიყვარს.
_ გაჩუმდი-მეთქი! _ მოუთმენლად წამოიძახა.
ლუჩია მხლებლებმა გამოიყვანეს; ნარინჯის ყვავილთა გვირგვინი თავს უმკობდა; უფრო ფერმკრთალი იყო, ვიდრე მისი ატლასის თეთრი კაბა. ემას თავისი ქორწინების დღე გაახსენდა, ვიწრო ბილიკი პურის ყანაში, რომლითაც მაყრიონი ეკლესიაში მიდიოდა. რატომ ლუჩიასავით არ იბრძოდა, არ ლოცულობდა მაშინ? არა, მხიარული იყო და ვერ ამჩნევდა, რა უფსკრულშიც ვარდებოდა. აჰ, მთელი წინანდელი, ნორჩი სილამაზით, რასაკვირველია, ქორწინების სირცხვილამდე და სიმრუშის გულგრილობამდე, თავის სიცოცხლეს ვინმე ერთგულს, სულგრძელს რომ შესწირავდეს, მაშინ მისთვის სინაზეცა და სათნოებაც, სიამეცა და მოვალეობაც ერთმანეთს შეეზავებოდა და იგიც არასოდეს აღარ ჩამოქვეითდებოდა ასეთი ბედნიერების მწვერვალიდან, მაგრამ ბედნიერება, რა თქმა უნდა, სიცრუეა, მხოლოდ იმისთვის მოგონილი, რომ ყველა ნატვრას იმედი გაუქარწყლოს. ემა ახლა კარგად იცნობს ვნების წვრილმანობას, რასაც ხელოვნება ასე ადიდებს. იგი ცდილობდა გაეთავისუფლებინა ფიქრები მისი შთაგონებისგან და თავის განვლილ ტანჯვათა წარმოდგენაში მხოლოდ მხატვრული ოცნება დაენახა, რაც მხოლოდ თვალთათვის არის საამო, და გულში იცინოდა კიდეც, როცა სცენის სიღრმეში, ხავერდის ფარდის იქით, უეცრად გამოჩნდა შავწამოსასხამიანი ვაჟი; იგი შეირხა და ესპანური ქუდი თავიდან ჩამოუვარდა; იმწამსვე ორკესტრმა და მომღერლებმა სექსტეტი დაიწყეს. რისხვით აგზნებული ედგარი ყველას ახშობდა თავისი მძლავრი ხმით. ასტონი დაბალი კილოთი აყრიდა მომაკვდინებელ მუქარას; ლუჩია კივილით აყრუებდა იქაურობას; არტური განზე გამდგარიყო და შუახმით მღეროდა, მღვდლის ბანი ორგანივით ღუღუნებდა. ქალების გუნდი კი მის სიტყვებს იმეორებდა. ყველანი მწკრივად იდგნენ და ხელებს იქნევდნენ; მათი ნახევრად ღია ბაგენი ერთბაშად ისროდნენ რისხვას, მუქარას, საზღაურს, საშინელებას, შეწყალებასა და განცვიფრებას. შეურაცხყოფილი მიჯნური ხმალს იქნევდა; მისი არშიიანი საყელო მისივე მკერდის მოძრაობის თანაბრად ირხეოდა. იგი ხან მარცხნივ გაიწევდა, ხან მარჯვნივ, განიერ ნაბიჯებს ადგამდა და ამ დროს ხის იატაკზე მისი ვერცხლის დეზები, რბილ ბოტფორტებზე რომ ეკრა, საამურად წკრიალებდა. ალბათ, სიყვარულის დაუშრეტელ ზღვას იტევს, რაკი ასე უხვად აფრქვევს საზოგადოებასო, ფიქრობდა ემა, მაგრამ გაბიაბრუების ამ ცდამ უნაყოფოდ ჩაუარა, რადგან გმირის პოეტურობით გატაცებულს ხიბლავდა მომღერალი. ცდილობდა წარმოედგინა მისი

ცხოვრება, განთქმული, არაჩვეულებრივი, დიდებული სიცოცხლე მისი, როგორიც თვითონაც შეეძლო ჰქონოდა, უკეთუ განგება ინებებდა. მათ ხომ შეეძლოთ ერთმანეთს შეხვედროდნენ, შეეყვარებინათ ერთმანეთი! მასთან ერთად მთელ ევროპაში, სატახტოდან სატახტოში იმოგზაურებდა, გაიზიარებდა მის შრომასა და სახელს, აკრეფდა მისთვის ნასროლ ყვავილებს და საკუთარი ხელით დაუქარგავდა ტანსაცმელს. შემდეგ ყოველ საღამოს, ლოჟის მოოქრული ბანდულიდან, სიამით გათანგული არ გაუშვებდა არც ერთ ბგერას მისი სულისას, რომელიც მხოლოდ მისთვის იქნებოდა ამღერებული; სამაგიეროდ, ისიც სცენიდან, თამაშის დროს, მხოლოდ მას მიაცქერდებოდა. უეცრად რაღაც სიგიჟემ შეიპყრო ქალის არსება: მომღერალი მას უცქერის, ეს უეჭველია. სურდა მისკენ გაქცეულიყო, მისი ძლიერებისთვის შეეფარებინა თავი, ვით თვით სიყვარულის განხორციელებისათვის, და ეთქვა, ეყვირა: `ამიყვანე, წამიყვანე, წავიდეთ! შენი ვარ, შენი! შენია მთელი ჩემი აღტყინება, ყველა ჩემი ოცნება!~ ფარდა დაეშვა.

აირის სუნი ხალხის ნასუნთქში იყო აზავებული. მარაოების ქნევა ჰაერს კიდევ უფრო ამძიმებდა. ემას ლოჟიდან გასვლა უნდოდა, მაგრამ დერეფნები ხალხით იყო გაჭედილი და ამიტომ გულაძგერებული კვლავ ლოჟაში დარჩა. შარლი შიშობდა, გული არ წაუვიდესო, და ბუფეტში ხილის წყლის მოსატანად წავიდა. დიდი გაჭირვებით დაბრუნდა უკან; ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ეჯახებოდა ვინმეს და ჭიქის სამი მეოთხედი ერთ დეკოლტირებულ რუანელ ქალს დააღვარა ბეჭზე, რომელმაც, როცა ძუძუებში ცივი სითხე იგრძნო, ისე შეჰკივლა, თითქოს კლავენო. მისი მეუღლე, საფეიქროს პატრონი, უზრდელს გაუჯავრდა; და სანამ ქალი ცხვირსახოცით იწმენდდა თავის საუცხოო ალუბლისფერ აბრეშუმის კაბას, მისი ქმარი ცხვირში დუდუნებდა რაღაც ხარჯისა და ზარალის ანაზღაურებაზე. როგორც იქნა, შარლმა ცოლამდე მიაღწია და საშინლად აქოშინებულმა უთხრა:

_ პატიოსნებას ვფიცავ, ვფიქრობდი, ვერ გავაღწევ-მეთქი! იმოდენა ხალხია, იმოდენა, რომ...

და დასძინა:

_ აბა გამოიცან, ვინ ვნახე იქ, ზემოთ?... ბატონი ლეონი!

_ ლეონი?

_ დიახ, სწორედ ის, ახლავე მოვა შენს მოსაკითხავად.

ამ სიტყვების წარმოთქმა ვერ მოასწრო, რომ იონვილის ყოფილი კლერკი ლოჟაში შემოვიდა.

მაღალი საზოგადოების კაცის გამბედაობით გაუწოდა ხელი; მადამ ბოვარიმაც მყის თავისი მიაწოდა, რადგან, ალბათ, უფრო ძლიერი ნებისყოფის მიმზიდველობას დაემორჩილა. ეს ხელი იმ საღამოს აქეთ აღარ მიჰკარებია, როცა მწვანე ფოთლებზე წვიმა დიოდა, როცა ისინი ფანჯარასთან მდგომარენი გამოეთხოვნენ ერთმანეთს, მაგრამ ემამ უმალვე მოიშორა მოგონებათა მიერ გამოწვეული გარინდება და ზრდილობის დასაცავად სწრაფად უთხრა:

_ აჰ, გამარჯობა! როგორ? თქვენ აქა ხართ?

_ ჩუმად! _ გაისმა ხმა პარტერიდან, რადგან მესამე მოქმედება იწყებოდა.

_ მაშ რუანში ხართ?
_ დიახ.
_ დიდი ხანია?
_ ჩუმად! გარეთ გადით...
მათკენ მობრუნდნენ; იძულებულნი იყვნენ, ხმა გაეკმინდათ, მაგრამ ემა უკვე აღარ უსმენდა ოპერას; სტუმრების ქორო, სცენა ეშტონსა და მის მსახურს შორის, დიდი დუეტი რე მაჟორი, _ ყოველივე ამან რაღაც ბურუსში ჩაიარა, თითქოს საკრავები ნაკლებხმოვანნი შეიქნენ, ხოლო მოქმედი პირები სადღაც შორს წავიდნენ; ემას მოაგონდა ბანქოს საღამოები მეაფთიაქისას, ძიძის სანახავად წასვლა, ერთად წიგნის კითხვა ფანჩატურში, ბუხართან განმარტოებული ბაასი, მთელი თავისი საბრალო სიყვარული, ისე წყნარი, ხანგრძლივი, მოკრძალებული, ნაზი და მაინც დავიწყებული... რისთვისღა დაბრუნებულა? რა გარემოებათა დამთხვევა ახვედრებს კვლავ მას ცხოვრების გზაზე?
ლეონი ემას უკან იდგა, ბეჭით ტიხარს მიყრდნობილი. ქალს ზოგჯერ უნებურად გააჟრჟოლებდა ხოლმე, როცა ლეონის ნასუნთქი თმას აუქროლებდა.
_ განა ეს გაინტერესებთ? _ თქვა და ისე დაბლა დაიხარა, რომ ულვაშის ბოლო ემას ყურს შეეხო.
_ ისე, არც ძალიან! _ უდარდელად მიუგო.
მაშინ ლეონმა შესთავაზა, ნაყინის საჭმელად წასულიყვნენ სადმე.
_ აჰ, არა! დავრჩეთ ბოლომდე! _ თქვა შარლმა, _ აი, იმას თმა გაშლილი აქვს, ეს კი რაღაც ტრაგიკულის მომასწავებელია.
მაგრამ ლუჩიას სიგიჟის სცენა სულაც აღარ აინტერესებდა ემას და მომღერალი ქალის თამაშიც არაბუნებრივი ეჩვენებოდა.
_ ის კი არ მღერის, ყვირის, _ უთხრა შარლს, რომელიც მთელი გულით უსმენდა მომღერალს.
_ ჰო, შესაძლებელია... ოდნავ... _ მიუგო და არ იცოდა, რა ერჩია: თავისი წრფელი სიამოვნება თუ ცოლის აზრის პატივისცემა.
ლეონმა ამოიოხრა და თქვა:
_ რა სიცხეა...
_ მართალია, აუტანელია.
_ ცუდად ხარ? _ ჰკითხა ბოვარიმ.
_ ჰო, სული მეხუთება. წავიდეთ.
ლეონმა ფრთხილად მოასხა ბეჭებზე არშიიანი გრძელი შალი. სამივენი ნავსადგურისაკენ გაემართნენ და კაფეს ფანჯრებთან, გარეთ დასხდნენ. პირველად ბაასი ემას ავადმყოფობას შეეხებოდა, თუმცა ემამ რამდენჯერმე გააწყვეტინა შარლს, შესაძლებელია, ლეონს მოსაწყენად ეჩვენოსო; ლეონმა კი უამბო: რუანში ერთი-ორ წელს დავრჩები სამუშაოდ დიდ კანტორაში, რათა გავიწაფო იურიდიული საქმეების წარმოებაში, რასაც პარიზთან შედარებით ნორმანდიაში ბევრი თავისებურება აქვსო. შემდეგ გამოჰკითხა ბერტოს, ჰომეს ოჯახისა და მოხუცი ლეფრანსუას ამბები, მაგრამ, რაკი ქმრის თანდასწრებით სალაპარაკო მეტი აღარ ჰქონდა, ბაასიც მალე შეწყდა.

თეატრიდან გამოსული საზოგადოება მათ ახლოს მიდიოდა ქვაფენილით; ვინ თავისთვის უსტვენდა, ვინ პირდაღებული ღრიალებდა: `ო, ლუჩია, ჩემო ანგელოზო~. ლეონს სურდა თავი მუსიკის მოყვარულად ეჩვენებინა და ლაპარაკი ამაზე დაიწყო. მას მოესმინა ტამბურინი, რუბინი, პერსიანი, გრიზი; მათთან შედარებით ლაგარდი, მიუხედავად თავისი დიდი ბრწყინვალებისა, არაფერს წარმოადგენსო.

_ თუმცა, _ გააწყვეტინა შარლმა, _ ამბობენ, რომ უკანასკნელ მოქმედებაში იგი პირდაპირ განსაცვიფრებელია; მწყინს, რომ ბოლოს ვეღარ დავესწარით, მე ძალიან დამაინტერესა ამან...

_ აქ კიდევ იქნება ერთი წარმოდგენა, _ თქვა კლერკმა, მაგრამ შარლმა მიუგო, ხვალ უნდა გავბრუნდეთო.

_ თუკი შენ მარტო დარჩენას არ მოისურვებ, ჩემო ემიკო, _ მიმართა ცოლს. ასეთი უეცარი ცვლილების გამო, რაც რაღაც იმედს იძლეოდა, კლერკმა იცვალა ტაქტიკა და მოჰყვა ლაგარდის ქებას უკანასკნელ მოქმედებაში. ეს მართლაც უმაღლესი რამეა, რაღაც დიდებულიო. შარლი დაჟინებით ირწმუნებოდა:

_ შენ შეგიძლია კვირას დაბრუნდე. ჰა, გადაწყვიტე! ერთ წუთსაც არ უნდა იყოყმანო, თუკი ეს ოდნავ გარგებს.

ამასობაში მაგიდები გარშემო დაცარიელდა; ერთ-ერთი მსახური მოვიდა და მოკრძალებით გაჩერდა შორიახლოს; შარლი მიხვდა და ქისა ამოიღო, მაგრამ კლერკმა ხელი დაუჭირა და დანახარჯის გარდა ორი ვერცხლის ფული წკრიალით დააგდო მარმარილოს მაგიდაზე.

_ მე სრულიადაც არ მინდა ხარჯი გასწიოთ, _ წაიდუდუნა ბოვარიმ. ლეონმა უდარდელად ჩაიქნია ხელი, ქუდი აიღო და თქვა:

_ მაშ, ასე: ხვალ ექვს საათზე, არა?

შარლმა კვლავ მოიბოდიშა, მეტხანს დარჩენა არ შემიძლია, მაგრამ ემას კი არაფერი უშლისო...

_ საქმე ის არის, რომ... _ წაიბურტყუნა ემამ გამოუცნობი ღიმილით, _ ღმერთმანი, არ ვიცი...

_ ჰო, დავფიქრდები, ხვალ ვნახოთ; ღამე რჩევის მომცემია...

მერე ლეონს მიმართა:

_ ახლა, რაკი ჩვენს კუთხეში დაბრუნდით, იმედია, სადილად მობრძანდებით როდისმე ჩვენსა!

კლერკმა მიუგო, დაპატიჟებას უთუოდ გამოვიყენებ, მით უმეტეს, რომ აუცილებლად უნდა წავიდე იონვილს საქმეების გამოო. და სერ-ჰერბლანის კუთხეში ერთმანეთს დაშორდნენ იმ დროს, როცა კათედრალზე თორმეტის ნახევარი დარეკა.

ნაწილი მესამე

I

ლეონი რომ პარიზში იურიდიულ საქმეს სწავლობდა, არც `შომიერში~ სიარული ავიწყდებოდა, სადაც დიდი წარმატება ჰქონდა გრიზეტებს შორის, რომელთა აზრითაც საკმაოდ კოხტა ყმაწვილი ბრძანდებოდა: თმა არც ძლიერ გრძელი ჰქონდა, არც მოკლე, აღებისთანავე არ ხარჯავდა ნახევარი სემესტრის განმავლობაში თავის სარჩენ ფულსა და პროფესორებთანაც კარგი დამოკიდებულება ჰქონდა. აღვირახსნილობას ერიდებოდა როგორც სიმხდალის, ისე იმის გამოც, რომ სათნო ბუნებისა იყო.
ხშირად, როცა წიგნით ხელში თავის ოთახში, ან საღამოობით ლუქსემბურგის ბაღის ცაცხვებქვეშ იჯდა ხოლმე, კანონთა კრებული ხელიდან გაუვარდებოდა და ემაზე მოგონებას აედევნებოდა, მაგრამ ნელინელ ეს გრძნობა განელდა, ახლა სურვილებმა ჩაახშვეს იგი, თუმცა მაინც დაჟინებით იჩენდა ხოლმე თავს, რადგან ლეონი კიდევ არ კარგავდა იმედს, თითქოს რაღაც ბუნდოვანი წინათგრძნობაც ჰქონდა. რაღაც მოლოდინი იმალებოდა მომავლის გამოუცნობლობაში, ვით ოქროს ნაყოფი საოცნებო ხის ფოთლებში.
როცა სამი წლის განშორების შემდგომ ემას კვლავ შეხვდა, ვნებამ ისევ გაიღვიძა. ბოლოს და ბოლოს, _ ფიქრობდა იგი, _ უნდა ვიპოვო ძალა და დავიმორჩილო. მხიარულ და გაბედულ ამხანაგებში ტრიალმა ლეონს კდემამოსილება გაუნელა; პროვინციაში რომ დაბრუნდა, სძაგდა ყველა, ვისაც თავისი ლაკირონის ფეხსაცმლით დიდი ბულვარების ასფალტი არ ეთელა. არშიებით მორთული პარიზელი ქალის წინაშე, რომელიმე ცნობილი ექიმის სასტუმრო ოთახში, ექიმისა, რომელსაც ორდენებიც აქვს და საკუთარი ეტლიც, ჩვენი კლერკი, რა თქმა უნდა, ბავშვივით დაირცხვენდა: მაგრამ აქ, რუანში, ნავსადგურის უბანში, უბრალო მკურნალის ცოლის წინაშე თავს გაბედულად გრძნობდა, რადგან წინასწარვე იცოდა, რომ მოხიბლავდა. თავდაჯერება იმ გარემოზეა დამოკიდებული, სადაც ის უნდა გამოჩნდეს: ანტრესოლის მცხოვრებნი ისე როდი ლაპარაკობენ, როგორც მეხუთე სართულისა, და მდიდარი ქალის სათნოებასაც ბანკის ბილეთები იცავენ ისე, ვით მისივე ჯავშანი, კორსეტის ქვეშ რომ აცვია.
როცა საღამოს ცოლ-ქმარ ბოვარის განშორდა, ლეონმა თვალი აადევნა მათ და როცა ისინი `წითელი ჯვრის~ წინ შედგნენ, შინისკენ გაეშურა; მთელი ღამე გეგმის მოფიქრებაში გაათენა.
მეორე დღეს, საღამოს ხუთ საათზე, სასტუმროს სამზარეულოში შეიარა. სახეგაფითრებულს ნერვიულად აკანკალებდა, მაგრამ გულში კი მხდალი ადამიანის ის გაბედულება ედო, რისი შეჩერებაც არავითარ ძალას არ შეუძლია.
_ ბატონი წავიდა, _ უთხრა ლაქიამ, რაც კარგის მომასწავებლად ეჩვენა. ზემო სართულში ავიდა.
მის დანახვაზე ემა არ დაბნეულა, პირიქით, ბოდიში მოიხადა, გუშინ დამავიწყდა, მისამართი ვერ გასწავლეთო.
_ ო, მაგას მე თვითონ მივხვდი, _ თქვა ლეონმა.
_ რანაირად?
იგი ირწმუნებოდა, ალალბედმა, ინსტინქტმა მომიყვანაო. ქალმა გაიღიმა, ხოლო ლეონმა, რათა თავისი სისულელე გამოესწორებინა, უამბო, მთელი დილა ქალაქის

სასტუმროებში თქვენს ძებნას მოვანდომეო.
_ მაშ, გადაწყვიტეთ, რომ დარჩეთ?
_ დიახ, _ მიუგო მან, _ და ცუდადაც მოვიქეცი, ისეთ სიამეს როდი უნდა მიეჩვიო, რომლითაც ვერ ისარგებლებ, როცა მრავალი მოვალეობა გაწევს კისერზე.
_ ოჰ, წარმომიდგენია...
_ არა, თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, რადგან ქალი არა ხართ. მართალია, მამაკაცებსაც აქვთ სადარდელი... _ და საუბარმა ფილოსოფიური მიმართულება მიიღო. ემამ სიტყვა ჩამოუგდო ამქვეყნიურ ამაოებასა და მარადიულ მარტოობაზე, რისთვისაც განწირულია ადამიანის გული.
თავდავიწყების სურვილით თუ ამ ნაღვლიანობის გულუბრყვილო მიბაძვით, რაც მასაც გადაედო, ახალგაზრდა კაცმა განაცხადა, რომ უნივერსიტეტის მთელი წლების განმავლობაში საშინელი სევდით იყო შეპყრობილი. სასამართლოში საქმიანობა არ არის მისი საქმე, გული სულ სხვა რამეს ნატრულობს, მაგრამ დედა არ ეშვება. თითოეული მათგანი თანდათანობით ამჟღავნებდა თავისი წუხილის მიზეზებსა და რამდენსაც მეტს ლაპარაკობდა, იმდენადვე უფრო იმსჭვალებოდა საკუთარი წრფელი აღსარებით, მაგრამ ზოგჯერ ორივე ერიდებოდა ხოლმე ნაფიქრალის აშკარა გამოთქმას და ისეთ სიტყვას ეძებდა, რომელიც ოდნავ მაინც მიახვედრებდა. ემას არ გაუმხელია თავისი სიყვარულის ამბავი და არც მას უთქვამს ქალისთვის, რომ დაივიწყა.
შესაძლებელია, ამ წუთებში ლეონს აღარ ახსოვდა დროსტარებანი ქალებში; აღარც ემას აუწერია თავისი დილის მგზავრობანი სიყვარულის სახლისკენ. ქუჩიდან ოდნავ ისმოდა ქალაქის ხმაური. ოთახი თითქოს დავიწროვდა, რათა უფრო დაეახლოებინა ისინი. ემას მსუბუქი პენიუარი ემოსა; შავი თმის ხვეული სავარძლის ზურგზე გადაეგდო; ყვითელი შპალერი ოქროს შარავანდედად მოჩანდა მის უკან. სარკეში ისახებოდა მისი შიშველი თავი შუაგაყოფილი თმითა და ყურის წვერებით.
_ მაგრამ, მაპატიეთ, _ თქვა ქალმა, _ რა საჭირო იყო ამაზე ლაპარაკი? მუდამ თავს გაბეზრებთ დაუსრულებელი წუწუნით.
_ არა, სრულიადაც არა!
_ რომ იცოდეთ, _ განაგრძო მან და მშვენიერი თვალები ზეაღაპყრო, რომელშიც ცრემლი ბრწყინავდა, _ ოჰ, თქვენ რომ იცოდეთ, რაზე ვოცნებობდი!
_ მე კი, ოჰ, როგორ ვიტანჯებოდი! ხშირად სახლიდან გავიქცეოდი, არ ვიცოდი, სად მივდიოდი, სანაპიროზე დავეხეტებოდი, ვცდილობდი, ბრბოს ღრიანცელით გავბრუებულიყავ, მაგრამ მაინც ვერ ვახერხებდი იმ საშინელებისგან გათავისუფლებას, მუდამ რომ მდევნიდა. ბულვარებზე, ესტამპების ერთ სავაჭროში არის იტალიური გრავიურა, მუზას რომ გამოხატავს; მას ტუნიკი აცვია და მთვარეს შესცქერის; გაშლილ თმაში ყვავილები აქვს; საათობით ვიდექი ხოლმე მის წინ.
და ათრთოლებული ხმით დაურთო:
_ იგი თქვენ გგავდათ ოდნავ.
მადამ ბოვარიმ პირი იბრუნა, რათა უნებური ღიმილი არ შეემჩნევინებია, ტუჩზე რომ გაუკრთა.
_ ხშირად, _ განაგრძობდა ლეონი, _ მომიწერია თქვენთვის წერილები და შემდეგ ისევ

დამიხევია.
ემა არ უპასუხებდა; იგი კი განაგრძობდა:
_ ზოგჯერ მეგონა, რაიმე შემთხვევა თქვენთან შემყრის-მეთქი; ქუჩის კუთხეში მომელანდებოდით; ავედევნებოდი ყოველ ეტლს, სადაც კი თქვენი შალისებურს ან ვუალისებურს მოვკრავდი თვალს...
ქალს, ალბათ, გადაეწყვიტა, ნება მიეცა მისთვის გამოეთქვა ყველაფერი, რაკი სიტყვას არ აწყვეტინებდა. ხელებდაკრეფილი და თავდახრილი, თავის ფეხსაცმელებს დასცქეროდა და ხანდახან, თითების ოდნავი შენძრევით, ფეხსაცმლის ატლასს შეარხევდა.
ბოლოს ამოიოხრა:
_ მაგრამ ყველაზე უფრო სამწუხაროა, როცა უსარგებლო ცხოვრებას მიათრევ, როგორც მე, ჩვენი ტანჯვა რომ ვისმე გამოადგებოდეს, მაშინ კიდევ შეიძლებოდა მსხვერპლის გაღების ფიქრით მაინც გვენუგეშა!
ლეონი მოჰყვა სათნოების, მოვალეობისა და უხმო მსხვერპლის შექებას. თავდადების მძაფრი სურვილი მტანჯავს, მაგრამ არ ვიცი, რითი დავიკმაყოფილოო.
_ მე სათნოების დად ყოფნას ვინატრებდი, სადმე საავადმყოფოში.
_ ვაი, რომ მამაკაცებს არ ძალუძთ მაგ წმინდა მოვალეობის შესრულება; და მე ვერ ვხედავ ვერც ერთ პროფესიას, გარდა, შესაძლებელია ექიმისა...
ემამ ოდნავ მხრები აიჩეჩა, სიტყვა გააწყვეტინა და ლაპარაკი დაიწყო თავის ავადმყოფობაზე, რომლითაც კინაღამ მოკვდა; ნეტამც! ახლა მაინც აღარ დაიტანჯებოდა. ლეონმაც მაშინვე ინატრა `ცივი სამარე~; ერთ საღამოს ხომ ანდერძიც კი დაწერა, სადაც ითხოვდა, რომ მისი სხეული ამ საუცხოო ხავერდის ხალით დაებურათ, ემას ნაჩუქარი რომ არის. ასე ლაპარაკობდნენ ორივენი, რადგან სურდათ, ასეთი ყოფილიყვნენ წარსულში, იდეალს ხატავდნენ და ცდილობდნენ ამ იდეალის ჩარჩოში მოეთავსებინათ ამჟამად თავიანთი წარსული ცხოვრება. თუმცა, სიტყვა სატკეცი მორგვი არ არის, რომელიც გრძნობებს ჭიმავს.
ხალის მოგონებაზე ემამ ჰკითხა:
_ რატომ მაინცდამაინც იმ ხალით?
_ რატომ?
იგი ყოყმანობდა.
_ იმიტომ, რომ გაგიჟებით მიყვარდით.
და საკუთარი თავი შეაქო, დაბრკოლება ხომ გადავლახეო; მერე ალმაცერი ცქერა ემას მიაპყრო, რა შთაბეჭდილება მოვახდინეო.
ემას სახე ისეთი იყო, ვით ცა, რომელზედაც ქარს ღრუბლები მთლად გადაერეკა. მწუხარე ფიქრები თითქოს სრულიად მოშორებოდა მის ცისფერ თვალებს; სახე უბრწყინავდა.
ლეონი ელოდებოდა.
ბოლოს ქალმა უპასუხა:
_ მე მუდამ მაგისი ეჭვი მქონდა...
მერე ერთმანეთს მოაგონეს ამბები იმ წარსული ცხოვრებისა, რომლის ნატვრა და მასზე მწუხარება წელან გამოითქვა ერთი სიტყვით. ლეონმა მოიგონა ფანჩატური, ემას

ჩაცმულობა, მისი ოთახის ნივთები, მთელი ხალხი.
_ კაქტუსები როგორღაა?
_ ყინვამ დაზრა ამ ზამთარში.
_ იცით, მე ხშირად მიფიქრია მათზე. მომაგონდებოდა, დილის მზე რომ თქვენს ფანჯრებს მიადგებოდა... ვხედავდი თქვენს ხელებს, ყვავილიან ქოთნებს რომ უვლიდა...
_ საბრალო მეგობარო!
თქვა ქალმა და ხელი გაუწოდა. ლეონმა მყის ტუჩთან მიიტანა იგი. მერმე ღრმად ამოიოხრა და თქვა:
_ იმ ხანებში თქვენ ჩემთვის რაღაც იდუმალი ძალა იყავით, რომელსაც ჩემი სიცოცხლე დაეტყვევებინა. ერთხელ, მაგალითად, თქვენთან რომ მოვედი... მაგრამ ეს, რა თქმა უნდა, აღარ გახსოვთ?
_ მახსოვს, _ მიუგო მან, _ განაგრძეთ.
_ თქვენ ძირს იყავით, მისაღებ ოთახში, კიბეზე იდექით და წასვლას აპირებდით; თავს ცისფერყვავილებიანი ქუდი გეხურათ; მიპატიჟებას არც დაველოდე, ჩემდა უნებურად, უკან გამოგყევით; მე, რა თქმა უნდა, ვგრძნობდი სულელურად რომ ვიქცეოდი, მაგრამ მაინც განვაგრძობდი სვლას. თუმცა ვერც თქვენთან მოახლოებას ვბედავდი და არც თქვენი მოშორება მსურდა. სავაჭროში რომ შევხვდით, ქუჩაში დავრჩი და დარაბიდან ვხედავდი, როგორ იძრობდით თათმანებს და როგორ ითვლიდით წვრილ ფულს. ბოლოს, თქვენ ქალბატონ ტუვაშთან შეხვედით და მე კი რეგვენივით გამოშტერებული დავრჩი მოკეტილი კარის წინ.
მადამ ბოვარი უსმენდა და უკვირდა, როგორ დავბერებულვარო; ყველა ეს მოგონება, კვლავ განახლებული, თითქოს მის წარსულ სიცოცხლეს ახანგრძლივებდა; მის წარსულში ეს იყო რაღაც განუსაზღვრელი სივრცე, რომელიც ძალიან შორს იყო დარჩენილი, სადაც ახლა იგი ფიქრით მიფრინავდა, დროგამოშვებით, ოდნავ გასაგონი ხმით და თვალმოხუჭული, იტყოდა:
_ დიახ, ასეა! მართალია!
ორივემ გაიგონა, რომ მოუვაზინის უბანში, რომელიც სავსე იყო პანსიონებით, ეკლესიებითა და მიტოვებული უზარმაზარი სახლებით, სხვადასხვა ადგილას რვა საათი ჩამორეკა. გაჩუმდნენ და ერთმანეთს შესცქეროდნენ, ორივეს თავბრუ ეხვეოდა, თითქოს გაშტერებულ თვალთაგან რაღაც უცნაური ხმოვანი დენი გამოდისო. ხელები ერთმანეთს გადაეხლართა; წარსული, მომავალი, მოგონებანი, ოცნებანი, ყველაფერი ამ აღფრთოვანების სიამეში ჩაიძირა. ოთახში ბინდი გასქელდა, კედელზე კიდევ ბრწყინავდა ფერადი ლითოგრაფიული სურათები, რომლებიც `ნელის კოშკის~ სცენებს წარმოადგენდა; ქვემოთ განმარტებანი ეწერა ესპანურად და ფრანგულად. ვიწრო ფანჯარაში წოწოლა სახურავებს შორის ბნელი ცის ნაჭერი მოჩანდა. ემა წამოდგა, კომოდზე ორი სანთელი აანთო და კვლავ თავის ადგილას დაბრუნდა.
_ მაშასადამე...
_ მაშასადამე? _ გაიმეორა ქალმა.
ლეონი ფიქრობდა, გაწყვეტილი ბაასი როგორ გადავაბაო. ქალმა ჰკითხა:
_ რატომ აქამდე არავის გაუზიარებია ჩემთვის ასეთი გრძნობები?

კლერკმა შესძახა, _ იდეალური ბუნების მქონე ადამიანების გაგება აგრე ადვილი არ არისო. მე პირველი შეხედვისთანავე შემიყვარდით, მაგრამ სასოწარკვეთილებას ვეძლეოდი, რატომ წინათ არ შევხვდით-მეთქი ერთმანეთს, რომ განუყრელად დავკავშირებულიყავით და გავბედნიერებულიყავითო.
_ მეც მიფიქრია მაგაზე ზოგჯერ, _ მიუგო ქალმა.
_ რა საამო ოცნებაა! _ წაიჩურჩულა ლეონმა. მერე მისი გრძელი თეთრი ქამრის ცისფერ ფოჩს ნაზად შეეხო, და დასძინა:
_ მერე რა გვიშლის, რომ ხელახლა დავიწყოთ?
_ არა, ჩემო კარგო! _ მიუგო ემამ, _ მე ძალიან ხნიერი ვარ... თქვენ კი _ მეტად ახალგაზრდა... დამივიწყეთ! სხვები შეგიყვარებენ... თქვენც შეიყვარებთ.
_ თქვენსავით _ არა! _ შესძახა მან.
_ ნამდვილი ბავშვი ხართ! იქონიეთ გონიერება. მე ასე მსურს!
და მერე აუხსნა მათი სიყვარულის შეუძლებლობა, ამიტომაც წინანდებურად მეგობრები უნდა დავრჩეთო. განა ამას სერიოზულად ამბობდა? ემამ თვითონაც არ იცოდა; მხოლოდ ცდუნების სიამესა და მისგან თავდაცვის საჭიროებას გრძნობდა; ალერსიანი ცქერით ათვალიერებდა ვაჟს და წყნარად ირიდებდა მის აკანკალებულ ხელებს.
_ აჰ, უკაცრავად! _ თქვა ლეონმა და უკან დაიწია.
ემა უეცრად შიშმა შეიპყრო ამ გაუბედაობის წინაშე, რაც მისთვის უფრო მეტ საფრთხეს წარმოადგენდა, ვიდრე როდოლფის გაბედულება, როცა იგი ხელგაშლილი შეეგებებოდა ხოლმე, არასოდეს არც ერთი მამაკაცი ასე ლამაზი არ სჩვენებია. მისი საქციელი მომხიბვლელი სიწრფელით იყო აღსავსე. გრძელსა და წვრილს, ზეადრეკილ წამწამებს ძირს ხრიდა, რაც ნიშანი იყო ჭარბი სურვილისა და ემას სურდა დაეკოცნა ეს წამწამები. ქალი ერთბაშად დაიხარა, თითქოს უნდა დახედოსო, და წამოიძახა:
_ ღმერთო ჩემო, რა დრო გასულა! რამდენი გვიმასლაათია!
ლეონი გადაკრულს მიხვდა და ქუდისკენ ხელი წაიღო.
_ თეატრიც კი დამავიწყდა. საბრალო ბოვარიმ კი საგანგებოდ წარმოდგენისათვის დამტოვა. ბატონ ლორმოს, გრანპონის ქუჩაზე რომ ცხოვრობს, ცოლიანად უნდა გამოევლო და თეატრში წავეყვანე.
ეს შემთხვევაც გაუშვა, ხვალ კი უთუოდ შინ უნდა დაბრუნდეს.
_ მართლა? _ იკითხა ლეონმა.
_ დიახ.
_ მინდა აუცილებლად ერთხელ კიდევ გნახოთ; სათქმელი მაქვს...
_ რა?
_ რაღაც... მნიშვნელოვანი, სერიოზული. თქვენ არ წახვალთ, ეს შეუძლებელია. თქვენ რომ იცოდეთ... გამიგონეთ... მაშ თქვენ გამიგეთ? ვერ მიმიხვდით?...
_ თქვენ ძალიან გასაგებად ლაპარაკობთ, _ უთხრა ემამ.
_ აჰ, ნუ ხუმრობთ!... კმარა, კმარა! შემიბრალეთ, მომეცით საშუალება ერთხელ კიდევ გნახოთ... მხოლოდ ერთხელ...
_ ვითომ რატომ!..

იგი შედგა. მერმე თითქოს გონს მოვიდაო, თქვა:
_ ოჰ, მხოლოდ აქ არა!
_ სადაც გენებებათ.
_ გინდათ... _ დაფიქრდა და მოწყვეტით უთხრა, _ ხვალ, თერთმეტ საათზე, ეკლესიაში.
_ იქ ვიქნები!
წამოიძახა და ორივე ხელი დაუჭირა, მაგრამ ემამ ხელები გაითავისუფლა. ლეონი ცოტა უკან იდგა, ქალი კი თავდაღუნული იყო; ვაჟი დაიხარა და კისერი დაუკოცნა.
_ გიჟი ხართ, გიჟი! _ იძახდა იგი და ნერვულად იცინოდა, ვაჟი კი კოცნას არ იშლიდა. გვერდულად თვალში ჩასცქეროდა, თითქოს იქ თანხმობის ამოკითხვას ეძებსო, მაგრამ იქ ცივი, ყინულოვანი დიდებულება სუფევდა.
ლეონი კარისკენ გაემართა, ზღურბლზე შედგა და ათრთოლებული ბაგით ძლივს წარმოთქვა:
_ ხვალამდე.
ემამ თავის დაქნევით უპასუხა და მეორე ოთახში ჩიტივით შეფრთხიალდა. საღამოს კლერკს გრძელ წერილს სწერდა, სადაც პაემანზე უარს ამბობდა: ახლა მათ შორის ყველაფერი გათავებულია და, სწორედ მათი ბედნიერების გულისთვის, ერთმანეთს აღარ უნდა შეხვდნენ. მაგრამ, როცა წერილი გაათავა, გაჭირვებაში ჩავარდა, _ მისამართი არ იცოდა.
_ თვითონ მას მივცემ, _ გაიფიქრა, _ როცა მოვა.
მეორე დღეს ლეონმა თავისი პატარა აივნის კარი გააღო, საწმენდი აიღო და ფეხსაცმელი თვითონ გაწმინდა, თან მხიარულად ღიღინებდა. ჩაიცვა თეთრი შარვალი, თხელი წინდები და მწვანე ფრაკი, ცხვირსახოცს ნელსაცხებელი აპკურა, პარიკმახერთან შეიარა, თმა დაიხუჭუჭა. მერე ისევ ააშლევინა, რათა თმისთვის მოხდენილი უბრალოება მიეცა.
_ ჯერ ადრეა, _ გაიფიქრა, როცა სადალაქოში იყო, _ ცხრა საათია.
ძველი მოდების ჟურნალი აიღო, გადაფურცლა, მერმე გავიდა, სიგარა მოსწია, ქუჩებში გაისეირნა; ბოლოს გადაწყვიტა, დროაო, და ღვთისმშობლის ტაძრის მოედნისკენ გაემართა.
ზაფხულის მშვენიერი დილა იყო, ახლომახლო სავაჭროების ფანჯრებში ვერცხლის ნივთები ბრჭყვიალებდა; სინათლე, ტაძარს რომ გვერდიდან სცემდა, ქვების ჩუქურთმებში თამაშობდა; ჰაერში, სამრეკლოს ირგვლივ, ფრინველთა გუნდი რიალებდა; მოედანი სავსე იყო ყიჟინითა და ყვავილთა სურნელებით, ქვაფენილის ირგვლივ რომ იყო შემორგული; ვარდები, იასამანი, მიხაკი, ნარცისი, ტუბეროზი. ყვავილთა კვლებს შორის, აქა-იქ, მსუყე მწვანე იყო ჩარგული: კატაბალახა და ქათანაცარა; შუაგულ მოედანზე შადრევანი ჟღურტულებდა, ხოლო უზარმაზარ ქოლგებქვეშ, გორებად დაყენებულ ნესვთა შორის, ყვავილებით მოვაჭრე ქალები ქაღალდში ხვევდნენ იის თაიგულებს.
ლეონმა ერთი ასეთი თაიგული იყიდა, ეს პირველი შემთხვევა იყო, რომ თაიგულს ქალისთვის ყიდულობდა; ყვავილებს დაყნოსა და წელში ამაყად გაიმართა, თითქოს

ქალისთვის მისართმევი ეს პატარა ძღვენი თვით მას ამაღლებსო. მაგრამ შეშინდა, არ დამინახოსო, მყისვე ეკლესიაში შევიდა. ეკლესიის მცველი იმწუთას მარცხენა პორტალის ზღურბლზე იდგა `მროკავი მარიანის~ ქანდაკებასთან: ქუდში _ ფრთა, წელზე _ რაპირა, ხელში _ თუღი, დიდებული, ვით კარდინალი, და ბრწყინვალე, ვით საეკლესიო სამკაული. იგი ლეონს მიუახლოვდა და სათნო-ეშმაკური ღიმილით, როგორიც მღვდლებს სჩვევიათ, როცა ბავშვებს ელაპარაკებიან, ჰკითხა:
_ თქვენ აქაური არ უნდა ბრძანდებოდეთ, ბატონო. იქნებ ტაძრის დათვალიერებას ინებებდით?
_ არა, _ მიუგო მან.
ჯერ ეკლესიაში შეყო თავი, მერე ისევ პორტალთან დაბრუნდა და მოედანი ჩაათვალიერა. ემა არსად ჩანდა. იგი პირდაპირ შევიდა, შუა შესასვლელით, და საკურთხევლამდე მივიდა.
ტაძრის შუაგული, ისროვანი თაღების ნაწილი და ფერადი მინები სავსე სასხურებლებში იხატებოდა. ფანჯრების მხატვრობის ანაშუქი მარმარილოს ნაპირებზე იმსხვრეოდა და იატაკის ქვაფენილს ეფრქვეოდა, ვით ჭრელი ხალიჩა. მთავარი პორტალის ღია კარში სინათლის სამი უზარმაზარი ნაკადი შემოდიოდა. დროდადრო ეკლესიაში მედავითნე გაივლიდა და აჩქარებულ მლოცველივით სწრაფად წაიჩოქებდა ხოლმე საკურთხევლის წინაშე. ბროლის კანკელები უძრავად ეკიდა. საკურთხეველზე ვერცხლის ლამპარი იყო ანთებული; გვერდითი, ბნელი კაპელებიდან ოხვრისმსგავსი ხმა ისმოდა, ხოლო გაღებული რიკულის ბრახუნი გამოხმობასავით გუგუნებდა მაღალ თაღებში.
ლეონი ნელი ნაბიჯით მიჰყვებოდა კედლებს. სიცოცხლე ასე ლამაზი არასოდეს სჩვენებია. აი, ახლავე მოვა იგი, მომხიბვლელი, მღელვარე. უკან მიიხედავს, თვალს ხომ არავინ მადევნებსო; ფურჩალებიანი კაბით, ოქროს ლორნეტით, თხელი ფეხსაცმლით, მშვენების მთელი მომჯადოებლობით, რაც ლეონს ჯერ არ უგემია, მთელი იმ მიმზიდველობით, რაც სათნოებას ამკობს ხოლმე დაცემის მომენტში, ტაძარი, ვით ვეება ბუდუარი, იშლება მის ზემოთ, თაღები იდრიკება, რათა ბინდბუნდში ისმინოს აღსარება მისი სიყვარულისა: ფერადი მინები ბრწყინავს, რათა გაანათოს სახე მისი და საცეცხლურებიც მზადაა დასაწველად, რათა იგი მოევლინოს ვით ანგელოზი სურნელოვან კვამლსა შინა.
ქალი მაინც არ ჩანდა. სკამზე დაჯდა და თვალი ცისფერ ფანჯარას მიაპყრო, რომელზედაც ნახატი იყო: მეთევზეები კალათებით ეზიდებოდნენ ნავებიდან თევზს, დიდხანს უცქეროდა გულისყურით, დაჟინებით, ითვლიდა ქერცლს თევზების ტანზე და ღილებს მეთევზეთა ჯუბებზე, ფიქრით კი ემას დაეძებდა.
განზე მდგომი მცველი ბრაზით იბერებოდა მომსვლელის უცნაური საქციელის გამო; ზის და მარტოდმარტო ათვალიერებს ტაძრის საკვირველებასო. ასე ეგონა, ეს ვიღაცა პირადად მე მძარცვავს და თითქმის კიდეც მკრეხელობსო.
მაგრამ, უეცრად, აბრეშუმის შრიალი ქვის იატაკზე, ქუდის ჩრდილი და შავი პელერინა... ის არის! ლეონი წამოვარდა და თითქმის სირბილით შეეგება. ემა ფერმკრთალი იყო. ჩქარა მოდიოდა.

_ წაიკითხეთ ეს! _ და დაკეცილი ქაღალდი გაუწოდა, _ ოჰ, არა! _ და ხელი მოწყვეტით წაიღო; მერე წმინდა ქალწულის ნიშში შევიდა, მუხლი მოიდრიკა, სკამის ზურგს ხელებით ჩამოეყრდნო და ლოცვას შეუდგა.
ყმაწვილი თითქმის გააჯავრა ქალის ამ ფარისევლურმა ჭირვეულობამ, მაგრამ შემდეგ კიდეც მოეწონა, რომ პაემნის წინ ემა ლოცვას დაეწაფა ვით ანდალუზიელი მარკიზა, ხოლო ცოტა ხნის შემდგომ კვლავ განაწყენდა, რადგან ქალი ლოცვას აღარ ათავებდა. ემა ლოცულობდა ან უკეთ, ცდილობდა ლოცვას და იმედოვნებდა, რომ ზეცა რაიმე გადაწყვეტილებას შთააგონებდა; და ზენაარისგან ხსნის მომლოდინე გაფართოებული თვალებით შესცქეროდა გასხივოსნებულ საკურთხეველს, ხარბად იყნოსავდა ღამის თეთრი იების სურნელებას, მაღალ ლარნაკებში რომ გაფურჩქვნილიყვნენ; ყურს უგდებდა ტაძრის მყუდროებას, რის გამოც შეშფოთება გულისა უფრო ემატებოდა.
ბოლოს წამოდგა და ის იყო, კიდეც უნდა წასულიყვნენ, რომ მცველი სწრაფად მივიდა და ჰკითხა:
_ ქალბატონი აქაური არ ბრძანდება, ალბათ? იქნებ ტაძრის დათვალიერებას ინებებდით?
_ არა-მეთქი! _ წამოიძახა კლერკმა,
_ რატომაც არა? _ უთხრა ემამ.
მისი შერყეული სათნოება ყველაფერს ებღაუჭებოდა: ქანდაკებას, ლოცვასა და ძეგლებს.
მაშინ, რათა ყველაფერი `რიგზე~ ეჩვენებინა, მცველმა ისინი კვლავ შემოსასვლელში გაიყვანა, იატაკზე დიდი წრე უჩვენა, შავი ფილაქნებით რომ იყო შემოფარგლული, უწარწერო და უსამკაულო:
_ აი, _ თქვა მან დარბაისლურად, _ გარეწრე ამბუაზის განთქმული ზარისა. იგი ორმოცდაათ გირვანქას იწონიდა, მისი მსგავსი მთელ ევროპაში არ იყო. მისი ჩამომსხმელი ოსტატი სიხარულმა მოკლა.
_ წავიდეთ, _ თქვა ლეონმა.
გამყოლი მიაბიჯებდა; ახლა კვლავ უკან მოიყვანა, ღვთისმშობლის ნიშთან, სადაც ხელები ფართოდ გაშალა და სოფლელი მესაკუთრის სიამაყით, როცა იგი ხეხილის ბაღს უჩვენებს ვინმეს, წარმოთქვა:
_ ამ უბრალო ქვის ქვეშ განისვენებს პიერ დე ბრეზე, მფლობელი ვარენისა და ბრისაკისა, პუტუს დიდი მარშალი და გუბერნატორი ნორმანდიისა; მოკლულ იქნა მონლერის ბრძოლაში ათას ოთხას სამოცდახუთი წლის ივლისის თექვსმეტს.
ლეონი ტუჩებს იკვნეტდა და ფეხიდან ფეხს ინაცვლებდა.
_ ეს რაინდი კი, ცხენოსანი, ჯავშნით შეჭურვილი, მისი შვილიშვილია, ლუი დე ბრეზე, ბრევალისა და მონშოვეს გრაფი მალევრი, ბარონი მონისა, კამერჰერი მეფისა, კავალერი ორდენისა და, მსგავსად პაპისა, გუბერნატორი ნორმანდიისა; გარდაიცვალა კვირას, 1531 წლის ივლისის 23-ს; ძირს კი, კაცი, რომელიც შვილია, ლუი დე ბრეზე, ბრევალისა და მონშოვეს ბატონი, მისნაირი გამოხატულება ამქვეყნიური ამაოებისა, მგონი, არსად ნახულა, _ ასე არ არის, ბატონებო?
მადამ ბოვარიმ ლორნეტი მიიტანა თვალთან. ლეონი უძრავად იდგა, თვალს არ

აშორებდა და უკვე აღარ ცდილობდა წინააღმდეგობის გაწევას არც სიტყვით და აღარც მოძრაობით; ყოველი სიმამაცე ეკარგებოდა ლაყბობისა და გულგრილობის ამ ორმაგი კავშირის წინაშე.
დაუღალავი გამყოლი კი არ ცხრებოდა:
_ მის გვერდით დაჩოქილი და მტირალი ქალი მისი მეუღლეა, დიანა დე პუატიე, გრაფინია დე ბრეზე, ჰერცოგინია დე ვალენტინუა, დაიბადა 1499 წელს, გარდაიცვალა 1566 წელს, ხოლო მარცხნივ, ყრმახუტებული, ღვთისმშობელია. ახლა აქეთ მობრუნდით: აი ამბუაზების აკლდამა, ორივე კარდინალი და რუანის არქიეპისკოპოსი იყო. ეს მეფე ლუი XII-ს მინისტრი გახლდათ; ბევრი ღვაწლი მიუძღვის ამ ტაძრისათვის. ანდერძით ოცდაათი ათასი ეკიუ ღარიბებისთვის დატოვა.
მცველი უცნაურად ფუსფუსებდა, განუწყვეტლად ლაპარაკობდა; ახლა წყვილი ერთ ნიშში შეიყვანა, რომელიც სავსე იყო ბალუსტრადებით; ზოგი მათგანი მისწი-მოსწია და რაღაც ლოდი გამოაჩინა, რომელიც შეიძლება ცუდად ნაკეთები ქანდაკებაც იყო.
_ ეს ოდესმე ინგლისის მეფისა და ნორმანდიის მთავრის რიჩარდ ლომგულის საფლავს ამშვენებდა, მაგრამ კალვინისტებმა, ბატონებო, აი ასეთ მდგომარეობაში ჩააგდეს. ბოროტი განზრახვით მიწაში დაფლეს. ახლა ნახეთ ეს კარი, რომლითაც არქიეპისკოპოსი თავის სადგომში შედიოდა ხოლმე; შემდეგ კი გიორგი ძლევამოსილის მხატვრობიანი ფანჯრები ვნახოთ.
მაგრამ ამ დროს ლეონმა საჩქაროდ ამოიღო ჯიბიდან ვერცხლის წვრილი ფული და ემას მკლავში ხელი დასტაცა. მცველი გაშტერებული დარჩა ამ უდროო გულუხვობით, რადგან სანახავი ჯერ კიდევ ბევრი რამ იყო; ამიტომ უკან მისძახოდა:
_ ბატონო, მოითმინეთ! გუმბათი, გუმბათი...
_ არა, გმადლობთ, _ მიუგო ლეონმა.
_ ცდებით, ბატონო! სიმაღლე _ ოთხას ორმოცი ფუტი, ეგვიპტის უმაღლეს პირამიდაზე სულ რაღაც ცხრა ფუტით დაბალი. მთლად თუჯისაგანაა ჩამოსხმული...
მაგრამ ლეონი გარბოდა; მას ეგონა, სიყვარული, რომელიც ამ ორი საათის განმავლობაში ასე გაიყინა, როგორც ეკლესიის ქვები, ახლა კვამლივით გაიფანტება იმ საკვამურივით აღმართულ გუმბათში, რომელიც გროტესკულად ადგას თავს ტაძარს, ვით ვინმე მექვაბის ოცნების განხორციელებაო.
_ სად მივდივართ? _ ჰკითხა ემამ.
ლეონი არ უპასუხებდა და გასასვლელისკენ მიიჩქაროდა; მადამ ბოვარიმ ის იყო თითები ჩააწო სასხურებლის ნაკურთხ წყალში, რომ უეცრად უკნიდან მძიმე ქშენა და თუღის რიტმული კაკუნი მოესმათ. ლეონი მიტრიალდა.
_ ბატონო!
_ რაო?
მის წინ მცველი იდგა, რომელსაც იღლიაში ამოეჩარა, ხოლო ქვემოდან კი წონასწორობისთვის მუცლით იჭერდა, ოციოდე ტომი შეუკინძავი წიგნები ტაძრის აღწერილობის შესახებ.
_ რეგვენი! _ წაიბურტყუნა ლეონმა და ეკლესიიდან გავარდა. იქვე პატარა ბიჭი თამაშობდა.

_ გაიქეცი, ეტლი მომიყვანე!
ბიჭი ისარივით გაფრინდა; რამდენიმე წუთს პირისპირ იდგნენ მარტონი და ოდნავ დარცხვენილნი.
_ აჰ, ლეონ! არ ვიცი, როგორ მოვიქცე!.. _ იპრანჭებოდა ემა, მერე სერიოზულად თქვა,
_ ეს ძალიან უხერხულია, იცით?
_ რატომ? _ მიუგო კლერკმა, _ პარიზში ასე იციან!
ამ სიტყვებმა, ვით შეურყეველმა საბუთმა, გადააწყვეტინა. მეეტლე კი არსად ჩანდა. ლეონი შიშობდა, ემა კვლავ ტაძარში არ შევიდესო; ბოლოს ეტლიც მოვიდა.
_ ჩრდილოეთის პორტალით მაინც გადით, _ მიაძახა მათ ზღურბლზე მდგომმა მცველმა, _ იქ დაინახავთ `აღდგომას~, `საშინელ სამსჯავროს~, `სამოთხეს~, `დავით მეფეს~ და `ცოდვილებს მარადიულ გვემაში~.
_ საით ინებებთ წასვლას? _ იკითხა მეეტლემ.
_ საითაც გინდათ! _ მიუგო ლეონმა და ემას ეტლში ჩაჯდომა უშველა. ფარდები დაეშვა და ეტლი გზას გაუდგა.
ეტლი დიდი ხიდის ქუჩით წავიდა, გადაჭრა ხელოვნებათა მოედანი, გაიარა ნაპოლეონის სანაპირო, ახალი ხიდი და ერთბაშად პიერ კორნელის ძეგლთან შედგა.
_ იარეთ! _ შიგნიდან გამოსძახა ლეონმა.
ეტლი კვლავ დაიძრა და, ლაფაიეტის ქუჩაბანდიდან დაღმართს დაშვებული, ჭენებით მიადგა რკინიგზის სადგურს.
_ არა, პირდაპირ წადით! _ კვლავ გაისმა გაჯავრებული ხმა.
რიკულის გალავნიდან ეტლი კვლავ ბულვარზე გავიდა და ჩაქჩაქით მაღალ თელებქვეშ გასწია. მეეტლემ ოფლიანი შუბლი შეიმშრალა, ტყავის ქუდი მუხლებში ჩაიდო და ეტლი გარდიგარდმო ხეივნებში მიუშვა, გაზონებს შორის რომ მდინარისკენ მიემართებოდა.
ეტლი ახლა მდინარის ნაპირით მიდიოდა, რიყის ქვით მოფენილ გზაზე, უასელის მიმართულებით; დიდხანს იარა, კუნძულებსაც გასცდა, მაგრამ მერე უეცრად გაუხვია და სწრაფად გაექანა; გაიარა კატრმარი, სოტევილი, დიდი შოსე, ელბეფის ქუჩა და მესამე შესასვენებლად ბოტანიკური ბაღი აირჩია.
_ იარეთ-მეთქი! _ უფრო მრისხანედ გამოსძახა ხმამ.
ეტლმა ახლა განვლო სენ-სევერი, კიურანდიეს სანაპირო, მელის სანაპირო, ერთხელ კიდევ ხიდი, მარსის ველის მოედანი, ჰოსპიტლის ბაღები, სადაც შავად ჩაცმული მოხუცები მზისგულზე დასეირნობდნენ სუროშეფენილი ტერასის გასწვრივ, შეჰყვა ბუვრეილის ბულვარს, გაიარა კოშუაზის ბულვარიც და მონრიბუდე, თვით დევილის მაღლობებამდე.
შემდეგ უკან დაბრუნდა; ახლა უკვე უაზროდ დაეხეტებოდა, უთავბოლოდ და შემთხვევის მიხედვით. მას ნახავდით სენ-პოლოში, ლესკურში, გარგანის გორაკზე, რეჟ-მარკში და გაილარბუას მოედანზე, მალადრერის, დინანდერის ქუჩებში, სენ-რომენის, სენ-ივიანის, სენ-მაკლუს, სენ-ნიკეზის ეკლესიებთან, საბაჟოსთან, ვიეტურთან, ტრია-პიპსა და მონუმენტურ სასაფლაოსთან. დროდადრო მეეტლე კოფოდან უიმედოდ გადახედავდა სამიკიტნოებს. ვერაფრით გაეგო, რა სიგიჟე

აიძულებდა მის მუშტრებს ასე შეუსვენებლად სიარულს. შეანელებდა ოდნავ სვლას თუ არა, იმწამსვე გაჯავრებული შეძახილი ესმოდა. მაშინ შეუბრალებლად სცემდა შოლტს თავის გაქაფულ ჯაგლაგებს და მიქროდა. აღარ არჩევდა ოღოჩოღროებს, ხან რას წაედებოდა, ხან რას; უგუნებოს კინაღამ ტირილი ერეოდა დაღლილობის, წყურვილისა და გაბეზრების გამო.
ნავსადგურში, ურმებსა და კასრებს შორის, ქუჩებსა და გზაჯვარედინებზე ხალხი თვალდაჭყლეტილი უცქეროდა პროვინციაში უცხო შესახედაობის ეტლს ჩამოშვებული ფარდებით, კუბოსავით მაგრად ჩაკეტილს, ხან აქ, ხან იქ რომ გამოჩნდებოდა და ოღროჩოღროებში ისე ირხეოდა, ვით ზღვაში ხომალდი. მხოლოდ ერთხელ, ქალაქგარეთ, როცა მზე ძალზე აცხუნებდა ძველ, მოვერცხლილ ფარნებს, ყვითელი ტილოს ფარდებში ვიღაცამ შიშველი ხელი გამოყო და ქაღალდის ნახევები გადმოყარა, რომლებიც, ქარისაგან ანიავებულნი, ისე დაეფინნენ წითლად აყვავებულ იონჯას, თითქოს თეთრ პეპელათა გუნდიაო.
შემდეგ, ასე საღამოს ექვს საათზე, ეტლი ჩოუვაზინის უბნის ერთ-ერთ მოსახვევში გაჩერდა; ეტლიდან ქალი ჩამოხტა და ვუალაუხდელად, უკანმოუხედავად გაუდგა გზას.

II

სასტუმროში რომ მივიდა, მადამ ბოვარი გაკვირვებული დარჩა: დილიჟანსი აღარ იყო. ივერს თითქმის ერთ საათს ეცადა და წასულიყო.
თუმცა არაფერი საჩქარო შინ არა ჰქონდა, მაგრამ სიტყვა მისცა, დღესვე დავბრუნდებიო, შარლი ელოდებოდა; ემა უკვე განიცდიდა მხდალი მორჩილების იმ გრძნობას, რაც ბევრი ქალისთვის ერთსა და იმავე დროს სასჯელიც არის და საზღაურიც ცოლქმრული ღალატის გამო.
სასწრაფოდ ჩაალაგა ჩემოდანი, სასტუმროს ხარჯი გადაიხადა, დაიქირავა იქვე მდგომი ერთ-ერთი კაბრიოლეტი და დილიჟანსს დაედევნა. მეეტლეს აჩქარებდა და აქეზებდა, წამდაუწუმ კითხულობდა, რომელი საათიაო, ან რამდენ მანძილს გავივლიდითო; ბოლოს, როგორც იქნა, `მერცხალს~ ბენკამპუას პირველ შენობებთან დაეწია.
დაჯდა თუ არა თავის ადგილას, მაშინვე თვალები დახუჭა და მხოლოდ გორაკის ძირას გაახილა, საიდანაც თვალი მოჰკრა ფელისიტეს, რომელიც სამჭედლოებთან ელოდებოდა. ივერმა ცხენები შეანელა, მზარეული დილიჟანსის ფანჯარასთან მიდგა და ქალბატონს იდუმალი ხმით წასჩურჩულა.
_ ქალბატონო, ახლავე უნდა მიხვიდეთ ჰომესას. რაღაც სასწრაფო საქმეა.
დაბაში მყუდროება იყო, როგორც ყოველთვის, ქუჩის კუთხეში ვარდისფერი გროვები მოჩანდა, ჰაერში რომ ბოლავდა; რადგან მურაბის ხარშვის დრო იყო, ყველა იონვილელი ერთსა და იმავე დღეს იმზადებდა მურაბის მარაგს. აფთიაქის წინ ყველაზე უფრო დიდი ცეცხლი ენთო. იმდენად დიდი, რამდენადაც სამრეწველო დაწესებულება უბრალო ოჯახზე დიდი უნდა იყოს და საზოგადოებრივი მოთხოვნილება კი _ პირად მოთხოვნილებაზე უფრო ფართო.
ემა შევიდა, დიდი სავარძელი გადაბრუნებული იყო, და თვით `რუანის კანდელიც~

კი ძირს ეგდო, იატაკზე. ემამ ტალანის კარი შეაღო და შუაგულ სამზარეულოში, ყვითელ ქილებს შორის, გარჩეული მაყვლით რომ იყო სავსე, ფხვნილსა და ნატეხ შაქარს, მაგიდაზე სასწორებსა და იატაკზე ტაშტებს შორის დაინახა ყველა ჰომე, დიდი თუ პატარა, რომლებსაც წინსაფრები ეკეთათ და ხელთ ჩანგლები ჰქონდათ. ჟუსტენი თავჩაღუნული იდგა, ხოლო მეაფთიაქე ყვიროდა:
_ ვინ გითხრა საკუჭნაოში წადიო?
_ რა მოხდა? რა ამბავია?
_ რა ამბავია? _ გაეპასუხა მეაფთიაქე, _ მურაბა იხარშება: დუღს და სადაცაა დაითვრება მეტი დუღილის გამო; ვეუბნები, მეორე ტაშტი მოიტანე-მეთქი. ეს ვაჟბატონი კი სიზარმაცით, დაუდევრობით, მიდის ლაბორატორიაში და იქიდან საწყობის გასათები მოაქვს, ლურსმანზე რომ ეკიდა. `საწყობს~ მეაფთიაქე სხვენის საკუჭნაოს ეძახდა, ჭურჭლითა და აფთიაქის საქონლით რომ იყო გაჭედილი. მრავალ საათს ატარებდა ხოლმე იქ მარტოდმარტო, წერდა ეტიკეტებს, ასხამდა სითხეებს, თავს უცობდა ბოთლებსა და ქილებს; იქაურობას ისე კი არ უყურებდა, როგორც საკუჭნაოს, არამედ როგორც წმინდათაწმინდას, საიდანაც მისი საკუთარი ხელით ნაკეთები გამოდიოდა: აბები, მსხვილი თუ წვრილი, ნაზავი რამეები, ათასგვარი სარგო წამალი, რომლებსაც მთელ იმ მხარეში გაჰქონდა მისი სახელი. ვერავითარი სულიერი ვერ გადააბიჯებდა მის ზღურბლს; ისეთი მოწიწებით ეპყრობოდა, რომ თვითონვე გვიდა. ერთი სიტყვით, უკეთუ აფთიაქი, ყველასათვის ხელმისაწვდომი, მისი სიამაყის გამოსაჩენი ადგილი იყო, საკუჭნაო, პირიქით, განმარტოების სავანეს წარმოადგენდა, სადაც იგი საყვარელი საქმით ეგოისტურ სიამეს განიცდიდა. ამიტომაც ჟუსტენის ქარაფშუტობა საშინელ სიბრიყვედ ეჩვენა; ჟოლოზე უფრო წამოჭარხლებული განაგრძობდა:
_ წარმოგიდგენიათ, აფთიაქის საწყობის გასაღები! გასაღები იმ ადგილისა, სადაც ათასგვარი სიმჟავე, ტუტეა ჩაკეტილი! იქ წახვიდე მეორე ტაშტის მოსატანად! ხელიანი ტაშტისა, რომელსაც შესაძლოა მე არასოდეს არც კი ვხმარობდე! ყველაფერს თავისი მნიშვნელობა აქვს ჩვენს მეტისმეტად პასუხსაგებ ხელოვნებაში, მაგრამ, ეს ოხერი, უნდა გესმოდეს თუ არა განსხვავება, რომ საშინაო საჭიროებისთვის არ იხმარო ის, რაც ფარმაცევტიკისთვისაა დანიშნული! ეს იმას ემგვანებოდა, რომ, ვთქვათ, შემწვარ ქათამს სკალპელით დაუწყო აქნა ან მოსამართლემ...
_ კარგი, დამშვიდდი! _ ეუბნებოდა ქალბატონი ჰომე, ატალა კი სერთუკზე ებღაუჭებოდა და ყვიროდა:
_ მამილო! მამილო!
_ არა, თავი დამანებეთ, თუ შეიძლებოდეს, _ განაგრძობდა მეაფთიაქე, _ დამეთხოვეთ! თუ ასეა, მაშინ ჯანდაბას, უმჯობესია, მედუქნე გავხდე. ინებე და წიხლი ჰკარი ყველაფერს! დაამსხვრიე! დალეწე! გამოუშვი წურბლები! ხრაკე ვარდის ზეთი! სააფთიაქე ქილებში მწნილი ჩადე, სახვევები დაფხრიწე!
_ თქვენ, მგონი, გინდოდათ... _ უთხრა ემამ.
_ ამ წუთში! მერე, იცი კი რა შეგეძლო ჩაგედინა?... ნახე თუ არა, რა დგას იქ, მესამე თაროზე, მარცხენა კუთხეში? თქვი, მიპასუხე, ერთი სიტყვა მაინც თქვი!
_ არ... ვიცი, _ წაიბუტბუტა ახალგაზრდა შეგირდმა.

_ ჰო, შენ არ იცი? აბა, მე ვიცი! დაინახე თუ არა იქ ლურჯი შუშა, თეთრფხვნილიანი, ყვითელი ლუქით დაბეჭდილი, რასაც საკუთარი ხელით დავაწერე: `საწამლავი~. იცი, რა არის იმ შუშაში? დარიშხანი. შენ კი მას ხელს ახლებ! იღებ ტაშტს, რომელიც მის გვერდით დევს.
_ გვერდით? _ შეჰკივლა ქალბატონმა ჰომემ და ხელები აღმართა, _ დარიშხანი? ხომ ყველას მოგვწამლავდი!
ბავშვებმა ყვირილი ატეხეს, თითქოს სტომაქში უკვე საშინელი ტკივილი იგრძნესო.
_ ან შეგეძლო ავადმყოფი მოგეწამლა! _ განაგრძობდა მეაფთიაქე, _ გინდოდა, რომ საბრალდებლო სკამზე დავმჯდარიყავი, რომ სისხლის სამართალში მივცემულიყავი? გინდოდა გენახა, როგორ ამიყვანდნენ ეშაფოტზე? ნუთუ არ გესმის, რამდენად ფრთხილი ვარ წამლების მომზადების საქმეში, მიუხედავად ჩემი განსაცვიფრებელი გამოცდილებისა? ხშირად შიში თვით შემიპყრობს ხოლმე, როცა ჩემს პასუხისმგებლობაზე დავფიქრდები! ვინაიდან მთავრობა გვსჯის, ხოლო უაზრო კანონმდებლობა, რასაც ვექვემდებარებით, დამოკლეს მახვილით ჰკიდია ჩვენს თავს ზემოთ!
ემა უკვე აღარ ცდილობდა, ეკითხა, რისთვის დაგჭირდითო. აქოშინებული მეაფთიაქე კი აღარ ცხრებოდა:
_ აი, როგორი მადლობელი ხარ ჩემი სიკეთისათვის! აი, როგორ მიზღავ ჩემს მამობრივ მზრუნველობას შენზე! უჩემოდ სად წახვიდოდი? რა უნდა გექნა? ვინ გაწვდის საზრდოს, ტანსაცმელს, განათლებასა და სხვა სახსარს, რათა მომავალში შენი შესაფერისი ადგილი პატივით გეპყრას საზოგადოებაში? მაგრამ საამისოდ წელში უნდა გაწყდე და, როგორც იტყვიან, ბებერებით დაიმშვენო ხელები, Fაბრიცანდო ფიტ ბაფერ, აგე ქუოდ აგის *.
ისე აღშფოთებული იყო, რომ ლათინური ანდაზები აგონდებოდა. მგონი, ჩინურად, გრენლანდიურადაც დაიწყებდა ლაპარაკს, რომ სცოდნოდა; ერთ-ერთი ისეთი კრიზისი ჰქონდა, როცა ადამიანი უნებურად ააშკარავებს თავისი სულის შინაარსს, ვით ოკეანე ღელვის დროს, როცა ნაპირს გამოაქვს ლელიცა და თავისი წიაღის ქვიშნარიც.
და განაგრძობდა:
_ ძალიან ვნანობ, რომ თავს მოვიხვიე შენზე მზრუნველობა. უმჯობესი იყო, შენი ხვედრისთვის მიმენდე, რათა იმ სიღარიბესა და ჭუჭყში დარჩენილიყავ, რომელშიც დაიბადე. შენგან მხოლოდ მწყემსი თუ გამოვა. არავითარი ნიჭი შენ არ გაგაჩნია. ეტიკეტს ძლივძლივობით მიაკრავ შუშას! ჩემს ოჯახში კი ისე ცხოვრობ, როგორც წმინდა ბერი, თავს ისე გრძნობ, როგორც თაგვი ბეღელში.
ემამ ახლა ქალბატონ ჰომეს მიმართა:
_ ჩემთან გამოგეგზავნათ, მოდიო...
_ აჰ, ღმერთო ჩემო! _ ნაღვლიანი ხმით წამოიძახა კეთილმა ქალმა, _ როგორ უნდა გითხრათ?.. რა სამწუხაროა!
სიტყვა აღარ დაასრულა. მეაფთიაქე გრგვინავდა:
_ გაცალე! გაასუფთავე! თავის ადგილას მიიტანე! გაინძერი.
ჟუსტენს საკინძეში ეცა და შეანჯღრია; ბიჭს ჯიბიდან წიგნი ამოუვარდა.

მაშინვე დაიხარა, მაგრამ ჰომე უფრო მარდი აღმოჩნდა: წიგნი აიტაცა, გადაფურცლა, თვალდაჭყეტილი და პირდაღებული დააკვირდა.
`ცოლქმრული... სიყვარული~, _ ნელა ამოიკითხა, მარცვალ-მარცვალ.
_ საუცხოოა! მშვენიერია! ძალიან კარგია! დასურათებულიცაა!.. აჰ, ეს მეტისმეტია!
ქალბატონმა ჰომემ წინ წამოიწია:
_ არა, ხელს ნუ ახლებ!
ბავშვებს სურათების ნახვა უნდოდათ.
_ გადით აქედან! _ ბრძანების კილოთი დაიძახა ჰომემ. ბავშვები გავიდნენ.
მეაფთიაქემ აქეთ-იქით დაიწყო სიარული, ხელში გადაშლილი წიგნი ეჭირა, თვალებს აბრიალებდა. ქშინავდა, მთლად გაბერილი იყო, აპოპლექსური. მერმე შეგირდთან მივიდა და შედგა მის წინ.
_ ყოველი სენი გჭირვებია, შე საბრალო! ფრთხილად, უფსკრულის პირას დგები!.. მაშასადამე, არც კი გიფიქრია იმაზე, რომ შეიძლება ეს საძაგელი წიგნი ჩემს ბავშვებს ჩაუვარდეთ ხელში, ნაპერწკალი ჩააგდოს მათ ტვინში, შეაშფოთოს ატალას უმანკოება, გარყვნას ნაპოლეონი! იგი ახლა უკვე ვაჟკაცია. დარწმუნებული თუ ხარ მაინც, რომ მათ ეს წიგნი არ წაუკითხავთ? შეგიძლია თუ არა დამარწმუნო?
_ მაგრამ, ბოლოს და ბოლოს, ბატონო ჰომე, _ უთხრა ემამ, _ თქვენ რაღაც სათქმელი გქონდათ ჩემთვის?
_ სრული სიმართლეა, ქალბატონო... თქვენი მამამთილი გარდაიცვალა. მართლაც, შარლის მამას ორი დღის წინათ დამბლა დასცემოდა და გარდაცვლილიყო; ემას მეტისმეტი მგრძნობიარობის გამო შარლს მეაფთიაქესთვის ეთხოვა, რაც შეიძლება ფრთხილად აცნობეთ ეს საშინელი ამბავიო.
მეაფთიაქემ წინასწარ მოისაზრა სათქმელი, დააზუსტა, შნო და რიტმი მისცა; ეს იყო სრულყოფილი დაცვა სიფრთხილისა და თანაგრძნობისა, მაგრამ წყრომის ქარტეხილმა მთელი მისი მჭევრმეტყველება გააცამტვერა.
ემამ შემდეგ დაწვრილებით ცნობებს აღარ დაუცადა და აფთიაქიდან წავიდა; ჰომემ კვლავ განაგრძო ჭკუის სწავლების ლექცია. თუმცა, ახლა იგი ოდნავ დაწყნარებული იყო, თავისი ფესით სახეს იგრილებდა და მამობრივი კილოთი დუდუნებდა;
_ მე სავსებით როდი ვკიცხავ ამ თხზულებას. მისი ავტორი ექიმია. მასში არის მეცნიერული ნაწილი, რომლის ცოდნაც ურიგო არ იქნება მამაკაცისთვის, და მე გავბედავდი და ვიტყოდი, არათუ ურიგო, არამედ საჭიროცაა მისი ცოდნა, მაგრამ შენთვის იგი ჯერ ადრეა, ადრეა! მოიცადე, სანამ დავაჟკაცდებოდე, სანამ ხასიათი განგიმტკიცდებოდეს.
კარზე რომ კაკუნი გაიგონა, ემას მომლოდინე შარლმა იმწამსვე გაუღო, ხელგაშლილი შეეგება და ცრემლით ათრთოლებული ხმით უთხრა:
_ აჰ, ჩემო ძვირფასო მეგობარო...
და ნაზად გადაიხარა, რომ ეკოცნა, ხოლო როცა მისი ტუჩი სახეს შეახო, ემას სხვა ვინმე მოაგონდა, შეკრთა, სახეზე ხელი გადაისვა და მიუგო:
_ დიახ, ვიცი... ვიცი!
შარლმა წერილი გაუწოდა, სადაც დედა თავისი ფარისევლური სენტიმენტალობის გარეშე მოუთხრობდათ ქმრის სიკვდილის ამბავს, მას მხოლოდ ის აწუხებდა, რომ

მეუღლე უზიარებელი მოკვდა დუდევილში. ქუჩაში, როცა რესტორნიდან გამოდიოდა, გადამდგარი ოფიცრების პატრიოტული სადილის შემდეგ. ემამ წერილი ქმარს დაუბრუნა, ხოლო სადილზე, ზრდილობის გამო, ოდნავი უმადობა გამოიჩინა, მაგრამ რაკი შარლი ეპატიჟებოდა, ხათრი აღარ გაუტეხა და გვარიანად მიირთვა, თვით შარლი კი პირდაპირ უჯდა უმოძრაო და დაძმარებული. დროდადრო თავს ასწევდა ხოლმე და მწუხარედ თვალს მიაშტერებდა. ერთხელ კიდევ ამოიოხრა და თქვა:

_ როგორ მენატრება ერთხელ კიდევ ვნახო!

ემა დუმდა, თუმცა გრძნობდა, რომ რაიმე უნდა ეთქვა, ამიტომ ჰკითხა:

_ რა ხნისა იყო მამაშენი?

_ ორმოცდათვრამეტისა!

_ ა!

ბაასი გაწყდა.

თხუთმეტიოდე წუთის შემდეგ შარლმა დაუმატა:

_ საბრალო დედა!... რაღა უნდა ქნას ახლა?

ემამ ხელი ისე გაშალა, რაც ნიშანი იყო, არ ვიციო.

ცოლის დაჟინებული სიჩუმე შარლმა მისი ღრმა მწუხარებით ახსნა და ამიტომ თავს ძალას ატანდა თვითონაც მდუმარე ყოფილიყო, რათა ეს გულისამაჩუყებელი მწუხარება აღარ შეეშფოთებინა. მიუხედავად ამისა, წუხილის გასაქარვებლად მაინც ჰკითხა:

_ ჰო, შენ კი როგორი დროება გაატარე გუშინ?

_ ისე.

სუფრა აალაგეს, მაგრამ ბოვარი მაინც იჯდა; არც ემა დაძრულა თავისი ადგილიდან, და რამდენადაც მეტს აკვირდებოდა შარლის სახეს, ერთგვაროვნების ასეთი სანახაობა ყოველგვარ სიბრალულს უკლავდა გულში. ქმარი სავსებით უმწეო, სუსტი, არარაობა ეჩვენებოდა. ყოველი მხრივ საბრალო და საცოდავი. როგორ მოვიშორო თავიდან? ან ეს საღამო რა დაუსრულებლად გაჭიანურდა! რაღაც გამაბრუებელმა ძალამ, თითქოს ორთქლიაო, სრულიად გააჩანაგა.

წინკარში იატაკზე ჯოხის ბაკუნი გაისმა. ეს იპოლიტი იყო, ქალბატონის ბარგი რომ მოიტანა. ბარგი რომ მხრიდან ჩამოეღო, თავისი ხის ფეხით ნახევარწრე მოხაზა. `საკუთარი ფეხი კიდევაც დაავიწყდა!~ _ გაიფიქრა ემამ იპოლიტის დანახვაზე, რომელსაც წითური თმიდან ოფლი ღვარივით სდიოდა.

ბოვარი ქისაში ხურდას ეძებდა და, ალბათ, სრულიად ვერ გრძნობდა, რა დამცირებას წარმოადგენდა მისთვის ამ კაცის დანახვა, რომელიც ცოცხალი საყვედური იყო მისი გამოუსწორებელი უნიჭობისა.

_ რა მშვენიერი თაიგული მოგიტანია? _ უეცრად წამოიძახა შარლმა, როცა ბუხარზე ლეონის იები შენიშნა.

_ ჰო, _ გულგრილად მიუგო ემამ, _ წეღან ვიყიდე... მათხოვრისაგან.

შარლმა თაიგული აიღო, ცრემლით დაწითლებული თვალები გაახილა და ნაზად დაუწყო ყნოსვა. ემამ მყისვე ჩამოართვა და კვლავ წყლიან ლარნაკში მოათავსა.

მეორე დღეს მოხუცი ქალბატონი ბოვარი ესტუმრათ. დედა და შვილი დიდხანს

ტიროდნენ. ემამ ოჯახის საქმეები მოიმიზეზა და გაილალა. ერთი დღის შემდეგ სამგლოვიარო ტანისამოსზე უნდა ეფიქრათ; ორივე ქალი სამუშაო კოლოფს მიუჯდა მდინარის პირას, ფანჩატურში. შარლი კი მამას იგონებდა და უკვირდა, რომ ამდენი სინაზე აღმოაჩინა გულში იმ კაცისადმი, რომელიც თითქმის არც კი ჰყვარებია. დედა ბოვარიც ფიქრით წინანდელ ცოლქმრულ გარემოში ტრიალებდა. მათი წარსულის ცუდი დღეებიც კი ახლა სანატრელი ეჩვენებოდა. ყოველივეს რაღაც გაუგებარი სიბრალული ფარავდა, რაც, ალბათ, დიდი ხნის ჩვევის ნაყოფი იყო; და დროდადრო ნემსს რომ უცვამდა, თვალზე მსხვილი ცრემლი გადმოუგორდებოდა, ცხვირის წვეროზე დაეკიდებოდა და ციმციმებდა. ემა კი იმაზე ფიქრობდა, რომ ჯერ ორმოცდარვა საათსაც არ გაევლო მას შემდეგ, რაც იგი და ლეონი ერთად იყვნენ მარტონი და ვნებით დამთვრალნი, და ერთმანეთის სიყვარულით ვერ გამძღარიყვნენ. ცდილობდა, გონების ძალით გაეცოცხლებინა სახსოვარი დღის თვით უმნიშვნელო წვრილმანებიც კი. დედამთილისა და ქმრის იქ ყოფნა აბრკოლებდა. სურდა, არაფერი გაეგონა, არაფერი დაენახა. არაფერს დაერღვია მისი სასიყვარულო განმარტოება, რომელიც, მიუხედავად იმისა, რომ ყოველნაირად იცავდა, გარე სამყაროს შეხების გამო მაინც ქრებოდა.

ემა ტანისამოსის სარჩულს არღვევდა და ნაჭრები გარშემო იფანტებოდა; დედაბერს თავი ჩაეღუნა და მაკრატელს აღიჭინებდა. შარლიც, რომელსაც რბილი ფოსტლები და ხალათის მაგიერ ძველი მიხაკისფერი პიჯაკი ეცვა, ჯიბეში ხელებჩაწყობილი იქვე მიმოდიოდა და დუმდა. მათ ახლოს თეთრწინსაფრიანი პატარა ბერტა ნიჩბუკით ქვიშას აგროვებდა.

უეცრად ჭიშკარში მეწვრილმანე ლერე გამოჩნდა. მოვიდა, რათა სამძიმარი გამოუცხადოს და დახმარება შესთავაზოს `სამწუხარო შემთხვევის გამო~. ემამ მიუგო, არაფერი დამჭირდებაო, მაგრამ ვაჭარი არ ეშვებოდა.

_ უკაცრავად ვარ, _ თქვა მან, _ მარტო მინდოდა თქვენთან ლაპარაკი, _ და ჩურჩულით დაურთო, _ იმ საქმეზე... იცით?

შარლი ყურებამდე გაწითლდა.

_ აჰ, დიახ... მართალია!

და დარცხვენილი ცოლს მიუბრუნდა:

_ არ შეგიძლია... ჩემო კარგო, რომ...

ემა, ალბათ, მიხვდა, რადგან მაშინვე ადგა, დედას კი შარლმა ასე უთხრა:

_ არაფერია! საოჯახო რამ წვრილმანია.

არ უნდოდა, დედას ვექსილზე რამე გაეგო, რადგან ეშინოდა, მისაყვედურებსო. როცა მარტონი დარჩნენ, ლერემ მიულოცა ემას მემკვიდრეობის მიღება, მერე ლაპარაკი იქითებურსა და აქეთებურზე გადაიტანა, მოჰყვა ლაყბობას ხეხილის ბაღზე, მოსავალსა და საკუთარ ჯანმრთელობაზე, რომელიც ძველებურად სახარბიელო ვერ იყო. ისიც უნდა ითქვას, რომ წელებზე ფეხს იდგამს, იქანცება, მაგრამ მიუხედავად მითქმა-მოთქმისა, თავს ძლივს ირჩენს.

ემას სიტყვა არ გაუწყვეტინებია. ეს ორი დღეა მეტად მოწყენილია!

_ თქვენ კი სავსებით გამოკეთდით? _ განაგრძობდა ვაჭარი, _ ეჰ, ვიცი, მინახავს,

როგორ უჭირდა თქვენს ქმარს ზოგჯერ. მშვენიერი ადამიანია, თუმცა ერთგვარი გაუგებრობაც მომხდარა ჩვენ შორის.
ემამ იკითხა, რა გაუგებრობაო, რადგან შარლს მისთვის არ გაუმხელია დავა ლერეს მოტანილი საქონლის გამო.
_ თქვენ ხომ ყველაფერი გეცოდინებათ, _ უთხრა ლერემ, _ ეს თქვენი ოდნავი ჭირვეულობის გამო იყო, იმ ჩემოდნების მიზეზით.
ამ სიტყვებზე ქუდი ჩამოიფხატა, ხელები ზურგზე მოიგდო, ეშმაკური ღიმილით უსტვენდა და თვალს არ აშორებდა. პირდაპირ აუტანელი იყო. ხომ არაფერი შეუტყვიაო, გულის ფანცქალით ფიქრობდა შეშინებული ემა. ბოლოს, ვაჭარმა თქვა:
_ მერე, როგორც იყო, მოვრიგდით; დღეს კი სწორედ ერთ საქმეზე მინდოდა მოვლაპარაკებოდი. მინდოდა, ბოვარის მიერ გაცემული ვექსილი განმეახლებინა. თუმცა, როგორც ეჭიმს ნებავდეს, ისე მოიქცეს, ამაზე შეწუხება, განსაკუთრებით ახლა, როცა ისედაც თავსატეხი ბევრი რამ აქვს, არა ღირს. უმჯობესი იქნებოდა, ყველა ამ საზრუნავს რომ ვინმეს მიანდობდეს, მაგალითად, თქვენ; თქვენ მინდობილობას მოგცემდათ, თვითონ დამშვიდებული იქნებოდა, ჩვენ კი თქვენთან ერთად საქმეებს მოვაკვარახჭინებდით...
ემას ვერა გაეგო რა. ვაჭარი დუმდა. მერე ლაპარაკი სავაჭროზე გადაიტანა და უთხრა, რამე უნდა გამისაღოთო. აი, შინ მივალ და სამგლოვიაროდ თორმეტიოდე მეტრ შავ ბარეჟს გამოვგზავნი საკაბედო.
_ ზედ რაც გაცვიათ, საშინაოდ კარგია, მაგრამ საგარეოდ ხომ სხვაა საჭირო? როგორც შემოვედი, მაშინვე შევამჩნიე. ნამდვილი ამერიკელის თვალი მაქვს, აი! ქსოვილი როდი გამოგზავნა, თვითონ მოიტანა. მერე ერთხელ კიდევ მოვიდა ზომის ასაღებად. შემდეგაც მრავალი სხვა საბაბით დაიარებოდა; ყოველთვის თავაზიანი იყო, ენამოთაფლული, ქვემძრომობდა, _ როგორც ჰომე იტყოდა, _ და ხელსაყრელ დროს არც იმას ივიწყებდა, რომ მინდობილობის ქაღალდზე სიტყვა ჩამოეგდო. ვექსილს აღარ იგონებდა; ემას ავადმყოფობის დროს შარლი, მართალია, რაღაცას ეუბნებოდა ფულის სესხების თაობაზე, მაგრამ იმ დროს ქალს სხვა საფიქრებელიც ბევრი რამ ჰქონდა და ამიტომ ის როდიღა ახსოვდა. გარდა ამისა, ემა ერიდებოდა ფულზე ლაპარაკს. დედამთილი ამით მეტად გაკვირვებული იყო და რძლის ასეთ გამოცვლას სარწმუნოებრივ გრძნობას მიაწერდა, ამ ბოლო დროს რომ ემას დაეუფლა, მაგრამ წავიდა თუ არა დედამთილი, ემა ისე იქცეოდა, რომ ქმარი განცვიფრებაში მოჰყავდა თავისი პრაქტიკული საზრიანობით. საჭირო იყო ცნობების შეკრება მიღებული მემკვიდრეობის შესახებ. გირავნობის ფურცლებიც შესამოწმებელი იყო იმის გამოსარკვევად, გაიყიდოს მამული თუ არაო. იგი ბევრს ლაპარაკობდა და თან ტექნიკურ ტერმინებს ხმარობდა მამულის მოვლის წესების, მომჭირნეობისა და სიფრთხილის შესახებ, თანაც განგებ ასახელებდა სიძნელეებს, რაც მემკვიდრეობის უფლების დამტკიცებას თან სდევდა. და ერთ მშვენიერ დღეს ქმარს წარუდგინა ზოგადი ხასიათის მინდობილობის პროექტი, რომლის ძალითაც შეეძლო `ეკისრა გამგებლობა და ზრუნვა ყველა მის საქმიანობაზე, აეღო სესხი, გაეცა და განეახლებინა ვექსილები, გადაეხადა ვალები~ და სხვა. ლერეს მიცემულ გაკვეთილებს ტყუილად როდი ჩაევლო.

შარლმა გულუბრყვილოდ ჰკითხა, ეს ქაღალდი სად გიშოვიაო.
_ ბატონ გილიომენისგან, _ და გულგრილად დაუმატა, _ მე მას დიდად როდი ვენდობი. ნოტარიუსებს ცუდი სახელი აქვთ გავარდნილი. შესაძლებელია, საჭირო იყოს სხვასთან მოლაპარაკებაც... მაგრამ რომ არავინ გვყავს ისეთი... გარდა... ოჰ, არავინ!
_ ლეონს ხომ არა... _ მიუგო ჩაფიქრებულმა შარლმა.
მაგრამ მიწერ-მოწერით ამ საქმის მოგვარება არ შეიძლებოდა. მე ვინახულებ პირადადო, უთხრა ემამ. შარლმა მადლობა გამოუცხადა, შენ როგორ გაგრჯი მაგისთვისო. ემამ დაიჟინა. შეიქნა დიდი პატიჟი და თავაზიანი მადლობა, ბოლოს, ხელოვნური ჭირვეულობით ემამ წამოიძახა:
_ არა, ბატონო, მე წავალ!
_ რა კეთილი ხარ! _ უთხრა შარლმა და შუბლზე აკოცა.
მეორე დღეს ემა `მერცხალში~ ჩაჯდა და რუანისკენ გაემართა ლეონისთვის რჩევის საკითხავად. იქ სამ დღეს დარჩა.
ის სამი დღე ნამდვილი სიამის, ნეტარებისა და თავდავიწყების დღე იყო. `ბულონის სასტუმროში~ ცხოვრობდნენ, ნავსადგურში. ფანჯრის დარაბებდახურულნი, კარჩაკეტილნი; იატაკზე ყვავილები იყო მიმობნეული; სიროპიანი ცივი წყლით იკლავდნენ წყურვილს, საღამოს დახურულ ნავს დაიქირავებდნენ და სასადილოდ კუნძულზე მიდიოდნენ.
ეს ის დრო იყო, როცა ვერფებში გახურებული მუშაობაა გემების შესაკეთებლად. ფისისა და კუპროს ბოლი ხეებს ედება, ხოლო მდინარის ზედაპირზე ზეთის ფართო ლაქები ისე ციმციმებს ჩამავალი მზის სხივებზე, თითქოს ფლორენციული ბრინჯაოს ნაფოტები დაცურავენო.
შეყვარებულნი ნაპირს მიადგებოდნენ დაბმულ ბარკასებს შორის, რომელთა გრძელი ბაგირები მათი ნავის ძირს ედებოდა. ქალაქის ხმაური: ურმების ხრიგინი, ჟივილ-ხივილი, ძაღლების ყეფა გემების ბაქნებზე ნელ-ნელა აღწევდა. ემა ქუდის ლენტებს გაიხსნიდა და ნაპირზე გადავიდოდნენ.
სამიკიტნოს დაბალ სასადილოში დასხდებოდნენ, რომლის წინკარშიც შავი ბადე იყო ჩამოფარებული. შეექცეოდნენ შემწვარ თევზს, ნაღებს, ალუბალს. ისვენებდნენ მოლზე, ერთმანეთს ეალერსებოდნენ ალვის ხეებქვეშ და სურდათ, ვით ორ რობინზონს, სამუდამოდ ეცხოვრათ ამ კუთხეში, რომელიც ბედნიერებს ყველაზე მშვენიერ კუთხედ ეჩვენებოდათ ამქვეყნად. პირველად როდი უნახავთ მათ ეს ხეები, ლურჯი ცა, მინდორი და არც მდინარის დუდუნი ან ნიავის სისინი სმენიათ პირველად, მაგრამ ყოველივე ამას ისინი არასოდეს ისე არ მოეხიბლა, როგორც ახლა, თითქოს ბუნება მათთვის წინათ არ არსებულა ან თითქმის მომხიბვლელი მხოლოდ მაშინ შეიქნა, როცა მათ სურვილები დაიკმაყოფილესო.
ღამით შინ ბრუნდებოდნენ. ნავი კუნძულების ნაპირებს უვლიდა. ისინი ნავის სიღრმეში ისხდნენ, ბნელში, მდუმარენი, ნიჩბები რკინის კოტებს ეჯახებოდა. ეს ხმაური მყუდროების ხმაური იყო, მეტრონომის რიტმულ ცემას ჰგავდა, ხოლო ნავის ბოლოზე გადაგდებული ბაგირი წყალში ლივლივებდა წყნარი ჟღურტულით.
ერთხელ, როცა მთვარე ამოვიდა, უეცრად ენა ამოიდგეს და მელანქოლიური

პოეზიით სავსე მნათობს მშვენიერი სიტყვები უძღვნეს. ემამ სიმღერაც კი დაიწყო: `გახსოვს? ოდეს საღამოს ჩვენ მივცურავდით და მთვარეც...~
მისი ნაზი და მელოდიური ხმა წყლის სივრცეში იკარგებოდა.
ემა მის პირდაპირ იჯდა, ნავის ტიხარს მიყრდნობილი, სადაც ღია დარაბებში მთვარის შუქი შემოდიოდა. ქალის შავი კაბის ნაოჭები მარაოსებრ ეწყო და იგიც უფრო ტანწვრილი და მაღალი ჩანდა, სახეაწეული, ხელდაკრეფილი, თვალებაპყრობილი. ზოგჯერ ძეწნების ჩრდილი ფარავდა, მერე ისევ გამოკრთებოდა, ვით მოჩვენება მთვარის შუქზე.
ლეონმა, რომელიც მის ფეხთით იჯდა ნავის ფსკერზე, აბრეშუმის წითელი ბაბთა იპოვა. მენავემ შეამჩნია და უთხრა:
_ ალბათ, იმ კამპანიას დაეკარგა, წეღან რომ გადავიყვანე. ძალიან მხიარული ხალხი იყო: კაცები და ქალები; თან წამოეღოთ შამპანური, ღვეზლები, ფლეიტა და რა ვიცი, რა; მათ შორის ერთი ვინმე იყო ძალიან ლამაზი, მოსული ტანის, პატარაულვაშებიანი, მხიარული და ხუმარა. ყველანი იმას მიმართავდნენ: `აბა გვიამბე, რამე, ადოლფ... თუ როდოლფ... მგონი...~
ემა შეკრთა.
_ რა მოგივიდა? _ ჰკითხა ლეონმა და ახლოს მიიწია.
_ არაფერია. ალბათ, ღამის სიგრილის ბრალია.
_ ისეთებს, ალბათ, ქალებიც ეტანებიან, _ დასძინა ხნიერმა მენავემ, რომელსაც ამით ქებით მოხსენიება უნდოდა იმ უცხო კაცისა. მერე ხელები დაინერწყვა და კვლავ ნიჩბებს მიეძალა.
გაყრის ჟამიც დადგა! გამოთხოვება მეტად ნაღვლიანი იყო. ლეონს წერილები დეიდა როლეს მისამართით უნდა გაეგზავნა და, ემამ ისეთი დაწვრილებითი დარიგება მისცა ორმაგი კონვერტის თაობაზე, რომ ლეონი მოხიბლულიყო მისი მიჯნურული ვერაგობით.
_ მაშ, მარწმუნებ, რომ ყველაფერი კარგადაა? _ ჰკითხა ემამ და გამოსათხოვრად აკოცა.
_ დიახ, რა თქმა უნდა!
`კი, მაგრამ, _ ფიქრობდა ლეონი შინ მიმავალი, _ ასე მძაფრად რატომ ებღაუჭება იმ რწმუნების ქაღალდს?~

IV

მას შემდეგ ლეონი გაუკადრისდა. ამხანაგებს აღარ ეკარებოდა და მეცადინეობასაც სავსებით გაანება თავი, ემას წერილებს ელოდებოდა მხოლოდ. რამდენჯერმე გადაიკითხავდა. თვითონაც სამაგიეროს წერდა. ვნებით აღტყინებულს სურდა მუდამ თვალწინ ჰქონოდა მისი ხატება. განშორებას ნახვის ნატვრა კი არ შეუსუსტებია, არამედ, პირიქით, უფრო გააძლიერა და ერთხელ, შაბათ დილას, სამსახური მიატოვა. როცა სერიდან დაბლობში თვალი მოჰკრა ნაცნობ სამრეკლოს, რომელზედაც ქარი თუნუქის ფლიუგერს ატრიალებდა, გულში ისეთი მოზეიმე სიამაყე და მიამიტური სიამე იგრძნო, როგორიც მილიონერს შეიძლება აღეძრას გულში მშობლიური სოფლის ნახვისას.

იონვილში ჩასვლისთანავე ემას სახლისკენ გაემართა. სამზარეულოში სინათლე შეამჩნია. ელოდებოდა, იქნებ ფარდებზე მისი ლანდი გამოჩნდესო, მაგრამ ამაოდ. მამიდა ლეფრანსუამ რომ დაინახა, სიხარულით შეჰკივლა და უთხრა, გაზრდილხარ და აწოწილხარო. არტემიზმა კი განაცხადა, დავაჟკაცებულა და შავგვრემანი გამხდარაო.

ვით ოდესმე, პატარა სასადილოში ისადილა მარტომ; გადასახადთა ამკრეფს თურმე მოსწყინდა `მერცხლის~ ლოდინი და სადილობის დრო საბოლოოდ ერთი საათით ადრე დააწესა; ახლა უკვე სრულ ხუთ საათზე სადილობდა, მაგრამ მაინც განაგრძობდა ბუზღუნს, როცა დილიჟანსი იგვიანებდა ხოლმე. ლეონმა, როგორც იქნა, ღონე მოიკრიბა და ექიმის კარს მიუკაკუნა. ქალბატონი თავის ოთახში იყო და მხოლოდ თხუთმეტი წუთის შემდეგ ჩამოვიდა. ბატონს თითქოს ეამა მისი სტუმრობა, მაგრამ ადგილიდან არ დაძრულა არც იმ საღამოს და არც მეორე დღეს.

ლეონი ემას მხოლოდ საღამოთი შეხვდა, ძალიან გვიან, სახლს უკან, იქ, სადაც იმ მეორეს ხვდებოდა ხოლმე! წვიმდა, ქოლგის ქვეშ ბაასობდნენ, ელვის სინათლეზე. განშორება აუტანელი ხდებოდა.

_ სიკვდილი მიჯობს! _ ეუბნებოდა ემა, ეხუტებოდა და ცრემლით იღვენთებოდა.

_ მშვიდობით!.. მშვიდობით! როდისღა გნახავ?

ორივენი დაბრუნდნენ, რათა ერთხელ კიდევ მოხვეოდნენ ერთმანეთს; ემამ აღუთქვა, ყოველ ღონეს ვიხმარ, რაც შეიძლება მალე რაიმე საბაბი გამოვნახო, რათა მუდმივად და თავისუფლად შევხვდეთ ერთმანეთს კვირაში ერთხელ მაინცო. ემა იმედოვნებდა, ამას უთუოდ მოვაწყობ, ფულსაც მალე ვიშოვიო.

საამისოდ ემამ თავისი ოთახისთვის ფართოზოლებიანი ყვითელი ფარდები იყიდა, რომლის სიიაფესაც ლერე უქებდა, და ხალიჩის შეძენაზედაც კი ოცნებობდა; ლერე, რასაკვირველია, კვერს უკრავდა; მაგაზე ადვილი არაფერიაო, და ხალიჩასაც დაჰპირდა. ემას უკვე აღარ შეეძლო უმისობა. დღეში ერთი ოცჯერ მაინც უნდა დაებარებინა და ვაჭარიც უსაყვედუროდ ეახლებოდა ხოლმე. ვერც ეს გაეგო ვისმე, რად საუზმობდა ქალბატონისას ყოველდღე მამიდა როლე, რად დაძვრებოდა იქ ემასთან პირისპირ სალაპარაკოდ. სწორედ ამ დროს, ესე იგი, ზამთრის პირს, ემას რაღაც განსაკუთრებული სიყვარული აღეძრა მუსიკისადმი.

ერთ საღამოს, როცა შარლი უსმენდა, ემამ ოთხჯერ მაინც სცადა ერთი და იმავე ნაწყვეტის დაკვრა, მაგრამ მაინც უკმაყოფილო დარჩა, მეშლებაო; შარლი კი დაკვრის ნაკლს ვერ ამჩნევდა და გაიძახოდა:

_ ვაშა!.. მშვენიერია!.. შენ ტყუილად არ მოგწონს, განაგრძე!

_ ეჰ, არა! საშინელებაა! თითები სრულიად გამხევებია!

მეორე დღეს შარლმა სთხოვა, კიდევ დაუკარი რამეო.

_ კარგი, თუკი გესიამოვნება!

და შარლიც იძულებული იყო, დაედასტურებინა, რომ ემა მართლაც ოდნავ გადასჩვევია დაკვრას; ნოტები ეშლებოდა, ურევდა: მერე უეცრად შედგა და თქვა:

_ ეჰ, მორჩა! კარგი იქნებოდა, გაკვეთილი ამეღო, მაგრამ... _ ტუჩებს კბილი დააჭირა და გაუბედავად დაუმატა, _ ოცი ფრანკი ერთ გაკვეთილში, ძალიან ძვირია!

_ ჰო, მართალია... ცოტა ძვირია... _ მიუგო შარლმა და სულელურად გაიღიმა, _ მაგრამ, მგონი, უფრო იაფადაც შეიძლება მოეწყოს; ხომ არიან ისეთი არტისტები, რომლებიც განთქმული არ არიან, მაგრამ განთქმულებს მაინც არ ჩამოუვარდებიან?
_ აბა მომიძებნე, _ უთხრა ემამ.
მეორე დღეს, შინ დაბრუნებისას შარლმა ეშმაკურად გაუღიმა ცოლს და ვითომ უსაყვედურა:
_ როგორი ახირება იცი ხანდახან! დღეს ბარფეშერში ვიყავი და მადამ ლიეჟარმა მითხრა: ჩემი სამი ქალიშვილი, მიზერიკორდის მონასტერში რომ სწავლობენ, მუსიკის თითო გაკვეთილში ორმოცდაათ სუს იხდიან და ისიც სახელგანთქმულ მასწავლებელთანო!
ემამ მხრები აიჩეჩა და მას შემდეგ საკრავს აღარ მიჰკარებია, ხოლო, როცა ახლოს გაუვლიდა ხოლმე (თუ ქმარიც იქ იყო), უთუოდ აწუწუნდებოდა:
_ აჰ, ჩემი საბრალო პიანინო!
სტუმრები რომ ეწვეოდნენ, მუდამ ჩიოდა, დაკვრა სრულიად მივატოვე ძალიან სერიოზული მიზეზების გამოო. დაიწყებოდა საყვედურები: რა სამწუხაროა! მერე რა ნიჭი ჰქონდა! თანაც ბოვარის მისდგებოდნენ, არცხვენდნენ, განსაკუთრებით მეაფთიაქე.
_ თქვენ დიდად ცდებით! ბუნებრივი ნიჭი არასოდეს არ უნდა ჩაახშოთ. გარდა ამისა, ჩემო კარგო, მუსიკისადმი ქალბატონის წაქეზებით მომავალში მომჭირნეობას გასწევთ ქალიშვილის სწავლებაზე. ეს აზრი რუსოს ეკუთვნის; შესაძლებელია, იგი ჯერ კიდევ ოდნავ ახალი იყოს, მაგრამ, დარწმუნებული ვარ, მომავალში უთუოდ გაიმარჯვებს, როგორც აზრი დედის რძით ბავშვების კვების შესახებ.
ასე რომ, შარლი იძულებული შეიქნა კვლავ ჩამოეგდო საუბარი ემასთან მუსიკის თაობაზე. მან ნაღვლიანად მიუგო, უმჯობესია საკრავი გაიყიდოსო, მაგრამ ეს საბრალო პიანინო, რომელსაც მისთვის ამდენი საამაყო სიამე მიუნიჭებია, როგორ უნდა წაიღონ ისე, რომ ემა თავისი არსების ერთ ნაწილს არ გამოეთხოვოს სამუდამოდ!
_ რომ მოინდომებდე, _ უთხრა ქმარმა, _ და ხანდახან მაინც გაკვეთილს აიღებდე. ეს არც ისე ძვირი დაჯდებოდა.
_ გაკვეთილი მაშინ არის სასარგებლო, _ მიუგო მან, _ როცა რეგულარულად იღებენ. აი, როგორი გზით მოახერხა ემამ ქმრისაგან ნებართვის მიღება, რათა კვირაში ერთხელ ქალაქში ევლო საყვარლის სანახავად. ერთი თვის მეცადინეობის შემდეგ ბევრმა დაადასტურა, რომ მას დიდი წარმატება დაეტყო.

V

ხუთშაბათობით ემა დილაადრიან წამოდგებოდა და ჩუმად ჩაიცვამდა, რათა შარლი არ გაეღვიძებინა, რადგან საყვედურს ეტყოდა, ასე ადრე რად ადექიო. მერე ოთახში დაიწყებდა იქით-აქით სიარულს; ფანჯრებს მიადგებოდა. მოედანზე გაიხედავდა, ბურუსიანი განთიადი ბაზრის თაღებში შეიხედავდა და აფთიაქის ფასადზე ბუნდოვანი ციმციმით აბრის მსხვილი წარწერა გამოჩნდებოდა.
რვის თხუთმეტ წუთზე `ოქროს ლომის~ სასტუმროსკენ გაემართებოდა, სადაც

არტემიზი მთქნარებით გაუღებდა კარს და ღუმელში მისთვის დაუწყებდა ნაკვერჩხალს ჩხრეკას. ემა სამზარეულოში მოიცდიდა. დროდადრო ეზოში გავიდოდა. ივერი აუჩქარებლად შეაბამდა ცხენებს და თან ყური მადამ ლეფრანსუასკენ ჰქონდა, რომელიც მიტკლის თავსაფრით შებურულ თავს სარკმელში გაყოფდა და იმდენ დავალებასა და დარიგებას მისცემდა მეეტლეს, რომ სხვას ვისმე უთუოდ გზა-კვალი აერეოდა.
ბოლოს წვნიანსაც შეჭამდა, ხალათის მსგავს შალის რაღაც საცმელს მოიხაბუკებდა, ჩიბუხს გააჩაღებდა, შოლტს მოიმარჯვებდა და კოფოზე რიგიანად მოიკალათებდა. `მერცხალი~ რახრახით დაიძრებოდა და სამ მეოთხედ მილ მანძილზე ხან აქ, ხან იქ შეჩერდებოდა მგზავრების მოსაკრებად, რომლებიც თავიანთ ჭიშკრებთან ელოდებოდნენ. ვინც წინა დღით დაიბევა, იმისთვის უთუოდ უნდა მოეცადა. ზოგი ჯერ კიდევ არც ამდგარიყო. ივერი ეძახდა, ყვიროდა, იგინებოდა, მერმე კოფოდან ჩამოხდებოდა და კარზე დაუწყებდა ბრახუნს. დილიჟანსის დამსხვრეულ სარკმლებში ქარი ზუზუნებდა.
ნელ-ნელა შეივსებოდა ოთხივე სკამლოგინი. ეტლი კვლავ დაიძრებოდა. გზის პირას ჩამწკრივებული ვაშლის ხეები ერთმანეთს გასდევდა, ხოლო აქეთ-იქით გაჭრილ თხრილთა შორის, ყვითელი წყლით რომ იყო სავსე, მიმავალი გზა ცის დასავალზე თანდათანობით ვიწროვდებოდა.
ემა ზედმიწევნით იცნობდა ამ გზას; იცოდა, რომ მინდორს იქით სვეტი იქნებოდა, შემდეგ თელა, საბძელი და სადარაჯო ქოხი. ზოგჯერ, რათა მოულოდნელი სანახაობით დამტკბარიყო, თვალს დახუჭავდა, მაგრამ მანძილის მკაფიო შეცნობას მაინც არ კარგავდა, ბოლოს, აგურის შენობები უფრო და უფრო გახშირდებოდა, `მერცხალი~ მოტკეპნილ გზაზე არახუნდებოდა, ბაღებს შორის, სადაც ფოთლებში შეიძლებოდა გაერჩია ქანდაკებანი, შადრევნები, შეკრეჭილი ბუჩქები, საქანელები, და უეცრად ქალაქიც გამოჩნდებოდა.
ამფითეატრივით შეფენილი და ნისლით დაბურული, მდინარის გაღმა იყო გაზიდული თავისი ხიდებით. ქალაქს იქით მინდვრები იყო გაჭიმული შორეულ, გაურკვეველ მიჯნამდე, სადაც რუხი ცა იწყებოდა. სერიდან მთელი სანახაობა უმოძრაო ჩანდა, ვით სურათი; ღუზაჩაშვებული ხომალდები ერთ კუთხეში შეჯგუფებულიყვნენ; მწვანე გორაკების ძირში მდინარე რკალივით უხვევდა და მოგრძო კუნძულები წყალში ისე მოჩანდა, თითქოს მძინარე ვეება შავი თევზებიაო. ფაბრიკების საკვამურებიდან შავყომრალი ბოლი ამოდიოდა და ჰაერში იფანტებოდა. ისმოდა თუჯის ჩამომსხმელი ქარხნების ხრიალა სუნთქვა და ზარების გაბმული მოთქმა სამრეკლოებზე, მათი გუმბათები რომ ნისლში იწვეტებოდა, ბულვარებს შორის, ხოლო სახლების სახურავები, წვიმას რომ დაესველებინა, სხვადასხვა სიმაღლისა იყო უბნების დონის მიხედვით. ზოგჯერ ქარი ღრუბლებს შეუტევდა და წმინდა ეკატერინეს სერს მიახეთქებდა, თითქოს ჰაეროვანი ტალღებია, ნაპირს რომ უხმოდ აწყდებიანო.
რაღაც თავბრუდამხვევი რამ მოდიოდა ემასკენ ამ ერთად თავმოყრილ არსებათაგან, გულიც ძალზე უწყებდა ცემას, თითქოს მთელ ამ ასოცი ათასი მცხოვრების ყველა შესაძლო ვნება ერთბაშად მას შთაენერგაო. მისი სიყვარული იზრდებოდა ამ სივრცის

წინაშე და ბუნდოვანი გუგუნის გაგონებაზე შფოთით ივსებოდა. ამ სიყვარულს აფრქვევდა მოედნებს, ქუჩებსა და ბულვარებს; ძველი ნორმანდიული ქალაქი უზარმაზარი სატახტოსავით იშლებოდა მის წინაშე, ვით წარმართული ბაბილონი, და იგიც შედიოდა ამ ბაბილონში ეტლის ფანჯარას ორივე იდაყვდაყრდნობილი, სუფთა ჰაერს ისუნთქავდა; ცხენები მიაჭენებენ; თვლები ქვებზე რახრახებენ. ეტლის ძარი ირხევა; ივერი შორიდანვე უყვირის შემხვდურ ურმებს, ხოლო გილიომის ტყეში ღამენათევი მოქალაქენი წყნარად ჩამოდიან დაღმართზე შინაური პატარა ურმებით. საბაჟოსთან გასაჩერებელი იყო. ემა ხის ფოსტლებს გაიხდიდა; თათმანებს გამოიცვლიდა, შალს გაისწორებდა და ეტლიდან ჩამოვიდოდა. ქალაქი იღვიძებდა. ნოქრები სავაჭროების ფანჯრებს წმენდდნენ; კალათებით დაზურგული ქალები ქუჩაბანდებში გაჰკიოდნენ თავიანთ საქონელს; ემა თავდახრილი მიდიოდა, კედლების ახლოს, და სიამით იღიმებოდა ჩამოშვებულ შავ ვუალში.

ეშინოდა, არავინ მიცნოსო, და ამიტომ მოკლე გზით მისვლას ერიდებოდა. მიხვეულ-მოხვეულ ქუჩებს გაჰყვებოდა და გაოფლიანებული მიაღწევდა ეროვნული ქუჩის ბოლოს, სადაც შადრევანი იყო. ეს იყო უბანი თეატრების, სამიკიტნოებისა და მხიარული ქალებისა. წინსაფრიანი გარსონები ქვაფენილებს ჰგვიდნენ ამწვანებულ მცენარეებს შორის. ქუჩაში აბსენტის, სიგარისა და სადაფის სუნი იდგა. ემა მეორე ქუჩაში შეუხვევდა ხოლმე და ლეონს ხუჭუჭ თმაზე იცნობდა, ქუდიდან რომ ჰქონდა ჩამოშლილი.

ლეონი წინ წავიდოდა, ემა უკან მიჰყვებოდა სასტუმრომდე. ვაჟი კიბეს აივლიდა, ოთახის კარს გააღებდა, შევიდოდა... რა ნეტარება იყო!

კოცნას ბაასი მოჰყვებოდა. ერთმანეთს გაუზიარებდნენ მთელი კვირის წუხილს, წინათგრძნობას, შეშფოთებას წერილების გამო, მაგრამ ახლა ხომ ყველაფერი რიგზეა! ერთმანეთს ღიმილით თვალებში შეაცქერდებოდნენ, ვნებააშლილნი იცინოდნენ, ერთიმეორეს საალერსო სიტყვებს ეუბნებოდნენ.

წითელი ხის უზარმაზარი ლოგინი ნავს ჰგავდა. ზემოდან წითელი აბრეშუმის ჩარდახი ჰქონდა; რა შეედრებოდა ემას შავთმიან თავსა და ქათქათა ტანის ნახვას, როცა ამ მეწამულ ფონზედარცხვენილი მკერდზე მკლავებს მიიჭერდა და თვალებზეც ხელებს დაიფარებდა!

თბილი ოთახი, ხალიჩებითა და მორთულობით დამყუდროებული, ნაზად განათებული, სწორედ მათი ვნების შესაფერისი სავანე იყო. ფარდები დაშვებული იყო, ღუმლის რიკულებსა და ბურთულებს ცეცხლი ალაპლაპებდა, ბუხარზე, შანდლებს შორის, ორი დიდი ვარდისფერი ნიჟარა იდო, რომლებშიც, თუ ყურს მიადებდი, ზღვის ხმაური ისმოდა.

როგორ უყვარდათ ეს სანუკვარი, საამო და სანეტარო ოთახი, მიუხედავად მისი ოდნავ გახუნებული დიდებისა! სკამები ყოველთვის ერთსა და იმავე ადგილას იდგა, ხოლო ბუხრის საათის ქვეშ ემა ზოგჯერ თმის სარჭებსაც იპოვიდა, გასულ კვირას რომ დარჩენოდა. საუზმობდნენ ბუხრის წინ, პატარა მრგვალ სუფრაზე. ემა ხორცს დაჭრიდა. თეფშზე დააწყობდა, თანაც ლეონს ეალერსებოდა და ეანცებოდა; მხიარული, გულუბრყვილო სიცილი აუტყდებოდა, როცა თხელი სასმისიდან

შამპანური გადმოიღვრებოდა და ბეჭდებით შეჭედილ თითებზე დაედინებოდა. ერთმანეთის დასაკუთრების გრძნობით ისე იყვნენ დამთვრალნი, რომ ეგონათ, საკუთარ სახლში ვართ, სადაც სამუდამოდ ასეთი ახალგაზრდული შეუღლებით ვიცხოვრებთო. ამბობდნენ: `ჩვენი ოთახი~, `ჩვენი ხალიჩა~, `ჩვენი სავარძლები~; ემა კი დასძენდა: `ჩვენი ფოსტლები~, _ ეს იყო ლეონის ნაჩუქარი ვარდისფერი ატლასის ქოშები, გედის ბუმბულით მორთული; როცა ლეონს მუხლებზე დაუჯდებოდა, ფეხით იატაკს ვეღარ სწვდებოდა და კოხტა ფეხსაცმელი მხოლოდ ფეხის თითებზე ეკიდა.

ლეონი პირველად გრძნობდა ქალის გამოუთქმელი მშვენების მომხიბვლელობას. მისთვის ახალი იყო ეს გრაცია, ჩაცმულობის საგანგებო კრძალულება, განაბული მტრედის პოზები. აღფრთოვანებული იყო მისი სულის მშვენიერებითა და კაბის არშიებით. განა იგი, მართლაც, `მაღალი საზოგადოების~ ქალი არ იყო? და თანაც, ქმრიანი, ნამდვილი ხასა! ზნისა და გუნების ცვალებადობით, როცა ხან მეოცნებე იყო და გამოუცნობი, ხან მხიარული, მოლაპარაკე, ხანაც დიდხანს მდუმარე, ხან ფიცხი, ხანაც გულგრილი. ქალი განუწყვეტლად იწვევდა ლეონის გულში ათასგვარ სურვილს, უღვიძებდა ბუნდოვან მისწრაფებათა და მოგონებათ. იგი ხასა იყო ყველა რომანისა, გმირი ყველა დრამისა, `ქალი~ ყველა ლირიკული პოემისა. მის მხრებზე იგი `მობანავე ოდალისკის~ ქარვისფერ იერს ხედავდა: მოგრძო წელი ჰქონდა, ვით საშუალო საუკუნეების ქალებს, ფეოდალურ ციხე-დარბაზებს რომ ფლობდნენ; `ბარსელონელ ფერმკრთალ ქალსაც~ ჰგავდა, მაგრამ, უწინარეს ყოვლისა, ნამდვილი ანგელოზი იყო!

როცა ლეონი უცქეროდა, ასე ეგონა, ჩემი სული, ასე მძაფრად რომ მისკენ მიილტვის, შარავანდედივით თავს ეხვევა და სიამის ძალით მიზიდული მისი მკერდის სითეთრეს ეზავებაო.

მის ფეხებთან მოკალათდებოდა და მის მუხლს დაყრდნობილი ღიმილით თვალებში შესცქეროდა.

ემა კი დაიხრებოდა და სუნთქვაშეკრული მთვრალივით ჩასჩურჩულებდა: _ ოჰ, ნუ გაინძრევი! ჩუმად იყავი! მიცქირე! შენი თვალებიდან გამოუთქმელი სიამე იღვრება, რომელიც ნეტარებით ავსებს ჩემს გულს! ბავშვს უწოდებდა ლეონს:

_ ბავშვო, გიყვარვარ თუ არა? _ და პასუხსაც არ დაუცდიდა, ისე ფიცხად და ვნებიანად გაუწვდიდა ტუჩებს.

საათზე ბრინჯაოს კუპიდონი იყო გამოსახული, რომელსაც ყვავილების აკიდო ჰქონდა ხელთ. ხშირად დასცინოდნენ მას, მაგრამ გამოთხოვებისას უკვე ყველაფერს სერიოზული მნიშვნელობა ეძლეოდა. პირისპირ მდგომარენი განუწყვეტლად იმეორებდნენ: _ ხუთშაბათამდე!.. ხუთშაბათამდე!..

მერე, უეცრად, ემა ლეონს თავზე ხელს შემოხვევდა, საჩქაროდ შეუბლზე აკოცებდა და გავარდებოდა გარეთ ძახილით: `მშვიდობით!~ თეატრალური ქუჩით წავიდოდა, პარიკმახერთან შეივლიდა და თმას გაისწორებდა. ამასობაში კიდეც დაბინდდებოდა. გზის ფარანი აინთებოდა.

ემას ესმოდა თეატრის ზარის რეკვა, მსახიობებს რომ სცენაზე იწვევდა; ხედავდა, მის გვერდით ჩავლილ ფერმკრთალ მამაკაცებსა და გახუნებულტანისამოსიან ქალებს, მსახიობთა შესასვლელ კარში რომ უჩინარდებოდნენ.
საპარიკმახეროს დაბალ ოთახში ბუღი იდგა, პარიკებსა და ნელსაცხებლებს შორის ღუმელი ღუღუნებდა. გახურებული მარწუხებისა და პარიკმახერის გაქონილი ხელების სუნი თავბრუს ახვევდა ემას და ძილს ჰგვრიდა. ზოგჯერ ოსტატი თმის დახვევისას მასკარადის ბილეთებს შესთავაზებდა. შემდეგ ემა ადგებოდა, იმავე ქუჩას აჰყვებოდა, `წითელი ჯვრის~ სასტუმროში შევიდოდა; მოძებნიდა თავის ხის ფოსტლებს, დილით რომ სკამლოგინის ქვეშ დამალა, და მგზავრთა შორის თავის ადგილზე დაჯდებოდა. აღმართს რომ შეუყვებოდნენ ზოგიერთები ჩადიოდნენ, იგი კი მარტო რჩებოდა დილიჟანსში.
თითოეულ მოსახვევზე უფრო და უფრო ფართოდ მოჩანდა ქალაქის განათებული ნაწილები. ემა მუხლებით შედგებოდა სკამზე და თვალგაშტერებით გასცქეროდა ამ განათებულ ბურუსს. თვალზე ცრემლი ეძალებოდა, ლეონს ეძახდა, ალერსით მიმართავდა, ჰაეროვან კოცნას უგზავნიდა.
გორაკზე ერთი მათხოვარი ცხოვრობდა, დილიჟანსებს შორის რომ ჯოხით დაძვრებოდა. ტანზე ათასნაირი ძონძი ეცვა, სახეს ტაშტივით მრგვალი, გაცვეთილი კასტორის ქუდი უფარავდა; როცა ქუდს მოიხდიდა, უპეების ადგილას ორი პირღია, სისხლიანი ნახვრეტი ჩნდებოდა. ხორცი ნაფლეთებად ეკიდა და იქიდან სითხე ჟონავდა; გამონაჟონი მწვანე მუწუკებად ჰქონდა შედედებული ცხვირზე, რომლის შავი ნესტოებიც თრთოლით იბერებოდა. როცა მოწყალებას ითხოვდა, თავს რაღაცნაირი სულელური სიცილით გადააგდებდა უკან; მაშინ მოლურჯო გუგებიც გადაუტრიალდებოდა და საფეთქლებთან თითქმის ეხებოდა წყლულის კიდეებს. დილიჟანსებს დასდევდა და მღეროდა:

კარგი დარის მცხუნვარება
ქალწულს ვნებად ეჯარება...

შემდეგ უმღეროდა ჩიტებს, მზეს, ფოთლებს...
მათხოვარი ზოგჯერ უეცრად ემას უკან გაჩნდებოდა ქუდმოხდილი. ქალი შეჰკივლებდა და განზე გახტებოდა. ივერი გაეხუმრებოდა ხოლმე გლახას. ურჩევდა, ბალაგანი გამართე სენ-რომენის ბაზრობაზეო, ან შეეკითხებოდა, შენი მიჯნური რასა იქმსო.
ზოგჯერ გაქანებულ დილიჟანსში უეცრად გამოჩნდებოდა მისი ქუდი, თვით კი ცალი ხელით ფანჯრის რაფას ჩაებღაუჭებოდა და საფეხურზე შედგებოდა ტალახიან თვლებს შორის. მისი ხმა, ჯერ სუსტი და წვიტინა, თანდათან ყივანა ხდებოდა და სიბნელეში ისე გაისმოდა, ვით მოთქმა გაურკვეველი წუხილისა; ზარების წკარუნს, ხეების შრიალსა და დილიჟანსის ხრიგინთან შეზავებული ხმა რაღაც შორეულს გამოხატავდა, რაც ჟრჟოლას ჰგვრიდა ემას, სულში სწვდებოდა, ვით ნაპრალში შეჭრილი ქარიშხალი, და განუსაზღვრელი ნაღვლის სივრცეში იტაცებდა, მაგრამ ივერი მაშინვე ხვდებოდა დილიჟანსის ცალ მხარეზე გადაწონვას და შოლტით

მისწვდებოდა ბრმას, რომელიც ღრენით გაგორდებოდა ტალახში. `მერცხლის~ მგზავრებს ნელინელ ძილი მოეკიდებოდათ: ზოგს პირღია ჩაეძინებოდა, ზოგი თავს დაჰკიდებდა, ზოგი მეზობლის მხარს დაეყრდნობოდა, ზოგიც თასმაში ხელს გაუყრიდა და რიტმულად ირხეოდა დილიჟნის ქანაობის თანაბრად; ფარნის შუქი, ეტლის გარეთ რომ ეკიდა, მოყვითალო ჩითის ფარდებს ეფინებოდა და მძინარეთა უძრავ სახეებს სისხლისფერ ჩრდილებს ჰფენდა. მწუხარებით გაბრუებული ემა სიცივით მოიკრუნჩხებოდა წამოსასხამში; გრძნობდა, რომ ფეხები თანდათან ეყინებოდა, ხოლო სულში კი მკვდრული სიცივე ჰქონდა გამეფებული. შინ შარლი ელოდებოდა; `მერცხალი~ ხუთშაბათობით ყოველთვის იგვიანებდა, მაგრამ, აი, ქალბატონიც მოვიდოდა. გავლით და საჩქაროდ აკოცებდა თავის პატარას. სადილი კიდევ არ იყო მზად, არა უშავს რა! მზარეულს არ ამტყუნებდა. ახლა ამ გოგოსთვის, მგონი, ყველაფერი ნებადართული იყო. ზოგჯერ ქმარი, მის სიფერმკრთალეს რომ შეამჩნევდა, ჰკითხავდა, ავად ხომ არა ხარო.

_ არა, _ მიუგებდა ემა.

_ კი, მაგრამ რაღაც უცნაური ხარ ამ საღამოს.

_ ეჰ, არაფერია! სრულიადაც არაფერი!

ისეთი დღეებიც იყო ხოლმე, როცა მივიდოდა თუ არა, მაშინვე თავის ოთახში ავიდოდა; ჟუსტენი, რომელიც იქვე გაჩნდებოდა, ფეხაკრეფით დაიწყებდა სიარულს და ფარეშ ქალზე უკეთ ემსახურებოდა. სანთელს აუნთებდა, ასანთსა და წიგნს მიუტანდა, საღამურ პერანგს გაუსწორებდა, საბანს გადაუფენდა.

_ ჰო, კარგი, _ ეტყოდა ემა, _ წადი!

ჟუსტენი კი ფეხს არ მოიცვლიდა, ხელებდაშვებული და თვალგაშტერებული იდგა, თითქოს უეცრად ოცნების უთვალავმა ძაფმა შებოჭაო.

მეორე დღე საშინელი იყო, მომდევნო დღეები კი უფრო აუტანელი იმ მოუთმენლობის გამო, რაც გამოწვეული იყო ნეტარების თრობით. ახლა უფრო გამძაფრებული, მწვავე სურვილი მხოლოდ მეორე კვირაში იპოვიდა კმაყოფილებას ლეონის ალერსსა და ტრფიალში. ქალისვე ვნება ბადებდა ლეონის არსებაში აღფრთოვანებისა და მადლიერების გრძნობას. ემაც მთელი არსებით ეძლეოდა ამ სიყვარულს; ალერსის ყოველნაირი ხერხით კვებავდა და თან შიშით კანკალებდა, მალე არ დავკარგოო.

ხშირად უთქვამს მისთვის ნაღვლიანად:

_ ეჰ, შენც მიმატოვებ! ცოლს ითხოვ!.. შენც სხვებივით მოიქცევი!

_ ვინ არიან ეს სხვები? _ იკითხავდა ვაჟი.

_ ყველა მამაკაცი, _ მიუგებდა, ალერსიანად ჰკრავდა ხელს და დასძენდა, _ თქვენ, ყველანი, უპატიოსნონი ხართ!

ერთხელ, როცა ფილოსოფიურად ბაასობდნენ ამქვეყნიური იმედების გაცრუებაზე (იჭვნეულობის გამოსაცდელად თუ იმიტომ, რომ გულისნადების გამოუთქმელობა აწუხებდა), ემამ უთხრა, რომ ოდესღაც, სანამ მას შეხვდებოდა, სხვა უყვარდა. `არა ისე, როგორც შენ~, _ სწრაფად დაუმატა და თან ბავშვი დაიფიცა, ჩვენ შორის არაფერი ყოფილაო.

ყმაწვილმა დაუჯერა, მაგრამ მაინც გამოჰკითხა; სურდა გაეგო, ვინ იყო ის სხვა.
_ გემის კაპიტანი იყო, ჩემო კარგო.
განა ეს პასუხი ყოველგვარ ძიებას თუ ძებნას ზღვარს არ უდებდა? და იმავე დროს არ ამაღლებდა ქალს საყვარლის თვალში, რომ ისეთი კაცი მოხიბლა, რომელიც, ალბათ, მამაციც იყო და ქალთა შორის სახელის მქონეც?
ახლა კლერკს ნათლად წარმოუდგა თვალწინ თავისი არასახარბიელო საზოგადოებრივი მდგომარეობა. შეშურდა სამხრეები, წარმატება, ორდენები. ყოველივე ეს ემას უნდა მოსწონდეს, ალბათ; განა ამას არ მოწმობს ხელგაშლილი ცხოვრებისაკენ მისი მიდრეკილება!
ემას კი ბევრი რამ არ გაუმხელია მისთვის იმ გიჟური ოცნებიდან, რაც მოსვენებას არ აძლევდა: ცისფერი კაბრიოლეტი რუანში სამგზავროდ, ინგლისური ცხენი და გრუმი ყელგადაკეცილი წაღით. ეს ოცნება მას ჟუსტენმა შთააგონა და თანაც ემუდარებოდა, ლაქიად მე ამიყვანეთო. ხოლო თუ ეს ნაკლი პაემანზე მისვლის სიხარულს არ ამცირებდა, დაბრუნების ნაღველს კი უთუოდ ამძაფრებდა.
ხშირად, როცა პარიზზე ჩამოაგდებდნენ ბაასს, ემა ოხვრით იტყოდა:
_ აჰ, რა კარგად ვიცხოვრებდი იქ!
_ განა აქაც ბედნიერები არა ვართ? _ ჰკითხავდა ვაჟი და ალერსით თმაზე გადაუსვამდა ხელს.
_ ჰო, მართალი ხარ, _ უპასუხებდა, _ გიჟი ვარ, გიჟი! მაკოცე!
ქმართან ახლა უფრო მომხიბვლელი იყო, ვიდრე ოდესმე, უმზადებდა მის საყვარელ ნუშის კრემს და საღამოობითაც მისთვის სხვადასხვა ვალსს უკრავდა. ქმარს უბედნიერეს ადამიანად მიაჩნდა თავი ამქვეყნად, ემა კი უშფოთველად ცხოვრობდა...
მაგრამ ერთ საღამოს შარლმა უეცრად ჰკითხა:
_ შენი მუსიკის მასწავლებელი ხომ მადმუაზელ ლამპრერია?
_ დიახ.
_ სწორედ წეღან შევხვდი ქალბატონ ლიეჟარისას. შენზე ვკითხე და არ ვიცნობო, მითხრა.
ემას თითქოს მეხი დაეცა, მაგრამ მაინც მშვიდად მიუგო:
_ აჰ, უთუოდ დაავიწყდა ჩემი სახელი!
_ იქნებ რუანში რამდენიმე ლამპრერია მუსიკის მასწავლებელი? _ გამოთქვა ვარაუდი შარლმა.
_ შესაძლებელია, _ და უმალვე დაუმატა, _ კი მაგრამ, მისი ქვითრები ხომ აქა მაქვს! აი ნახე! _
და საწერი მაგიდისკენ გაემართა, უჯრები გადაჩხრიკა, ქაღალდები ააფორიაქა და ისე გაწვალდა, რომ შარლმა ხვეწნა დაუწყო, თავი გაანებე, განა რაღაც ქვითრები თავის შეწუხებად ღირსო.
_ ოჰ, არა! უსათუოდ უნდა მოვძებნო.
და, მართლაც, შემდეგ პარასკევს, როცა შარლი ბნელ საკუჭნაოში წაღებს იცვამდა, წაღის ყელში უეცრად რაღაც ქაღალდი შეამჩნია, ამოიღო და წაიკითხა: `სამი თვის გაკვეთილების, ნაყიდი ნოტების საფასური და ა.შ. მივიღე სამოცდახუთი ფრანკი. ფელისი ლამპრერი, მუსიკის მასწავლებელი~.

_ აი, დალახვროს! მერე ამ ჩემს წაღაში საიდან გაჩნდა?
_ ალბათ, იმ კოლოფიდან ამოვარდა, _ მიუგო ემამ, _ სადაც ძველი ანგარიშები აწყვია, აი, განაპირას რომ დგას.
ამიერიდან მისი ცხოვრება სიცრუით იყო აღსავსე; სიცრუე, ვით საბურველი, ფარავდა და ინახავდა მის სიყვარულს. სიცრუე საჭიროებად, ფიქრად, სიამოვნებად გადაექცა ისე, რომ გუშინ ქუჩის მარჯვენა მხარეს მივდიოდიო რომ ეთქვა, შეიძლებოდა დარწმუნებული ყოფილიყავით, რომ მარცხენა მხარეს მიდიოდა.
ერთ დილას, როცა ჩვეულებრივ მსუბუქად ჩაცმული წავიდა, უეცრად თოვა დაიწყო. შარლმა, რომელიც ფანჯარაში ამინდს აკვირდებოდა, თვალი მოჰკრა, რომ აბატი ბურნიზიენი ტუვაშის შარაბანით რუანს მიემგზავრებოდა. ექიმმა სქელი შალი გადასცა და სთხოვა, როგორც კი `წითელი ჯვრის~ სასტუმროში მიხვალთ, ჩემი ცოლი ნახეთ და მიეცითო. მისვლისთანავე მღვდელმა იონვილელი ექიმის ცოლი იკითხა, მაგრამ სასტუმროს პატრონმა უთხრა, ქალბატონი ბოვარი ჩვენსას იშვიათად დადისო; ხოლო როცა აბატი საღამოს `მერცხალში~ შეხვდა ემას, თავისი თავგადასავალი უამბო, მაგრამ ამისათვის მაინცდამაინც დიდი მნიშვნელობა არ მიუცია, რადგან იმწამსვე სიტყვა რუანის საკრებულო ტაძრის ქადაგზე ჩამოაგდო, რომელსაც ყველა დიდი ქებით იხსენიებდა და რომლის მოსასმენადაც ქალაქის ქალები მუდამ გარბოდნენ.
მართალია, მღვდელმა გამოკითხვა არ ისურვა, მაგრამ მომავალში ხომ შეიძლებოდა სხვები უფრო ცნობისმოყვარე გამომდგარიყვნენ; ამიტომ ემამ გადაწყვიტა ამიერიდან `წითელი ჯვრის~ სასტუმროში ჩამომხდარიყო, რათა იონვილელ ნაცნობებს დაენახათ და ამნაირად არავითარი ეჭვი არ აეღოთ.
თუმცა ერთხელ კი ლერემაც ნახა იგი, ლეონთან მკლავგაყრილი რომ გამოვიდა `ბულონის სასტუმროდან~. მყისვე შიშმა აიტანა, ენას არ გააჩერებსო, მაგრამ ლერე იმდენად უჭკუო როდი იყო.
სამაგიეროდ, როცა მესამე დღეს ვაჭარი ესტუმრა, ოთახის კარი მიხურა და უთხრა:
_ ქალბატონო, ფული მჭირდება.
ემამ მიუგო, ამჟამად ფული არ მაქვსო. ლერე წუწუნს მოჰყვა და გაახსენა გაწეული ამაგი.
მართლაც, იმ ორი ვექსილიდან, რომლებიც შარლმა გასცა, ემამ მხოლოდ ერთი გაანაღდა, მეორე კი, ემას თხოვნით, ვაჭარმა გამოცვალა, თანხა ორად გაყო და უფრო გრძელი ვადა დაუნიშნა. მერე დავთარი ამოიღო და ნისია ჩამოთვალა: საფარდეები, ხალიჩა, სკამების გადასაკრავი, რამდენიმე კაბა და სხვა საქონელი; საერთო ღირებულება თითქმის ორი ათას ფრანკს აღწევდა.
ემამ თავი დახარა. ვაჭარი განაგრძობდა:
_ თუ ფული არა გაქვთ, ქონება ხომ გაქვთ?
და გაახსენა სახლი, ბარნევილში რომ ჰქონდათ, ომალის ახლოს, რომელიც შემოსავალს თითქმის არ იძლეოდა. ოდესმე ეს სახლი ნაწილი იყო ფერმისა, რომელიც ჯერ კიდევ შარლის მამას გაეყიდა; ლერემ ყველაფერი იცოდა: რამდენი ჰექტარი იყო ან მეზობლები ვინ იყვნენ.
_ თქვენს ადგილას რომ ვიყო, მოვიშორებდი და კიდევ რამდენი ფულიც

დამრჩებოდა.
ემამ მყიდველის უყოლობა მოიმიზეზა, ლერემ უთხრა, მე თვითონ ვიშოვიო.
_ კი მაგრამ, სახლის გაყიდვის უფლებას ვინ მომცემს? _ ჰკითხა ემამ.
_ განა თქვენ მინდობილობა არა გაქვთ?
ეს სიტყვები სუფთა ჰაერივით მოხვდა ქალს.
_ დამიტოვეთ ეგ ანგარიში, _ უთხრა მან.
ერთი კვირის შემდეგ კვლავ ესტუმრა და კვეხნით უთხრა: დიდი წვალების შემდეგ, როგორც იქნა, ვიპოვე ვინმე ლანგლუა, რომელსაც იმ მამულზე დიდი ხანია თვალი უჭირავს, თუმცა ფასს ჯერჯერობით არ ამხელსო.
_ საქმე ფასი როდია! _ წამოიძახა ქალმა.
_ პირიქით, უნდა მოიცადო, გააჯანჯლო, _ ურჩევდა ვაჭარი, _ საჭიროა მიხვიდეთ, მაგრამ რაკი თქვენ არ შეგიძლიათ, მე თვითონ წავიდოდი და მოველაპარაკებოდი იმ ლანგლუას.
დაბრუნებისას განაცხადა, რომ მყიდველი ოთხი ათასი ფრანკის მეტს არ იძლევა. ამ ამბავმა ემა გაახარა.
_ სიმართლე რომ ვთქვა, კარგი ფასია.
მალე ემამ ნახევარი თანხა მიიღო, ხოლო როცა ნისიის გასტუმრება დააპირა, ვაჭარმა უთხრა:
_ პატიოსნებას გეფიცებით, მეხათრება ამდენი ფულის ერთბაშად გამორთმევა!
ქალი ასიგნაციებს დააცქერდა და გაიფიქრა, რამდენ სანატრელ პაემანს შეიცავს ეს ორი ათასი ფრანკიო! მერე გაუბედავად წაიბუტბუტა:
_ აბა როგორ?
_ ო, ფიქრი ნუ გაქვთ, ნავაჭრის ანგარიშში ყველაფერი ჩაიწერება. განა არ ვიცი, საოჯახო საქმეები როგორ კეთდება?
და თვალებში უცქეროდა, თანაც ორ გრძელ ასიგნაციას ხელში ატრიალებდა. ბოლოს საფულე გახსნა, ოთხი ვექსილი ამოიღო, თითო ათას-ათასფრანკიანი, და მაგიდაზე დადო.
_ აი, ამაზე მომიწერეთ ხელი, ფული კი თქვენ დაიტოვეთ.
ემა აღშფოთდა.
_ კი, მაგრამ ზედმეტს რომ გაძლევთ, _ თავხედურად მიუგო ლერემ, _ განა ეს სამსახურის გაწევა არაა?
მერე კალამი აიღო და ანგარიშის ბოლოს მიაწერა:
`ოთხი ათასი ფრანკი მივიღე მადამ ბოვარისაგან~.
_ რაკი სახლის დანარჩენ საფასურს ექვსი თვის შემდეგ მიიღებთ და უკანასკნელი ვექსილის ვადაც ამ ფულის მიღების შემდეგაა, მე არ ვიცი, რაღა გაწუხებთ? მართალია, ემას ეს ანგარიშები ოდნავ აწუხებდა, მაგრამ თან ყურებში წკრიალიც ესმოდა, თითქოს ტომსიკას თავი მოეხსნა და ოქროები იატაკზე იფრქვევაო. ბოლოს, ლერემ განუცხადა: რუანში მყავს ერთი მეგობარი, ბანკირი ვენსარი, რომელიც ამ ოთხ ვექსილს გაანაღდებს, შემდეგ კი საკუთარი ხელით მოგართმევთ, რაც თქვენს ვალს ფული გადარჩებაო.
მალე ლერემ ორი ათასი ფრანკის ნაცვლად ათას რვაასი მიუტანა, რადგან ვენსარმა

(რაც სავსებით კანონიერი იყო) ორასი ფრანკი ვექსილის გასანაღდებელი და საკომისიო აიღო. მერე ცალყბად ხელწერილი სთხოვა:
_ მოგეხსენებათ... სავაჭრო საქმეებში... არის ხოლმე შემთხვევა... და არ დაივიწყოთ, გეთაყვა, ხელწერილზე დღევანდელი რიცხვი აღნიშნეთ.
ოცნების ასრულების განუსაზღვრელი ჰორიზონტი გადაეშალა უეცრად ემას. იმდენი გონიერება კი მოიხმარა, რომ ათასი ეკიუ გადადო და პირველი სამი ვექსილი გამოისყიდა, როცა მათი ვადა დადგა, ხოლო მეოთხე ვექსილი შინ მიუვიდა, შემთხვევით, ხუთშაბათს, და აღელვებული შარლი ცოლის დაბრუნებას ელოდებოდა, რათა მისგან განმარტება მიეღო.
_ თუკი ამ ვექსილზე შენთვის არაფერი მითქვამს, მხოლოდ იმიტომ, რომ არ მინდოდა ოჯახური წვრილმანებით შემეწუხებინე.
მერმე ნაზად მიუახლოვდა, მუხლზე დაუჯდა, ეალერსებოდა, ეღუღუნებოდა, თანაც ნისიად წამოღებული საქონლის დაუსრულებელ სიას უკითხავდა.
_ ერთი სიტყვით, თვითონ დარწმუნდები, რომ ამდენი საქონლისთვის ეს არც ისე დიდი თანხაა.
შარლმა არ იცოდა, რა ექნა, და ისევ ლერეს მიმართა, რომელიც პატიოსნებას ეფიცებოდა, ყველაფერს გავარიგებ, ოღონდ ერთი შვიდასფრანკიანი ვექსილი მომეცი სამი თვის ვადითო. როგორმე ამ გაჭირვებიდან რომ გამოსულიყო, შარლმა მგრძნობიარე წერილი გაუგზავნა დედას. პასუხის ნაცვლად თვით დედა ჩამოვიდა და როცა ემამ შარლს ჰკითხა, მოახერხე რისამე მიღებაო, უპასუხა:
_ კი, მაგრამ დედა მოითხოვს, ანგარიში მაჩვენეთო.
მეორე დღეს, დილაადრიან, ემა ლერესას გაიქცა და სთხოვა, მეორე ანგარიში დაეწერა, რომელიც ათას ფრანკს არ აღემატებოდა, რადგან, უკეთუ ოთხასი ათასი ფრანკის ანგარიშს უჩვენებდა, ისიც ხომ უნდა ეთქვა, ამის ორი მესამედი უკვე გადავიხადეო. მაშასადამე, უნდა გამოტეხილიყო უძრავი ქონების გაყიდვაში, რაც ლერემ ასე ჩინებულად მოახერხა და რაც გაცილებით გვიან გამომჟღავნდა. მიუხედავად იმისა, რომ სიაში აღნუსხული საქონელი ძალიან შეღავათიანად იყო ნაანგარიშევი, დედაბერ ბოვარის ასეთი ხარჯი მაინც მეტისმეტი ეჩვენა.
_ განა უხალიჩობა არ შეიძლებოდა? ან რა საჭირო იყო სკამების ხელახლა გადაკვრა? ჩემს დროს შინ მხოლოდ ერთი სავარძელი იყო ხოლმე მოხუცებისთვის. ყოველ შემთხვევაში, დედაჩემისას ასე იყო და, გარწმუნებთ, დედაჩემი პატიოსანი ქალი იყო. ყველა ხომ მდიდარი ვერ იქნება? ან რა ქონება გაუძლებს ფლანგვას! სირცხვილი დამწვავდა, თქვენსავით განებივრებული რომ ვიყო! მე მოხუცი ვარ, მოვლა მესაჭიროება... აბა, ერთი შეხედეთ, რა გინდა, სულო და გულო, რომ აქ არ იყოს! როგორ? სარჩულად ორფრანკიანი აბრეშუმი? განა არ შეიძლებოდა ათსუიანი ან უფრო იაფი ჟაკონეტი აგეღოთ. ამას არც კი ჩამოუვარდებოდა!
ტახტზე წამოწოლილი ემა ცდილობდა, მშვიდად ეპასუხა:
_ კმარა, ბატონო, _ ეუბნებოდა იგი, _ გეყოფათ...
დედაბერი კი საყვედურს განაგრძობდა და უწინასწარმეტყველებდა, სიცოცხლეს ორივე თავშესაფარში დაასრულებთო. რა თქმა უნდა, ყველაფერი შარლის ბრალია, მაგრამ, საბედნიეროდ, იგი დამპირდა, იმ მინდობილობას გავაუქმებო...

_ რაო?
_ დიახ, შემომფიცა, _ მიუგო დედაბერმა.
ემამ ფანჯარა გააღო, ქმარს დაუძახა, და საბრალოც იძულებული შეიქნა, ეღიარებინა, რომ დედამ აიძულა ასეთი დაპირება.
ემა წუთით გაქრა. როცა დაბრუნდა, ამაყად გაუწოდა დედამთილს მინდობილობა.
_ გმადლობთ, _ უთხრა დედაბერმა და მინდობილობა ცეცხლში შეაგდო.
ემას უეცარი ხარხარი აუვარდა. გამყინავი, გამაყრუებელი, _ ისტერიკა დაემართა.
_ ოჰ, ღმერთო ჩემო! _ იძახდა შარლი, _ კარგად ვერც შენ იქცევი, დედაჩემო! სცენებს უწყობ!@
დედამ მხრები აიჩეჩა და განაცხადა: ყველაფერი ეს მხოლოდ მეტიჩრობააო.
შარლი, თუმცაღა პირველად აღშფოთდა, ახლა ცოლს მიემხრო. დედაბერმა განაცხადა, მივდივარო. იგი მართლაც გაემგზავრა მეორე დღეს და ზღურბლზე რომ შედგა ფეხი, შარლს უთხრა, რომელიც ეპატიჟებოდა, ნუ წახვალო:
_ არა, არა! შენ ის უფრო გიყვარს, ვიდრე მე, და მართალიც ხარ, წესი ასეა! თუმცა მით უარესი! თვითონ დაინახავ! კარგად ბრძანდებოდეთ... მე კი აქ ფეხს აღარ შემოვდგამ, რათა, როგორც შენ ამბობ, სცენები აღარ მოვუწყო!..
შარლი თავს მაინც უხერხულად და დარცხვენილად გრძნობდა ცოლის წინაშე და არც ემა მალავდა წყენას უნდობლობისთვის; დიდხანს ეხვეწა შარლი, სანამ ახალი მინდობილობის მიცემაზე დაითანხმებდა; მერე ერთად წავიდნენ ბატონ გილიომენთან, რათა ახალი შეედგინათ.
_ მესმის, მესმის! _ განაცხადა ნოტარიუსმა, _ მეცნიერებაში ჩაფლულ კაცს ცხოვრების პრაქტიკული წვრილმანებისთვის სადა სცალია!
ამ ქების გამო შარლს ოდნავ მოეშვა გულზე, მის სისუსტეს ეს ქათინაური მალამოდ ედებოდა.
სამაგიეროდ, რა ზეიმი ჰქონდა ემას რუანში შემდეგ ხუთშაბათს ლეონთან ერთად! ემა იცინოდა, ტიროდა, მღეროდა, ცეკვავდა. უბრძანა, შარბათი მიერთმიათ. პაპიროსის მოწევაც ინება; ლეონს დამთხვეული ეჩვენა, მაგრამ მაინც საუცხოო, სათაყვანებელი.
ვერ გაეგო, რა ემართებოდა ქალს, რა აიძულებდა, ასეთი გაუმაძღრობით დასწაფებოდა ცხოვრების ყოველ სიამეს. ადვილად გასაღიზიანებელი, ვნებათმოყვარული და გრძნობის ამყოლი ხდებოდა; ქუჩებში მასთან მკლავგაყრილი, თავაწეული დაიარებოდა და, როგორც თვითონ ამბობდა, სრულიად არ ეშინოდა სახელის გატეხისა, თუმცა ზოგჯერ ცახცახი აიტანდა, სადმე როდოლფი არ შემეყაროსო; მიუხედავად საბოლოო გაყრისა, მაინც ეგონა, სავსებით ვერ გავთავისუფლებულვარ იმ კაცის მონობისაგანო.
ერთ საღამოს ემა იონვილს აღარ დაბრუნებულა. შარლმა არ იცოდა, რა ექნა, ხოლო პატარა ბერტას უდედოდ დაწოლა არ სურდა და მთელი სახლი ღრიალით აიკლო. ჟუსტენი ქუჩაში გავიდა ალალბედზე სახეტიალოდ, ჰომემაც კი თავისი აფთიაქი მიატოვა.
ბოლოს, ღამის თერთმეტ საათზე, შარლს მოთმინება გამოელია. თავისი შარაბანი შეაბა და ნაშუაღამევის ორ საათზე უკვე `წითელი ჯვრის~ სასტუმროში იყო. ემასი

კვალიც კი არ ჩანდა. იფიქრა, იქნებ კლერკმა მოჰკრა სადმე თვალიო, მაგრამ რომ არ იცის კლერკი სად ცხოვრობს? საბედნიეროდ, მისი უფროსის მისამართი გაახსენდა და იქ გაემართა.
თენდებოდა. ერთ-ერთ კარზე ნოტარიუსის აბრა შეამჩნია; დააკაკუნა. კარგაუღებლად მოაძახა ვიღაცამ საჭირო ცნობა და თან გვარიანად შეუკურთხა უზრდელს, რომელიც ღამით პატიოსან ხალხს მოსვენებას არ აძლევს. იმ სახლში, სადაც კლერკი ცხოვრობდა, არც ზარი იყო, არც სარაკუნო ჩაქუჩი და არც მეკარე. შარლმა მუშტები დაუბრაგუნა დარაბებს. შორიახლო პოლიციელმა გაიარა; შარლი დაფრთხა და სახლს მოშორდა.
_ რა სულელი ვარ! _ ამბობდა თავისთვის, _ ალბათ, ლორმოსას ისადილა და იქვე დარჩა ღამის გასათევად, მაგრამ ლორმო კარგა ხანია, რუანში აღარ ცხოვრობს. დიუბრეილი ხომ ამ ათი თვის წინათ გარდაიცვალა? მაშ, სად არის?..
უეცრად ნათელი აზრი დაებადა: ყავახანაში `წელიწდეული~ მოითხოვა და ქალბატონ ლამპრერის გვარი მოძებნა, რომელიც რენელ დემაროკინიეს ქუჩაზე #74-ში ცხოვრობდა.
ის იყო, ამ ქუჩაზე შეუხვია, რომ მეორე ბოლოში თვით ემა გამოჩნდა; უფრო მივარდა, ვიდრე მოეხვია, და შესძახა:
_ რა მოხდა, რომ არ დაბრუნდი?
_ ავად გავხდი.
_ რითი? სად? როგორ?
ქალმა შუბლზე ხელი გადაისვა და მიუგო:
_ ქალბატონ ლამპრერისას.
_ განა არ ვიცოდი! მეც სწორედ იქ მივდიოდი.
_ რა საჭიროა, _ წამოიძახა ემამ, _ მით უმეტეს, იგი უკვე გავიდა სახლიდან; შემდეგში კი, გთხოვ, ნუღა შეწუხდები. იცი, მე აღარ შემიძლია ვიფიქრო, თავისუფალი ვარ-მეთქი, თუკი ოდნავი დაგვიანებაც კი აგრე შეგაშფოთებს.
ეს რაღაც ნებართვისებური იყო, რომელიც მან თავის თავს მისცა, რათა მომავალში აღარ შეწუხებულიყო და, მართლაც, ისე გამოიყენა, როგორც ეპრიანებოდა. როდესაც ლეონის ნახვის სურვილი მოუვლიდა, სულ უმნიშვნელო რამეს მოიმიზეზებდა, ხოლო, რადგან ლეონი ასეთ დღეებში არ ელოდებოდა, ამიტომ სანოტარო კანტორაში მივიდოდა ხოლმე.
პირველ ხანებში ეს ძალიან საამო იყო ლეონისთვის, მაგრამ სულ მალე სიმართლეც გაუმჟღავნა, სახელდობრ, ჩემი უფროსი მეტად უკმაყოფილოა, როცა სამსახურიდან მივდივარ ხოლმეო.
_ აჰ, არაფერია! წავიდეთ, _ ეტყოდა ემა და ისიც გაჰყვებოდა. ემამ მოითხოვა, ლეონს შავი კოსტიუმი შეეკერა და წვერიც ესპანურად მოეშვა, მაშინ ლუი XIII დაემგვანებიო; მოისურვა მისი ბინის ნახვაც და ოთახი მეტად ღარიბი ეჩვენა; ლეონი წამოწითლდა, ხოლო ქალმა ამას ყურადღებაც არ მიაქცია და ურჩია: უთუოდ ისეთი ფარდები შეიძინე, როგორიც მე მაქვსო, ხოლო, როცა ლეონმა ხარჯის გაწევა მოიმიზეზა, სიცილით უთხრა:
_ აჰ, აჰ, როგორ მისტირი ფულს!

ლეონიც იძულებული იყო, ყოველთვის ანგარიში მიეცა, რას აკეთებდა უკანასკნელი პაემნის შემდეგ. იგი ლექსებს მოითხოვდა მისგან, სასიყვარულო ლექსებს, ლეონს კი არასოდეს ორი სტრიქონიც კი არ დაეწერა, ამიტომ იძულებული იყო, ალმანახიდან გადმოეწერა სონეტი.
ეს ჩაიდინა არა ცრუპატივმოყვარეობით, არამედ მხოლოდ იმიტომ, რომ ეამებინა. ვაჟი არ ეწინააღმდეგებოდა ემას ჩვევებს, იზიარებდა მის გემოვნებას; ხასა უფრო იგი იყო, ვიდრე ემა. ემამ იცოდა საიდუმლოებანი ნაზი ალერსისა და ხვევნა-კოცნა, რაც ყმაწვილის არსებას მთლად ბოჭავდა. ფიქრობდა, სად შეიძინა ეს გარყვნილება, თითქმის არანივთიერი, ასე ღრმა, ასე იდუმალიო?

VI

ემას სანახავად რომ იონვილს ჩავიდოდა, ლეონი ხშირად სადილობდა მეაფთიაქისას, ამიტომ თავაზიანობა მოითხოვდა, თავის მხრივაც დაეპატიჟებინა იგი.
_ სიამოვნებით გეწვევი, _ მიუგო ჰომემ, _ მართლაც, ურიგო არ იქნება, მეც წყალი დავალევინო თვალს, თორემ აქ სრულიად დავობდი, თეატრში წავიდეთ, რესტორნები მოვინახულოთ, ერთი სიტყვით, დრო გავატაროთ.
_ აჰ, ჩემო კარგო!
ნაზად დაიჭიკჭიკა ქალბატონმა ჰომემ, რომელსაც ერთბაშად შიში აღეძრა იმ მრავალი ხიფათის გამო, რაც შეიძლებოდა მის ქმარს შემთხვეოდა.
_ ჰო, ვითომ რაო? შენ გგონია, ის არ კმარა, რომ ჯანმრთელობას იმ ათასგვარი წამლის სუნთქვით ვიოხრებ? აი, როგორები ბრძანდებით ქალები: ეჭვიანობთ მეცნიერებაზე და იმავე დროს წინააღმდეგობასაც გვიწევთ, როცა კაცი სულ უვნებელ გართობას მოისურვებს. არა, თქვენ მაინც იმედი გქონდეთ, ამ დღეებში უთუოდ ჩამოვალ რუანს და ერთი რიგიანად გავუტიოთ.
წინათ ასეთ გამოთქმას მეაფთიაქე უთუოდ მოერიდებოდა, მაგრამ ახლა კი ასეთი ქარაფშუტული ტონი არჩია, რაც, მისი აზრით, უზენაესი გემოვნების გამომხატველი იყო. და როგორც მისი მეზობელი მადამ ბოვარი, იგიც ცნობისმოყვარეობით ეკითხებოდა კლერკს პარიზის ამბებს, მსმენელთა გასაოცებლად არგოს კილოზე ლაპარაკობდა და ხშირად ურევდა სხვებისათვის გაუგებარ სიტყვებს. ამრიგად, ერთ-ერთ ხუთშაბათს, განცვიფრებული ემა `ოქროს ლომის~ სამზარეულოში შეხვდა ჩვენს ჰომეს, რომელიც სამგზავროდ იყო ჩაცმული:Lძველი საწვიმარი ამშვენებდა, რომელიც იონვილში მის ტანზე არავის ენახა; ცალ ხელში ჩემოდანი ეჭირა, მეორეში კი აფთიაქიდან წამოღებული ფეხსათბობი. თავისი გეგმა არავისთვის გაუზიარებია, რადგან შიშობდა, ხალხი შეშფოთდებაო.
იმის ფიქრი, რომ კვლავ ნახავდა იმ ადგილებს, სადაც სიყმაწვილე გაეტარებინა, რა თქმა უნდა, ახალისებდა და მთელი გზა ენა არ დაუყენებია; მივიდა თუ არა, ეტლიდან ჩამოხდა და ლეონის საძებრად გაეშურა; ბევრი იუარა ლეონმა, მაგრამ მაინც არ მოეშვა და `ნორმანდიის~ დიდ ყავახანაში წაიყვანა, სადაც ბატონი ჰომე ქუდმოუხდელი შევიდა, ვინაიდან საზოგადოების შესაკრებ ადგილას თავშიშვლობა პროვინციულ ჩვეულებად მიაჩნდა.
ემა თითქმის ერთი საათის განმავლობაში ელოდებოდა ლეონს. მერე კანტორაში

გაიქცა, თან საკუთარ თავს ტუქსავდა. ნასადილევს მთელი დრო ფანჯარასთან იჯდა, შუბლით მინას მიყრდნობილი.
უკვე ორი საათი იყო, მაგრამ ჰომე და ლეონი კვლავ პატარა სუფრას უსხდნენ. დიდი დარბაზი თანდათან დაცარიელდა; ღუმლის საკვამური, პალმასავით რომ იყო ამართული, თეთრ ჭერში აბჯენდა თავის მოოქრულ წვერს; მათ ახლოს პატარა შადრევანი ჟღურტულებდა მარმარილოს აუზში, სადაც სალათასა და სატაცურს შორის სამი ვეება ომარი გაჭიმულიყო და გრძელი ულვაშებით მწკრივად დალაგებულ მწყერებს ეხებოდა.
ჰომე ტკბებოდა, თუმცა ამ ფუფუნებით უფრო თვრებოდა, მაგრამ პომარის ღვინომაც თავისი ქნა, და როცა რომიანი ერბოკვერცხი მოართვეს, უზნეო თეორიებზე გააბა ბაასი: ცხოვრებაში ყველაზე უფრო კოხტაობა მხიბლავს; წარმტაცია ქალის ლამაზი ტუალეტი შნოიანად მორთულ ბუდუარში; ხოლო რაც შეეხება ტანადობის ღირსებას, მოსქოს ვამჯობინებო.
ლეონი სასოწარკვეთით დასცქეროდა საათს. მეაფთიაქე კი განაგრძობდა სმა-ჭამასა და ლაყბობას.
_ რუანში ყოველივე ამას, ალბათ, ძალიან მოკლებული ხართ, _ უეცრად თქვა მან, _ თუმცა თქვენი სიმპათია არც ისე შორსაა...
ხოლო რადგან ლეონი წამოწითლდა, მყის დასძინა:
_ ჰო, გამოტყდით! აბა უარს ხომ ვერ იტყვით, რომ იონვილში... ყმაწვილმა რაღაც წაიდუდღუნა.
_ რომ იონვილში, მადამ ბოვარისას თქვენ ეკურკურებოდით...
_ ვის?
_ მის მოახლეს!
იგი როდი ხუმრობდა. ლეონი კი, რადგან ცრუპატივმოყვარეობა სიფრთხილეს სჯობნის ხოლმე, უნებლიეთ აღშფოთდა. სხვა არა იყოს რა, მე მხოლოდ შავგვრემნები მომწონსო.
_ მე ვეთანხმები თქვენს არჩევანს, _ მიუგო მეაფთიაქემ, _ შავგვრემნები უფრო ტემპერამენტიანები არიან.
მერმე მის ყურთან დაიხარა და ჩურჩულით გაანდო ის ნიშნები, რომლებითაც შეიძლებოდ ტემპერამენტიანების გარჩევა. ეთნოგრაფიული წვრილმანებიც კი ჩამოთვალა: გერმანელი ქალები ავზნიანები არიან, ფრანგები _ გარყვნილები, იტალიელები _ ვნებიანებიო.
_ ზანგები? _ ჰკითხა კლერკმა.
_ ხელოვანთა მოსაწონი არიან, _ განმარტა ჰომემ, _ გარსონ, ფინჯანი ყავა!
_ არ წავიდეთ?
შეეკითხა ბოლოს მოთმინებადაკარგული ლეონი.
_ Yეს.
მაგრამ წასვლამდე რესტორნის პატრონის ნახვა მოისურვა, რათა ორიოდე სიტყვა ეთქვა მისთვის.
მაშინ ყმაწვილმა საჩქარო საქმეები მოიმიზეზა, რათა როგორმე თავი დაეღწია.
_ რაკი აგრეა, გაგაცილებთ! _ მიუგო ჰომემ.

გზადაგზა თავის ცოლზე, შვილებზე, მათ მომავალსა და აფთიაქზე ლაპარაკობდა, რომელიც წინათ ძალიან ცუდ მდგომარეობაში იყო, მაგრამ მისმა გარჯილობამ ძალიან გააუმჯობესა.
`ბულონის სასტუმროსთან~ რომ მივიდნენ, ლეონი უცბად დაუსხლტა და კიბეზე ავარდა. სატრფო მეტად აღელვებული დაუხვდა.
მეაფთიაქის ხსენებაზე ემა გაფითრდა, ლეონი ებოდიშებოდა, არწმუნებდა: ჩემი ბრალი არ არის, ხომ იცი ჰომეს ამბავიო. რა დასაჯერებელია, თითქოს მასთან ყოფნა მერჩივნოსო! მაგრამ ქალს აღარაფრის მოსმენა აღარ სურდა. ლეონმა ხელი მოხვია, დაიჩოქა, ეხვეწა, ემუდარა.
ქალი იდგა; მისი ფართო, მწველი თვალები სერიოზულად, თითქმის მრისხანედ უცქეროდა. უეცრად ამ თვალებში ცრემლი აბრწყინდა, ვარდისფერი უპეები დაეშვა, ხელები მიანება, ლეონმაც გახშირებული ამბორი დააფრქვია, რომ უეცრად კარში მსახური გამოჩნდა, _ ბატონს ვიღაც კითხულობსო.
_ ხომ მალე დაბრუნდები?
_ რა თქმა უნდა.
_ მაინც როდის?
_ ამ წუთს.
_ ხრიკი ვიხმარე, _ უთხრა მეაფთიაქემ ლეონს, _ მინდოდა შემეწყვიტა ეგ ვიზიტი, რომელიც, დარწმუნებული ვარ, არაფრად გეპიტნავებოდათ. წავიდეთ ბრიდისას, ერთი ჭიქა გამაგრილებელი რამ დავლიოთ.
ლეონი ეფიცებოდა, აუცილებლად კანტორაში უნდა დავბრუნდეო. მაშინ მეაფთიაქემ ხუმრობა დაუწყო ქაღალდობანასა და სასამართლო საქმეებზე.
_ თავი გაანებეთ მაგ თქვენს კუიაციებსა და ბარტოლოებს, ეშმაკმა იცის მაგათი თავი! რა გიჭირთ! ვაჟკაცი არა ხართ, წავიდეთ ბრიდისას, მის ძაღლსაც ნახავთ. ძალიან საინტერესო რამეა!
კლერკი მაინც უაროზდა. მაშინ ჰომემ უთხრა.
_ მაშ, მეც თქვენთან წამოვალ. მოგიცდით! გაზეთს წავიკითხავ. კანონთა კრებულს თვალს გადავავლებ.
ემას მრისხანებით, ჰომეს ლაყბობით და, შესაძლებელია, ნოყიერი საუზმითაც გუნებააშლილი ლეონი ყოყმანობდა, მეაფთიაქე კი განაგრძობდა:
_ წავიდეთ, წავიდეთ ბრიდისას! ორი ფეხის ნაბიჯზეა აქედან, მალპალუს ქუჩაზე.
სიმხდალის, უჭკუობისა და იმ უცნაური გრძნობის გამო, რომელიც ხშირად უსიამოვნო და უჩვეულო საქციელს ჩაგვადენინებს ხოლმე, ლეონი გაჰყვა ბრიდისას. მასპინძელი ეზოში იყო და თვალს ადევნებდა მუშებს, რომლებიც ზელცის წყლის სახდელ მანქანას ატრიალებდნენ. ჰომე ბრიდს მოეხვია, მუშებს რამდენიმე რჩევა მისცა, თითო ჭიქა წყალიც დალიეს. ლეონი რამდენჯერმე შეეცადა გაქცევას, მაგრამ აფთიაქარმა ხელი დაუჭირა და უთხრა:
_ ახლავე! მეც თქვენთან წამოვალ. `რუანის შუქურაში~ შევიაროთ. მინდა იქაურებიც მოვინახულო. ტომასენსაც გაგაცნობთ უთუოდ.
ბოლოს, როგორც იქნა, ლეონმა თავი აიშვა, სასტუმროში მიირბინა, მაგრამ ემა იქ უკვე აღარ დახვდა.

ის იყო, წასულიყო გაბრაზებული. ჭირივით ეჯავრება ახლა ლეონი, პატიოსანი სიტყვის გატეხა, როცა იგი პაემანს შეეხება, შეურაცხყოფად მიაჩნდა. ამიტომ დამატებით საბაბსაც ეძებდა გაყრისათვის: მას არ სჩვევია სიმამაცე, სუსტია, ქალაჩუნა, უილაჯო და სულმოკლე, ვით დიაცი, თანაც ძუნწი და მხდალიო. მაგრამ, ბოლოს, როცა დამშვიდდა, გულში გაივლო, ცილი დავწამეო, მაგრამ საყვარელი ადამიანის აუგად ხსენება მაინც შეუმჩნევლად გვაშორებს მას. კერპების ხელის ხლება როდი შეიძლება, _ ვარაყი ხელზე შეგვრჩება.
მას შემდეგ საქმე იქამდე მივიდა, რომ ხშირად ისეთ რამეებზე ჰქონდათ ხოლმე საუბარი, რასაც მათ სიყვარულთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდა. თავის წერილებში ემა ლაპარაკობდა ყვავილებზე, ლექსებზე, მთვარესა და ვარსკვლავებზე, რაც უწყინარი საშუალება იყო განელებული ვნებისა, რომელიც გამოსაცოცხლებლად გარეგან საცდურს ებღაუჭებოდა. ყოველი პაემანი უმწვერვალეს ნეტარებას ჰპირდებოდა ემას, მაგრამ შემდეგ კი იძულებული იყო, ეღიარებინა, რომ არავითარი არაჩვეულებრივი რამ არ განუცდია. ამ გულაცრუებას ახალი იმედი მოსდევდა და უფრო აღტყინებული, უფრო მოწყურებული უბრუნდებოდა საყვარელს, უხეშად იწყებდა გაშიშვლებას, წყვეტდა კორსეტის წვრილ ზორტებს, რომლებიც მოსრიალე გველებივით ეხვეოდნენ თეძოებზე, ფეხის წვერებზე მივიდოდა კართან, დაკეტილია თუ არაო, და მერმე ერთბაშად შემოიძარცვავდა მთელ ტანისამოსს; და ფერმკრთალი, მდუმარე, სერიოზული, მთლად აცახცახებული ჩაეკვრებოდა გულში საყვარელს. მაგრამ ამ შუბლზე, ცივი ოფლით რომ იყო დაცვარული, უაზროდ მოჩურჩულე ტუჩებში, გაშტერებულ თვალებში, მჭიდრო ხვევნაში ლეონს რაღაც უკიდურესი, საბედისწერო, ავისმომასწავებელი და ჩუმად შემოპარული რამ ეჩვენებოდა, რათა ისინი ერთმანეთისაგან დაეშორებინა.
კითხვას, მართალია, ვერ ბედავდა, მაგრამ რაკი მის გამოცდილებას ხედავდა, გულში ამბობდა, ალბათ, ტანჯვისა და ტკბობის ყოველი საფეხური გაუვლიაო. ის, რაც წინათ ასე ხიბლავდა, ახლა ოდნავ შიშს ჰგვრიდა და ყმაწვილის სულში იღვიძებდა აღშფოთება ამ ხიბლის წინააღმდეგ, მის პიროვნებას სრულიად შთანთქმით რომ ემუქრებოდა; ემასთვის ვერ ეპატიებინა მისი მუდმივი გამარჯვება. ცდილობდა კიდეც, აღარ ჰყვარებოდა, მაგრამ მისი ფეხის ხმა ისე იმორჩილებდა, ვით ლოთს ღვინის დანახვა.
თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, ქალი ყურადღებას არ აკლებდა, _ საჭმლით დაწყებული და კოხტა ტანსაცმლით და მიბნედილი მზერით გათავებული. იონვილიდან მკერდით მოჰქონდა ხოლმე ვარდები და სახეში აყრიდა, ზრუნავდა მის ჯანმრთელობაზე. არიგებდა, როგორ უნდა მოქცეულიყო და უფრო მტკიცედ რომ ჰყოლოდა მიბმული, ღვთისმშობლის პაწია ხატიც კი დაჰკიდა გულზე იმ იმედით, იქნებ ცამაც თავისი საფარველი მოავლინოსო. მოსიყვარულე დედასავით გამოჰკითხავდა ამხანაგების ამბავს და ხშირად ეტყოდა:
_ ნუღა ინახულებ მათ, ნურსად წახვალ, მხოლოდ ჩვენს ბედნიერებაზე ფიქრობდე, გიყვარდე, გიყვარდე!
სურდა თვალყური ედევნებინა მთელი მისი ცხოვრებისათვის და ფიქრადაც კი მოსდიოდა ვინმე საგანგებოდ მიეჩინა მისთვის ქუჩაში სათვალთვალოდ.

სასტუმროსთან მუდამ დაეხეტებოდა ხოლმე ერთი ვინმე, რომელიც გამვლელებს თავს აბეზრებდა, იგი უთუოდ არ იტყოდა უარს... მაგრამ სიამაყემ ამისი ნება არ მისცა.

_ აჰ, განა სულერთი არაა, თუკი მატყუებს?! რა მენაღვლება? განა ასე შეულეველია? ერთხელ, როცა ერთმანეთს ადრე დაშორდნენ და ემა ბულვარით ბრუნდებოდა, უეცრად თავისი მონასტრის კედლებს მოჰკრა თვალი. იქვე, თელების ჩრდილში, სკამლოგინზე ჩამოჯდა. რა სიმშვიდე სუფევდა იმ დროს მის სულში! როგორ სწყუროდა ის უშრეტი გრძნობანი, რომელთა წარმოდგენას წიგნების საშუალებით ცდილობდა!

გათხოვების პირველი თვეები, ცხენით ტყეში სეირნობა, ვალსი ვიკონტთან, ლაგრადის სიმღერა, ყოველივე თვალწინ წარმოუდგა... და, უეცრად ლეონიც ისეთივე შორეული ეჩვენა, ვით სხვები.

_ არა, ხომ მაინც მიყვარს? _ გაიფიქრა.

განა სულერთი არაა! ბედნიერი არც ახლა არის და არც არასოდეს ყოფილა. მაშ, საიდან გაუჩნდა ცხოვრების ეს სინაკლულე, მთელი ეს უეცარი გახრწნილება, რაზედაც დაყრდნობას ფიქრობს? ხოლო თუკი სადმე არსებობს ძლიერი და ლამაზი ვინმე, ღირსეული, აღმაფრენითა და უნაზესი მისწრაფებით აღსავსე, გულით პოეტი და სახით ანგელოზი, სიმებწკრიალა ჩანგი, ზეცას რომ ტკბილხმოვან სასძლო-საგალობელს უგზავნის, ბედისწერა რატომ მას არ შეახვედრებს? ოჰ, რა შეუძლებელი რამეა! არა, ამქვეყნად არაფერი ძიებად არა ღირს, ყოველივე ცრუა! ყოველ ღიმილში მოწყენის მთქნარება იმალება, ყოველ სიხარულს წყევა ახშობს, ყოველ სიამეს ზიზღი მოსდევს და თვით უმცხუნვარესი ამბორი შენს ბაგეზე მხოლოდ უზენაესი ტკბობის მოუკვლელ წყურვილს ტოვებს.

ლითონისებურმა ტკრციალმა ჰაერი შეარყია და მონასტრის სამრეკლოზე ზარის ოთხი შემოკვრა გაისმა. ოთხი საათია! მას კი ეგონა, მთელი საუკუნის განმავლობაში ამ სკამზე ვზივარო. განა განუზომელი ვნებანი შეიძლება ერთმა წუთმაც დაიტიოს ისე, ვით რიცხვმრავალი ბრბო მცირე სივრცემ?

ემაც თავისი გრძნობებით გატაცებული ცხოვრობდა და ისევე ნაკლებ ფიქრობდა ფულზე, ვით რომელიმე დიდი თავადის ასული.

მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს ეწვია ერთი ვინმე ჩია, წითური და მელოტი, რომელმაც განუცხადა, ვენსარმა გამომგზავნა რუანიდანო. უცნობმა თავისი მწვანე რედინგოტის უბის ჯიბეს ქინძისთავები დააძრო, სახელოზე დაიმაგრა და თავაზიანად გაუწოდა რაღაც ქაღალდი.

ეს იყო ემას მიერ ხელმოწერილი ვექსილი რვაასი ფრანკისა, რაც ლერემ, მიუხედავად ემას თხოვნისა, ვენსარს გაუგზავნა.

ლერესას მსახური გაგზავნა, შემოუთვალა, არ მცალიაო.

მაშინ უცნობმა, რომელიც იდგა და ცნობისმოყვარეობით მალულად ათვალიერებდა ყველაფერს მარცხნივ თუ მარჯვნივ, გულუბრყვილოდ ჰკითხა:

_ რა პასუხს ინებებთ ვენსარის გასაცემად?

_ გადაეცით, რომ ამჟამად ფული არა მაქვს... მომავალ კვირაში მივიღებ... მადროვოს... დიახ, მომავალ კვირაში.

უცნობი უხმოდ გავიდა.
ხოლო მეორე დღეს, შუადღისას, აღმასრულებელი ფურცელი მიაყენეს კარზე: გერბიანი ქაღალდის დანახვამ, რაზედაც მსხვილი ასოებით ეწერა: `ჰარანი, ბიუშის სასამართლოს აღმასრულებელი~, ისე შეაშინა ემა, რომ იმწამსვე ვაჭრისას გაიქცა. ლერე საქონელს ფუთავდა.
_ თქვენი უმორჩილესი მონა! _ წამოიძახა მან, _ რას გვიბრძანებთ?
თან მუშაობას განაგრძობდა, რაშიც ცამეტიოდე წლის გოგონა შველოდა, ოდნავ კუზიანი, უგერგილო, რომელიც ვაჭრისას ერთსა და იმავე დროს ნოქრისა და მზარეულის მოვალეობას ასრულებდა.
შემდეგ ხის ქოშების ბრახუნით ქალბატონი ზემო სართულის ვიწრო კაბინეტში აიყვანა, სადაც უშნოდ ნახელავ საწერ მაგიდაზე ცერად ეწყო შემოსავალ-გასავლის რამდენიმე წიგნი, რასაც დაბოქლომებული სარტყელი იცავდა. კუთხეში, ჩითის გაუხსნელ თოფებქვეშ, სალარო იდგა, ისეთი მოცულობისა, რომ მასში, ალბათ, მარტო თამასუქები როდი ინახებოდა! და მართლაც, ლერე ნივთების გირავნობითაც ავალებდა ფულს; სწორედ ამ ყუთში შეინახა მან ოდესღაც მადამ ბოვარის ოქროს ძეწკვი და საყურე საბრალო ტელიესი, რომელიც ბოლოს იძულებული შეიქნა მთელი ქონება გაეყიდა, რის ნაცვლადაც კენკამპუაში საწვრილმანო შეიძინა და კუჭის კატარით ავადმყოფი იქ ატარებდა თავის უკანასკნელ დღეებს თაფლის სანთლის გროვათა შორის, რომლებიც მასზე ნაკლებ ყვითელი ჩანდა.
ლერე მოწნულ სავარძელში ჩაჯდა და ჰკითხა:
_ ახალს რას იტყვით?
_ აი, _ და ქაღალდი გაუწოდა.
_ დიახ, მაგრამ მე აქ რა შემიძლია?
ემა გაფიცხდა, მოაგონა დაპირება, ვექსილს საბრუნავად არ გავუშვებო. ლერეც არ უარყოფდა ამას.
_ თვით მეც იძულებული ვიყავი. ყელს დანა დამაჭირეს!
_ ახლა რაღა მომელის? _ ჰკითხა ქალმა.
_ ოჰ, სულ უბრალო რამე: სასამართლოს დადგენილება, შემდეგ კი ყადაღა... გათავებული საქმეა!
ემამ თავი ძლივს შეიკავა, რომ სილა არ გაეწნა მისთვის. მერე მშვიდად შეეკითხა, განა არავითარი საშუალება არაა ვენსარის დასაწყნარებლადო.
_ სცადეთ ერთი. ვის შეუძლია მისი დაწყნარება? თქვენ მას არ იცნობთ! ნამდვილი ულმობელი არაბია.
_ კი, მაგრამ საჭიროა ლერე ჩაერიოს ამ საქმეში.
_ გამიგონეთ, მე მგონი, აქამდე ძალიან კარგი ვიყავი თქვენთვის, _ და ერთ-ერთი საანგარიშო წიგნი გადაშალა:
_ აი, დახედეთ!
თითი ნუსხას ქვემოდან ზემოთ ააყოლა, ციფრები ჩამოთვალა:
_ აი, ინებთ... ინებეთ... აგვისტოს 3-ს ორასი ფრანკი... ივნისის 17-ს ას ორმოცდაათი... მარტის 23-ს ორმოცდაექვსი... და აპრილში... _ აქ უეცრად შედგა, თითქოს სისულელე არ წამომცდეს რაო, _ აღარაფერს ვამბობ თქვენი ქმრის მიერ გაცემულ ვექსილებზე,

ერთია შვიდასი ფრანკის, მეორე კი სამასისა! ახლა კიდევ თქვენი წვრილმანი ვალები და ვადაგასული სარგებლის გადახდა იმდენია, რომ ვერც კი ჩამოვთვლი, ამიტომ მე აღარფერში აღარ ვერევი!
ემა ატირდა, ლერეს `კეთილი ბატონი ლერეც~ კი უწოდა. ეს კი `ნაგაზ ვენსარს~ აბრალებდა; ამასთან, თვით მას ახლა ერთი გახვრეტილი ფარაც კი აღარ გააჩნია, ვალს აღარვინ უხდის, სულ გაატყავეს; ისეთ საბრალო მეწვრილმანეს, როგორიც ისაა, სად შეუძლია ფულის გავალება!
ემა დუმდა. ლერე ბატის ფრთის კალმის ბოლოს კვნეტდა; ალბათ, ემას დუმილმა შეაშინა და ბოლოს თქვა:
_ ამ დღეებში რომ რაიმე იქნებოდეს შეტანილი... მაშინ შესაძლებელია...
_ როგორც კი დანარჩენ ფულს მივიღებ ბარნევილის საფასურში...
_ როგორ?
და როცა შეიტყო, ლანგლუას ჯერ კიდევ არ გაუსტუმრებიაო, დიდად გაიკვირვა. მერე ტკბილი ხმით დაურთო:
_ მაშ, მოვრიგდებითო, ამბობთ?
_ როგორც კი გენებებათ!
ლერემ თვალები მოხუჭა, რაღაც მოიფიქრა, რამდენიმე ციფრი დაწერა და განაცხადა, მეტად მეძნელება, სახუმარო საქმე როდია, თქვენი გულისათვის ვიღუპებიო. ოთხი ვექსილი დააწერინა, თითო ორას ორმოცდაათფრანკიანი, თანდათანობით, თვიური ვადით.
_ ოღონდ კი ვენსარი დავითანხმო! თუმცა საქმე უკვე გათავებულია, მე ადამიანის წვალება როდი მიყვარს, გაჯანჯლება მეჯავრება!
მერე უგულოდ ახალმოდის რამდენიმე ქსოვილი აჩვენა, რომელთაგანაც, მისივე სიტყვით, არც ერთი არ ეკადრება ასეთ ქალბატონს.
_ წარმომიდგენია, შვიდსუიანი საკაბე და ისიც იმ პირობით, რომ არ გახუნდება!
ზოგიერთი ყეყეჩი პირს დააღებს სიხარულით, ის კი არ იცის, საქმე რაა!.. ასეთი აღსარებით, რომ სხვებს ატყუებს, იმის დამტკიცება სურდა, ვითომ შენ სინდისიერად გეპყრობიო. შემდეგ კარიდან მოაბრუნა, რათა სამიოდე მეტრი გიპიური ეჩვენებინა, რომელიც `იაფ ვაჭრობაზე~ შემთხვევით იშოვა.
_ ხომ ლამაზია! _ ამბობდა, _ ახლა ძალიან ბევრს მიაქვს ასეთი გიპიური სავარძლების გადასაკრავად, მოდაშია!
და ჯამბაზზე უფრო მოხერხებით შეახვია ქსოვილი ლურჯ ქაღალდში და გადასცა.
_ ფასი მითხარით მაინც...
_ აჰ, შემდეგ... _ უთხრა და ქუსლებზე შეტრიალდა.
იმ საღამოსვე ემამ აიძულა ქმარი, დედისთვის მიეწერა, რომ მემკვიდრეობის დანარჩენი ნაწილიც გამოეგზავნა. დედამთილმა შემოუთვალა: მეტი არაფერი გამაჩნია; ლიკვიდაცია დასრულებულია და მათ წილად, გარდა ბარნევილისა, დარჩა ექვსასი ლივრის წლიური შემოსავალი, რასაც თავის დროზე ზუსტად გამოგიგზავნით ხოლმეო.
მაშინ ემამ ანგარიში გაუგზავნა ქმრის ორ-სამ პაციენტს და ამის შემდგომ ხშირადაც ხმარობდა ხოლმე ასეთ ხერხს, რაც მიზანშეწონილი გამოდგა მისთვის. პოსტ

სკრიპტუმში უთუოდ მიაწერდა ხოლმე: `ჩემს ქმარს ამას ნუ გაუმხელთ, ხომ იცით, როგორი ამაყია... უკაცრავად ვარ... მარად თქვენი~... იყო რამდენიმე შეკითხვაც, მაგრამ ყველა ემასვე ჩაუვარდა ხელში.
ფული რომ როგორმე ეშოვა, ხელი მიჰყო ძველმანების გაყიდვას: თათმანებით, ქუდებით, ჯართით, ყველაფრით კრიჟანგულად ვაჭრობდა, მოგების სურვილით, სავსებით მჟღავნდებოდა მისი გლეხური სისხლი. გარდა ამისა, ქალაქში ყოფნის დროს ყიდულობდა უამრავ გამოუსადეგარ რამეს იმ იმედით, თუ სხვა ვინმე არა, ლერე მაინც გამისაღებსო. ასე მოაგროვა სირაქლემას ფრთები, ჩინური ფაიფური, კოლოფები თუ ყუთები და ყოველივე ამისათვის სესხულობდა ფულს ფელისიტესაგან, ქალბატონ ლეფრანსუასაგან, `წითელი ჯვრის~ პატრონისაგან და ყველგან, სადაც კი მოახერხებდა. ბარნევილის მამულის საფასურიდან ორი ვექსილი გამოისყიდა, დანარჩენი ათას ხუთასი ფრანკი კი სადღაც გაქრა უნაყოფოდ. ვალი ვალს ემატებოდა დაუსრულებლად!
ზოგჯერ, მართალია, შეუდგებოდა ვალების გამორკვევასა და ანგარიშს, მაგრამ მალე ისეთ საშინელ დეფიციტს აღმოაჩენდა, რომ საკუთარ თავს არ უჯერებდა. ხელახლა დაიწყებდა ანგარიშს, მაგრამ დაიბნეოდა, მიაგდებდა და შემდეგ ცდილობდა სულაც აღარ ეფიქრა ამაზე.
ოჯახი მეტად შევიწროებული შეიქნა! მოვალეები ერთიმეორის მიყოლებით მოდიოდნენ და მერე გაწბილებულნი, გაბრაზებულნი მიდიოდნენ იქიდან. ღუმელზე ჭუჭყიანი ცხვირსახოცები ეყარა; პატარა ბერტა, ქალბატონ ჰომეს გასაოცებლად, დახეული წინდით დაიარებოდა. თუ შარლი გაბედავდა რამეს, ყველაფერი რიგზე არ არისო, ემა უხეშად მიუგებდა, ეს ჩემი ბრალი არ არისო!
საიდან შეიძინა ასეთი გაწიწმატება? შარლი ყოველივეს მისი წინანდელი ნერვული აშლილობით ხსნიდა და საკუთარ თავს უსაყვედურებდა, ავადმყოფობას ცუდ საქციელში რად ვუთვლიო; თავის თავს ეგოიზმს სწამებდა და სურდა მისულიყო ცოლთან და ხელები დაეკოცნა.
_ ოჰ, არა, _ იტყოდა თავისთვის, _ უფრო შევაწუხებ! _ და განზრახვას მოიშლიდა.
ნასადილევს ბაღში მარტო დასეირნობდა ხოლმე; პატარა ბერტას მუხლზე დაისვამდა, სამკურნალო ჟურნალს გადაშლიდა და ცდილობდა, ანბანი ესწავლებინა. მეცადინეობას უჩვეულო გოგონა ტირილს დააპირებდა. შარლი მოეფერებოდა; სარწყავში წყალს ჩაუსხამდა და ქვიშაში ნაკადულს დაუდენდა, ან პატარ-პატარა ტოტებს დაამტვრევდა და ყვავილნარში დაასობდა, ვითომ ტყე არისო; ამით, რასაკვირველია, ბაღს არავითარი ზიანი არ ადგა, რადგან ისედაც მორეული ჰქონდა მაღალი ბალახი; რამდენი დღისა ემართათ ლესტიბუდუასი! მერე ბავშვს შესცივდებოდა და დედას დაუძახებდა.
_ ძიძას დაუძახე, _ ეტყოდა შარლი, _ ხომ იცი, ჩემო პატარავ, რომ დედას არ უყვარს, როცა აწუხებენ.
მოახლოვდა შემოდგომა, ფოთოლი ცვიოდა, როგორც ამ ორი წლის წინ, როცა ემა ავად იყო! როდისღა მოეღება ბოლო ყოველივე ამას! და შარლი ზურგზე ხელებს დაიწყობდა და ბაღში აქეთ-იქით სიარულს მოჰყვებოდა.
ქალბატონი თავის საწოლ ოთახში იჯდა, იქ შესვლას ვერავინ გაბედავდა. მთელი

დღე რჩებოდა იქ როგორღაც გაშეშებული, ჩაუცმელი, მოურთავ-მოუკაზმავი; დროდადრო აღმოსავლურ სურნელებას წვავდა, რუანში რომ ეყიდა ალჟირელ ვაჭართან. ღამით რომ გვერდით ქმარი მძინარი არ ჰყოლოდა, ბევრი მანჭვა-გრეხით აიძულა ზემო სართულში გადასულიყო, თვითონ კი გათენებამდე უცნაური შინაარსის წიგნებს კითხულობდა, სადაც ორგიები და სისხლიანი სცენები იყო აღწერილი. ხშირად შიშის ზარი შეიპყრობდა, წამოიკივლებდა. შარლი ჩამოირბენდა.
_ აჰ, წადი, მომშორდი! _ მიაძახებდა ცოლი.
ან ზოგჯერ შინაგანი ცეცხლით ანთებული, რასაც აკრძალული სიყვარული ასაზრდოებდა, ვნებიანი აღტყინება მიეჭრებოდა, მაშინ ფანჯარას გააღებდა, ცივ ჰაერს მკერდს მიუშვერდა, გრძელსა და მძიმე ნაწნავებს გაიშლიდა, ვარსკვლავებს თვალს მიაპყრობდა და მეფისწულის სიყვარულს ნატრობდა. იმაზედაც, ლეონზედაც ფიქრობდა. რას არ გაიმეტებდა ამ დროს ერთ-ერთი იმ პაემნისთვის, რომელიც მის წყურვილს აცხრობდა ხოლმე!
ის პაემნები მისი ნამდვილი დღესასწაულები იყო და უხვადაც იცოდა მათი გადახდა. როცა ლეონს ფული არ ეყოფოდა, ხშირად თვითონ ხარჯავდა დაუზოგავად. ლეონი ცდილობდა, როგორმე შთაეგონებინა, სხვა, უფრო იაფ სასტუმროშიც ისევე კარგად ვიქნებითო, მაგრამ ემა საწინააღმდეგოს ყოველთვის გამოძებნიდა. ერთხელ ნახევარი დუჟინი მოოქრული ვერცხლის კოვზები მიიტანა (მოხუც რუოს საქორწინო საჩუქარი) და ლეონს სთხოვა სასწრაფოდ ლომბარდში დააგირავეო; ლეონი დაემორჩილა, თუმცა არ ეამა: ეშინოდა, არავინ მიცნოსო. რომ დაფიქრდა, დარწმუნდა, რომ მისი ხასა რაღაც უცნაურად იქცევა და რომ შესაძლოა, მართალიც არიან ისინი, ვინც მასთან გაყრას ურჩევენ. ამავე ხანებში ვიღაცას დედამისისთვის გრძელი უსახელო წერილი გაეგზავნა და ატყობინებდა: შენი ვაჟი ქმრიან ქალს გადაეკიდა და თავს იღუპავსო. საბრალო დედამ ნათლად წარმოიდგინა ცოლქმრული ცხოვრების გამანადგურებელი, ახალგაზრდათა სიცოცხლის დამღუპველი ის ფანტასტიკური არსება, სირინოზი, რომელიც ჩვეულებრივ სიყვარულის მიუვალ კუნჭულებში განისვენებს, და ყოველივე გაანდო ლეონ უფროსს, ბატონ დუბოკაჟს, რომელიც გამოსადეგი შეიქნა ამ საქმეში. იგი თითქმის მთელი ერთი საათის განმავლობაში ელაპარაკა ლეონს, ცდილობდა, თვალი აეხილა მისთვის და გაეფრთხილებინა, რა საფრთხეც მოელოდა; ასეთი ინტრიგა შემდეგში ხელს შეგიშლის ცხოვრების მოწყობაშიო, ემუდარებოდა, გაეწყვიტა ეს კავშირი და უკეთუ საკუთარი მომავლის სიკეთისთვის არ გსურს ასეთი მსხვერპლის მოტანა, ჩემთვის და ჩემი პატივისცემისთვის მაინც ქენიო. ლეონმა დაუთმო და შეჰფიცა, ამიერიდან ემას აღარ ვინახულებო; ახლა კი თავს აყვედრიდა სიტყვის გატეხას, რადგან იცოდა, რომ ეს ქალი მრავალ უსიამოვნებასა და საყვედურს შეახვედრებდა, თუ არ ვიანგარიშებთ იმ დაცინვას, რაც ამხანაგებისგან ესმოდა დილაობით, როცა ისინი ღუმელთან თბებოდნენ ხოლმე. გარდა ამისა, უკვე უფროსი კლერკის თანამდებობა აღუთქვეს და დრო იყო, გონს მოსულიყო. საჭირო იყო ხელი აეღო ფუქსავატობასა და ოცნებაზე. ვინაიდან განა არის სადმე ისეთი ადამიანი, რომელსაც სიყმაწვილის მცხუნვარე ხანაში ერთი დღით, გინდ ერთი წუთით, თავი დაუშრეტელ ვნებათა წყაროდ და დიდ ღვაწლთა შემძლედ არ

წარმოედგინოს? თვით უმდაბლესი გარყვნილი ვინმე, ალბათ, სულთნის ცოლზე ოცნებობდა და თითოეული ნოტარიუსიც პოეტის სულის ნამსხვრევების მატარებელია.
ახლა იგი უკვე მოწყენილობას განიცდიდა, როცა ემა უეცრად ატირდებოდა ხოლმე მის მკერდზე; ლეონს სწორედ ისე, ვით იმ ადამიანებს, რომელთაც მუსიკის განცდა მხოლოდ ზომიერად შეუძლიათ, ვნებათა ამ ბობოქრობის დროს რაღაც გულგრილი თვლემა შეიპყრობდა ხოლმე და უკვე ვეღარ გრძნობდა სიყვარულის მომხიბვლელობას.
ისე ძლიერ კარგად იცნობდნენ ერთმანეთს, რომ ხორციელი ტკბობის იმ განსაცვიფრებელ თავდავიწყებას, რაც სიამეს აასკეცებს, უკვე ძალა აღარ ჰქონდა. ემას უკვე მობეზრდა ლეონი და თვით ლეონიც დაღლილობას გრძნობდა ემას გამო. ამ მოღალატურ სიყვარულში ემამ ცოლქმრული ცხოვრების სიტლანქე დაინახა, მაგრამ როგორ უნდა დააღწიოს თავი? დაე, ასეთი ბედნიერება დამამცირებელიც იყოს, ქალი მაინც ვერ ელეოდა, ჩვევის თუ გარყვნილების გამო დღითი დღე უფრო მეტი გამწარებით ებღაუჭებოდა, აღარ ზოგავდა სიამის არავითარ შესაძლებლობას, რათა ზედმეტად გაემძაფრებინა იგი. ლეონს იმედგაცრუებას უყიჟინებდა, თითქოს იგი მოღალატე ყოფილიყოს; რამე უბედურებასაც კი ნატრობდა, რომ მათი გაყრა შესძლებოდა, რადგან თვითონ საამისო გაბედულება არ გააჩნდა.
და მიუხედავად ამისა, მაინც განაგრძობდა ლეონთან სატრფიალო წერილების გზავნას, რადგან სწამდა, რომ ქალი მუდამ უნდა სწერდეს თავის საყვარელს. როცა წერილებს წერდა, თვალწინ სულ სხვა ვინმე ედგა. აჩრდილი, რომელიც ნაყოფი იყო საკუთარ აღტყინებულ მოგონებათა, საყვარელ წიგნებში წაკითხულ სახეთა და უმძაფრეს ნატვრათა; ეს ხატება, ბოლოს და ბოლოს, ისეთი ხორცშესხმული ხდებოდა, რომ ქალი ნეტარებით თრთოდა მის წინაშე, მაგრამ მეტი გარკვეულობით მის წარმოდგენას მაინც ვერ ახერხებდა, რადგან ხატება იგი, ვით ღმერთი, საკუთარ ჭარბ ღირსებათა ბურუსში იძირებოდა. იგი ცხოვრობდა მზიურ ქვეყანაში, სურნელოვან ყვავილთა შორის, მთვარის შუქით მოვარაყებულ არეში, სადაც აივნებიდან აბრეშუმის კაბები იყო გადმოკიდებული. სულ ახლოს გრძნობდა მას, თითქმის გვერდით: აი, მოდის იგი და ერთი მცხუნვარე ამბორით წარიტაცებს. ერთი წუთის შემდეგ კი, ქალი, მთლად განადგურებული, კვლავ ცოდვიან მიწაზე დაეცემოდა, რადგან ეს საშინელი ლტოლვანი ტრფობისა უფრო მეტად ქანცავდნენ, ვიდრე თვით უმძაფრესი ხორციელი ტკბობანი.
ახლა იგი მუდამ საერთო უღონობასა და ავადობას გრძნობდა. ხშირად, მაშინაც კი, როცა აღმასრულებელი ფურცლის გერბიან ქაღალდს მიიღებდა, ზედ არც კი დახედავდა. სიკვდილს ნატრობდა ან მუდმივ ძილს.
შუა ყველიერის დღეს იონვილს აღარ დაბრუნებულა და მასკარადზე წავიდა: ხავერდის შარვალი, წითელი წინდები, XVIII საუკუნისებური პარიკი, ყურზე პატარა ფარანი, _ ტრომბონების გამაყრუებელ ხმაზე მთელ ღამეს ცეკვავდა; ფერხულში ჩაბმულს გარშემო ბრბო ეხვია. დილით ქუჩაში რომ გამოვიდა, ექვსიოდე ნიღბოსანი შერჩა. ლეონის ნაცნობები: ნავსადგურის მუშა ქალები და მეზღვაურები; სავახშმოდ წასვლას ვარაუდობდნენ.

ყველა უახლოესი კაფე ხალხით იყო გაჭედილი. ნავსადგურში ერთი უხეირო სამიკიტნო იპოვეს, სადაც პატრონმა ერთი პატარა ოთახი გაუღო მეოთხე სართულზე. მამაკაცები კუთხეში ჩურჩულებდნენ, ალბათ, ხარჯზე თათბიროობდნენ. მათ შორის იყო ერთი კლერკი, ორი მკურნალის თანაშემწე, ერთი ნოქარი; ერთი სიტყვით, ენა უკეთეს საზოგადოებას ვერ ინატრებდა! რაც შეეხება ქალებს, მათი ხმის კილოზე ემა მალე მიხვდა, რომ ისინი სულ უკანასკნელი ხარისხისა უნდა ყოფილიყვნენ. მაშინ შეშინდა, სკამი უკან დასწია, თავი დახარა.
კამპანია სმა-ჭამას შეუდგა. ემას კი ხელი არაფრისთვის უხლია; თავი სტკიოდა, თვალები ეხუჭებოდა, ტანში ჟრუანტელი უვლიდა. ყურში ისევ იატაკის ჭრაჭუნის ხმა ედგა, ათასი მოცეკვავე ფეხი რომ აზანზარებდა. პუნშისა და სიგარის სუნი თავბრუს ახვევდა, კინაღამ გული წაუვიდა; ფანჯარასთან მიიყვანეს. თენდებოდა. წმინდა ეკატერინეს მთის მწვერვალზე უზარმაზარი მეწამული ლაქა ეფინებოდა მიმკრთალებულ ცას. დამდორებულ-მორუხო მდინარეს ქარი აჩქროლებდა. ქუჩაში გამვლელების ჭაჭანება აღარ იყო. ფარნები ქრებოდა.
ემა გამოერკვა და უეცრად გაახსენდა თავისი გოგონა, რომელსაც იქ, თავის ოთახში ეძინა ძიძასთან ერთად. ქუჩაში გრძელი რკინის ლატნებით დატვირთულმა ურემმა გაიარა, მიდამო რკინის გამაყრუებელმა ჯახუნმა მოიცვა.
შეუმჩნევლად გაილალა, კოსტიუმი გაიხადა, ლეონს უთხრა, ჩემი წასვლის დროაო, და ბოლოს, `ბულონის სასტუმროში~ მარტო დარჩა. ყველაფერი, საკუთარი თავიც კი, აუტანელი ეჩვენებოდა. სურდა ჩიტივით სადმე გაფრენილიყო, შორს, ძალიან შორს და წმინდა, უმწიკვლო ატმოსფეროში განბანილიყო.
სასტუმროდან გავიდა, გაიარა ბულვარი, კოშუაზის მოედანი, გარეუბანი და ქუჩის გასაყარზე შედგა, ბაღებთან. ჩქარა მიდიოდა, სუფთა ჰაერი დამამშვიდებლად მოქმედებდა და მალე ბრბო, ნიღბოსნები, ცეკვა, ვახშამი, ეს ქალები, ყველა და ყველაფერი სადღაც გაქრა ვით ნისლი. `წითელი ჯვრის~ სასტუმროში რომ მივიდა, სწრაფად შეაღო თავისი პატარა ოთახი, მეორე სართულზე, სადაც ნელის კოშკის სურათები ეკიდა, და იმწამსვე ლოგინზე დაეცა. მხოლოდ ნაშუაღამევის ოთხ საათზე გააღვიძა ივერმა.
შინ მისვლისთანავე ფელისიტემ კედლის საათის უკნიდან რაღაც რუხი ქაღალდი გამოაძრო და გადასცა. ემამ წაიკითხა:
`თანახმად სასამართლოს დადგენილებისა, რაც სისრულეში უნდა იქნეს მოყვანილი...~
რა დადგენილება? ჰო, გუშინ რაღაც ქაღალდი მოუტანეს, რომელიც ჯერ არც კი უნახავს, ამიტომ ამ სიტყვებმა სრულიად განაცვიფრა:
`მისი უდიდებულესობის მეფის ბრძანებით და კანონისა და მართლმსაჯულების სახელით, ქალბატონი ბოვარი ვალდებულია...~
და რამდენიმე სტრიქონის შემდგომ განაგრძო:
`ოცდაოთხი საათის ვადაში, დაუყოვნებლივ...~
– რაო?
`გადაიხადოს უკლებლივ თანხა რვაასი ათასი ფრანკის ოდენობით~. ხოლო ბოლოს მიწერილი იყო:

`უკეთუ ქალბატონი ბოვარი ამ დადგენილებას არ შეასრულებს, ნაბრძანებია, კანონისამებრ მოეპყრონ. სახელდობრ, ასწერონ და ყადაღა დაადონ მთელ მის მოძრავ ქონებას~.
რა უნდა ქნას? ოცდაოთხი საათის ვადაში! მაშასადამე, ხვალ! ლერე, ალბათ, კვლავ მაშინებსო, გაიფიქრა. და უეცრად ნათელი გახდა ყოველი მისი ეშმაკობა და მიზანი. თვით ვალის უზომოდ გაზრდილი თანხა ამშვიდებდა ოდნავ.
იმ დროს, როცა ემა ყიდულობდა, მაგრამ ფულს კი არ იხდიდა, პირიქით, კიდეც სესხულობდა მისგან, აძლევდა და აახლებდა ვექსილებს, რომელთა ღირებულებაც ყოველ განვალებაზე თანდათანობით იბერებოდა. ლერემ ნელ-ნელა გვარიანი კაპიტალი დაამრგვალა და ახლა მოუთმენლად ელოდებოდა მის განაღდებას საშემდეგო სპეკულაციისთვის.
სრულიად უდარდელი სახე ჰქონდა ემას, როცა ლერესთან შევიდა.
_ თქვენ იცით, რაც დამემართა? ეს, რა თქმა უნდა, ხუმრობაა!
_ სრულიადაც არა!
_ როგორ?
იგი ზანტად შეირხა, ხელები გულზე დაიკრიფა და უთხრა:
_ თქვენ გეგონათ, ჩემო პატარა ქალბატონო, რომ მხოლოდ თქვენს მშვენიერ თვალთა ჭვრეტის გულისთვის მეორედ მოსვლამდე თქვენი მორჩილი შემძენი და ბანკირი ვიქნებოდი? ჩემი საწყალი კაპიკები ხომ უნდა დავიბრუნო ოდესმე, სამართალი აღარ არის?
ქალს თანხის გაბერვა აბრაზებდა.
_ აჰ! უკაცრავად! სასამართლომ ის დაადასტურა. დადგენილება გამოტანილია! თქვენ ქაღალდი გამოგეგზავნათ... თუმცა მე აქ არაფერ შუაში ვარ, ეს ვენსარის საქმეა.
_ თქვენ კი არ შეგეძლოთ?..
_ ოჰ, სრულიად არაფერი.
_ კი, მაგრამ... ყოველ შემთხვევაში... მოვიფიქროთ.
ემა მოჰყვა ცისა და ბარისას, სრულიადაც არ მოველოდი ამას ასე უეცრადო...
_ მერე ვისი ბრალია? _ უთხრა ლერემ, _ მე რომ აქ მონასავით ოფლსა ვღვრი, თქვენ მხიარულ დროსტარებაში ხართ.
_ გთხოვთ, ჭკუას ნუ მასწავლით!
_ ეს არასოდეს საზიანო არაა, _ მიუგო მან.
ქალი შეშინდა; ხვეწნა დაუწყო და თავისი ლამაზი თეთრი და მოგრძოთითებიანი ხელიც კი დაადო მუხლებზე ვაჭარს.
_ თავი დამანებეთ! ასე მგონია, შეცდენა გინდათ-მეთქი!
_ არამზადავ! _ შეჰკივლა ემამ.
_ ოჰო, ძალიან ფიცხდებით! _ სიცილით თქვა მან.
_ ყველას წინაშე გამოვაჩენ თქვენს კაიკაცობას. ქმარსაც ვეტყვი, რომ...
_ ჰოდა, მეც რასმე ვუჩვენებ თქვენს ქმარს!
და ლერემ ცეცხლგამძლე სკივრიდან ათას რვაასი ფრანკის ქვითარი ამოიღო, ვენსარის მიერ ვექსილის დახურდავების შემდეგ რომ მიიღო ემამ.
_ ნუთუ გგონიათ, რომ საბრალო პატიოსანი კაცი თქვენს ასეთ ქურდობას ვერ

მიხვდება? _ უთხრა ვაჭარმა.
ემა, თითქოს თავში კეტი დაჰკრესო, მთლად მოიხარა. ლერე კი ფანჯარასა და საწერ მაგიდას შორის მიმოდიოდა და განაგრძობდა, _ აჰ, ვუჩვენებ... დიახ, ვუჩვენებ...
მერე მიუახლოვდა და ნაზი ხმით უთხრა:
_ რასაკვირველია, ეს სასიამოვნო არაა. არც ამგვარი რამით მომკვდარა ვინმე, მაგრამ რაკი ეს ერთადერთი საშუალებაა თქვენგან ჩემი ფულის მისაღებად...
_ კი მაგრამ, საიდან უნდა გიშოვოთ? _ ხელების მტვრევით უთხრა ემამ.
_ ეჰაა! ვისაც თქვენისთანა მეგობრები ჰყავს...
და ისეთი გამხვრეტი, საშინელი თვალი მიაშტერა, რომ ემა თავიდან ფეხამდე ჟრჟოლამ აიტანა.
_ პირობას მოგცემთ... ხელს მოგიწერთ...
_ მეყოფა თქვენი ხელწერილები...
_ კიდევ გავყიდი რასმე...
_ კარგი, თუ ღმერთი გწამთ! _ მხრების აჩეჩვით უთხრა მან, _ გასაყიდი რაღა გაგაჩნიათ?
მერე სავაჭროსკენ გამართულ სარკმელში გასძახა:
_ ანეტა, სამი ნაჭერიც არ დაგავიწყდეს, #14!
მსახური შემოვიდა; ემა მიხვდა და ჰკითხა: რა თანხა იქნება საჭირო, რომ ვალის გადახდა შეაჩერონო.
_ ახლა უკვე გვიანღაა!
_ ხოლო რამდენიმე ათასი ფრანკი რომ მოგიტანოთ, მთელი თანხის მესამედი, ან თითქმის სულ?
_ ეჰ, არ უშველის! _ და ნელინელ მიერეკებოდა ქალს კიბისკენ.
_ გემუდარებით, ბატონო ლერე, მაცალეთ კიდევ რამდენიმე დღე!
ემა ქვითინებდა.
_ ეს კიდევ რა ამბავია? ცრემლები!
_ თქვენ სასოწარკვეთილებაში მაგდებთ!
_ მე მაგისი დარდი არა მაქვს, _ მიუგო და კარი მიუხურა.

VII

ემამ სულის დიდი სიმტკიცე გამოიჩინა, როცა მეორე დღეს სასამართლოს აღმასრულებელი ჰარანი, ორი მოწმის თანხლებით, გამოცხადდა ქონების ასაწერად. ბოვარის კაბინეტიდან დაიწყეს, თავის ფრენოლოგიური მოდელი სიაში არ შეუტანიათ, რადგან `პროფესიულ იარაღად~ იქნა ცნობილი. სამაგიეროდ, სამზარეულოში გადათვალეს ყველა თეფში, ქოთანი, სკამი, შანდალი, ხოლო ემას საწოლ ოთახში კი... ყოველი წვრილმანი. დაათვალიერეს მისი ტანისამოსი, საცვალი, მთლად გადააქოთეს ტუალეტის მოწყობილობა; მთელი მისი ცხოვრება გადმოატრიალეს თვით ფარულ კუნჭულებიანად. ასე რომ, იქაურობა გაკვეთილ გვამს ჰგავდა, ამ სამი კაცის წინაშე რომ იყო დაგდებული.
შავი, მჭიდრო სერთუკით, თეთრი ჰალსტუხითა და დაჭიმულ შარვალში გამოწყობილი ბატონი ჰარანი დროდადრო ამბობდა:

_ თუ ნებას დამრთავთ, ქალბატონო! თუ ნებას დამრთავთ!
ან უეცრად წამოიძახებდა:
_ მომხიბლავია!.. ძალიან ლამაზი ნივთია!
შემდეგ კი ფრთის კალამს რქის საწერელში ჩაუწებდა, მარცხენა ხელში რომ ეჭირა, და აღწერას განაგრძობდა.
ბინას რომ მორჩნენ, სხვენზე ავიდნენ.
იქ ემას საწერი მაგიდა ედგა, სადაც როდოლფის წერილებს ინახავდა, ისიც უნდა გაეღო.
_ ჰა, მიმოწერა! _ მოკრძალებული ღიმილით თქვა ჰარანმა, _ მაგრამ, ნება მიბოძეთ, დავრწმუნდე, რომ იქ სხვა არა არის რა.
და ქაღალდები ფრთხილად შეარხია, თითქოს იქიდან ნაპოლეონისეული ოქროების ცვენას ელისო. და ემას აღშფოთება მიეძალა ამ მსხვილი, წითელი, ლოკოკინასავით რბილი თითების დანახვაზე, რომლებიც უტიფრად ატრიალებდა ქაღალდებს, სადაც ემას გული ფართქალებდა!
ბოლოს, როგორც იყო, წავიდნენ. ფელისიტეც დაბრუნდა, ემამ იგი სახლის წინ დააყენა სადარაჯოდ, რათა როგორმე ექიმის დაბრუნება შეეგვიანებინა; ქალებმა სასწრაფოდ ააგდეს სხვენზე ის პოლიციელი, რომელიც აწერილი ნივთების სამეთვალყურეოდ იყო დატოვებული, და სიტყვაც ჩამოართვეს, რომ იქიდან ფეხს არ მოიცვლიდა.
მთელი საღამოს განმავლობაში შარლი რაღაც უგუნებოდ იყო. ემა შეშფოთებულ თვალს არ აშორებდა: მისი სახის ნაოჭებში თითქოს უხმო საყვედურს კითხულობსო, ხოლო როცა ქალი ჩინური ეკრანით მორთულ ბუხარს, ფართო ფარდებს, სავარძლებსა და ყველა იმ ნივთს მიაპყრობდა თვალს, რაც ცხოვრების სიმწარეს უმსუბუქებდა, სულს სინანული ან, უკეთ, განუსაზღვრელი წუხილი ეუფლებოდა. რაღაც აღიზიანებდა, მაგრამ როდი ანადგურებდა მის ვნებას, შარლს კი ბუხრის გამირზე ფეხები შეედო და უდარდელად უჩხიკინებდა ცეცხლს.
სხვენზე პოლიციელს, ალბათ, მოეწყინა და ერთბაშად ბრაგუნი აუტყდა.
_ ზემოთ ვიღაც დადის! _ თქვა შარლმა.
_ არა, _ მიუგო ემამ, _ ეგ სხვენის სარკმელია, ალბათ, დაუხურავი დარჩენილა.
მეორე დღეს, კვირას, ემა რუანს გაემგზავრა, რათა ყველა ნაცნობი ბანკირი ჩამოევლო. ზოგი მათგანი აგარაკზე იყო, ზოგიც სამოგზაუროდ იყო წასული, მაგრამ ემა გულს არ იტეხდა. იმათ, ვინც კი ნახა, ფულს სთხოვდა, უხსნიდა, ძალიან მესაჭიროებაო, და მალე გადახდას ჰპირდებოდა. ზოგი პირში დასცინოდა, ყველანი გადაჭრილ უარს ეუბნებოდნენ.
ორ საათზე ლეონისას გაიქცა და კარს დაუკაკუნა. არავინ გაუღო.
ბოლოს ლეონი მოვიდა.
_ რამ მოგიყვანა?
_ შეგაწუხე?
_ არა, მაგრამ...
მერმე გამოტყდა, სახლის პატრონს არ მოსწონს, როცა მდგმურებს `ქალები~ დაუდიანო.

_ შენთან სალაპარაკო მაქვს, _ უთხრა ემამ.
მაშინ ლეონმა გასაღები ამოიღო.
ქალმა შეაჩერა.
_ არა, იქ წავიდეთ, ჩვენსას.
`ბულონის სასტუმროში~ წავიდნენ. მისვლისთანავე ემამ ერთი დიდი ჭიქა წყალი დალია. ძლიერ ფერმკრთალი იყო, მერე უთხრა:
_ ლეონ, ერთი ამაგი უნდა დამდო.
ორივე ხელი მტკიცედ დაუჭირა და დაუმატა, _ გამიგონე, რვა ათასი ფრანკი მესაჭიროება.
_ ხომ არ გაგიჟდი?
_ ჯერ არა.
და უამბო ქონების აღწერა, მთელი თავისი მწუხარება გაუზიარა: შარლმა სრულებით არაფერი იცის, დედამთილს ჭირივით ვეჯავრები. მოხუც რუოს არავითარი შველა არ შეუძლია. შენ კი ახლავე უნდა დატრიალდე და საჭირო თანხა უნდა მიშოვოო..
_ მერე საიდან უნდა...
_ აჰ, როგორ გამხდალდი! _ მიაძახა ქალმა.
მაშინ ლეონმა სულელურად წაიბურტყუნა:
_ შენ ძალიან აჭარბებ. შეიძლება ათასი ეკიუც საკმაო იქნეს, რომ შენი კარგი მევალე დავაშოშმინოთ.
მით უმეტეს, საჭიროა ხელის განძრევა; წარმოუდგენელია, რომ სამი ათასი ფრანკის შოვნა არ შეიძლებოდეს; შეუძლია ჩემ მაგიერ ხელწერილიც გასცეს.
_ წადი!@ სცადე! ძალიან საჭიროა! აბა გაიქეცი! ჩემო ძვირფასო, შენ იცი, როგორ მოიწადინებ! ნახავ, რა მოყვარული ვიქნები!
ლეონი წავიდა. როცა ერთი საათის შემდეგ დაბრუნდა, ზეიმით განაცხადა:
_ სამ პირთან ვიყავი... მაგრამ ამაოდ.
ბუხრის აქეთ-იქით მხარეს ისხდნენ, პირისპირ, უმოძრაოდ, მდუმარედ.
ემა მხრებს იჩეჩდა და იატაკზე ფეხს უბაკუნებდა.
ლეონმა ყური მოჰკრა მის ჩურჩულს:
_ შენს ადგილას რომ ვიყო, ამდენ ხანს კიდეც ვიშოვიდი!
_ აბა სად?
_ შენს კანტორაში, _ და პირდაპირ თვალებში ჩააცქერდა.
ქალის ანთებულ თვალებში ჯოჯოხეთური გამბედაობა ელავდა. უპეები ვნებითა და წაქეზებით ელულებოდა; ყმაწვილი გრძნობდა, რომ ძალა ელეოდა ამ ქალის მუნჯი ნებისყოფის წინაშე, ბოროტმოქმედებისთვის რომ აქეზებდა. მაშინ შიშმა მოიცვა და ყოველგვარი განმარტება თავიდან რომ აეცილებია, შუბლში ხელი შემოიკრა და წამოიძახა.
_ დღეს, საღამოს, მორელი უნდა მოვიდეს! იმედი მაქვს, უარს არ მეტყვის (მორელი მისი მეგობარი იყო, დიდი ვაჭრის შვილი), ფულს ხვალ მოგიტან, _ დაასკვნა მან.
ემას სრულიადაც არ დასტყობია ის სიხარული, რის დანახვასაც ყმაწვილი მოელოდა მის სახეზე, როცა ამ ახალი იმედით ანუგეშებდა. `ნუთუ ეჭვი მიიტანა, რომ ვტყუი?~ ამიტომ წამოწითლებული ლეონი განაგრძობდა:

_ თუ სამ საათამდე ვერ მოვედი, მერე ნუღა მელოდები, ჩემო ძვირფასო! ახლა კი, უნდა წავიდე, მაპატიე, მშვიდობით!
ხელი მაგრად ჩამოართვა, მაგრამ იგი უკვე მომჩვარებული იყო. ემას აღარავითარი შეგრძნების უნარი აღარ ჰქონდა.
ოთხი საათი დაჰკრა. ჩვევის ძალით, ავტომატივით წამოდგა, რათა იონვილს დაბრუნებულიყო. გარეთ სინათლე იყო. მარტის კაშკაშა, გრილი დარი იდგა, როცა მზე მხიარულად ანათებს და ცაც მოწითლებულია. საკვირაოდ მორთული რუანელები კმაყოფილი იერით დასეირნობდნენ. ემა ეკლესიის მოედანზე მივიდა. ხალხი მწუხრის ლოცვიდან ბრუნდებოდა; ბრბო სამივე პორტალიდან მოედინებოდა, ვით მდინარე სამთაღოვან ხიდქვეშ, ხოლო შუა ადგილას, ვით კლდე ურყევი, მეკარე იდგა.
და მოაგონდა ის დღე, როცა წუხილითა და იმედით აღსავსემ ფეხი შედგა ამ გოთურ თაღებში, რომელთა მოცულობაც ნაკლებღრმა ეჩვენებოდა, ვიდრე თავისი სიყვარული... შეუფერხებლად განაგრძობდა წინსვლას უმიზეზოდ, ლასლასით; ვუალჩამოფარებულს ცრემლი სდიოდა, ლამის გული მისდიოდა.
_ გზა!
მიაძახა საეტლე ჭიშკრიდან უეცრად გამომავალმა ვინმემ.
იგი შედგა, რათა გზა მიეცა შავი ბედაურისთვის, რომელიც მოუთმენლად ტოკავდა ინგლისურ შარაბანში, რომელსაც წავისქურქიანი ჯენტლმენი მართავდა. ვინ უნდა იყოს? სახე თითქოს ეცნაურება... ეტლი გაექანა და მიიმალა.
ეს ხომ ვიკონტია?! უეცრად შეტრიალდა, მაგრამ ქუჩაში უკვე აღარავინ იყო. მწუხარებამ ისე მოხარა, ისე მოთელა, რომ კედელს მიეყრდნო, რომ არ წაქცეულიყო. მერე გაიფიქრა, შევცდიო. აღარაფერი გაეგებოდა. ყველაფერი შინ და გარეთ ღალატობდა. გრძნობდა, რომ იღუპებოდა, უფსკრულში მიექანებოდა. და როცა `წითელი ჯვრის~ სასტუმროში მივიდა, თითქმის სიხარულით შეხვდა კეთილ ჰომეს, რომელიც თვალყურს ადევნებდა, როგორ ტვირთავდნენ `მერცხალში~ სააფთიაქო საქონლით სავსე მის უზარმაზარ კალათს; ხელში აბრეშუმის თავსაფარში გახვეული რუანული ექვსი პატარა პური ჰქონდა ცოლისათვის ნობათად ნაყიდი.
ქალბატონ ჰომეს ძალიან უყვარდა ეს პატარა, ჩალმასავით დახვეული მძიმე პური, დიდმარხვაში რომ მარილიანი კარაქით ჭამენ; ეს იყო უკანასკნელი ნაშთი ძველი გუთების საჭმლისა, რაც შესაძლებელია, ჯვაროსანთა ეპოქის გადმონაშთია; ბრგე ნორმანები ოდესღაც იმით ძღებოდნენ და ეჩვენებოდათ, რომ ყვითელი ჩირაღდნებით გაჩაღებულ სუფრაზე, ტკბილი ღვინის კასრებსა და უზარმაზარ შაშხებს შორის სარაცინთა დოლბანდიანი თავები ეყარა.
მეაფთიაქეს ცოლიც, ნორმანებივით, თავგამეტებული ჭამდა ამ ჩალმისებრ დაგრეხილ პურებს, მიუხედავად იმისა, რომ ყბები საიმისოდ ცუდად ჰქონდა შეიარაღებული. ასე რომ, ყოველთვის, როცა კი ჰომე ქალაქს წავიდოდა, ცოლისთვის ეს პური უნდა ეყიდა იქაურ საუკეთესო მეპურესთან, მასაკრის ქუჩაზე.
_ მოხარული ვარ თქვენი ნახვისა!
უთხრა ემას, ხელი ჩამოართვა, დილიჟანსში ჩაჯდომა უშველა. მერე პურები დილიჟანსის ბადულში ჩადო, ქუდი მოიხადა, ხელები გულზე დაიჭდო და

ნაპოლეონისებური პოზით დაჯდა ჩაფიქრებული.
ხოლო, როცა დაღმართის შემდეგ ბრმა ჩვეულებრივ გამოჩნდა, წამოიძახა:
_ არ მესმის, როგორ ითმენს ხელისუფლება დღემდე ასეთ უწესობას! ასეთი უბედურები უნდა დაიჭირონ და რაიმე სამუშაო უნდა დააკისრონ. პროგრესი, პატიოსნებას ვფიცავ, კუს ნაბიჯით მიიწევს! ჯერ კიდევ სრულ ბარბაროსობაში გვიდგას ფეხი!
ბრმას ქუდი გაეწვდინა და ფანჯარაში დილიჟანსის ჩამოგლეჯილ სარჩულივით ფრიალებდა.
_ აი, დურბლის ერთ-ერთი ნიმუში! _ თქვა მეაფთიაქემ და თუმცა გლახაკს ძალიან კარგად იცნობდა, თავი ისე ეჭირა, თითქოს პირველად ხედავსო. თავისთვის ბურტყუნებდა უცნობ სიტყვებს: `რქოვანი გარსი, თვალის მაგარი გარსი, სკრელოტიკუმი, ბროლოვანი~ და, ბოლოს, მამობრივი ხმით ჰკითხა:
_ დიდი ხანია, მეგობარო, რაც ეს საშინელი სენი გაგიჩნდა? სამიკიტნოში ლოთობის მაგიერ, გერჩივნა რეჟიმი დაგეცვა.
მერე ურჩია, კარგი ღვინო ან ლუდი სვი და ცვრიანი მწვადი ჭამეო. უსინათლო თავის სიმღერას ღიღინებდა; თითქმის იდიოტური გამომეტყველება ჰქონდა, ჰომემ ქისა გახსნა.
_ აი, ერთი სუ, ორი ლიარი ხურდა მომეცი და რჩევაც არ დაგავიწყდეს, მოგიხდება.
ივერმა ეჭვი გამოთქვა ამ რჩევის მარგებლობის შესახებ, მაგრამ მეაფთიაქემ განაცხადა: მაგას უთუოდ მოვარჩენ ანტიფლოგისტიკური საცხების საშუალებითო, და თავისი მისამართიც მისცა გლახაკს.
_ ბატონი ჰომე, ბაზრის ახლოს, საკმაოდ ცნობილია.
_ აბა, _ უთხრა ივერმა, _ ახლა მადლობის ნიშნად ერთი წარმოდგენა გვიჩვენე.
უსინათლო ჩაცუცქდა, თავი გადასწია, მომწვანო გუგები გადაატრიალა, ენა გამოყო და ორივე ხელით მუცელს დაუწყო სრესა. თანაც მშიერი ძაღლივით ყრუდ იღრინებოდა. ემას ზიზღი დაეუფლა, ხელუკუღმა ვერცხლის ხუთფრანკიანი გადაუგდო. ის იყო უკანასკნელი ავლადიდება. მშვენიერი ეჩვენა მისი სწორედ ასე გადაგდება.
დილიჟანსი უკვე დაძრული იყო, რომ ჰომემ უეცრად თავი ფანჯარაში გაყო და მიაძახა:
_ ერიდეთ ფქვილეულსა და რძიანს! ტანზე შალეული ჩაიცვით და დაწყლულებულ ადგილებს მრავალძარღვა უბოლეთ.
ნაცნობი ადგილების დანახვამ, თვალწინ რომ გაურბოდა, ემას ნელ-ნელა დაავიწყა მწუხარება. გამოუთქმელმა მოქანცულობამ შეიპყრო და შინ სრულიად გამოშტერებული, მოდუნებული და თითქმის მძინარე მივიდა.
`რაც იქნება, იქნეს!~ _ ფიქრობდა.
თანაც ვინ იცის? განა არ შეიძლება, ერთბაშად რაიმე არაჩვეულებრივი რამ მოხდეს? შეიძლება ლერეც კი მოკვდეს.
დილის ცხრა საათზე ხმაურმა გააღვიძა, მოედანზე რომ ისმოდა. ბაზარში ბრბო მოგროვებულიყო დიდი განცხადების წინ, ბოძზე რომ იყო გაკრული. ემამ თვალი

მოჰკრა, რომ ბოძზე აცოცებულმა ჟუსტენმა განცხადება ჩამოგლიჯა, მაგრამ დარაჯმა მყის ქეჩოში დაავლო ხელი. ჰომე აფთიაქიდან გამოვიდა, მამიდა ლეფრანსუა კი შუაგულ ბრბოში ჩამდგარა და თითქოს ქადაგებსო.
_ ქალბატონო! ქალბატონო! _ გაიძახოდა დაბრუნებული ფელისიტე, _ რა საძაგლობაა!
და საბრალო გოგომ ყვითელი ქაღალდი გაუწოდა, რომელიც ის იყო, კარზე ააგლიჯა. ემა შეხედვისთანავე მიხვდა, რომ მისი ქონების საჯარო ვაჭრობით გაყიდვა იყო გამოცხადებული.
ერთმანეთს უხმოდ გადახედეს. ქალბატონსა და მსახურს შორის დიდი ხანია საიდუმლო აღარაფერი ყოფილა. ბოლოს, ფელისიტემ ამოიოხრა:
_ თქვენს ადგილზე რომ ვიყო, ქალბატონო, უთუოდ ბატონ გილიომენისას წავიდოდი.
_ ასე გგონია?
ამ კითხვას ასეთი აზრი ჰქონდა: `ლაქიის მეშვეობით შენ იცი, რაც იმ სახლში ხდება; გაგიგონია ოდესმე ბატონ გილიომენს ჩემზე რამე ეთქვას?~
_ დიახ, კარგი იქნება, თუ წახვალთ.
ემა მოირთო, შავი კაბა ჩაიცვა, სტეკლარუსიანი ქუდი დაიხურა და, რომ არ ეცნოთ (მოედანზე ხალხი მუდამ არის), უკანა ეზოებით წავიდა, მდინარის ნაპირით. აქოშინებული მიადგა ნოტარიუსის ბაღის ჭიშკარს; ცა მოდუნებულიყო და წვრილად თოვდა.
დარეკა, წინკარში წითელჟილეტიანი თევდორე გამოვიდა. თითქმის თავისიანივით გაუღო, როგორც ნაცნობს, და სასადილო ოთახში შეუძღვა.
უზარმაზარი კაქტუსის ქვეშ, მთელ ნიშს რომ ავსებდა, პორსელენის განიერი ღუმელი გუგუნებდა; მუხის ფიცრისებურ შპალერზე შავ ჩარჩოში ჩასმული ეკიდა შტოიბენის `ესმერალდა~ და შოპენის `პუტიფარის ცოლი~. გაშლილი სუფრა, ვერცხლის ჭურჭელი კერძისთვის, კარების ბროლის სახელურები, პარკეტი და ავეჯი, ყველაფერი ინგლისური უნაკლო სისუფთავით ბრწყინავდა; ფანჯრის კუთხეები ფერადი მინებით იყო მორთული.
_ აი, ჩემი გემოვნების შესაფერისი სასადილო! _ გაიფიქრა ემამ.
ნოტარიუსიც შემოვიდა; ცალი ხელით თურქული თაიგულებით მოქარგული ხალათი ეჭირა, მეორეთი კი სწრაფად ასწია და კვლავ ჩამოიფხატა მიხაკისფერი ხავერდის ჩაჩი, მარჯვნივ რომ კოხტად ჰქონდა გადმოვარდნილი მელოტ კეფაზე. ემას სკამი მიაწოდა, თვით კი საუზმეს მიუჯდა და თან ძალზე იბოდიშა ასეთი უზრდელობისათვის.
_ ბატონო, მე მინდოდა მეთხოვნა...
_ რა, ქალბატონო? გისმენთ.
ემამ თავისი მდგომარეობა აუხსნა.
ნოტარიუსმა გილიომენმა კარგად იცოდა ყველაფერი, რადგან საიდუმლო კავშირი ჰქონდა მეფართლესთან, რომელიც ყოველთვის შოულობდა ხოლმე ფულს თავისი გაცემული გირავნობის ქაღალდებისთვის.
ასე რომ, ნოტარიუსმა ემაზე უკეთ იცოდა ამ ვექსილების გრძელი ისტორია,

რომლებიც პირველ ხანებში პატარ-პატარა თანხებზე და დიდი ვადებით იყო გაცემული, თანაც სხვადასხვა პირის წარწერებით იყო აჭრელებული; შემდეგ კი ვექსილებს თანდათან განაახლებდნენ ხოლმე. ერთ მშვენიერ დღეს ლერემ გაპროტესტებული ვექსილები შეაგროვა და თავის მეგობარს ვენსარს მიანდო, რათა თავისი სახელით გაენაღდებინა ისინი, რაკი ვაჭარს არ სურდა მევახშის სახელი გავარდნოდა მეზობლებს შორის.
ემა ლერეზე ჩიოდა, რაზედაც ნოტარიუსი უმნიშვნელო სიტყვით ეხმაურებოდა. თავდახრილს ნიკაპი ცისფერ ჰალსტუხზე დაედო, რომელშიც გაცმული ჰქონდა ოქროს ორი ქინძისთავი ოქროსვე ძეწკვით ერთმანეთს გადაბმული. არხეინად შეექცეოდა კატლეტებს, ზედ ჩაის აყოლებდა და უცნაური, რაღაც მოტკბილო და ორაზროვანი ღიმილით იკრიჭებოდა.
რაკი შეამჩნია, ფეხი სველი აქვსო, ემას მიმართა:
_ ახლოს მოიწით ღუმლისკენ... ფეხები ზემოთ შეაწყვეთ... პორსელენზე.
ემას არ სურდა პორსელენი გაესვარა; ნოტარიუსმა თავაზიანად შენიშნა:
_ ლამაზი არასოდეს არაფერს წაახდენს.
ემა ცდილობდა, თავი შეებრალებინა მისთვის და თვითონაც გულაჩუყებული უამბობდა თავის ხელმოკლეობაზე, გაჭირვებასა და სიღარიბეზე. მას, რა თქმა უნდა, ესმის ყოველივე ეს: ასეთი ლამაზი ქალი! საუზმობას განაგრძობდა, მაგრამ მთელი ტანით მისკენ მიიწია ისე, რომ მუხლით ემას ფეხსაცმელს ეხებოდა, რომლის ლანჩებს ცეცხლზე ოხშივარი ასდიოდა.
ხოლო, როცა ათასი ეკიუს სესხება სთხოვა, ნოტარიუსმა ტუჩი მოკუმა და უთხრა:
_ ძალიან ვწუხვარ, რომ თქვენი ქონების მეურვეობა მე არ მომანდვეთ, რადგან ათასნაირი საშუალება გამოიძებნებოდა, ქალისთვისაც სარგო, რათა ფული სახეიროდ ყოფილიყო დაბანდებული. შეიძლებოდა თითქმის ურისკოდ გაგვეწია სპეკულაცია გრუმენილის ტორფის ჭაობებში ან ჰარის მიწებში.
და ახლა გულს უკლავდა ემას იმ საზღაპრო თანხების დასახელებით, რომელთა მოგებაც ასე ადვილად შეიძლებოდა.
_ როგორ მოხდა, რომ მე არ მომმართეთ? _ ჰკითხა მან.
_ არ ვიცი, _ მიუგო ემამ.
_ რატომ, ა! ალბათ, ძალიან გეშინოდათ ჩემი? პირიქით, საჩივლელი სწორედ მე უნდა მქონდეს! ჩვენ ხომ ოდნავ ვიცნობთ ერთმანეთს! მაგრამ მე მაინც თქვენი ერთგული ვარ, იმედია, ახლა ამისი ეჭვი აღარ გექნებათ?
მერმე მისკენ მიიწია, ხელი გამოართვა, ზედ ხარბად აკოცა, მუხლზე დაიდო და თითებს ფრთხილად ეკარებოდა, თანაც საალერსო სიტყვებს ეჩურჩულებოდა. ნოტარიუსის დაშაქრული ხმა ნაკადულივით ჟღურტულებდა; სათვალეს ქვემოთ, თვალებში ნაპერწკლები უკრთოდა, ხოლო მისი ხელი კი უფრო და უფრო ზემოთ მიძვრებოდა ქალის სახელოში; ზედ ლოყასთან გრძნობდა მის სუნთქვას და აუტანელი ხდებოდა მისი სიახლოვე. ემა უეცრად წამოდგა და უთხრა:
_ ველოდები, ბატონო!
_ რას? _ ჰკითხა უეცრად გაფითრებულმა ნოტარიუსმა.
_ ფულს.

_ მაგრამ...
და რაკი ერთბაშად აღძრულ მძლავრ სურვილს დანებდა, სწრაფად თქვა:
_ Hო, კარგი!
მერე უეცრად დაიჩოქა და ხალათში ფეხებგახვეულმა მისკენ მიიწია.
_ გემუდარებით, დარჩით! მე თქვენ მიყვარხართ! _ და ქალს წელზე მოხვია ხელი.
ემას სისხლი ერთბაშად აუვარდა თავში. განრისხებულმა უკან დაიწია და შესძახა:
_ თქვენ უტიფრად სარგებლობთ ჩემი უბედურებით, ბატონო! მე შესაბრალისი ვარ, მაგრამ არა გასაყიდი! _ და გავიდა.
გაოცებულმა ნოტარიუსმა თვალი თავის მოქარგულ კოხტა ფოსტლებს დააშტერა. ისინი საყვარლის ნაჩუქარი იყო. მათმა დანახვამ ანუგეშა, თანაც მაშინვე გაიფიქრა, ასეთი კავშირი ძლიერ შორს წარმიტაცებდაო.
_ რა არამზადაა!... რა პირუტყვი! რა საზიზღარი!...
თავისთვის იძახდა ემა და გზის პირას გამწკრივებულ ტირიფებს ქვეშ ნერვიულად მიაბიჯებდა. მარცხით გამოწვეული წუხილი შეურაცხყოფილი უბიწოების რისხვას უმძაფრებდა. ასე ეგონა, განგება მომართულა ჩემს წინააღმდეგო, და სიამაყით აღჭურვილს არასოდეს ასე საკუთარი თავი არ დაუფასებია და არასოდეს ასეთი ზიზღი არ უგრძნია სხვებისადმი. რაღაც მებრძოლმა ძალამ შეიპყრო: საცემად სურდა მამაკაცები, პირში სანერწყვად, სათრევად და საგლეჯად. კვლავ ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა. აცახცახებული, გაფითრებული, გაბრაზებული და ნამტირალევ თვალებს ცარიელ მიდამოს აპყრობდა.
თავისი სახლის დანახვაზე სასოება წაერთვა, ნაბიჯიც ვეღარ გადადგა. შესვლა კი საჭირო იყო. ან კი სად გაქცეულიყო? ფელისიტე კარში ელოდებოდა.
_ აბა რა ქენი?
_ ვერაფერი! _ მიუგო ემამ
ერთხანს ორივენი იონვილის იმ პირთ ჩამოთვლიდნენ, ვისაც კი დახმარების გაწევა შეეძლოთ, მაგრამ ყოველთვის, როცა ფელისიტე ვინმეს დაასახელებდა, ემა იმწამსვე იტყოდა:
_ როგორ შეიძლება? არაფერს არ მოგვცემენ.
_ ბატონი კი სადაცაა, დაბრუნდება!
_ ვიცი... წადი.
ყველაფერი სცადა. მეტი აღარაფერი დარჩენოდა. როცა შარლი მოვა, იგი ადგება და ეტყვის:
_ წადი. ეს ხალიჩა, რაზედაც ფეხი გიდგას, ჩვენი აღარაა. შენს ოჯახში აღარც სკამი გაქვს, აღარც ნემსი და აღარც რაიმე სხვა. და ყოველივე ეს მე გიყავი, საბრალოვ, მე დაგღუპე!
შარლი აქვითინდება, დიდხანს იტირებს. მერე მომხდარ უბედურებას შეურიგდება და მასაც აპატიებს.
_ დიახ, _ კბილების კრაჭუნით ჩურჩულებდა ქალი, _ იგი მაპატიებს, ის, ვისაც ერთი მილიონის გულისათვის არ ვაპატიებდი, რომ შემეყარა... არასოდეს! არასოდეს! ფიქრი ქმრის უპირატესობაზე აბრაზებდა, მაგრამ ყველაფერში გამოუტყდება თუ არა,

სულერთია, იგი მაინც მაშინვე, მალე, ხვალ ხომ მიხვდება. ასე რომ, საჭიროა ელოდოს ამ საშინელ სცენას და გადაიტანოს მისი სულგრძელობის მთელი სიმძიმე. უნდოდა ერთხელ კიდევ წასულიყო ლერესთან, ამ წუთს კიდევაც ნანობდა, რომ ნოტარიუსის ნებას არ დაჰყვა, რომ უეცრად ხეივნიდან ცხენის ფეხის ხმა მოისმა. ის იყო, ჭიშკარს აღებდა. სახე მისი უფრო ფერმკრთალი იყო, ვიდრე კირით შეფეთქილი კედელი. ქალი კიბეზე დაეშვა და მოედანი გადაირბინა; და მერის ცოლმა, ეკლესიასთან რომ ლესტიბუდუას ელაპარაკებოდა, თვალი მოჰკრა, რომ ემა გადასახადთა ამკრეფთან შევიდა.

იმწამსვე გაიქცა, რათა ეს ამბავი ქ-ნ კარონისთვის გადაეცა. ორივენი სხვენზე ავიდნენ და მოხერხებულად დაიმალნენ საშრობად გაკიდებულ თეთრეულში, რათა იქიდან ბატონი ბინეს ბინისთვის ეთვალთვალათ.

ბინე მარტო იყო თავის სხვენზე და ცდილობდა, ხისგან გამოეკვეთა ერთ-ერთი აუწერელი რამ ნაკეთობა სპილოს ძვლისა, რომელიც შერწყმული იყო ერთმანეთში ჩამჯდარი სფეროებითა და მცხრალი მთვარეებით, სწორი, ვით ობელისკი, და სრულიად არაფრისმაქნისი; ბინე უკვე უკანასკნელ ნაწილს აკეთებდა, შრომა დასასრულს იყო მისული. სინათლითა და აჩრდილებით აჭრელებულ სახელოსნოში დაზგიდან ღია ყვითელი ნახერხი იფრქვეოდა, ვით ცხენის ნალით ნაკვესი ნაპერწკლები. ორივე ჩარხი ტრიალებდა, გუგუნებდა, ბინე იღიმებოდა, თავჩაღუნული, ნესტოებგაგანიერებული. ჩანდა, იმ სრულ ბედნიერებას განიცდიდა, რასაც მოკრძალებული სამუშაო იძლევა, გონებას რომ ადვილდასაძლევი დაბრკოლებით იტაცებს, სულსაც ამშვიდებს, რის შემდეგაც სანატრელი აღარაფერი რჩება.

_ ეჰე, აგერ ისიც!

თქვა ქალბატონმა ტუვაშმა, მაგრამ დაზგის გუგუნი სიტყვებს ახშობდა, ქალებმა მაინც გაარჩიეს, რომ ემა ფრანკებზე ლაპარაკობდა, და ტუვაშმა წაიჩურჩულა:

_ ალბათ, ვალების გადახდის განვადებას სთხოვს.

_ მგონი, აგრეა.

ხედავდნენ, რომ ემა ოთახში მიმოდიოდა და კედელზე დაკიდებულ ხელსახოცის შესაკრავ რგოლებს, შანდლებისა და აივნის ჩუქურთმიან რიკულს ათვალიერებდა. ბინე კი ამასობაში დამშვიდებული იურვებდა წვერს.

_ იქნება რისამე შესაკვეთად მივიდა? _ თქვა ქალბატონმა ტუვაშმა.

_ კი, მაგრამ ბინე ხომ არაფერს ყიდის.

ბინე თვალდაჭყეტილი უსმენდა, მაგრამ, ალბათ, ვერა გაეგო რა, ქალი კი ნაზად ლაპარაკობდა, თითქოს რაღაცას ემუდარებაო. ახლოს მივიდა, მძიმედ სუნთქავდა; ორივე დუმდა.

_ იქნებ ეკურკურება კიდეც? _ იკითხა ტუვაშმა.

ბინე ყურებიანად გაწითლდა. ქალმა ხელი გამოართვა.

_ აჰ, ეს მეტისმეტია!

რა თქმა უნდა, რაღაც უზნეო წინადადებას აძლევს, რადგან ბინე (იგი ხომ მამაცი კაცია, ბაუცენსა და ლუცენთან იბრძოდა, პარიზს იცავდა მოკავშირეებისაგან და საპატიო ლეგიონის ორდენზედაც კი იყო წარდგენილი) უეცრად გველნაკბენივით

შეხტა და წამოიძახა.
_ ქალბატონო! რა საფიქრებელია?
_ ასეთი ქალები სულ მათრახით უნდა გააჭრელო! _ თქვა ქალბატონმა ტუვაშმა.
_ კი, მაგრამ რა იქნა? _ წამოიძახა ქალბატონმა კარონმა, რადგან ამ სიტყვებისთანავე ემა ერთბაშად გაქრა. მერე კი თვალი მოჰკრეს, დიდ ქუჩაზე რომ გავიდა და სასაფლაოსკენ გაექანა. ქალებს დავთარი აერიათ...
_ მამიდა როლე! _ მიაძახა შესვლისთანავე ემამ, _ ცუდად ვარ! კორსეტი შემხსენი. ლოგინზე დაემხო და აქვითინდა. მამიდა როლემ კაბა წააფარა და თავს დაადგა, მაგრამ რაკი ემა ხმას არ იღებდა, მოშორდა და ისევ თავის სართავს მიჰყო ხელი.
_ ოჰ, გაათავეთ! _ წაიბუტბუტა ემამ, რადგან ყურში კვლავ ბინეს დაზგის გუგუნი ესმოდა.
`ნეტავ რა დამართნია? _ ფიქრობდა ძიძა, _ ან აქ რამ მოიყვანა?~
ემა კი აქ ამიტომ მოვიდა, რომ საკუთარი სახლიდან რაღაც საშინელება ერეკებოდა. ზურგზე მწოლარე, უმოძრაო, თვალგაშტერებული ძლივს არჩევდა საგნებს, თუმცა ძალიან ცდილობდა და თითქმის იდიოტურ ყურადღებას იჩენდა. უცქეროდა ჩამოღლეტილ კედლებს, ახრჩოლებულ მუგუზლებსა და ვეება ობობას, მის თავს ზემოთ რომ დვირის ნაპობში ტრიალებდა. ბოლოს, როგორც იქნა, აზრი მოიკრიფა. მოაგონდა... ერთხელ, ლეონთან... ოჰ, რამდენი ხანია მას აქეთ! მდინარე მზეზე ლაპლაპებდა, იასამანი სურნელებას აფრქვევდა... და ფიქრთა გამალებული სრბოლით წარმატებულს მალე გაახსენდა გუშინდელი დღეც.
_ რომელი საათია? _ იკითხა.
მამიდა როლე გარეთ გავიდა, შუბლი ხელისგულით დაიჩრდილა, ზეაიხედა, ნელა შემობრუნდა და უთხრა:
_ სამი საათი იქნება.
_ აჰ, გმადლობთ, გმადლობთ!
სადაცაა ლეონი მოვა. ნამდვილად მოვა! რასაკვირველია, ფულს იშოვიდა. კი, მაგრამ იგი პირდაპირ იქ წავა, არ იცის, რომ მე აქა ვარ; და ძიძას უთხრა, შინ წადი, ახლავე აქ მომგვარეო.
_ მალე, თუ ქალი ხარ!
_ მივდივარ, ჩემო ქალბატონო, მივდივარ.
ემას ახლა უკვირდა, რატომ არ მომაგონდაო; გუშინ ხომ სიტყვა მისცა, უთუოდ აასრულებს. თავი უკვე ლერესთან წარმოედგინა. აი, იღებს ბანკის სამ ბილეთს და მაგიდაზე დებს. შემდეგ რაიმე უნდა მოიგონოს, რომ ბოვარის აუხსნას ყოველივე, მაგრამ რა უნდა მოიგონოს?
ძიძას კი დაბრუნება აღარ აგონდებოდა; რაკი ქოხში საათი არ იყო, ემას ეგონა, არც ისე დიდხანს გაუვლიაო. ბაღში გავიდა, მძიმე ნაბიჯით იწყო სიარული; ღობის პირას გაჰყვა ბილიკით. მერე ისევ აჩქარებული დაბრუნდა, იფიქრა, შეიძლება ძიძა სხვა გზით დაბრუნდაო. ბოლოს, ლოდინით დაღლილი, გაეჭვიანებული, ფიქრებს რომ თავიდან ერეკებოდა, კუთხეში მიჯდა, თვალი დახუჭა, ყური დაიცო, არ იცოდა, ერთი საუკუნე გაატარა აქ თუ სულ რამდენიმე წუთი. როგორც იქნა, ჭიშკარმა გაიჭრიალა. ფეხზე წამოიჭრა. სიტყვის დაძვრა ვერ მოასწრო, რომ როლემ განუცხადა:

_ თქვენსას არავინ არაა.
_ როგორ თუ არავინ?
_ ოჰ, სრულიად არავინ. ბატონი ტირის: თქვენ გეძახით. ყველგან გაგზავნეს თქვენ საძებრად.
ემამ არა უპასუხა რა. სული ეხუთებოდა, თვალებს აცეცებდა, სოფლელი ქალი კი, ამ სანახაობით შეშინებული, უნებლიეთ უკან იხევდა, ეგონა, გაგიჟდაო. უეცრად ემამ ხელი შუბლში იტკიცა და შეჰკივლა, რადგან მის გონებაში, ვით ელვა ბნელ ღამეში, ერთბაშად გაკრთა როდოლფის მოგონება. იგი ხომ ასე კეთილია, მიმხვედრი, სულგრძელი! და კიდეც რომ გაუძნელდეს დახმარების აღმოჩენა, ემა მოახერხებს იძულებას, რადგან ერთი შეხედვით გაახსენებს ძველ სიყვარულს. და იმწამსვე ჰუშეტისკენ გაემართა; ვერ შეეგნო, რომ ნებაყოფლობით წინ ეგებებოდა იმასვე, რამაც წეღან ისეთ სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო, და ფიქრადაც არ მოსდიოდა, რომ მის მიერ გადადგმული ნაბიჯი პროსტიტუციაა.

VIII

მიდის და თან თავის თავს ეკითხება: `რა უნდა ვუთხრა? საიდან დავიწყო?~ რამდენადაც უფრო უახლოვდებოდა, იმდენადვე ცნობდა ჩირგვებს, ხეებს, ლერწამს გორაკზე, შორს კი ციხედარბაზს. ცოცხლდებოდნენ პირველი სინაზის განცდანი და საბრალო, ნაწამები გული მათი ცქერით ისვენებდა. თბილი ქარი სახეში სცემდა, თოვლი დნებოდა და წვეთ-წვეთად ცვიოდა ტოტებიდან.
პარკის პატარა ჭიშკარში გაძვრა, ვით ოდესმე იცოდა ხოლმე, მერე ეზოში შევიდა, ირგვლივ რომ ხშირფოთლოვანი ცაცხვები ჰქონდა შემორგული; მათ გრძელ ტოტებს ქარი არხევდა და ახმაურებდა. დაბმული ძაღლები აყეფდნენ, მაგრამ ყეფაზე გარეთ არავინ გამოსულა.
სწორსა და განიერ კიბეს შეუდგა, ხის რიკული რომ ჰქონდა; მერე მტვრიანი ფილაქნებით მოფენილი ტალანი იწყებოდა; ტალანის აქეთ-იქით მხარეს კარები იყო ჩამწკრივებული, ვით მონასტერში, სასტუმროში. როდოლფის ოთახი ტალანის ბოლოს იყო, მარცხნივ. როცა კარის სახელურს შეეხო, ღონე მთლად მიეხადა. ეშინოდა, შინ არ დამხვდებაო, თუმცა თითქმის სურდა კიდეც, ასე ყოფილიყო, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ერთადერთი, უკანასკნელი იმედიღა იყო ხსნისა. ერთხანს ჭოჭმანებდა, მაგრამ აუცილებელი საჭიროების შეგნებამ გამბედაობა შეჰმატა და შევიდა.
იგი ბუხართან იჯდა, ფეხები ბუხრის რიკულზე შეეწყო და ჩიბუხს ეწეოდა.
_ ა, ეს თქვენ ხართ? _ წარმოთქვა და სწრაფად წამოხტა.
_ დიახ, მე ვარ! როდოლფ, რჩევა მინდოდა თქვენთვის მეკითხა, _ მიუხედავად ბევრი ცდისა, მეტი ვეღარა თქვა რა.
_ სრულიად არ გამოცვლილხართ, მარადის მომხიბვლელი ხართ!
_ ოჰ, _ მწარედ თქვა ქალმა, _ სამწუხაროა ეს მომხიბვლელობა, რაკი იგი თქვენ უარყავით, ჩემო მეგობარო.
ვაჟი ზოგადი და გაურკვეველი სიტყვებით ეცადა თავისი საქციელის გამართლებას, რადგან უმჯობესი ვერა მოეხერხებინა რა.

ქალი მიენდო ამ სიტყვებს, უფრო კი მის ხმას: თავი ისე დაიჭირა, ვითომ სჯეროდა, ან, შესაძლებელია, მართლაც დაიჯერა მის მიერ დასახელებული საბაბი გაყრისა; მან თქვა, რომ მიზეზი მისი საქციელისა იყო საიდუმლოება, რაზედაც დამოკიდებული იყო სიცოცხლე და პატიოსნება მესამე პირისა.
_ ასე იყო თუ ისე, _ მიუგო ქალმა და ნაღვლიანი თვალი მიაპყრო, _ მე ბევრი ვიტანჯე!
მან ფილოსოფიული კილოთი უთხრა:
_ ასეთია ცხოვრება!
_ კეთილგანწყობილი თუ იყო მაინც ის ქალი ჩვენი გაყრის შემდგომ? _ ჰკითხა ემამ.
_ არც კეთილგანწყობილი... არც ავად.
_ ვინ იცის, იქნებ სჯობდა, რომ არასოდეს ერთმანეთს არ გავყროდით.
_ დიახ... შესაძლებელია!
_ შენ გგონია? _ უთხრა და მიუახლოვდა. მერე უნებურად ამოიოხრა, _ ოჰ, როდოლფ! რომ გცოდნოდა... როგორ მიყვარდი!
ქალმა ხელი გამოართვა და ერთხანს ასე იდგნენ, თითებგადაჭდობილნი, ვით იმ პირველ დღეს, ყრილობაზე. ვაჟი სიამაყის მოშველიებით ებრძოდა უკვე გაღვიძებულ სინაზეს. ქალი კი, მის მკერდს მიხუტებული, ეუბნებოდა:
_ როგორ გინდოდა, რომ უშენოდ მეცხოვრა? განა შეიძლება ბედნიერებას გადაეჩვიო? სასოწარკვეთილი ვიყავ! სიკვდილი მენატრებოდა! ყველაფერს გიამბობ, აი ნახავ, შენ კი... გამირბოდი.
ამ სამი წლის განმავლობაში იგი, მართლაც, გაურბოდა, სიმხდალის გამო, ძლიერ სქესს რომ სჩვევია; ემა კი თავის ქნევით უალერსებდა და ჩურჩულებდა:
_ შენ სხვები გიყვარს, გამოტყდი. ოჰ, მე მესმის მათი! მიპატიებია მათთვის! ისე შეაცდენდი, ვით მე შემაცდინე. შენ ვაჟი ხარ და ყოველივე მოგეპოვება, რათა მოსწონდეთ, მაგრამ ჩვენ ისევ განვაახლებთ, ხომ? კვლავ გვეყვარება ერთმანეთი! ნახე, ვიცინი, ბედნიერი ვარ! მაშ, თქვი რამე!
მომხიბვლელი იყო. მის მშვენიერ თვალებში ცრემლი ციმციმებდა, ვით ქარიშხლის შემდეგ წვიმის წვეთი ლურჯი ყვავილის მკერდზე.
ხელი მოხვია და მუხლზე დაისვა, თანაც ხელისგულით თმას უალერსებდა, სადაც ოქროს ისარივით ბრწყინავდა მზის უკანასკნელი სხივი. ქალმა თავი დახარა; ვაჟმა თვალები დაუკოცნა, ნაზად, ტუჩთა ოდნავი მიკარებით.
_ მაგრამ, შენ ტიროდი? _ ჰკითხა, _ რათა?
ქალს ქვითინი აუტყდა, როდოლფმა ეს სიყვარულის აფეთქების ნიშნად მიიღო. ქალი დუმდა, ხოლო მან კდემის უკანასკნელ კრძალვად ჩათვალა იგი.
_ აჰ, მაპატიე! _ წამოიძახა როდოლფმა, _ მხოლოდ შენ მომწონხარ ერთადერთი! ავი და უგუნური ვიყავ! მიყვარხარ და მარად მეყვარები!... რა მოგივიდა? თქვი! _ და მის წინაშე დაიჩოქა.
_ ჰოდა, აი... დავიღუპე, როდოლფ! სამი ათასი ფრანკი უნდა მასესხო!
_ დიახ, მაგრამ... _ თქვა ვაჟმა და ნელა წამოდგა, სახეს კი სერიოზული გამომეტყველება ეძლეოდა.
_ შენ იცი, _ სწრაფად ამბობდა ქალი, _ რომ ჩემმა ქმარმა მთელი თავისი ქონება ერთ

ნოტარიუსს მიანდო, რომელიც სადღაც გაქრა. დიდძალი ვალი დაგვაწვა თავს, პაციენტები არაფერს იძლეოდნენ. ქონების ლიკვიდაცია, მართალია, ჯერ არ დასრულებულა. ფული კიდევ გვექნება, მაგრამ თუ დღესვე სამი ათასი ფრანკი არ შევიტანე, ყველაფერს აგვიწერენ და გაგვიყიდიან; ეს ახლავე უნდა იქნეს, ამ წუთში და შენთან იმიტომ მოვედი, რაკი შენი მეგობრობის იმედი მქონდა.
`ა, _ გაიფიქრა უეცრად გაფითრებულმა როდოლფმა, _ აი, მაშ, რისთვის მოსულა!~
მერმე დამშვიდებული ხმით უთხრა:
_ მე ამდენი ფული არ მაქვს, ძვირფასო ქალბატონო.
როდი ტყუოდა. ამდენი ფული რომ ჰქონოდა, უეჭველია, მისცემდა, რაგინდ ძნელიც უნდა იყოს ასეთი კეთილშობილური საქციელის ჩადენა: იმ ქარიშხალთა შორის, რაც კი სიყვარულს შეიძლება დაატყდეს თავს, ფულის თხოვნა ყველაზე უფრო გამანადგურებელია.
ერთხანს უხმოდ უცქეროდა.
_ მაშ, არ გაქვს? _ და რამდენჯერმე გაიმეორა, _ არ გაქვს!... არც ეს უკანასკნელი დამცირება უნდა მიმეყენებინა ჩემი თავისთვის, შენ არასოდეს გყვარებივარ! და არც სხვებზე უკეთესი ხარ!
თავს ღალატობდა, იღუპებოდა.
როდოლფმა სიტყვა გააწყვეტინა, არწმუნებდა, თვითონაც მიჭირსო.
_ აჰ, როგორ მებრალები! _ თქვა ემამ, _ როგორ მებრალები!...
და თვალი გადაავლო ვერცხლის ზარდახშიან დამასკურ თოფს, სხვა იარაღთა შორის რომ კედელზე ეკიდა, და წამოიძახა:
_ როცა კაცი ასე ღარიბია, მაშინ ვერცხლით როდიღა კაზმავს თავის იარაღს! არც ბუხრის საათებს ყიდულობს სადაფით მოჭედილს, _ განაგრძობდა და ბულის ნაოსტატევ საათს ანიშნებდა, _ არც ოქროს სასტვენიან მათრახს, _ ხელი შეახო, _ არც საათის ბრელოკებს! ოჰ, არაფერი აკლია! ლიქიორიც კი უდგას ოთახში. შენ გიყვარს შენი თავი, ჩინებულად ცხოვრობ, გაქვს ციხე-დარბაზი, ტყეები, ფერმები, გიყვარს მწევრებით ნადირობა, პარიზში მგზავრობა... ეჰ, სხვა არა იყოს რა, _ წამოიძახა და ხელი დასტაცა მისი სამაჯურების ღილებს, ბუხრის თავზე რომ იდო, _ ესენი შეიძლება ფულად იქცეს, მაგრამ არ მინდა, შენ შეინახე!
და სამაჯურის ღილები შორს გაისროლა. კედელს მიეხალა და მათი შემაერთებელი ძეწკვი გაწყდა.
_ მე კი ყველაფერს მოგცემდი, ყოველივეს გავყიდდი, თვით დავიწყებდი შრომას, ხელგაწვდილი მოწყალებას ჩამოვითხოვდი მხოლოდ ერთი შენი ღიმილისათვის, ერთი შემოხედვისთვის, იმისათვის, რომ გეთქვა `გმადლობ~!@შენ კი დამშვიდებული გამოჭიმულხარ შენს სავარძელში, ვითომ ჯერ საკმაო მწუხარება არ მოგეყენებინოს! უშენოდ, იცი თუ არა, მე შემეძლო ბედნიერი ვყოფილიყავ! განა ჭირვეულობა არ იყო, რომ გადამეკიდე? მაშ, რა იყო? ნაძლევი? ხომ ამბობდი, მიყვარხარო... აი, ახლაც, ამ წუთში... აჰ, უმჯობესი იყო, გაგეგდე! შენგან ნაკოცნი ჩემი ხელები ჯერ კიდევ არ გაცივებულა, აგერ ხალიჩაც, სადაც დაჩოქილი მეფიცებოდი მარადიულ სიყვარულს... შენ მაიძულე მეწამა იგი. ორი წლის განმავლობაში მხიბლავდი საუცხოო, ტკბილი ოცნებით! ან თუნდ, ჩვენი მოგზაურობის გეგმები.

აღარ გახსოვს? ოჰ, შენი წერილი, შენი წერილი! ჩემი სული იმან გაანადგურა!.. და ახლა, როცა მასთან მოვსულვარ, მდიდართან, ბედნიერსა და თავისუფალთან, რათა დახმარება ვთხოვო, რაზედაც პირველი შემხვედრიც კი უარს არ მეტყოდა, როცა ვევედრები და კვლავ ჩემს სინაზეს ვთავაზობ, იგი უარს მეუბნება, რადგან ეს სამი ათასი ფრანკი დაუჯდება!

_ არ მაქვს-მეთქი! _ მიუგო როდოლფმა ისეთი სრული სიმშვიდით, როგორითაც, ვით ფარით, თავს იცავს ხოლმე ღრმად ჩასაფრებული რისხვა.

ქალი წავიდა. კედლები ირყეოდა, ჭერი ჭყლეტდა. მარტო მიდიოდა გრძელ ხეივანში; მილასლასებდა გამხმარ ნეშოში, ქარი რომ ანიავებდა; პარკის გალავნის თხრილამდე მივიდა; ისე ჩქარობდა, ფრჩხილები მთლად დაიმტვრია ჭიშკრის გაღებისას. ასიოდე ნაბიჯი რომ გაიარა, აქოშინებული შედგა, კინაღამ წაიქცა. მიბრუნდა, ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი გულცივ ციხე-დარბაზს, მის პარკს, ბაღებს, ეზოსა და ფანჯრებიან ფასადს.

გაშეშებული იდგა, არაფერი ესმოდა, აღარაფერს გრძნობდა, გარდა საკუთარი სისხლის ფეთქვისა, რაც ისე ეჩვენებოდა, თითქოს გამაყრუებელი მუსიკა არემარეს ავსებსო. ნიადაგი ფეხქვეშ წყალზე უფრო დუნე ეჩვენებოდა, ხოლო ხნულის კვალები კი ვეება მღვრიე ტალღებად, ნაწილებს რომ ეხეთქებოდა. შორეული მოგონებანი, აზრები, ფიქრები, ყველაფერი, რაც კი სულის სიღრმეში დალექილიყო, ერთბაშად გონებაში აელვარდა, ვით სადღესასწაულო ათასფეროვანი ცეცხლი. თვალწინ წარმოუდგა თავისი მამა, ლერეს კაბინეტი, საკუთარი ოთახი ქალაქში, რომელიღაც ადგილი. სიგიჟე ეუფლებოდა. შეკრთა, რამაც ოდნავ, ბუნდოვნად გონს მოიყვანა. თავისი საშინელი ყოფის მიზეზი, ესე იგი, ფულის საკითხი, გონებაში უკვე ვეღარ აღედგინა. იგი მხოლოდ სიყვარულის გამო იტანჯებოდა; გრძნობდა, რომ სული ელეოდა, სწორედ ისე, ვით მომაკვდავი გრძნობს ხოლმე, რომ ჭრილობიდან მჩქეფარე სისხლთან ერთად სიცოცხლეც ელევა.

ბინდდებოდა; ყორნები დაფრატუნებდნენ.

მოეჩვენა, თითქოს ჰაერში ცეცხლოვანი ბურთულები დაფრინავენ, ვით გავარვარებული ტყვიები, ბზრიალებენ და გაჭყლეტილნი თოვლზე, ხის ტოტებში დნებიან. თითოეულ ბურთულაში როდოლფის სახე იხატებოდა. თანდათან მრავლდებოდნენ, უახლოვდებოდნენ და სხეულში ექსოვებოდნენ. ერთბაშად ყველაფერი გაქრა. შორს თვალი მოჰკრა სახლების სინათლეებს, ნისლში რომ კიაფობდა.

მაშინ თავისი მდგომარეობა ერთბაშად გახსნილი უფსკრულივით დაეხატა თვალწინ, გამალებული სუნთქვისაგან მკერდი გაპობას ლამობდა. შემდეგ, უეცრად, მხნეობის გრიგალმა აიტაცა, რამაც სულს თითქმის სიხარული მოჰფინა; სირბილით დაეშვა დაღმართზე. გაირბინა ძროხების ბოგირი, ბილიკი, ხეივანი, გასცდა ბაზარსა და აფთიაქის წინ შედგა.

აფთიაქში არავინ იყო, შესვლა განიზრახა, მაგრამ ზარის ხმაზე ხალხი გამოვიდოდა, სუნთქვაშეკავებული, კედლებს გაჰყვა და სამზარეულოსთან მივიდა, სადაც ღუმელზე სანთელი ანათებდა. იქ ჟუსტენი დაინახა, ჟილეტის ამარა, კერძი გაჰქონდა...

_ ა, სადილობენ! მოვიცადოთ.
ჟუსტენი დაბრუნდა. ემამ დააკაკუნა, ჟუსტენი გაეგება.
_ გასაღები! ზემო საკუჭნაოს გასაღები, სადაც...
_ როგორ?
და გაკვირვებული ქალის სახეს დააცქერდა, რომელიც ისე გაფითრებული იყო, რომ ლაქასავით იხატებოდა ღამის წყვდიადში. მეტისმეტად მშვენიერი და მოჩვენებასავით დიდებული ეჩვენა: თუმცა ვერ გაეგო, რა სურდა, მაგრამ წინათგრძნობა კი რაღაც საშინელებას ჰპირდებოდა.
ემა ჩქარი, მაგრამ თან ტკბილი, შემპარავი ჩურჩულით ეუბნებოდა:
_ გასაღები მესაჭიროება. მომეცი მალე!
ტიხარი თხელი იყო, სასადილოდან ჩანგლებისა და დანების ჩხაკუნი მოისმოდა. ქალი არწმუნებდა, ვირთაგვების გაწყვეტა მინდა, ძილს რომ მიფრთხობენო.
_ ბატონს უნდა ვკითხო.
_ არა! არ წახვიდე, _ და გულგრილად დაუმატა, _ რა საჭიროა? თვით მე ვეტყვი... შემდეგ. წამო! გამინათე...
ტალანით წავიდა, ლაბორატორიას გაუარა. კედელზე კლიტე ეკიდა წარწერიანი ფირფიტით: `ფარმაკოთეკა~.
_ ჟუსტენ! _ გაისმა მეაფთიაქეს მოუთმენელი ხმა.
_ ავიდეთ! _ და ჟუსტენიც გაჰყვა.
კლიტე გადაატრიალა, შევიდა და პირდაპირ მესამე თაროს მიადგა, რადგან ხსოვნა ხელმძღვანელობდა სიზუსტით; ლურჯი მინის ქილა ჩამოიღო, საცობი მოგლიჯა, ხელი ჩაუყო და ერთი მუჭა თეთრი ფხვნილი რომ ამოიღო, იქვე დაუწყო გამალებით ჭამა.
_ შესდექით! _ მიაძახა ყმაწვილმა და მივარდა.
_ ჩუმად! მოვა ვინმე...
ჟუსტენი სასოწარკვეთილებას მიეცა, სურდა, დაეძახა.
_ კრინტი, თორემ ყველაფერი შენს პატრონს დაბრალდება!
მერე, ერთბაშად დაწყნარებული, შინისაკენ გაემართა, თითქოს მოვალეობა რამ მოიხადაო. როცა ქონების აღწერის ამბით შეშფოთებული შარლი შინ დაბრუნდა, ემა ის იყო გავიდა. შარლი ყვიროდა, ეძახდა, გული მისდიოდა, მაგრამ ემა არ დაბრუნებულა. სად უნდა იყოს? ფელისიტე დაგზავნა ყველგან: მეაფთიაქესას, ტუვაშისას, ლერესას, `ოქროს ლომის~ სასტუმროში; ნათლად ხედავდა თავისი სახელის შებღალვას, ოჯახის სიღატაკეს, ბერტას დამსხვრეულ მომავალს, რა მიზეზია, რისთვის? ვინ უნდა უთხრას! საღამოს ექვს საათამდე იცადა. მეტი ვეღარ მოითმინა; ეგონა, რუანს წავიდაო, ადგა, დიდ გზაზე გავიდა, ნახევარი ლიე გაიარა, ვერავის შეხვდა, კიდევ მოიცადა და ისევ შინ დაბრუნდა. ემა დაბრუნებულიყო.
_ რა ამბავია?.. რა მოხდა?.. გამაგებინე!..
ემა საწერ მაგიდას მიუჯდა, წერილი დაწერა, რიცხვი და საათი აღნიშნა, ნელა დაწერა და რაღაც საზეიმო კილოთი უთხრა:
_ ამას ხვალ წაიკითხავ; მანამდე კი, გთხოვ, ნურაფერს მკითხავ!.. სრულიად ნურაფერს!

_ მაგრამ...
_ ოჰ, დამეხსენ!
თავის ლოგინზე მიწვა და გაიჭიმა. მწვავე გემომ, პირში რომ იგრძნო, გააღვიძა, შარლი რომ დაინახა, თვალები კვლავ დახუჭა. ცნობისმოყვარეობით აკვირდებოდა თავს, ცდილობდა, გარკვეულიყო, ვიტანჯები თუ არაო, მაგრამ არა! ჯერ არაფერი. ესმოდა საათის რაკუნი, ცეცხლის ტკაცანი და ლოგინთან მდგომარე შარლის სუნთქვა.
_ აჰ! უბრალო რამე ყოფილა სიკვდილი! _ გაიფიქრა, _ ჩავიძინებ და ყველაფერი გათავდება!
წყალი მოხვრიპა და კედლისკენ გადაბრუნდა. მელნის ეს საშინელი გემო მაინც არ შორდებოდა პირს.
_ მწყურია!... ოჰ, ძალზე მწყურია! _ უეცრად წამოიკვნესა.
_ რა მოგივიდა? _ ჰკითხა შარლმა და ჭიქა მიაწოდა.
_ არაფერია!... ფანჯარა გააღე... სული მეხუთება!
უეცრად ისეთი ღებინება დაეწყო, რომ ძლივს მოასწრო ბალიშქვემოდან ცხვირსახოცის გამოძრობა.
_ წაიღე აქედან!@_ უთხრა შარლს, _ გადააგდე!
შარლმა გამოკითხვა დაუწყო, არაფერი უპასუხა, უძრავად იწვა; ეშინოდა, გავინძრევი და მაშინვე რწყევა ამიტყდებაო, თანაც გრძნობდა, რომ საშინელი სიცივე ეპარებოდა, ფეხებიდან დაწყებული ყელამდე წვდებოდა.
_ აჰ! აი, როდის იწყება! _ წაიჩურჩულა.
_ რას ამბობ?
ემა ბალიშს ეხეთქებოდა, სახედამწუხრებული, პირდაღებული, თითქოს ენაზე სიმძიმე რამ ჰკიდიაო. რვა საათზე რწყევა განუახლდა. შარლმა შეამჩნია, რომ ტაშტის ფსკერზე ფქვილისებური რაღაც თეთრი დარჩა.
_ არაჩვეულებრივია! უცნაურია! _ იმეორებდა თავისთვის, მაგრამ ემამ მტკიცე ხმით წარმოთქვა:
_ არა, შენ ცდები!
შარლმა ნაზად, თითქოს ეალერსებაო, მუცელზე ხელი გადაუსვა. ქალმა ცივად შეჰკივლა. შეშინებულმა შარლმა ერთბაშად უკან დაიწია.
შემდეგ ემამ კვნესა დაიწყო, პირველ ხანებში სუსტი, საშინელი კანკალი უვლიდა მთელ ტანში; სიფერმკრთალით ზეწრებს სჭარბობდა, რომლებისთვისაც დაკრუნჩხული თითები ჩაევლო. არეული მაჯისცემა ახლა თითქმის აღარ ისინჯებოდა.
ოფლი წურწურით სდიოდა გალურჯებულ სახეზე, რომელიც თითქოს ლითონის ოხშივარს გაუყინავსო, კბილებს ერთმანეთზე აცემინებდა; გაგანიერებულ თვალებს აქეთ-იქით აცეცებდა და ყოველ შეკითხვაზე მხოლოდ თავს უკანტურებდა; ერთი-ორჯერ კიდეც გაიღიმა. თანდათან კვნესას უმატა. ყრუდ გმინავდა, თუმცა ირწმუნებოდა, უკეთ ვარ და მალე ავდგებიო. უეცრად ძიგძიგი დააწყებინა.
_ აჰ, ღმერთო ჩემო, რა საშინელებაა! _ წამოიძახა.
შარლმა ლოგინთან დაიჩოქა.

_ თქვი, რა მიიღე, მითხარი, ღვთის გულისთვის!
და ისეთი სინაზით უცქეროდა, როგორიც ემას არასოდეს უნახავს.
_ აი, იქ, იქ!... _ ძლივს წამოიკნავლა დასუსტებული ხმით.
შარლი საწერ მაგიდას მივარდა, წერილი გახსნა და ხმამაღლა წაიკითხა: `არავის დააბრალო...~ შედგა, თვალებზე ხელი გადაისვა და კვლავ გადაიკითხა.
_ რაო?... მიშველეთ! მომეხმარეთ!
მხოლოდ ერთ სიტყვას იმეორებდა: `მოწამლულა! მოწამლულა!~ _ ფელისიტე მეაფთიაქესას გაიქცა, რომელიც ყვირილით გამოვარდა მოედანზე. მადამ ლეფრანსუას სასტუმროში შეესმა ეს ამბავი, ზოგიერთი ლოგინიდანაც კი ადგა, რათა მეზობლებისთვის შეეტყობინებინა. იმ ღამეს მთელი დაბა შეშფოთებული იყო. უბედურებით გონებადაკარგული შარლი რაღაცას ბუტბუტებდა, ღონემიხდილი ოთახში დაბორიალებდა, ავეჯს ეხლებოდა. თმას იგლეჯდა. მეაფთიაქე ვერასოდეს წარმოიდგენდა, რომ ასეთი საშინელების მნახველი გახდებოდა.
ჰომე შინ დაბრუნდა, რათა ექიმი კანივე და ექიმი ლარიბიერი მოეწვია, მაგრამ აზრი ვერ მოეკრიბა და დაწერილი ბარემ თხუთმეტჯერ დახია. იპოლიტი ნევშატელს გაგზავნეს, ხოლო ჟუსტენმა ისე მოჰქანცა ექიმის ცხენი, რომ საბრალო პირუტყვი გილიომის ტყეში მიატოვა მომაკვდავი.
შარლმა ვითომ თავის სამკურნალო ლექსიკონში ჩახედვა სცადა, მაგრამ ვერაფერი გაიგო, რადგან თვალები უბრჭყვიალებდა.
_ დამშვიდდით! _ უთხრა მეაფთიაქემ, _ საჭიროა მხოლოდ ძლიერი რამ საწინააღმდეგო წამალი მიეცეს, რით მოწამლულა?
შარლმა წერილი უჩვენა. დარიშხანი ყოფილა.
_ მაშასადამე, საჭიროა ანალიზის გაკეთება, _ მიუგო ჰომემ, რომელმაც იცოდა, რომ მოწამვლის ყოველი შემთხვევის დროს საჭირო იყო ანალიზის გაკეთება; შარლმა, რომელსაც აღარაფერი გაეგებოდა, მიუგო:
_ აჰ, გააკეთეთ! გააკეთეთ! გადაარჩინეთ!
მერე კვლავ მის ლოგინთან მივიდა, დაიჩოქა, თავი ლოგინის ნაპირს მიადო და აქვითინდა.
_ ასე იყო საჭირო, ჩემო მეგობარო, _ მიუგო ემამ.
_ რათა, რამ გაიძულა?
_ ნუ ტირი! _ უთხრა ემამ, _ მალე გაგათავისუფლებ ამ ტანჯვისაგან!
_ განა ბედნიერი არ იყავი? ან იქნებ ჩემი ბრალია? თუმცა მე ყოველივე გავაკეთე, რაც კი შემეძლო!
_ ჰო... მართალია... შენ გულკეთილი ხარ!
და თითები თმაში გაუყარა, ნაზად, მოდუნებულად. ამ შეხების სიამემ შარლს მწუხარება გაუმძაფრა; გრძნობდა, რომ მთელი თავისი არსებით განადგურდა, _ ემა სწორედ მაშინ უნდა განშორებოდა სამუდამოდ, როცა უფრო მეტ სიყვარულს იჩენდა ქმრისდამი, ვიდრე ოდესმე და სრულიად ვერაფერს ახერხებდა, აღარაფერი გაეგებოდა, ვერც ბედავდა რამეს, ხოლო გადამწყვეტი ღონისძიების აუცილებლობა კი სამუდამოდ უკარგავდა ღონეს.
`ყველაფერს მოვრჩი, _ ფიქრობდა ემა, _ გათავდა ყოველი ღალატი და

სულმდაბლობა~. გულისთქმათა დაუსრულებელ წამებასაც ბოლო მოეღო, ახლა უკვე აღარავინ სძულდა; შეუცნობელი ბინდი ეფარებოდა გონებას და დედამიწის ხმათაგან ახლა ესმოდა მხოლოდ ამ საბრალო ნაღვლიანი გულის ჩივილი, ოდნავ გასაგონი კვნესა, ვით შორეული სიმფონიის უკანასკნელი გამოხმობა.
_ ბავშვი მომგვარეთ, _ თქვა და იდაყვზე წამოიწია.
_ უფრო ცუდად ხომ არა ხარ? _ ჰკითხა შარლმა.
_ არა! არა!
გადიამ ბავშვი მოიყვანა, მძინარა, მოღუშული! გრძელ, საღამურ პერანგში შიშველი ფეხები უჩანდა; გაკვირვებული უცქეროდა აფორიაქებულ ოთახსა და თვალებს ხუჭავდა, რადგან სხვადასხვა ადგილას ანთებული სანთლები თვალს ჭრიდა. ამ სანთლებმა, ალბათ, ახალი წელიწადი და ყველიერი მოაგონა, როცა ასე ნამძინარევს მიიყვანდნენ ხოლმე დედასთან საჩუქრების მისაღებად, რადგან ბავშვმა იკითხა:
_ დედიკო, აბა სადაა იგი? _ მაგრამ, რაკი ყველა დუმდა, _ ჩემს ფაჩუჩებს რომ ვერ ვხედავ?
ფელისიტემ დედის ლოგინთან მიიყვანა, მაგრამ პატარა კი სულ ბუხრისკენ იცქირებოდა.
_ იქნებ ძიძამ წაიღო? _ იკითხა ბავშვმა.
ამ სიტყვაზე, რამაც მადამ ბოვარის თავისი ფარული სიყვარული და მისგან გამოწვეული უბედურება გაახსენა, პირი იბრუნა, თითქოს საწამლავზე უფრო მეტი სიმწარე იგრძნოო. ბერტა ლოგინზე ჩამოსვეს.
_ ოჰ, რა დიდრონი თვალები გაქვს, დედიკო! რა თეთრი ხარ! და რა ოფლიანი!... დედა თვალს არ აშორებდა.
_ მეშინია!@
წამოიძახა ბავშვმა და განზე გაიწია, ემას უნდოდა ხელზე ეკოცნა მისთვის. ბავშვი არ ანებებდა.
_ კმარა, წაიყვანეთ!
წამოიძახა შარლმა, რომელიც სასთუმალთან ქვითინებდა. ტანჯვა წუთით განელდა; ავადმყოფი ნაკლებ შფოთავდა; თითოეულ მის უმნიშვნელო სიტყვაზე, ყოველ მსუბუქ ამოოხვრაზე, შარლის გულში იმედი იღვიძებდა. როცა ოთახში ექიმი კანივე შემოვიდა, შარლი სლოკინით მოეხვია კისერზე.
_ აჰ, თქვენა ხართ? გმადლობთ! რა კეთილი ხართ! ახლა უკვე უკეთაა, აი, თვით ნახეთ...
კოლეგა კი სულ სხვა აზრისა იყო და, რაკი, როგორც თვით ამბობდა ხოლმე, მუდამ პირდაპირ, მიუკიბ-მოუკიბავად მოქმედებდა, ამიტომ უბრძანა, ახლავე სასაქმებელი მიეცათ, რათა კუჭი სავსებით გაეწმინდოსო.
მაშინვე ავადმყოფს სისხლი აღებინა. ტუჩები უფრო მტკიცედ მოეკუმა; იკრუნჩხებოდა, ტანზე შავი ლაქები დააყარა, ხოლო მაჯისცემა დაძაბული ჰქონდა, თითქოს გასაწყვეტად დაჭიმული სიმიაო.
უეცრად შემაძრწუნებელი კივილი აღმოხდა. წყევლიდა საწამლავს, შველას ითხოვდა და გაშეშებული ხელებით იშორებდა ყოველივეს, რაც საშინელი წუხილით მოთენთილ შარლს პირში უნდოდა მისთვის ჩაესხა. შარლი გალენჩებული იდგა,

ტუჩზე ცხვირსახოცი მიედო, ხროტინებდა. ქვითინებდა, თავიდან ფეხებამდე ცახცახებდა. ფელისიტე კუთხიდან კუთხეს აწყდებოდა; ჰომე უძრავად იდგა და ოხრავდა. თვით კანივეც კი, მუდამ დარბაისლურად თავის დამჭერი, აშკარად ღელავდა.
_ რა ჯანდაბაა! თითქოს... კუჭი ახლა გაწმენდილია, ხოლო რაკი მიზეზი აღარ არსებობს...
_ შედეგიც წყდება, _ მიაშველა სიტყვა ჰომემ, _ თავისთავად ცხადია.
_ გადაარჩინეთ-მეთქი! _ წამოიძახა შარლმა.
კანივე ყურსაც არ უგდებდა მეაფთიაქეს, რომელიც ჰიპოთეზის გამოთქმასაც კი ბედავდა, `შესაძლებელია ეს კეთილისმყოფელი პაროქსიზმი იყოს~. ის იყო, ავადმყოფისათვის თრიაქის დიდი დოზა უნდა გამოეწერა, რომ ქუჩაში შოლტის ტყლაშუნი გაისმა. ფანჯრის მინებმა ზრიალი დაიწყო და კოფომდე ტალახში ამოსვრილი ეტლი, რომელსაც სამი ცხენი მოაქროლებდა, ბაზრის მოედანზე გამოვარდა. ეს ექიმი ლარივიერი იყო.
ასეთ შთაბეჭდილებას, მგონი, ღვთის გამოცხადებაც ვერ მოახდენდა. ბოვარიმ ხელები აღაპყრო, კანივე იქვე გაშეშდა, ხოლო ჰომემ თავისი ჩაჩი იმ დროს მოიხადა, როცა განთქმული ექიმი ჯერ ოთახშიც კი არ შემოსულიყო.
იგი ეკუთვნოდა ქირურგთა იმ დიდ სკოლას, რომელიც სახელგანთქმულ ბიშას მიერ იყო დაფუძნებული; იგი ექიმ-ფილოსოფოსების იმ თაობის წარმომადგენელი იყო, რომელიც აწ უკვე გარდასულია და რომელიც ფანატიკური სიყვარულითა და აღფრთოვანებით ასრულებდა თავის მოვალეობას. ყველაფერი თრთოდა ჰოსპიტალში, როცა ლარივიერი გაჯავრებული იყო, ხოლო მოწაფეები ისეთ პატივს სცემდნენ, რომ ახალბედებიც კი ცდილობდნენ, ყველაფერში მისთვის მიებაძათ. ახლომახლო ქალაქებში მისი ნამოწაფარი ექიმები მასსავით შალის გრძელ პალტოებს იცვამდნენ. ლარივიერის შავი ფრაკის მუდამ გახსნილი მანჟეტები მის დიდრონსა და ლამაზ ხელებს ოდნავ ფარავდნენ, რომელთაც არასოდეს თათმანი არ სცმიათ, თითქოს ისინი მუდამ მზად არიან წყლულთა სამკურნალოდო. ჯვრების, მაღალი თანამდებობისა და აკადემიების უგულებელმყოფელი, სტუმართმოყვარე და ლიბერალი, ღარიბებზე მამობრივი მზრუნველი და კეთილისმყოფელი, წმინდანად იქნებოდა აღიარებული, რომ მეტად გამჭრიახი გონება არა ჰქონოდა, რომელსაც დემონივით უფრთხოდა ყველა. სადოსტაქრო ნესტარზე უფრო ბასრი თვალი მისი პირდაპირ სულში სწვდებოდა ადამიანს და ყოველგვარ პირმოთნეობასა და კრძალვაში სიცრუეს გამოამჟღავნებდა. ასე ცხოვრობდა იგი, სათნო დიდებით შემოსილი, რასაც ადამიანს დიდი ნიჭის შეგნება, ბედი და ორმოცი წლის გამრჯელი, უმწიკვლო სიცოცხლე ანიჭებს.
მან კარებშივე შეიკრა კოპები, როცა უძრავად მწოლიარე, პირდაღებული ემას მიმკვდარებული სახე დაინახა. ვითომ კანივეს უსმენსო, საჩვენებელი თითი ნესტოებს ქვეშ გაივლო და გაიმეორა:
_ კეთილი, კეთილი...
მერე მხრები აიჩეჩა. ბოვარი თვალს ადევნებდა: ერთმანეთს შეხედეს და... მრავალი ტანჯვის მნახველმა ამ კაცმაც კი ვეღარ შეიმაგრა თავი, ცრემლი მოსწყდა და

საყელოზე დაუგორდა.
კანივე წაიყვანა და მეორე ოთახში გავიდა, შარლიც თან გაჰყვა.
_ ძალიან ცუდად არის, არა? იქნებ კოჭობები დააყაროთ ან სხვა რამ. მოახერხეთ რამე, თქვენ ხომ ბევრი გადაგირჩენიათ!
შარლი ორივე ხელს ხვევდა, შიშითა და მუდარით პირდაპირ თვალებში შესცქეროდა, მის მხარს უღონოდ მიყრდნობილი.
_ გამხნევდით, ჩემო საბრალო ბიჭო! აქ უკვე საშველი აღარ არის, _ და სწრაფად პირი იბრუნა.
_ მიბრძანდებით?
_ კიდევ შემოვივლი.
იგი ვითომ იმისთვის გავიდა, რომ მეეტლესთვის განკარგულება რამ გაეცა; კანივეც მას მიჰყვა, სრულიადაც არ ეპიტნავებოდა, რომ ემა მის ხელზე მომკვდარიყო. მეაფთიაქე მოედანზე დაეწია მათ. არ შეეძლო სახელგანთქმულებს დაშორებოდა. ასეთი იყო მისი ხასიათი. ამიტომ ლარივიერს სთხოვა, პატივი დამდეთ და ჩემსას ისაუზმეთო.
იმწამსვე კაცი აფრინეს `ოქროს ლომში~ მტრედების მოსაყვანად, ყასაბთან _ კატლეტებისთვის, ტუვაშთან _ ნაღებისთვის, ლესტიბუდუასთან _ კვერცხებისთვის; მეაფთიაქე თვითონ შველოდა სუფრის გაშლაში ცოლს. ქალბატონი ჰომე კოფთის შესაკრავებს იგრეხდა და კრძალვით ეუბნებოდა:
_ ძალიან უკაცრავად გახლავართ, ჩვენს მიყრუებულ კუთხეში თუ წინდაწინვე გაფრთხილებული არა ხარ...
_ ფეხიანი ჭიქები! _ წასჩურჩულა ჰომემ.
_ ქალაქში რომ ვცხოვრობდეთ, მაშინ დაკეპილ ხორცს მაინც...
_ ჩუმად! ექიმო, გთხოვთ დაბრძანდეთ!
რამდენიმე ლუკმის შემდეგ მეაფთიაქემ საჭიროდ დაინახა ზოგიერთი წვრილმანის გახსენება კატასტროფის შესახებ.
_ პირველად სიმშრალეს გრძნობდა თურმე ყელში; მერე აუტანელი ტკივილი დაეწყო მუცლის ღრუში, ფაღარათი, კომატოზური მდგომარეობა.
_ საწამლავი სადღა უშოვია?
_ არავინ იცის, ექიმო, და ვერც კი წარმომიდგენია, როგორ მოახერხა დარიშხანის სიმჟავის შოვნა.
ჟუსტენი, რომელსაც ამ დროს მთელი გროვა თეფშები მოჰქონდა, ძალზე შეკრთა.
_ რა მოგივიდა? _ ჰკითხა მეაფთიაქემ.
ამ კითხვაზე ყმაწვილმა თეფშებს ხელი შეუშვა და ისინი საშინელი გრიალით იატაკზე დაიმსხვრა.
_ დამთხვეულო, _ წამოიძახა მეაფთიაქემ, _ პირაღია! დათვო! უტვინო ვირო!
შემდეგ ოდნავ დაშოშმინდა და განგრძო:
_ მე მსურდა, ექიმო, ანალიზი გამეკეთებია და, პრიმო ფრთხილად შევიყვანე სინჯარაში...
_ უკეთესი იქნებოდა, თითი ჩაგეყოთ მისთვის პირში.
მისი კოლეგა კი დუმდა; წეღან კონფიდენციალურად გვარიანად შეახურეს მის მიერ

მიცემული სასაქმებლისათვის. პატივცემული კანივე, რომელიც ისეთი ცხვირაწეული და სიტყვის მოყვარული იყო მრუდი ფეხის გასწორების დროს, ახლა მომეტებულ მოკრძალებას იჩენდა და ნიშნად სრული თანხმობისა, იღიმებოდა. ჰომე პირდაპირ ბრწყინავდა ამფიტრონის როლში, და ბოვარისადმი თანაგრძნობა რამდენადმე კიდეც აძლიერებდა მის მოლხენას, რადგან ეგოისტურად მის ბედს თავისას ადარებდა. ექიმი ლარივიერის სტუმრობა ფრთებს ასხამდა. თავის ერუდიციას ამჟღავნებდა, უთავბოლოდ ასახელებდა კანტარიდებს, უპასს, მანსენილიეს, გველის შხამს.

_ მე ისიც წამიკითხავს, ექიმო, რომ ბევრი იწამლებოდა და პირდაპირ მეხდანაცემივით კვდებოდა ძალზე მოძველებური ძეხვით, სადაც თურმე ერთგვარი შხამი ჩნდებოდა. ყოველ შემთხვევაში, ამაზე ლაპარაკობს ერთი მშვენიერი მოხსენება ცნობილი ფარმაცევტის, ჩვენი ერთ-ერთი მასწავლებლის, სახელგანთქმული კადე დე გასიკურისა!

კვლავ შემოვიდა მადამ ჰომე, რომელსაც ხელში ერთ-ერთი ისეთი ნაზი წყობის მანქანა ეჭირა, რასაც სპირტით ათბობენ ხოლმე. ჰომეს ჩვეულებად ჰქონდა, ყავა თვითონვე უნდა მოემზადებინა: საკუთარი ხელით მოხალული ყავა თვით უნდა დაეფქვა პაწია ხელის წისქვილზე, თვითვე უნდა შეეზავებინა სათანადო ინგრედიენტებით.

_ შაცცჰარუმ, ექიმო! _ უთხრა და ლარივიერს საშაქრე მიაწოდა. შემდეგ ზემო სართულიდან ყველა თავისი შვილი ჩამოაყვანინა. სურდა ექიმის აზრი გაეგო მათი აგებულების შესახებ.

ლარივიერი უკვე წასასვლელად იყო გამზადებული, რომ ქალბატონმა ჰომემ ქმრის ჯანმრთელობის თაობაზე რჩევის მიცემა სთხოვა: ნასადილევს ძილი უყვარს და მეშინია, სისხლი არ აუვარდეს ტვინშიო.

_ ოჰ, არა! მაგას ტვინი არ შეაწუხებს.

რაკი მისი ორაზროვანი ნათქვამი ვერავინ შეამჩნია, ექიმმა სასადილოს კარი გააღო და ოთახში გავიდა. აფთიაქი ხალხით იყო გაჭედილი და ძლივს გაართვა თავი მათ ჩივილსა და სატკივარს. ბატონი ტუვაში წუხდა, რომ მის მეუღლეს უთუოდ ჭლექი შეეყრება, რადგან ჩვეულებად აქვს ნაცარში აფურთხოსო; ბატონი ბინე უეცარი შიმშილის შეტევებს უჩიოდა, ხოლო ქალბატონ კარონს ჟრუანტელი უვლის ხშირად ტანში; ლერეს ხშირად თავბრუ ესხმის, ლესტიბუდუას რევმატიზმი აწუხებს, ქალბატონი ლეფრანსუა კი ხშირი ბოყინით იტანჯება. დაბოლოს, როგორც იქნა, სამცხენიანი ეტლიც დაიძრა და მაშინ ყველამ დაასკვნა, რომ ექიმი ვერ იყო საკმაოდ თავაზიანი.

ხალხის ყურადღება ახლა მღვდელმა ბურნიზიენმა მიიპყრო, რომელმაც ბაზარი გაიარა და თან ნაკურთხი ზეთი მოჰქონდა.

ჰომემ, თავისი პრინციპების თანახმად, მღვდლები ყორნებს შეადარა, მძორის სუნს რომ იკრავენ და შეგროვდებიან ხოლმე; ეკლესიის მსახურის დანახვა ჭირივით ეჯავრებოდა, რადგან ანაფორა სუდარას მოაგონებდა, ხოლო პირველი კი მეორისადმი შიშის გამო უფრო ეზიზღებოდა.

მიუხედავად ამისა, მაინც არ დაუხევია უკან და კანივესთან ერთად, რომელსაც

ლარივიერმა ბეჯითად სთხოვა, ბოვარისას გაემართა; ცოლის წინააღმდეგობა რომ არ შეხვედროდა, მეაფთიაქე თავის ორ ვაჟსაც თან წაიყვანდა სულიერად მათი წრთობისათვის, რათა მძიმე სანახაობა მათთვის მომავალში გაკვეთილი, თვალსაჩინო მაგალითი და დაუვიწყარი ყოფილიყო.
როცა ისინი შევიდნენ, ოთახი რაღაც შავბნელი ზეიმით იყო აღსავსე. თეთრსუფრაგადაფარებულ სამუშაო მაგიდაზე, ვერცხლის ლანგარზე, ვერცხლის მკვრივი ჯვარცმის გვერდით, ორ ანთებულ შანდალს შორის, ბამბის ხუთი-ექვსი პაწია გუნდა იყო. ემას ნიკაპი მკერდზე დაშვებოდა, თვალები გაგანიერებოდა, ხოლო მისი ჩამომხმარი თითები ზეწარზე ისე უმწეოდ და შიშის მომგვრელად მოძრაობდა, როგორც მომაკვდავებს სჩვევიათ, თითქოს წინასწარვე სუდარაში გახვევას ლამობსო. ქანდაკებასავით ფერმკრთალი და თვალებდაწითლებული შარლი, რომელსაც ცრემლი გაშრობოდა, ავადმყოფის ფეხთით იდგა. ცალ მუხლზე დაჩოქილი მღვდელი ლოცვას ბუტბუტებდა.
ემამ ნელა მოაბრუნა თავი და, თითქოს გაუხარდაო, როცა იისფერი ოლარი დაინახა; ამ შინაგანი ღრმა მყუდროებით აღვსებისას, ვინ იცის, იქნებ თავისი პირვანდელი მისტიკური აღფრთოვანების სიამე, აწ უკვე დაკარგული, წუთით განუახლდა და შინაგანი თვალით მარადიული ნეტარების ბუნდოვან ჩვენებას ჭვრეტდა. მღვდელი წამოდგა. ჯვარცმა აიღო; ემამ კისერი გაიწვდინა, ვით მწყურვალმა, როცა ასმევენ, ბაგით ღმერთკაცის სხეულს შეეხო და თავისი მილეული ღონით ისეთი ვნებიანი ამბორი უყო, როგორიც არასოდეს არავისთვის უძღვნია. შემდეგ მღვდელმა მისერეატურ და ჰუდულგენტიან წაიკითხა, ცერი ნაკურთხ ზეთში ჩაუწო და ცხებას შეუდგა: ჯერ თვალებზე სცხო, ამქვეყნიურ მშვენებას რომ გაუმაძღრად ეძებდა; შემდეგ ცხვირის ნესტოებზე, რომლებიც ხარბად ეტანებოდა კეთილნაზავებ სურნელებას; მერე ბაგეზე, სიცრუისათვის რომ იხსნებოდა და სიამაყითა და ვნებათა ტკბობით რომ კვნესოდა; შემდეგ ხელებზე, რომელთაც გრძნობის აღმძვრელი შეხება ატკბობდა, და, ბოლოს, ფეხისგულებზე, ოდესმე მარდსა და მოუღალავზე, რათა სურვილის ძახილს ასდევნებოდა, მაგრამ რომელთაც უკვე სიარული აღარ შეეძლოთ. მღვდელმა თითები გაიწმინდა, ზეთით გაჟღენთილი ბამბა ცეცხლში ჩააგდო, მომაკვდავს სასთუმალთან მიუჯდა და არიგებდა, რომ ამიერიდან თავისი ტანჯვანი იესო ქრისტეს წამებას უნდა შეუერთოს და ღვთის მოწყალებას უნდა მიენდოს. დარიგება რომ გაათავა, სურდა ანთებული ნაკურთხი სანთელი, სიმბოლო ზეციური სინათლისა, რომლითაც იგი მალე შეიმოსება, ავადმყოფისათვის ხელში მიეცა, მაგრამ ემა ისე იყო დასუსტებული, რომ თითების მოჭერაც ვეღარ შეძლო, და მღვდელი რომ არ მიშველებოდა, სანთელი ძირს დავარდებოდა.
სამაგიეროდ, ახლა ნაკლებფერმკრთალი ჩანდა და სახეზედაც მშვიდი ნათელი ეფინა, თითქოს ზეთისცხებამ განკურნაო.
მღვდელმა მაშინვე მიაქცია ამას ყურადღება და შარლსაც კი უთხრა, ღმერთი ზოგჯერ ინებებს და სიცოცხლეს განუგრძობს კაცს, უკეთუ მისი ცხოვრებისათვის ამას სასარგებლოდ მიიჩნევსო. შარლს გაახსენდა ის დღე, როცა ასე სიკვდილის პირს მიმდგარი ემა აზიარეს.
`იქნებ მართლაც სასოწარკვეთილება საჭირო არ იყოსო~, _ გაიფიქრა.

და მყისვე ემამ თვალი გაახილა, ოთახი ნელა მოათვალიერა, თითქოს ესაა, გაიღვიძაო; მერე გარკვეული ხმით სარკე მოითხოვა, ერთხანს თავდახრილი ჩასცქეროდა, სანამ თვალთაგან მსხვილი ცრემლები არ მოსწყდა; მაშინ თავი უკან გადაიგდო და ბალიშზე ოხვრით დაეცა.
მკერდი აჩქარებით აუმოძრავდა. ენა მთლად გადმოუვარდა; გეგონებოდათ, უკვე მოკვდაო, რომ საშინლად და გამალებით მფეთქავი ფერდები არა, რომელთაც სასტიკი სუნთქვა ამოძრავებდა, თითქოს სული მისი გამწარებული ფართქალებს და ყოველ ღონეს ხმარობს, როგორმე გათავისუფლდესო.
ფელისიტე ჯვარცმის წინაშე დაემხო, თვით მეაფთიაქემაც კი ოდნავ მოხარა მუხლები, მხოლოდ ერთი კანივე იდგა და ფანჯარაში გულგრილად იცქირებოდა.
მამა ბურნიზიენმა თავი ლოგინზე დახარა და კვლავ ლოცვების კითხვას შეუდგა, ხოლო მისი მეტად გრძელი ანაფორის ბოლო შორს ეთრეოდა. შარლი ლოგინის მეორე მხარეს იყო დაჩოქილი; ხელში ემას ხელები ეკავა და მისი გულის ყოველ ცემაზე ცახცახებდა, თითქოს სადღაც ნანგრევები ირღვევა და იმას უპასუხებსო. მომაკვდავის ხროტინის გაძლიერებისას, მღვდელიც დუდუნს უმატებდა; ლოცვის სიტყვები ბოვარის ყრუ ქვითინს უერთდებოდა და ზოგჯერ გეგონებოდათ, ლათინური სილაბის ჟღურტული, რაც განსვენების ზართა რეკვასავით გაისმოდა, ყველაფერს ახშობსო.
უეცრად ქვაფენილზე ხის ფეხსაცმელების ფხაკუნი და საბიჯგის რაკუნი გაისმა; ხრინწიანი ხმა მღეროდა:

კარგი დარის მცხუნვარება
ქალწულს ვნებად ეჯარება.

ემამ გალვანიზირებული გვამივით წამოიწია, თმაგაწეწილმა თვალგაშტერებულმა.

თავთავების ასაკრეფად,
ნამგალი რომ უხვად ცელავს,
ეს ნანეტი თავდახრილი
გამალებით კვალებს ქსელავს.

_ უსინათლო! _ წამოიძახა მან და საშინელი, ველური, სასოწარკვეთილებით აღსავსე ხმით გადაიხარხარა, თითქოს მახინჯის საზიზღარი სახე მარადიული წყვდიადის წიაღში საფრთხობელად ეჩვენაო.

დაუბერა უცბად ქარმა,
კაბაც თავზე დააფარა.

მძაფრმა კანკალმა კვლავ ლოგინზე დასცა ავადმყოფი, მისცვივდნენ. იგი უკვე აღარ არსებობდა.

IX

როცა ვინმე კვდება, ყველას მოიცავს რაღაც განცვიფრება, იმდენად ძნელი მისაწვდომია არარაობის დადგომა, იმდენად ძნელია მისი დაჯერება. მაგრამ როცა შარლმა მაინც შეამჩნია, ემა აღარ იძვრისო, მივარდა და ქვითინი მორთო.
_ მშვიდობით! მშვიდობით!
ჰომემ და კანივემ მეორე ოთახში გაიყვანეს იგი.
_ მოითმინეთ, გამხნევდით!
_ დიახ, ვეცდები, _ ამბობდა იგი და გასხლტომას ლამობდა, _ ცუდს არაფერს ავუტეხ თავს, მაგრამ გამიშვით! მინდა ვნახო, ის ხომ ჩემი ცოლია! _ და კვლავ ატირდა.
_ იტირეთ, _ უთხრა მეაფთიაქემ, _ გამოსავალი მიეცით ბუნებრივ მწუხარებას, შეგიმსუბუქებთ!
ბავშვივით უღონო შარლი აღარ ეწინააღმდეგებოდა; ქვემო დარბაზში ჩაიყვანეს, და ჰომეც შინ წავიდა.
მოედანზე ბრმა გადაეკიდა, სამკურნალო მალამოს იმედით იონვილს მოთრეულიყო და ყველა გამვლელს ეკითხებოდა, მეაფთიაქე სად ცხოვრობსო.
_ ერთი შენც კიდევ, თითქოს შენს გარდა, სხვა აღარაფერი მაწუხებდეს. რა დროსია, სხვა დროს მოდი! _ და საჩქაროდ აფთიაქში შევიდა.
ორი წერილი უნდა დაეწერა, ბოვარისთვის დამამშვიდებელი წამალი უნდა დაემზადებინა, რაიმე ხრიკი უნდა გამოეძებნა, რომ თავის მოწამვლის ამბავი ხალხში არ გავრცელებულიყო და ამავე მიზნით `რუანის შუქურაში~ შენიშვნა უნდა მოეთავსებინა. გარდა ამისა, ათასი ვინმე ელოდებოდა მისგან ცნობების მიღებას. როცა ყველა იონვილელმა მოისმინა მისი ნაამბობი, რომ ემას ვანილიანი კრემის მომზადებისას დარიშხანი შეცდომით შაქრად მიუღიაო, ჰომე კვლავ ბოვარისას გაემართა.
შარლი მარტო დახვდა, კანივე, ის იყო, წასულიყო. ბოვარი სავარძელში იჯდა ფანჯარასთან და უაზროდ დასცქეროდა იატაკს.
_ ახლა საჭიროა გასვენების ვადა განვსაზღვროთ, _ უთხრა მეაფთიაქემ.
_ რაო? რა გასვენება? _ და მერე შეშინებული აჩიფჩიფდა, _ ოჰ! არა, არა! ის აქ უნდა დარჩეს.
ჰომემ, ზრდილობისათვის, ეტაჟერზე სურა აიღო და ყვავილები მორწყა.
_ აჰ, გმადლობთ, _ უთხრა შარლმა, _ რა კეთილი ხართ!
სიტყვა ვეღარ დაასრულა, რადგან მეაფთიაქეს საქციელმა ბევრი რამ მოაგონა. მაშინ მის გასართობად ჰომემ მებაღეობაზე ჩამოაგდო სიტყვა. მცენარეებს სინესტე ესაჭიროებაო. შარლმა, თანხმობის ნიშნად, თავი დაუქნია.
_ მალე კარგი ამინდი დადგება.
_ აჰ... _ ამოიგმინა შარლმა.
მეაფთიაქემ აღარ იცოდა, რა ეთქვა; მივიდა, ფარდები ოდნავ გადასწია.
_ აგერ, ტუვაში მიდის.
შარლმა მანქანისებრ გაიმეორა:
_ ტუვაში მიდის.
ჰომე ვეღარ ბედავდა კვლავ დაეწყო ლაპარაკი გასვენებაზე; ისევ მღვდელმა მოახერხა მისგან საჭირო განკარგულების მიღება.

შარლი თავის კაბინეტში ჩაიკეტა, კალამი აიღო და ბევრი ქვითინის შემდეგ, დაწერა: `მსურს, იგი საქორწინო კაბით, თეთრი ფეხსაცმლითა და გვირგვინით დაასაფლაონ. თმა მხრებზე უნდა ჰქონდეს ჩამოშლილი, კუბო სამი უნდა იქნეს: მუხის, ურთხმელისა და ტყვიის. დაე ნურაფერს მეტყვიან. ძალა არ შემწევს. ძაძის მაგიერ კუბოს მწვანე ხავერდის დიდი ნაჭერი გადააფარონ. ასეთია ჩემი ნება და ყოველივე ისე ქენით, როგორც მე მსურს~.
ბოვარის რომანტიკულმა სურვილმა ახლობლები გააკვირვა; მეაფთიაქე მაშინვე ადგა და მოახსენა:
_ ეს ხავერდი მე ზედმეტად მიმაჩნია. სხვა არა იყოს რა, ხარჯიც...
_ თქვენ რა გეკითხებათ? _ წამოიძახა შარლმა, _ თავი დამანებეთ! თქვენ ხომ არ გყვარებიათ იგი. მომშორდით აქედან.
მღვდელმა მკლავი გაუყარა და ბაღში გასასეირნებლად გაიყვანა. ქვეყნის ამაოებაზე ჩამოუგდო საუბარი: ღმერთი დიდია და მოწყალე; ადამიანი უდრტვინველად უნდა დაემორჩილოს მის ბრძანებასა და ყველაფრისათვის ჰმადლობდეს მასო.
შარლი მკრეხელობას მოჰყვა:
_ ვგმობ მე თქვენს ღმერთს!
_ სული ამბოხებისა კვლავ სადგურობს თქვენში, _ ამოიოხრა მღვდელმა.
მაგრამ ბოვარი უკვე ძლიერ დაწინაურდა. იგი დიდი ნაბიჯით ვიდოდა კედლის გასწვრივ, კბილებს აკრაჭუნებდა და ზეცას სიძულვილით აღსავსე თვალებს აპყრობდა, მაგრამ ერთი ფოთოლიც კი არ შერხეულა.
წვიმის შხეფები წამოვიდა. შარლმა, რომელსაც მკერდი ღია ჰქონდა, სიცივე იგრძნო, სამზარეულოში შევიდა და დაჯდა.
ექვს საათზე, მოედანზე ხრიგინი გაისმა: `მერცხალი~ დაბრუნებულიყო. შარლი ფანჯარასთან იდგა, შუბლი მინაზე მიედო და უცქეროდა, როგორ ერთიმეორის მიყოლებით ჩამოდიოდნენ მგზავრები. ფელისიტემ სასტუმრო ოთახში დაუგო ლეიბი იატაკზე; შარლი მიეგდო და მიეძინა.
ჰომე თუმცა ფილოსოფოსი იყო, მაგრამ მიცვალებულებს მაინც პატივს სცემდა. ამიტომ არც საბრალო შარლს უმუნათა და საღამოს კვლავ მივიდა, რათა მიცვალებულისთვის ღამე ეთია; თან წამოეღო სამი წიგნი და უბის წიგნაკიც შენიშვნებისათვის.
მღვდელი უკვე იქ იყო. საძინებლიდან გამოტანილი საწოლის სასთუმალთან ორი მსხვილი სანთელი ენთო.
მეაფთიაქემ, რომელსაც დუმილი ამძიმებდა, ვერ მოითმინა და რამდენიმე ნაღვლიანი სიტყვა წარმოთქვა ამ `უბედურ ახალგაზრდა ქალზე~. მღვდელმა მიუგო, ახლა მისთვის ლოცვის მეტი აღარ დაგვრჩენია რაო.
_ ორში ერთია: _ განაგრძო ჰომემ, _ იგი ან მოწყალებასა შინა მყოფი გარდაიცვალა (როგორც ეკლესია ამბობს), და მაშინ სრულიადაც ჩვენს ლოცვებს არ საჭიროებს, ან მოუნანიებელი მოკვდა (მგონი, ესეც ეკლესიური გამოთქმაა), და მაშინ... ბურნიზიენმა გაჯავრებით გააწყვეტინა, ყოველ შემთხვევაში, ლოცვა საჭიროაო.
_ მაგრამ, _ არ ცხრებოდა მეაფთიაქე, _ უკეთუ ღმერთმა ყოველი ჩვენი გასაჭირი იცის, ლოცვა რაღა საჭიროა?

_ როგორ თუ რაღა საჭიროა? _ წამოიძახა მღვდელმა, _ თქვენ ქრისტიანი არა ხართ თუ?
_ უკაცრავად, _ უთხრა ჰომემ, _ მე ქედს ვიხრი ქრისტიანობის წინაშე. მან გაათავისუფლა მონები, ქვეყანას ზნეობა გაუჩინა...
_ საქმე ეგ როდია! საღმრთო წერილი...
_ ოჰ, ოჰ! რაც შეეხება საღმრთო წერილს, ისტორია გადაშალეთ; ცნობილია, რომ მთელი საღმრთო წერილი იეზუიტებმა შეცვალეს.
ოთახში შარლი შემოვიდა, საწოლთან მივიდა და ჩარდახი წყნარად გადასწია. თავი ემას ოდნავ მარჯვნივ მოედრიკა. ღიადშთენილი პირი შავი ხვრელივით მოჩანდა სახის ქვემო ნაწილზე. ცერები ხელისგულზე მიკეცილი დარჩენოდა. წამწამები თეთრად დაფიფქოდა, ხოლო დაუხუჭავ თვალებს წებოვანი, მუქი აპკი გადაჰკროდა, ვით ობობას ქსელი, ზეწარი მკერდსა და მუხლებს შორის ჩაწოლილიყო. მხოლოდ ფეხის თითებზე იყო აწეული; შარლს ისე მოეჩვენა, თითქოს მეტისმეტად მძიმე რამ დასწოლია მიცვალებულსო.
ეკლესიის საათმა ნაშუაღამევის ორი დარეკა. ისმოდა ხმიანი დუდუნი მდინარისა, ბნელში რომ სდიოდა ტერასის ახლოს. მღვდელი ბურნიზიენი დროდადრო მაგრად აცხიკვებდა, ჰომე კი ქაღალდზე კალამს აწრიპინებდა.
_ გამიგონეთ, ჩემო ტკბილო მეგობარო, _ უთხრა ჰომემ შარლს, _ წადით აქედან, ეს სანახაობა თქვენ გულს გიკლავთ.
გავიდა თუ არა შარლი, მღვდელი და ჰომე კვლავ შეეკამათნენ ერთმანეთს.
_ წაიკითხეთ ვოლტერი, _ ამბობდა ერთი, _ წაიკითხეთ ჰოლბახი, წაიკითხეთ ენციკლოპედია!
_ წაიკითხეთ `ზოგიერთი პორტუგალიელი ებრაელის თხზულებანი~, _ ეუბნებოდა მეორე, _ წაიკითხეთ `ქრისტიანობის სული~ მსაჯულად ნამყოფის ნიკოლასი!@
ორივე გაცხარებული იყო, გაწითლებული, ერთდროულად ლაპარაკობდნენ, ერთმანეთის არა ესმოდათ რა. ბურნიზიენი აღშფოთებული იყო ასეთი უტიფრობით; ჰომეს აკვირვებდა ამგვარი სისულელე; ლამის ერთმანეთი შეურაცხყვეს, რომ ამ დროს შარლი არ შემოსულიყო, რაღაც ძალა ეზიდებოდა აქეთკენ და იგიც წამდაუწუმ ამოდიოდა კიბეზე.
მიცვალებულის პირდაპირ დადგებოდა, რათა უკეთ დაენახა და კარგა ხანს ასე გარინდებული რჩებოდა, მაგრამ ტანჯვას როდიღა გრძნობდა, რადგან მეტად ღრმა იყო იგი. იგონებდა კატალეფსისა და მაგნიტიზმის სასწაულებზე ნაამბობს და თავს აჯერებდა, საჭიროა მხოლოდ მძაფრი სურვილი, რომ შესაძლებელი გახდეს მისი გაცოცხლებაო. ერთხელ კიდეც დაიხარა მისკენ და წყნარად უხმო: `ემა! ემა!~ მისმა ამოოხვრამ სანთლების ალი შეარხია.
განთიადისას დედამისი მოვიდა. შარლი მოეხვია და აქვითინდა. დედამაც, ისე ვით მეაფთიაქემ, გახედა და რამდენიმე სიტყვა დასძრა დაკრძალვის ხარჯზე. შარლი ისე გაჯავრდა, რომ დედამ გაჩუმება არჩია; პირიქით, შვილმა სწორედ მას მიანდო ქალაქს წასვლა და ყოველივე საჭიროს ყიდვა.
ნასადილევს შარლი მარტოდმარტო დარჩა. ბერტა ქალბატონ ჰომესთან წაიყვანეს; ფელისიტე კი, მამიდა ლეფრანსუასთან ერთად, ზემო ოთახში იყო.

საღამოს მნახველ-მოსამძიმრენი მოვიდნენ. შარლი ადგებოდა, ხელს ჩამოართმევდა, სიტყვის თქმის თავი კი აღარ ჰქონდა. მოსული დანარჩენ სტუმრებს მიუჯდებოდა, ბუხრის წინ რომ ფართოდ შემორკალულიყვნენ; თავდახრილნი თავს იქნევდნენ და ხანგამოშვებით ღრმად ოხრავდნენ; ყოველი მათგანი ძალზე მოზეზრებული იყო, მაგრამ ცდილობდა, სხვაზე მეტ ხანს დარჩენილიყო.
საღამოს ცხრა საათზე ჰომეც მოვიდა (ამ ორი დღის განმავლობაში მხოლოდ მას თუ დაინახავდი მოედანზე) და თან მოიტანა ქაფური, ბენზოი და სურნელოვანი ბალახეულობა; არ დავიწყებოდა აგრეთვე არც ქლორი ჰაერის გასაწმენდად. ამ დროს ფელისიტე, მამიდა ლეფრანსუა და დედაბერი ბოვარი ემას დასტრიალებდნენ თავს და მის მორთვას ათავებდნენ; როცა დაასრულეს, მიცვალებულს თავიდან ფეხებამდე ხამი ლეჩაქი გადააფარეს.
ფელისიტე ტიროდა;
_ ოჰო, ჩემო საბრალო ქალბატონო! ჩემო საბრალო ქალბატონო!
_ ერთი შეხედეთ, რა ლამაზია, _ ამბობდა სასტუმროს პატრონი ქალი, _ გეგონებათ, ესაა წამოდგებაო!
მერე მიცვალებულისათვის გვირგვინი უნდოდათ დაედგათ: საჭირო იყო თავის ოდნავ აწევა; პირიდან ნერწყვივით, ერთბაშად იფეთქა შავმა სითხემ.
_ აჰ, ღმერთო ჩემო! ტანისამოსს უფრთხილდით, _ წამოიძახა ქალბატონმა ლეფრანსუამ, _ თქვენც დაგვეხმარეთ, _ მიმართა მეაფთიაქეს, _ იქნებ კიდეც გეშინიათ?
_ მე მეშინია? _ მხრების აჩეჩვით ჰკითხა მან, _ განა მაგისთანები მინახავს ჰოტელ-დიეს საავადმყოფოში, როცა ფარმაციას ვსწავლობდი! ანატომიურ კლინიკაში, გვამების გაკვეთის დროს, ჩვენ პუნშს ვამზადებდით ხოლმე! არყოფნა ფილოსოფოსს როდი აშინებს; ეგ კი არა, მე ხშირად მითქვამს ხოლმე კიდეც, რომ ჩემი გვამი კლინიკებს უნდა ვუანდერძო, რათა სიკვდილის შემდეგაც მეცნიერებას გამოვადგე.
მღვდელი შარლის ამბის გასაგებად მოვიდა და როცა ჰომემ უამბო, მწუხარედ თქვა:
_ მოგეხსენებათ, მწუხარება ჯერ კიდევ არ განქარვებია!
მაშინ ჰომე მღვდელს შეესიტყვა, თქვენ ხომ დაზღვეული ხართ, სხვების მსგავსად მუდმივი საფრთხის წინაშე არ დგახართ, რომ დაკარგოთ საყვარელი არსება. ამან კვლავ კამათი გამოიწვია სამღვდელოების უცოლობაზე.
_ სრულიადაც ბუნებრივი არ არის, რომ კაცი უქალოდ ცხოვრობდეს, _ თქვა მეაფთიაქემ, _ ვინ იცის, რამდენი დანაშაული მომხდარა...
_ ღვთის რისხვა! _ წამოიძახა მღვდელმა, _ როგორ გნებავთ, რომ ცოლიანმა კაცმა, ვთქვათ, საიდუმლოდ დაიცვას აღსარება?
მაშინ ჰომემ აღსარებას შეუტია, ბურნიზიენი კი მას იცავდა: ასახელებდა მრავალ შემთხვევას, როცა აღსარებას ადამიანი სრულიად განუახლებია. უამბო რამდენიმე ანეკდოტი ქურდებზე, რომლებიც ერთბაშად გაპატიოსნდნენ, სამხედრო პირებზე, რომელთაც სააღსარებოდ წარდგომისას თვალთაგან თითქოს ბისტი მოშორებიათო.
აი, ფრიბურგში იყო ერთი მღვდელმსახური...
მის მოკამათეს უკვე ჩასძინებოდა, რადგან ოთახში დახშული ჰაერი იდგა, მღვდელმა ფანჯარა გააღო, რამაც მეაფთიაქე გააღვიძა.

_ ინებეთ! _ და საბურნუთე გაუწოდა, _ ერთი ნაფაზი. გამოგაფხიზლებთ.
_ გესმით, ძაღლი ყმუის? _ უთხრა მეაფთიაქემ.
_ ამბობენ, _ მიუგო მღვდელმა, _ ძაღლები მიცვალებას გრძნობენო. აგრეთვე ფუტკარიც. იგი უთუოდ წავა, უკეთუ შინ მიცვალებულია.
ჰომეს უკვე აღარ გაულაშქრებია ამ ცრუმორწმუნოების წინააღმდეგ, რადგან კვლავ ჩაეძინა.
უფრო ამტანი ბურნიზიენი ერთხანს კიდევ აცმაცუნებდა ტუჩებს უხმოდ; მერე, მისდა შეუმჩნევლად, კისერი მოეღრიცა. მსხვილი წიგნი გაუვარდა და ხვრინვა ამოუშვა.
ასე ისხდნენ პირისპირ მუცლებგამოზიდულნი, სახემოთენთილნი, რომელნიც ამდენი უთანხმოების შემდეგ მაინც შეურიგდნენ ერთმანეთს ადამიანთათვის ამ საერთო სისუსტის დროს; უძრავნი იყვნენ, ვით მიცვალებული მათ ახლოს, რომელსაც თითქოს სძინავსო.
შარლი შემოვიდა, მაგრამ ისინი არ გაუღვიძებია. ეს უკანასკნელი მოსვლა იყო. სურდა, მიცვალებულს გამოსთხოვებოდა. სურნელოვანი ბალახები კვლავ ბოლავდა; კვამლი გარედან შემოსულ ნისლს ეზავებოდა. ცაზე რამდენიმე ვარსკვლავი ციმციმებდა. წყნარი ღამე იყო.
თაფლის სანთლის ნაღვენთები მსხვილ ცრემლებად ეცემოდა ლოგინის ზეწრებს. შარლი სანთლებს მიშტერებოდა და მათი ყვითელი ლიცლიცით თვალებს იღლიდა. მთვარის შუქივით მოკიაფე თეთრი სატინის კაბაზე სინათლის ტალღები ციმციმებდა; ემაც ამ ტალღებში იძირებოდა და შარლს ეჩვენებოდა: მიცვალებული თავისი სხეულიდან გამომძვრალა, რათა გარემოს შეუერთდეს, აი, ამ ღამის მყუდროებას, ნიავის ამ ქროლასა და დედამიწის ანაორთქლსო.
შემდეგ, უეცრად თვალწინ წარმოუდგა იგი, ვით ცოცხალი, ხან ტოსტის ბაღში სკამზე მჯდომარე, ეკლიან ღობესთან, ხან რუანის ქუჩებში, ხან თავიანთი სახლის წინ, ხანაც ბერტოს ფერმის ეზოში. ყურში ყმაწვილთა სიცილი ესმოდა, მაშინ რომ ვაშლის ხეებქვეშ ცეკვავდნენ. ოთახი სავსე იყო მისი თმის სურნელებითა და მისი კაბის ქსოვილიც ხელში ისე უტკაცუნებდა, თითქოს ბუხარში ცეცხლის ნაპერწკლები წკიპინებენო. სავსებით ისეთივე იყო!
დიდხანს აგონდებოდა წარსული ბედნიერების ყოველი წუთი, მისი ქცევა, მიმოხრა, ხმის კილო. სასოწარკვეთილების ერთი შეტევა რომ გაუნელდებოდა, შემდეგ სხვა გამოჩნდებოდა, და ასე უსაზღვროდ ეფინებოდა მათი დაუსრულებელი ცვლა, ვით აღელვებული ზღვის ტალღები.
საშინელმა ცნობისმოყვარეობამ შეიპყრო: მივიდა და წყნარად აცახცახებული თითის წვერებით ასწია პირბადე, მაგრამ მყის მკერდიდან საშინელი კივილი აღმოხდა და ორივე გააღვიძა. მათ ძირს ჩაიყვანეს იგი, სასტუმრო ოთახში.
ცოტა ხნის შემდეგ ფელისიტე მოვიდა და თქვა, მიცვალებულის თმის კულულს თხოულობსო.
_ მოსჭერით! _ უთხრა მეაფთიაქემ.
მაგრამ, რაკი მსახური ვერ ბედავდა, თვით აიღო მაკრატელი. ხელები ისე უკანკალებდა, რომ საფეთქლებზე კანი რამდენიმე ადგილას გაუჩხვლიტა. ბოლოს,

ალალბედზე მოჭრა და სამიოდე ადგილას მშვენიერ, სქელსა და შავ თმაში თეთრი ხარვეზები დაანარჩუნა.
მღვდელი და მეაფთიაქე თავ-თავიანთ საქმეში იყვნენ გართულნი. ხანდახან კიდეც ჩაეძინებოდათ, რისთვისაც, ყოველ გაღვიძებისას, ერთმანეთს აყვედრიდნენ ხოლმე. მაშინ მღვდელი ოთახში ნაკურთხი წყლის სხურებას შეუდგებოდა, მეაფთიაქე კი _ ქლორის ფრქვევას.
ფელისიტეს მათზე ეზრუნა და კომოდზე დაეტოვებინა ერთი ბოთლი არაყი, ყველი და ერთი დიდი ტკბილი პური. სრულიად ღონემიხდილმა მეაფთიაქემ, ასე დილის ოთხ საათზე, ძლივს წაიკნავლა:
_ ჩემმა მზემ, დიდი სიამით დავნაყრდებოდი ახლა!
მღვდელს პატიჟი არ დასჭირვებია; მაშინვე წავიდა, ილოცა და როცა დაბრუნდა, ისაუზმეს, გადაკრეს; თანაც ოდნავი სიცილი ააყოლეს, თვითონაც არ იცოდნენ, რისთვის; ალბათ, ორივე იმ გაუგებარმა მხიარულებამ აიტაცა, ადამიანს რომ სამწუხარო სანახაობის ხილვის შემდეგ დაეუფლება ხოლმე. უკანასკნელ ჭიქაზე მღვდელმა მეაფთიაქეს მხარზე ხელი მოუთათუნა და უთხრა:
_ ჩვენ მაინც მოვრიგდებით!
ქვემოთ, დერეფანში მოსულ მუშებს შეეყარნენ, შემდეგ, მთელი ორი საათის განმავლობაში, შარლს ჩაქუჩისაგან წამება უნდა აეტანა, ფიცრებს რომ ურახუნებდნენ. მიცვალებული მუხის კუბოთი ძირს ჩაიტანეს, სადაც კიდევ ორ კუბოში უნდა ჩაედოთ, გარეგანი კუბო მეტად განიერი აღმოჩნდა, ასე რომ, იძულებულნი იყვნენ, ლეიბიდან გამოღებული მატყლით გამოეტენათ. ბოლოს, როცა სამივე სახურავი მოარგეს, დაჭედეს და დაადუღეს, კუბო ღია კარის პირდაპირ დაასვენეს. სახლის კარი ფართოდ იყო გაღებული და იონვილელებმაც იწყეს გასვენებაზე მოსვლა.
მოხუცი რუო, როგორც კი მოედანზე მოვიდა, კარში გამოფენილ შავ მაუდს რომ მოჰკრა თვალი, გული წაუვიდა.

X

მეაფთიაქეს წერილი მხოლოდ დღე-ნახევრის შემდეგ მიეღო რუოს. რაკი ჰომემ მისი მგრძნობიარობის ამბავი იცოდა, წერილი ისე შეადგინა, რომ მოხუცმა არ იცოდა, რა მოელოდა.
პირველად მოხუცი დამბლადაცემულივით წაიქცა. მერე წერილი ისე გაიგო, რომ ემა არ მომკვდარა, მაგრამ შესაძლებელია ასე მოხდესო. მაშინ საჩქაროდ ჩაიცვა ბლუზა, ქუდს ხელი დაავლო, ფეხზე დეზი დაიკრა და ცხენი გამოაჭენა; მთელი მანძილი მოხუცმა რუომ ხვნეშით, წამებითა და შიშით გაიარა, ერთხელ ცხენიდან ჩამოხტომაც კი მოუნდა.
ვეღარაფერს ხედავდა, ყურში რაღაც ხმები ესმოდა, ეგონა, გავგიჟდიო. ინათა. გზაში სამი შავი ფრინველი შეამჩნია, ხის ტოტზე რომ ეძინათ, და ამ წინასწარი ნიშნის გამო შიშის ძრწოლა აუტყდა. მაშინვე ღვთისმშობელს ეკლესიისათვის სამი შესამოსლის შეწირვა აღუთქვა, აგრეთვე ბერტოს სასაფლაოდან ვასონვილის ნიშამდე ფეხშიშველა მისვლა.

მარომს რომ მიაღწია, მეფუნდუკეს შორიდანვე მიაძახა, კარი ბეჭის ერთი კვრით შეანგრია, ქერის ტომარას მივარდა, თოფრაკში ერთი ბოთლი ტკბილი სიდრი მოაპირქვავა, თავის ცხენს მოახტა და კვლავ გააქროლა.
თავს აჯერებდა, ემას უთუოდ მოარჩენენო; ექიმები საშუალებას გამოსძებნიან, ეს უეჭველიაო. გაიხსენა ყველა საკვირველი განკურნება, რაც კი თავის სიცოცხლეში გაეგონა.
მერე ქალიშვილი უკვე მკვდარი წარმოუდგებოდა. გზაში, მის წინ იდო გაშხვართული. რუო სადავეს ჩაჰკრავდა და მოჩვენებაც გაქრებოდა. კენკამპუაში, რათა ღონე მოეკრიბა, ზედიზედ სამი ფინჯანი ყავა დალია. მერე აზრმა გაუელვა, წერილის დამწერს სახელი აერიაო. ჯიბეებში დაძებნა, იპოვა, მაგრამ ამოღება ვერ გაბედა.
იმ ზომამდე მივიდა, რომ ეჭვი შეეპარა, ხომ არავინ იხუმრა ასე უხეიროდო, შურისძიებით ან სიმთვრალის დროსო; აბა მკვდარი რომ იყოს, ხომ ეცოდინებათო? არა! გარშემო არაჩვეულებრივი არა იყო რა: ცა ლურჯად კამკამებდა, ხეები ირხეოდა, ეგერ, ცხვრის ფარას მიერეკებოდნენ. დაბაც მალე გამოჩნდა; ხედავდნენ, რომ მივიდა, ცხენის ფაფარზე დახრილი; საბრალო პირუტყვს უმოწყალოდ სცემდა, მთელი მოსართავები სისხლით იყო გალაფული.
როცა მოსულიერდა, ატირდა, ბოვარის მოეხვია.
_ შვილო! შვილო! ემა! ამიხსენით რა მოხდა...
იგი კი სლოკინით ეუბნებოდა:
_ არ ვიცი, არ ვიცი! ეს ღვთის რისხვაა!
მეაფთიაქემ განაშორა ისინი:
_ რა საჭიროა ეს საშინელი წვრილმანები? მერე ყველაფერს მე გიამბობ ბატონო რუო. აი, ხალხი უკვე შეიკრიბა. მეტი დარბაისლობა, თუ შეიძლებოდეს! მეტი ფილოსოფოსობა!
საბრალო შარლსაც უნდოდა მხნედ ყოფილიყო და ამიტომ რამდენჯერმე გაიმეორა:
_ რა გაეწყობა! სიმხნევე კი მეყოფა. ჯანდაბას ჩემი თავი! საფლავამდე მივაცილებ.
ზარები რეკავდა. ყველაფერი მზად იყო უკვე. დრო იყო, გაესვენებინათ. და ეკლესიაში, სამლოცველო სკამზე ერთად მსხდომარენი, ხედავდნენ, სამი მედავითნე რომ აქეთ-იქით მიმოდიოდა და გაბმულად გალობდა. ყურთასმენის წამღებად ჭყვიტინებდა სერპენტი. შემოსილი ბურნიზიენი წვრილი ხმით ღაღადებდა. ლესტიბუდუა თავისი ცოცხიანად ეკლესიაში მიმოდიოდა; ოთხრიგად ანთებულ სანთლებს შორის კუბო იდგა. შარლს უცნაური სურვილი უღიტინებდა: ამდგარიყო და ის სანთლები ჩაექრო.
ცდილობდა, მომავალ ცხოვრებას მისწვდომოდა, სადაც ემას შეეყრებოდა. ისე წარმოედგინა, რომ იგი სამოგზაუროდ იყო წასული, დიდი ხნით და ძალიან შორს, მაგრამ, როცა გაახსენდებოდა, რომ იგი აქაა, კუბოში ძევს, რომ ყველაფერი გათავებულია და ახლავე მიწაში ჩაფლავენ, ბრაზი მოერეოდა, ველური, შავი, სასოწარკვეთილი. ზოგჯერ ასე ეგონა, ვეღარაფერს ვგრძნობო და ტკბებოდა თავისი მწუხარების ამ განელებით, მაგრამ ამავე დროს თავი კიდევაც ეზიზღებოდა ასეთი უგვანობისთვის.

ეკლესიაში უეცრად რკინით მოჭედილი საბიჯგის კაკუნი გაისმა, ტაძრის სიღრმიდან მოისმა და გვერდის მინაშენში მიწყდა. უბრალო მიხაკისფერბლუზიანმა კაცმა დიდი გაჭირვებით დაიჩოქა. ეს იპოლიტი იყო, `ოქროს ლომის~ მეჯინიბე. თავისი ახალი ფეხი წამოეღო.
ერთ-ერთი მედავითნე შესაწირავს აგროვებდა და შავი ფული წკარუნით ცვიოდა ვერცხლის ლანგარზე.
_ გაათავეთ! აღარ შემიძლია!
წამოიკვნესა ბოვარიმ და ხუთფრანკიანი გაჯავრებით დააგდო ლანგარზე. ეკლესიის მსახურმა მდაბლად მადლობა მოახსენა.
კვლავ გალობა, კვლავ მეტანიები, ადგომა და დაჯდომა, თითქოს ბოლო აღარ უჩანსო! შარლს გაახსენდა, რომ აქ გადმოსახლების პირველ ხანებში ერთხელ ისინი წირვაზე იყვნენ და ეგერ, მარჯვენა კედელთან ისხდნენ. ზარი კლავ დარეკეს. სკამები ხმაურით მისწი-მოსწიეს. მესაფლავეებმა სამი კეტი გაუყარეს კუბოს და ყველანი ეკლესიიდან გავიდნენ.
აფთიაქის ზღურბლზე ჟუსტენი გამოჩნდა, მაგრამ ისევ მიიმალა; გაფითრებული იყო, ფეხზე ძლივს იდგა.
სამგლოვიარო პროცესიას ყველანი ფანჯრიდან უცქეროდნენ. შარლი წინ მიდიოდა. ცდილობდა, წელგამართული ყოფილიყო, მხნეობდა, თავის ქნევით სალამს აძლევდა მათ, ვინც გზადაგზა პროცესიას უერთდებოდა.
ექვსი მტვირთავი, თითო მხრიდან სამ-სამი, ოდნავ აქოშინებულნი, ნელა მიაბიჯებდა. ეკლესიის კრებული, მგალობლები, ორი ბავშვი, მღვდელმსახურებას რომ ეხმარებოდა, Dე პროფუნდის-ს გალობდნენ; მათი ხმა მინდვრებს ეფინებოდა, აღმართში მძლავრად ისმოდა, დაღმართში კი _ მინელებით. ზოგჯერ თვალთაგან მიეფარებოდნენ, მაგრამ ვერცხლის დიდი ჯვარი მაინც მოჩანდა ხეებში. ქალები ბოლოს მიდიოდნენ, შავი წამოსასხამებითა და ჩამოშვებული ბარტყულებით; ხელში მსხვილი სანთლები ეჭირათ. შარლს თავბრუ ეხვეოდა ამ დაუსრულებელი ლოცვებით, სანთლების ციაგით, ფიჭისა და შესამოსლის მოტკბო სუნის გამო. ქროდა გრილი ნიავი, მწვანობდა ჭვავი და მინდვრის თალგამი, ნამის წვრილი წინწკლები ციმციმებდა ეკლიან ღობეებზე. გარემოს მხიარული ხმაური ავსებდა: სადღაც შორს ისმოდა მიმავალი ურმის ჭრიალი, მამლის ყივილი, კვიცის ჭიხვინი, ვაშლის ხეებქვეშ რომ დაჭენაობდა. მოწმენდილ ცაზე ვარდისფერი ღრუბლები მიცურავდნენ, ქოხთა ბალახამოსულ სახურავებზე კვამლის მოლურჯო რგოლები იხვეოდა. გზად მიმავალ შარლს ეცნაურებოდა ეს ეზოები. აგონდებოდა სხვა დილები, როცა თავის ავადმყოფებს ჩამოუვლიდა, ამ ეზოებს გაივლიდა და შინ დაბრუნდებოდა მასთან. ვერცხლის `ცრემლებით~ მოჩითულ შავ მაუდს ქარი ააფრიალებდა და კუბოს აჩენდა. მტვირთველნი დაიღალნენ, ნაბიჯს უკლეს, კუბოს გაჭირვებით მიარხევდნენ, ვით ნავს ტალღებზე მოქანავეს.
მივიდნენ, მამაკაცები ფერდობზე დაეშვნენ და ახალგათხრილ სამარესთან შეგროვდნენ, სანამ მღვდელი ლაპარაკობდა, თხრილიდან ამოყრილი მოწითალო მიწა ნელინელ ისევ სამარეში ცვივოდა.
კუბოს ოთხი თოკი ამოსდეს და სამარეში ჩაუშვეს. შარლი თვალს არ აშორებდა. კუბო

თანდათან ეშვებოდა.
ბოლოს ბიძგის ყრუ ხმაური მოისმა; თოკები სივილით ზევით ამოათრიეს, ბურნიზიენმა ეკლესიის მსახურის მიერ მიწოდებული ნიჩაბი მოიმარჯვა; მარცხენათი მძლავრად ისროლა სამარეში კარგა მოზრდილი ბელტი. ხის კუბომ, ქვები რომ მოხვდა, ისე საშინელი ხმა გამოსცა, რომელიც მარადისობის გამოხმობად გვეჩვენებოდა ხოლმე.
მღვდელმა ისოპი გვერდით მდგომს გადასცა, ეს ჰომე იყო, მეაფთიაქემ სასხურებელი ზეიმით შეარხია და მერე შარლს მიაწოდა, რომელიც მუხლამდე ნაყარ მიწაში ჩაფლულიყო და მუჭა-მუჭა ყრიდა საფლავში მიწას. თან განუწყვეტლად იმეორებდა: `მშვიდობით!~ მიცვალებულს ჰაეროვან ამბორს უგზავნიდა, სამარისკენ იზიდებოდა, თითქოს მასთან უნდა დაიმარხოხო.
ხელი მოჰკიდეს და გაიყვანეს; მალე დამშვიდდა, რადგან ვინ იცის, იქნებ მანაც, ისე როგორც ყველამ, ოდნავი შვება იგრძნო იმის გამო, რომ ყოველივე გათავდა. მოხუცმა რუომ დაბრუნებისას მადიანად გააბოლა თავისი ჩიბუხი, რაც ჰომეს გულის სიღრმეში მაინცდამაინც არ მოეწონა. მან ისიც შენიშნა, რომ გასვენებას ბატონი ბინე არ დასწრებია, ტუვაში წირვის გათავებისთანავე გაილალა, ხოლო თევდორეს, ნოტარიუსის ლაქიას, ლურჯი სერთუკი ეცვა, `თითქოს შავს ვერ უშოვიდნენ, რაკი წესი ასეთია, ეშმაკმა წაიღოს!~ თავის შთაბეჭდილებათა გასაზიარებლად იგი ჯგუფიდან ჯგუფში გადადიოდა. ყველანი დიდ მწუხარებას გამოთქვამდნენ ემას გარდაცვალების გამო; განსაკუთრებით ლერე, რომელიც დაკრძალვას არ დაჰკლებია.
_ საბრალო ქალი! რა დანაკლისია ქმრისთვის!
_ იცით, მე რომ არა, _ გააწყვეტინა მეაფთიაქემ, _ ქმარი უთუოდ თავს მოიკლავდა.
_ რა სასიამოვნო პიროვნება იყო! მერე, ამ ერთი კვირის წინ, ჩემს სავაჭროში იყო სწორედ, ვინ იფიქრებდა!
_ ვერ მოვიცალე, რომ მოვმზადებულიყავი, თორემ ორიოდე სიტყვა მინდოდა მეთქვა მის საფლავზე, _ უთხრა ჰომემ.
შინ რომ მივიდა, შარლმა ტანისამოსი გამოიცვალა, მოხუცმა რუომაც კვლავ თავისი ლურჯი ხალათი ჩაიცვა. ხალათი ახალი იყო და რადგან გზაში ნამტირალებ თვალებს სახელოებით იწმენდდა, ეს ადგილები გახუნდა, ხოლო ლაქები სახეზე შერჩა, გარდა ამისა, ცრემლებმა ნაღარევი დაუხატეს მტვრიან ლოყაზე.
ბოვარის დედაც მათთან იჯდა, სამივე დუმდა, ბოლოს მოხუცმა რუომ ამოიოხრა:
_ გახსოვთ, ტოსტში რომ გეწვიეთ სწორედ იმ დროს, როცა პირველი ცოლი დაასაფლავეთ? მაშინ კიდევ შემეძლო თქვენთვის ნუგეში მომეცა, კიდევ შემეძლო რამე მეთქვა, ახლა კი...
და ღრმა ამოოხვრის შემდგომ, რამაც მთელი მისი მკერდი შეარყია, მოხუცმა განაგრძო:
_ ეჰ, რაღა უნდა ვთქვა! ჩემთვის ეს აღსასრულია, ჯერ ცოლი დავმარხე... მერე ვაჟი და აი, დღეს ქალიშვილი!
და მაშინვე ბერტოს დაბრუნება განიზრახა, _ ამ სახლში ვერ დავიძინებო, შვილიშვილის ნახვაც კი არ ისურვა.
_ არა, არა! კიდევ მეტი მწუხარება! ველარ ავიტან! ჩემ მაგიერ აკოცეთ მაგრად.

მშვიდობით... ჩემო კარგო შვილო! რაც შეეხება ამას, _ და მან ბარძაყზე ხელი დაიკრა, _ ფიქრი ნუ გაქვთ! თქვენს ინდაურს ყოველთვის წესიერად მიიღებთ ხოლმე! ხოლო გორაკის წვერზე რომ ავიდა, მობრუნდა, ვით ოდესმე სენ-ვიქტორის გზაზე, ქალიშვილი რომ გამოაცილა, იონვილის სახლთა ფანჯრები ჩამავალ მზის სხივებს ხანძარივით გაეჩირაღდნებია. მოხუცმა ხელისგულით შუბლი დაიჩრდილა და შორს, ცის დასავალზე გაარჩია გალავანი, რომლის გადაღმა ხეთა შავ ჯგუფებში თეთრი ქვები გამოჩნდა; მერე ცხენს გაუჯავრდა და ნელი ჩორთით გასწია, რადგან ცხენი დაკოჭლებულიყო.
შარლი და მისი დედა, მიუხედავად დაღონებისა, დიდხანს ისხდნენ ერთად ამ საღამოს. წარსულს იგონებდნენ, მომავალს ითვალისწინებდნენ. დედა იონვილს გადმოსახლდება შვილთან, ოჯახს გაუძღვება. ახლა აღარ განშორდებიან ერთმანეთს. დედა მზრუნველი და ალერსიანი იყო, რადგან გულში კიდეც უხაროდა, რომ ბოლოს შვილის სიყვარულს დაისაკუთრებდა, რაც ამდენი ხნის განმავლობაში ვერ მოეხერხებინა. შუაღამე შეიქნა, დაბაში ჩვეულებრივ მყუდროებას დაესადგურებინა, მაგრამ შარლი მაინც ფხიზლობდა და სულ ემაზე ფიქრობდა. როდოლფი გულის გადასაყოლებლად მთელი დღე ტყეში დაეხეტებოდა, ახლა კი მშვიდად ეძინა თავის ციხე-დარბაზში. ლეონსაც, რუანში, აგრეთვე ეძინა.
იყო კიდევ ერთი ვინმე, რომელსაც ამ შუაღამისას ძილი არ ეკარებოდა. საფლავზე ნაძვთა შორის მუხლმოდრეკილი იდგა ყმაწვილი და ტიროდა. მკერდი მისი ქვითინით გმინავდა. განუსაზღვრელი სიმძიმე წუხილისა სუნთქვას უკრავდა, ნაღველი მისი უხმო იყო, ვით მთვარე, და უძირო, ვით ღამის წყვდიადი. უეცრად ჭიშკარმა გაიჭრიალა. ეს ლესტიბუდუა იყო, თავისი ნიჩბისთვის მოვიდა. მან იცნო ჟუსტენი, ღობეზე რომ გადახტა, და მაშინ ხელად მიხვდა, ვინ იყო ის ბოროტმოქმედი, ამ ბოლო დროს კარტოფილს რომ პარავდა.

XI

დილით შარლმა ბავშვი მოაყვანინა. ბერტას დედის ნახვა სურდა. უთხრეს, დედა სხვაგან წავიდა, სათამაშოებს მოგიტანსო. ბავშვმა კვლავ რამდენჯერმე მოიგონა, მერე დაივიწყა. ბავშვის მხიარულება გულს უკლავდა ბოვარის. ამასთან, იძულებული იყო, დაუსრულებლად ესმინა მეაფთიაქეს აუტანელი სამძიმარი.
მალე ისევ დაიწყო ვალების დავიდარაბა: ლერე კვლავ აქეზებდა თავის მეგობარს ვენსარს და შარლიც იძულებული გახდა დიდი თანხის ვექსილები გაეცა, რადგან არ სურდა ემას არც ერთი ნივთის გაყიდვა. დედა ბრაზითY გულზე სკდებოდა. შარლი კიდევ უფრო აღშფოთებული იყო. გუნება მთლად გამოეცვალა. დედამ მიატოვა და თავისას წავიდა.
ახლა ყველა ისწრაფოდა, ხელი მოეთბო, მადმუაზელ ლამპერერმა ექვსი თვის გასამრჯელო მოითხოვა მუსიკის გაკვეთილებისათვის, თუმცა ემას მასთან ერთი გაკვეთილიც კი არ ჰქონია, მიუხედავად ქვითრისა, რომელიც ქმარს უჩვენა: ასე ჰქონდა ორივე ქალს დათქმული. ბიბლიოთეკიდან სამი წლის სააბონენტო გადასახადს თხოულობდნენ; ქალმა კი, რომელმაც ოცი გაგზავნილი წერილის

ანგარიში წარმოადგინა, და როდესაც შარლმა განმარტება მოსთხოვა, მეტად კრძალულად უპასუხა:
_ აჰ, აბა რა ვიცი? ეგ ქალბატონის საქმე იყო!
ყოველი ვალის გადახდისას შარლს ეგონა, ეს უკანასკნელიაო, მაგრამ კვლავ ახალ-ახალი ჩნდებოდა.
პაციენტებს ძველი ნამკურნალევის გასამრჯელო სთხოვა. მათ მისი ცოლის ბარათები უჩვენეს. იძულებული შეიქნა, ბოდიში მოეხადა. ფელისიტე ახლა ქალბატონისეულ კაბებს იცვამდა, თუმცა არა ყველას, რადგან ზოგიერთი შარლმა შეინახა და მათ სანახავად ემას საპირფარეშო ოთახში დაიარებოდა ხოლმე. მსახური ემას ტანისა იყო და ხშირად შარლი უკნიდან უცქეროდა. ილუზიას ეძლეოდა და მიაძახებდა:
_ ოჰ, იდექ! იდექ აგრე!
ხოლო სულიწმიდის მოფენის დღეს ფელისიტე იონვილიდან გაიპარა, თევდორემ მოიტაცა, და ყველაფერი მოიპარა, რაც კი ქალბატონის გარდერობში მოიპოვებოდა. სწორედ ამ ხანებში დიუპუის ქვრივმა პატივით აცნობა შარლს `ქორწინება თავისი ვაჟის ლეონ დიუპუისა, ივეტოს ნატარიუსისა, ქალწულ ლეოკადია ლეფებზე, დაბა ბონვილიდან~. შარლმა მისალოცავ წერილში, სხვათა შორის, მოიხსენია: `ჩემი საბრალო ცოლიც რა მოხარული იქნებოდა~.
ერთხელ, როცა ოთახებში უმიზნოდ დაეხეტებოდა და სხვენზედაც კი ავიდა, ფოსტლიანი ფეხი ფოსტის დაჭმუჭნილ ქაღალდს დააბიჯა; გაშალა და შემდეგი წაიკითხა: `გამხნევდით, ემა! გამხნევდით! მე არ მინდა თქვენი სიცოცხლე გავაუბედურო~. ეს იყო როდოლფის წერილი, რომელიც ყუთებს შორის ჩავარდნილიყო და მერე სარკმლიდან შემონაბერ ქარს კარისაკენ გამოეგდო. პირდაღებული შარლი იქვე გაქვავდა, სადაც ოდესმე ემა, უფრო გაფითრებული, ვიდრე ახლა შარლი იყო, სასოწარკვეთილი, სიკვდილს ნატრობდა. მეორე გვერდზე ბოლოში ძლივს გაარჩია ასომთავრული რ. ვინ უნდა ყოფილიყო? გაახსენდა, რომ ერთხანს ემა მოსწონდა როდოლფს. გაახსენდა აგრეთვე მისი საქციელი ემას მიმართ, მისი მოულოდნელი წასვლა, მისი სახის დარცხვენილი იერი, მას შემდეგ, რაც ორიოდეჯერ შეხვდა, მაგრამ წერილის ზრდილობიანმა კილომ თვალი აუხვია. `შესაძლებელია, პლატონურად უყვარდათ ერთმანეთი~, _ გაიფიქრა. ამასთან, შარლი არც ისეთი ხასიათისა იყო, რომ საგანს ძირამდე ჩაჰყოლოდა. საბუთებს გვერდი აუარა და ის ოდნავ გაელვებული ეჭვიც მისმა უსაზღვრო მწუხარებამ შთანთქა.
იგი ყველას უნდა გაეღმერთებინა, ფიქრობდა, ალბათ, ყველა მამაკაცს სწყუროდა მისი დაუფლებაო. ამ ფიქრში იგი ახლა უფრო ლამაზი მოეჩვენა, ერთბაშად მძლავრი და მწველი სურვილი აღეძრა მისდამი, რაც უსაზღვროდ უმძაფრდება სასოწარკვეთილებას, ვინაიდან იგი განუხორციელებელი იყო.
მისთვის რომ თავი მოეწონებინა, თითქოს კვლავ ცოცხალიაო, მისი გემოვნებისამებრ იქცეოდა: ლაკირონის ფეხსაცმელსა და თეთრ ჰალსტუხს ატარებდა, ულვაშებისთვის ფიქსატურას ხმარობდა და ვექსილებზედაც მასავით აწერდა ხელს. ემა საფლავიდანაც კი ახერხებდა ქმრის გარყვნას.
მალე იძულებული შეიქნა, მთელი ვერცხლეულობა გაეყიდა, მერე ავეჯსაც მიჰყო

ხელი; ოთახები სულ გაიძარცვა, მაგრამ საწოლი ოთახი, მისი საწოლი ოთახი კი ხელუხლებელი დარჩა. ნასადილევს შარლი იქ ადიოდა ხოლმე. ბუხართან მრგვალ მაგიდას დადგამდა და მის სავარძელს მიაგორებდა; თვითონ კი სავარძლის პირდაპირ დაჯდებოდა. ვარაყიან ჭაღზე სანთელს აანთებდა, ბერტაც მის გვერდით აფერადებდა ხოლმე თავის ნახატებს.
გული უკვდებოდა მამას, პატარას რომ ასე ცუდად ჩაცმულს ხედავდა: ფეხსაცმელს ზონრები აკლდა, კაბა საქამრემდე ჩამოხეული ჰქონდა, რადგან მსახური არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ბავშვს. პატარა კი ისეთი ნაზი და კოხტა იყო, ისე კეკლუცად ხრიდა გვერდზე პაწია თავს, ამასთან, ქერა კულულებიც ვარდისფერ ლოყებზე ჰქონდა ჩამოშლილი, რომD შარლს უსაზღვრო სიხარული და სიამე იპყრობდა, რასაც თან რაღაც სიმწარე ახლდა, ვით ცუდად ნაკეთებ ღვინოს კუპრის ხელი. შარლი ეფერებოდა: სათამაშოებს შეუკეთებდა, მუყაოსაგან ხუმარას გამოუჭრიდა, დედოფლების გარღვეულ მუცლებს ამოუკერავდა. და, თუ უეცრად ხელსაქმის კალათს, გადმოვარდნილ ბაფთას ან მაგიდის ნაღრეჭნში ქინძისთავს დაინახავდა, მაშინვე ფიქრს მიეცემოდა, სახეც ისე ნაღვლიანი გაუხდებოდა, რომ ბავშვიც მასავით დაძმარდებოდა.
მისას ახლა აღარავინ დადიოდა. ჟუსტენი რუანს გაიქცა და იქ საწვრილმანო სავაჭროს ნოქრად დადგა, ხოლო მეაფთიაქეს ბავშვები ბერტასთან ძვირადღა დადიოდნენ, რადგან ჰომეს, მათი საზოგადოებრივი მდგომარეობის სხვადასხვაობის გამო, მაინცდამაინც აღარ ეპრიანებოდა მათი მეგობრობის განმტკიცება. უსინათლო, რომელიც ჰომეს მალამომ ვერ განკურნა, კვლავ გილიომის ტყეში დახეტიალობდა და მეაფთიაქეს ოსტატობის გაცუდებას ყველას უამბობდა. ისე რომ, რუანს მიმავალი ჰომე დილიჟანსის ფარდებს ამოეფარებდა ხოლმე, რათა უსიამო შეხვედრას ასცდენოდა. საშინლად სძულდა ის ბრმა და, თავისი რეპუტაციის დასაცავად, ცდილობდა როგორმე თავიდან მოეშორებინა, რისთვისაც ისე ღრმა ნაღმები ჩაუწყო, რაც მისი მოხერხებისა და ვერაგობის მთელ საიდუმლოებას ამჟღავნებდა. მთელი ექვსი თვის განმავლობაში `რუანის შუქურაში~ ასეთი შინაარსის შენიშვნები შეგეძლოთ წაგეკითხათ:
`ყველა, ვისაც კი პიკარდიის ნოყიერ ველზე გაუვლია, უთუოდ შენიშნავდა გილიომის ტყის მაღლობზე საბრალო გლახას, რომელსაც სახე საშინლად აქვს დაწყლულებული. იგი თავს აბეზრებს გამვლელებს და ნამდვილ ხარკს იღებს მათგან. ნუთუ ჯერ კიდევ არ გამოვსულვართ საშუალო საუკუნეების საშინელი ხანიდან, როცა მოხეტიალეებს უფლება ჰქონდათ ქალაქთა მოედნებზე საქვეყნოდ გამოეჩინათ ჯვაროსანთა ლაშქრობაში შენაძენი თავიანთი კეთრი და დურბელი?~
ან კიდევ:
`მიუხედავად არსებული კანონისა მოხეტიალეთა შესახებ, ჩვენი დიდი ქალაქების გარეუბნები წინანდებურად სავსეა მათხოვრებით. მათ შორის ისეთებიც არიან, რომლებიც მარტოკა დაეხეტებიან და სხვებზე ნაკლებსაშიშნი არ არიან. ნეტავ, რას ფიქრობენ საზოგადოებრივი წესიერების დამცველნი?~
შემდეგ ჰომე ფათერაკებსაც იგონებდა:
`გუშინ გილიომის ტყის მაღლობზე ერთ მგზავრს ცხენი გაუფრთხა~... და მერე

ნაამბობი იყო, უბედურება უსინათლო გლახის მიზეზით მოხდაო. იმდენი ეცადა, რომ გლახაკი დააპატიმრეს, მაგრამ მალე გაათავისუფლეს და კვლავ თავის ხელობას შეუდგა. ჰომეც თავისას არ იშლიდა; ბრძოლა გაჩაღდა, რომლიდანაც გამარჯვებული მეაფთიაქე გამოვიდა, რადგანაც მტერს თავშესაფარში მუდმივი დამწყვდევა მიუსაჯეს.

ამ წარმატებამ ფრთები შეასხა: ამიერიდან მთელ ოლქში არ გაჭყლეტილა არც ერთი ძაღლი, არ დამწვარა ფაცხა და არ გალახულა ქალი ვინმე, რომელთა შესახებაც მას დაუყოვნებლივ არ ემცნო სიყვარულითა და ხუცებისადმი ზიზღით. იგი ერთმანეთს ადარებდა დაწყებით სკოლებში მიღებულ სწავლასა და უვიც ბერებთან შეძენილ ცოდნას, რა თქმა უნდა, ამ უკანასკნელის დამცროზით; ეკლესიის სასარგებლოდ ერთხელ ასფრანკიანი შეწირულობის გამო, იგონებდა ბართლომეს ღამეს, ბოროტმოქმედებას უწოდებდა და უხვად ისროდა შხამიან ისრებს. ჰომე ძირს უთხრიდა ყველაფერს, იგი საშიში ხდებოდა.

ამავე დროს გაზეთის ვიწრო ჩარჩოში ველარ ეტეოდა; მალე წიგნის, ნაშრომის გამოქვეყნება მოისურვა! ასე შეადგინა `იონვილის კანტონის ზოგადი სტატისტიკა. კლიმატოლოგიურ დაკვირვებათა დანართით~, ხოლო სტატისტიკამ ფილოსოფიამდე მიიყვანა. მაშინ ხელი მოჰკიდა დიდი საკითხების გადაჭრას: სოციალურ პრობლემას, ღარიბი კლასების ზნეობრივ მდგომარეობას, მეთევზეობის, კაუჩუკისა და რკინიგზების საკითხებსა და სხვ. ბურჟუობა უკვე ეთაკილებოდა, ხელოვანებს ბაძავდა, თამბაქოს წევა დაიწყო, სასტუმრო ოთახის მოსართავად პომპადურის სტილის ორი კოხტა ქანდაკებაც კი შეიძინა.

ხელი არც მეაფთიაქეობაზე აუღია; პირიქით, ყოველ ახალ აღმოჩენას ამ დარგში თვალყურს ადევნებდა, ძალიან აინტერესებდა შოკოლადის მრეწველობის განვითარება. ქვემო სენის დეპარტამენტში მან პირველმა გამოიწერა `შო-კა~ და `რევალენცია~. პუველმახერის ჰიდროელექტრონულ ქამარს დიდი აღფრთოვანებით შეეგება; თვითონაც ატარებდა და საღამოს, როცა ფანელის სათბურს გაიხდიდა, ქალბატონ ჰომეს თვალს სჭრიდა ხოლმე ოქროსვარაყიანი სპირალი, რომელიც მისი ქმრის გულმკერდს ფარავდა, რის გამოც ქალის სიყვარული ერთი-ორად ძლიერდებოდა ამ კაცისადმი, რომელიც სკვითივით შეჯავშნული და მოგვივით დიდებული იყო.

ბრწყინვალე აზრები უტრიალებდა თავში ემასთვის ძეგლის დადგმის შესახებ. პირველად რჩევას იძლეოდა, დაედგათ გადატეხილი სვეტი, ჩუქურთმებიანი; მერე პირამიდა, შემდეგ ვესტას ნიში, როტონდისებური რამ... ან, უკეთ, `ნანგრევთა ხროვა~, მაგრამ ყველა ამ გეგმას უთუოდ თან ახლდა ძიება, რაც მწუხარების აუცილებელ სიმბოლოდ მიაჩნდა.

შარლი და იგი ერთხელ რუანსაც კი გაემგზავრნენ, რათა მოქანდაკესთან შეეთვალიერებინათ საჭირო ძეგლი; თან წაიყოლეს ერთი მოქანდაკეც, გვარად ვოფრილარი, ბრიდუს მეგობარი, რომელიც ერთობ ხუმარა კაცი იყო. ბოლოს, როცა ასიოდე ნახატი გაარჩიეს, ხარჯთაღრიცხვა შეადგინეს და რუანიც მეორედ მოიარეს, შარლმა არჩევანი მავზოლეუმზე შეაჩერა, რომლის ფასადიც მორთული უნდა ყოფილიყო `ერთ-ერთი ღვთაების გამოხატულებით, ხელში რომ ჩამქრალი

ჩირაღდანი უჭირავს~.
რაც შეეხება ძეგლის წარწერას, ჰომეს აზრით, ყველაზე უკეთესი იქნებოდა: `შესდექ, მგზავრო~... მაგრამ, რამდენიც არ იმტვრია თავი, გაგრძელება მაინც ვერ მოიგონა და განუწყვეტლად იმეორებდა: `შტა ვიატორ...~; ბოლოს, როგორც იქნა, იპოვა: ` Aმაბილემ ცონინგემ ცალცას ~, რაც მოწონებულ იქნა.
უცნაური რამ იყო: მიუხედავად იმისა, რომ ბოვარი განუწყვეტლივ ფიქრობდა ემაზე, იგი მაინც ავიწყდებოდა, სასოწარკვეთილებაში ვარდებოდა, რომ საყვარელი არსების ხატება ხსოვნიდან გაურბოდა. თუმც სიზმარშიც ყოველღამ ხედავდა, მაგრამ, შარლი რომ ხელის მოხვევას დააპირებდა, ხელში ფერფლიღა რჩებოდა მისი.
მთელი ერთი კვირის განმავლობაში, საღამოობით, ეკლესიაში დაიარებოდა. ბურნიზიენმაც ორჯერ თუ სამჯერ ინახულა, შემდეგ მიატოვა. თუმცა, ჰომეს სიტყვით, მღვდელი უფრო და უფრო შეურიგებელი და ფანატიკოსი ხდებოდა. იგი თანამედროვე მსოფლმხედველობის წინააღმდეგ ილაშქრებდა და ორ კვირაში ერთხელ, ქადაგების დროს, უთუოდ უნდა მოეხსენებინა სულთმობრძავი ვოლტერი, რომელიც, როგორც ყველამ უწყის, საკუთარ განავალსვე ნთქავდაო.
მიუხედავად მომჭირნეობისა, ბოვარმა ვერ შეძლო ვალების გადახდა. ლერემ ერთი ვექსილის ვადის გადადებაც კი არ ინდომა. ქონების აღწერა აუცილებელი ხდებოდა. მაშინ შარლმა დედას მიმართა და მანაც ნება დართო თავისი ქონების დაგირავებისა, მაგრამ ამასთან, ემას ხსოვნას ბევრი საყვედური აკადრა, თავისი მსხვერპლის სანაცვლოდ კი ემასეული შალი მოითხოვა, ფელისიტეს მძარცველ ხელს რომ გადარჩენოდა. შარლმა უარი შეუთვალა, რის გამოც დედა-შვილი კვლავ დაემდურა ერთმანეთს.
შესარიგებელი ნაბიჯი ისევ დედამ გადადგა და შარლს შესთავაზა, ბავშვი ჩემთან გამოგზავნე, იქნებ მარტოობა ცოტათი შემიმსუბუქდესო. შარლი დათანხმდა, მაგრამ განშორების უკანასკნელ წუთს მხნეობა აღარ ეყო ბავშვის დასათმობად. ამ გარემოებამ სავსებით და საბოლოოდ გაჰყარა დედა და შვილი.
რამდენადაც თანდათანობით ქრებოდა ყველაფერი, რაც შარლს წარსულთან აკავშირებდა, იმდენადვე ძლიერდებოდა ბავშვისადმი სიყვარული. ბავშვის მდგომარეობა ძლიერ აფიქრებდა: ბერტას ხველება დააწყებინა და ლოყაზეც რაღაც საეჭვო წითელი ლაქები დააჩნდა.
მის პირდაპირ კი მეაფთიაქეს ბედნიერი და მხიარული ოჯახი ცხოვრობდა, ვისი კეთილდღეობისთვისაც თითქოს მთელი ქვეყანა იღვწოდა. ნაპოლეონი ლაბორატორიაში შველოდა, ატალა ჩაჩებს უქარგავდა, ირმა მურაბის ქილების საცობებს აკეთებდა ქაღალდისაგან, ფრანკლინი კი ერთბაშად ჩაარაკრაკებდა პითაგორის საანგარიშო ცხრილს. ჰომე უბედნიერესი კაცი იყო მამათა შორის, ხოლო ადამიანთა შორის კი ერთ-ერთი უნეტარესი.
მაგრამ, ვაგლახ, წუთისოფელო! ერთი სურვილი მოსვენებას არ აძლევდა: ჰომე ორდენს ნატრობდა. საამისოდ დამსახურებაც არ აკლდა: 1. ქოლერიანობის დროს დიდი თავდადება გამოიჩინა; 2. საკუთარი ხარჯით გამოსცა საზოგადოებრივ-სასარგებლო რამდენიმე ნაშრომი, როგორიცაა... (მხედველობაში ჰქონდა: `სიდრი, მისი დაყენება და გავლენა ადამიანის ორგანიზმზე~, შემდეგ, მის მიერ აკადემიაში

გაგზავნილი ნაშრომი: `დაკვირვებანი მატყლოვანი ბალახის მღილის შესახებ~, მერე სტატისტიკური თხზულება და, ბოლოს, თავისი დისერტაცია, ფარმაცევტობის ხარისხის მისაღებად რომ დაეწერა ოდესმე); თუ ანგარიშში არ ჩავაგდებთ იმ გარემოებას, რომ მრავალი სამეცნიერო საზოგადოების (ნამდვილად კი მხოლოდ ერთის) წევრად ითვლება.
_ დასასრულ, _ წამოიძახა და შეიკუნტრუშა, _ საკმაო დამსახურება ისიცაა, რომ ამდენჯერ თავი ვისახელე ხანძრებზე!
ჰომე ახლა ხელისუფლების მომხრე გახდა. არჩევნების დროს დიდი ფარული დახმარება გაუწია ბატონ პრეფექტს, ბოლოს საქმე იქამდე მივიდა, რომ თავი გასაყიდადაც არ დაიზოგა, პირდაპირ გაიხრწნა. მონარქის სახელზე შუამდგომლობაც კი გაგზავნა, სადაც ემუდარებოდა, მოხედეთ ჩემს სიმართლესო; მეფეს `ჩვენს კეთილ გვირგვინოსანს~ უწოდებდა და ჰენრი IV-ს ადარებდა.
ყოველ დილით გაზეთს მივარდებოდა, დაჯილდოებულთა შორის ხომ არ ვარო, მაგრამ ნანატრი წარმატება არ ჩანდა. ბოლოს, იმედი რომ გადაუწყდა, თავის ბაღში ბალახზე `საპატიო ლეგიონის~ ვარსკვლავი გამოაყვანინა და ზემოთ, თავში, ასევე ბალახზე ამოყვანილი ორი ზოლი დააყოლებინა, ვითომ ბაფთააო. ამ ვარსკვლავის გარშემო ხელდაკრეფილი დასეირნობდა და მთავრობის უუნარობასა და კაცთა უმადურობაზე ფიქრობდა.
ცოლის ხსოვნისადმი პატივისცემის თუ იმ განსაკუთრებული სიამის გამო, რომელსაც დაყოვნება გვრიდა, შარლი ვერ ბედავდა იმ საიდუმლო უჯრის გაღებას, რომლითაც ემა სარგებლობდა ხოლმე. ერთხელ, როცა მის ახლოს იჯდა, კლიტე უნებურად გადააბრუნა და ზამბარას თითი დააჭირა. ლეონის ყველა წერილი შიგ აღმოჩნდა, ამჯერად უკვე აღარავითარი ეჭვი აღარ დარჩენილა, ყველა ხარბად და სრულად წაიკითხა, ყოველი კუთხე დაათვალიერა, სკამებს, განჯინებსა და შპალერს ქვეშ დაძებნა, ქვითინებდა, განცვიფრებული, გონებადაკარგული ღრიალებდა. რაღაც კოლოფი იპოვა, წიხლი დაჰკრა და სახურავი გააგდებინა. არეულ-დარეულ სატრფიალო ბარათებს შორის როდოლფის პორტრეტი დაინახა.
ყველას უკვირდა მისი უნუგეშოდ დაღონება, სახლიდან აღარსად გადიოდა, არც არავის იღებდა, ავადმყოფებთან წასვლაზეც კი უარს ამბობდა. მაშინ ხმა გავარდა, _ ჩაიკეტება ხოლმე და მალულად სვამსო.
ზოგჯერ ცნობისმოყვარე ვინმე ბაღის მაღალ მესერში შეიჭვრეტდა და დაინახავდა წვერმოშვებულ კაცს, ჭუჭყიანი ტანისამოსითა და სახის ველური გამომეტყველებით, რომელიც ბაღში მიმოდიოდა და გულამოსკვნილი ტიროდა.
ზაფხულში, საღამოობით, თავის პატარა ქალს ხელს ჩაჰკიდებდა და სასაფლაოზე წაიყვანდა. შინ გვიან ღამით ბრუნდებოდნენ, როცა მოედანზე ფარნები ჩამქრალი იყო და მხოლოდ ბინეს სარკმელიღა იყო განათებული.
მაგრამ შარლის მწუხარების განცდა სრული არ იყო, რადგან ახლოს არავინ ჰყავდა, რომ გაეზიარებინა; ამიტომ მოხუც ლეფრანსუასთან დაიწყო სიარული, რათა ემაზე ებაასა, მაგრამ მიკიტანი ქალიც ცალი ყურით უსმენდა, რადგან საკუთარი სადარდებელიც საკმაო ჰქონდა. ლერემ, ბოლოს და ბოლოს, დააარსა თავისი ფუნდუკი და დილიჟნების მიმოსვლა ფირმა, სახელწოდებით `ვაჭრობის

ხელისშემწყობი~ და ივერმაც, რომელიც განთქმული იყო როგორც დავალებათა საუკეთესო შემსრულებელი, ჯამაგირის მომატება მოითხოვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იმუქრებოდა, `კონკურენტთან~ გადავალო.
ერთხელ, როცა შარლი არგელის ბაზრობაზე იყო, რათა თავისი უკანასკნელი საქონელი _ ცხენი გაეყიდა, იქ როდოლფს შეეყარა.
ერთმანეთი რომ დაინახეს, ორივე გაფითრდა. როდოლფმა, რომელმაც გასვენებაზე მხოლოდ სადარბაზო ბარათი გამოგზავნა, რაღაც წაიბუტბუტა ნიშნად ბოდიშისა, მერე გათამამდა და ბოლოს ისე გათავხედდა, რომ სამიკიტნოში შეიპატიჟა, ერთი ბოთლი ლუდი დავლიოთო. აგვისტო იყო და ძლიერ ცხელოდა.
სუფრას დაყრდნობილი როდოლფი სიგარას ღეჭავდა და მასლაათობდა; შარლი კი ფიქრებმა გაიტაცა ამ კაცის დანახვაზე, რომელიც ემას უყვარდა. რაღაც უცნაურად ეგონა, რომ ამ კაცში ემას არსების ნაწილაკს ვწვდებიო. საოცარი რამ გრძნობა ეუფლებოდა, _ სურდა ამ კაცად ქცეულიყო.
იგი კი დაუსრულებლად ლაყბობდა ნათესებზე, საქონელსა და სასუქზე და ცდილობდა, ამით დაეგმანა ყველა ის ხვრელი თუ ნაპრალი, რომლებშიც შეიძლებოდა რაიმე საეჭვო შემომძვრალიყო. შარლი არ უსმენდა; როდოლფი ამჩნევდა და სახის ცვლილებათა მიხედვით თვალს ადევნებდა მის ფიქრებს. შარლს სახე თანდათან უწითლდებოდა, ნესტოები ებერებოდა, ტუჩები უთრთოდა; იყო ისეთი მომენტი, როცა შარლმა ისეთი მძაფრი სიძულვილით აღსავსე თვალი მიაშტერა, რომ როდოლფი უნებურად შიშმა შეიპყრო და დადუმდა, მაგრამ მალე კვლავ ძველებური, საშინელი მოქანცულობა დაეტყო შარლის მოთენთილ სახეს.
_ მე თქვენ არ გიჯავრდებით, _ უთხრა შარლმა.
როდოლფს კრინტი არ დაუძრავს, შარლმა ორივე ხელი თავზე შემოიდო და უსაზღვრო მწუხარებას დამორჩილებულმა სუსტი ხმით განაგრძო:
_ არა, მე თქვენ არ გიჯავრდებით.
და თავის სიცოცხლეში პირველად წარმოთქვა ასეთი მაღალფარდოვანი სიტყვა:
_ ყოველივე ბედისწერის ბრალია.
როდოლფს, რომელიც ამ ბედისწერას ხელმძღვანელობდა, მოეჩვენა, რომ შარლი მეტად გულკეთილი, სასაცილო და ოდნავ სულმდაბალიც კი იყო.
მეორე დღეს შარლი ბაღში ჩავიდა და ფანჩატურის ძველ სკამლოგინზე ჩამოჯდა. ტალავერში მზის სხივები ჟონავდა; ვენახის ფოთლების ჩრდილი ქვიშაზე იხატებოდა, იასამანი ფშვინავდა, ცა ლურჯად კამკამებდა, აყვავილებულ ზამბახებს ბუზანკალები დასტრიალებდნენ და შარლს სუნთქვა ეკვროდა, ვით ყრმას, ბუნდოვანი სიყვარულის გამო. საღამოს შვიდ საათზე პატარა ბერტა, რომელსაც დილას აქეთ მამა არ ენახა, მივიდა, რათა ეთქვა, სადილი მზადააო.
შარლს თავი კედელზე მიედო, თვალები დაეხუჭა, პირი დაეღო; ხელში შავი თმის გრძელი კულული ეჭირა.
_ წამო რაღა, მამილო!
უთხრა ბერტამ და რაკი ეგონა, მამა, ალბათ, მეხუმრებაო, ოდნავ უბიძგა. შარლი წაიქცა. მკვდარი იყო.
ოცდათექვსმეტი საათის შემდგომ, მეაფთიაქეს თხოვნით, კანივე მოვარდა, გვამი

გაჰკვეთა და ვერა იპოვა რა.
ქონების გაყიდვის შემდგომ ვალებს თორმეტი ფრანკი და სამოცდათხუთმეტი სანტიმი გადარჩა, რაც მადმუაზელ ბოვარის სწორედ საგზაოდ ეყო ბებიამდე მისასვლელად; დედაბერიც იმავე წელს გარდაიცვალა; პაპა რუოს დამბლა დაეცა და ბავშვი მამიდამ შეივრდომა. მამიდა ღარიბი ქალია და ლუკმაპურისთვის ბავშვს საფეიქრო ქარხანაში აგზავნის.

ბოვარის სიკვდილის შემდგომ იონვილმა სამი ექიმი გამოიცვალა, ვერც ერთმა ვერ მოიკიდა ფეხი, რადგან ჰომე მაშინვე დაუწყებდა ხოლმე კორტნას. მას უთვალავი მუშტარი ჰყავს, ხელისუფლება ზოგავს, ხოლო საზოგადოებრივი აზრი მფარველობს...

ამას წინათ ‘‘საპატიო ლეგიონის’’ ორდენი მიიღო.